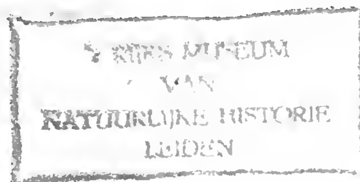

DE ALGEMEENE
EN BYZONDERE
NATUURLYKE HISTORIE.

VYFTIENDE DEEL.

DE ALGEMEENE EN BYZONDERE NATUURLYKE HISTORIE,

MET DE

BESCHRYVING VAN DES KONINGS KABINET.

DOOR

DE Heeren DE BUFFON EN DAUBENTON.

VYFTIENDE DEEL.

TE AMSTERDAM,
By J. H. SCHNEIDER.
M DCC LXXXIV.
Met Privilegie van de Heeren Staaten van Holland en Westvriesland.

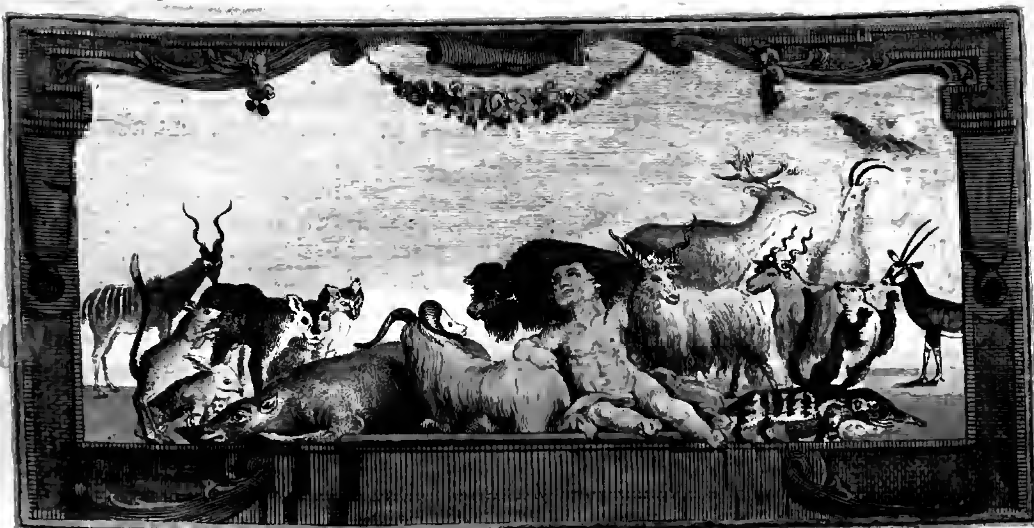
INHOUD

VAN DIT DEEL.

Door den Hr. DE BUFFON.
Vertaald
Door den Hr. C. VAN ENGELEN.

Door den Hr. DAUBENTON.

DE

DE ALGEMEENE EN BYZONDERE NATUURLYKE HISTORIE.

OVER DE ONTAARTING DER DIEREN.

Zodra de mensch van luchtstreek begon te veranderen, en zig van het eene klimaat naar het andere verspreidde, heeft zyne natuurlyke gesteldheid veranderingen beginnen te ondergaan. Die veranderingen waren slechts klein in de gematigde Gewesten, welken wy onderstellen niet verre van de plaats alwaar hy zyn oorsprong nam, geweest te zyn; maar dezelve zyn vermeerderd naar maate hy zig daar van verder verwyderd heeft; en toen hy, na verloop van eeuwen, na het doortrekken van Werelddeelen, en nadat eenige opvolgende geslachten door den invloed der verschillende landen reeds ontaart waren, zig aan de uiterste klimaaten heeft willen gewennen, en eveneens de brandende zandgronden van het Zuiden en de bevrozen streeken van het Noorden bevolken, zyn de veranderingen zo groot en treffende geworden, dat men grond zoude schynen te hebben om te besluiten, dat de neger, de laplander, en de blanke, verschillende soorten uitmaaken, zo men van den eenen kant niet verzekerd ware, dat 'er maar één mensch geschapen is, en van den anderen, dat die blanke, die laplander, en die neger, zo ongelyk aan malkanderen, zig echter vereeni-

gen, en het groot en eenig gezin van 't menſchlyk geſlacht in het gemeen voortplanten kunnen. Dus zyn hunne vlakken, om zo te ſpreeken, niet oorſpronkelyk; hunne ongelykheden zyn enkel uitwendig, en die veranderingen van geſteldheid louter oppervlakkig; ja het is zeker, dat allen niet dan denzelfden menſch uitmaaken, die onder de verzengde luchtſtreek een vernis van zwart heeft gekregen, en die door de yskoude van den Poolkring taankleurig is geworden en ingekrompen. Dit alleen zou genoeg zyn om ons te bewyzen, dat 'er meerdere ſterkte, meerdere uitgeſtrektheid, meerdere buigzaamheid is in de natuur van den menſch, dan in die van alle de andere wezens; want de gewaſſen, en bykans alle de dieren, zyn elk aan hunnen grond, aan hun klimaat, bepaald; en deze uitgeſtrektheid, deze algemeenheid, in onze natuur, komt minder van de eigenſchappen des lighaams dan van die der ziele; het is door deze, dat de menſch de onderſtanden gezocht heeft, die voor de tederheid van zyn lighaam noodig waren; het is door deze, dat hy de middelen heeft gevonden om de ruwheden van de lucht te kunnen tarten, en de hardheid van den grond te overwinnen: hy heeft de elementen, om zo te ſpreeken, aan zig onderworpen; door een enkelen ſtraal van zyn vernuft heeft hy dat van het vuur, dat op de oppervlakte der aarde niet beſtond, voortgebragt; hy heeft zig weeten te kleeden, te beveiligen, te huisveſten; hy heeft alle de vermogens, die aan de ſtoffe ontbreeken, door den geeſt weeten te vervullen; en, zonder de grootte, of de ſterkte, of de ſnelheid van de meeſte dieren te hebben, heeft hy dezelve echter getemd, t'ondergebragt, aan zyne bevelen onderworpen, tot zynen dienſt geſchikt, binnen bepaalde ſtreeken beſloten, en verdreven uit die plaatſen, welke de natuur hun by voorkeur ſcheen toegeweezen te hebben.

De groote verdeeling der Aarde is die van de Oude en Nieuwe Wereld; die verdeeling is ouder dan onze gedenkſtukken; de menſch echter is nog ouder; want hy is dezelfde bevonden in die beide Werelden. De Aſiaan, de Europeër, de Neger, teelen eveneens voort met den Amerikaan; niets toont duidelyker dat zy van een en denzelfden ſtam geſproten zyn, dan de gemaklykheid waarmede zy zig met den gemeenen ſtam vereenigen kunnen. Het bloed is verſchillend, maar het beginzel des levens is het zelfde; het vel, het hair, de wezenstrekken, de geſtalte, zyn veranderd, zonder dat het inwendig maakzel verandering ondergaan hebbe; derzelver model is algemeen en voor allen geſchikt, en byaldien het ooit gebeurde door omwentelingen, welken men niet kan voorzien, doch welken men alleenlyk in de algemeene orde der mogelykheden, die alle door den tyd kunnen aangevoerd worden, als in een oneindig verſchiet kan beſchouwen; byaldien het ooit gebeurde, zeg ik, dat de menſch genoodzaakt was de klimaaten, welken hy voormaals ingenomen heeft, te verlaaten, om zig tot zyn geboortegrond te bepaalen, zoude hy mettertyd zyne oorſpronkelyke wezenstrekken, zyne eerſte geſtalte, en zyne natuurlyke kleur wederkrygen; de wederkeering van den menſch tot zyn klimaat zou dit uitwerkzel voortbrengen; de vermenging der raſſen zoude het insgelyks en nog ſchielyker voort-

brengen; de blanke met de zwartinne, of de neger met de blanke vrouw, brengen eveneens een mulater voort, wiens kleur bruin, dat is te zeggen, een mengzel van zwart en wit is. Deze mulater zig met eene blanke vrouw vermengende, brengt een tweeden mulater of mesties voort, die minder bruin is dan de eerste; en indien deze tweede mesties zig insgelyks met een individu van blank ras vereenigt, zal de derde mesties slegts eene lichte tint van bruin hebben, die in de volgende geslachten geheel verdwynen zal: daar zyn derhalven maar honderd vyftig, of tweehonderd jaaren noodig, om langs dezen weg van vermenging met het bloed van den blanken het vel van den neger af te wasschen; maar het zoude misschien een vry groot getal eeuwen vereischen, om die zelfde uitwerking door den enkelen invloed der lucht of van het klimaat voort te brengen: sints den tyd, dat men negers naar Amerika heeft overgevoerd, dat is, sedert omtrent tweehonderd vyftig jaaren, heeft men niet bemerkt, dat de zwarte gezinnen, die zig zonder vermenging staande gehouden hebben, eenige tinten van hunne oorspronkelyke kleur hebben verloren. Men moet echter hieromtrent aanmerken, dat dit klimaat van Zuid-Amerika van zelf heet genoeg zynde om deszelfs bewooners bruin te doen worden, minder kan toebrengen om de negers tot blanken te maaken. Om eene proef wegens de verandering van kleur in de menschlyke soort te neemen, zoude men eenige individu's van dit zwarte ras moeten overbrengen van Senegal naar Denemarken, alwaar de mensch gemeenlyk een blank vel, blond hair, blaauwe oogen, hebbende een grooter verschil van bloed, en eene sterkere tegenstelling van kleur, vertoont. Men zou deze negers met hunne vrouwen in eene afzonderlyke plaats besluiten, en hun ras zorgvuldig bewaaren moeten, en beletten dat het zelve niet met andere kruiste. Dit middel is het eenigste dat men kan bezigen om te weeten hoe veel tyd 'er noodig zoude zyn om de natuur van den mensch ten dezen opzichte weder te herstellen, en bygevolg hoe veel tyds 'er noodig is geweest om dezelve van blank tot zwart te veranderen.

Dit is de grootste verandering, welke lucht en klimaat den mensch hebben doen ondergaan, en echter ziet men dat dezelve niet diep is; de kleur van 't vel, van 't hair, en der oogen, verschilt door den enkelen invloed van het klimaat; de verdere veranderingen, gelyk die van de gestalte, de wezenstrekken, en de hoedanigheid van 't hair, komen my niet voor van deze oorzaak alleen af te hangen; want in het ras der negers, die, gelyk men weet, het hoofd meestal met eene gekroesde wol bedekt hebben, en by welken de neus van onderen uitgezet en de lippen dik zyn, vindt men geheele volkeren met lang hair en regelmaatige trekken: en zo men in het ras der blanken den deen met den kalmuk, of slegts den finlander met den laplander, daar hy zo na aan grenst, vergeleek, zoude men tusschen hen zo veel verschil in de trekken en in de gestalte vinden als 'er in het ras der negers is; derhalven moet men voor deze veranderingen, die dieper zyn dan de eerste, eenige andere oorzaaken toelaaten, welken zig met die van het klimaat vereenigen. De algemeenste en meest regtstreeksche dezer oorzaaken

is de hoedanigheid van het voedzel: het is voornaamlyk door het voedzel, dat de mensch den invloed heeft van den grond waarop hy zyn verblyf houdt; die van lucht en weêr werkt minder diep, en terwyl zy de buitenste oppervlakte aantasten, en de kleur van het vel veranderen, dringt de werking van het voedzel tot het inwendig maakzel in, door deszelfs eigenschappen, die standvastig betrekkelyk zyn tot den grond die dit voedzel heeft voortgebragt. Men ziet in het zelfde land een duidelyk verschil tusschen de menschen die de hooge streeken van het zelve bewoonen, en tusschen hen die zig in de laage plaatsen onthouden: de Bergbewooners zyn altyd beter gemaakt, levendiger en fraaijer van gelaat dan die der valeijen: des te meer derhalven moeten in klimaaten, die verre afgelegen zyn van het oorspronkelyk klimaat; in klimaaten alwaar de groentens, de vruchten, de graanen, en het vleesch der dieren van eene verschillende hoedanigheid, en zelfs van eene verschillende zelfstandigheid zyn, in zulke klimaaten, zeg ik, moeten de menschen die zig daar mede voeden, verschillende worden. Deze indrukzelen worden niet schielyk gemaakt, men bespeurt die zelfs niet in het bestek van eenige jaaren; daar is tyd noodig om de kleur van den mensch door den invloed der lucht te veranderen, en dus is 'er ook tyd noodig, eer de aarde haare hoedanigheden in deszelfs maakzel kan overbrengen; en het heeft onder een standvastig gebruik van het zelfde voedzel eeuwen lang moeten aanhouden, eer de werking dezer oorzaak een zigtbaaren invloed op de wezenstrekken, op de grootte des lighaams, op de zelfstandigheid van 't hair, heeft kunnen voortbrengen, en die inwendige veranderingen uitwerken, die, zig vervolgens door de voortteeling voortplantende, de algemeene en standvastige kenmerken zyn geworden, waaraan men de rassen, en zelfs de verschillende natiën, daar het menschlyk geslacht uit bestaat, kan onderkennen.

In de dieren zyn deze uitwerkzelen grooter en vaardiger, om dat zy meer aan den grond verbonden zyn dan de mensch; om dat hun voedzel eenvormiger, standvastiger het zelfde zynde, en geheel niet toegemaakt wordende, zyne hoedanigheden meer behoudt, en een sterker invloed voortbrengt; gelyk ook, omdat de dieren, zig niet kunnende kleeden, zig geene huisvesting kunnende verschaffen, noch gebruik van het element des vuurs maaken om zig te verwarmen, naakt en bloot aan de lucht worden overgelaaten, en voor alle de ruwheden en veranderingen van het weêr blyven blootgesteld; en het is te dezer oorzaak, dat elk hunner, volgens zyne natuur, zynen gordel, zynen bepaalden afstand van de linie en de poolen, en zelfs zyn land op die breedtens, heeft uitgekozen: het is om die zelfde reden, dat zy daar bepaald blyven, en dat zy, in plaats van zig uit te breiden en allerwege voorttetrekken gelyk de mensch, meestal blyven hangen in de plaatsen, die hun best vleyen; en wanneer zy door omwentelingen op den bol, of door de sterkte van den mensch genoodzaakt zyn geworden hunnen geboortegrond te verlaaten, wanneer zy van denzelven verjaagd en naar verre afgelegene klimaaten verdreven zyn, heeft hunne natuur zulke groote en diepe veranderingen ondergaan, dat zy op het eerste gezicht

onkenbaar is, en dat men, om daar over te oordeelen, toevlugt moet neemen tot de nauwkeurigste beschouwing, en zelfs tot proefneemingen en redeneeringen, uit vergelykingen en overeenkomsten getrokken. Indien men nu by deze natuurlyke oorzaaken van verandering in de vrye dieren, die van het gebied voegt 't welk de mensch over dezulken oeffent, welken hy in slaverny gebragt heeft, zal men met verbaasdheid zien, tot welk een punt de tyrannie de Natuur kan verlaagen en verbasteren; men zal op alle de slaafsche dieren de kenmerken hunner gevangenis en de indrukzels hunner boeijens getekend vinden; men zal zien dat die wonden des te grooter, des te ongeneeslyker zyn, naarmaate zy reeds langer hebben plaats gehad; en dat het in den staat waarin wy hen gebragt hebben, misschien niet mogelyk zoude zyn hen weder te recht te brengen, of hun hunne oorspronkelyke gedaante en andere natuurlyke eigenschappen, welken wy hun ontnomen hebben, weder te geeven.

De gesteldheid van het klimaat, de hoedanigheid van 't voedzel, en de nadeelen van de slaverny, zie daar de drie oorzaaken van verandering, van verbastering, van ontaarting in de dieren. De uitwerkzelen van elk dezer oorzaaken verdienen in 't byzonder beschouwd, en in haare betrekkingen naauwkeurig nagegaan en vergeleken te worden, als wanneer dezelve ons eene schildery van de Natuur vertoonen zullen, zo als die thans is, terwyl men, wat zy vóór haare verbastering was, als in het verschiet beschouwen zal.

Men vergelyke onze kleine zwakke schaapen met den moufflon, waarvan zy herkomstig zyn; deze, groot en vaardig gelyk een hart, met verdedigende hoornen gewapend, van dikke hoeven voorzien, en met een ruw hair gedekt, vreest noch de ongenade van het weêr, noch de vraatzucht van den wolf; hy kan zyne vyanden niet slechts door de vaardigheid van zyn loop ontkomen, maar hy kan hun ook wederstaan door de sterkte van zyn lighaam, en door de stevigte der wapenen, waarmede zyn hoofd en voeten voorzien zyn; welk een verschil by onze schaapen, aan welken naauwelyks het vermogen is overgebleven om in een troep te bestaan; die zelfs zig niet kunnen verdedigen door hun getal, die de koude onzer winters zonder beschutting bezwaarlyk zouden kunnen wederstaan, met één woord, die allen zouden omkomen zo de mensch ophieldt zorg voor hun te draagen en hen te beschermen. In de heetste klimaaten van Afrika en Asia schynt de moufflon, die de gemeene vader van alle de rassen dezer soort is, minder verbasterd te zyn dan overal elders; schoon onderworpen en tot den staat van huislykheid gebragt, heeft hy zyne gestalte en zyn hair behouden, alleenlyk heeft hy veel van de grootte en stevigte zyner wapenen verloren: de schaapen van Senegal en der Indiën zyn de grootste der huislyke schaapen, en zy zyn onder alle anderen die, welker natuur minst verbasterd is; de schaapen van Barbarye, van Egypte, van Arabiën, van Persie, van Armenie, van Kalmukie, enz. hebben grootere veranderingen ondergaan; zy zyn, ten onzen opzichte, in eenige betrekkingen volmaakter, in andere gebrekkiger geworden; maar, gelyk het volmaakter worden boven den

oorſpronkelyken ſtaat ten opzichte van de Natuur zo wel afwyking en dus het zelfde is als het vervallen, zo moet men zeggen dat zy ſteeds ontaart en verbaſterd zyn; hun ruw hair is in eene fyne wol veranderd; hunne ſtaart, zig met een klomp vet beladen hebbende, heeft een omtrek gekregen zo ongemaklyk en zo groot, dat het dier dezelve niet dan met moeite trekken kan; en ter zelfder tyd, dat het door eene overtollige ſtoffe uitgezet, en met een fraaije vacht verſierd is, heeft het zyne ſterkte, zyne vaardigheid, zyne grootheid, en zyne wapenen verloren; want deze ſchaapen met lange en breede ſtaarten zyn naauwelyks half zo groot als de moufflon; zy kunnen noch het gevaar ontvlieden, noch aan den vyand wederſtaan; zy hebben geſtadig de hulp en zorgen van den menſch noodig om in wezen te blyven en voort te planten. De verbaſtering der oorſpronkelyke ſoort is nog grooter in onze klimaaten; van alle de hoedanigheden van den moufflon hebben onze ſchaapen, hebben onze rammen niets over behouden dan een weinig leevendigheid, maar zo zacht, dat ook deze voor den ſtaf eener herderinne wykt; de vreesachtigheid, de zwakheid, en zelfs de domheid en de verlating van zig zelven zyn de eenige en droevige overblyfzels van hunne verbaſterde natuur; zo men dezelve wat opbeuren en verheffen wilde, zoude men den moufflon met ons Vlaanderſch ſchaap moeten laaten koppelen, en ophouden de mindere raſſen voort te planten; en byaldien men uit hoofde van voordeel deze ſoort mogt willen houden om ons goed vleeſch en fraaije wol te geeven, zoude men ten minſten, gelyk onze nabuuren gedaan hebben, het ras der Barbaryſche ſchaapen, dat naar Spanje, en zelfs naar Engeland overgebragt, zeer wel geſlaagd is, moeten uitkiezen en voortplanten. De ſterkte van lighaam en de grootte van geſtalte zyn mannelyke eigenſchappen, de lyvigheid en de fraaiheid van vel zyn vrouwelyke hoedanigheden: men zou derhalven in het voortzetten der vermengingen dit verſchil in acht moeten neemen; aan onze rammen Barbaryſche ooijen geeven om fraaije wol te hebben, en onze ſchaapen door den moufflon laaten dekken om de geſtalte te verbeteren.

Men zoude ten dezen opzichte met onze geiten eveneens kunnen te werke gaan als met onze ſchaapen; men zoude door hen met de geiten van Angora te vermengen, hun hair kunnen veranderen, en het zelve zo nuttig maaken als de ſchoonſte wol. De ſoort van de geit, ſchoon ook zeer verbaſterd, is het echter in onze klimaaten minder dan die der ſchaapen; zy ſchynt het meer te zyn in de heete landen van Afrika en de Indiën; de kleinſte en de zwakſte van alle de geiten zyn die van Guinee, van Juda, enz. en in dezelfde klimaaten vindt men daarentegen de grootſte en de ſterkſte ſchaapen.

De runderen zyn onder alle de huislyke dieren, die, waarop het voedzel den grootſten invloed ſchynt te hebben: zy groeijen tot eene verbaazende grootte in die ſtreeken, waarin ryke en ſteeds vernieuwende weiden zyn; de ouden hebben den naam van *olyfant-ſtieren* gegeeven aan de runderen van Ethiopie en van eenige andere provintiën van Aſie, alwaar deze ſoort van dieren inderdaad tot de grootte van den olyfant nadert; de over-

vloed van gras en deszelfs ſappige en voedende hoedanigheid brengen dit uitwerkzel voort; wy hebben 'er het bewys van zelfs in onze klimaaten; een runddier, op de groene kruinen der bergen van Savoye of Zwitſerland gevoed, verkrygt de dubbele grootte van onze Franſche runderen, en evenwel worden die Zwitſerſche koeijen en oſſen, even als de onze, in de ſtallen beſloten gehouden, en zyn het grootſte gedeelte van 't jaar bepaald tot het voeder dat men hun geeft; maar, 't geen dit groot verſchil uitwerkt, is, dat men hen in Zwitſerland in de volle weide brengt, zodra de ſneeuw geſmolten is, terwyl men hun in onze provintiën den ingang der weiden ontzegt, tot na de inzameling van 't gras, 't welk men voor de paarden houdt; zy worden derhalven nooit ruim noch naar vereiſch gevoed, en het zoude eene dienſtige oplettenheid zyn, daar de Staat een merkelyk voordeel uit trekken zoude, dat men eene vaſtſtelling ten dezen opzichte maakte, waarby de opene weiden afgeſchaft, en de afperkingen derzelver toegelaaten wierden. Het klimaat heeft insgelyks veel invloed op de natuur der runderen gehad; in de Noordſche landen van de Nieuwe zo wel als van de Oude Wereld, is deze ſoort van dieren met een lang en zacht hair, als fyne wol, bedekt, en zy hebben een grooten bult op de ſchouderen; welke mismaaktheid eveneens by alle de runderen van Aſia, Afrika, en Amerika gevonden wordt; het zyn die van Europa alleen, die van deze bulten bevryd zyn. Dit Europiſch ras is evenwel het eerſte en oorſpronkelyk ras, daar met de eerſte of tweede voortteeling reeds gebulte uit voortkomen, en het geen nog nader bewyſt, dat dit gebulte ras ſlechts eene verſcheidenheid van het eerſte moet weezen, is, dat het aan grootere veranderingen en verbaſteringen, die zelfs uitermaatig ſchynen, onderhevig is; want daar is onder deeze gebulte runderen een verbaazend groot verſchil ten opzichte van de grootte; de kleine zebu van Arabie heeft ten hoogſten het tiende gedeelte van den omtrek van den *olyfant-ſtier* van Ethiopie.

In het algemeen is de invloed van het voedzel grooter, en brengt duidelyker uitwerkzelen voort in de dieren die van gras of vruchten dan die van andere dieren leeven, en zy, die op den roof aazen, veranderen door dezen invloed minder dan door dien van het klimaat, om dat het vleeſch of de zelfſtandigheid der dieren een voedzel is, dat zyne bereiding reeds ondergaan heeft, en dat eene gelykheid met de natuur van het vleeſchvreetend dier, dat het verſlindt, gekregen heeft; terwyl het gras, het eerſte voortbrengzel der aarde zynde, daar alle de eigenſchappen van heeft, en de aardſche hoedanigheden onmiddelyk overzet in het dier dat 'er zig mede voedt.

Dus is de hond, waarop het voedzel ſlechts een geringen invloed ſchynt te hebben, onder alle vleeſchvreetende dieren echter dat, waarvan de ſoort de meeſte verſcheidenheden vertoont; hy ſchynt in zyne verbaſteringen het verſchil der klimaaten naauwkeurig te volgen; hy is in de heetſte landen naakt; in de noordſche geweſten met een dik en ruw hair bedekt; en in Spanje en in Syrie, alwaar de zagte getemperdheid van de lucht het hair van de meeſte dieren in eene ſoort van zyde verandert, met eene fraaije zyde-achtige

vacht verſierd. Maar, behalven deze uitwendige verſcheidenheden, die door den enkelen invloed van het klimaat worden voortgebragt, zyn 'er nog andere afwykingen in deze ſoort van dieren, die van hunnen toeſtand, van hunne gevangenis, of, zo men wil, van den ſtaat van gezelligheid van den hond met den menſch voortkomen. De vermeerdering of vermindering van de geſtalte komen van de zorgen, welke men heeft genomen, om de grootſte of de kleinſte individu's met malkanderen te vereenigen; de verkorting van den ſtaart, van den ſnuit, van de ooren, komt ook van 's menſchen hand; de honden, waaraan men, van geſlacht tot geſlacht, de ooren heeft afgeſneden, den ſtaart afgehakt, zetten deze gebreken geheel of gedeeltelyk op hunne afſtammelingen over. Ik heb honden gezien, die zonder ſtaart geboren waren, en welken ik eerſt voor *individueele* monſters in de ſoort nam, maar ik ben naderhand overtuigd geworden, dat dit ras beſtaat, en dat het zig door voortteeling eveneens voortplant; en worden de hangende ooren, die het algemeenſte en zekerſte teken van de huislyke ſlaverny zyn, niet by genoegzaam alle honden gevonden? Onder omtrent dertig verſchillende raſſen, waaruit de ſoort tegenwoordig beſtaat, zyn 'er ſlechts twee of drie die hunne oorſpronkelyke ooren behouden hebben; de harders-hond, de wolf-hond, en de noordſche honden, hebben alleen rechte ooren. De ſtem dezer dieren heeft insgelyks, gelyk al het overige, zonderlinge veranderingen ondergaan; het ſchynt dat de hond een ſchreeuwer is geworden met den menſch, die van alle wezens met eene tong begiftigd, dezelve meeſt gebruikt en misbruikt; in den ſtaat der natuur is de hond byna ſtom; hy heeft niet dan een gehuil van behoefte, in aanvallen die vry zeldzaam zyn; hy heeft het blaffen in den omgang met den menſch, vooral van den beſchaafden menſch, aangenomen; want, wanneer men hem in de uiterſte klimaaten overbrengt, en onder heel of half wilde volkeren plaatſt, gelyk de laplanders of de negers, verlieſt hy zyn geblaf, herneemt hy zyne natuurlyke ſtem, die een gehuil is, en wordt ſomtyds zelfs geheel ſtom. De hond met ſtaande ooren, en inzonderheid de harders-hond, die minſt van allen verbaſterd is, heeft ook de minſte ſtem, gelyk hy zyn leeven eenzaam op het land doorbrengt, en geen omgang heeft dan met de ſchaapen en eenige eenvoudige menſchen; is hy even als dezen, ernſtig en zwygende, ſchoon hy tevens zeer levendig en zeer vernuftig is; hy is van alle honden die, welke de minſte verkregen hoedanigheden, en de meeſte natuurlyke talenten heeft; hy is de nuttigſte om goede orde te houden, en de troepen te bewaaren, en het zoude voordeeliger zyn dit ras aan te kweeken en te vermeerderen, dan dat der andere honden, die nergens toe dienen, en welker getal zo groot is, dat 'er geene ſteden zyn, daar men niet een goed getal huisgezinnen zou kunnen onderhouden, met het voedzel 't welk aan die nutteloozze en laſtige honden verſpild wordt.

De ſtaat van huislykheid heeft veel toegebragt om de kleur der dieren verſcheiden te maaken; zy is oorſpronkelyk doorgaans vaal of zwart; de hond, het rundvee, de geit, het ſchaap, het paard, hebben alle ſoorten van kleuren aangenomen; het varken is van zwart in wit veranderd,

derd, en het fchynt dat het wit, zuiver en zonder eenige vlak, ten dezen opzichte, het teken van de uiterfte trap van verbaftering is, en dat het gemeenlyk van wezendlyke onvolmaaktheden of gebreken vergezeld gaat. In het ras der blanke menfchen hebben die, welke witter of blanker zyn dan de anderen, en welker hoofdhair, wenkbrauwen, baard, enz. natuurlyk wit zyn, dikwils het gebrek van doof te zyn, en tevens roode en zwakke oogen te hebben. In het ras der zwarten zyn de witte negers van eene nog zwakkere en gebrekkiger gefteldheid. Alle dieren, die volftrekt wit zyn, hebben gemeenlyk die zelfde gebreken van hardhoorendheid en roode oogen; die foort van verbaftering, fchoon gemeener in de huisdieren, vertoont zig fomtyds ook in de vrye foorten, gelyk in die der olyfanten, der herten, der damherten, der guenons, der mollen, der muizen; en in allen is deze kleur fteeds van meerdere of mindere zwakheid van lighaam en verftomping van zintuigen vergezeld.

Maar de foort, waarop de zwaarte der flaverny het meeft fchynt gevallen te zyn, en de diepfte indrukzelen gemaakt te hebben, is die van den kameel; hy wordt met bulten op den rug, en met eeltachtigheden op de borft en op de kniën geboren; deze eeltachtigheden zyn blykbaare ongefteldheden door de vryving veroorzaakt, want zy zyn vol etter en bedorven bloed; dewyl naamlyk het dier nooit gaat dan onder een zwaaren laft gedrukt, zo heeft deze drukking eerft de vrye uitzetting en eenpaarige groeijing der fpierachtige deelen van den rug begonnen te beletten; vervolgens heeft zy het vleefch aan de naaftliggende plaatfen doen zwellen; en dewyl men den kameel, wanneer hy wil ruften of zig te flaapen leggen, in den beginne dwingt om eerft zyne voorfte beenen te plooijen en te knielen, en dit dier de gewoonte daarvan allengs van zelf aanneemt, zo draagt het geheele gewicht van zyn lighaam dagelyks verfcheiden uuren agter malkander, op zyne borft en kniën; en het vel dezer deelen, zo fterk, zo dikwils, en zo lang gedrukt, verlieft het hair, wordt gekneusd, verhardt, en raakt zyne *organifatie*, en zyn leven kwyt. De lama, die, even als de kameel, zyn leven onder den laft doorbrengt, en niet ruft dan door zig op zyne borft neder te leggen, heeft gelyke eeltachtigheden die zig eveneens in opvolgende geflachten voortplanten. De baviaanen en de guenons, welker gewoonfte houding, het zy waakende, het zy flaapende, het zitten is, hebben ook eeltachtigheden onder de ftreek der billen, en dit eeltachtig vel is zelfs aanhangende en vereenigd geworden met de beenderen van het agterfte, tegen welken het door het gewicht des lighaams geduurig gedrukt wordt; maar deze eeltachtigheden der baviaanen en der guenons zyn droog en gezond, omdat zy niet door den dwang der kluifters, noch door den drukkenden laft van eene vreemde zwaarte veroorzaakt worden, maar integendeel de uitwerkzelen zyn van de natuurlyke gewoonten van het dier, dat, by eigen verkiezing liever en langer tyd wil zitten, dan zig in eenige andere gefteldheid houden; het is met deze eeltachtigheden der guenons eveneens gelegen als met het verharde vel onzer voetzoolen: dit is mede niets anders dan eene natuurlyke eeltachtigheid, welke onze ftandvaftige ge-

woonte van overeind te gaan of te ſtaan, meer of minder dik, of meer of minder hard maakt, naar de meerdere of mindere vryving welke wy de plant onzer voeten doen ondergaan.

De wilde dieren niet onmiddelyk aan des menſchen gebied onderworpen zynde, ondergaan zulke groote veranderingen niet als de huislyke dieren; hunne natuurlyke geſteldheid ſchynt naar de verſchillende klimaaten te verſchillen, maar nergens is dezelve eigenlyk verbaſterd; indien zy volſtrekt meeſters waren om hun klimaat en hun voedzel te verkiezen, zouden die veranderingen nog minder zyn, maar dewyl zy van alle tyden af door den menſch, of door zulke dieren onder hen die meer ſterkte of kwaadaartigheid hebben, gejaagd en verdreven zyn geworden, zyn de meeſten genoodzaakt geweeſt te vluchten, hun geboorteland te verlaaten, en zig naar minder gunſtige landen te leeren ſchikken: dezulken, welker natuur buigzaam genoeg is bevonden om zig naar deze nieuwe geſteldheid te kunnen ſchikken, hebben zig verreweg verſpreid, terwyl de overigen geene andere toevlugt gehad hebben dan zig tot de woeſtynen, aan hun geboorteland grenzende, te bepaalen. Daar is geene ſoort van dier, die, gelyk de menſch, allerwegen over de oppervlakte der aarde verſpreid is; ſommigen, en deze zyn in grooten getale, zyn aan de zuidelyke landen van de Oude Wereld, anderen, in mindere hoeveelheid, aan de noordelyke deelen bepaald; en, in plaats van zig naar de zuidelyke ſtreeken uit te breiden, zyn zy van de eene Wereld naar de andere overgegaan, langs wegen die tot nog toe onbekend zyn gebleven; eindelyk, eenige andere ſoorten onthouden zig niet dan in zekere bergen of zekere valeijen, en de veranderingen in hunne natuur zyn in 't algemeen minder zigtbaar, naarmaate zy meer aan hunne plaatſen bepaald zyn.

Dewyl dan het klimaat en het voedzel weinig invloed op de vrye dieren hebben, en des menſchen heerſchappy daar nog minder op heeft, worden hunne voornaame verſcheidenheden door eene andere oorzaak voortgebragt; zy hangen af van, of zyn ten minſten betrekkelyk tot het getal der individu's, die aan de voortteeling toebrengen, en der jongen, die voortgeteeld worden: ik verklaar my nader; in die ſoorten, waarin het mannetje zig getrouwlyk tot zyn wyfje bepaalt, en niet verandert, toonen de jongen de ſtandvaſtige getrouwheid hunner ouderen, door eene volkomen gelykheid onder malkanderen: in die ſoorten daarentegen, waarin de wyfjes dikwyls van mannetje veranderen, gelyk als in die van het hert, worden vry talryke verſcheidenheden gevonden; en dewyl 'er in de geheele Natuur niet een enkel individu is, dat volmaakt naar een ander gelykt, zo worden 'er ook meer verſcheidenheden onder de dieren gevonden, naarmaate zy in grooteren getale, en meer reizen, werpen. In die ſoorten, waarin het wyfje vyf of zes jongen tevens, en dat drie of vier maalen, van verſchillende mannetjes, voortbrengt, moet het getal der verſcheidenheden noodwendig veel grooter zyn dan in die, welke jaarlyks maar eens, en maar één jong tevens, werpen; dus zyn dan ook de laagere ſoorten, de kleine dieren, die allen meermaalen en in grooteren getale voortbrengen dan die der verhevener

ſoorten, aan meer verſcheidenheden onderworpen. De grootte des lighaams, die ſlegts eene betrekkelyke hoedanigheid ſchynt, heeft in de ſchikking der Natuur echter ſtellige eigenſchappen en wezendlyke rechten. Het groot is daar zo bepaald als 'er het klein veranderlyk of verſcheiden is; men zal zig daar ligtlyk van kunnen overtuigen door de optelling welke wy van de verſcheidenheden der groote en kleine dieren gaan maaken.

Het wild zwyn heeft in Guinee zeer lange en agterwaards over den rug liggende ooren gekregen; in China heeft het een grooten hangenden buik en zeer korte pooten; aan Kaap-Verd, en in andere ſtreeken, zyn de ſlagtanden zeer dik en als runderhoornen gebogen: in den ſtaat van onderwerping heeft dit dier overal halfhangende ooren, en in de koude of gemaatigde landen witte borſtelhairen gekregen. Ik reken noch de pecari noch de babirouſſa onder de verſcheidenheden in de ſoort van het wild zwyn, omdat zy geen van beiden van deze ſoort zyn, ſchoon zy daar nader aankomen dan aan eenige andere.

Het hert heeft in de bergachtige, drooge en heete landen, gelyk Korſika en Sardinie, de helft van zyne grootte verloren, en heeft een bruin hair met zwartachtige hoornen gekregen; in de koude en vochtige landen, gelyk in Boheme en het Ardennes-woud, is het grooter geworden; zyn hair en hoornen hebben eene hoogbruine, byna zwartachtige kleur gekregen, en onder de kin zyn de hairen zodanig verlengd, dat zy een langen baard maaken; in het noorden van de Nieuwe Wereld hebben de hoornen van het hert zig uitgebreid en verſcheiden kromme ſcheuten geſchoten. In den ſtaat van onderwerpelykheid verandert het hair van vaal tot wit, en zo het hert niet in vryheid leeft, en in groote ruimte gehouden wordt, worden zyne beenen mismaakt en krom. Ik tel de axis niet mede onder de verſcheidenheden van de ſoort van 't hert; hy nadert meer tot die van het damhert, en is 'er miſſchien maar eene verſcheidenheid van.

Het valt moeijelyk zig over den oorſprong van de ſoort van het damhert te bepaalen; het is nergens volkomen huislyk of tam, en nergens volkomen wild; het vertoont vry wat verſcheidenheden, en verſchilt in kleur van vaal tot bont, en van bont tot wit; zyne hoorns en zyn ſtaart zyn ook grooter en langer naar de verſchillende raſſen, en zyn vleeſch is goed of ſlegt, naar den grond en het klimaat des lands; men vindt het, even als het hert, in de beide Werelden, en het ſchynt grooter te zyn in Virginie en in de andere provintiën van gemaatigd Amerika, dan het in Europa is. Het is eveneens met den rheebok, hy is grooter in de Nieuwe dan in de Oude Wereld, maar voor het overige bepaalen alle de verſcheidenheden van deze ſoort zig tot eenige verſchillen in de kleur van 't hair, die van vaal tot bruin verandert; de grootſte dezer dieren zyn doorgaans vaal en de kleinſte bruin. Deze twee ſoorten, de rheebok en het damhert, zyn, onder alle de dieren die aan de beide Werelden gemeen zyn, de eenigſte, die grooter en ſterker vallen in de Nieuwe dan in de Oude Wereld.

De ezel heeft zelfs in zyn ſtaat van de hardſte ſlaverny weinige verſcheidenheden ondergaan, want zyne natuur is hard, en wederſtaat even eens

aan de kwaade behandelingen, aan de ongemakken van een ongunſtig klimaat, en aan de nadeelen van een ſlegt voedzel; ſchoon hy uit heete landen herkomſtig is, kan hy echter in de gemaatigde klimaaten leeven, en zelfs zonder des menſchen zorgen voortteelen. Voortyds waren 'er onagres of wilde ezels in alle de woeſtynen van klein Aſie; tegenwoordig zyn zy daar zeldzaamer, en men vindt hen niet in groote menigte dan in die van Tartarye. De muilezel van Daurie (*a*), door de Mongoux-tartaaren *czigithai* geheten, is waarſchynlyk het zelfde dier als de onagre der andere provintiën van Aſie; hy verſchilt 'er niet van dan in de lengte en de kleuren van 't hair, dat, volgens BELL, eene golving van bruin en wit ſchynt te zyn (*b*). Deze *czigithais* onagres worden in de boſſchen van Tartarye tot den 51ſten en 52ſten graad gevonden, en men moet hen niet verwarren met de zebra's, welker kleuren veel levendiger en geheel anders geſneden zyn, en die daarenboven eene byzondere ſoort van dieren uitmaaken, bykans evenveel verſchillende van die des ezels als van die van het paard. De eenige opmerkelyke verandering van den ezel in zyn ſtaat van onderwerping, is, dat zyn vel zagter is geworden, en die kleine knobbeltjes heeft verloren, die op het vel van den onagre gezaaid zyn, waarvan de levantynen dat gekorrelde leder maaken, dat men *chagryn* leder noemt.

De haas is tevens van eene buigzaame en van eene vaſte natuur, want hy is in bykans alle de klimaaten der Oude Wereld verſpreid, en overal is hy tennaaſtenby dezelfde; alleenlyk wordt zyn hair in de zeer koude landen des winters wit, en herneemt des zomers zyne natuurlyke kleur, die niet verſchilt dan van het vaale tot het roſſe; de hoedanigheid van 't vleeſch is insgelyks verſcheiden; de roodſte haazen zyn altyd beſt om te eeten; maar het konyn, zonder van zulk eene buigzaame natuur te zyn als de haas, dewyl het veel minder verſpreid is, en zelfs aan zekere ſtreeken ſchynt bepaald te zyn, is echter aan meer verſcheidenheden onderworpen, omdat de haas overal wild is, daar het konyn overal in een halven of heelen ſtaat van onderwerping leeft. De tamme konynen verſchillen in kleur van vaal tot grys, tot wit, tot zwart; zy verſchillen ook in de grootte, in de hoeveelheid, de hoedanigheid van hair; dit dier, 't welk uit Spanje oorſpronkelyk is, heeft in Tartarye een langen ſtaart, in Syrie digt gevuld en in malkanderen gedraaid hair, als vilt, gekregen, enz.: men vindt ſomtyds zwarte haazen in de koude landen; ook wil men, dat 'er in Noorwegen, en in

(*a*) *Mulus Dauricus fœcundus*, Czigithai, *mongolorum in Dauria. Muſeum Petropol. pag.* 335.

(*b*) *In the foreſts near kuznetsky, on the river Tom one of the ſources of river Oby in Lat.* 51. *and* 52. *are wild Aſſes. I have ſeen many of their ſkins; they have in all reſpects the ſhap of the head, tail and hoofs of the common aſs, but their ſkin is waved and undulated, white and brown.* BELL's *travels to China. Nota.* Het zoude kunnen zyn, dat de Hr. BELL, die niet meldt dat hy iets anders dan de huiden dezer dieren heeft waargenomen, zebra's vellen hadt gezien; want de andere Reisbeſchryvers zeggen niet, dat de czigithais of onagres van Daurie met bruin en wit geſtreept zyn, gelyk de zebra. Daarenboven zyn 'er in het Kabinet van Petersburg vellen van zebra's en vellen van czigithais, welken men eveneens aan de reizigers vertoont.

eenige andere provintiën van 't noorden, haazen zyn die hoornen hebben. De Hr. KLEIN (c) heeft twee dezer gehoornde haazen laaten graveeren; men kan uit de beſchouwing dezer afbeeldingen opmaaken, dat deze hoornen van gelyke ſoort zyn als die van den rheebok; deze verſcheidenheid, zo zy beſtaat, bepaalt zig alleen tot zommige individu's, en vertoont zig waarſchynlyk niet dan in de plaatſen daar de haas geen gras of groente vindt, en zig alleenlyk moet voeden met houtagtige zelfſtandigheden, met baſt, knoppen en bladen van boomen, moſſen, enz.

De eland, waarvan de ſoort in 't noorden der beide Werelden bepaald is, valt in Amerika alleenlyk kleiner dan in Europa, en men ziet uit de verbazend groote hoornen, welken men in Kanada, in Rusland, in Siberie, enz. onder den grond gevonden heeft, dat deze dieren voormaals grooter waren dan zy tegenwoordig zyn; miſſchien was daar de oorzaak van omdat zy hunne boſſchen in alle vryheid genoten, en dat zy door den menſch, die tot in deze klimaaten nog niet was doorgedrongen, niet ontruſt wordende, hun verblyf konden neemen in die plaatſen, alwaar de lucht, de aarde, en het water, beſt voor hun geſchikt waren. Het rendier, het welk de laplanders onderworpen of huislyk gemaakt hebben, heeft om die reden grootere verandering ondergaan dan de eland, die nooit in ſlaverny gebragt is; de wilde rendieren zyn grooter, ſterker en zwarter van hair dan de tamme; de laatſten hebben veel verſcheidenheid ten opzichte van de kleur van 't hair en ook van de lengte en dikte der hoornen; die ſoort van lichen of van groote witte mos, die het voornaamſte voedzel van het rendier uitmaakt, ſchynt door haare hoedanigheid veel toe te brengen tot de formatie en uitzetting der hoornen, die naar evenredigheid grooter zyn by het rendier dan by eenige andere ſoort, en het is miſſchien dit zelfde voedzel dat in dit klimaat hoornen op het hoofd van de haas, even als op dat van het wyfje van het rendier, doet groeijen, want in alle andere klimaaten zyn 'er noch gehoornde haazen, noch eenig ander dier, waarvan het wyfje even eens hoornen heeft als het mannetje.

De olyfant is de eenigſte ſoort, waar op de ſtaat van ſlaverny of van huislykheid, nooit invloed gehad heeft, omdat hy in dezen ſtaat niet wil voortteelen, en bygevolg tot zyne ſoort niet overbrengt de kwaalen of gebreken door zynen onderworpen toeſtand veroorzaakt; daar zyn onder den olyfant ſlegts kleine verſcheidenheden, en die zig byna tot de individu's bepaalen; zyn natuurlyke kleur is het zwart; men vindt echter ook roſſe en witte, maar in zeer kleinen getale. De olyfant verſchilt ook in grootte naar de ooſtelyke of weſtelyke lengte meer dan naar de zuidelyke of noordelyke breedte van het klimaat; want in de verzengde luchtſtreek, waartoe hy, om zo te ſpreeken, bepaald is, en onder dezelfde linie, groeit hy tot vyftien voeten hoogte in de ooſtelyke ſtreeken van Afrika, terwyl hy in de zuidelyke landen van dit zelfde Werelddeel niet veel meer dan ter hoogte van tien of elf voeten groeit, het geen toont, dat, ſchoon de groote hitte

(c) KLEIN, *de Quad. pag.* 52. *tab. III. fig. ad.* § XXI.

noodig is tot eene volkomen ontwikkeling zyner natuur, de overmaatige hitte dezelve belemmert en minder doet uitzetten. De rhinoceros ſchynt van eene eenpariger geſtalte en eene min verſchillende grootte te zyn; hy ſchynt van hem zelven niet te verſchillen dan door het zonderling karakter dat hem van alle andere dieren doet verſchillen, door dien grooten hoorn, welken hy op de neus draagt; die hoorn is enkel by de rhinoceroſſen van Aſie, en dubbeld by die van Afrika.

Ik zal hier niet ſpreeken van de verſcheidenheden die in ydere ſoort van vleeſchëetend dier gevonden worden, omdat zy zeer gering zyn, dewyl onder alle dieren, dezulken die van vleeſch leeven, de onafhankelykſte van den menſch zyn, want door middel van dit voedzel, 't welk door de Natuur reeds voor hun bereid is, krygen zy byna niets van de hoedanigheden van den grond waarop zy zig onthouden; en daarenboven alleen door de Natuur met ſterkte en wapenen voorzien, kunnen zy den grond van hun verblyf naar welgevallen kiezen, en zig van het eene land naar het andere begeeven, door welk alles dan de drie oorzaaken van verandering, van verbaſtering, van ontaarting, waarvan wy geſproken hebben, niet dan zeer kleine uitwerkzelen op hen maaken kunnen.

Maar na de voorbygaande beſchouwing, welke wy hebben laaten gaan over die verſcheidenheden, die ons de byzondere veranderingen van ydere ſoort aanwyzen, vertoont zig eene opmerking van meer belang, en waarvan de beſpiegeling veel uitgeſtrekter is, te weeten, die van de verandering der ſoorten zelve; het is deze oudere verbaſtering, die van alle onheugelyke tyden af ſchynt voorgevallen in yder gezin, of, zo men wil, in elk der geſlachten, onder welken men de aangrenzende en van malkanderen weinig verſchillende ſoorten kan begrypen. Wy hebben in alle de landdieren ſlechts eenige op zigzelven ſtaande ſoorten, die, even als die van den menſch, tevens ſoort en geſlacht maaken; de olyfant, de rhinoceros, de hippopotamus, de giraffe, formeeren enkelvoudige geſlachten of ſoorten, die zig niet dan in een rechte lyn voortplanten en geheel geene byſtammen uit denzelfden wortel, of zydelingſche ſcheuten hebben; alle de andere ſchynen gezinnen te formeeren, waarin men doorgaands eenen gemeenen hoofdſtam opmerkt, waaruit verſchillende ſcheuten ſchynen voortgeſprooten, die zo veel talryker zyn, als de individu's in ydere ſoort kleiner en vruchtbaarer zyn.

Onder dit oogpunt zyn het paard, de zebra, en de ezel, alle drie van het zelfde gezin; zo het paard de hoofdſtam is, zullen de zebra en de ezel de zydelingſche ſcheuten zyn; want dewyl het getal der gelykheden, welke zy te zamen hebben, oneindig grooter is dan dat der verſchillenheden, zo kan men hen beſchouwen als ſlechts een en het zelfde geſlacht uitmaakende, waarvan de voornaamſte karakters duidelyk uitgedrukt en alle drie gemeen zyn; zy zyn de eenigſte die waarlyk enkel-voetig zyn, dat is te zeggen, die het hoorn der voeten van één enkel ſtuk hebben, zonder eenige vertooning van vingeren of nagelen, en ſchoon zy drie onderſcheiden ſoorten formeeren, zyn zy echter niet volſtrektlyk noch zuiver van den anderen

afgefcheiden; dewyl de ezel met de merrie, het paard met de ezelin voortteelt; en wanneer men het eens zo verre konde brengen van den zebra tam te maaken, en zyne wilde en agter uitflaande geaartheid te onderwerpen, zoude hy waarfchynlyk met het paard en den ezel voortteelen, gelyk zy met malkander doen.

En die muilezel, welken men van alle tyden befchouwd heeft als een bedorven voortbrengzel, als een monfter uit de beide natuuren zaamgefteld, en 't welk men te dezer oorzaak onbekwaam heeft geoordeeld om zig hervoort te brengen, en ftam te maaken, is echter niet zo diep verbafterd als men zig naar dit vooroordeel verbeeldt, dewyl het inderdaad niet geheel onvrugtbaar is, en zyne onvruchtbaarheid flegts van eenige uitwendige en byzondere omftandigheden afhangt. Men weet dat de muilezels in de heete landen dikwils hebben voortgebragt; men heeft 'er zelfs eenige voorbeelden van in onze gemaatigde klimaaten, maar men weet niet of die voortteeling ooit zy uitgewerkt door de enkele vereeniging van den muilezel en de muilezelin, dan of men het voortbrengzel verfchuldigd ware aan de vereeniging van den muilezel met de merrie, of ook aan die van den ezel met de muilezelin. Daar zyn twee foorten van muilezels; de eerfte is de groote muilezel, of die ook maar eenvoudig de muilezel genaamd wordt, dewelke voortkomt van de koppeling van den ezel met de merrie; de tweede is de kleine muilezel, voortkomende van het paard met de ezelin, welke wy *bardeau* zullen noemen, om hem van de andere te onderfcheiden. De ouden kenden dezelve, en onderfcheidden hen, even als wy, door twee verfcheiden naamen: zy gaven dien van *mulus* aan den muilezel van den ezel met de merrie voortkomende; en dien van γιννος, *hinnus*, *burdo*, aan den muilezel van het paard met den ezelin gefproten: zy hebben verzekerd dat de *mulus* (*d*) met de merrie een dier voortbrengt, waaraan zy insgelyks den naam van *ginnus* of *hinnus* (*e*) gaven; zy hebben insgelyks verzekerd, dat de muilezelin *mula* vry licht ontvangt, maar dat zy haare vrucht zelden tot volkomenheid kan brengen; en zy voegen 'er by, dat, fchoon 'er menigvuldige voorbeelden zyn van muilezelinnen die geworpen hebben, men dit voortbrengzel echter als een wonder moet befchouwen. Maar wat is een wonder in de Natuur? wat anders dan een uitwerkzel dat zeldzaamer voorvalt dan een ander? De muilezel kan derhalven bezwangeren, en de muilezelin kan, in fommige omftandigheden, ontvangen, draagen, en

(*d*) *Mulus equa conjunctus mulum procreavit... mula quoque jam facta gravida eft, fed non quoad perficeret atque ederet prolem.* ARISTOTELES, *Hift. Anim. Lib. VI. Cap.* 24. *Eft in annalibus noftris mutas peperiffe fæpe; verum prodigu loco habitum.* PLIN. *Hift. Nat. Lib. VIII. Cap.* 44.

(*e*) *Nota.* Het woord *Ginnus* is door ARISTOTELES in twee onderfcheidene betekeniffen gebruikt. De eerfte duidt in het algemeen een onvolmaakt dier, een misgeboorte, een dwergmuilezel aan, voortkomende of van den hengft met eene ezelin, of van den ezel met eene merrie; de andere betekenis drukt een dier uit dat het byzonder voortbrengzel is van den muilezel met de merrie.

werpen; dus zoude het daar maar op aankomen, dat men proeven name om te weeten welke die omstandigheden zyn, en om nieuwe facta te verkrygen, waaruit men eenig licht zou kunnen haalen wegens de verbastering der soorten door de vermenging, en bygevolg wegens de eenheid of verscheidenheid van yder geslacht. Men zoude, om in deze proefneemingen wél te slaagen, den grooten muilezel moeten brengen by de muilezelin, by de merrie en by de ezelin; men zoude het zelfde moeten doen met den *bardeau*, dat is te zeggen met den kleinen muilezel, die van den hengst met de ezelin voortkomt, en dan zien wat 'er van deze zes koppelingen komen zoude; ook zoude men den hengst en den ezel moeten brengen by de groote muilezelin, en het zelfde doen ten opzichte van de kleine muilezelin of het wyfje van den *bardeau*. Deze proeven, schoon zeer eenvoudig, zyn nooit genomen met oogmerk om daar kundigheden uit te haalen; en het spyt my geene gelegenheid gehad te hebben om dezelve te neemen; ik houde my verzekerd, dat men 'er kundigheden door krygen zoude, welke ik slegts als in het verschiet beschouw, en thans nog niet hooger dan als vermoedens kan opgeeven. Ik denk, by voorbeeld, dat, van alle deze koppelingen, die van den grooten muilezel met de kleine muilezelin, of het wyfje van den bardeau, en die van den bardeau met de muilezelin misschien de eenigste zullen zyn die volstrekt mislukken zullen; dat die van den grooten muilezel en de groote muilezelin, en die van den bardeau en zyn wyfje, mogelyk slaagen zullen, doch niet altyd, en mogelyk slegts enkelde reizen; doch tevens vermoede ik, dat de groote muilezel zekerer zoude voortbrengen met de merrie dan met de ezelin, en dat de bardeau beter zoude voortbrengen met de ezelin dan met de merrie; eindelyk, dat het paard en de ezel misschien met de beide muilezels zoude kunnen voortbrengen, maar de ezel beter dan het paard. Men zou deze proeven moeten neemen in een land, dat ten minsten zo heet was als Provence, en men zoude muilezels van zeven jaaren, paarden van vyf, en ezels van vier jaaren moeten neemen, omdat dit verschil in deze dieren plaats heeft ten opzicht van den ouderdom van volkomene rypheid.

Zie hier de redenen van analogie, waarop myne opgegeven vermoedens gevestigd zyn. In de algemeene schikking der Natuur zyn het niet de mannetjes maar de wyfjes, die de eenheid der soorten maaken. Wy weeten uit het voorbeeld van het schaap, 't welk voor twee verschillende mannetjes kan dienen, en eveneens door den bok en door den ram bevrucht worden, dat het wyfje op het soortgelyke van het voortbrengzel veel meer invloed heeft dan het mannetje, dewyl van deze twee verschillende mannetjes niet dan lammeren voortkomen, dat is te zeggen individu's soortgelyk naar de moeder gelykende; dus gelykt ook de groote muilezel meer naar de merrie dan naar de ezels, en de bardeau meer naar de ezelin dan naar het paard; dus moet de groote muilezel zekerer voortteelen met de merrie dan met de ezelin, en de bardeau zekerer met de ezelin dan met de merrie: zo zoude ook het paard en de ezel eveneens met de beide muilezelinnen kunnen voortteelen; omdat zy wyfjes zynde, schoon verbasterd, elk meer soort-

ſoort eigenſchappen dan de muilezels, of mannetjes, behouden hebben: maar de ezel moet met haar zekerer voortteelen dan het paard, omdat men heeft opgemerkt, dat de ezel meer vermogen heeft om voort te teelen, zelfs met de merrie, dan het paard, want hy bederft en verdelgt de voortteeling van het zelve; men kan zig daaromtrent door eene ſoort van proefneeming verzekeren, want, indien men eerſt den ſpringhengſt by de merries brengt, en dezen des anderendaags, of zelfs eenige dagen daarna, door een ezelhengſt laat dekken, zullen deze merries bykans altyd muilezels en geene paarden voortbrengen. Deze waarneeming, die wel verdienen zoude in alle haare omſtandigheden opgehelderd en beveſtigd te worden, ſchynt aan te duiden, dat de ſtam of de hoofdſpruit van dit gezin, wel de ezel en niet het paard, zou kunnen zyn; dewyl de eerſte de meerderheid heeft in het voortteelen, 't zy met de merrie, 't zy met de ezelin; en dit blykt des te duidelyker, omdat het tegendeel niet gebeurt, wanneer men eerſt den ezel, en vervolgens den hengſt, dezelfde merrie laat dekken; de laatſtgenoemde bederft of verdelgt de voortteeling van den eerſtgenoemden niet, want dit voortbrengzel is bykans altyd een muilezel; dus bederft en verdelgt de ezel het voortbrengzel van het paard door zyne meerdere kragt van voortteelen; maar het paard of de ſpringhengſt bederft niet het voortbrengzel van den ezelhengſt, omdat deszelfs voortteelende kragt zwakker is. En wat de koppelingen der muilezels onder malkanderen betreft, ik vermoede dat dezelve onvrugtbaar moeten zyn, omdat van de twee natuuren die vóór de voortteeling reeds benadeeld waren, en die door haare vermenging niet kunnen miſſen malkanderen nog meer te benadeelen, niets dan een ganſch bedorven, of zelfs geheel geen voortbrengzel te wagten is.

Door de vermenging van den muilezel met de merrie, van den *bardeau* met de ezelin, en door die van het paard en den ezel met de muilezels, zoude men individu's krygen, die tot de ſoort weder opklimmen zouden, en niet meer dan halve muilezels zouden maaken, dewelke niet ſlegts even als hunne ouders, het vermogen zouden hebben om met die van hunne oorſpronklyke ſoort voort te teelen, maar miſſchien zelfs bekwaam zouden zyn om onder malkanderen voort te teelen, omdat zy, nu ſlegts ten halven verbaſterd zynde, een voortbrengzel geeven zouden dat juiſt op denzelfden trap van afwyking ware als de eerſte muilezels zyn; en byaldien de koppeling dier halve muilezels nogmaals onvruchtbaar ware, of indien het mogelyk ware, en zeldzaam gebeurde, dat men daar jongen van bekwam, komt my echter zeker voor, dat men, door hen nog een ſtap nader tot hunnen oorſpronkelyken ſtaat te brengen, jongen bekomen zoude, die nu niet meer dan een vierde verbaſterd zynde, onder malkanderen voortbrengen en een nieuwen ſtam formeeren zouden, welke niet net die van het paard, noch die van den ezel zoude zyn. Dewyl alles nu, wat kan zyn, door den tyd is aangevoerd, en zig in de Natuur bevindt, of heeft bevonden, zo ben ik geneigd te denken, dat de vrugtbaare muilezel, waarvan de ouden ſpreeken, en die ten tyde van ARISTOTELES, in Syrie, in de landen agter die der Pheniciërs beſtondt, wel een ras van deze halve- of deze kwart-

muilezels zou kunnen zyn, dat zig geformeerd hadt door de vermengingen die wy hebben aangewezen; want ARISTOTELES zegt uitdrukkelyk, dat deze vrugtbaare muilezels in alles, en geheellyk, naar de onvrugtbaare geleeken (*f*). Hy onderſcheidt hen ook duidelyk van de *onagres* of *wilde ezels*, waarvan hy in het zelfde hoofdſtuk gewaagt; en bygevolg kan men deze dieren niet dan onder weinig bedorven muilezels, en die het vermogen van voort te teelen behouden hadden, betrekken. Ook zoude het kunnen zyn dat de vrugtbaare muilezel van Tartarye, de *czigithais*, waarvan wy geſproken hebben, niet de onagre of wilde ezel, maar die zelfde muilezel van Phenicie was, waarvan het ras zig miſſchien tot heden toe heeft ſtaande gehouden: de eerſte reiziger, die gelegenheid zal hebben om hen te vergelyken, zal deze giſſing kunnen beveſtigen of omverre werpen; en de zebra zelf, die meer naar den muilezel, dan naar het paard en naar den ezel gelykt, zoude wel een gelyken oorſprong gehad kunnen hebben; de afgepaſte en gedwongen regelmaatigheid van de kleuren van zyn hair, dat altyd met beurtelingſche zwarte en witte banden geſchikt is, ſchynt aan te wyzen, dat dit dier voortkomt van twee verſchillende ſoorten, die in haare vermengingen zig zo veel als mogelyk was, afgeſcheiden hebben; want de Natuur is in geene haarer werken zo geſneden, noch maakt zulke ſterk getekende ſcheidingen, met zo weinig ſchaduwing, als op het vel van den zebra, daar zy plotſelyk en beurtelings van het wit tot het zwart, en van het zwart tot het wit, overgaat, zonder eenige vermenging, eenige ſchaduwing, en dat over de geheele uitgeſtrektheid van het lighaam des diers.

Hoe het zy, het is, uit alles wat wy voorgedragen hebben, zeker, dat de muilezels in 't algemeen, welken men altyd van onmagt en onvruchtbaarheid beſchuldigd heeft, inderdaad echter noch onmagtig noch onvruchtbaar zyn, en dat het niet dan in die bepaalde ſoort van muilezel is, welke van den ezel en het paard voortkomt, dat deze onvruchtbaarheid zig openbaart, dewyl de muilezel, die van den bok en het ſchaap voortkomt, zo vruchtbaar is als zyn moeder of vader; gelyk ook onder de vogelen, de meeſten der muilezels, die van verſchillende ſoorten voortkomen, niet onvruchtbaar zyn, het is derhalven in de byzondere natuur van het paard en den ezel, dat men de oorzaaken der onvruchtbaarheid van de muilezels die daarvan voortkomen, moet zoeken; en in plaats van de onvruchtbaarheid als een algemeen en noodzaakelyk gebrek in alle de muilezels te onderſtellen, moet men dezelve integendeel bepaalen tot den muilezel alleen, die van den ezel en het paard voortkomt, en zelfs dan nog naauwe grensperken aan deze be-

(*f*) *In terra Syria, ſuper Phenicem mulæ & cœunt & pariunt, ſed id genus diverſum, quamquam ſimile.* ARISTOT. *Hiſt. Anim. Lib. VI. Cap.* 24. *Sunt in Syria quos mulos appellant genus diverſum ab eo, quod coitu equæ & aſini procreatur: ſed ſimile facie, quomodo aſini ſylveſtres ſimilitudine quedam nomen urbanorum accepere; & quidem ut aſini, illi feri, ſic muli præſtant celeritate. Procreant ejusmodi mulæ ſuo in genere cujus rei argumento illæ ſunt, quæ tempore Pharnacæ patris Pharnazabim in terram Phrygiam venerunt quæ adhuc extant. Tres tamen ex novem, quos numero olim fuiſſe ajunt, ſervantur hoc tempore.* Idem. *Cap.* 36.

paaling ſtellen, dewyl deze zelfde muilezels vruchtbaar kunnen worden in zekere omſtandigheden, inzonderheid wanneer zy een ſtap nader tot hunne oorſpronkelyke ſoort gebragt worden.

De muilezels, die van het paard en den ezel voortkomen, hebben de ledemaaten der voortteeling zo volkomen als de andere dieren; daar ontbreekt niets aan het mannetje, niets aan het wyfje; zy hebben een grooten overvloed van zaadvogt; en dewyl men den mannetjes niet veel vergunt te koppelen, zyn zy dikwils zo gedrongen om dat vocht uit te ſtorten, dat zy op hunnen buik gaan liggen om zig met hunne voorſte pooten, welken zy onder de borſt toevouwen, te wryven; deze dieren zyn derhalven voorzien van alles wat voor de verrichting der voortteeling noodig is; zy zyn zelfs zeer driftig, en bygevolg zeer onverſchillig in de keuze; zy hebben miſſchien dezelfde geweldigheid van ſmaak voor de muilezelin, voor de ezelin, en voor de merrie: daar is dus geene moeijelykheid om hen te doen koppelen, maar daar zouden byzondere oplettenheden en zorgen noodig zyn, zo men die koppelingen vruchtbaar wilde doen worden; de al te groote drift, byzonderlyk in de wyfjes, wordt gemeenlyk van onvruchtbaarheid gevolgd, en de muilezelin is ten minſten zo driftig als de ezelin; men weet nu, dat deze het zaadvocht van het mannetje uitwerpt, en dat men, om haar het zelve te doen behouden, en om het van vrucht te doen zyn, haar moet ſlaan of water over het kruis werpen, om de ſtuiptrekkingen der liefde, of van den wellust, die na de koppeling nog ſtand houden, en die de oorzaak van deze terugſtorting zyn, te doen bedaaren. De ezelin en de muilezelin neigen dan beiden door haare al te groote drift tot de onvruchtbaarheid. De ezel en de ezelin neigen daartoe nog door eene andere oorzaak, dewyl zy uit heete landen herkomſtig zyn, zo is de koude nadeelig en hinderlyk voor hunne voortteeling, en 't is hierom, dat men de zomerhitte afwagt om hen te doen koppelen; wanneer men hen op andere tyden, en byzonderlyk des winters, te zamen brengt, gebeurt het zelden, dat de bevruchtiging op de koppeling, zelfs ſchoon die herhaald is, volge; en deze verkiezing van tyd, die noodig is voor den goeden uitſlag der voortteeling of voortbrenging van eene vrucht, is het insgelyks voor derzelver bewaaring; het jong der ezelinne moet in een warmen tyd geboren worden, anders ſterft, of, ten minſten, kwynt het; en dewyl de ezelin een jaar draagt, werpt zy in het zelfde jaargetyde als zy ontvangen heeft: dit toont genoeg hoe zeer de warmte noodig is, niet ſlegts voor de vruchtbaarheid, maar zelfs voor het volkomen leeven dezer dieren; het is ook om die zelfde reden van de al te groote drift van het wyfje, dat men haar laat beſpringen, bykans onmiddelyk na dat zy geworpen heeft; men geeft haar maar zeven of agt dagen ruſt of tuſſchentyd tuſſchen de bevalling en de nieuwe koppeling; de ezelin, door haare bevalling verzwakt, is dan nog wat minder driftig, en de deelen hebben in dien korten tyd alle hunne ſtrakheid nog niet kunnen weder krygen, door welk een en ander de ontvangenis veiliger toegaat, dan wanneer zy in volle kragt is, en door haare drift geheel

beheerſcht wordt; men wil, dat in deze ſoort, even als in die van de kat, het geſtel van het wyfje nog driftiger en ſterker is dan dat van het mannetje; ondertuſſchen is de ezel zeer ſterk in het werk der voortteeling; hy kan zyn wyfje, of eenig ander wyfje, verſcheiden dagen na malkander, en verſcheiden maalen des daags, beſpringen; de eerſte genietingen, verre van zyne drift te verkoelen, ontſteeken dezelve al meer en meer; men heeft gezien dat zy zig uitputteden zonder daar toe anders dan door de ſterkte van hunnen natuurlyken luſt aangezet te worden; men heeft 'er op het ſlagveld zien ſterven, na elf of twaalf liefde-ſtryden, byna zonder tusſchenpoozing herhaald, terwyl zy, om deze groote en ſchielyke verſpilling van geeſten goed te maaken, niet dan eenige pinten waters gebruikten. Die zelfde hitte, welke dit dier verteert, is al te geweldig om duurzaam te zyn; de hengſtezel is welhaaſt ongeſchikt voor de voortteeling, en zelfs voor den dienſt, en het is miſſchien om deze reden, dat men beweert, dat het wyfje ſterker zy en langer leeve dan het mannetje; het geen wy hieromtrent als zeker mogen ſtellen, is, dat met de zorgen, welken wy hebben aangewezen, het zelve dertig jaar kan leeven, en, haar geheele leven lang, jaarlyks voortbrengen, terwyl het mannetje, byaldien men het niet noodzaakt zig van wyfjes te onthouden, zyne kragten derwyze misbruikt, dat het in weinige jaaren het vermogen van voortteelen verlieſt.

De ezel en de ezelin neigen dan beiden tot onvruchtbaarheid door gemeene eigenſchappen, en insgelyks door verſchillende hoedanigheden; het paard en de merrie neigen daar toe insgelyks langs andere wegen. Men kan den ſpringhengſt geeven aan de merrie, die nog niet gedekt is geweeſt, of tien dagen na dat zy geworpen heeft, en zy kan vyf of zes jaaren na malkanderen voortbrengen, maar daarna wordt zy onvruchtbaar; om haare vruchtbaarheid te onderhouden, moet men den tuſſchentyd van een jaar tuſſchen elke haarer dragten laaten verloopen, en haar op eene verſchillende wyze van de ezelin behandelen, in plaats van haar ſtraks na dat zy geworpen heeft. te laaten beſpringen, moet men haar den hengſt tot het volgende jaar onthouden, en den tyd afwagten waarin haare drift naar de koppeling zig vertoont, door de vochten, welken zy laat uitvloeijen, en zelfs met deze voorzorgen gebeurt het zelden, dat zy tot boven twintig jaaren vruchtbaar zy: van den anderen kant behoudt het paard, ſchoon minder driftig en tederer van geſtel dan de ezel, het vermogen van voortteelen echter veel langer tyd. Men heeft oude paarden gezien, die de kragt niet meer hadden om de merrie te beſpringen, zonder daar in door den palfrenier geholpen te worden, en egter hunne ſterkte hernamen zodra zy geplaatſt waren, en die dus op een ouderdom van dertig jaaren voortteelden. Het zaadvocht is niet alleen minder overvloedig, maar ook minder prikkelend in het paard dan in den ezel; want dikwils koppelt het paard zonder het zelve te ſtorten, inzonderheid zo men hem de merrie aanbiedt voor dat hy dezelve gezogt heeft; hy ſchynt droevig zodra hy genooten heeft, en hy heeft een vry langen tuſſchentyd noodig, eer zyne drift op nieuws werke. Daarenboven is het 'er verre af, dat in deze ſoort alle de

koppelingen, zelfs de volkomenfte, vruchtbaar zouden zyn; daar zyn merries die uitteraart onvruchtbaar, en andere, in grooteren getale, die zeer weinig vruchtbaar zyn; ook zyn 'er hengften, die, fchoon fterk en moedig in het uiterlyk voorkomen, egter niet zeer magtig zyn in het werk der voortteeling. By deze byzondere redenen kunnen wy een duidelyker en algemeener bewys van de weinige vruchtbaarheid in de foorten van het paard en van den ezel voegen; zy zyn naamlyk van alle tamme of huislyke dieren, die, waarvan de foort, fchoon het meeft opgepaft, de minft talryke is; in die van de runderen, van de fchaapen, van de geiten, en inzonderheid in die van het varken, van den hond, en van de kat, zyn de individu's tien, en miffchien honderdmaal talryker dan in die van het paard en van den ezel; dus blykt hunne weinige vruchtbaarheid by de ftukken, en men moet aan alle deze oorzaaken de onvruchtbaarheid der muilezels toefchryven, die voortkomen uit de vermenging van deze twee uitteraart weinig vruchtbaare foorten: in die foorten integendeel, die talryker en bygevolg vruchtbaarer zyn, gelyk die van de geit en van het fchaap, zyn de muilezels, uit derzelver vermenging geboren, niet onvruchtbaar, en klimmen reeds van het eerfte geflacht af volkomen tot de oorfpronkelyke foort op; daar men twee, drie, en miffchien vier generaties zoude noodig hebben, eer dat de muilezel, van het paard en den ezel voortkomende, tot dien zelfden trap van herftelling in de natuur geraaken konde.

Men heeft beweerd dat van de koppeling van den ftier met de merrie eene andere foort van muilezel voortkwam; Columella is, geloof ik, de eerfte, die daarvan gefproken heeft; Gesner haalt hem aan, en voegt 'er by, te hebben hooren zeggen, dat 'er van deze muilezels by Grenoble gevonden wierden, en dat men dezelve in 't Fransch *jumars* noemde. Ik heb een dezer jumars uit Dauphiné, en een anderen van de Pyreneen laaten komen; en ik heb, zo wel uit de befchouwing der uitwendige deelen, als uit de ontleeding der inwendige, bemerkt, dat deze jumars niet anders waren dan bardeaux, dat is te zeggen muilezels, voortkomende van het paard en de ezelin; ik meen derhalven, zo wel op grond van deze waarneeming als van de analogie, te mogen vaftftellen, dat deze foort van muilezel niet beftaat, en dat het woord *jumar* niet is dan een herfenfchimmige naam, die geen wezendlyk voorwerp heeft. De natuur van den ftier is al te verre van die der merrie verwyderd, dan dat zy te zamen voortbrengen zouden; de een heeft vier maagen, hoornen op den kop, gevorkte voeten, &c. de ander daarentegen is eenhoevig, zonder hoornen, en heeft maar ééne maag; de deelen der voortteeling zyn insgelyks al te veel verfchillende, zo wel in de dikte als in de evenredigheden, om te vermoeden dat deze twee foorten van dieren zig met eenig vermaak, en nog minder met goeden uitflag, zouden vermengen kunnen. Indien de ftier met eenige andere foort dan zyne eigen zoude voortbrengen, zoude het zyn met den buffel, die hem in maakzel en in de meefte natuurlyke gebruiken gelykt; wy hebben evenwel niet hooren zeggen, dat 'er ooit muilezels uit deze dieren geboren zyn, fchoon zy in verfcheiden ftreeken, 't zy in den ftaat van flaver-

ny, 't zy in dien der vryheid te zamen gevonden worden. Het geen men vertelt van de koppeling en van het voortbrengzel van het hert en de koe, komt my omtrent even zo verdacht voor als de hiſtorie der jumars, ſchoon het hert in zyn maakzel veel minder van de natuur van de koe verwyderd is dan de ſtier is van die der merrie.

Die dieren, die herts- of hout-hoornen hebben, ſchoon herkaauwende, en, wat het inwendige betreft, eveneens gemaakt en geleedigd als die welke eigenlyke hoornen hebben, ſchynen een afzonderlyk geſlacht of gezin te maaken, waarin de eland de hoofdſtam, het rendier, het hert, de axis, het damhert, en de rhee, mindere en zydtakken zyn, want daar zyn niet dan deze zes ſoorten van dieren, welker hoofd met een getakt hout-hoorn gewapend is, dat alle jaar afvalt en zig vernieuwt; en behalven dit geſlacht-karakter, dat zy gemeen hebben, gelyken zy ook veel naar malkanderen in hun maakzel en in hunne natuurlyke gebruiken; men zoude dus eerder muilezels van het hert of van het damhert, met het rendier of met de axis vermengd, bekomen kunnen, dan van het hert en van de koe.

Nog meer grond zou men hebben in alle de ſchaapen en alle de geiten te beſchouwen, als ſlegts één gezin uitmaakende, dewyl zy te zamen muilezels voortbrengen, die terſtond, en reeds met de eerſte generatie, tot de ſoort van de ſchaap weder opklimmen; men zoude zelfs by dit talryk gezin van de ſchaapen en de geiten, die der gazelles en der bubales, die niet minder talryk zyn, kunnen voegen. In dit geſlacht, dat meer dan dertig verſchillende ſoorten bevat, ſchynen de moufflon, de ſteenbok, de gemsbok, de antilope, de bubalus, de condoma, &c. de hoofdſpruiten, en de andere ſlegts bykomende takken te zyn, die alle de hoofdkarakters van den ſtam, waar zy uit geſprooten zyn, behouden hebben, doch die tevens groote veranderingen hebben ondergaan door den invloed van het klimaat en de verſchillende voedzels, zo wel als door den ſtaat van ſlaverny of huislykheid, daar de menſch de meeſten dezer dieren toe gebragt heeft.

De hond, de wolf, de vos, de chacal, en de iſatis, maaken een ander geſlacht, waarvan elk der ſoorten wezendlyk zo na aan de andere grenſt, en waarvan de individu's malkanderen zo ſterk, voornaamlyk in het inwendig maakzel en in de deelen der voortteeling gelyken, dat men naauwlyks kan begrypen, waarom deze dieren niet te zamen voortteelen; het is my uit de proeven, welke ik op de vermenging van den hond met den wolf en met den vos genomen heb, voorgekomen, dat de wederzin tegen de koppeling meer van den wolf en den vos, dan van den hond kwam, dat is te zeggen, meer van het wilde dan van het tamme dier, want de teeven, welke ik in deze proef genomen heb, zouden gaarne den vos en den wolf toegelaaten hebben, terwyl de wolvin en de wyfjes-vos de naderingen van den hond nooit dulden wilden. De ſtaat van huislykheid ſchynt de dieren losbandiger, dat is te zeggen, minder getrouw aan hunne ſoort te maaken; die ſtaat maakt hen ook heeter en vruchtbaarer, want de teef kan tweemaal in 't jaar werpen, en werpt zelfs vry gemeen twee maal, daar de

wolvin en de wyfjes-vos ſlegts eenmaal 's jaars draagen; en het is te vermoeden, dat de wilde honden, dat is te zeggen, de honden die in woeſte landen gebragt of daar agter gelaaten zyn, gelyk de honden, die op Juan Fernandes eiland, in de gebergtens van St. Domingo, enz. zo ſterk voortgeteeld hebben, niet meer dan eens 's jaars, even als de vos en de wolf, voortbrengen; dit factum, zo men daaromtrent voldoenende zekerheid hadt, zou de eenheid van geſlachten ten vollen bewyzen tusſchen deze drie dieren, die malkanderen zo ſterk in maakzel gelyken, dat men hunnen wederzin om te koppelen niet dan aan eenige uitwendige omſtandigheden moet toeſchryven.

De hond ſchynt de gemeene en de middelſoort te zyn tusſchen die van den vos en den wolf; de ouden hebben als twee zekere zaaken ter neder geſteld, dat de hond in eenige landen en in eenige omſtandigheden, met den wolf en den vos voortbrengt (*g*). Ik heb dit poogen op te helderen, en 'er de waarheid van te toonen; en ſchoon ik niet geſlaagd ben in de proeven welken ik hieromtrent genomen heb, moet men daaruit echter niet beſluiten, dat dit onmogelyk zy; want ik heb deze proeven niet kunnen neemen dan op dieren die werkelyk gevangenen waren; en men weet, dat in de meeſten hunner de gevangenis alleen genoeg is om het verlangen uit te dooven, en om hen een wederzin in de koppeling, zelfs met huns gelyken, te geeven; hoe veel te meer dan moet deze gedwongen ſtaat hen beletten van zig met individu's van eene vreemde ſoort te vereenigen; maar ik houde my verzekerd, dat de hond in den ſtaat der vryheid en eenzaamheid, dat is te zeggen, terwyl hy zyn eigen wyfje niet kan genieten, zig inderdaad met den wolf en den vos kan vereenigen, inzonderheid, zo hy, wild geworden, zyn reuk van huislykheid verloren heeft, en tevens aan de zeden en natuurlyke gebruiken dezer dieren nader gekomen is. Het is niet eveneens met de vereeniging van den vos met den wolf. Ik geloof dezelve naby het onmogelyke te zyn, ten minſten ſchynt het tegendeel in den tegenwoordigen ſtaat van zaaken door de ſtukken bewezen, dewyl deze dieren zig in het eigen klimaat, en in dezelfde landen, te zamen bevindende, zig by aanhoudenheid in hunne ſoort ſtaande houden, zonder malkanderen te zoeken, zonder zig te vermengen, zodat men eene generatie, ouder dan 's menſchen geheugenis, zou moeten onderſtellen, om hen in dezelfde ſoort te vereenigen; het is om deze reden, dat ik gezegd heb, dat die van den hond in 't midden was tusſchen die van den vos en den wolf, zy is insgelyks gemeen, dewyl zy zig met beiden kan vermengen; en zo iets konde te kennen geeven, dat oorſpronklyk alle drie uit denzelfden ſtam

(*g*) *In Cyrenenſi agro lupi cum canibus cœunt, & Laconici canes ex vulpe & cane generantur.* ARISTOT. *Hiſt. Anim. Lib. VIII. Cap.* 28. *Cœunt animalia generis ejusdem ſecundum naturam, ſed ea etiam quorum genus diverſum quidem, ſed natura non multum diſtat, ſi modo par magnitudo ſit, & tempora æquent graviditatis raro id fit, ſed tamen id fieri & in Canibus, & in Vulpibus, & in Lupis, certum eſt.* IDEM. *De Generat. Anim. Lib. II. Cap.* 5.

herkomſtig zyn, is het deze gemeene betrekking, die den vos tot den wolf doet naderen, en my voorkomt de ſoorten meer te vereenigen dan alle andere betrekkingen van overeenkomſt in de geſtalte en in het inwendig maakzel. Om deze twee ſoorten tot de eenheid te brengen, moet men dus tot een ouderen ſtaat der Natuur opklimmen; maar in den tegenwoordigen ſtaat moet men den wolf en den vos beſchouwen als de hoofd- of grooteſpruiten van het geſlacht der vyf dieren, welken wy hebben aangewezen; de hond, de chacal, de iſatis, zyn daar ſlegts zydtakken van, en zy zyn tuſſchen de beide eerſten in geplaatſt; de chacal deelt in de natuur van den hond en den wolf, en de iſatis in die van den chacal en den vos; dus ſchynt het uit een vry groot getal getuigeniſſen te blyken, dat de chacal en de hond ligtelyk te zamen voortbrengen, en men ziet het uit de beſchryving van den iſatis, en uit de hiſtorie van zyne natuurlyke gebruiken, dat hy in figuur en in temperament byna geheel naar den vos gelykt; dat hy eveneens in de koude landen voorkomt, maar dat hy tevens van den chacal den inborſt, het aanhoudend geblaf, de ſchreeuwende ſtem, en het gebruik van altyd met troepen te loopen, bezit.

De herders-hond, welken ik gezegd heb de eerſte ſtam van alle de honden te zyn, is tevens die, waarvan het uitwendige meeſt tot de figuur van den vos nadert; hy is van dezelfde grootte en zwaarte; hy heeft eveneens ſtaande ooren, een ſpitſen ſnuit, een regten en ſleependen ſtaart; ook nadert hy den vos in de ſtem, in het vernuft, en in de fynheid van natuurlyke ingeving; het kan derhalven wel zyn, dat deze hond oorſpronklyk uit den vos geſprooten zy, zo niet in eene regte, ten minſten in eene zydelingſche linie. De hond, welken ARISTOTELES *canis laconicus* noemt, en welken hy verzekert voort te komen uit de vermenging van den vos en den hond, zou wel dezelfde kunnen zyn als de herders-hond, of ten minſten meer overeenkomſt met dezen dan met eenigen anderen hond kunnen hebben; men zoude geneigd zyn te denken, dat de onderſcheidende bynaam *laconicus*, welken ARISTOTELES niet verklaart, aan dezen hond niet gegeeven is, dan, omdat hy in Laconie, eene Provintie van Griekenland, waarvan Lacedemon de hoofdſtad was, gevonden wierd; maar zo men acht geeft op den oorſprong van dien Laconiſchen hond, welke de aangehaalde Schryver zegt van den vos en den hond voort te komen, zal men voelen dat het ras niet tot het land van Laconie alleen bepaald was, en dat het eveneens moeſt gevonden worden in alle andere landen daar voſſen waren, en, dit is het dat my doet vermoeden dat het byvoegzel *laconicus*, of de laconiſche door ARISTOTELES wel in een zedelyken zin gebruikt zou kunnen zyn, dat is te zeggen, om de kortheid of het ſcherpe geluid van de ſtem uit te drukken; hy zal den naam van Laconiſchen hond gegeeven hebben aan die hond, die van den vos voortkwam, omdat hy niet blafte, gelyk de andere honden, en omdat hy eene korte en ſchitterende ſtem hadt, gelyk die van den vos; onze herders-hond nu, is die hond, welken men met recht *laconiſch* kan noemen, want hy is van alle honden die, wiens ſtem de kortſte is, en die zig zeldzaamſt laat hooren. Daarenboven komen de kenmer-

merken, welken ARISTOTELES van zyn Laconifchen hond geeft, vry wel met den herders-hond overëen; en dit heeft my verder overtuigd dat het dezelfde hond was; ik heb gemeend de plaatfen van ARISTOTELES in haar geheel te moeten bybrengen, op dat men oordeele of myne gifling gegrond zy (*h*).

Het geflagt der wreede dieren is een der talrykfte, en daar de meefte verfcheidenheid in voorkomt. Het kwaad fchynt hier, gelyk elders, zig onder alle foorten van gedaanten hervoort te brengen, en zig met verfchei-

(*h*) *Laconici canes ex vulpe & cane generantur.* *Hift. Anim. Lib. VIII. Cap.* 28. *Canum genera plura funt. Coït laconicum menfe fuæ ætatis octavo & crus jam circa id tempus adtollentes nonnulli urinam reddunt... gerunt laconicæ canes uterum parte fexta anni, hoc eft, fexagenis diebus aut uno vel altero plus minusve. Catelli cæci gignuntur, nec ante duodecimum diem vifum accipiunt. Cœunt canes poftea quam parerunt, fexto menfe nec citius. Sunt quæ parte quinta anni uterum ferunt, hoc eft duobus & feptuaginta diebus, quarum catelli duodecim diebus luce carent: nonnullæ quarta parte anni, hoc eft tribus menfibus ferunt, quarum catelli diebus decem & feptem luce carent. Lac ante diebus quinque quam pariant, habent canes magna ex parte; verum nonnullis etiam feptem aut quatuor diebus anticipat: utile ftatim, ut pepererint eft: genus laconicum poft coitum diebus triginta habere lac incipit... parit canis duodecim complurimum, fed magna ex parte quinque aut fex. Unum etiam aliquam peperiffe certum eft: laconicæ magna ex parte octo pariunt. Cœunt quam diu vivunt & mares & fæminæ: peculiare generis laconici eft, ut cum laborarint, coïre melius quam per otium poffint; vivit in hoc eodem genere mas ad annos decem, fæmina ad duodecim: cæteri canes maxima quidem ex parte ad annos quatuordecim, fed nonnulli vel ad viginti protrahunt vitam... laconici fane generis fæminas, quia minus laborant quam mares, vivaciores maribus funt: at fero in cæteris, & fi non late admodum conftat, tamen mares vivaciores funt.* IDEM. *Lib. VI. Cap.* 20... *Fæminam & marem natura diftinxit moribus; funt enim fæminæ moribus mollioribus, mitefcunt celerius, & manum facilius patiuntur: difcunt etiam imitanturque ingeniofius, ut in genere canum laconico fæminas effe fagaciores quam mares apertum eft moloticum etiam genus venaticum nihilo a cæteris difcrepat, at pecuarium longe & magnitudine & fortitudine contra belluas præftat: infignes vero animo & induftria, qui ex utroque, moloticum dico, & laconicum prodierint.* IDEM. *Lib. IX. Cap.* 1.

Nota. Men moet aanmerken, dat het woord *genus* hier niet door dat van *foort*, maar door het woord *ras* vertaald moet worden. ARISTOTELES onderfcheidt hier drie raffen van honden; *laconicus*, *moloticus*, en *pecuarius*, de moloticus, welken hy ook *venaticus* noemt, is waarfchynelyk onze windhond, die in Griekenland en klein Afie de gewoone jachthond is; de *pecuarius*, die hy zegt de andere honden in grootte en gedaante verre te overtreffen, is ongetwyfeld de wagthond, waarvan men zig bedient voor de bewaaring en verdediging van de roofdieren; en de *laconicus*, waarvan hy het gebruik niet opgeeft, en welken hy alleenlyk zegt een hond voor den arbeid te zyn, die ook kleiner van geftalte is dan de *pecuarius*, kan niet dan de herders-hond zyn, die inderdaad veel arbeid om de fchaapen by malkanderen te jaagen, te houden, en te geleiden, en die meer vernuft, meer opmerking, en meer zorg heeft dan alle andere honden: maar dit is het niet wat de meefte moeite maakt om de plaatfen van ARISTOTELES te verftaan; het is dat hy zegt van den verfchillenden tyd van de dragt in de verfchillende raffen der honden, waarvan, volgens zyne opgave, fommigen twee maanden draagen, de anderen twee en een halve, en anderen eindelyk drie maanden; want alle onze honden, van welk ras zy weezen mogen, draagen flegts omtrent negen weeken, dat is te zeggen, een-en zeftig, twee-en-zeftig, of drie-en-zeftig dagen, en ik weet niet, dat men grooter verfchil van tyd dan dat van deze drie of vier dagen in dezen heeft waargenomen; maar ARISTOTELES konde hieromtrent kundigheden hebben die ons ontbreeken, en byaldien de facta, welken hy deswegen opgeeft, waar zyn, zoude daaruit een veel grootere nadering van zekere honden tot den wolf voortkomen, want de jaagers verzekeren, dat de wolvin drie maanden of vierdehalve maand draagt.

den natuuren te bekleeden; de leeuw en de tyger, als afgefcheiden en op zig zelve ftaande foorten, maaken de eerfte linie; alle de anderen, te weeten, de panthers, de onca's, de luipaarden, de tyger-wolven, de loffen, de caracals, de jaguars, de cougars, de ocelot's, de fervals, de margais, en de katten, maaken flegts een en het zelfde kwaadaartige gezin, waarvan de verfchillende takken zig meer of minder uitgebreid, en meer of minder verandering ondergaan hebben naar de verfchillende klimaaten waarin zy zig bevonden. Alle deze dieren gelyken malkanderen in geaartheid, fchoon zy zeer verfchillende zyn ten opzichte van grootte en uitwendig maakzel; zy hebben allen glinfterende oogen, een korten fnuit, en fcherpe, kromme, en inhaalende nagels; zy zyn allen fchadelyk, woeft, ontembaar; de kat, die daar de laatfte en kleinfte foort van is, fchoon in flaverny gebragt, is echter niet minder trouwloos, noch minder eigenzinnig; de wilde kat heeft het karakter van dit gezin behouden; hy is zo wreed, zo kwaadaartig, zo roofziek in 't klein, als zyne bloedverwanten het in 't groot zyn; zy zyn allen eveneens vleefch-vreetende, eveneens vyanden van andere dieren: de menfch met alle zyne kragten heeft hen nooit kunnen verdelgen; men heeft van alle tyden af, het vuur, het ftaal, het vergift, de ftrikken, tegen hen gebezigd, maar dewyl alle de individu's fterk voortteelen, en de foorten zelve zeer menigvuldig zyn, zo hebben der menfchen poogingen zig moeten bepaalen, om hen te doen wyken, en hen tot hunne woeftynen te bepaalen, daar zy nooit uit te voorfchyn komen, zonder den fchrik te verfpreiden, en zo veel wezendlyk nadeel als fchrik te veroorzaaken; een enkele tyger, uit zyn bofch ontfnapt, is genoeg om een geheel volk te ontrusten, en het te noodzaaken zig te wapenen; wat zoude het dan zyn, zo deze bloeddorftige dieren met benden opkwamen, en zo zy malkanderen verftonden, gelyk de wilde honden of de chacals malkanderen in hunne roofpartyen verftaan. Dat vernuft van malkanderen te onderfteunen, is door de Natuur aan deze vreesachtige dieren gefchonken, maar gelukkig zyn de fiere en fterke dieren allen afgefcheiden; zy leeven niet in gezelligheid, zy gaan eenzaam, en pleegen eeniglyk raad met hunnen moed, dat is, met het vertrouwen dat zy in hunne eigen fterkte hebben. ARISTOTELES hadt vóór ons reeds aangemerkt, dat van alle dieren, die klaauwen hebben, dat is te zeggen, nagels die haakig zyn en terug getrokken kunnen worden, niet één gezellig is, niet één troepsgewyze voorttrekt (*i*). Deze waarneeming, die toen niet meer dan vier of vyf foorten betrof, de eenigfte van dat geflacht, die ten zynen tyde bekend waren, is naderhand tot tien of twaalf andere foorten uitgeftrekt, en in dezelve waar bevonden; de andere vleefchvreetende dieren, gelyk de wolven, de voffen, de honden, de chacals, de ifatis, die geene klaauwen, maar flegts regte nagels hebben, gaan meeftal met benden, en zyn alle vreesachtig, en zelfs lafhartig.

(*i*) *Nullum animal cui ungues adunci gregatile effe perpendimus.* ARISTOT. *Hift. Anim. Lib. I. Cap.* I.

Wanneer wy dus alle dieren vergelyken, en elk derzelver tot hunne foort brengen, zullen wy bevinden, dat de twee honderd foorten, waarvan wy de hiftorie gegeeven hebben, tot een vry klein getal gezinnen of hoofdftammen gebragt kunnen worden, waarvan het niet onmogelyk is, dat alle de andere voortgekomen zyn.

Om orde in deze vermindering of naauwere bepaaling te brengen, zullen wy eerftelyk de dieren van de Oude en de Nieuwe Wereld van malkanderen affcheiden, en wy zullen aanmerken, dat men niet flegts alle de dieren, die aan de beide Werelden gemeen zyn, maar ook die, welke in de Oude byzonderlyk t'huis hooren, tot vyftien geflachten, en tot vyf alleenftaande foorten kan brengen. Deze geflachten zyn 1°. dat van de eigenlyk gezegde eenhoevige, het welk bevat, het paard, den zebra, den ezel, met de vrugtbaare en onvrugtbaare muilezels. 2°. Dat van de groote gevorkte voeten met holle hoornen, te weeten, de runderen en den buffel met alle hunne verfcheidenheden. 3°. Het groote gezin der kleine gevorkte voeten met holle hoornen, gelyk de fchaapen, de geiten, de gazelles, de chevrotains, en alle de andere foorten, die in derzelver natuur deelen. 4°. Dat van de gevorkte voeten met volle of houtagtige hoornen, die jaarlyks afvallen, en zig vernieuwen. Dit gezin bevat den eland, het rendier, het hert, het damhert, den axis, en den rheebok. 5°. Dat van twyfelagtige gevorkte voeten, het welk beftaat uit het wild-zwyn en uit alle de verfcheidenheden van het varken, gelyk dat van Siam met een hangenden buik, dat van Guinée met lange fpitfe ooren, op den rug liggende, dat van de Kanarifche eilanden met lange en dikke flagtanden, enz. 6°. Het zeer uitgebreide geflagt der vleefch-vreetende dieren met gefpleeten voeten en klaauwen, dat is te zeggen, gehaakte nagels die ingetrokken kunnen worden, waar onder men moet betrekken de panthers, de luipaarden, de tyger-wolven, de onca's, de fervals, enz. de katten met alle haare verfcheidenheden. 7°. Dat van de vleefch-vreetende met gefpleeten voeten en nagels die niet ingetrokken kunnen worden; waar onder behooren de wolf, de vos, de chacal, de ifatis, en de hond, met alle hunne verfcheidenheden. 8°. Dat van de vleefchvreetende met gefpleeten voeten en nagels die niet ingetrokken kunnen worden, en met een zak onder den ftaart: dit geflagt beftaat uit de hyæna, de civet, den zibet, de genet, de das, enz. 9°. Dat van de vleefchvreetende met gefpleeten voeten met zeer lange lighaamen, vyf vingeren aan yderen voet, en den duim of eerften vinger afgefcheiden van de andere vingers. Dit geflagt beftaat uit de huismarters, de bosmarters, de bunfings, de fretten, de mangouftes, de wezels, de vanfires. 10°. Het talryk gezin der gefpleeten voeten, die twee groote fnytanden in yder kaakebeen, en geen ftekels op het lichaam hebben; het bevat de haazen, de konynen, en alle foorten van eekhoorns, relmuizen, marmotten, rotten, enz. 11°. Dat der gefpleeten voeten en het lichaam met ftekels bedekt, gelyk het ftekelvarken en den eegel. 12°. Dat der gefpleeten voeten met fchulpen bedekt, de pangolins en de phatagins. 13°. De tweeflagtige gefpleeten voeten, waarin de otter, de bever, de desman, de morfes, en de phokas.

14°. Het geslagt der vierhandige, het welk bevat de aapen, de baviaanen, de guenons, de makis, de loris, enz. 15°. Eindelyk het geslagt der gevleugelde dieren met gespleeten voeten, het welk de roussettes en de vledermuizen met alle haare verscheidenheden bevat. De negen afzonderlyk staande soorten zyn de olyfant, de rhinoceros, de hippopotamus, de giraffe, de kameel, de leeuw, de tyger, de beer, en de mol, die allen ook onderworpen zyn aan een grooter of kleiner getal verscheidenheden.

Van deze vyftien geslagten en deze negen alleenstaande soorten zyn twee soorten en zeven geslagten aan de beide Werelden gemeen; de twee soorten zyn de beer en de mol; en de zeven geslagten zyn 1°. Dat van de dieren met groote gevorkte voeten met holle hoornen, want men vindt de runderen in Amerika weder onder de gedaante van den bison. 2°. Dat van de dieren met gevorkte voeten en volle of houtagtige hoornen, want men vindt den eland in Kanada weder, onder den naam van orignal, het rendier onder dien van caribou, en men vindt ook in byna alle de provintiën van Noord-Amerika, herten, damherten, en rheën. 3°. Dat van de vleesch-eetende dieren met nagels, die niet ingetrokken kunnen worden; want de wolf en de vos worden in de Nieuwe Wereld zo wel als in de Oude gevonden. 4°. Dat van de dieren met gespleeten voeten met een zeer verlangd lighaam; de huismarter, de bosmarter, de bunsing, worden in Amerika even als in Europa gevonden. 5°. Men vindt daar ook een gedeelte van de dieren met gespleeten voeten, die twee groote snytanden in elk kaakbeen hebben; de eekhoorns, de marmotten, de rotten, enz. 6°. Dat der dieren die op 't water en op 't land leeven met gespleeten voeten, de morses, de phokas, de bevers en de otters, bestaat in 't noorden van de Nieuwe Wereld gelyk in dat van de Oude. 7°. Het geslagt der gevleugelde dieren met gespleeten voeten bestaat daar ook gedeeltelyk, want men vindt daar vledermuizen en vampires, die soorten van roussettes zyn.

Daar blyven derhalven slegts agt geslagten en vyf alleenstaande soorten, die byzonderlyk en geheel in de Oude Wereld t'huis hooren. Deze agt geslagten of gezinnen zyn 1°. dat van de eenhoevige, eigenlyk zo genaamd, want men heeft noch paarden, noch ezels, noch zebra's, noch muilezels in de Nieuwe Wereld gevonden. 2°. Dat van de kleine gevorktvoetige met holle hoornen, want daar bestonden in Amerika noch schaapen, noch geiten, noch gazelles, noch chevrotains. 3°. Het gezin der varkens; want de soort van het wild-zwyn is in de Nieuwe Wereld niet gevonden, en schoon de pecari met zyne verscheidenheden tot dit gezin gebragt moet worden, verschilt hy 'er echter van door genoegzaam opmerkelyke kenmerken om 'er hun van af te scheiden. 4°. Het is eveneens met het gezin der vleesch-eetende dieren met nagelen die ingetrokken kunnen worden; men heeft in Amerika noch panthers, noch luipaards, noch tygerwolven, noch onca's, noch servals, gevonden, en schoon de jaguars, cougars, ocelots, en margais, van dit gezin schynen te zyn, is 'er echter niet eene van deze soorten der Nieuwe Wereld die in de Oude gevonden worden; en wederkeerig is 'er niet eene soort van de Oude die in de Nieu-

we Wereld gevonden is. 5°. Nog is het op dezelfde wyze met het geslagt der dieren met gespleeten voeten, welker lichaam met stekels bedekt is, want schoon de condou en de urson zeer na aan dit geslagt grenzen, zyn deze soorten echter zeer verschillende van dat der stekelvarkens en der eegels. 6°. Het geslagt der vleesch-eetende dieren met gespleeten voeten, met nagelen die niet ingetrokken kunnen worden, met een zak onder den staart, want de hyæna, de civet-katten, en de dassen, bestaan niet in Amerika. 7°. De geslagten der vierhandige dieren; want men heeft in Amerika geene aapen gevonden, noch baviaanen, noch guenons, noch makis, en de sapajous, sagoins, sarigues, marmoses, enz. schoon vierhandig, verschillen van allen die van 't vaste land. 8°. Dat der dieren met gespleeten voeten met schulpen bedekt; de pangolin noch de phatagin zyn in Amerika niet gevonden, en de mieren-eeter daar men hen mede vergelyken kan, zyn met hair bedekt, en verschillen 'er te veel van om hen met het zelfde gezin te kunnen verbinden.

Van negen alleenstaande soorten worden zeven, te weeten, de olyfant, de rhinoceros, de hippopotamus, de giraffe, de kameel, de leeuw, en de tyger, niet dan in de Oude Wereld gevonden, en twee, te weeten, de beer en de mol, zyn aan de beide Werelden gemeen.

Indien wy nu eveneens de optelling doen van die dieren, welke aan de Nieuwe Wereld byzonder eigen zyn, en daar alleen t'huis hooren, zullen wy bevinden, dat 'er omtrent vyftig verschillende soorten zyn, welken men tot tien geslagten en vier alleenstaande soorten kan brengen; deze vier soorten zyn de tapir, de cabiai, de lama, en de pecari; en nog is het de soort van de tapir alleen, die volstrekt op haar zelve staat, want die van de pecari heeft verscheidenheden, en men kan de vigogne met de lama, en misschien het Indiaansch varken met den cabiai vereenigen. De tien geslagten zyn 1°. de sapajous, agt soorten. 2°. De sagouins, zes soorten. 3°. De philanders of sarigues, marmoses, cayopollins, phalangers, tarsiers, enz. 4°. De jaguars, cougars, ocelots, margais, enz. 5°. De coatis, drie of vier soorten. 6°. De mouflettes, vier of vyf soorten. 7°. Het geslagt der agouti, waaronder ik betrek de acouchi, de paca, de aperea, en de tapeti. 8°. Dat der tatous, het welk uit zeven of agt soorten bestaat. 9°. De mieren-eeter, twee of drie soorten; en 10°. De luiaart, waarvan wy twee soorten kennen, te weeten, de unau en de ai.

Deze twee geslagten nu, en deze vier alleenstaande soorten, daar men de vyftig soorten van dieren, die aan de Nieuwe Wereld byzonder eigen zyn, schoon alle verschillende van die der Oude Wereld, toebrengen kan, hebben echter verwyderde betrekkingen en overeenkomsten, die iets gemeens in hun maakzels schynen aan te duiden, en die ons geleiden om tot grootere en misschien tot oudere oorzaaken van ontaarting dan alle de andere op te klimmen. Wy hebben gezegd dat in 't algemeen alle de dieren der Nieuwe Wereld veel kleiner waren dan die der Oude; die sterke vermindering in de grootte, welke daar ook de oorzaak van moge zyn, is eene eerste soort van verbastering, die niet heeft kunnen werken zonder

veel invloed op de gedaante te hebben; en men moet deze eerste uitwerkzels niet uit het oog verliezen in de vergelyking, welke men van alle deze dieren zal willen maaken.

De grootste is de tapir, die, schoon hy de gestalte van een ezel niet te boven gaat, echter niet dan by den olyfant, by den rhinoceros, en den hippopotamus kan vergeleeken worden; hy is in zyne wereld de eerste, ten opzichte van de grootte, gelyk de olyfant dit in de zyne is; hy heeft, even als de rhinoceros, de bovenlip spieragtig en uitspringende; hy onthoudt zig dikwils in 't water; hy alleen vertoont alle drie de genoemde dieren in alle opzichten, en zyn gedaante, die in alles meer van den ezel dan van eenig ander dier heeft, schynt zo verbasterd als zyne gestalte verminderd is. Het paard, de ezel, de zebra, de olyfant, de rhinoceros, en de hippopotamus bestonden niet in Amerika, en hadden daar zelfs niets dat hen vertoonde, dat is te zeggen, dat in die Nieuwe Wereld niet één dier was, dat men met hun kon vergelyken, noch ten opzichte van de grootte, noch van het maakzel; de tapir is dat, welks natuur nog het minst verwyderd van allen schynen zoude, maar zy schynt tevens zo vermengd, en zy nadert zo weinig tot elk hunner in 't byzonder, dat het onmogelyk is derzelver oorsprong aan de verbastering van zulk of zulk eene soort toe te schryven, en dat, in weerwil van de kleine overeenkomsten, welke men tusschen dit dier en den rhinoceros, den hippopotamus en den ezel, zoude mogen vinden, men het zelve echter moet beschouwen, niet slegts als van een byzonder soort zynde, maar zelfs als een zonderling geslagt van alle andere verschillende.

Dus behoort de tapir, noch van naby noch van verre, tot eenig soort van dier van de Oude Wereld, en naauwlyks heeft hy eenige karakters die hem doen naderen tot de dieren, daar wy hem zo aanstonds mede vergeleeken. De cabiai schikt zig even weinig naar eenige vergelyking; in het uitwendige gelykt hy naar geen ander dier, en het is niet dan door de inwendige deelen dat hy het Indiaansch varken nadert, dat van dezelfde wereld is; en beiden zyn zy geheel verschillende soorten van alle die van de Oude Wereld.

De lama en de vigogne schynen meer uitdrukkende tekenen van hunne oude bloedverwantschap te hebben; de eerste met den kameel, en de andere met het schaap. De lama is, gelyk de kameel, hoog op zyn pooten, heeft een zeer langen hals, een ligten kop, de bovenlip gespleeten; hy gelykt ook naar den kameel in de zagtheid van geaartheid, in den geest van slaverny, in de matigheid, in de bekwaamheid voor den arbeid; het was by de Amerikaanen het voornaamste en nuttigste van hunne huislyke dieren; waarvan zy zig bedienden, gelyk de Arabieren zig van den kameel bedienen, om lasten te draagen. Zie daar verscheiden overeenkomsten in de natuur dezer dieren, en men kan daar nog eene andere byvoegen, naamlyk die van de merktekenen van den arbeid; want, schoon de rug van den lama niet misvormd is door bulten, gelyk die van den kameel, heeft hy echter natuurlyke eeltagtigheden op de borst, omdat hy het zelfde gebruik heeft

heeft als de kameel van op dat gedeelte van zyn lighaam te rusten. In weerwil van alle deze overeenkomsten is de lama van eene zeer onderscheidene en verschillende soort van die van den kameel. Vooreerst is hy veel kleiner, en heeft niet het derde of vierde gedeelte van den omtrek van den kameel: het maakzel van zyn lighaam en de kleur van zyn hair zyn ook zeer verschillende; het temperament verschilt nog meer; het is een snotterig dier, en dat niet wel tiert dan in de gebergten, terwyl de kameel van eene droogc gesteldheid is, en zig gaarne in de brandende zandgronden onthoudt; in alles is 'er misschien meer soortelyk verschil tusschen den kameel en de lama, dan tusschen den kameel en den giraffe. Deze drie dieren hebben verscheiden karakters gemeen, waardoor men hen tot het zelfde geslagt zou kunnen brengen; maar ter zelfder tyd verschillen zy in zo veele andere opzichten, dat men op geen goeden grond kan onderstellen dat zy uit malkanderen gesprooten zyn; zy zyn nabuuren maar geene bloedverwanten. De giraffe heeft byna het dubbeld van de hoogte van den kameel; en den kameel het dubbeld van den lama; de twee eerste zyn van de Oude Wereld, en maaken afgescheiden soorten; met des te meer reden is de lama, die niet dan in de Nieuwe Wereld gevonden wordt van eene soort van beiden afgescheiden.

Het is niet eveneens met den pecari, schoon hy van eene verschillende soort is van die van het varken, is hy echter van het zelfde geslagt; hy gelykt naar het varken in de gedaante en in alle de uiterlyke betrekkingen; hy verschilt 'er niet van dan door eenige kleine karakters, gelyk als de opening, welke hy op den rug heeft, het maakzel van de maag en de darmen; men zou derhalven kunnen denken dat dit dier van denzelfden oorsprong is gesprooten als het varken, en dat hy voormaals uit de Oude naar de Nieuwe Wereld is overgetrokken, alwaar hy door den invloed van den grond zal ontaard en verbasterd zyn, in zo verre dat hy thans eene onderscheidene en verschillende soort uitmaakt van die daar hy oorspronklyk uit gesprooten is.

Wat den vigogne of paco betreft, schoon hy eenige overeenkomst met het schaap heeft ten opzichte van de wol en het lichaams-maakzel, verschilt hy daar echter in zo veele andere opzichten van, dat men deze soorten noch als nabuurig noch als verwant kan beschouwen: de vigogne is eer eene soort van kleine lama, en het blykt uit niet één kenmerk, dat hy van de eene wereld tot de andere is overgegaan; dus van vier alleenstaande soorten, die aan de Nieuwe Wereld byzonder eigen zyn, schynen drie, te weeten, de tapir, de cabiai en de lama met den vigogne aan dat werelddeel van alle tyden af in eigendom te behooren, terwyl de pecari, die de vierde soort maakt, niet dan eene verbasterde soort van het geslagt der varkens schynt te zyn, en voormaals zynen oorsprong uit de Oude Wereld gehaald te hebben.

De tien geslagten, waartoe wy de andere dieren die aan zuidelyk Amerika byzonder eigen zyn, bepaald hebben, met het zelfde oogmerk onderzoekende en vergelykende, zullen wy eveneens niet slegts zonderlinge overeen-

komsten in hunne natuur, maar ook kenmerken van hunnen ouden oorsprong en kentekenen van hunne verbastering bemerken. De sapajous en de sagoins gelyken zo veel naar de guenons of aapen met lange staarten, dat men hen wel den gemeenen naam van aapen heeft kunnen geeven; wy hebben evenwel beweezen dat hunne soort, en zelfs hun geslagt verschillende zyn; en daarenboven is het moeijelyk te begrypen, hoe de guenons van de Oude Wereld, in Amerika eene geheel andere gedaante zouden hebben kunnen aanneemen, een spieragtigen en grypenden staart, en een breed schutzel tusschen de neusgaten krygen, en de andere, zo wel soortelyke als geslagtelyke karakters bekomen, waar door wy dezelve van de sapajous onderscheiden en afgezonderd hebben. Gelyk evenwel de aapen, de baviaanen, en de guenons niet in de Oude Wereld gevonden worden, zo moet men de sapajous en de sagoins beschouwen als hen in de Nieuwe vertoonende; want deze dieren hebben tennaastenby het zelfde maakzel, zo wel uitwendig als inwendig, en zy hebben veele dingen gemeen in hunne natuurlyke gebruiken; het is eveneens met de makis, waarvan niet eene soort in Amerika gevonden wierdt; en die daar echter vertoond, en welker plaats als vervuld wierdt door de philanders, dat is te zeggen, door de sarigues, marmoses, en andere vierhandige dieren, met spitsen snuit, die in grooten getale in de Nieuwe, en nergens in de Oude Wereld gevonden worden; men moet alleenlyk aanmerken, dat 'er veel meer verschil is tusschen de natuur en het maakzel der makis, en van deze vierhandige Amerikaansche dieren, dan tusschen de guenons en de sapajous, en dat 'er een even groote afstand is van eene sarigue, van eene marmose, of van een phalanger tot een maki, dat men niet kan onderstellen dat de eene van de andere komen, zonder tevens te veronderstellen, dat de verbastering uitwerkzels kan voortbrengen, gelyk aan die van eene nieuwe natuur; want de meesten dier vierhandige dieren van Amerika hebben een zak onder den buik, de meesten hebben tien tanden in het bovenste en tien in het onderste kaakbeen, de meesten hebben een staart daar zy mede vatten kunnen, terwyl de makis een slappen staart, geene zakken onder den buik, en slechts vier snytanden in het bovenste, en zes in het onderste kaakbeen hebben. Dus schoon deze dieren de handen en de vingers van het zelfde maakzel hebben, en malkanderen ook gelyken in de verlenging van den snuit, zyn echter hunne soort, en zelfs hun geslagt, zo verschillende, zo verwyderd van malkanderen, dat men zig niet verbeelden kan dat zy uit malkanderen zyn voortgesprooten, noch dat zulke groote en zulke algemeene ongelykheden door de verbastering zyn uitgewerkt.

De Amerikaansche tygers integendeel, welken wy onder den naam van jaguars, cougars, ocelots, en margais hebben aangeduid, schoon van eene verschillende soort van den panther, den luipaard, den onca, den guepard, en den serval van de Oude Wereld, zyn evenwel zekerlyk van het zelfde geslagt: alle deze dieren gelyken veel naar malkanderen, zo wel uitwendig als inwendig; ook hebben zy dezelfde geaartheid, dezelfde woestheid, dezelfde geweldigheid van smaak voor bloed, en het geen

hen

hen ten opzichte van het geflagt nog nader brengt, is, dat men, hen vergelykende, vindt, dat die van dezelfde Wereld zo veel en meer van malkanderen als van die der andere Wereld verfchillen: by voorbeeld, de panther van Afrika verfchilt minder van den jaguar van Brafilie, dan deze verfchilt van den cougar, die evenwel van het zelfde land is; op dezelfde wyze zyn de ferval van Afie en de margai van Guiane minder verfchillende van malkanderen, dan zy zyn van alle dieren van hunne eigen Wereld; men zou derhalven met vry veel grond kunnen denken, dat deze dieren een gemeenen oorfprong hebben, en, onderfteld, dat zy voormaals van de eene Wereld tot de andere zyn overgegaan, zyn hunne tegenwoordige verfchillendheden niet gekomen dan van den langen invloed van hunne nieuwe gefteldheid.

De mouffettes of ftinkdieren van Amerika, en de bunfings van Europa fchynen van het zelfde geflagt te zyn; in 't algemeen, wanneer een geflagt aan de beide Werelden gemeen is, zyn de foorten, daar het uit beftaat, talryker in de Oude Wereld dan in de Nieuwe: hier is het juift het tegendeel; men vindt 'er vier of vyf foorten, terwyl wy flegts eene hebben, waarvan de natuur zelfs minder volmaakt fchynt te zyn dan die van alle de andere; zo dat de Nieuwe Wereld op haare beurt reprefentanten, of dieren die de haare vertoonen, in de Oude fchynt te hebben; en, zo men niet dan uit de facta oordeelde, zoude men denken, dat deze dieren een tegenftrydigen gang genomen hebben, en voormaals uit Amerika naar Europa waren getrokken. Het is eveneens met eenige andere foorten; de rheebokken, en de damherten, zo wel als de mouffettes, zyn talryker, zo wel ten opzichte van de verfcheidenheid als in de foorten, en tevens grooter en fterker in de Nieuwe Wereld dan in de Oude; men zou zig derhalven kunnen verbeelden, dat zy 'er oorfpronklyk uit herkomftig zyn; maar, dewyl wy niet twyfelen moeten of alle dieren in 't algemeen in de Oude Wereld gefchapen zyn, zo moet men noodzaakelyk hunne verhuizing van de Oude naar de Nieuwe Wereld erkennen, en ter zelfder tyd onderftellen, dat zy, in plaats van even als alle de andere, in de Nieuwe Wereld ontaard en verbafterd te zyn, zig daar integendeel volmaakt, en door de overeenkomft en de gunft van het klimaat hunne eerfte natuur overtroffen hebben.

De mieren-eeters, die zeer zonderlinge dieren zyn, en waarvan drie of vier foorten in de Nieuwe Wereld voorkomen, fchynen ook hunne reprefentanten in de Oude te hebben: de pangolin en de phatagin gelyken hun door het karakter dat hun alleen eigen is, van geene tanden te hebben, en verpligt te zyn, om de tong, even als zy, in te haalen, en van mieren te leeven; maar zo men een gemeenen oorfprong wil onderftellen, is het vry vreemd, dat zy, in plaats van fchulpen, in Amerika met hair bedekt zyn.

Ten opzichte van de agoutis, de pacas, en de andere dieren van het zevende geflagt, aan de Nieuwe Wereld byzonder eigen, merk ik aan, dat

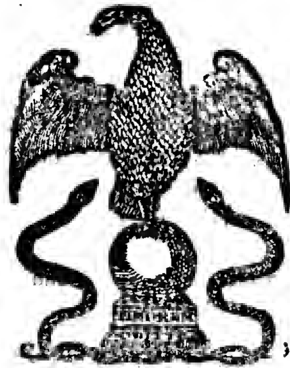
men dezelve niet kan vergelyken dan met de haazen en konynen, waarvan zy echter allen in de foort verfchillen, en het geen kan doen twyfelen, of 'er iets gemeens in hunnen oorfprong zy, is, dat de haas zig door byna alle klimaaten van de Oude Wereld verfpreid heeft, zonder dat zyne natuur omgekeerd of vervallen zy, en zonder dat hy eenige verandering ondergaan hebbe dan in de kleur van 't hair. Men kan derhalven met geen grond onderftellen, dat het klimaat van Amerika gedaan hebbe het geen de andere klimaaten niet hebben kunnen doen; en dat het de natuur van den haas zo verre veranderd hebbe, dat daar uit of tapetis of apéreas die geen ftaart hebben, of agoutis met een fpitfen fnuit, met korte en ronde ooren, of pacas met groote hoofden, met korte ooren, met kort en ruw hair, met witte ftreepen voortgekomen zyn.

Eindelyk, de coatis, de tatous, en de luiaarts, zyn zo verfchillende, niet flegts ten opzichte van de foort, maar ook ten opzichte van het geflagt van alle dieren van de Oude Wereld, dat men hen met geen derzelver kan vergelyken, en dat het niet mogelyk is te onderftellen, dat zy iets gemeens in hunnen oorfprong hebben, of het verbaazend verfchil dat zig in hunne natuur vertoont, waarvan geen ander dier ons of het model of het denkbeeld geeft, aan de uitwerkzelen der verbaftering toe te fchryven.

Dus zyn 'er van de tien geflagten en de vier alleenftaande foorten, waartoe wy alle de dieren aan de Nieuwe Wereld in 't byzonder eigen, gepoogd hebben te brengen, niet meer dan twee, naamlyk het geflagt der jaguars, der ocelots, enz. en de foort van de pecari met haare verfcheidenheden, welken men met eenigen grond tot de dieren van de Oude Wereld kan brengen. De jaguars en de ocelots kunnen als foorten van luipaarden of panthers, en de pecari als eene foort van varken befchouwd worden; vervolgens zyn 'er vyf geflagten, en éénе op zig zelve ftaande foort, te weeten, de foort van de lamas en de geflagten der fapajous, der fagoins, der mouffettes, der agoutis, en der mieren-eeters, welken men kan vergelyken, maar op eene zeer twyfelagtige en verwyderde wyze, met de kameelen, met de guenons, met de bunfings, met de haazen, en met de pangolins; en eindelyk blyven 'er vier geflagten en twee alleenftaande foorten over; te weeten, de philanders, de coatis, de tatous, de luiaarts, de tapir, en de cabiai, welken men niet kan betrekken onder, noch zelfs vergelyken met eenig geflagt of eenige foorten van de Oude Wereld: dit fchynt genoeg te bewyzen, dat de oorfprong dezer dieren, aan de Nieuwe Wereld byzonder eigen, niet aan de enkele verbaftering kan worden toegefchreeven. Hoe groot, hoe vermogende men de uitwerkzels daar van mogt willen onderftellen, men zal zig nooit met eenige waarfchynelykheid kunnen overreeden dat deze dieren oorfpronklyk dezelfde geweeft zyn als die der Oude Wereld; het is veel redelyker te onderftellen dat deze twee Werelden voormaals aan malkanderen raakten of in malkanderen doorliepen, en dat de foorten, die haar verblyf in deze ftreeken der Nieuwe Wereld genomen hadden, omdat zy 'er de lucht en den grond overeenkomftiger met hunne natuur vonden, daar beflooten en van de anderen

afgescheiden raakten door het inbreeken der zeën, toen deze Afrika van Amerika afscheidden. Deze oorzaak is natuurlyk, en men kan eene gelyksoortige uitdenken, die dezelfde uitwerkzelen konde voortbrengen; by voorbeeld, zo het ooit gebeurde, dat de zee een inbreuk deedt in Asie van het oosten naar het westen, en de zuidelyke landen van Afrika en Asia van het overige van het vaste land afscheidde, zouden alle de dieren, die aan deze zuidelyke streeken in 't byzonder eigen zyn, gelyk de olyfanten, de rhinocerossen, de giraffes, de zebras, en de orangs-outangs, enz. zig, ten opzichte der anderen, in het zelfde geval bevinden als die van Amerika tegenwoordig zyn; zy zouden geheel en volstrekt afgescheiden zyn van die der gemaatigde streeken, en men zoude ongelyk hebben van een gemeenen oorsprong voor hun te zoeken, en hen te willen brengen tot de soorten en de geslagten, die deze streeken bevolken, op het enkel fundament dat zy met de laatsten eenige onvolmaakte gelykheid of verwyderde overeenkomsten mogten hebben.

Men moet derhalven, om reden van den oorsprong dezer dieren te geeven, tot den tyd opklimmen waarin de beide groote vaste landen nog niet van malkanderen waren gescheiden; men moet zig de eerste veranderingen herinneren, die op de oppervlakte van den aardbol zyn voorgevallen; men moet zig ter zelfder tyd vertegenwoordigen de twee honderd soorten van viervoetige dieren tot agt-en-dertig gezinnen gebragt; en schoon dat niet de staat der Natuur is, zo als dezelve tot ons is gekomen, en zo als wy dezelve vertoond hebben, schoon dit integendeel een veel ouder staat is, en waartoe wy onze kennis niet zeer uitstrekken kunnen dan door middel van vergelykingen en gevolgtrekkingen, waarvan de gronden byna zo vlugtig zyn als de tyd, die de voetspooren daarvan uitgewischt schynt te hebben, zullen wy echter door de facta en door de gedenkstukken die nog voorhanden zyn, tot dien eersten ouderdom der Natuur poogen op te klimmen, en daarvan de tydperken voor te draagen, die ons toeschyen zullen duidelyk te zyn aangeweezen.

AANWYZINGEN VAN EENIGE DIEREN, WAARVAN IN HET BELOOP VAN DIT WERK GEEN UITDRUKKELYK GEWAG GEMAAKT IS.

Dewyl wy de historie der viervoetige dieren, zo veel in ons was, volkomen hebben zoeken te geeven, oordeelden wy, dat wy, om dezelve nog vollediger te maaken, ook dezulken niet geheel stilzwygende moeten voorbygaan waarvan wy geene naauwkeurige kennis hebben kunnen bekomen. Men zal zien, dat zy niet dan in kleinen getale zyn, en dat 'er in dit klein getal veelen voorkomen, welken men als verscheidenheden brengen moet tot soorten, daar wy van gesproken hebben; ook is het niet uit hoofde van de nuttigheid, noch wegens de aantrekkelykheid van het onderwerp, maar alleen uit inzicht om het verwyt te vermyden van in een zo uitgebreid werk niet bygebragt te hebben alles wat men over de dieren weet of denkt te weeten, dat ik my bepaald heb om de volgende opgaven van dieren hier by te voegen.

I. De Witte beer.

De witte beer is een berugt dier van onze noordelykste landen. Martens, en eenige andere Reisbeschryvers, hebben 'er gewag van gemaakt, maar niet een hunner heeft 'er eene beschryving van gegeeven, naauwkeurig genoeg om daar uit te kunnen bepaalen of dit dier van eene verschillende soort zy van die van den beer. Het blykt alleenlyk, dat men dit moet vermoeden, onderstellende, dat het geen zy daarvan zeggen, nàauwkeurig zy; maar, dewyl wy voor het overige weeten, dat de soort van den beer zeer verscheiden is naar de verschillende klimaaten; dat 'er bruine, witte, en gemengde zyn, zo wordt de kleur een kenmerk dat niets betekent, en bygevolg is de benaaming van *witte beer* niet genoegzaam zo de soort verschillende is: ik heb twee kleine beeren, uit Rusland gebragt, gezien, die geheel wit waren (*a*); zy waren echter zeer zeker van dezelfde soort als onze Alpische beer; deze dieren zyn zeer verschillende in grootte; dewyl zy vry lang leeven, en in die oorden, daar zy rust, en de ruimte van voedzel vinden, zeer dik en vet worden, zo is het karakter van de grootte ontleend, nog al dubbelzinnig; dus vertoont zig voor als nog geen grond om te verzekeren, dat de beer van de noordsche zeën eene byzondere soort is, eeniglyk uit hoofde van zyne witte kleur, en omdat hy den gemeenen beer

(*a*) Men vindt witte landbeeren niet slegts in Rusland, maar ook in Poolen, in Siberie, en zelfs in Tartarye. De gebergten van groot Tartarye verschaffen eene menigte witte beeren, zegt de Schryver van het bericht van groot Tartarye, *pag.* 8. Deze berg-beeren bezoeken de kusten niet, noch begeeven zig in zee, en zyn echter wit; dus schynt deze kleur meer te komen van het verschil van klimaat, dan van dat van het element waarin deze dieren zig onthouden.

in grootte overtreft (*b*). Het verfchil in de gebruiken komt my even weinig beflisfende voor als dat van de kleur. De noordfche zee-beer voedt zig met vifch; hy verlaat de zeeftranden niet, en onthoudt zig zelfs dikwils in volle zee op dryvende ysfchotfen; maar zo men in aanmerking neemt, dat de beer in 't algemeen een dier is, dat zig met alles voedt, en dat hy, hongerig zynde, geheel geene verkiezing maakt; zo men ook bedenkt dat hy niet bang is voor 't water, zullen deze gebruiken niet verfchillende genoeg fchynen om daar uit te befluiten dat de foort niet dezelfde zy. De vifch, daar de noordfche zeebeer zig mede voedt, is meer vleefch dan vifch, want het zyn voornaamlyk de lyken der walvisfchen, der morfes, en der phokas, die hem tot onderhoud verftrekken; en dat in een land, alwaar noch andere dieren, noch graanen, noch vrugten op het land zyn; en alwaar hy derhalven niet beftaan kan dan van de voortbrengzelen welken de zee oplevert. Is het niet waarfchynelyk, dat, zo men onze beeren van Savoije naar de gebergten van Spitsbergen bragt, dat zy, geen voedzel op het land vindende, zig in zee zouden werpen om daar hun onderhoud te zoeken?

De kleur, de grootte, en de wyze van leeven zyn niet genoeg om hier iets te bepaalen; daar blyven dus geene andere karakters om een verfchillende foort aan te wyzen over, dan die, welken men uit de gedaante of het maakzel kan trekken; alles nu, wat de Reisbefchryvers daarvan gezegd hebben, komt hier alleen op uit, dat de noordfche zeebeer een langer kop heeft dan onze beer, dat zyn lichaam meer gerekt, zyn hair langer, en het bekkeneel veel harder is. Zo deze kenmerken wel opgegeeven, en zo deze verfchillen wezendlyk en van belang zyn, zouden zy genoeg zyn om eene andere foort vaft te ftellen, maar ik weet niet of MARTENS wel hebbe gezien, en of de andere Schryvers, door welke zyne opgave is nagefchreeven, dezelve niet vergroot hebben (*c*). „ Deze witte „ beeren, zegt hy, zyn geheel anders gemaakt dan de onze; zy hebben een langen kop, gelyk aan die van een hond, ook een langen hals; „ zy blaffen byna als honden die heefch zyn; met dit alles zyn zy dunner, „ en vaardiger dan de andere beeren; zy zyn tennaaftenby van dezelfde grootte; hun hair is lang, en zo zagt als wol; zy hebben den „ muil, de neus, en de klaauwen zwart... Men zegt, dat de andere „ beeren den kop zeer teder hebben, maar dit is ten opzichte van de witte beeren juift het tegendeel; welke knods-flagen wy hun op den kop

(*b*) *Urfus in Polonia variat, maximus nigricans, minor fulvus, minimus argentinus, in confiniis Mufcoviæ; pilis nigris & argentei. Coloris mixti... ex urfo occifo pellis detracta fere ad ulnas fex protendebatur in terra chelmenfi, altera in Palatinatu Braclavienfi, tertia ad ulnas quinque in Bondargouto, pago Palatinatus Pomeraniæ... non raro ex Lithuania advehuntur gedanum pelles octo pedum.* RZACZINSKI, *Auct. pag.* 3:2. Deze plaats bewyft, dat 'er witte landbeeren zyn, en die zo groot vallen als de witte zeebeeren van de noordfche ftreeken.

(*c*) ANDERSON in zyne *Reize van Ysland en van Groenland, Tom. II. pag.* 47. ELLIS in zyne *Reisbefchryving van de Hudfons Baay, Tom. I. pag.* 56.

„ mogten geeven, zy waren daar geheel niet door bedwelmd, schoon de- „ ze slagen een runddier zouden hebben kunnen nedervellen." Men moet in deze beschryving aanmerken 1°. dat de Schryver deze beeren niet grooter maakt dan de andere beeren, en dat men bygevolg de getuigenissen van hun, die gezegd hebben dat deze beeren tot dertien voet lang waren, als verdacht moet beschouwen (*d*). 2°. Dat het hair, zo zagt als wol, geen karakter maakt, het welk deze beeren soortelyk onderscheidt, naardien het genoeg is dat een dier zig dikwils in 't water onthoudt om zyn hair zagter en zelfs meer gevuld te doen worden; men ziet dit zelfde verschil in de zee- en in de land-bevers; de laatste, die zig meer op het land dan in het water onthouden, hebben het hair zuiver en minder gevuld, en het geen my doet vermoeden, dat de andere verschillen niet zo wezendlyk, noch zelfs zo zigtbaar zyn, als MARTENS zegt, is, dat DITHMAR BLEFKEN in zyne beschryving van Ysland van deze witte beeren spreekt, en verzekert eenen in Groenland te hebben zien dooden, die zig, even als de andere beeren, op zyn agterste pooten oprichtte; en in dit verhaal spreekt hy niet een woord om aan te duiden, dat die witte Groenlandsche beer niet geheel gelyk zy aan de andere beeren (*e*); daarenboven, wanneer deze dieren eenige prooi op het land vinden, geeven zy zig de moeite niet om in zee te gaan jaagen, zy verslinden de rendieren en de andere dieren welke zy kunnen magtig worden; zy tasten zelfs de menschen aan, en missen nooit de lyken op te graaven (*f*), maar het gebrek en de honger, welke zy dikwils in deze woeste en onvruchtbaare landen moeten verduuren, noodzaaken hen zig aan het water te gewennen; zy werpen zig daarin om phokas, jonge morses, en kleine walvischjes te betrappen; zy maaken zig een leger op de ysschotsen, alwaar zy dezelve opwagten, en van waar zy hen kunnen zien komen, en hen van verre waarneemen; zo lang zy vinden dat deze post hen een genoegzaam voedzel verschaft, verlaaten zy die niet, zo dat wanneer het ys in de lente begint los te raaken, zy gerust met de schotsen voortdryven, reizende dus door groote streeken van de zee; dewyl zy nu dikwils zo verre van strand afraaken, dat zy het land niet weder bekomen kunnen, en de schots

(*d*) Men bragt een witten beer aan boord, welke men gedood hadt, zyn vel was dertien voeten lang. *Troisieme Voyage des Hollandois par le Nord, pag.* 35.

(*e*) *Habet Islandia coloris albi ingentes ursos.. in Groenlandia ursum album & magnum habuimus obviam, qui neque nos timebat, neque nostro clamore abigi poterat verum recta ad nos, tanquam ad certam prædam, contendebat, cumque proprius nos accessisset, is bombardâ trajectus ibi demum erectus posterioribus pedibus tanquam homo stabat donec tertio trajiceretur, atque ita examinatus concidit.* DITHMAR BLEFKEN, *Island. Lugd. Batav.* 1607. *pag.* 64.

(*f*) De witte beeren leeven van gestorven walvisch, en het is by die krengen, dat men hen 't menigvuldigst vindt; zy eeten ook de levendige menschen, zo zy dezelve kunnen overvallen, en rieken zy de plaats, waar men een menschlyk lyk begraven heeft, weeten zy het zelve zeer wel op te graaven, alle de steenen daar het graf mede bedekt is, weg te neemen, en vervolgens de kist te openen, om het lichaam, dat daar in is, te verslinden. *Recueil des Voyages au Nord. Tom. II. pag.* 116.

waarop zy zig bevinden, niet verlaaten durven, zo komen zy, in volle zee, by gebrek van voedzel, om, terwyl die welke met deze schotſen of ysvelden op de kuſten van Ysland of Noorwegen (g) aanlanden, derwyze uitgehongerd zyn, dat zy zig, op alles wat zy ontmoeten, werpen, om het te verſlinden, en dit is het waardoor het vooroordeel, dat deze zeebeeren van eene woeſter en vraatiger geaartheid zyn dan de gemeene ſoort, ligtlyk heeft kunnen vermeerderd worden; ſommige Schryvers hebben zigzelven overreed, dat zy tweeſlagtige dieren zyn, gelyk de phokas, en zo lang onder water kunnen leeven als zy willen, maar het tegendeel is klaar, en blykt uit de wyze waarop men jagt op hen maakt; zy kunnen maar een korten tyd zwemmen, en niet verder dan den afſtand van een myl in eenen togt doorloopen, men volgt hen met een ſloep, en men overweldigt hen door hen tot het uiterſte te vermoeijen; zo zy zig onthouden konden van te ademen, zouden zy zig naar de diepte begeeven om op den grond der zee te gaan ruſten; maar zo zy zig daar inſtorten is het ſlegts voor eenige oogenblikken, en zy laaten zig, uit vrees van te verdrinken of onder water te ſtikken, aan deszelfs oppervlakte dooden (*h*).

De gewoonſte prooi voor de witte beeren zyn de phokas (*i*), die niet ſterk genoeg zyn om hun te wederſtaan; maar de morſes, aan welken zy nu en dan de jongen komen ontneemen, doorſtooten hen met hunne ſlagtanden, en jaagen hen op de vlugt: het is eveneens met de walviſſchen, die hen afmaaken door de grootte en zwaarte hunner lichaamen, of verdryven hen uit de plaatzen daar zy zig onthouden, ſchoon zy hunne jongen echter nu en dan weeten te verraſſen, welken zy als dan verſlinden. Alle de beeren hebben uit eigener aart veel vet, en die, welken byzonderlyk leeven van dieren geheel met olie of traan beladen, worden nog vetter dan de andere; dit vet der zeebeeren is ook tennaaſtenby gelyk aan dat der walviſſchen. Het vleeſch der beeren is, zegt men,

(*g*) Wanneer de ysvelden van Noord-Groenland los raaken, en zuidelyk opdryven, durven de witte beeren, die zig daarop bevinden, daar niet afgaan, en dewyl zy dus mede dryvende of in Ysland of in Noorwegen, ter plaatſen daar de ſchotſen hen voeren, aanlanden, worden zy razend van den honger, en men vertelt zeer byzondere en vreemde hiſtoriën van de vernielingen welken deze dieren als dan aanregten. *Recueil des Voyages du Nord. Tom. I. pag.* 100.

(*h*) Deze witte beer zwemt op den afſtand van eene myl verre in zee; wy vervolgden hem ſterk met drie ſloepen, en na dat wy hem genoeg vermoeid hadden, overvielen en doodden wy hem. *Troiſ. Navigat. des Hollandois au Nord, par* GERARD DE VERA. *Paris* 1599. *p.* 110. — Hy zwemt van het eene ysveld na het andere, en, toen wy hem met onze ſloepen vervolgden, ſtortte hy zig aan het eene einde van zulk een veld af, en kwam aan het ander einde weder uit het water te voorſchyn; zy loopen ook zeer wel als zy te lande zyn. *Recueil des Voyag. du Nord. Tom. II. pag* 116. — Op de kuſten van Spitsbergen ging een witte beer te water, en zwom meer dan een myl verre in zee; men volgde hem met ſloepen, en men doodde hem, enz. *Troiſ. Voyage des Hollandois. pag.* 34.

(*i*) Toen men gedaan hadt met deze witte beer te dooden, ſneedt men hem den buik op, en men vondt daar in brokken van zeehonden, die nog in hun geheel waren met de huid en het hair, ten blyke dat zy, nog niet lang geleeden, waren ingeſlagen. *Troiſ. Voy. des Hollandois par le Nord. pag.* 36.

niet kwaad om te eeten, en hun vel maakt een zeer warm en duurzaam bont (*k*).

II. De Tartaarsche koe.

De Hr. Gmelin (*l*) heeft in de nieuwe Verhandelingen van de Akademie van Petersburg, de beschryving gegeeven van een Tartaarsche koe, die in den eersten opslag van eene verschillende soort schynt te zyn van alle die waarvan wy onder het artikel van den buffel gesproken hebben (*m*). „ Deze „ koe, zegt hy, welke ik leevende gezien heb, en welke ik in Siberie „ heb laaten aftekenen, kwam van Kalmukie; zy was twee en een halve „ Russische ellen lang; uit deze maat kan men oordeelen over de andere „ afmeetingen, waarvan de tekenaar de evenredigheden wel heeft over„ gebragt. Het lichaam gelykt naar dat van eene gemeene koe; de hoor„ nen zyn binnenwaards gedraaid; het hair van het lichaam en den kop is „ zwart, met uitzondering van het voorhoofd en van den ruggegraad, „ die wit zyn. De hals heeft maanen, en het geheele lichaam is gelyk dat „ van een bok, bedekt met zeer lang hair, en dat tot de kniën afdaalt, „ zo dat de voeten zig als zeer kort vertoonen; de rug verheft zig tot een „ bult of bochel; hy is bezet met zeer wit en zeer gevuld hair. De voor„ ste voeten zyn zwart, de agterste wit, en allen zyn zy gelyk aan die van „ een runddier. Aan de enkels der agterste voeten zyn twee lokken van „ lang hair, eene van vooren, de andere van agteren, en aan de voorste „ voeten is geen lok van agteren. De uitwerpzelen zyn wat steviger dan „ die van eene koe; en wanneer dit dier pissen wil, trekt het zyn lichaam „ agterwaards. Het bulkt niet als een runddier, maar het knort als een „ varken. Het is wild, en zelfs woest: want buiten den mensch, die „ hem te eeten geeft, stoot hy met den kop tegen allen die hem naderen. „ Hy kan de tegenwoordigheid der tamme koeijen bezwaarlyk verdraagen; „ wanneer hy 'er eene ziet knort hy, het geen hem niet dikwils gebeurt in „ eenige andere omstandigheid; de Hr. Gmelin voegt by deze beschryving „ dat

(*k*) De witte beeren maaken jagt op de zeewolven en zeehonden; zy aazen inzonderheid op de jonge walvischjes, welken zy boven alle andere visch verkiezen... Zy zyn bang voor de walvisschen, die hen rieken, en door een natuurlyken tegenzin vervolgen, omdat zy hunne jongen eeten. *Recueil des Voyages du Nord. Tom. I. pag.* 99. —— De witte beerenvellen zyn van groot nut voor hun die in den winter reizen; men bereidt deze vellen zelfs in Spitsberg, door dezelve in zaagmeel te leggen, dat men wel warm maakt, en dat op die wyze al het vet uit de vellen haalt, en dezelve droog maakt. Hun vet is als ongel, en het wordt zo klaar als olie of traan, na dat men het wel gesmolten heeft; men bedient 'er zig gemeenlyk van in de lampen, en het riekt minder flegt dan visch-traan; onze zeelieden verkoopen het voor walvisch-traan. Het vleesch dezer beeren is vet en blank; haare melk is zeer wit en vet. *Troisieme Voyage des Hollandois. Tom. II. pag.* 115.

Zie hierna de historie van den witten beer.

(*l*) *Vacca grunniens villosa cauda æquina.* Gmelin *Nov. Comment. Hist. Petrop. Tom. V. Petrop.* 1760. fig. *Tab. VII.*

(*m*) Zie het XIde Deel van dit Werk, *bladz.* 171.

„ dat men ligtlyk ziet, dat dit het zelfde dier is waarvan RUBRUQUIS gewag „ gemaakt heeft in zyne reis naar Tartarye,.. dat 'er twee ſoorten by de „ Kalmukken zyn, de eerſte *ſarluk* geheeten, welke dezelfde is als die hy zo „ even beſchreven heeft; de tweede *chainuk* geheeten, die van de andere in „ de grootte van den kop en de hoornen verſchilt, gelyk ook hierin, dat zyn „ ſtaart aan deszelfs begin naar dien van een paard gelykt, en vervolgens „ op de eigen wyze als die van eene koe eindigt; maar dat beiden van „ dezelfde geaartheid zyn."

Daar is in deze beſchryving ſlechts een enkelt karakter, 't welk zoude kunnen aanduiden dat deze kalmukſche koeijen van een byzondere ſoort zyn, te weeten het knorren in plaats van het bulken: want in al het overige gelyken deze koeijen zo zeer naar de biſons, dat ik niet twyfel of ze zyn van dezelfde ſoort of liever van het zelfde ras. Daarenboven ſchoon de Schryver zegt, dat deze koeijen niet bulken, maar dat zy knorren, erkent hy echter, dat zy zeer zelden knorren; en dit knorren was miſſchien eene byzondere aandoening van het dier, 't welke hy gezien heeft; want RUBRUQUIS en de andere Schryvers welken hy aanhaalt, ſpreeken niet van het geknor: miſſchien hebben de biſons, getergd wordende, ook een geknor van toorn: onze ſtieren zelve, inzonderheid in den bronstyd, hebben eene zwaare afgebroken ſtem die meer naar een geknor dan naar een gebulk gelykt Ik houde my derhalven verzekerd, dat deze knorrende koei (*vacca gruniens*) van den Hr. GMELIN niet anders is dan een biſon, en uit eene byzondere ſoort van koe.

III. DE TOLAI.

Dit dier dat zeer gemeen is in die landen, die aan het meir Baikal, in Tartarye grenzen, is wat grooter dan een konyn, waarnaar het vry veel gelykt in maakzel des lichaams, in hair, in beweegingen, in hoedanigheid, reuk, kleur van hair, en ook in het gebruik van even eens in de aarde te graaven om zig eene verblyfplaats te maaken; het verſchilt 'er niet van dan in den ſtaart, die zeer veel langer is dan die van het konyn. Het inwendig maakzel van den tolai is insgelyks hetzelfde (*n*); en het komt my derhalven waarſchynelyk voor, dat hy, daarvan niet dan in de lengte van den ſtaart verſchillende, niet eene wezendlyk verſchillende ſoort, maar alleenlyk eene verſcheidendheid in de ſoort van het konyn is. RUBRUQUIS, van de dieren van Tartarye ſpreekende, zegt; „ daar zyn connils met een langen „ ſtaart, met zwart en wit hair aan het einde.... daar zyn geene herten, „ geene haazen, eene menigte gazelles, enz." Deze p'aats ſchynt te ken-

(*n*) *Cuniculus inſigniter caudatus, coloris leporini... circa internas partes hæc obſervavi. Cæcum colo paulo anguſtius erat ſed longius, utpote octo pollicum longitudinem æquans; prope il ei inſertionem cæru leſcens; digiti medii capax, ſenſimque decreſcens, in extremitate vix calamum ſcriptorium latitudine capit, colore ibidem albente gaudens. Oeſophagus uti in lepore ventriculum medium ſubit. A mongolis tolai dicitur, idemque nomen Ruſſis etiam harum regionum uſitatum eſt.* GMELIN. *Nov. Comm. ad Petrop. Tom. V. Tab. XI.* fig. 2.

nen te kennen te geeven, dat ons konyn met den korten ſtaart in Tartarye niet gevonden wordt (o), of liever, dat het in dat klimaat eenige verſcheidenheden ondergaan heeft, en bepaaldelyk die van den verlangden ſtaart, want dewyl het geheel in alles naar een konyn gelykt, kan men niet zeer twyfelen of het inderdaad een konyn met een langen ſtaart zy, en ik denk niet dat het noodig is om 'er een onderſcheiden en afzonderlyk ſoort van te maaken.

IV. De Zisel.

Eenige Schryvers, en onder anderen de Hr. Linnæus, hebben getwyfeld, of de zizel, of zieſel (p) (*citillus*), een verſchillend dier ware van den hamſter (*cricetus*); het is waar, dat zy in veele opzichten naar malkanderen gelyken, en dat zy ten naaſten by van het zelfde land zyn (q), maar zy verſchillen echter van malkanderen in een genoegzaam aantal kenmerken, om ons volkomen te overtuigen, dat het wezendlyk verſchillende ſoorten zyn. De ziſel is kleiner dan de hamſter; hy heeft een lang en dun lichaam gelyk het wezeltje, terwyl de hamſter een dik en gevuld lyf heeft gelyk de rot; hy heeft geene uitwendige ooren, maar alleenlyk gehoorgaten onder het hair; de hamſter heeft inderdaad korte ooren, maar zy zyn zeer zichtbaar en heel breed De ziſel is graauw, min of meer aſchkleurig, en van eene eenpaarige kleur; de hamſter is van vooren op het lichaam getekend met drie witte vlakken; deze verſchillen gevoegd by de bedenking, dat deze dieren ſchoon zig in dezelfde landen onthoudende, zig niet vermengen, en dat de ſoort afgeſcheiden blyft beſtaan, zyn genoeg om met volkomen grond vaſt te ſtellen, dat het inderdaad twee verſchillende ſoorten zyn; ſchoon zy malkanderen gelyken voor zo verre zy beiden een korten ſtaart hebben, laage pooten, tanden gelyk aan die der rotten, en dezelfde natuurlyke gebruiken volgen, gelyk dat van zig verblyfplaatzen te graaven, daar voorraad ſchuuren aan te leggen, het koorn te vernielen, enz. Daarenboven het geen aan Natuurbeſchouwers, die wat kundigheid hebben, geen twyfel hadt behoren over te laaten, al ſchoon zy zelfs deze twee dieren niet gezien hadden, is, dat Agricola een naauwkeurig en oordeelkundig Schryver, in zyne kleine verhandeling over de onderaardſche dieren, de beſchryving van het een en ander derzelver geeft, en hen zo duidelyk onderſcheidt, dat het onmogelyk is de-

(o) *Relation d'un Voyage en Tartarie de* Rubruquis. *pag.* 25.

(p) *Mus noricus, quem citillum appellant, in terræ cavernis habitat; ei corpus ut mustelæ domeſticæ longum & tenue, cauda admodum brevis, color pilis ut cunicullorum quorundam pilis, cinereus, ſed obſcurior, ſicut talpa caret auribus, ſed non caret foraminibus, quibus ſonum ut avis recipit. Dentes habet muris dentium ſimiles; ex hujus etiam pellibus quanquam non ſint pretioſæ veſtes ſolent confici.* Georg. Agricolæ, *de Anim. Subterraneis Braſil.* 1561. *pag.* 488. *Citellus, mus noricus Agricolæ*; ein zeiſel. Schwenfeld. *Theriotropheum Sileſiæ lignicii.* 1604. *pag.* 86. *Mus noricus vel citellus.* Gesner, *Hiſt. Quad. pag.* 737.

(q) *Nota.* De hamſter wordt gevonden in Meiſen, in Thuringen, in Hanover; de ziſel in Hongarye, in Ooſtenryk, in Polen, alwaar men hem *ſuſet* noemt.

zelve te verwarren (*r*), dus kunnen wy voor zeker opgeeven, dat de hamſter en de ziſel twee verſchillende dieren zyn, en miſſchien zulke verwyderde ſoorten als die van het wezeltje en de rot.

V. De Zemni.

Daar is in Polen en Rusland een ander dier *ziemni*, of *zemni* genaamd, dat van hetzelfde geſlacht is als de ziſel, maar grooter, ſterker en kwaadaartiger; hy is wat kleiner dan een huiskat; hy heeft een vry dik hoofd, dun lichaam korte en geronde ooren; vier ſnytanden, die hem buiten den bek komen, waar van twee in het onderſte kaakbeen driemaal langer zyn dan de twee in het bovenſte kaakbeen: zyne voeten zyn zeer kort en met hair bedekt, verdeeld, en vyf vingers met korte nagels; het hair donsachtig, kort, en muisvaal van kleur; de ſtaart is middelmaatig groot; de oogen zyn vry klein en verborgen gelyk die van de mol. Rzaczinski heeft dit dier den kleinen aardhond, of onderaardſchen hond, (*canicula ſubterranea*) genaamd: die Schryver komt my voor de eenige te zyn, die van den zemni geſproken heeft, ſchoon dit dier evenwel vry gemeen is in eenige Noordſche provintiën (*s*), zyn geaartheid en gebruiken zyn ten naaſten by dezelfde als van den hamſter en den ziſel; hy byt gevaarlyk, eet gulzig, en verwoeſt de koornvelden en de tuinen; hy leeft van graanen, vrugten en groetens, waarvan hy magazynen in zyne wykplaats aanlegt, alwaar hy al den wintertyd overbrengt.

VI. De Pouc.

Dezelfde Schryver Rzaczinski maakt gewag van een ander dier, 't welk de Ruſſen *pouch* noemen; het is grooter dan de huisrot; het heeft een langagtigen bek; het graaft in de aarde, maakt zig een onderaardſch hol, en verwoeſt de tuinen: zy waren te Suraz in Volhnie in zo grooten getale, dat de inwooners verpligt waren het bezaayen hunner tuinen te ſtaaken. Deze *pouc* zou wel dezelfde kunnen zyn als die, welken Seba de *Noor-*

(*r*) *Iſtius (viverræ ſcilicet) ferocitatis eſt etiam agri vaſtator, & cereris hoſtis, hamſter, quem quidam cricetum nominant... exiſtit iracundus & mordax... in terræ cavernis habitat, non aliter atque cuniculus, ſed anguſtis & idcirco pellis, qua parte utrinque coxam tegit a pilis eſt nuda. Major paulo quam domeſtica muſtela exiſtit pedes habet admodum breves; pilis in dorſo color eſt fere leporis, in ventre niger, in lateribus rutilus, ſed utrumque latus maculis albis, tribus numero, diſtinguitur; ſuprema capitis pars, ut etiam cervix, eundem quem dorſum habit colorem; tempora rutila ſunt, guttur eſt candidum; cauda, quæ ad tres digitos tranſverſos longa ut ſimiliter leporis color. Pili autem ſic inhærent cuti ut ex ea difficulter evelli poſſint, ac cutis quidem a carne facilius avellitur quam pili ex cute radicitus extrahantur, atque ob hanc cauſam & varietatem pelles ejus ſunt pretioſæ.* Georg. Agricol. *de Anim. Subterr. pag.* 490. *Nota.* Het is genoeg deze beſchryving van den hamſter, die zeer goed is, te vergelyken met die welke dezelſde Schryver van den zizel heeft gegeeven, en welke wy in de noot van de voorgaande bladzyde hebben bygebragt, om zeer overtuigd te zyn, dat deze twee dieren zeer verſchillende zyn van malkanderen.

(*s*) *Reperitur hoc animal in Podolia, Ukraina, Volhinia circa Surez, Chodaki, Rienki, Moſſezerica, Sezurowee, & albi; non raro eruitur ab agricolis ibidem vomeribus.* Rzaczinski, *Auct. pag.* 325, 326.

weegsche rot. noemt, en waarvan hy de beschryving en de afbeelding geeft. (*t*)

VII. De Perouasca.

Daar is in Rusland en in Polen, inzonderheid in Volhinie, een dier door de Russen *perewiazka* en door de Poolen *przewiaska* geheten (*u*), naam welken men kan uitdrukken door den naam van *wezeltje met gordels*; *Mustela præcincta*, gelyk Rzaczinki zegt; dit dier is kleiner dan de bunsing; het is bedekt met een witagtig hair, overdwars gestreept met verscheiden lynen van een ros geel, waardoor het zo veele gordels schynt om 't lyf te hebben. Het onthoudt zig in 't bosch, en graaft zig een onderaardsch hol; zyn vel word gezogt en maakt een fraai bont.

VIII. De Soulik.

Men vind te Kasan, en in de Provintiën door de Wolga besproeid, en tot in Oostenryk, een klein dier, in de Russische taal *soulik* genaamd, waarvan men vry aartige pelteryen maakt; hy gelykt in maakzel vry wel naar de campagnol, en hy heeft even als deze een korten staart; maar het geen hem van den campagnol en van alle andere rotten onderscheid, is, dat zyne vacht, die vaal grys is, overal is bezaaid, met vlakken van eene heldere en schitterend witte kleur; deze kleine vlakken hebben niet meer dan eene lyn middellyns, en zyn op twee of drie lynen afstand van malkanderen; zy vertoonen zig sterker, en zyn volkomener gesneden op den rug van het dier dan op de schouders en het hoofd. De Hr. Pennant (*v*), engelsch edelman, zeer bedreven in de Natuurlyke Historie, en die de dieren zeer wel kent, heeft de goedheid gehad my een dezer souliks te vereeren, welken men hem uit Oostenryk als een dier by de Natuurbeschouwers onbekend en dat geen naam had in dat land, had toegezonden. Ik herkende het voor hetzelfde dier als dat, waarvan ik een vel had, en waarvan de Hr. Sanchez (*w*) my het volgende bericht verschaft had. „ De rotten, „ welken men *souliks* noemt, worden in grooten getalle gevangen op de „ barken die met zout beladen zyn, in de rivier Kama die van Solikamski „ alwaar de zoutwerken zyn, afstroomt, en zig in de Wolga stort, boven „ de stad Kasan, in de samenvloeying van Telusschin. De Wolga van „ Simbuski tot aan Somtof is, met deze zoutschepen bedekt, en het is in „ de nabuurige landen van deze rivieren zo wel als op de vaartuigen, dat „ men die dieren vangt; men heeft hun den naam van *soulik* gegeeven, dat „ *gulzig* betekent, omdat zy zeer gretig naar zout zyn."

Zie hier agter de historie en de afbeelding van dit dier.

(*t*) *Mus ex Norvegia cinereo fuscus; rostro gaudet suillo; capitæ longiusculo; brevibus latisque auriculis, premisso mystace utrinque ad latera narium rigente; dorsum ejus latum & incurvum est; abdomen penduium femora grossa; pedum digiti longi; acutis unguibus ad fodiemdum adaptatis; talparum enim instar erutis sub terra antris degit; pilus ex dilute cinereo fuscus est.* Seba. *Vol.* II. *pag.* 64. fig. *Tab.* LXIII. fig. 5.

(*u*) Rzaczinski. *Auct. pag.* 138.

(*v*) Thomas Pennant, *Esq. att Downing in Flintshire.*

(*w*) R. Sanchez, voormaals eerste Geneesheer aan 't Hof van Rusland.

IX. DE VERGULDE MOL.

Eindelyk om geen der dieren van het Noorden over te ſlaan, zelfs niet van de kleinſte, zullen wy melding maaken van eene mol in Siberie, welke men *vergulde mol* noemt, waarvan de ſoort verſchillende zoude kunnen zyn van die van de gewoone mol, omdat die Siberiſche mol geen ſtaart en een korten ſnuit heeft; omdat zyn hair gemengd ros en groen van kleur is, en dat hy maar drie vingers aan de voorſte en vier aan de agterſte voeten heeft, daar de gewoone mol vyf vingers heeft aan alle de voeten. De naam van dit dier is ons niet bekend: SEBA heeft 'er de afbeelding van gegeeven (*x*).

X. DE WITTE WATER-ROT.

Men vind in Kanada de Europiſche water-rot, maar met verſchillende kleuren, hy is niet bruin dan op den rug; het overige des lichaams is wit, en op ſommige plaatſen vaal. De kop, en zelfs de ſnuit, zyn wit, gelyk ook het einde van den ſtaart; het hair ſchynt zagter en glanziger dan dat van onze water-rot, maar voor het overige is alles gelyk, en men kan niet twyfelen of deze twee dieren van dezelfde ſoort zyn; de witte kleur van 't hair komt van de koude des klimaats, en men mag vermoeden, dat men de dieren van 't Noorden van Europa doorzoekende, daar witte rotten, even als in Kanada, vinden zal (*y*).

XI. HET GUINEESCH-VARKEN.

Schoon dit dier van het gewoone varken in eenige vry duidelyke karakters verſchilt, vermoede ik echter dat het van dezelfde ſoort is, en dat deze verſchillen niet anders zyn dan verſcheidenheden, door den invloed van het klimaat voortgebragt. Wy hebben 'er het voorbeeld van in het Siams varken, dat ook van dat van Europa verſchilt, en dat echter zekerlyk van dezelfde ſoort is, dewyl zy zig te zamen vermengen en voortteelen. Het guineeſch varken is ten naaſten by van dezelfde gedaante als onze varkens, en van dezelfde grootte als het ſiamſch, dat is te zeggen kleiner dan ons wild-zwyn of ons varken. Het is oorſpronklyk uit Guinee, en is naar Brazil overgevoerd, alwaar het zig vermenigvuldigd heeft gelyk in zyn geboorte land. Het is daar geheel tam en een huiſlyk dier. Het heeft kort, ros, en ſchitterend hair; het heeft geene borſtel-hairen zelfs niet op den rug: de hals alleen en het kruis, by den oorſprong van den ſtaart, zyn met hair, wat langer dan het overige des lichaams bedekt, zyn kop is zo zwaar niet als die van het Europiſch varken; en hy verſchilt 'er ook van door de gedaante der ooren, welken hy zeer lang en zeer ſpits heeft, en die by hem agterwaards langs den hals liggen, zyn ſtaart is ook veel langer; hy raakt byna de aarde, en hy is tot aan het einde zonder hair (*z*). Voor het overige word dit ras van varkens, dat volgens MARGRAVE van Guinee

(*x*) SEBA. *Vol. I. pag.* 51. *Tab.* XXXII. *Maſ.* fig. 4. *Fœmina.* fig. 5.
(*y*) Zie de beſchryving van des Konings kabinet over dit artikel. No. MCDXVII.
(*z*) MARCGRAV. *Hiſt. Nat. Braſil. pag.* 230. fig. ibid.

herkomstig is, ook in Asia, en byzonderlyk in 't eiland Java gevonden (*a*), van waar het door de Hollanders naar de Kaap de Goede Hoop is overgebragt (*b*).

XII. Het wild zwyn van Kaap-verd.

Daar is in de landen aan Kaap-verd grenzende, een ander varken of wild-zwyn, dat door het getal der tanden en door de verbaazende grootte der slagtanden van het bovenste kaakbeen ons voorkomt van een geheel verschillend ras, en misschien verschillende soort, van alle de andere varkens te zyn, en een weinig tot den babiroussa nadert. Zes bovenste slagtanden gelyken meer naar yvooren hoornen, dan naar tanden; zy hebben een halven voet langte en vyf duimen omtreks aan de basis, en zy zyn gekromd en weder gekromd, ten naasten by gelyk de hoornen van een stier; dit karakter alleen zou niet genoeg zyn om dit wild-zwyn als eene byzondere soort te beschouwen (*c*); maar het geen aan dit vermoeden grond schynt te geeven, is dat hy ook van alle andere varkens verschilt door de lange opening zyner neusgaten, door de groote breedte en het maakzel zyner kaakbeenen en door het getal en de figuur der baktanden: wy hebben evenwel de slagtanden van een wild-zwyn, dat in onze bosschen van Bourgonjen gedood was, gezien, welke naar die van dit wild-zwyn van Kaap-verd wat geleken. Deze slagtanden waren omtrent drie en een half duim lang, en hadden vier duimen omtreks aan de basis; zy waren gedraaid gelyk de hoornen van een os; dat is te zeggen, dat zy eene dubbelde kromming hadden; terwyl de gemeene slagtanden slegts eene enkele kromming hebben, die een gedeelte van een cirkel uitmaakt. Zy schynen ook een vast en vol yvoor te zyn, en het is zeker, dat dit wild-zwyn het kaakbeen breeder dan de andere heeft moeten hebben; dus kunnen wy met eenigen grond vermoeden, dat dit wild-zwyn van Kaap-verd niet dan eene enkele verscheidenheid is, een byzonder ras in de soort van de gemeene wilde zwynen.

Zie het Vde Deel van dit Werk, bladz. 108, daar wy de historie en de afbeelding van dit dier geplaatst hebben.

XIII. De wolf van Mexiko.

De wolf, uit de koude streeken herkomstig, is de Noordsche landen door getrokken, en heeft zig even eens in de beide Werelden verspreid. Wy hebben van de zwarte en van de gryze wolven van Noord-Amerika gesproken; deze soort schynt zig tot in Nieuw Spanje en in Mexiko verspreid, en in de warmer lugtstreeken veranderingen ondergaan en ver-

(*a*) Hunne varkens (op 't eiland Java) hebben geen hair, en zyn zo vet, dat hunne buik over de aarde sleept. *Voyage de* Mandelslo. *Tom. II. pag.* 349.

(*b*) De varkens die van Java zyn gebragt naar de Kaap de Goede Hoop, hebben de beenen zeer kort, en zyn zwart en zonder borstelhairen; hunne buik, die zeer dik is, hangt byna op den grond; hun vet is op verre na zo stevig niet als dat van de Europische varkens. Het vleesch is zeer goed te eeten. *Descr. du Cap de Bonne Esperance, par* Colbe. *T. III. pag.* 48.

(*c*) Zie de beschryving van des Konings kabinet. No. MCDXXXIX.

fcheidenheden gekregen te hebben, zonder evenwel of van natuur, of van inborft te veranderen, want die wolf van Mexiko heeft dezelfde geftalte, dezelfde neigingen en dezelfde gebruiken, als de Europifche wolf of de wolf van Noord-Amerika; en allen fchynen zy van eene en dezelfde foort te zyn. De wolf van Mexiko of eer van Nieuw Spanje, alwaar men hem gemeener vindt dan in Mexiko, heeft vyf vingers aan de voorfte voeten, vier aan de agterfte, zyne ooren zyn lang en regt, en zyne oogen tintelen gelyk die onzer wolven, maar hy heeft den kop wat zwaarer, den hals wat dikker, en den ftaart minder ruig; boven den fmoel heeft hy eenige ftekels zo zwaar maar minder ftyf, als die van den eegel: op een grond van graauw hair, is zyn lichaam met eenige geele vlakken getekend; de kop, van dezelfde kleur als het lichaam, heeft bruine ftreepen, en het voorhoofd is gevlakt met vaal rood; de ooren zyn graauw gelyk de kop en het lichaam; daar is eene lange vaalroode vlak op den hals; eene tweede gelyke op de borft, en eene derde op den buik: de zyden zyn getekend met dwarfche ftreepen van den rug af tot aan den buik; de ftaart is graauw, met eene vaalroode vlak in 't midden getekend; de beenen zyn van boven naar beneden met graauw en bruin geftreept (*d*). Deze wolf is, gelyk men ziet, de fchoonfte van alle wolven, en zyn bont moet wegens de verfcheidenheid der kleuren zeer gezogt zyn (*e*); maar voor het overige kan men nergens uit befluiten, dat hy van eene verfchillende foort zy van de onze, die van graauw tot wit verfchilt; van wit tot zwart en vermengd, zonder daarom van foort te veranderen, en men ziet door het getuigenis van FERNANDES, dat die wolven van Nieuw Spanje, waarvan wy de befchryving komen te geeven, volgens RECCHI en FABRI even als de wolven van Europa verfcheiden zyn, dewyl zy in dat land zelven allen niet getekend, en fommigen eene eenpaarige kleur en zelfs geheel wit zyn (*f*).

XIV. DE ALCO.

Wy hebben gezegd, dat 'er in Peru en in Mexiko, voor de aankomft der Europeaanen, huislyke dieren waren, *alco* genaamd, die de grootte hadden, en omtrent van dezelfde geaartheid waren, als onze kleine hondjes, en dat de Spanjaarden hen *Mexikaanfche honden*, *Peruviaanfche honden* genoemd hadden, wegens deze overeenkomft en omdat zy dezelfde verknogtheid hebben, dezelfde getrouwheid aan hunne meefters betoo-

(*d*) *Xoloitfcuintli*, *lupus Mexicanus*. HERNAND. *Hift. Mex. pag.* 479. fig. ibid.

(*e*) *Nota*. Men zoude, uit hoofde van de verfcheidenheid der kleuren, kunnen vermoeden, dat die Mexikaanfche wolf een lynx of herten-wolf zy, waarvan de foort, zo wel als die van den wolf, in de beide Werelden gevonden wordt; maar het is genoeg de oogen op de afbeeldingen, welke RECCHI ons gegeeven heeft, te flaan, om te bemerken, dat zy geheel naar die van den wolf, en geheel niet naar die van den lynx gelykt.

(*f*) *Cuetlachtli*, *feu lupus Indicus*. JO. FABRI *Xoloitfcuintli*, *forma colore*, *moribus & mole corporis lupi noftrati fimilis eft atque adeo ejus (ut mihi quidem videtur) fpecie, fed ampliori capite. Tauros vero, ficut & noftras lupus aggreditur & interdum etiam homines; reperuntur nonnulli candentes... vivit in calidis novæ Hifpaniæ locis.* FERNAND. *Hift. Anim. Nov. Hifp. pag.* 7.

nen als de honden. Inderdaad deze ſoort van dieren ſchynt in den grond, en wezendlyk, niet te verſchillen van die der honden, en daarenboven zoude het kunnen zyn, dat het woord *alco* een geſlagt, en niet een ſoort-term ware. RECCHI heeft ons de af beelding van een dezer alcos nagelaten, die in de Mexikaanſche taal *ytzcuinte porzotli* genaamd wierd. Het was verbazend vet, en waarſchynelyk verbaſterd door den ſtaat van huslykheid en door een al te overvloedig voedzel. De kop word zo klein vertoond, dat hy, om zo te ſpreeken geene evenredigheid met de grootte des lichaams heeft. Hy heeft hangende ooren, een ander teken van huislykheid. De ſnuit gelykt vry wel naar dien van een hond; het geheele voorſte gedeelte des hoofds is wit, en de ooren zyn gedeeltelyk vaal: de hals is zo kort dat 'er geen ruimte is tuſſchen het hoofd en de ſchouders; de rug is geboogd, en met een geel hair bezet; de ſtaart is wit en kort, hy hangt neder, doch komt niet laager dan de dyën. De buik is dik en geſpannen met zwarte vlakken getekend, met zes prammen die zig ſterk vertoonen. De beenen en de voeten zyn wit, de vingers zyn als die van den hond, en met lange en ſpitſe nagels gewapend (*g*). FABRI die ons deze beſchryving gegeeven heeft, beſluit, na eene zeer lange verhandeling, dat dit dier het zelfde is als dat, het welk men *alco* noemt, en ik denk, dat zyne verzekering gegrond is, maar men moet dezelve niet als uitſluitende beſchouwen, want daar is nog een ander ras van honden in Amerika, op het welk deze naam eveneens paſt: behalven de honden, zegt FERNANDES die de Spanjaarden uit Europa naar Amerika hebben overgevoerd, vindt men 'er drie ſoorten, die vry gelyk zyn aan de onze zo wel in natuur als in zeden en gebruiken, en die 'er in het maakzel ook niet veel van verſchillen. Het eerſte en grootſte dezer Amerikaanſche honden is die welken men *xolotzicuintli* noemt; hy is dikwils drie elleboogen lang, en het geen hem byzonder eigen is, beſtaat hier in, dat hy geheel naakt en zonder hair is; hy is alleenlyk bedekt met een zagt vel, dat glad en effen, en met geele en blaauwe vlakken getekend is. De tweede is met hair bedekt; en is ten opzigte van de grootte vry gelyk aan onze Maltheezer honden; hy is met wit, zwart, en geel getekend; hy is zonderling en behaagt door zyne lelykheid, als hebbende een geboggelden rug en zulk een korten hals dat zyn hoofd onmiddelyk uit zyne ſchouderen te voorſchyn ſchynt te komen: men noemt hem *michuacanens*, met den naam van zyn land. De derde van deze honden heet *techichi*; hy is vry gelyk aan onze kleine honden, maar hy heeft een wild en droevig voorkomen: de Amerikaanen eeten 'er het vleeſch van (*h*).

Deze

(*g*) *Ytzcuinte porzotli, canis mexicana... ad unquem animal quod hic proſtat, nanum, pingue, & manſuetum efficiatum, ut mihi videtur illud eſſe, quod Americani nomine communi alco vocabant.* HERNAND. *Hiſt. Mex. pag.* 466. *en* 478. fig. *pag.* 466.

(*h*) FERNANDES, *Hiſt. Anim. Novæ Hiſp. pag.* 6, 7. *Cap. XX. & pag.* 10. *Cap. XXI.*

Deze getuigeniſſen van FABRI en van FERNANDES vergelykende, ziet men duidelyk, dat deze laatſte hond van den laatſtgenoemden Schryver, *michuacanens* genaamd, dezelfde is als de *ytzcuinte porzotli*, en dat dit dier inderdaad in Amerika beſtondt eer dat de Europeaanen daar aangekomen waren: het moet eveneens zyn ten opzigte van de derde ſoort, *techichi*. Ik houde my dan verzekerd dat het woord *alco* die geſlachtnaam was, waardoor zy beiden, en miſſchien andere raſſen en verſcheidenheden, welke wy niet kennen, wierden aangeweezen; maar wat de eerſte betreft komt het my voor, dat FERNANDES zig in den naam en in de zaak vergiſt heeft; niet één Schryver zegt, dat 'er naakte honden in Nieuw-Spanje gevonden worden. Dat ras van honden, 't welk men gemeenlyk Turkſche honden noemt, komt uit de Indiën en andere heete landen van de Oude Wereld; en het is waarſchynlyk, dat die, welken FERNANDES in Amerika gezien heeft, daar overgevoerd waren; te meer, dewyl hy uitdrukkelyk zegt, dat hy deze ſoort, vóór zyn vertrek naar Amerika, in Spanje gezien hadt. Deze twee redenen zyn voldoende om ons te doen vermoeden, dat deze naakte hond niet oorſpronkelyk uit Amerika herkomſtig, maar derwaards overgebragt was; en het geen dit verder beveſtigt, is, dat dit dier geen Amerikaanſchen naam hadt, en dat FERNANDES, om het zelve eenen te geeven, dien van *xoloitzcuintli*, dat de naam van den Amerikaanſchen wolf is, ontleent. Dus blyven 'er van drie ſoorten of verſcheidenheden van Amerikaanſche honden, waarvan deze Schryver gewag maakt, ſlegts twee over, welken men onverſchillig met den naam van *alco* uitdrukte; want, behalven de vette en poezelige alco, die den Peruviaanſche dames tot een ſpeelhondje diende, was 'er een magere alco met een droevig voorkomen, welken men tot de jagt gebruikte; en het is zeer mogelyk, dat deze dieren, ſchoon in het uiterlyk voorkomen van zeer verſchillende raſſen van die van alle onze honden, echter uit denzelfden ſtam geſproten zyn. De honden van Lapland, Siberie, Ysland, enz., hebben, even als de voſſen en de wolven, van de eene Wereld naar de andere moeten overgaan, en vervolgens, gelyk de andere honden, door het klimaat en den ſtaat van huislykheid verbaſteren. De eerſte alco, waarvan de hals zo kort is, nadert aan den Yslandſchen hond, en de *techichi* van Nieuw-Spanje is miſſchien het zelfde dier als de *koupara* (*i*), of *krab-hond* van Guiane, die in het voorkomen of maakzel naar den vos, en in hair naar den chacal gelykt. Men heeft hem krab-hond, of krabben-hond, genaamd, omdat hy zig voornaamlyk met krabben en andere ſchaalviſſchen voedt. Ik heb niet dan een vel van dit dier van Guiane gezien, en ik ben niet in ſtaat te beſliſſen, of het van eene byzondere ſoort zy, dan of men het tot die van den hond, van den vos, of van den chacal moet brengen.

(*i*) *Canis ferus, major, cancroſus, vulgo dictus. Koupara.* BARRERE, *Eſſai d'Hiſt. Nat. de la France Equin. pag.* 149.

XV. De Tayra of de Galera.

Dit dier, waarvan de Hr. Brown ons de befchryving en de afbeelding gegeeven heeft, is van grootte als een klein konyn, en gelykt vry wel naar den wezel of den huismarter; hy graaft zig een hol; hy heeft veel kragt in de voorfte voeten, die zeer veel korter zyn dan de agterfte: zyn fmoel is lang, wat fpits, en met knevels voorzien; het onderft kaakbeen is veel korter dan het bovenft; hy heeft zes fnytanden en twee hondstanden in yder kaakbeen, zonder de baktanden te rekenen; zyn tong is ruw, gelyk die van eene kat; zyn kop is lang; zyne oogen, die ook wat langagtig zyn, ftaan op een gelyken afftand van de ooren en van het einde van den fnuit; zyne ooren zyn plat, en vry gelyk aan die van den menfch; zyne voeten zyn fterk, en gemaakt om te graaven; de agtervoeten zyn langagtig; daar zyn vyf vingers aan elk der voeten; de ftaart is lang en regt, en neemt geftadig af in dikte; het lighaam is langagtig, en gelykt veel naar dat van een groote rot; het is bedekt met bruine hairen, waarvan fommigen vry lang, en de andere veel korter zyn (*k*). Dit dier fchynt ons toe eene kleine foort van huismarter of van bunfing te zyn. De Hr. Linnæus heeft met eenige reden vermoed, dat het zwarte wezeltje van Brazilie wel de *galera* van den Hr. Brown zoude kunnen zyn; en inderdaad de beide befchryvingen gelyken genoeg om dit te vermoeden (*l*). Voor het overige wordt die zwarte wezel van Brafilie ook in Guinee gevonden, alwaar dezelve *tayra* (*m*), geheeten wordt; en ik vermoede, dat de naam *galera*, waarvan de Hr. Brown den oorfprong niet opgeeft, een verbafterd woord zy, gefprooten uit *tayra*, dat de waare naam van dit dier is.

XVI. De Surinaamsche philander.

Dit dier is van het zelfde klimaat en van eene aangrenzende foort met die van de farigue, de marmofe, de cayopollin, en de phalanger. Sibille Merian is de eerfte, die 'er de afbeelding met eene korte aanwyzing van gegeeven heeft (*n*). Vervolgens heeft Seba voor het wyfje dezelfde af-

(*k*) *The Hiftory of Jamaïca, by Pat.* Brown. *Lond.* 1756. *Chap. V. pag.* 485. *Tab. XLIX.* fig. 1.

(*l*) *Muftela atra collo fubtus macula alba triloba, habitat in Brafilia...* Holmens. *Confer.* Brown, *Jam.* 485. *Tab. XLIX.* fig. 1. *Galera ftatura martis at nigra, pilis rigidioribus, auriculæ rotundæ villofæ. Area ante oculos cinerafcens, maculæ fub medio collo non vero fub gula. Mammæ pone umbilicum quatuor. Nota.* De Hr. Brown zegt met waarheid dat hy niet meer dan twee tepels onder aan den buik heeft kunnen zien; maar het kan zyn dat de twee andere hem ontfnapt zyn; hy zegt ook, dat de galera in Guinee gevonden wordt, en de zwarte wezel integendeel wordt in Brazil gevonden; maar dat moet ons niet ophouden, want het gebeurt dagelyks, dat dieren van Brazilie, eerft naar Guinee en vervolgens naar elders gevoerd, voor Guineefche dieren gaan, en zo ook omgekeerd; zo dat ik van de gedagten van den Hr. Linnæus ben, en denk dat de galera van den Hr. Brown dezelfde is als de zwarte wezel van Brâzilie.

(*m*) *Muftela maxima atra mofchum redolens. Tayra. Groffe belette.* Dit dier zig aan de boomen wryvende, laat daar aan eene foort van olieagtig vocht, dat veel naar muskus riekt. Barrere, *Hift. Nat. de la France Equin. pag.* 155 *en* 156.

(*n*) *Hoc genus gleris fylveftris depictum eft, qui catulos, quorum vulgo quinque vel fex una fætura enititur, in dorfo fecum portat; ex flavo fufci coloris, at fubucula ejus alba*

beelding van Juffr. MERIAN, en voor het mannetje eene nieuwe afbeelding met eene ſoort van beſchryving gegeeven; dit dier, zegt hy, heeft zeer ſchitterende oogen van een kring donker-bruin hair omringd; het lichaam is bedekt met een zagt hair, of liever met eene ſoort van wol, van eene ros- of rood-geele kleur, helder op den rug; het voorhoofd, de ſnuit, de buik, en de voeten, zyn witagtig geel; de ooren zyn bloot, en vry ſtyf; daar is lang hair, in de gedaante van knevels, op de bovenlip, en ook boven de oogen; zyne tanden zyn, gelyk als die van de relmuis, ſpits en ſteekende; op den ſtaart, die naakt, en van eene bleeke kleur is, heeft het mannetje vlakken van eene donker-roode kleur, die op den ſtaart van het wyfje niet bemerkt wordt: de voeten gelyken naar de handen van een aap, aan de voorſten zyn de vier vingers en de duim bezet met korte en ſtompe nagels, terwyl van de vyf vingeren der agterſte voeten de duim alleen een platten en ſtompen nagel heeft, de vier andere vingers zyn met kleine ſcherpe nagels gewapend. De jongen van deze dieren hebben een geknor, vry gelyk aan dat van een ſpeenvarkentje. De mammen van de moeder gelyken naar die van den marmoſa. SEBA merkt met reden aan, dat in de figuur, door MARIA SEBILLA MERIAN gegeeven, de voeten en de vingers niet wel vertoond worden (*o*). Deze philanders brengen vyf of zes jongen voort; zy hebben een zeer langen en grypenden ſtaart, gelyk die der ſapajous: de jongen klimmen op den rug hunner moeder, en houden zig daar vaſt, door hunnen ſtaart om den haaren te ſlaan; in deze plaatzing, die hun gemeenzaam is, draagt de moeder hen allerwegen met zo veel veiligheid als vaardigheid.

XVII. DE AKOUCHI.

De akouchi is vry gemeen in Guiane en in de andere deelen van Zuid-Amerika; hy verſchilt van den agouti, hier in, dat hy een ſtaart heeft, terwyl de agouti dien niet heeft; de akouchi is gemeenlyk kleiner dan de agouti, en zyn hair is niet ros, maar olyfkleurig (*p*). Zie daar de eenige verſchillen, die wy tuſſchen deze twee dieren weeten, welke verſchillen ons echter voorkomen genoegzaam te zyn om twee onderſcheidene en afzonderlyke ſoorten vaſt te ſtellen.

Zie hier agter in dit deel de hiſtorie van den akouchi.

XVIII. DE TUCAN.

FERNANDES geeſt den naam van *tucan* aan een viervoetig dier van Nieuw-Spanje, waarvan de grootte, de figuur, en de natuurlyke gebruiken, meer naar die van den mol, dan van eenig ander dier gelyken; het ſchynt my

eſt; cum antra exeunt alimenti cauſa, a catulis circum curruntur, qui jam ſaturi, vel moleſtias ſuſcicantes, illico matris dorſum aſcendunt, & caudas ſuas parentum caudis in volvunt, qui illos ſtatem in antra apportant. MAR. SIBILL. MERIAN. *Inſect Surinam. Amſt. pag.* 66. fig. *Tab. LXVI.*

(*o*) SEBA. *Vol. I. pag.* 49. *Tab. XXI.* fig. 4.

(*p*) *Cuniculus minor, caudatus, olivaceus. Akouchi.* BARRERE, *Hiſt. Nat. de la France Equin. pag.* 153.

toe dat het dat zelfde dier is als het geen SEBA onder den naam van *roode Amerikaansche mol* (q), beschreeven heeft; ten minsten komen de beschryvingen van deze twee Schryvers genoeg overeen om dit te doen vermoeden. De tucan is misschien een grooter dier dan onze mol; hy is, even als deze, vet en vleezig, met zulke korte beenen, dat de buik de aarde raakt; hy heeft een korten staart, kleine en ronde ooren, en zulke kleine oogen, dat zy hem; om zo te spreeken, nutloos zyn; maar hy verschilt van den mol in de kleur van 't hair, dat geel ros is, en in 't getal der vingeren, als hebbende slegts drie aan de voorste voeten en vier aan de agterste, terwyl de mol vyf vingers aan alle de voeten heeft; ook schynt hy van dezelve in dit opzicht te verschillen, dat zyn vleesch goed is om te eeten, en dat hy de natuurlyke neiging van den mol niet heeft om zyn hol weder op te zoeken, na dat hy daar uit getrokken is; hy graaft zig telken reize een nieuw hol, zo dat in zekere gronden, die naar zyn zin zyn, de gaten, welken deze dieren maaken (r), in zo grooten getale, en zo digt by malkander zyn, dat men daar niet dan met voorzigtigheid gaan kan.

XIX. DE BRAZILIAANSCHE SPITSMUIS.

Wy draagen dit dier voor onder de benaaming van Braziliaansche *spitsmuis*, omdat wy 'er den naam niet van weeten, en omdat het meer naar de spitsmuis dan naar eenig ander dier gelykt. Het is evenwel aanmerkelyk veel grooter, hebbende omtrent vyf duimen van het uiterste van den bek tot aan het begin van den staart, die geene twee duimen haalen kan, en die bygevolg naar evenredigheid korter is dan die van de gemeene spitsmuis. Hy heeft een spitsen bek, en zeer scherpe tanden; op een grond van bruin hair bemerkt men drie vry breede streepen of banden, die zig in de lengte, van het hoofd af tot aan den staart, uitstrekken, onder welken men ook den balzak met de zaadballen bemerkt, die evenwel tusschen de agterste voeten zyn. Dit dier, zegt MARCGRAVE, speelde met de katten, die voor het overige geen werk maaken van het te eeten (s); en dit is wederom eene byzonderheid welke het gemeen heeft met de spitsmuis van Europa, die door de katten gedood maar niet gegeeten wordt.

XX. DE APEREA.

Dit dier, dat in Brazilie gevonden wordt, is noch konyn, noch rot, en schynt iets van beiden te hebben; hy heeft omtrent een voet lengte tegen zeven duim omtreks; zyn hair is van dezelfde kleur als die van onze haazen, en wit onder den buik; hy heeft eveneens een gekloofde lip, de groote snytanden, en de knevel rondom den bek en ter zyde de oogen; maar zyne ooren zyn gerond gelyk die van de rot, en zy zyn zo kort, dat zy geen vingerbreed hoogte haalen kunnen; de voorste pooten hebben slegts drie duim hoogte, de agterste zyn wat langer. De

(q) SEBA. *Vol. I. pag.* 51. *Tab. XXXII. fig.* 2.
(r) FERNANDES, *Hist. Nov. Hisp. pag.* 9. *Cap.* 24.
(s) MARCGRAV. *Hist. Nat. Brasil. pag.* 229.

voorſte voeten hebben vier vingers, met een zwart vel gedekt, en van kleine korte nagels voorzien. De agterſte voeten hebben maar drie vingers, waarvan de middelſte langer is dan de twee andere. De aperea heeft geen ſtaart; zyn kop is wat meer verlengd dan die van den haas, en zyn vleeſch is als dat van het konyn, waar naar hy in wyze van leeven gelykt (*t*). Hy verbergt zig ook in gaten, maar hy graaft niet in de aarde, gelyk het konyn; het is meer in klooven van rotſen en ſteenen, dan in het zand, dat hy de wyk neemt; ook kan men hem in zyne wykplaats gemaklyk magtig worden. Men jaagt 'er op als op een zeer goed wild, of ten minſten zo goed als onze beſte konynen (*u*). Het komt my voor, dat het dier, waarvan OVIEDO, en na hem CHARLEVOIX (*v*) en DU PERRIER DE MONTFRAIZIER onder den naam van *cori* gewag maaken, wel het zelfde als de *aperea* (*w*) zou kunnen zyn; dat men in ſommige plaatzen der Weſt-Indiën miſſchien deze dieren in huizen of velden heeft gehouden, zo als wy konynen houden, en dat het te dezer oorzaake is, dat 'er roſſe, witte, zwarte, en met verſchillende kleuren tevens getekend, gevonden worden. Myne giſſing is gegrond; want GARCILASSO zegt uitdrukkelyk, dat 'er in Peru veld- en huis-konynen waren, die naar de Spaanſche konynen niet geleeken (*x*).

XXI. DE TAPETI.

De tapeti (*y*), ſchynt my toe eene zeer aangrenzende ſoort te zyn aan, en miſſchien ſlegts eene verſcheidenheid van die van den haas of het konyn: men vindt hem in Brazilie en verſcheide andere ſtreeken van Amerika; hy gelykt in de geſtalte naar het Europiſch konyn; naar den haas in de grootte en in 't hair, dat alleenlyk wat bruiner is; hy heeft zeer lange ooren en van het zelfde maakzel als die van den haas; zyn hair is ros op 't voorhoofd, en witagtig onder de keel; ſommige hebben een kring van wit hair rondom den hals; alle zyn vry wit onder de keel, de borſt en den buik; zy hebben zwarte oogen en knevels, gelyk onze konynen, maar zy hebben geen ſtaart (*z*). Nog gelykt de tapeti naar den haas in zyne wyze van leeven, in zyne vruchtbaarheid, en in de hoedanigheid van zyn vleeſch, dat zeer goed is om te eeten; hy onthoudt zig in de velden of in de boſſchen, gelyk de haazen, en graaft zig geen hol, gelyk het konyn (*a*). Het ſchynt my toe, dat het

(*t*) MARCGRAV. *Hiſt. Nat. Braſil. pag.* 223. fig. ibid.

(*u*) PISON, *Hiſt. Braſil. pag.* 103.

(*v*) OVIEDO zegt dat de *cori* is als een klein konyn; dat 'er geheel witte en andere van gemengde kleuren zyn. *Hiſt. de Saint Domingo, par le Pere* CHARLEVOIX. *Tom. I. pag.* 35.

(*w*) De *cori* (der Spaanſche Indiën) is een klein viervoetig dier, vry gelyk aan onze konynen en aan de mollen; het heeft kleine ooren, en draagt dezelve zodanig op den rug liggende, dat men ze naauwlyks bemerkt; hy heeft geen ſtaart; ſommige zyn geheel wit, en andere geheel zwart, andere zwart en wit geſpikkeld; daar zyn geheel roode, andere rood en wit... zy zyn tam, en doen geene vuiligheid in huis; zy eeten groente, en zyn met weinig te vreeden; zy hebben den ſmaak en den reuk van de beſte konynen. *Hiſt. des Voyag. par* DU PERRIER DE MONTFRAIZIER. *Paris* 1707. *pag.* 343.

(*x*) *Hiſt. des Incas. Tom. II. pag.* 267.

(*y*) *Tapity*, volgens den vader D'ABBEVILLE. *Miſſ. au Maragnon, pag.* 251.

(*z*) MARCGRAV. *Hiſt. Nat. Braſ. pag.* 223. fig. *pag.* 224.

(*a*) PISON, *Hiſt. Braſ. pag.* 102.

dier van Nieuw-Spanje, door FERNANDES onder den naam van *citli* aangeduid (*b*), het zelfde is als de *tapeti* van Brazilie, dat deze dieren niet dan een verſcheidenheid van onze Europiſche haazen zyn, en dat zy door het noorden van de eene Wereld tot de andere hebben kunnen overgaan.

Daar zullen nog wel eenige ſoorten van dieren by te voegen zyn aan die welke onder de voorgaande opgaven begreepen zyn, maar zy zyn zo kwalyk opgegeeven en voorgedraagen, dat zy al te onzeker worden zouden, en ik wil my liever bepaalen tot het geen men met eenige zekerheid weet, dan my aan giſſingen overgeeven, en in het nadeel vallen van fabelagtige wezens, als werkelyk beſtaande, voor te ſtellen, en mismaakte dieren voor nieuwe ſoorten op te geeven. Met deze grensperken, en in weêrwil van deze afſnyding, welke ik noodzaakelyk geoordeeld hebbe, zullen kundige lieden ligtlyk bemerken, dat onze Hiſtorie van de dieren zo volkomen is als men konde hoopen; zy bevat een groot aantal nieuwe dieren, en daar is 'er niet een van die, welke reeds bekend waren, daar in het beloop van dit Werk geen gewag van gemaakt wordt.

De voorgaande opgaven, ſchoon uit een-en-twintig artikelen beſtaande, bevatten inderdaad niet dan negen of tien ſoorten verſchillende dieren, want alle de andere zyn ſlegts verſcheidenheden. De witte beer is niet dan eene verſcheidenheid van de ſoort van den beer; de Tartaryſche koe, die van den biſon; het Guineeſch varken en dat van Kaap-verd, van die van het varken, enz.; dus deze zes ſoorten voegende by honderd-tachtig of daaromtrent, waarvan wy de hiſtorie gegeeven hebben, zo is het beſtaan van alle de viervoetige dieren, waarvan het beſtaan zeker en wel beveſtigd is, ten hoogſten niet meer dan van twee honderd ſoorten op de geheele oppervlakte van de bekende Wereld.

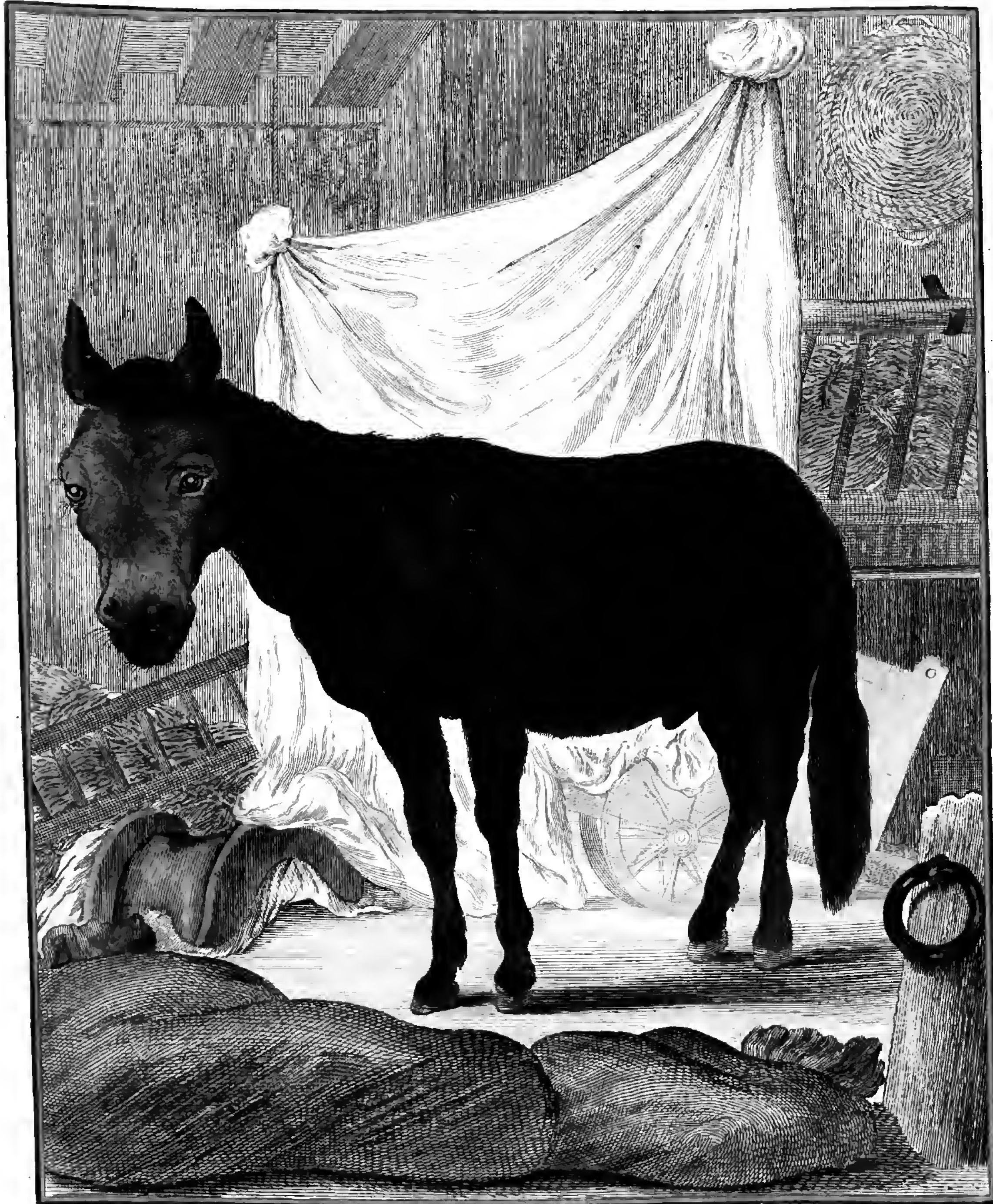
(*b*) *Citli... lepores novæ hiſpaniæ noſtratibus ſimiles forma atque alimento, ſed auriculis longiſſimis pro corporis magnitudine latiſſimiſque.* FERNANDES, *Hiſt. Anim. Nov. Hiſp. pag.* 2. *Cap.* 3.

De Sere del. B. de Bakker sc.

LE MULET.

De Sere del. P. de Bakker fc.

LE BARDEAU.

BYVOEGZELS TOT DE HISTORIE DER VIERVOETIGE DIEREN.

DE MUILEZELS (*).

Den naam van *muilezel* behoudende voor het dier 't welk van den ezel en de merrie voortkomt, zullen wy *bardeau* noemen, het geen het paard tot vader, en de ezelin tot moeder heeft. Niemand heeft tot hier toe de onderscheidingen opgemerkt, die tusschen deze twee dieren van gemengde soort gevonden worden. Dit is evenwel een van de zekerste middelen die wy hebben om den invloed van het mannetje en het wyfje in het voortbrengzel van de voortteeling, en de betrekkingen welken dezelve op malkanderen heeft, op te merken en te onderscheiden. De waarneemingen wegens deze tweërleije muilezels, en de andere halfslagtige dieren, die uit de twee verschillende soorten voortkomen, met malkanderen vergeleeken, zullen ons deze betrekkingen naauwkeuriger en duidelyker leeren kennen, dan door de enkele vergelyking van de twee individu's van dezelfde soort geschieden kan.

Wy vertoonen hier den muilezel op *Pl. I*, en den bardeau op *Pl. II*, om elk in staat te stellen van dezelve met malkanderen te vergelyken, gelyk wy dat thans zullen doen. Voor eerst is de bardeau veel kleiner dan de muilezel; hy schynt dus de afmeetingen zyns lichaams van zyne moeder, de ezelin, te hebben; en de muilezel, veel grooter en zwaarder dan de bardeau, heeft dezelve insgelyks van zyne moeder, de merrie; de grootte en dikte des lichaams schynen derhalven in de gemengde soorten meer van de moeder dan van den vader af te hangen. Indien wy nu de lichaamsgestalte gadeslaan, schynen deze twee dieren, te zamen gezien, van een verschillend maakzel te zyn; de bardeau heeft een ligter hals, een scherper rug, puntiger kruis, en vlakker billen (*a*). Beiden hebben zy dan meer van de moeder dan van den vader, niet slegts in de grootte maar ook in de gestalte des lichaams. Het is evenwel zo niet ten opzichte van het hoofd, van de leden, en andere uiterste deelen van het lichaam. Het hoofd van den bardeau is langer, en, naar evenredigheid, niet zo dik als dat van den ezel,

(*) Dit artikel moet als een aanhangzel of byvoegzel worden aangemerkt, by het geen ik over het onderwerp der muilezels in de voorgaande Verhandeling, en onder het artikel der kanarie-vogels, in het IVde Deel van de Natuurlyke Historie der Vogelen, gezegd heb.

(*a*) Waarneemingen van den Hr. DE LA FOSSE, zeer kundig Paardesmit te Parys, in 1753, aan my medegedeeld.

en dat van den muilezel is korter en dikker dan dat van het paard (*b*). Zy hebben dan, wat de gedaante en de maaten van het hoofd betreft, meer van den vader dan van de moeder. De ſtaart van den bardeau is met paarde-hair bezet, tennaaſtenby gelyk die van het paard; de ſtaart van den muilezel is byna naakt, gelyk die van den ezel; zy gelyken derhalven in dit uiterſte lichaamsgedeelte weder naar den vader. De ooren van den muilezel zyn langer dan die van het paard, en de ooren van den bardeau zyn korter dan die van den ezel; die andere uiterſten des lichaams behooren derhalven ook meer tot den vader dan tot de moeder; het is eveneens met het maakzel der beenen; de muilezel heeft dezelve ſchraal en dunner gelyk de ezel, die van den bardeau zyn meer gevuld; beiden gelyken zy derhalven in den kop, in de ledemaaten, en in de andere uiterſte deelen des lichaams veel meer naar hunnen vader dan naar hunne moeder.

In de jaaren 1751 en 1752, heb ik twee bokken met verſcheiden ſchaapen laaten koppelen, en ik heb 'er negen muilezels van gekreegen, zeven mannetjes en twee wyſjes. Getroffen door dit verſchil in het getal der mannetjes-muilezels ten opzichte van dat der wyſjes, nam ik eenige berichten in, om, zo 't mogelyk ware, te weeten, of het getal der mannetjes-muilezels, die van den ezel en de merrie voortkomen, het getal der wyſjes tennaaſtenby in dezelfde evenredigheid overtreffe? geen der antwoorden, welke ik deswegen ontvangen heb, bepaalt deze evenredigheid, maar allen komen zy hier in overëen, dat zy het getal der mannetjes-muilezels veel grooter opgeeven dan dat der wyſjes. Men zal in het vervolg zien, dat de Hr. Marquis DE SPONTIN-BEAUFORT, een hond met eene wolvin hebbende doen koppelen, vier muilezels, drie mannetjes en één wyſje, gekreegen heeft (*c*). Eindelyk, onderzoekende, welke muilezels gemaklykſt voort te teelen waren, heb ik vernomen, dat onder de muilezels-vogelen het getal der mannetjes veel grooter is dan het getal der wyſjes-muilezels. Ik heb onder het artikel van de kanarie-vogeltjes gezegd, dat onder negentien jongen van een wyſjes-kanarie-vogeltje en een diſtelvink, ſlegts drie wyſjes waren (*d*). Zie daar de eenigſte *facta* welken ik over dit onderwerp als zeker kan opgeeven (*e*); een onderwerp, daar het niet

(*b*) Vergelyk de afbeeldingen van den muilezel en den bardeau op de Iſte en IIde Plaat met die van het paard en den ezel in het IVde Deel van dit Werk, *Pl. I* en *XI*.

(*c*) Uit een brief van den Hr. DE SPONTIN-BEAUFORT aan den Hr. DE BUFFON, in dato Namen, 14 July 1773. beveſtigd door twee brieven van den Hr. SURIREY DE BOISSY, ook uit Namen, den 9 Juny en 19 July 1773.

(*d*) Zie het IVde Deel van de Nat. Hiſt. der Vogelen. Art. *Kanarie-vogels.*

(*e*) Het geen by verſcheiden Schryvers over de jumars gevonden wordt, komt my zeer verdagt voor. De Hr. LÉGER in zyne hiſtorie der Waldenſen, Ao. 1669. zegt, dat in de valeijen van Piemont dieren gevonden worden van vermengde ſoorten, en welken men *jumars* noemt; dat men hun, wanneer zy van een ſtier en eene merrie voortkomen, den naam van *baf* of *buf*, en zo zy door een ſtier en eene ezelin geteeld zyn, dien van *bif* geeft: dat deze jumars geene hoornen, en de grootte van een muilezel hebben; dat zy zeer vaardig ter been zyn; „ dat hy zelf, op den 30ſten September, een onder den man gebruikt, en agtien groote „ of

niet blykt dat men zig mede bezig heeft gehouden, en 't welk echter de grootste oplettendheid verdient, want het is niet dan door verscheide diergelyke facta te vereenigen, dat men zal kunnen ontwikkelen, het duistere, dat in de voortteeling, door den zamenloop of gemeenschaplyke werking van twee individu's van verschillende soorten plaats heeft, en de evenredigheid bepaalen, welke de vermogens van het mannetje en het wyfje in de geheele voortteeling tot malkanderen hebben.

Van myne negen muilezels van den bok en het schaap voortgekomen, wierdt de eerste geboren op den 15den april; drie dagen na zyne geboorte onderzogt, en met een lam van denzelfden ouderdom vergeleeken, verschilde hy daarvan in de ooren, welken hy wat grooter hadt; in het bovenste gedeelte van den kop, die wat breeder, en in den afstand der oogen, die wat ruimer was: hy hadt daarenboven een streep van graauw-wit hair van den nek tot aan het einde van den staart; de vier pooten, het onderst van den hals, van de borst, en den buik, waren met het zelfde witte, vry ruwe hair, bezet; daar was slegts een weinig wol in de zyden, tusschen den rug en den buik, en nog was deze korte en gekroesde wol met veel hair vermengd. De beenen van dezen muilezel waren ook anderhalf duim langer dan die van het lam van denzelfden ouderdom. Toen wy deze dieren op den 3den may, dat is agttien dagen na de geboorte, waarnamen, vonden wy het witte hair gedeeltelyk uitgevallen, en deszelfs plaats vervuld door bruine hairen, in kleur gelyk aan die van den bok, en byna even ruw. De straksgemelde evenredigheid der beenen was dezelfde gebleeven: deze muilezel hadt dezelve meer dan anderhalf duim langer dan het lam; hy hieldt zig niet wel op zyne lange beenen, en ging zo goed niet als het lam. Dewyl dit lam door een toeval omkwam, nam ik dezen muilezel niet waar dan vier maanden daarna, en wy vergeleeken hem toen met een schaap van denzelfden ouderdom. De muilezel hadt een duim minder dan het schaap, op de lengte van tusschen de oogen tot het einde van den bek; en een half duim meer op de breedte van den kop boven de oogen, aan de dikste plaats genomen: dus was de kop van dezen muilezel dikker en korter dan die van een schaap van denzelfden ouderdom: de kromming van het bovenste kaak-

„ of vier-en-vyftig Italiaansche mylen daarmede afgelegd hadt, dat zy een veiliger en gemak-
„ lyker tred hebben dan het paard."

Na zulk eene verzekering zou men denken, dat deze jumars van den stier met de merrie en de ezelin voortkomende, wezendlyk bestaan, of ten minsten bestaan hebben; dit alles ondertusschen nader onderzoekende, heb ik by niemand bevestiging daarvan kunnen bekomen.

Doctor Shaw zegt in zyne historie van Algiers, *bladz.* 234, dat hy in Barbarye een dier gezien heeft, *kumrah* geheeten, uit de koppeling van den ezel met de koe gesprooten; dat het zelve eenhoevig is, gelyk de ezel, en dat het geene hoornen op den kop heeft, maar in alle andere opzichten van den ezel verschilt; dat men 'er weinig dienst van trekken kan; dat deszelfs kop, vel en staart, als die van de koe zyn, de hoornen alleen uitgezonderd. Doctor Shaw is een Schryver die vertrouwen verdient; verscheiden persoonen echter, die in Barbarye gewoond hebben, en welken ik over dit stuk geraadpleegd heb, byzonderlyk de Ridder James Bruce, hebben my allen eenpaarig verzekerd geene de minste kennis te hebben aan deze dieren van den ezel met de koe voortgeteeld.

been, ter plaatſe van de hoeken van den mond genomen, hadt byna een half duim meer lengte by den muilezel dan by het ſchaap. De kop van den muilezel was niet met wol bedekt, maar met lang en gevuld hair bezet: de ſtaart was twee duim korter dan die van het ſchaap.

In 't begin van 't jaar 1752, kreeg ik van de koppeling van den bok met de ſchaapen agt andere muilezels, waarvan zes mannetjes en twee wyfjes waren. Daar ſtierven 'er twee van vóór dat men hen kon onderzoeken, maar zy ſcheenen te gelyken naar die welke in 't leeven bleeven, en welken wy met weinige woorden beſchryven zullen. Daar waren 'er twee, een mannetje en een wyfje, die vier tepels hadden, aan weêrzyde twee, gelyk de bokken en de geiten. In 't algemeen was het hair dezer muilezels lang onder den buik, en inzonderheid onder de manlyke roede, gelyk by de bokken; ook hadden zy lang hair op de voeten, byzonderlyk op de agterſte; by de meeſten was ook het neusbeen minder geboogd, of hadt kleiner kromming dan by de lammeren doorgaands plaats heeft; de hoornen der voeten waren meer open, dat is te zeggen, de vork breeder, en de ſtaart korter dan by de lammeren (*f*).

Ik heb in het V^de^ Deel van dit Werk, onder het artikel van den hond, bladz. 122 en 123, de poogingen verhaald, welken ik gedaan heb om een hond met eene wolvin te doen koppelen: men kan daar zien, hoe veele voorzorgen ik geoordeeld heb te moeten neemen om die koppeling te doen gelukken. De hond en de wolvin waren beiden ſlegts drie maanden oud, toen ik hen by malkander bragt, en in eene vry groote ruimte beperkte, zonder hen vaſt te leggen of op eenigerhande wyze te dwingen. Geduurende het eerſte jaar leefden deze dieren in vrede, en ſcheenen malkander te beminnen. In het tweede begonnen zy den anderen het voedzel te betwiſten, ſchoon 'er meer was dan zy noodig hadden; de twiſt begon altyd van de zyde der wolvin. Na het tweede jaar wierden de gevegten menigvuldiger: geduurende al dien tyd gaf de wolvin geen teken van ritſigheid, en 't was niet dan op het einde van het derde jaar dat men bemerkte dat zy dezelfde verſchynzelen vertoonde als de loopſche teeven; maar wel verre dat deze ſtaat hen nader by malkander gebragt zoude hebben, wierden zy beiden woeſter, en de hond, in plaats van de wolvin te dekken, eindigde het ſtuk met haar te dooden. Uit deze proefneemingen heb ik geoordeeld te mogen beſluiten, (blz. 123), dat de wolf niet geheel van dezelfde natuur is als de hond, dat de ſoorten te verre van malkanderen afgeſcheiden zyn om haar gemaklyk te vereenigen, ten minſten in deze klimaaten, en ik druk my, op blz. 124, in de volgende bewoording uit. „ Ik beweer „ ondertuſſchen niet op eene volſtrekte en beſliſſende wyze, dat de vos en „ de wolf nooit, op geen tyd, in geen klimaat, vermenging met de honden gehad hebben; de Ouden verzekeren dit al te ſtellig, om daaromtrent, niettegenſtaande de bewyzen welken ik heb bygebragt, eenige

(*f*) Noot door den Hr. DAUBENTON medegedeeld.

„ twyfeling te hebben, en ik erken dat 'er meer dergelyke proeven zouden noodig zyn om eene volkomen zekerheid wegens dit ſtuk te krygen." Met reden mogt ik deze bepaaling by myne beſluiten voegen, want de Hr. Marquis DE SPONTIN-BEAUFORT, die zelfde koppeling van den hond met de wolvin bezogt hebbende, is daarin zeer wel geſlaagd; ook heeft hy beter dan ik gevonden en gevolgd de wegen en middelen, welken de Natuur zig behoudt om ſomtyds die dieren, die verſt van malkanderen verwyderd en onmogelyk te vereenigen ſchynen, by malkander te brengen. Ik kreeg het eerſte bericht van deze byzonderheid door een brief, welken de Hr. SURIREY DE BOISSY my de eer deedt te ſchryven, en die in de volgende bewoordingen vervat is.

Namen, den 9 Juny 1773. By den Marquis DE SPONTIN, te Namen, is eene zeer jonge wolvin opgevoed, aan welken men, ſedert twee jaaren, een even jongen hond voor gezel heeft gegeeven. Zy waren in vryheid, en kwamen in de vertrekken, de keuken, de ſtal, enz. Zy waren zeer liefkozende, leggende zig onder de tafel en op de voeten der geenen die om dezelve zaten; zy hebben in de naauwſte gemeenſchap geleefd.

De hond is eene ſoort van wagt-hond, een zeer ſterk dier. Het voedzel voor de wolvin, was geduurende de zes eerſte maanden, melk; vervolgens heeft men haar raauw vleeſch gegeeven, 't welk zy boven het gekookte verkoos. Terwyl zy at dorſt niemand haar naderen, op alle andere tyden konde men alles met haar doen wat men wilde, mits men haar niet plaagde; zy liefkoosde alle de honden, welken men by haar bragt tot op het oogenblik toe, dat zy zig door haaren eerſten medgezel heeft laaten dekken; ſints dien tyd wierdt zy woedende tegen elken anderen hond. Het was op den 25ſten maart laatſtleden, dat zy voor de eerſte maal gedekt is geworden; haare ritſigheid heeft zeſtien dagen geduurd met veele herhaalde koppelingen; en zy heeft haare jongen geworpen op den 6den juny, des morgens ten agt uuren; dus is de tyd van de dragt ten hoogſten van drie-en-zeventig dagen geweeſt. Zy heeft vier jongen voortgebragt van eene zwartagtige kleur; daar zyn 'er onder die de einden van de voeten en het midden van de borſt wit hebben, hierin gelykende naar den hond, die zwart en wit is. Sedert dat zy geworpen heeft is zy grommende, en zet het hair overeind tegen de geenen die haar naderen; zy herkent haare meeſters niet meer, zy zou den hond zelven dooden, zo hy onder haar bereik kwam.

Ik moet 'er byvoegen dat zy aan twee ketens is vaſtgelegd, na een inval welken zy gedaan hadt in het gevolg van haar galant, die een muur was overgeſprongen om op eene nabuurige plaats te komen, daar eene ritſige teef was. Zy hadt haare medeminnaares reeds half om hals gebragt, toen de koetſier daar by kwam, die haar met zwaare ſtokſlagen dwong haare prooi los te laaten, en haar naar haar verblyf bragt, alwaar hy de onvoorzigtigheid hadt van zyne kaſtyding te hervatten, waarop zy zig tegen hem verzettede, en hem twee beeten in de dye gaf, die hem zes weeken lang het bed hebben doen houden, door de groote inſnydingen welken men verpligt geweeſt is in de wonden te doen.

In myn antwoord op dezen brief bedankte ik den Hr. DE BOISSY, en ik voegde daar eenige aanmerkingen by, geſchikt om de twyfelingen, die my nog overbleven, op te helderen. De Hr. Marquis DE SPONTIN, kennis van dit antwoord krygende, hadt de goedheid van my zelf in de volgende bewoording te ſchryven.

Namen, den 14 July 1773. Ik heb met veel opmerking de verstandige bedenkingen geleezen, welken gy aan den Hr. SURIREY DE BOISSY gemaakt hebt. Ik had dien Hr. verzogt, u, terwyl ik afwezig moest zyn, eene gebeurtenis te schryven, welke ik, niettegenstaande dezelve zig in den eersten opslag als waarschynlyk vertoonde, niet dorst verwagten uit hoofde van het gevoelen, 't welk ik heb, en 't welk ik met de geheele wereld steeds zal hebben, van de voortreffelykheid en waarde der doorwrogte Werken, waarmede gy ons wel hebt willen verlichten. Ondertusschen, het zy deze uitkomst eene uitwerking is geweest van het geval, of van die grilligheden der natuur, die, gelyk gy zegt, somtyds vermaak schept in de algemeene regels te verlaaten; de zaak is onbetwistbaar, gelyk gy zelf zult erkennen, zo gy geloof geeft aan 't geen ik de eer heb u te schryven, waarmede ik my des te geruster durf vleijen, omdat ik alles zou kunnen bevestigen met het getuigenis van ten minsten twee honderd persoonen, die de byzonderheden, welken ik de eer zal hebben u te melden, zo wel als ik, gezien hebben. Deze wolvin was ten hoogsten niet meer dan drie dagen oud, toen ik haar kogt van een boer, die haar in 't bosch opgenomen hadt, na de moeder gedood te hebben. Ik liet haar, geduurende eenige dagen, melk zuigen, tot dat zy vleesch konde eeten. Ik gaf aan hun, die haar moesten oppassen, last, van haar gestadig te liefkoozen en te plaagen, om daardoor uit te werken, dat zy ten minsten met die lieden tam zoude worden. Dit hadt het bedoeld gevolg; zy wierdt zo gemeenzaam, dat ik met haar in de bosschen ter jagt konde gaan, tot op een myl van het huis, zonder gevaar te loopen van haar te verliezen. Zy is zelfs eenige reizen des nagts alleen weêrom gekomen, wanneer ik haar des daags niet had kunnen medekrygen. Ik was veel meer verzekerd van haar by my te houden wanneer ik een hond had, want zy heeft daar altyd veel werks van gemaakt, en die honden, die hunnen natuurlyken afkeer tegen de wolven overwonnen hadden, speelden met haar als of het dieren van dezelfde soort geweest waren. Tot hiertoe hadt zy geen stryd gehad dan tegen de katten en de hoenders, welken zy in den beginne doodde zonder hen te willen eeten, maar toen zy den ouderdom van een jaar bereikt hadt, strekte haare woestheid zig allengs verder uit, en ik bemerkte dat zy het op de schaapen en op de teeven toeleidde, vooral terwyl zy ritsig waren. Toen ontnam ik haar haare vryheid, en ik liet haar aan de ketting en gemuilband leiden, want het is haar dikwils gebeurt, dat zy haaren geleider, die haar wederhieldt, geweldig aanviel; zy hadt ten minsten een jaar bereikt, toen ik haar kennis liet maaken met den hond die haar gedekt heeft. Zy is in de stad, in myn tuin, geketend, sedert de laatste dagen van de voorleden maand november. Meer dan drie honderd menschen zyn haar in dezen tyd komen zien. Myn huis staat byna in het midden van de stad, dus kan men niet onderstellen, dat zy een wolf by zig heeft kunnen krygen. Zodra zy ritsig wierdt, kreeg zy zo veel smaak voor den hond, en de hond wederkeerig voor haar, dat de een zo wel als de ander afgryslyk huilden, wanneer zy niet by malkanderen waren. Zy is op den 28sten maart voor de eerste reis gedekt geworden, en vervolgens tweemaal daags omtrent twee weeken lang; zy bleeven telkens omtrent een kwartier uurs aan malkander vast; geduurende welken tyd de wolvin veel scheen te lyden en te steenen, doch de hond geheel niet. Drie weeken daarna kon men duidelyk genoeg bemerken dat zy droeg. Den 6den juny wierp zy haare jongen, ten getale van vier, welken zy nog zoogt, schoon zy nu reeds vyf weeken oud zyn, en zeer scherpe en vry lange tanden hebben. Zy gelyken volmaakt naar jonge honden, en hebben vry lange en hangende ooren; daar is 'er een onder die geheel zwart is, met eene witte borst, 't welk de kleur was van den hond. De anderen zullen, denk ik, de kleur van de wolvin hebben; zy hebben allen veel ruwer hair dan de gemeene honden. Daar is maar eene teef onder, die met een zeer korten staart ter

wereld is gekomen, gelyk aan dien van den hond, die byna geen ſtaart hadt, en zy maaken de vertooning van groot, ſterk, en zeer vuil te zullen worden. De moeder draagt 'er zeer byzondere zorg voor... Ik twyfel of ik deze langer zal behouden, dewyl ik 'er tegenzin in gekregen heb, door een toeval dat aan myn koetſier is overgekomen, wien zy zo geweldig in de dye gebeten heeft, dat hy 'er zes weeken het bed van heeft moeten houden, zonder een voet te kunnen verzetten; maar ik zou wel durven wedden, dat zy, indien ik haar houde, weder jongen zal teelen, by denzelfden hond, die wit is, met groote zwarte vlakken op den rug. Ik denk, myn Heer, door dit verſlag, aan uwe waarneemingen beantwoord te hebben, en ik hoop, dat gy niet twyfelt aan de waarheid van deze zonderlinge gebeurtenis.

Ik twyfel daar inderdaad niet aan, en ik ben zeer wel in myn ſchik, gelegenheid te hebben, van openlyk myne dankbaarheid te betuigen. Het is veel gewonnen in de Hiſtorie der Natuur, een zeldzaam *factum* te leeren kennen; de middelen daartoe zyn altyd moeijelyk, en, gelyk men ziet, niet zelden zeer gevaarlyk. Het was wegens deze laatſte bedenking, dat ik myne wolvin en myn hond, van alle maatſchappy van menſchen en dieren had afgeſcheiden, ik vreesde voor verdrietige toevallen, zo ik der wolvin haare vryheid liet. Ik had te vooren reeds een jongen wolf opgevoed, die, tot op den ouderdom van een jaar, geen kwaad gedaan hadt, en zyn meeſter volgde ten naaſten by gelyk een hond; maar in het tweede jaar bedreef hy zo veel overlaſt, dat men hem ter dood moeſt veroordeelen. Ik wiſt derhalven, dat deze dieren, ſchoon door de opvoeding verzagt, met den meerder ouderdom hunne natuurlyke woeſtheid herneemen; en de nadeelen zullende voorkomen, die niet miſſen kunnen daar uit voor te ſpruiten, en te dier oorzaake myne wolvin ſteeds met den hond opgeſloten houdende, erken ik niet gevoeld te hebben, dat ik een verkeerden weg voor myne proefneeming insloeg, want in dien ſtaat van ſlaverny en verveeling, wierdt de natuurlyke geaartheid van de wolvin, wel verre van te verzagten, zodanig verbitterd, dat zy nog woeſter was dan in haaren natuurlyken ſtaat; en de hond zo vroeg van zyns gelyken, en van alle maatſchappy afgezonderd, hadt insgelyks een woeſt en wreed karakter aangenomen, dat door de geduurige kwaade luimen der wolvin niet weinig verbitterd wierdt, zo dat in de twee laatſte jaaren hunne wederzin zo groot wierdt, dat zy niet anders zochten dan malkanderen te verſlinden. In de proefneeming van den Hr. de SPONTIN is alles op een verſchillende wyze toegegaan; de hond was in den gewoonen ſtaat, hy hadt alle de zagtheid en alle de gezellige hoedanigheden, welken dit onderwerpelyk dier in den omgang met den menſch verkrygt. De wolvin aan den anderen kant in alle vryheid, en van haare vroegſte jeugd af, gemeenzaam zynde opgevoed met den hond, die door de gewoonte allen tegenzin tegen haar, zonder dwang, hadt verloren, hadt genegenheid voor hem gekregen. Zy heeft hem derhalven wel ontvangen toen de prikkel der Natuur zig deedt voelen, en ſchoon zy in de koppeling ſcheen te klaagen en te lyden, heeft zy evenwel meer vermaak dan pyn gehad, dewyl zy heeft toegelaten, dat dezelve den geheelen tyd haarer ritſigheid tweemaal daags herhaald wierdt. Daarenboven is het

oogenblik om deze ſtrydige vereeniging te doen gelukken hier wel gevat; het was de eerſte bronstyd van de wolvin, zy was nog ſlechts in het tweede jaar haars ouderdoms, zy hadt derhalven haare natuurlyke wreedheid nog niet volkomen gekregen; alle deze omſtandigheden, en miſſchien eenige andere, welke men niet bemerkt heeft, hebben tot den goeden uitſlag van de koppeling en voortbrenging medegewerkt. Men zou derhalven uit het gezegde ſchynen te mogen opmaaken, dat het zekerſte middel om de dieren ongetrouw aan hun geſlacht te doen zyn, is hen even als den menſch in eene groote maatſchappy te ſtellen, en hen allengs te gewennen met die, voor welken zy buiten dat niet dan onverſchilligheid of afkeer zouden hebben. Hoe het zy, men weet thans, dank zy de zorgen van den Hr. Marquis de Spontin, en men zal het voortaan voor eene bewezen zaak houden, dat de hond, zelfs in onze klimaaten, met de wolvin kan voortteelen. Ik zou wel gewenſcht hebben dat, na zulk eene gelukkige proefneeming, dit eerſte gevolg gemelden Heer, bewogen hadt om ook de vereeniging van den wolf met de teef, en die der voſſen en honden te beproeven. Hy zal miſſchien oordeelen dat ik al te veel vordere, en met de geeſtvervoering van een onverzaadbaar Natuurbeſchouwer ſpreeke; ik ſtem dit toe, en ik erken tevens, dat de ontdekking van een nieuw ſtuk in de Natuur my altyd als verrukt (*g*).

Doch laat ons tot onze muilezels wederkeeren. Het getal der mannetjes in die welken ik van den bok en het ſchaap bekomen heb, ſtaat tot dat der wyfjes, als 7 tot 2. In dat van den hond en de wolvin is dat getal als 3 tot 1, en in dat der diſtelvinken en der kanarie-vogeltjes als 16 tot 3. Het ſchynt derhalven genoegzaam zeker dat het getal der mannetjes, 't welk in de onvermengde ſoorten reeds grooter is, in de vermengde dat der wyfjes nog meer overtreft. Het mannetje heeft derhalven in de voortteeling meer invloed dan het wyfje, dewyl het zyne ſexe aan een grooter getal jongen mededeelt, en dit getal der mannetjes grooter wordt naar maate de ſoorten nader aan malkanderen grenzen Het moet even eens met de verſchillende raſſen zyn. Men zal, dezelven kruiſſende, dat is te zeggen, de zulken neemende die verſt van malkanderen verwyderd zyn, niet alleen fraaijer voortbrengzels, maar ook een grooter getal mannetjes bekomen. Ik heb

(*g*) Een diergelyk ſtuk wordt my gemeld door den Hr. Bourgelat, in een brief welken hy my geſchreeven heeft den 15den april 1775, waarvan dit de zaaklyke inhoud is. „ Milord Graat van Pembroke ſchryft my, dat hy ſedert eenige dagen eene wolvin en „ een groote bulhond heeft zien koppelen; dat de wolvin getemd, dat zy altyd in de kamer van haar meeſter, en ſteeds onder zyne oogen was; zelfs zo, dat zy niet dan met „ hem uitgaat, en hem zo getrouw volgt als een hond. De Hr. Bourgelat voegt 'er by, „ dat een koopman in dieren, tot vier herhaalde reizen voortbrengzels van de wolvin en den „ hond hadt bekomen; hy beweert, dat de wolf niet anders is dan een wilde hond, en „ hierin komt hy overeen met den beroemden ontleedkundigen Hunter; hy denkt niet dat „ het eveneens is met de voſſen. Nog ſchryft hy my, dat de teef van den Lord Clansbrawill, van een wolf geteeld, door een patryshond gedekt zynde, jongen heeft geworpen, die, volgens zyn koddebeijer of jagt-bewaarder, uitmuntend voor de ſnaphaan zullen „ zyn."

dikwils gepoogd te giſſen waarom in geenen Godsdienſt, in geene Regeering het huwelyk tuſſchen broeder en zuſter ooit geveſtigd is? Zoude de menſchen door eene zeer vroege ondervinding bemerkt hebben, dat die vereeniging tuſſchen broeder en zuſter minder vruchtbaar is, dan de andere vereenigingen? of dat zy minder mannetjes, of zwakker en gebrekkiger kinderen uitleverde? Dit is ten minſten zeker, dat het omgekeerde van het ſtuk waar is, want men weet, door duizendmaal herhaalde proefneemingen, dat men door raſſen, 't zy in de dieren, 't zy in den menſch, (in plaats van dezelven te vereenigen) te kruiſſen, de ſoort veredelt, en dat dit middel alleen dezelve in haare ſchoonheid bewaaren en zelfs volmaaken kan.

Laat ons nu deze facta, deze uitkomſten van proefneemingen, en deze aanduidingen by andere wel beveſtigde ſtukken voegen, beginnende met die welken de Ouden ons hebben nagelaaten. Aristoteles zegt ſtellig, dat de muilezel met de merrie een dier voortbrengt door de Grieken *hinnus* of *ginnus* genaamd. Hy zegt insgelyk, dat de muilezelin ligtelyk bevrucht wordt, maar dat zy zelden haare vrucht tot volkomenheid kan brengen (*h*). Van deze twee ſtukken, die waar zyn, is het tweede inderdaad zeldzaamer dan het eerſte, en beiden vallen niet voor dan in heete landen. De Hr. de Bory, lid van de koninglyke Academie der Wetenſchappen, en voormaals Gouverneur van de eilanden van Amerika, heeft de goedheid gehad van my een verſch voorval ten dezen opzichte mede te deelen in een brief van 7. may 1770, in deze bewoording.

Gy herinnert u miſſchien, myn Heer., dat de Hr. d'Alembert in het laatſt voorleden jaar 1766, een brief aan de Academie voorlas, waarin men hem meldde, dat eene muilezelin een jongen muilezel hadt voortgebragt in eene woning van het eiland St. Domingo; ik kreeg laſt om daar over te ſchryven, en de waarheid van dat ſtuk te onderzoeken, en ik heb de eer van u het getuigſchrift te zenden, 't welk ik deswegen ontvangen heb... De perſoon die my ſchryft is een geloofwaardig man, hy bericht my muilezels onverſchillig muilezelinnen en merries te hebben zien beſpringen, gelyk hy ook muilezelinnen heeft gezien door muilezels en hengſten gedekt.

Dit getuigſchrift is eene gerechtelyke acte door verſcheiden getuigen getekend en in alle order *gecontrolleerd* en *gelegaliſeerd*. Het bevat in hoofdzaakelyken inhoud, dat den 14. may 1760, dat terwyl de Hr. de Nort, Ridder van Saint-Louis, en oud Major van het koninglyk legioen van St. Domingo, zig op zyn plantery la *Petite Anſe* bevondt, men eene muilezelin by hem bragt, die men zeide dat ziek was. Zy hadt een zeer dikken buik en daar kwam haar een darm uit het teeldeel. De Hr. de Nort, denkende dat zy gezwollen of opgeblazen was, zondt om eene ſoort van paardenmeeſter, die een neger was, en die by de zieke dieren gewoonlyk gehaald wierdt; deze neger in 't afwezen van den Hr. de Nort by de muilezelin komende, hadt haar met geweld onder den voet geworpen, om haar een drank te doen inneemen; waarop zy, onmiddelyk na den val,

(*h*) Aristot. *Hiſt. Anim. Lib. VI. Cap.* 24.

verloste van een welgemaakten jongen muilezel, die lang en zeer zwart hair hadt; dat jong leefde maar één uur, maar even als de moeder door derzelver gedwongen val gekwetst zynde, waren zy beiden gestorven, het jong eerst, en onmiddelyk na de geboorte, en de moeder tien uuren daarna. Vervolgens hadt men het jong laaten ontvellen, en men hadt het vel aan Doctor Mathy gezonden, die het zelve, (zegt de Hr. de Nort), in het kabinet van de Koninglyke Maatschappy van Londen geplaatst heeft.

Andere ooggetuigen, en byzonderlyk de Hr. Cazavant, Chirurgyn, voegen 'er by, dat de jonge muilezel voldraagen scheen te zyn, en wel gemaakt was, dat hy in de vertooning van zyn hair, in het maakzel van zyn kop en zyne ooren, meer van den ezel scheen te hebben dan de gewoone muilezels; dat de mammen van de muilezelin gezwollen en met melk gevuld waren; dat, toen men de voeten van het jong bemerkte, uit het teeldeel te voorschyn komende, de onkundige neger het zelve zo ruwelyk hadt aangevat en zo geweldig getrokken, dat hy eene omkeering van de lyfmoeder en scheuringen hadt veroorzaakt, die de moeder en het jong den dood gedaan hadden.

Deze stukken, die my toeschynen wel bevestigd te zyn, toonen ons, dat in de heete klimaaten, de muilezelin niet alleen kan ontvangen, maar ook haare vrucht tot volkomenheid brengen en voldraagen. Men heeft my uit Spanje en Italie geschreven, dat men daar verscheiden voorbeelden van hadt, maar geen der berichten, die my overgezonden zyn, is zo wel bevestigd als het geen ik zo even gemeld heb. Alleenlyk staat ons nog te weeten, of deze muilezelin van St. Domingo door een ezel bevrucht was, en niet door een muilezel: de gelykheid, welke het jong naar het eerste, meer dan naar het tweede dezer dieren hadt, schynt dit aan te wyzen; de driftige geaartheid van den ezel in de koppeling, maakt hem weinig kiesch omtrent de keuze der wyfjes, en voert hem aan, om byna met dezelfde gretigheid de ezelin, de merrie en de muilezelin te zoeken.

Het is derhalven zeker, dat de muilezel kan bevrugten, en dat de muilezelin kan werpen; zy hebben even als de andere dieren, alle de gepaste werktuigen en deelen, en zy hebben het vocht dat tot de voortteeling noodig is; alleenlyk zyn deze dieren van eene gemengde soort minder vruchtbaar, en altyd agterlyker en traager dan die van de zuivere soort. Ook hebben zy nooit in de koude klimaaten voortgeteeld, en het gebeurt maar zelden, dat 'er in de warme, en noch zeldzaamer in de gemaatigde iets van voorkomt; uit die hoofde kan hunne onvruchtbaarheid, zonder volstrektelyk plaats te hebben, evenwel als wezendlyk beschouwd worden, dewyl de voortbrenging zo zeldzaam is, dat men 'er naauwlyks een zeker getal voorbeelden van kan bybrengen. Maar voor eerst heeft men, ten onrechte verzekerd, dat de muilezels en de muilezelinnen, volstrektelyk niet voortteelen konden; en vervolgens heeft men nog onbedachter vastgesteld, dat alle andere dieren van gemengde soorten, even als de muilezels, buiten staat waren jongen voort te brengen; de stukken, welken wy vroeger hebben bygebragt wegens de mestisen door den bok en het schaap geteeld,

teeld, wegens die van den hond en de wolvin, en byzonderlyk de mestisen van de kanarie-vogelen en andere vogelen, bewyzen ons, dat deze mestisen niet onvruchtbaar, en dat sommigen zelfs zeer vruchtbaar zyn, tennaastenby gelyk hunne vader en moeder.

Een groot gebrek, of, om beter te zeggen, eene zeer gemeene verkeerdheid in de orde der menschlyke kundigheden, is, dat eene kleine dwaaling, die somtyds maar één byzonder voorwerp betreft, ja, alleenlyk in een kwalyk toegepasten naam bestaat, en die dus niet dan haare eigene kleine plaats moest beslaan, ter tyd toe dat men haar vernietigde, zig verspreidt over den geheelen keten der dingen, die daar betrekking toe kunnen hebben, en daardoor eene dwaaling in de waarneemingen zelve, eene zeer groote dwaaling, wordt, die een algemeen vooroordeel maakt, dat moeijelyker te ontwortelen is dan het byzonder begrip, dat 'er ten grondslage van verstrekt. Een woord, een naam, die, gelyk het woord *muilezel*, in zyn eerste gebruik niet anders heeft kunnen vertoonen, en nog heden niet anders moest vertoonen, dan het byzonder denkbeeld van het dier, dat van den ezel en de merrie voortkomt, is verkeerdlyk toegepast op het dier van den hengst by de ezelin geteeld, en nog verkeerdlyker in het vervolg gebezigd om alle de viervoetige dieren en alle de vogelen van gemengde soorten uit te drukken. En dewyl dit woord *muilezel* in zyne eerste betekenis het denkbeeld insloot van de gewoone onvruchtbaarheid van het dier, van den ezel en de merrie voortgekomen, heeft men, zonder eenig ander onderzoek, dat zelfde denkbeeld van onvruchtbaarheid overgebragt op alle de wezens, waaraan men denzelfden naam van *muilezel* gegeeven heeft; ik zeg, op alle de wezens, want, behalven de viervoetige dieren, de vogelen, de visschen, heeft men ook muilezels in de planten gemaakt, aan welken men, zonder eenige twyfeling, even als aan alle de andere muilezels, het algemeen gebrek van de onvruchtbaarheid heeft toegeschreeven, terwyl, inderdaad, niet één van deze vermengde wezens of mestisen volstrekt onvruchtbaar is, en onder allen de eigenlyk gezegde muilezel, dat is te zeggen het dier voor het welk deze naam oorspronkelyk geschikt is, en dat denzelven alleen voeren moet, ook het eenigste is, waarvan de onvruchtbaarheid, zonder volstrektlyk plaats te hebben, wezendlyk genoeg is om het als minder vruchtbaar dan eenig ander dier te beschouwen, dat is te zeggen, als onvruchtbaar in de gewoone orde der Natuur in vergelyking van dieren van eene zuivere soort, en zelfs van de andere dieren van vermengde soorten.

Alle de muilezels, zegt het vooroordeel, zyn gebrekkige, verbasterde, onnatuurlyke, dieren, die niet kunnen voortteelen: niet één dier, schoon van twee soorten voortkomende, is volstrekt onvruchtbaar, zeggen de ondervinding en reden; allen kunnen zy voortteelen, en het verschil is slegts van het meer of minder. Men moet alleenlyk aanmerken, dat 'er in de zuivere soorten, even als in de vermengde, groot verschil van vruchtbaarheid plaats heeft. In de eerste vermenigvuldigen sommigen, gelyk de visschen, de insekten, enz. jaarlyks by honderden, ja by duizenden; an-

dere soorten, gelyk de vogels en de kleine virvoetige dieren, brengen zig by twintigen of by douzynen hervoort; anderen, eindelyk, gelyk de mensch, en alle de groote dieren, teelen slegts by enkelden. Het getal in de voortteeling is dan, om zo te spreeken, in de omgekeerde reden van de grootte der dieren. Het paard en de ezel brengen slegts één jong in 't jaar voort, en in denzelfden tyd werpen de muizen, de veldmuizen, de Indiaansche varkentjes, dertig of veertig. De vruchtbaarheid dier kleine dieren is dus dertig- of veertig-maal grooter, en, zo wy een schaal maaken van de verschillende trappen van vruchtbaarheid, zullen de kleine dieren, welken wy genoemd hebben, aan de hoogste punten zyn, terwyl het paard en de ezel zig aan het tegenoverstaande einde, naamlyk dat der minste vruchtbaarheid, bevinden zullen, want het is byna de olyfant alleen, die nog minder vruchtbaar is.

In de gemengde soorten, dat is te zeggen, in die der dieren, die, zo als de muilezels, van twee verschillende soorten voortkomen, zyn 'er, even als in de zuivere soorten, verschillende trappen van vruchtbaarheid, of liever van onvruchtbaarheid; want de dieren, die van twee soorten voortkomen, iets van de beide natuuren hebbende, zyn, in 't algemeen, minder vruchtbaar, omdat zy mindere overeenkomsten onder malkander hebben dan 'er in de zuivere soorten zyn, en deze onvruchtbaarheid is des te grooter, naar dat de natuurlyke vruchtbaarheid der ouderen minder is; wanneer derhalven de twee soorten van het paard en den ezel, die van zelve reeds weinig vruchtbaar zyn, zig vermengen, zo kan de oorspronkelyke onvruchtbaarheid van elk derzelver in het mestis dier, wel verre van te verminderen, niet anders dan vermeerderen; de muilezel zal niet slegts minder vruchtbaar zyn dan zyn vader en zyne moeder, maar misschien zelfs de onvruchtbaarste van alle mestische dieren, om dat alle de andere vermengde soorten, daar men vrucht van heeft kunnen bekomen, gelyk als die van den bok en van het schaap, van den hond en de wolvin, van den distelvink en de kanarie-vogel, enz. veel vruchtbaarer zyn dan de soorten van den ezel en het paard. Het is tot deze byzondere en oorspronkelyke oorzaak, dat men de onvruchtbaarheid der muilezels en der *bardeaux* moet betrekken. Dit laatste dier is zelfs onvruchtbaarer dan het eerste, door eene tweede, nog byzondere oorzaak. De muilezel, voortkomende van den ezel en de merrie, heeft van zyn vader de hitte van gestel, en, bygevolg de voortteelende kragt, in eene zeer hooge maate, terwyl de bardeau van het paard en de ezelin voortkomende, even als zyn vader minder vermogende is in de koppeling, en dus minder geschikt om voort te teelen. Daarenboven is de merrie, minder driftig dan de ezelin, ook even daarom vruchtbaarer, naardien zy gemaklyker ontvangt en beter behoudt dan deze. Dus loopt alles zamen om den muilezel minder onvruchtbaar te maaken dan den bardeau, want de driftigheid van gestel in het mannetje, die zo noodig is voor de goede voortteeling, en inzonderheid voor de talryke vermenigvuldiging, is integendeel nadeelig in het wyfje, en belet het bykans altyd het zaadvocht te behouden, en bevrucht te worden.

Dit factum is algemeen waar, 't zy in de dieren, 't zy in de menschlyke soort; de koelste vrouwen teelen wel voort met de driftigste mannen, en brengen een groot getal kinderen ter wereld; het is daarentegen zeldzaam, dat eene vrouw kinderen kryge, zo zy al te gevoelig is voor het vermaak der byligging. De werking, die de grond der voortteeling is, wordt dan een bloem zonder vrucht, een vermaak zonder uitwerkzel; maar omgekeerd is het ook by de meeste vrouwen die louter lydelyk zyn, even als in den vygeboom, welks zeef koud is, een vrucht, die zig voortbrengt zonder bloem, want het uitwerkzel der vereeniging is des te zekerer, naar maate het door de verliefde stuiptrekkingen van het wyfje minder in verwarring wordt gebragt: die stuiptrekkingen van vermaak of wellust zyn zo sterk in sommige wyfjes, gelyk by voorbeeld, de ezelin, en tevens zo nadeelig voor de voortteeling, dat men verpligt is haar koud water over het kruis te gieten, of zelfs haar ruwelyk te slaan om dezelve te doen bedaaren, zonder dit onaangenaam hulpmiddel zouden zy geene moeders worden, of zouden het ten minsten niet dan laat worden, wanneer de groote hitte van temperament door den gevorderden leeftyd bekoeld, slegts voor een gedeelte meer overig ware. Men is somtyds verpligt zig van dezelfde middelen te bedienen om de merries te doen ontvangen.

Maar, zal men zeggen, de teeven en de katten, die nog driftiger in de liefde schynen dan de merrie en de ezelin, missen echter nooit te ontvangen; het geen gy derhalven wegens de onvruchtbaarheid der al te ritsige wyfjes zegt, is niet algemeen, en lydt groote uitzonderingen. — Ik antwoorde, dat het voorbeeld der teeven en katten, in plaats van eene uitzondering op den regel te maaken, daar eer eene bevestiging van zoude zyn; want hoe groot en sterk men de inwendige stuiptrekkingen der werktuigen van de teef moge onderstellen, zy hebben alle noodige gelegenheid om te bedaaren, geduurende den langen tyd, die na het volbrengen van de groote zaak, of het uitwerpen van den reu, verloopt, tot op deszelfs aftocht, welke geen plaats kan hebben zo lang de zwelling en prikkeling der deelen aanhoudt; het is eveneens met de kat, die van alle wyfjes de driftigste schynt te zyn, naardien zy haare mannetjes roept door erbarmelyke liefdeschreeuwen, die de dringendste behoefte te kennen geeven, maar het is hier, even als by den hond, door eene byzondere geleeding in het mannetje dat dit zo driftig wyfje byna nooit mist te ontvangen. Haar vermaak, schoon zeer levendig in de koppeling, wordt van eene bykans even groote smart vergezeld. Het hoofd der manlyke roede van den kater is bezet met stekels, dikker en scherper dan die van zyne tong, die, gelyk men weet, zo ruw is, dat zy het vel door het likken kwetst; het inbrengen van die roede kan derhalven niet anders dan smartlyk zyn voor het wyfje, 't welk dit te kennen geeft door een klaagend geschreeuw, nog luider dan het geschreeuw van haare behoefte. De smart is inderdaad onder de beginnende koppeling zo levendig, dat de kat op dat oogenblik alle poogingen doet, om zig weg te pakken, en de kater is, om haar te hou-

den, genoodzaakt, haar met zyne tanden in den nek te vatten, en haar dus met geweld te dwingen, om dat zelfde wyfje, dat hem uit verliefdheid heeft komen opzoeken, by zig te houden om haar te bevruchten.

Onder de huislyke dieren, die wel gevoed en opgepaſt worden, is de vermeerdering grooter dan onder de wilde dieren; men ziet het in het voorbeeld der katten en honden, die in onze huizen verſcheiden maalen 's jaars voortbrengen, terwyl de wilde katten en honden, aan de Natuur alleen overgelaaten, ſlegts eens in 't jaar teelen. Nog ſterker ziet men dit in 't voorbeeld der vogelen, die in de huizen gehouden en wél verzorgd worden. Is 'er onder eenige ſoort van vogelen eene vruchtbaarheid, die te vergelyken is by die van eene wélgevoede hen, die door een goeden haan geregeld betreeden wordt? en zo men het menſchlyk geſlacht beſchouwt, welk een verſchil is 'er niet tuſſchen de gebrekkige voortteeling der Wilden en de oneindige bevolking van beſchaafde en wel beſtierde Natiën? maar wy ſpreeken hier alleenlyk van de natuurlyke vruchtbaarheid, die de dieren in hunnen ſtaat van volle vryheid eigen is; men zal met een opſlag des oogs de betrekkingen, welke die vruchtbaarheid van het eene vrye dier tot het ander heeft, zien in de volgende tafel, waaruit men eenige nuttige gevolgen voor de Natuurlyke Hiſtorie zal kunnen trekken.

TAFEL van de betrekkingen, welken de dieren in hunne vruchtbaarheid tot malkanderen hebben.

NAAMEN der DIEREN.	OUDERDOM waarop de mannetjes kunnen bevruchten, en de wyfjes werpen.		TYD van DRAGT.	GETAL der Jongen, welken de wyfjes t'eener dragt werpen.	OUDERDOM waarop de mannetjes ophouden te bevruchten, en de wyfjes te werpen.	
	MANNETJES.	WYFJES.			MANNETJES.	WYFJES.
De Olyfant. -	op de 30 jaar. -	op de 30 jaar.	2 jaaren. -	1 jong in 3 of 4 jaar.	leeft 2 eeuwen.	
De Rinoceros. -	op 15 of 20 jaar. -	op 15 of 20 jaar. -	- - - - -	1 jong. - -	leeft 70 of 80 jaar.	
Het Rivierpaard.	- - - -	- - - -	- - - - -	1 jong.		
De Morſe. -	- - - -	- - - -	9 maanden. -	1 jong.		
De Kameel. -	op de 4 jaar.	op de 4 jaar.	omtrent 1 jaar.	1 jong. - -	leeft 40 of 50 jaar.	
De Dromedaris.	op de 4 jaar.	op de 4 jaar.	omtrent 1 jaar.	1 jong. - -	leeft 40 of 50 jaar.	
Het Paard. -	op 2½ jaar.*	op de 2 jaar.	11 maanden. -	1, ſomtyds 2. -	op de 25 of 30 jaar. -	op de 18 of 20 jaar.
De Zebra. - -	op de 2 jaar.	op de 2 jaar.	11 maanden. -	1, zelden 2. -	op de 25 of 30 jaar. -	op de 18 of 20 jaar.
De Ezel. - -	op de 2 jaar.	op de 2 jaar.	11 maanden, en meer. - -	1, zelden 2. -	op de 25 of 30 jaar. -	op de 25 of 30 jaar.

* Op twee en één half jaar teelt het paard niet dan zwakke volens; het moet vier, en zelfs zes jaar oud zyn, om ſchoone paarden voort te brengen.

NAAMEN der DIEREN.	OUDERDOM waarop de mannetjes kunnen bevruchten, en de wyfjes werpen. MANNETJES.	WYFJES.	TYD van DRAGT.	GETAL der Jongen, welken de wyfjes t'eener dragt werpen.	OUDERDOM waarop de mannetjes ophouden te bevruchten, en de wyfjes te werpen. MANNETJES.	WYFJES.
De Buffel.	op de 3 jaar.	op de 3 jaar.	9 maanden.	1 jong.	leeft 15 of 18 jaar.	
Het Runddier.	op de 2 jaar.	op de 18 maanden.	9 maanden.	1, zelden 2.	op de 9 jaaren.	op de 9 jaaren.
Het Hert.	op de 18 maanden.	op de 18 maanden.	8 maanden, en langer.	1, zelden 2.	leeft 30 of 35 jaaren.	
Het Rendier.	op de 2 jaaren.	op de 2 jaaren.	8 maanden.	1 jong.	leeft 16 jaar.	
De Lama.	op de 3 jaaren.	op de 3 jaaren.	- - - - -	1, zelden 2.	op de 12 jaar.	op de 12 jaar.
De Mensch.	op de 14 jaaren.	op de 12 jaaren.	9 maanden.	1, somtyds 2.		
De groote Aapen.	op de 3 jaar.	op de 3 jaar.	- - - - -	1, somtyds 2.		
De Moufflon.	op de 18 maanden.	op 1 jaar.	5 maanden.	1, somtyds 2; kan in de heete landen tweemaal teelen.	op de 8 jaar.	op de 10 of 12 jaar.
De Saïga.	op 1 jaar.	op 1 jaar.	5 maanden.	1, somtyds 2.	leeft tot 15 of 20 jaar.	
De Rheebok.	op 18 maanden.	op 2 jaaren.	5 maanden.	1, 2, somtyds 3.	leeft 12 of 15 jaar.	
De Gems.	op 1 jaar.	op 1 jaar.	5 maanden.	1, 2, zelden 3.	leeft, zegt men, 20 jaar.	
De Geit en de Bok.	op 1 jaar.	op de 7 maanden.	5 maanden.	1, 2, zelden 3, en nooit meer dan 4.	op de 7 jaar.	op de 7 jaar.
Het Schaap en de Ram.	op 1 jaar.	op 1 jaar.	5 maanden.	1, somtyds 2; kan in heete landen tweemaal 's jaars teelen.	op de 8 jaar.	op de 10 of 12 jaar.
De Phoka.	- - - -	- - - -	verscheiden maanden.	2 of 3 jongen.	leeft 20 of 25 jaar.	
De Beer.	op 2 jaar.	op 2 jaar.	verscheiden maanden.	1, 2, 3, 4, en nooit meer dan 5.		
De Das.	- - - -	- - - -	- - - - -	3 of 4 jongen.		
De Leeuw.	op 2 jaar.	op 2 jaar.	- - - - -	3 of 4, eens in 't jaar.	leeft 20 of 25 jaar.	
De Luipaards en de Tyger.	op 2 jaar.	op 2 jaar.	- - - - -	4 of 5, eens in 't jaar.		
De Wolf.	op 2 jaar.	op 2 jaar.	73 dagen, of meer.	5, 6, tot 9, eens in 't jaar.	op 15 of 20 jaar.	op 15 of 20 jaar.
De Hond in den staat der Natuur.	op 9 of 10 maanden.	op 9 of 10 maanden.	63 dagen.	3, 4, 5, of 6 jongen.	op de 15 jaaren.	op de 15 jaaren.
De Isatis.	- - - -	- - - -	63 dagen.	6 en 7 jongen.		
De Vos.	op 1 jaar.	op 1 jaar.	wordt ritsig in den winter, werpt in april.	3, 4, tot 6.	op 10 of 12 jaar.	op 10 of 12 jaar.
De Jakhals.	- - - -	- - - -	- - - - -	2, 3, of 4.		
De Kat in den staat der Natuur.	vóór 1 jaar.	vóór 1 jaar.	56 dagen.	4, 5, of 6.	op de 9 jaaren.	op de 9 jaaren.
De Huismarter.	op 1 jaar, ten hoogsten.	op 1 jaar, ten hoogsten.	gelyk de katten, zegt men, d. i. op de 56ste dag.	3, 4, en 6.	op 8 of 10 jaaren.	op 8 of 10 jaaren.
De Boschmarter.	ten hoogsten 1 jaar.	ten hoogsten 1 jaar.	het zelfde.	3, 4, en 6.	op 8 of 10 jaaren.	op 8 of 10 jaaren.
De Bunsing.	op 1 jaar.	op 1 jaar.	het zelfde.	3, 4, en 5.	teelt zyn geheele leven.	werpt haar geheele leven.
De Wezel.	het 1ste jaar.	het 1ste jaar.	- - - - -	3, 4, en 5.	het zelfde.	het zelfde.
De Hermelyn.	het zelfde.	het zelfde.	- - - - -	- - - - -	het zelfde.	het zelfde.

NAAMEN der DIEREN.	OUDERDOM waarop de mannetjes kunnen bevruchten, en de wyfjes werpen.		TYD van DRAGT.	GETAL der Jongen, welken de wyfjes t'eener dragt werpen.	OUDERDOM waarop de mannetjes ophouden te bevruchten, en de wyfjes te werpen.	
	MANNETJES.	WYFJES.			MANNETJES.	WYFJES.
De Eekhoorn. -	op 1 jaar.	op 1 jaar.	wordt ritſig in maart, en werpt in may.	3 of 4 jongen. -	teelt zyn geheele leeven. -	werpt haar geheele leeven.
De Polatouche.	- - - -	- - - -	42 dagen. -	3 of 4.		
De Eegel. - -	op 1 jaar.	op 1 jaar.	40 dagen. -	3, 4, en 5.		
De Relmuizen. -	1ſte jaar.	1ſte jaar.	- - - - -	3, 4, en 5. -	leeft 6 jaar.	
De Ondatra. -	- - - -	- - - -	- - - - -	4, 5, of 6.		
De Desman. -	- - - -	- - - -	- - - - -	4, 5, of 6.		
De Sarigues. -	- - - -	- - - -	- - - - -	4, 5, 6, en 7.		
De Philanders. -	- - - -	- - - -	- - - - -	4, 5, en 6.		
De Varkens. -	9 maanden of 1 jaar. -	9 maanden of 1 jaar. -	4 maanden. -	10, 12, 15, nooit meer dan 20, teelen tweemaal 's jaars.	op de 15 jaar. -	op de 15 jaar.
De Tatous. -	- - - -	- - - -	- - - - -	4 jongen, en werpen verſcheiden maal in 't jaar.		
De Haazen. -	in't 1ſte jaar.	in't 1ſte jaar.	30 of 31 dagen.	2, 3, en 4, werpen verſcheiden maal in 't jaar. - -	leeven 7 of 8 jaar.	
De Konynen. -	op 5 of 6 maanden.	op 5 of 6 maanden.	30 of 31 dagen.	4, 5, tot 8, en werpen verſcheiden maal in 't jaar.	leeven 8 of 9 jaaren.	
De Fret. - -	op het 1ſte jaar. -	op het 1ſte jaar. -	40 dagen. -	5, 6 tot 9, en brengt in huislyken ſtaat tweemaal 's jaars voort. - -	teelt zyn geheele leeven.	
De Rotten. -	het zelfde.	het zelfde.	5 of 6 weeken.	5 of 6, en teelen verſcheiden maalen 's jaars. - -	het zelfde.	
De Veldmuizen.	het zelfde.	het zelfde.	1 maand of 5 weeken. - -	9 of 10, en teelen verſcheiden maalen 's jaars. - -	teelen hun geheele leeven voort.	
De Muizen. -	het zelfde.	het zelfde.	1 maand of 5 weeken. - -	5 of 6, en teelen verſcheiden maalen 's jaars. - -	het zelfde.	
De groote Veldmuis.	het zelfde.	het zelfde.	- - - - -	van 12 tot 19, en werpen driemaal 's jaars.	het zelfde.	
Het Indiaanſch Varken.	op de 5 of 6 weeken. -	op de 5 of 6 weeken. -	3 weeken. -	brengt 8 maal 's jaars voort; de 1ſte dragt is van 4 of 5, de 2de van 5 of 6, en de andere dragten zyn van 7 tot 11 jongen.	leeft 6 of 7 jaar, teelt zyn geheele leevendoor, het welk 5 of 6 jaar duurt.	

Zie daar de orde waarin de Natuur ons de verſchillende trappen der vruchtbaarheid onder de viervoetige dieren vertoont; men ziet, dat deze vruchtbaarheid des te geringer is, naarmaate de dieren kleiner zyn. In het algemeen heeft deze omgekeerde reden van vruchtbaarheid, ten opzichte van de grootte, plaats in alle de andere voortbrengzelen der leevende natuur; de kleine vogels brengen in grooteren getale voort dan de groote; het is eveneens met de viſſchen, en miſſchien ook met de inſecten; maar hier de viervoetige dieren alleen in aanmerking neemende,

ziet men, dat, in de gegeeven tafel, het varken alleen eene duidelyke uitzondering in deze ſoort van regel maakt; want, volgens deszelfs grootte, moeſt het zig onder die dieren bevinden die maar twee of drie jongen, eens in 't jaar, voortbrengen, en ondertuſſchen is het zo vruchtbaar als de kleine dieren.

Deze tafel bevat alles wat wy wegens de vruchtbaarheid der dieren in de zuivere ſoorten weeten, maar de vruchtbaarheid der dieren in de gemengde ſoorten, vordert byzondere aanmerkingen. Die vruchtbaarheid is, gelyk ik gezegd heb, ſteeds minder dan in de zuivere ſoorten. Men zal 'er duidelyk de reden van zien door eene eenvoudige onderſtelling. Men neeme, by voorbeeld, alle de mannetjes in de ſoort van het paard, en alle de wyfjes in die van den ezel, of wel, alle de mannetjes in de ſoort van den ezel, en alle de wyfjes in die van het paard, weg, dan zullen 'er geene dan vermengde dieren, welken wy *muilezels* en *bardeaux* genoemd hebben, in deze ſoorten geboren worden, en zy zullen in minderen getale dan de paarden of de ezels geboren worden, om dat 'er minder overeenkomſten, minder betrekkingen van natuur zyn tuſſchen het paard en de ezelin, of den ezel en de merrie, dan tuſſchen den ezel en de ezelin, en het paard en de merrie. In den grond zyn het de meerdere of mindere overeenkomſten of niet-overeenkomſten, die de ſoort maaken of ſcheiden; en naardien die van den ezel van alle tyden af, van die van het paard is afgeſcheiden geweeſt, zo is het klaar, dat men door deze twee ſoorten, 't zy door de mannetjes of de wyfjes te vermengen, het getal der overeenkomſten, die de ſoort uitmaaken, vermindert. De mannetjes zullen derhalven moeijelyker bevruchten, de wyfjes moeijelyker voortbrengen, en de vermenigvuldiging zal dus langzaamer toegaan, door een gevolg en uitwerkzel hunner vermenging; ja, die zelfde vermengde ſoorten zouden geheel niet voortbrengen, zo haare niet-overeenkomſten nog wat menigvuldiger, of haare ſtrydigheden grooter waren. De muilezels van allerhande ſoort zullen derhalven altyd zeldzaam zyn in den ſtaat der Natuur, want het is niet dan by gebrek van zyn natuurlyk wyfje, dat een mannetje, onder welk ſoort van dieren ook, een wyfje zal gebruiken, dat minder voor hem geſchikt is, en voor het welk hy ook minder geſchikt zal zyn, dan hy voor zyn natuurlyk wyfje, en zyn natuurlyk wyfje voor hem is; en wanneer zelfs deze dieren van verſchillende ſoorten malkanderen zonder tegenzin naderen, ja zig in hunnen bronstyd met eenige drift te zamen voegen, zal hun voortbrengzel echter noch zo zeker noch zo gemeen zyn als dat van de zuivere ſoort, waarin een veel grooter getal dier zelfde overeenkomſten en betrekkingen de natuurlyke drift bepaalt, en de gewaarwordingen van derzelver voldoening aangenaamer maakt. Dit voortbrengzel nu, zal des te minder dikwils plaats hebben in de gemengde ſoort, naarmaate de vruchtbaarheid in de twee ſoorten, die men vermengt, minder is, en het verder voortbrengzel dezer halfſlagtige dieren, uit de vermengde ſoorten voortgeſproten, zal nog veel zeldzaamer zyn dan het eerſte, om dat het vermengde dier, de on-overeenkomſt der natuur, die tuſſchen zyne verſchillende ouders plaats heeft, om zo te

ſpreeken, ervende, en zelf tot geene ſoort behoorende, geene volkomene overeenkomſt met eenige ſoort heeft. By voorbeeld; ik houde my verzekerd, dat de mannetjes-bardeau vruchtloos zyn wyfjes-bardeau dekken zoude, en dat uit die koppeling niets ter wereld voortkomen zoude; vooreerſt om de algemeene reden, welke ik gegeeven heb; vervolgens om de byzondere reden van de weinige vruchtbaarheid in de twee ſoorten, waarvan dit dier voortkomt, en eindelyk om de nog byzonderer reden ontleend uit de oorzaaken, welke de ezelin dikwils beletten door haar eigen mannetje bevrucht te worden, en die derhalven zo veel te meer beletten moeten dat dit gevolg by de koppeling met het mannetje van eene andere ſoort plaats hebbe: ik geloof derhalven niet dat die kleine muilezels, van het paard en de ezelin voortkomende, onder malkanderen voortteelen kunnen, noch dat zy ooit een geſlacht gemaakt hebben, om dat zy my toeſchynen alle de on-overëenkomſtigheden in zig te hebben, die de vruchtbaarheid beletten, en de onvruchtbaarheid veroorzaaken moeten. Maar ik zal niet even ſtellig bepaalen over de onvruchtbaarheid der koppeling van den muilezel met de muilezelin, omdat van de drie oorzaaken der onvruchtbaarheid, welken wy zo aanſtonds hebben opgegeeven, de laatſte hier haare volle uitwerking niet heeft, want dewyl de merrie ligter ontvangt dan de ezelin, en de ezel driftiger en heeter is dan het paard, zo is hun betrekkelyk vermogen van vruchtbaarheid grooter, en hun voortbrengzel minder zeldzaam dan dat van het paard met de ezelin; by gevolg zal de muilezel minder onvruchtbaar zyn dan de bardeau; evenwel twyfel ik ſterk of de muilezel ooit met de muilezelin hebbe voortgeteeld, en ik vermoede, zelfs uit de voorbeelden der muilezelinnen, die geworpen hebben, dat zy haare bevruchting eerder aan den ezel dan aan den muilezel verſchuldigd waren; want men moet den muilezel niet beſchouwen als het natuurlyk mannetje van de muilezelin, ſchoon beiden denzelfden naam voeren, of liever, niet dan van het manlyke tot het vrouwelyke verſchillen.

Om my te beter te doen begrypen, zo laat ons voor een oogenblik eene orde van bloedverwantſchap in de ſoorten vaſtſtellen, gelyk wy eene in de bloedverwantſchap der familien aanneemen. Het paard en de merrie zullen broeder en zuster van de ſoort zyn, en ouders in den eerſten graad. Het is eveneens met den ezel en de ezelin; maar zo men den ezel aan de merrie geeft, zal dit ten hoogſten als zyn neef in de ſoort zyn, en deze verwantſchap is derhalven reeds van den tweeden graad; de muilezel, die daarvan zal voortkomen, half in de ſoort van den vader en in die van de moeder deelende, zal niet dan in den derden graad van ſoort-verwantſchap met malkanderen zyn, en gevolglyk zullen de muilezel en de muilezelin, ſchoon van denzelfden vader en dezelfde moeder geſprooten, in plaats van ſoort-broeder en zuster te zyn, geene bloedverwanten zyn dan in den vierden graad, en zy zullen dus bezwaarlyker onder malkanderen voortbrengen dan de ezel en de merrie, die bloedverwanten zyn in den tweeden graad; en om dezelfde reden zullen de muilezel en de muilezelin minder gemaklyk zamen voortteelen dan zy met de merrie of den ezel kunnen doen, omdat

het

het soort-verwantschap der laatsten slegts in den derden graad is, terwyl dezelve onder de eersten reeds tot in den vierden graad is afgedaald. De onvruchtbaarheid, die zig hier van den tweeden graad af begint te openbaaren, moet duidelyker zyn in den derden, en in den vierden zo groot, dat zy dan misschien al volstrekt is geworden.

In het algemeen is de verwantschap der soorten een dier diepe verborgenheden der Natuur, welken de mensch niet zal kunnen doorgronden dan door middel van aanhoudende proefneemingen, die zo lang als moeijelyk zyn; hoe zoude men anders dan door de uitkomsten van koppelingen, duizend- en duizend-maal herhaald, dieren van verschillende soorten, en hunne graaden van verwantschap kunnen kennen? Is de ezel nader verwant van het paard dan van de zebra? is de wolf nader aan den hond dan de vos of de jakhals? op welk een afstand van den mensch zullen wy de groote aapen stellen, die denzelven in het maakzel des lichaams zo volmaakt gelyken? waren alle de soorten van dieren voormaals het geen zy tegenwoordig zyn? is hun getal niet vermeerderd of liever verminderd? zyn de zwakke soorten niet verdelgd door de sterkere of door de dwingelandy van den mensch, waarvan het getal oneindig grooter is geworden dan van eenig ander magtig dier? welke betrekkingen zouden wy kunnen vaststellen tusschen deze soort-verwantschappen en eene andere verwantschap, die beter bekend is, te weeten, die der verscheidene rassen in dezelfde soort? komt het ras in het algemeen niet op dezelfde wyze voort als de vermengde soorten? naamlyk van eene onövereenkomstigheid met de zuivere soort in de individu's, die den eersten stam van het ras geformeerd hebben? daar zyn misschien in de soort van den hond zulke zeldzaame rassen, dat zy moeijelyker voort te teelen zyn dan de vermengde soorten, van den ezel en de merrie voortkomende. Hoe veele andere vraagen zoude men over dit onderwerp alleen kunnen doen? en hoe weinigen zyn 'er onder, welken wy zouden kunnen beantwoorden? hoe veele facta zouden wy noodig hebben om hier iets te verzekeren, of zelfs te gissen? hoe veele proeven zouden wy moeten neemen om deze facta te ontdekken, om dezelve op te merken, of zelfs door welgegronde gissingen te voorkomen? De Wysgeer ondertusschen, wel verre van zig den moed te laaten ontzinken, moet de Natuur toejuichen, zelfs dan, wanneer dezelve hem gierig of al te vol verborgenheden voorkomt, en zig geluk wenschen, dat, naarmaate hy een gedeelte van den sluier, waar onder zy verkiest zig te verbergen, wegneemt of opligt, zy hem eene oneindige menigte andere voorwerpen, allen zyner onderzoekingen waardig, als in het verschiet vertoont; want uit het geen wy reeds kennen, kunnen wy opmaaken wat wy door den tyd al zullen kunnen leeren kennen. De menschlyke geest heeft geene grensperken die hem stuiten; hy strekt zig uit naarmaate het heelal zig meer vertoont; de mensch kan en moet derhalven alles beproeven; hy heeft niets dan tyd noodig om alles te weeten; hy zoude zelfs, door zyne waarneemingen te vermeerderen, alle de verschynzels, alle de gebeurtenissen der Natuur kunnen zien, en voorzien met zo veel zekerheid, als of hy dezelve onmiddelyk van de oorzaaken afleidde;

en welke verſchoonelyker, en zelfs edeler geeſtverrukking dan die van den menſcn, bekwaam te onderſtellen om alle de magten, alle de werkende oorzaaken, op te ſpooren, en door zynen arbeid alle de geheimen der Natuur te ontdekken!

Deze arbeid beſtaat voornaamlyk in agtervolgende aanmerkingen over verſchillende onderwerpen, welken men wil doorgronden of dieper leeren kennen, en in beredeneerde proefneemingen; by voorbeeld, de vereeniging van dieren van verſchillende ſoorten, waardoor men alleen hunne verwantſchap kan ophelderen, is niet genoeg beproefd: de ſtukken, welken wy over deze vereeniging, het zy dan vrywillig of gedwongen, hebben kunnen verzamelen, komen op zo weinig uit, dat wy niet in ſtaat zyn over het wezendlyk beſtaan der *jumars* iets met zekerheid te bepaalen.

Men heeft dien naam van *jumars* eerſt gegeeven aan muilezels, of halfſlagtige, vermengde dieren, welken men beweerd heeft van den ſtier met de merrie voort te komen; maar vervolgens heeft men het wezendlyk of gewaand voortbrengzel van den ezel met het ſchaap, insgelyks *jumar* geheeten. Doctor SHAW zegt:

Dat in de geweſten van Tunis en Algiers eene ſoort van muilezel is, *kumrach* genaamd, die van een ezel en eene koe voortkomt; dat het een laſtdier is, wel klein van lichaam, maar van een zeer groot gebruik; dat die, welken hy gezien heeft, ſlegts eenen hoorn of hoef aan den voet hadden, gelyk de ezel, maar dat zy daarvan in alle andere opzichten grootlyks verſchilden, hebbende glad hair, en den ſtaart, gelyk ook den kop, van eene koe, uitgezonderd dat zy geene hoornen hadden (*i*).

Zie daar derhalven twee ſoorten van jumars; de eerſten, welken men zegt voort te komen van den ſtier en de merrie, en de tweede van den ezel en de koe; en men ſpreekt nog van eene derde ſoort, die men beweert van den ſtier en de ezelin voort te komen. In de reize van MEROLLE wordt gezegd:

Dat op het eiland Korſika een dier was, dat tot het draagen van laſten gebruikt wordt, van den ſtier en de ezelin voortkomende, en dat men, om het zelve te bekomen, de ezelin met eene verſche koehuid bedekt, om den ſtier te bedriegen (*k*) (*l*).

Maar ik twyfel eveneens aan het wezendlyk beſtaan van deze drie ſoorten van jumars, zonder dat beſtaan echter volſtrektlyk te willen ontkennen. Ik zal zelfs eenige byzondere ſtukken bybrengen, die de wezendlykheid van eene onderlinge liefde en daadlyke koppeling tuſſchen dieren van zeer verſchillende ſoorten, maar daar echter niets van voortgekomen is, bewyzen. Niets ſchynt verder verwyderd van het beminnelyk karakter van

(*i*) *Voyage du Dr.* SHAW *en Afrique. Tom. I. pag.* 308.

(*k*) *Extract uit de Courant van Altona*, *den* 14 *July* 1780.

Uit Beijeren van het adelyke landgoed Wakerſtein, wordt berigt, dat eene ezelin, die onder eene kudde koeijen weidde, door den ſtier gedekt en draagdig wierd, en na negen maanden een ſchoon kalf voorbragt, dat in niets verſchilde van andere kalveren, dan dat het wat grootere ooren hadt.

(*l*) *Voyage de* MEROLLE *en Corſe*, 1682.

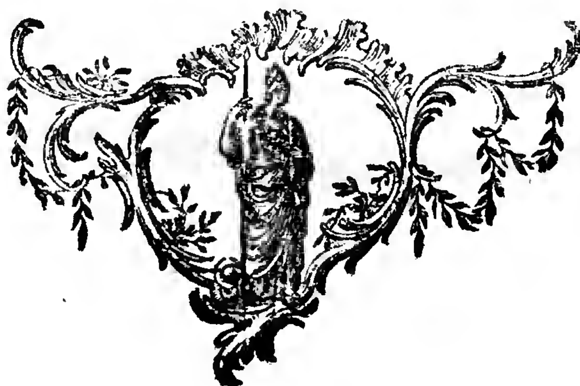
den hond, dan het grove, domme inſtinkt van het varken, en de lichaamsgeſtalte van deze twee dieren is zo verſchillende als hunne geaartheid; ik weet evenwel twee voorbeelden van eene geweldige liefde-drift tuſſchen den hond en den zog. In den zomer van dit zelfde jaar 1774, ſcheen een patrys-hond van de grootſte ſoort, zig digt by het hok van eene ritſige zog onthoudende, daar een groote drift voor op te vatten; men ſloot die twee dieren verſcheiden dagen zamen op, en alle de huisbedienden waren getuigen van de wederzydſche verliefde driftigheid van deze beide dieren; de hond deedt zelfs de allerſterkſte en verbazende pogingen, en dat herhaalde reizen, om met de zog te koppelen, maar de groote ongelykheid in de deelen der voortteeling belettede zyne vereeniging met dezelve (*m*). Dezelfde zaak was verſcheiden jaaren te vooren in eene nabuurige plaats gebeurd (*n*), zo dat dit ſtuk aan de meeſten der geenen, die getuigen van het voorval waren, niet nieuw voorkwam. De dieren van zeer verſchillende ſoorten vatten derhalven ſomtyds genegenheid voor malkanderen op, en deze genegenheid kan in ſommige omſtandigheden tot eene ſterke en geweldige drift overſlaan; want het is zeker, dat het eenigſte, 't welk in deze twee voorbeelden de koppeling van den hond met de zog belet heeft, het verſchillend maakzel der deelen was, waardoor dezelve zig niet naar malkander konden ſchikken; maar het is niet minder zeker, dat, ſchoon 'er eene inbrenging van de manlyke roede, en zelfs eene volkomene koppeling hadt plaats gehad, daar geene uitwerking van zoude beſpeurd, of vrucht van voortgekomen zyn. Het is dikwils gebeurd, dat verſcheiden dieren van verſchillende ſoorten gekoppeld hebben, in volle vryheid, en zonder daartoe gedwongen of misleid te zyn; deze vrywillige vereenigingen moeſten, zoude men zeggen, vruchtbaar zyn, naardien zy onderſtellen dat de grootſte zwaarigheden uit den weg zyn geruimd; dat de natuurlyke tegenzin overwonnen is, en dat 'er eene genoegzaame overeenkomſt tuſſchen de deelen der voortteeling plaats heeft; deze koppelingen evenwel, ſchoon vrywillig, en die zouden ſchynen te beloven dat 'er eenige vrucht van zoude geboren worden, brengen niets voort: ik kan daar een verſch voorbeeld van bybrengen, het welk, om zo te ſpreeken, onder myne oogen gebeurd is. In 1767, en de volgende jaaren, hadt de molenaar, op myn landgoed *de Buffon*, eene merrie en een ſtier, die zig in dezelfde ſtal onthielden, en die beiden zo veel drifts voor malkanderen hadden opgevat, dat, in alle tyden, wanneer de merrie tochtig was, de ſtier, zo hy vryheid hadt, nooit miſte, haar drie of viermaal daags te dekken. Deze herhaalde koppelingen, geduurende verſcheiden jaaren menigvuldige reizen herhaald, gaven aan den meeſter dezer dieren groote hoop van daar eenig voortbrengzel uit te zullen zien; daar is echter nooit iets uit geſproten; alle de

(*m*) Dit is voorgevallen by den Hr. de Graaf DE FEUILLÉE, op zyn landgoed Froſlois in Bourgonje.

(*n*) *Te Billy, by Chanceau in Bourgonje.*

ingezetenen van de plaats zyn getuigen geweest van de zeer wezendlyke, en zeer dikwils herhaalde koppeling dezer twee dieren, geduurende verscheiden jaaren (*o*), en weeten eveneens met zekerheid, dat 'er niets van voortgekomen is. Dit stuk, dit factum, 't welk zeer zeker is, schynt derhalven te bewyzen, dat, ten minsten in ons klimaat, de stier met de merrie niet kan voortteelen, en dit is het, wat my met reden aan het bestaan van die eerste soort van jumars mag doen twyfelen. Ik kan geene even stellige facta tegen de tweede soort van jumars inbrengen, waarvan Dr. Shaw spreekt, en welken hy zegt van den ezel met de koe voort te komen; ik erken zelfs, dat, schoon het getal der onövereenkomstigheden van natuur in deze beide gevallen tennaastenby gelyk zyn, het stellig getuigenis echter van een reiziger, zo kundig als Doctor Shaw, meer waarschynlykheid aan het bestaan dezer tweede jumars schynt te geeven dan 'er voor de eersten is: en wat de derde jumar betreft, die uit den stier en de ezelin moet voortkomen, ik ben, niettegenstaande het getuigenis van Merolle, wel verzekerd, dat deze even weinig bestaat als de jumar, van den stier en de merrie voortkomende. Daar is nog grootere ongelykheid, nog verder afstand van natuur, tusschen den stier met de ezelin, dan met de merrie; en het geval, 't welk ik, wegens de vruchtlooze koppeling van de merrie met den stier heb bygebragt, past zig hier van zelf toe, en onderstelt met nog te meer reden, het gebrek van voortbrengzel in de vereeniging van den stier met de ezelin.

(*o*) Ik had nog geene kennis van het geval, 't welk ik hier bybreng, toen ik vroeger, en wel tien jaaren te vooren, schreef, dat de teeldeelen van den stier en de merrie zo verschillende waren in hunne evenredigheden en afmeetingen, dat ik niet vermoedde dat deze dieren met goed gevolg, en zelfs met vermaak, zouden kunnen koppelen; want het is zeker, dat zy zig met vermaak vereenigden, schoon 'er uit hunne vereeniging nooit iets is voortgesprooten.

BYVOEGZEL TOT HET ARTYKEL VAN HET PAARD.

Wy hebben in het IV^de Deel gemeld, op welk eene wyze men de paarden in Arabie behandelt, en welk eene byzondere zorg men voor hunne opvoeding draagt, aangewezen. Dit droog en heet land, dat het eerste vaderland, en het gewigtigste klimaat voor de soort van dit schoon dier schynt te zyn, vergunt of vordert eene menigte gebruiken, welken men in andere landen niet met denzelfden goeden uitslag zou kunnen volgen. Het zou in Frankryk en in de noordelyke klimaaten niet mogelyk zyn de paarden op die wyze op te voeden en te onderhouden, als men in de heete landen doet: maar de lieden die in deze nuttige dieren belang hebben of belang stellen, zullen wel in hun schik zyn te weeten hoe men dezelve in Arabie behandele, en hoe zy zig zelve gedraagen, en zig zelve weeten te bestieren, wanneer zy zig onafhankelelyk van den mensch bevinden.

Naar de verschillende landen, en naar de verschillende gebruiken, waartoe men de paarden schikt, voedt men hen op eene verschillende wyze. Die van Arabisch ras, waarvan men in Arabie en in Barbarye tot de jagt gebruik wil maaken, eeten slegts zelden gras of koorn; men voedt hen gemeenlyk niet dan met dadels, en met kameel-melk, het welk men hun 's avonds en 's morgens geeft; deze voedzels, die hen eer mager dan vet maaken, geeven hun echter eene byzondere sterkte, en maaken hen zeer gezwind in 't loopen; zy zuigen zelfs de wyfjes-kameelen, welken zy volgen, hoe groot zy weezen mogen (*a*); en het is niet dan op den ouderdom van zes of zeven jaaren, dat men begint hen te bestygen.

In Persie houdt men de paarden in 't veld en in de open lucht, nacht en dag; men dekt hen echter wél tegen de ongemakken van het weder, inzonderheid des winters; men gebruikt daar toe niet slegts een linnen kleed, maar men legt daar een ander over, dat van hair geweeven en zeer dik is; het houdt hen warm, en beveiligt hen voor koude en regen. Men maakt eene groote en ruime plaats gereed, naar het getal der paarden geëvenredigd, op een droogen en effen grond, welken men veegt, en zeer zinlyk schoon maakt; men zet hen daar naast malkanderen, en bindt hen aan een touw, dat lang genoeg is om hen allen te bevatten; dit touw is styf gespannen, en vastgemaakt aan twee yzeren pennen, in de aarde ingeslagen; men laat echter het halster, daar zy aan het touw mede vastgemaakt zyn, zo veel bot als noodig is, om hun de vryheid te geeven van zig op hun gemak te kunnen bewegen; maar om hen te beletten van eenig geweld te doen, maakt men hunne twee agterste voeten vast aan een vry lang touw,

(*a*) *Voyage de* MARMOL. *Tom. I. pag.* 50.

dat zig in twee armen verdeelt, met yzeren gespen aan de einden, alwaar men een yzeren pen in den grond slaat voor de paarden, zonder dat zy hier door echter zo naauw gesloten zyn, dat hun dit hinderen zoude om te gaan liggen of opstaan, of eene houding naar hun gemak te neemen; alleenlyk belet het hen eenige wanorde aan te rechten, en wanneer men hen op stal zet maakt men hen op dezelfde wyze vast. Dit gebruik is zo oud onder de Persiaanen, dat zy het in den tyd van CYRUS reeds volgden, naar het bericht 't welk XENOPHON daarvan geeft; zy beweeren met vry veel grond, dat deze dieren door die behandeling en wyze van hen te plaatsen, zagter, handelbaarer, en minder twistziek onder malkanderen worden, het geen van veel belang is in den oorlog, waarin de onrustige paarden voor hunne makkers dikwils verschriklyk lastig zyn, als zy in eskadrons gedrongen by malkander staan. Voor bedding of strooijing geeft men hun in Persie niet dan zand en fyne aarde, die wel droog zyn, waarop zy zig gerust nederleggen en slaapen, als op stro (*b*). In andere landen, gelyk als in Arabie en in den Indostan, laat men hunne uitwerpzelen droogen, die men vervolgens fyn maakt, en tot den staat van aarde of droog poeder brengt, waarvan men hun dan eene zeer zagte bedding maakt (*c*). In alle deze streeken geeft men hun nooit op den grond, noch zelfs aan eene ruif, te eeten, maar men doet de garst met gesneden stro in een zak, dien men hun aan den kop vastmaakt; ik zeg garst, want haver valt 'er niet, en men verzamelt weinig hooi in die klimaaten; men geeft hun alleenlyk in het voorjaar gras of groene garst, en in 't algemeen is men zeer zorgvuldig van hun niet dan de noodige hoeveelheid voedzel te verschaffen, want wanneer men hen al te ruim voedt, zwellen hunne voeten, en zy zyn eerlang van geen gebruik meer. Deze paarden, welken men geen breidel in den bek legt, en die men zonder stygbeugels berydt, laaten zig zeer gemaklyk bestieren; zy houden den kop zeer hoog, door middel van een kleinen snavel alleen, en zy loopen zeer snel, en met een zeer vasten tred, zelfs op de slegtste wegen. Om hen te doen voortgaan gebruikt men geen karrewats, en zelden spooren; zo iemand zig daarvan wil bedienen, heeft hy niet dan eene kleine punt, die in de hiel zyner laarsen genaaid is. De zweepen, daar men zig gewoonlyk van bedient, zyn slegts gemaakt van kleine strookjes parkement, aan malkanderen geknoopt, en zaam gedraaid als koorden; eenige kleine tikjes met deze zweepen zyn genoeg om hen aan den gang te brengen, en hen in de grootste beweeging te houden.

De paarden zyn in Persie in zulk een groot getal, dat zy, schoon zeer goed, evenwel niet zeer duur zyn. Daar zyn weinigen die dik en van eene kloeke gestalte zyn, maar zy hebben meer sterkte en moed dan schoonheid. Om met meer gemak te reizen, gebruikt men paarden die een tel gaan, en

(*b*) *Voyage de* P. DELLA VALLE *Rouen* 1745. 12o. *Tom. V. pag.* 284—302.
(*c*) *Voyage de* THEVENOT. *Tom. III. pag.* 129. *& suiv.*

welken men vooraf aan deze wyze van gaan gewend heeft, door hun den voorſten voet met een touw aan den agterſten van dezelfde zyde, vaſt te binden; en in hunne vroege jeugd ſplyt men hun de neusgaten, in het denkbeeld dat zy dan gemaklyker ademhaalen. Ik herhaal het, zy loopen zo wel, dat zy zeer gemaklyk zeven of agt mylen afleggen zonder te rusten (*d*).

Maar Arabie, Barbarye, en Perſie, zyn niet de eenige landen, daar men fraaije en goede paarden vindt, in de koudſte landen zelve, zo zy niet vochtig zyn, tieren deze dieren beter dan in de zeer warme of heete klimaaten. Elk kent de fraaiheid der Deenſche paarden, en de deugd der Zweedſche, Poolſche, enz. In Ysland, waar de koude geweldig is, en waar men deze dieren dikwils niet dan met gedroogde viſch voedt, zyn zy, ſchoon klein, zeer ſterk (*e*), daar zyn zelfs zulke kleinen onder, dat zy niet dan door kinderen (*f*) bereden kunnen worden; voor het overige zyn zy zo gemeen op dit eiland, dat de herders hun vee te paard hoeden; dit groot getal is den inwooneren niet tot laſt, want zy koſten niets van onderhoud. Men brengt dezulken, welken men niet noodig heeft, naar de gebergten, alwaar men hen, na hen getekend te hebben, een korter of langer tyd, naar dat de behoefte vordert, blyven laat, en wanneer men hen te rug wil haalen, jaagt men hen by malkander om elk de zyne uit te zoeken, en men bindt hen dan met touwen vaſt omdat zy wild zyn geworden. Zo eenige merries in deze gebergten werpen, tekenen de eigenaars de volens op dezelfde wyze als derzelver moeders, en laaten hen daar drie jaaren blyven. Deze paarden van de gebergten worden gemeenlyk fraaijer, moediger en vetter, dan alle die, welken men op de ſtallen heeft opgevoed (*g*).

De Noorweegſche zyn niet veel grooter, maar wél geëvenredigd *in hunne* kleine geſtalte; zy zyn meeſtal geel, en hebben een zwarte ſtreep, die hun langs den rug loopt; ſommigen zyn kaſtanje-bruin, en daar zyn ook van eene yzer-graauwe kleur. Deze paarden zyn zeer vaſt ter been, zy gaan met voorzichtigheid langs de ſmalle paden der ſteile bergen, en laaten zig, daar het al te ſteil wordt om te gaan, en daar de weg effen is, voortglyden, liggende dan de agterſte beenen onder den buik. Zy verdedigen zig tegen den beer, en wanneer een hengſt dit verſlindend dier bemerkt, terwyl hy volens of merries by zig heeft, laat hy dezen agter zig, en gaat ſtraks den vyand aantaſten, dien hy met zyne voorſte voeten ſlaat, en gemeenlyk onder zyne ſlagen doet omkomen: maar zo het paard zig op de gewoone wyze, naamlyk door agteruit te ſchoppen, wil verdedigen, is hy onherſtelbaar verloren, want dan ſpringt de beer hem terſtond op den

(*d*) *Voyage de* Della Valle. *Tom. V. pag.* 284—302.
(*e*) *Recueil des Voyages du Nord. Rouen* 1716. *Tom. I. pag.* 18.
(*f*) *Deſcr. d'Iſlande, &c. par* Anderson. *pag.* 79.
(*g*) *Hiſt. Génér. des Voyages. Tom. XVIII. pag.* 19.

rug, en beſluit hem zo vaſt, dat hy hem welhaaſt verſtikt, en vervolgens verſlindt (*h*).

De paarden van Nordland of Nordelles, zyn op zyn meeſt vier en een halve voeten hoog. Naarmaate men naar 't Noorden nadert, worden de paarden kleiner en zwakker. Die van Weſt-Nordland zyn van eene zonderlinge gedaante; zy hebben een zwaaren kop, groote oogen, kleine ooren, zeer korten hals, breede borſt, ſmalle knieſchyf, het lichaam wat lang, maar dik, de lendenen kort, het bovenſte gedeelte van het been lang, het onderſte kort, beneden aan het been geen hair, een kleine en harde hoef, een dikken ſtaart, gevulde maanen, kleine voeten, die nooit beſlagen worden. Deze paarden zyn goed, zelden ſteeg en grillig, zy klauteren alle de bergen vaardig op. De weiden zyn zo goed in Nordland, dat, wanneer men deze paarden naar Stokholm voert, zy daar zelden een jaar overbrengen, zonder te vermageren, te vervallen, en hunne ſterkte te verliezen; terwyl integendeel de paarden, welken men uit noordelyker ſtreeken naar Nordland brengt, ſchoon in het eerſte jaar ziek, daar hunne kragten herneemen (*i*).

De overmaat van hitte en koude ſchynt even eens nadeelig voor deze dieren te zyn; in Japan zyn de paarden in 't algemeen klein, men vindt 'er echter onder van eene vry goede geſtalte, en dat zyn waarſchynlyk die welke uit de landen van de gebergten komen; het is in China genoegzaam eveneens; men verzekert evenwel dat die van Tonquin van eene fraaije geſtalte en wel geſpierd zyn, dat zy goed op de hand, en van zulk eene zigte geaartheid zyn, dat men hen gemaklyk africhten, en tot allerhande ſoorten van marſchen bekwaam maaken kan (*k*).

Zeker is het, dat de paarden, die uit drooge en heete landen herkomſtig zen, verbaſteren, en zelfs kwynen, en ſterven in die klimaaten en landen, die al te vochtig zyn, hoe warm zy weezen mogen, terwyl zy zeer goed zyn in alle de bergachtige landen van het klimaat van Arabie af tot in Denemarken en Tartarye in de Oude Wereld, en van Nieuw-Spanje tot in de Magellaanſche landen in de Nieuwe Wereld, het is derhalven niet de hitte noch de koude, maar de vochtigheid alleen, die hun nadeelig is.

Men weet dat de ſoort van het paard in de Nieuwe Wereld niet beſtondt, toen dezelve ontdekt wierdt, en men mag zig met reden over hunne ſchielyke en verbazende voortteeling verwonderen, want in minder dan twee honderd jaaren, is het klein getal van paarden, welken men uit Europa derwaards heeft overgebragt, zo verbazend ſterk toegenomen, byzonderlyk in Chili, dat zy daar zeer laag in prys zyn. Frezier zegt, dat die verbazende vermenigvuldiging des te opmerkelyker is, omdat de Indiaa-

(*h*) *Eſſai d'une Hiſt. Naturelle de Norwege, par* Pontoppidan. *Journal étranger mois de Juin* 1756.

(*i*) *Hiſt. Génér. des Voyages. Tom. XIX. pag.* 561.

(*k*) *Hiſt. de Tonquin, par le* P. de Rhodes, *Jeſuite. pag.* 51. *& ſuiv.*

diaanen veel paarden eeten, en dat zy dezelve in hunne dienften zo weinig vieren, dat 'er zeer veelen door den overmaatigen arbeid omkomen (*l*). De paarden welken de Europeaanen in de ooftelykfte deelen der Oude Wereld, gelyk, by voorbeeld, naar de Philippynfche eilanden, hebben overgebragt, zyn daar verbazend toegenomen (*m*).

In Ukraine (*n*), en by de Kofakken, langs de Don, leeven de paarden zwervende door de velden. In de groote ftreek lands, tusfchen de Don en de Niepper, een zeer weinig bevolkte ftreek, loopen de paarden met troepen van drie-, vier-, of vyf-honderd te zamen, fteeds zonder eenige befchutting, zelfs in het jaargetyde waarin de aarde onder de fneeuw bedekt is; zy krabben de fneeuw met den voorften voet weg, om het gras, dat 'er onder mag zyn, te zoeken en te eeten. Twee of drie man te paard draagen zorg voor deze troepen, en geleiden, of liever bewaaren hen, want men laat hen door 't veld zwerven, en 't is niet dan in den allerftrengften wintertyd, dat men hen eenige dagen in de gehugten, die hier zeer verre van malkanderen afliggen, onder dak poogt te brengen, en van het noodigfte te verzorgen. Men heeft over deze troepen van paarden, aan hun zelven, om zo te fpreeken, overgelaaten, eenige waarneemingen gemaakt, die fchynen te bewyzen, dat het niet de menfchen alleen zyn, die in maatfchappy leeven, en die gezamenlyk gehoorzaamen aan een hoofd of geleider, dien zy zig ten algemeenen nutte kiezen. Elke van deze benden paarden heeft een hoofd-paard, dat daar het bevel over voert, dat dezelve leidt, dat haar regts of links, of voor- of agter-waards doet gaan, en bepaalt of zy moeten opbreeken, langer blyven, of halte houden. Dit hoofd geeft ook de noodige orders, en regelt de bewegingen wanneer de bende door de roovers of door de wolven wordt aangevallen. Dit hoofd is zeer waakzaam en altyd vaardig; het gaat dikwyls zyne bende rond, en, zo een zyner paarden uit het gelid gaat of agterblyft, loopt het naar hem toe, geeft hem een ftoot met den fchouder, en doet hem zyn plaats neemen. Deze dieren trekken, zonder dat zy door menfchen bereden of geleid worden, in geregelde orde op, tennaaftenby gelyk in onze kavalerie. Schoon zy in volle vryheid zyn, weiden zy echter in ryen en afgepafte hoopen, en maaken verfcheiden kompagnien zonder zig noch van den anderen af te fcheiden, noch onder malkanderen te verwarren. Voor het overige bekleedt het hoofd-paard deze poft, niet minder vermoeijende dan gewigtig, vier of vyf jaaren lang, en wanneer het minder fterk en minder werkzaam begint te worden, komt een ander paard, door de zucht om te gebieden, aangenoopt, en zig daartoe in ftaat voelende, uit de bende te voorfchyn, taft

(*l*) *Voyage de* FREZIER *dans la Mer du Sud. pag.* 67. 4°. *Paris* 1732.

(*m*) *Voyage de* GEMELLI CARRERI, *Tom. V. pag.* 162.

(*n*) Daar zyn in Ukraine paarden, die met benden van vyftig of zeftig optrekken; zy zyn niet goed voor dienft, maar zy zyn goed om te eeten; hun vleefch is goed voor 't oog, en malfcher dan kalfs-vleefch, en het volk eet het met peper. De oude paarden, niet goed zynde om af te richten, worden gemeft ter flagtinge; men verkoopt hen by de Tartaaren tegen den prys van rund- en fchaapen-vleefch. *Defcript. de l'Ukraine, par* BEAUPLAN.

het oude paard aan, en waagt een ſlag met het zelve; dit oude hoofd, zo het niet overwonnen wordt, behoudt het bevel, maar begeeft zig, zo het de nederlaag krygt, met ſchaamte onder de bende der onderdaanen, en het overwinnend paard ſtelt zig aan 't hoofd der bende, en doet zig van allen gehoorzaamen (*o*).

In Finland verlaaten de paarden in de maand van may, wanneer de ſneeuw geſmolten is, van zelve hunne ſtallen, en begeeven zig naar zekere ſtreeken der boſſchen, alwaar zy met malkanderen afſpraak ſchynen gemaakt te hebben om te zaam te komen. Daar formeeren zy verſcheidene benden, die zig niet vermengen, en echter nooit van malkanderen ſcheiden; ydere bende neemt eene verſchillende ſtreek van het boſch tot haare weide; daar bepaalen zy zig toe, en ontzien, over en weder, malkanders grondgebied. Wanneer het voedzel hun ontbreekt, verlaaten zy den oord, en gaan zig op andere gronden met dezelfde orde nederzetten. De ſchikkingen hunner maatſchappy zyn zo wel geregeld, en hunne optogten gaan zo eenpaarig toe, dat hunne meeſters altyd weeten waar zy hen vinden kunnen wanneer zy hen noodig hebben; en, nadat zy dan hunnen dienſt gedaan hebben, keeren zy van zelve weder boſchwaards naar hunne medgezellen. In de maand ſeptember, wanneer het jaargetyde ongunſtig wordt, verlaaten zy de boſſchen, komen by troepen weder t' huiswaards, en begeeven zig elk naar zyne ſtal.

Deze paarden zyn klein, maar goed en levendig, en niet gebreklyk. Schoon zy in 't algemeen vry onderwerpelyk zyn, heeft men 'er echter ſommigen onder die zig verweeren, wanneer men hen ophaalt of hen aan de rydtuigen wil vaſt maaken; zy zyn zeer gezond, en zelfs zeer vet, als zy uit de boſſchen komen, maar het byna geſtadige werk, dat men hun 's winters laat doen, maakt dat zy hunne lyvigheid welhaaſt verliezen; zy rollen zig in de ſneeuw, gelyk andere paarden in het gras; zy brengen den nacht onverſchillig in de open lucht of op ſtal door, zelfs wanneer het geweldig koud is (*p*).

Deze paarden, die zig by benden te zamen onthouden, en dikwils verre van het beſtier van den menſch verwyderd zyn, maaken de ſchaduwing of middenſoort tuſſchen de huislyke en de wilde paarden. Men vindt van deze laatſten op het eiland St Helena, welken men daar gebragt heeft, en die zo wild en woeſt geworden zyn, dat zy zig eer van het hoogſte der rotſen in zee zouden werpen, dan zig laaten vangen (*q*). In den omtrek van Nippes vindt men 'er, die niet grooter zyn dan ezels, maar ronder, gezetter, en wel geëvenredigd; zy zyn levendig en onvermoeid, en hebben eene ſterkte, en dat op den langen duur, verre boven het geen men van hun verwagten zoude. Op St. Domingo vindt men geene dezer dieren, die de grootte van koetspaarden

(*o*) Memorie van den Hr. *Sanchez*, oud Leger-doctor van Rusland.
(*p*) *Journal d'un Voyage au Nord, par M.* OUTHIER *in* 1736 *&* 1737. *Amſt.* 1746.
(*q*) *Mémoires pour ſervir à l'Hiſt. des Ind. Orient. pag.* 199.

De Sève del. B. de Bakker sc.

LE CHEVAL D'ESPAGNE.

bereiken, maar zy zyn van eene middelbaare gestalte, en wel gevormd van ledemaaten. Men vangt 'er eene menigte met strikken en lisknoopen. De meesten dezer paarden, die dus gevangen worden, zyn schigtig (*r*). Men vindt 'er ook in Virginie, die, schoon uit tamme merries geboren, in de bosschen zo wild en woest zyn geworden, dat het zeer bezwaarelyk valt hen te naderen, zo dat zy als gemeen, of als niemands-goed beschouwd worden, en toebehooren aan hem, die hen kan vangen; zy zyn gemeenlyk zo steeg en weerbarstig dat men hen bezwaarlyk kan temmen (*s*). In Tartarye, inzonderheid in het land tusschen Urgenz en de Caspische zee, gebruikt men, om op de wilde paarden, die daar zeer gemeen zyn, te jaagen, roofvogels, welken men tot deze jagt heeft afgericht; men gewent hen om het dier by den kop en in den nek te vatten, alwaar zy vasthouden, terwyl het paard zig vruchtloos afmat om zig van zynen vyand te ontslaan, zonder zyn oogmerk te kunnen bereiken (*t*). De wilde paarden van het land der Mongolsche- en Kakas-Tartaaren verschillen niet van die, welke tam gemaakt zyn; men vindt hen in grooteren getale naar den kant van 't westen, schoon zy zig ook somtyds in 't land der Kakas, dat langs de Harni ligt, vertoonen. Deze wilde paarden zyn zo vaardig en gezwind, dat zy aan de pylen zelfs van de bekwaamste jagers weeten te ontkomen. Zy trekken met talryke benden, en wanneer zy tamme paarden ontmoeten, omcingelen zy hen, en noodzaaken hen de vlucht te neemen (*u*). Men vindt in Congo ook wilde paarden in vry grooten getale (*v*). Men ziet 'er somtyds in den omtrek van de Kaap de Goede-hoop, maar men vangt hen daar niet, om dat men de paarden, die van Persie derwaards worden aangebragt, boven dezelve verkiest (*w*).

Ik heb onder het artikel van het paard gezegd, dat uit alle de waarneemingen, uit de stoeteryen getrokken, blykt, dat het mannetje onder deze soort veel meer invloed heeft in de voortteeling, en op de vrucht, die daaruit geboren wordt, dan het wyfje; en vervolgens geef ik eenige redenen op, die aan de algemeene waarheid van dit stuk zouden kunnen doen twyfelen, en die tevens zouden kunnen doen denken, dat het mannetje en het wyfje een gelyken invloed hebben op de voortbrengzels der koppeling. Thans durf ik daaromtrent stelliger uitspraak doen, als zynde sedert door eene menigte waarneemingen verzekerd geworden, dat niet slegts onder de paarden, maar zelfs by den mensch, en by alle andere soorten van dieren, het mannetje op het uitwendig maakzel van de vrucht veel meer invloeds heeft dan het wyfje, en dat het mannetje het voornaam modél der rassen in ydere soort is, *Pl. III.*

(*r*) *Nouveau Voyag. aux Isles de l'Amérique. Tom. V. pag.* 192. *& suiv. Paris* 1722.
(*s*) *Hist. de la Virginie, Orleans. pag.* 406.
(*t*) *Hist. Génér. des Voyages. Tom. VII. pag.* 156.
(*u*) ——— Ibid. *Tom. VI. pag.* 602.
(*v*) *Il genio vagante del Conte Aurelio Degli Auzi. In Parma. Tom. II. pag.* 475.
(*w*) *Descr. du Cap. par* KOLBE. *Tom. III. pag.* 20.

Ik heb gezegd (*x*), dat het, in de gemeene schikking der Natuur, niet de mannetjes, maar de wyfjes zyn, die de eenheid van de soort uitmaaken; maar dat belet geenzins dat het mannetje niet het waare modél van ydere soort zy, en het geen ik van de eenheid gezegd heb, moet alleenlyk verstaan worden van de grootere gemaklykheid, welke het wyfje heeft om altyd haare soort te vertoonen, schoon zy zig naar verscheiden mannetjes kan schikken. Wy hebben dit stuk met groote oplettendheid in het artikel der kanarie-vogelen (*y*), en in dit deel onder het artikel van den muilezel behandeld; zo dat, schoon het wyfje meer invloed schynt te hebben op de bepaalende onderscheiding van de soort, dezelve echter door dien invloed nooit volmaakter wordt, dewyl het mannetje alleen in staat is om de soort zuiver te bewaaren, en tot grootere volkomenheid te brengen.

(*x*) Zie hier voor *bladz.* 16.
(*y*) *Hist. naturelle des Oiseaux. Tom. IV.*

BYVOEGZEL TOT HET ARTYKEL VAN HET VARKEN. V. Deel, bladz. 55. *HET WILD ZWYN VAN KAAP-VERD. hier voor bladz.* 46, *en V. Deel, bladz.* 100. EN *DE BABIROUSSA. XII. Deel, bladz.* 253.

HET VARKEN.

Ik heb niets by te voegen by de Historische byzonderheden, welken ik wegens het ras van de Europische en van de Siamsche of Sineesche varkens gemeld heb, die zig alle drie te zamen vermengen, en by gevolg slechts eene en dezelfde soort uitmaaken, schoon het ras der Europische varkens aanmerkelyk grooter is dan het andere, zo wel in de dikte als in den geheelen omtrek des lichaams. Het zou zelfs nog grooter kunnen worden, indien men deze dieren meer jaaren in hunnen staat van huislykheid liet leeven. De Hr. Collinson, lid van de koninglyke maatschappy van Londen, heeft my geschreven, dat een varken, op last van den Hr. Joseph Leastarm gemest, en door meester *Mech*, slachter te *Longleton*, in *Chester-Shire* gedood, agt honderd vyftig ponden woog, te weeten de eene der zyden drie honderd dertien, de andere drie honderd veertien ponden; en de kop, de ruggraat, het binnen vet, de darmen, enz. twee honderd drie-en-twintig ponden (*a*).

HET WILD ZWYN VAN KAAP-VERD.

Wy hebben melding gemaakt, hier voor bladz. 46, van een dier,

(*a*) Brief van den Hr. Collinson aan den Hr. de Buffon, Londen 30 January 1767.

dat in Afrika gevonden wordt, en 't welk wy wild zwyn van Kaap-Verd genaamd hebben. Wy hebben gezegd dat het ons, door de byster groote flagtanden van het bovenfte kaakbeen voorkwam van een verfchillend ras, en miffchien zelfs van eene verfchillende foort, te zyn van alle de andere varkens, van welken het nog daarenboven verfchilt door de lange opening zyner neusgaten, en door de groote breedte en de gedaante zyner kaakbeenen; dat wy echter de flagtanden gezien hadden van een wild zwyn in onze boffchen van Bourgonje gedood, dewelke wat tot die van dit wild zwyn van Kaap-Verd naderden, naardien deze flagtanden omtrent drie en een half duim lang waren, en vier duimen omtreks aan de bafis hadden, enz. het geen ons met enigen grond deedt vermoeden, dat dit wild zwyn van Kaap-Verd eene loutere verfcheidenheid, en niet eene byzondere foort in het geflacht der varkens konde zyn. De Hr. ALLAMAND, beroemd Profeffor in de Natuurlyke Hiftorie te Leyden, hadt de goedheid van ons de plaat van dit dier te zenden, en fchreef vervolgens aan den Hr. DAUBENTON in de volgende bewoording.

Ik geloof met u, myn Heer, dat het wild zwyn in de plaat welke ik u gezonden heb, vertoond, hetzelfde is als dat 't welk gy met den naam van wild zwyn van Kaap-Verd hebt aangeweezen. Dit dier is nog leevende, (5 may 1767) in de dierengaarde van den Prins van Oranje. Ik ga het zelve van tyd tot tyd bezien en dat altyd met een nieuw vermaak. Ik kan my niet genoeg verwonderen over het zonderling maakzel van zyn kop; ik heb aan den Gouverneur van de Kaap de Goede-hoop gefchreven, om hem te verzoeken van my nog een dergelyk te zenden, zo het mogelyk is, het welk ik naauwlyks durf gelooven, om dat dit aan de Kaap zelve voor een monfter wierdt gehouden, dergelyken niemand ooit gezien hadt. By aldien ik 'er tegen alle verwachting nog een kryge, zal ik het naar Vrankryk zenden, op dat de Hr. DE BUFFON en U het mogen zien. Men heeft dit 't welk wy hier hebben, gepoogd te doen koppelen met eene zog, maar zo dra zy zig vertoonde, viel hy met woede op haar aan, en baalde haar den buik op.

Het is naar deze gegraveerde plaat, ons door den Hr. ALLAMAND gezonden, dat wy dit zelfde dier (*b*), hebben laaten tekenen en graveeren. Wy hebben dezelfde gegraveerde plaat in de *Mifcellanea* en de *Spicilegia*, *Zoologica* van den Hr. PALLAS, en ook in de befchryvingen van den Hr. VOSMAER, weêrgevonden, en deze twee laatfte Schryvers hebben elk eene befchryving van dit dier gegeeven. Ook meldde de Hr. ALLAMAND in een brief uit Leyden, van 31 october. 1766, aan den Hr. DAUBENTON, dat een jong Geneesheer, in den Haag, daar eene befchryving van gegeeven hadt in een werk, 't welk waarfchynelyk nog niet tot ons zou gekomen zyn, en dat hy 'er een plaat van hadt laaten graveeren. Die jonge Geneesheer is waarfchynelyk de Hr. PALLAS, en 't is derhalven aan hem, dat het publiek de eerfte verpligting heeft van dit dier te kennen. De Hr. ALLAMAND zegt in dien zelfden brief, dat het geen zonderlingft in dit varken voorkomt de kop is; dat dezelve van die onzer varkens veel verfchilt, inzonderheid in twee bui-

(*b*) Zie het V Deel, bladz. 100. en Pl. XXIV*. bladz. 104.

tengewoone aanhangzels, in de gedaante van ooren, welken hy ter zyde van de oogen heeft.

Wy zullen hier aanmerken, dat de eerste byzonderheid, door den Hr. Allamand gemeld, wegens de verachting en wreedheid welken dit dier jegens de zog, in haare ritsigheid betoonde, schynen te bewyzen, dat het van een verschillend soort van onze varkens is. Het verschillend maakzel van den kop, zowel uit- als in-wendig, schynt het ook te bewyzen; dewyl het echter nader komt aan 't varken, dan aan eenig ander dier, en niet slegts in de landen aan Kaap-Verd grenzende, maar ook in die van de Kaap de Goede-hoop gevonden wordt, zullen wy dit dier het *Afrikaansch wild zwyn* noemen, en wy zullen 'er de historie en beschryving van geeven volgens het extract van de berichten, welken de Heeren Pallas en Vosmaer daarvan gegeeven hebben.

De laatste noemt het, *varken met den langen snuit* of *Afrikaansch wild zwyn*; hy onderscheidt het met reden van het Guineesch varken met lange puntige ooren, en van den pecari of tajacu van Amerika, en ook van den babiroussa der Indiën.

De Hr. de Buffon, zegt hy, spreekende van een gedeelte der kaakbeenen, van den staart, en van de voeten van een ongemeen wild zwyn van Kaap-Verd, welken men in des Konings kabinet bewaart, zegt, dat 'er tanden in dit kaakbeen zyn, maar dezelve ontbreken in ons onderwerp.

En hieruit wilde de Hr. Vosmaer afleiden, dat het niet hetzelfde dier zy; ondertusschen heeft men straks gezien, dat de Hr. Allamand daar even eens over denkt als ik, en met my gelooft, dat dit wild zwyn van Kaap-Verd, waarvan ik niet dan een gedeelte van den kop gezien hadt, hetzelfde varken met den langen snuit is, 't welk de Hr. Vosmaer zegt aan alle Natuurbeschouweren onbekend te zyn.

De Hr. Tulbach, Gouverneur van de Kaap de Goede-hoop, die dit wild zwyn heeft gezonden, heeft daar by geschreven, dat het gevangen was tusschen de Kaffers-kust en het land der groote Namacquas, op omtrent twee honderd mylen van de Kaap, en voegde daar by, dat dit het eerste van deze soort was, dat men nog leevende gezien hadt. De Hr. Vosmaer ontving ook het vel van een dier van dezelfde soort, 't welk in verschillende opzichten van dat van het leevend dier scheen te verschillen.

Men hadt, zegt de Hr. Vosmaer, dit dier in een houten kooi gezet, en dewyl men my bericht hadt, dat het niet kwaadaartig was, liet ik de deur van zyne kooi openen; hy trok 'er uit zonder eenig bewys van kwaadheid te geeven; hy liep met vrolyke sprongen voort of snuffelde over den grond om eenig voedzel te vinden, en nam gretig aan wat wy hem voorhielden. Hem vervolgens eenige oogenblikken alleen gelaaten hebbende, vond ik hem by myne wederkomst yverig bezig met in den grond te wroeten, waarin hy, niettegenstaande dezelve met welgesloten klinkers bestraat was, reeds een gat van eene verbazende grootte gemaakt hadt, om zig, zo als wy naderhand ontdekten, meester te maaken van een zeer diep rioel, dat daar onder liep. Ik liet hem in dien arbeid sluiten, doch het was niet dan met veel moeite en behulp van verscheiden menschen, dat wy zynen tegenstand overwinnen, en 'er hem toe krygen konden, om weder in zyne kooi te gaan, en toen men hem daar eindelyk in hadt, gaf hy zyn verdriet door een scherp en naar ge-

ſchreeuw te kennen. Men mag denken dat hy jong in de boſſchen van Afrika gevangen is, want hy ſchynt hier aanmerkelyk grooter te zyn geworden. Hy is nog leevende, zegt de Schryver, (wiens werk in 1767 gedrukt is,) hy heeft den laatſten winter zeer wel doorgeſtaan, ſchoon de koude zeer ſtreng geweeſt is, en men hem den meeſten tyd opgeſloten heeft gehouden.

Hy ſchynt de varkens van ons land in vaardigheid te overtreffen; hy laat zig gaarne met de hand, en zelfs met een ſtok wryven, ja men ſchynt hem met eene ruwe wryving meer vermaak te doen, dan met eene zachte en het is door dit middel, dat men heeft kunnen uitwerken, dat hy zig ſtil genoeg heeft willen houden om uitgetekend te kunnen worden. Wanneer men hem plaagt of ſtoot loopt hy achterwaards, ſteeds zyn kop gekeerd houdende naar den kant daar de aanval geſchiedt, en met denzelven ſterk ſchuddende of ſtootende: wanneer men hem, na lang opgeſloten geweeſt te zyn, los laat, ſchynt hy zeer vrolyk, ſpringt en maakt jagt op de damherten en andere dieren, den ſtaart als dan recht over einde zettende, welken hy anders hangende draagt; hy waaſſemt eene ſterke lucht uit, welke ik nergens by weet te vergelyken, en welke ik niet onaangenaam vinde; wanneer men hem met de hand wryft, verkrygt dezelve eene reuk als van groene kaas. Hy eet allerhande ſoorten van graanen; zyn voedzel aan boord van het ſchip was maïs en zo veel groente als men hadt, maar ſedert dat hy hier garſt en boekweit geproefd heeft, waarmede men verſcheiden andere dieren van de dieren-gaarde voedt, geeft hy de voorkeur aan dit eeten, en aan de wortels van kruiden en planten, welken hy uit den grond wroet. Het roggenbrood is echter zyne liefſte ſpyze, en hy volgt de lieden na, die dit by zig hebben. Terwyl hy eet ruſt hy op zyn voorſte kniën, zo doet hy ook terwyl hy drinkt, het welk hy doet door het water van de oppervlakte op te ſlorpen. Buiten dat houdt hy zig veel op zyne voorſte kniën gebogen. Hy is ſcherp van gehoor en reuk, maar zyn gezicht is zeer bepaald, zo wel door de kleinheid, als door de plaatſing zyner oogen, waar door hy belet wordt de voorwerpen die rondom hem zyn, te bemerken, dewyl zyne oogen niet ſlechts veel hooger en dichter by malkanderen geplaatſt zyn dan in de andere varkens, maar van ter zyden ook meer of min verduiſterd worden door twee lappen, welken verſcheiden lieden voor dubbelde ooren neemen. Hy heeft meer vernuft dan het gemeene varken.

De kop is van eene afgryſelyke gedaante; de platte en breede figuur van de neus, gevoegd by deze ongemeene lengte van den kop, by zyn breede ſnuit, by de zonderlinge lappen, by de ſpitſen verhevenheden aan de beide kanten zyner oogen uitſpringende, en by zyne zwaare ſlagtanden, dit alles geeft hem een monſterachtig aanzien.

Afmeetingen na Rhyn-landſche voeten.

	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte van 't geheele lichaam	4.	3.	0.
Hoogte van het voorſtel	2.	3.	0.
Hoogte van het achterſtel , ...	1.	11.	$\frac{11}{16}$.
De grootſte dikte des lichaams	3.	1.	0.
De minſte dikte des lichaams by de dyën . .	2.	10.	$\frac{1}{2}$.
Lengte van den kop tot tuſſchen de ooren . .	1.	3.	0.
Lengte van den kop tuſſchen de lappen . . .	0.	9.	$\frac{1}{2}$.
Breedte van den ſnuit tuſſchen de ſlagtanden . . .	0.	6	$\frac{15}{16}$.
Lengte van den ſtaart	0.	10.	$\frac{3}{4}$.

De geſtalte des lichaams nadert vry wat naar die van ons tam varken; zy komt my kleiner voor, dewyl de rug van boven meer platachtig is, en de pooten korter zyn.

De kop is, in vergelyking van dien der andere varkens mismaakt, zo wel in gedaante als in grootte. De smoel is zeer breed, platachtig, en zeer hard. De neus is beweegelyk, ter zyde wat benedenwaarts gekromd en schuins afgesneden. De neusgaten zyn groot, van malkanderen verwyderd, men ziet dezelve niet dan wanneer men de kop opligt. De bovenste lip is hard en dik aan de zyde, by de slagtanden, boven en rondom dewelke zy veel vooruitspringende en nederhangende is, maakende, inzonderheid achter de slagtanden, eene aardbes halfovaal, hangende en kraakbeenig, die de hoeken van den smoel bedekt.

Dit dier heeft geene voortanden, noch van boven noch van onderen, maar het tandvleesch van vooren is glad, rond en hard.

De slagtanden in het bovenste kaakbeen hebben aan hunne basis een duim dikte, zyn gekromd en springen vyf en- een half duim in hunne kromme linie uit; zy loopen van buiten verre van malkanderen af, en eindigen in een stompen punt; ook zyn zy, aan weêrskanten voorzien van eene soort van streep of groef; die van het onderste kaakbeen zyn veel kleiner, minder gekromd, byna driehoekig, en gesleeten door hunne geduurige wryving tegen de bovenste slagtanden; zy schynen als schuins afgesneden. Daar zyn baktanden, maar zy staan veel naar achteren in den smoel, en de wederstand van het dier heeft ons belet van dezelve te zien.

De oogen zyn, naar evenredigheid van den kop, klein, zy staan hooger op in den kop en zyn digter by malkanderen en by de ooren dan in het gemeene varken. De oogappel is van eene donker bruine kleur op een wit hoorn vlies De bovenste oogleden zyn bezet met bruine, styve, rechte en zeer gesloten ooghairtjes, die langer zyn in 't midden dan aan de twee zyden; de onderste oogleden hebben die ooghairtjes niet.

De ooren zyn vry groot, meer rond dan spits, van binnen zeer ruig, met een geel hair; zy keeren zig van agteren tegen het lichaam om. Onder de oogen bemerkt men eene soort van kleine knobbelachtigen of klierachtigen zak, en onmiddelyk daar onder doen zig twee ronde, platte, dikke, regte, en horizontaale vellen bespeuren, welken ik *ooglappen* noem; hunne lengte en breedte is van omtrent twee en een vierde duim; op eene regte lyn tusschen deze lappen en den smoel vertoont zig aan weêrskanten van den kop eene harde, ronde, en puntige verhevenheid, buitenwaards uitspringende.

Het vel schynt zeer dik, en op de gewoone plaatsen met vet gevuld, maar aan den hals, in de liezen, en aan de halskwabbe schynt het op sommige plaatsen ligtlyk gegroefd, ongelyk, en als of het bovenste vel by tusschenpoozen afruide. Over het geheele lichaam vertoont zig eenig dun gezaaid hair, dat meer of minder lang, en in eene regte lyn by malkanderen geplaatst is. Het voorhoofd, tusschen de ooren, schynt gerimpeld, en het is bezet met witte en bruine digt gesloten hairen, die, uit het middenpunt uitkomende, meer en meer vlak worden, of zig nederleggen. Van daar, naar het onderste van den smoel, daalt in 't midden van den kop eene smalle streep van zwarte en gryze hairen neder, die, uit het midden te voorschyn komende, zig aan weêrskanten van den kop nederleggen; voor het overige zyn zy dun gezaaid; het is voornaamlyk in den nek, en op het voorste gedeelte van den rug, dat de meeste borstelhairen zyn; ook zyn zy daar zo wel langer als geslotener. Hunne kleur is donker-bruin en graauw; sommigen hebben tot zeven of agt duimen lengte, met de dikte van die van gemeene varkens, en splyten eveneens. Alle deze borstelhairen zyn niet regt, maar een weinig hellende. Verder op den rug worden zy yler, en verminderen zodanig in getal, dat men 'er overal het naakte vel doorheen kan zien. Voor het overige zyn de zyden, de borst, en de buik; de zyden des hoofds, en de hals, met kleine witte borstelhairen bezet.

De

De voeten zyn gelyk aan die van onze varkens, in twee fpitfe en zwarte nagels verdeeld; de valfche nagels of bynageltjes draagen ook op de aarde, maar zyn den meeften tyd hangende. De ftaart is naakt, regt neêrhangende, glad, en loopt bykans in een punt uit. De zaadballen zyn aan het vel van den buik tusfchen de billen vaft; de voorhuid is zeer groot aan 't einde.

De kleur van het dier is zwartagtig aan den kop, maar helder graauw-ros op het overige van den rug en van den buik.

De Hr. Vosmaer, dit dier vergelykende met het vel van een ander onderwerp van dezelfde foort, en ook van de Kaap de Goede-hoop gekomen, heeft opgemerkt, dat de kop van het laatfte veel kleiner en de fmoel veel breeder was. De twee lappen onder de oogen ontbraken hem; men zag daar echter kleine verhevenheden, die daar de bafis of beginzels van fcheenen te zyn; maar die ronde en puntige uitfteekzels, die in eene regte lyn tusfchen deze ooglappen en den fmoel geplaatft zyn, waren 'er niet: in vergoeding zyn de flagtanden veel grooter; de bovenfte, die van beide zyden eene diepe uitholing of groeving hebben, en die in fpitfe punten uitloopen, komen meer dan zes en een half duim ter zyde van den bek uit, en de onderfte twee en een half duim. Deze laatfte zyn, door hunne wryving tegen de eerften, fchuinfch afgefleten, en daardoor zeer fcherp. De grootte der flagtanden van het laatftgemelde onderwerp toont genoeg dat dit vel niet van een jong dier kan zyn. Voor het overige heb ik geen verfchil in de voeten gevonden.

Dus eindigt de Hr. Vosmaer deze befchryving, en vermoedt, dat de gemelde verfchillen van het onderfcheid van de fexe kunnen voortkomen. Ik voor my ben nog niet overtuigd, dat dit wild zwyn van Afrika, niettegenftaande den eerften tegenzin, welken het voor de zog, die hem aangeboden wierdt, heeft betoond, niet eene loutere verfcheidenheid van ons Europifch varken zy. Wy zien voor onze oogen, deze zelfde foort veel verfchillen in Afie, in Siam, en in China; en de groote flagtanden, welken ik gevonden heb in een byfter grooten kop van een wild zwyn, in myne eigen bosfchen, voor omtrent dertig jaaren gedood, flagtanden, die byna zo dik waren als die van het wild zwyn van de Kaap, laaten my fteeds in de onzekerheid, of het inderdaad twee verfchillende foorten, of flegts twee verfcheidenheden van dezelfde foort zyn, enkel door den invloed van het klimaat en van het voedzel voortgebragt.

Voor het overige vindt ik eene noote van den Hr. Comerson, waarin gezegd wordt, dat men op het eiland Madagaskar wilde varkens heeft, welker kop van de ooren tot aan de oogen, van de gewoone gedaante is, maar dat onder de oogen eene foort van byvoegzel is, dat verminderende voortgaat tot aan het einde van den fmoel, zo dat het fchynt als of 'er twee koppen waren, waarvan de eene in de andere is ingekaft; dat voor het overige het vleefch van dit varken flymig is, en weinig fmaak heeft. Dit bericht doet my denken, dat het dier, 't welk ik eerft onder den naam van wild zwyn van Kaap-Verd heb aangeduid, om dat de kop ons, van landen aan die Kaap grenzende, was toegezonden, 't welk ik vervolgens Afrikaanfch wild zwyn noem, om dat het in de landen van de Kaap de Goede-hoop beftaat, ook op het eiland Madagaskar gevonden wordt.

In den tyd als ik het voorgaande blad overzag, en de proef voor de Drukkery corrigeerde, is my eene nieuwe uitgave van myn werk over de Natuurlyke Hiftorie in handen gekomen, en ik heb in het XVde Deel dier

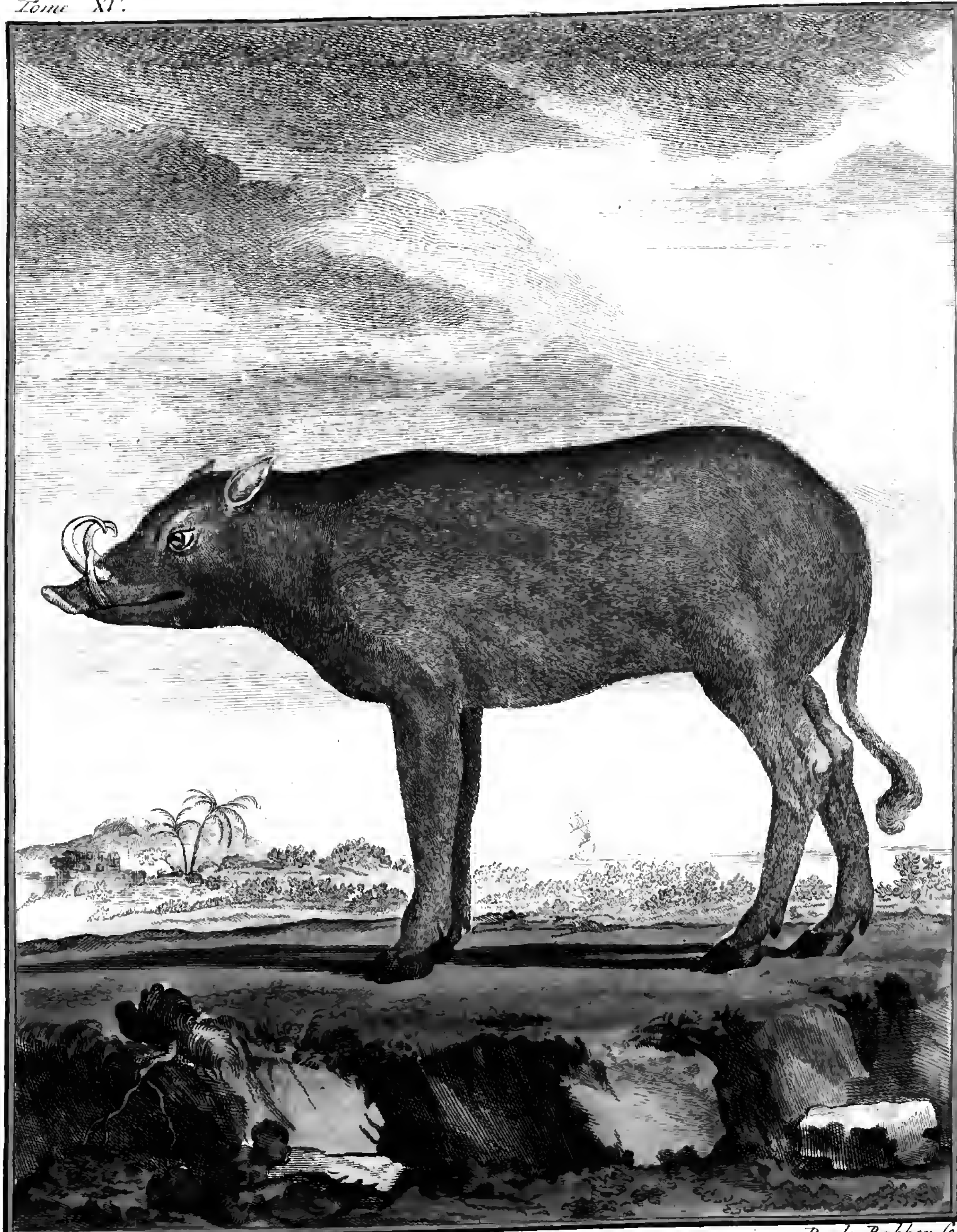
uitgave zeer gewigtige byvoegzelen gevonden, vervaardigd door denzelfden Hr. Allamand, van wien ik ſtraks gewaagd heb, ſchoon dit vyftiende Deel reeds in 1771 te Amſterdam gedrukt is, heb ik 'er echter niet dan heden, 23 july 1775, kennis van gekregen; en ik erken, dat ik met de grootſte voldoening de geheele uitgave heb doorgelopen, die in allen opzichte wel uitgevoerd is; ik heb de nooten en byvoegzels van den Hr. Allamand zo juiſt en zo wel geſchreven gevonden, dat ik dezelve met vermaak overneeme; — ik zoude eenige moeijelyke naſpooringen hebben kunnen beſpaaren, zo ik van dezen arbeid vroeger kennis hadt gehad; ik vertrouw, dat myne Leezers insgelyks gunſtig over dien arbeid denken zullen, en maak dus terſtond een aanvang met hun mede te deelen, wat deze geleerde Heer wegens het Afrikaanſch wild zwyn meldt.

Hier geeft de Hr. de Buffon *de beſchryving van het Afrikaanſch wild zwyn, zo als dezelve in het Vde Deel van dit Werk, bladz.* 100. *enz. voorkomt.*

Ik onderſchryf gereedelyk aan de meeſte aanmerkingen, welken de Hr. Allamand maakt; alleenlyk blyf ik denken, gelyk hy zelf ook eerſt gedacht heeft, dat het wild zwyn van de Kaap, waarvan wy geſproken hebben, en van welks kaakbeenen de Hr. Daubenton de beſchryving gegeeven heeft, het zelfde dier is als dit, ſchoon het geene ſlagtanden hadt; daar is geene ſoort van dieren, waarin de orde en het getal der tanden meer verſchillen dan in 't varken. Dit verſchil alleen komt my derhalven niet genoegzaam voor, om twee onderſcheiden ſoorten te maaken van het Afrikaanſch wild zwyn, en dat van Kaap-Verd; te meer om dat alle de andere kenmerken van den kop dezelfde ſchynen te zyn.

DE BABIROUSSA.

Wy hebben in het XIIde Deel niet dan de Hiſtoriſche *facta*, tot den babirouſſa betrekkelyk, en de beſchryving van zyn kop, van het vleeſch ontbloot, gegeeven. Wy geeven hier (*Pl. IV*) de afbeelding van dit dier naar twee ſchetſen, waarvan de eene ons gegeeven is door den Hr Sonnerat, Correſpondent van 's Konings kabinet, waarin het dier regtopſtaande vertoond wordt, en de andere, die my uit Engeland gezonden is door den Hr. Penant, waarin het dier op den buik ligt; deze laatſte ſchets, door den Hr. Penant gezonden, hadt dit opſchrift. *Een babirouſſa van het eiland Banda, naar de natuur getekend; zyne kleur is zwartagtig; hy wordt zo groot als het grootſte varken, en zyn vleeſch is zeer goed te eeten.* Onze tekenaar deze ſchetſen met malkanderen vergeleken hebbende, heeft 'er eene vollediger aftekening van gemaakt, naar welke men de *IV Pl.* gegraveerd heeft, die niet nauwkeurig kan zyn, doch die ten minſten een vry juiſt denkbeeld geeft van het lichaam en het hoofd van dit dier.

De Sere del.

B. de Bakker sc.

LE BABIROUSSA.

BYVOEGZEL TOT DE ARTYKELS DER GEITEN. V Deel, bladz. 31. *EN DER VREEMDE*, GROOTE EN *KLEINE. XII Deel, bladz.* 109.

EUROPASCHE GEITEN.

PONTOPPIDAN bericht, dat de geiten in Noorwegen zo menigvuldig zyn, dat men in de haven van Bergen alleen, jaarlyks tot tachtig duizend onbereide bokken-vellen uitvoert, zonder die mede te rekenen welken men reeds eene bereiding heeft doen ondergaan. Deze foort van dieren fchikt zig inderdaad zeer wel naar de natuur van dat land; zy gaan hun voedzel tot op de fteilfte bergen zoeken. De mannetjes zyn zeer moedig, zy zyn niet bang voor een enkelen wolf, zy helpen zelfs de honden om de troep te befchermen (*a*).

DE BOK VAN JUDA.

Wy geeven hier (*Pl. V*) de afbeelding van een bok van Juda, of Juida, waarin ons voorgekomen is dat eenig verfchil plaats heeft met die welke wy in het XII^de^ Deel, *Pl. XXII*, gegeeven hebben. De Hr. BOURGELAT hadt hem leevende in de Schoole ter genezing van ziek vee, en hy bewaart 'er nog het vel, en verdere afgehaalde deelen van, in zyn fchoon kabinet van Zoölogifche Anatomie. Deze bok was zeer veel grooter van lichaam dan die van onze XXII^fte^ Plaat; hy hadt twee voet en negen duim lengte, tegen één voet zeven duim hoogte, terwyl de andere flegts vier-en-twintig en een half duim lang, en zeventien duim hoog was; de kop en het geheele lichaam zyn bedekt met groote witte hairen, het einde der neusgaten is zwart; de hoornen raaken malkanderen byna in hun begin, verwyderen zig vervolgens, en zyn veel langer dan die van den eerften bok, waarnaar deze gelykt in de voeten en in de hoeven, die zeer kort zyn. Deze verfchillen zyn al te gering om deze twee dieren van malkanderen te fcheiden, welke wy gelooven dat beiden verfcheidenheden van dezelfde foort zyn.

Wy hebben in 't *V Deel, bladz.* 37 *en* 38, gefproken van de Syrifche geiten met hangende ooren, die tennaaftenby van dezelfde grootte zyn als onze geiten, en die met dezelven kunnen voortteelen, zelfs in ons klimaat; maar daar beftaat op Madagaskar eene geit, die aanmerkelyk veel grooter is, en die insgelyks hangende ooren heeft, zo lang, dat wanneer zy afklimt, de ooren over haare oogen heen hangen, het welk haar tot eene geduurige beweging met den kop verpligt om dezelve agterwaards te werpen, zo dat zy, vervolgd wordende, fteeds zoekt opwaards te klauteren, en zo

(*a*) *Hiftoire Naturelle de la Norwege, par* PONTOPPIDAN. *Journal étranger Juin* 1756.

min als mogelyk is neder te daalen. Deze aanwyzing, die ons door den Hr. COMERSON is gegeeven, is al te beknopt en kort om te kunnen bepaalen, of deze geit van het zelfde ras is als die van Syrie, dan of zy een onderscheiden ras uitmaake, dat, eveneens als de Syrische, hangende ooren hebbe.

De Hr. Vicomte DE GUERHOENT heeft ons de volgende nota medegedeeld:

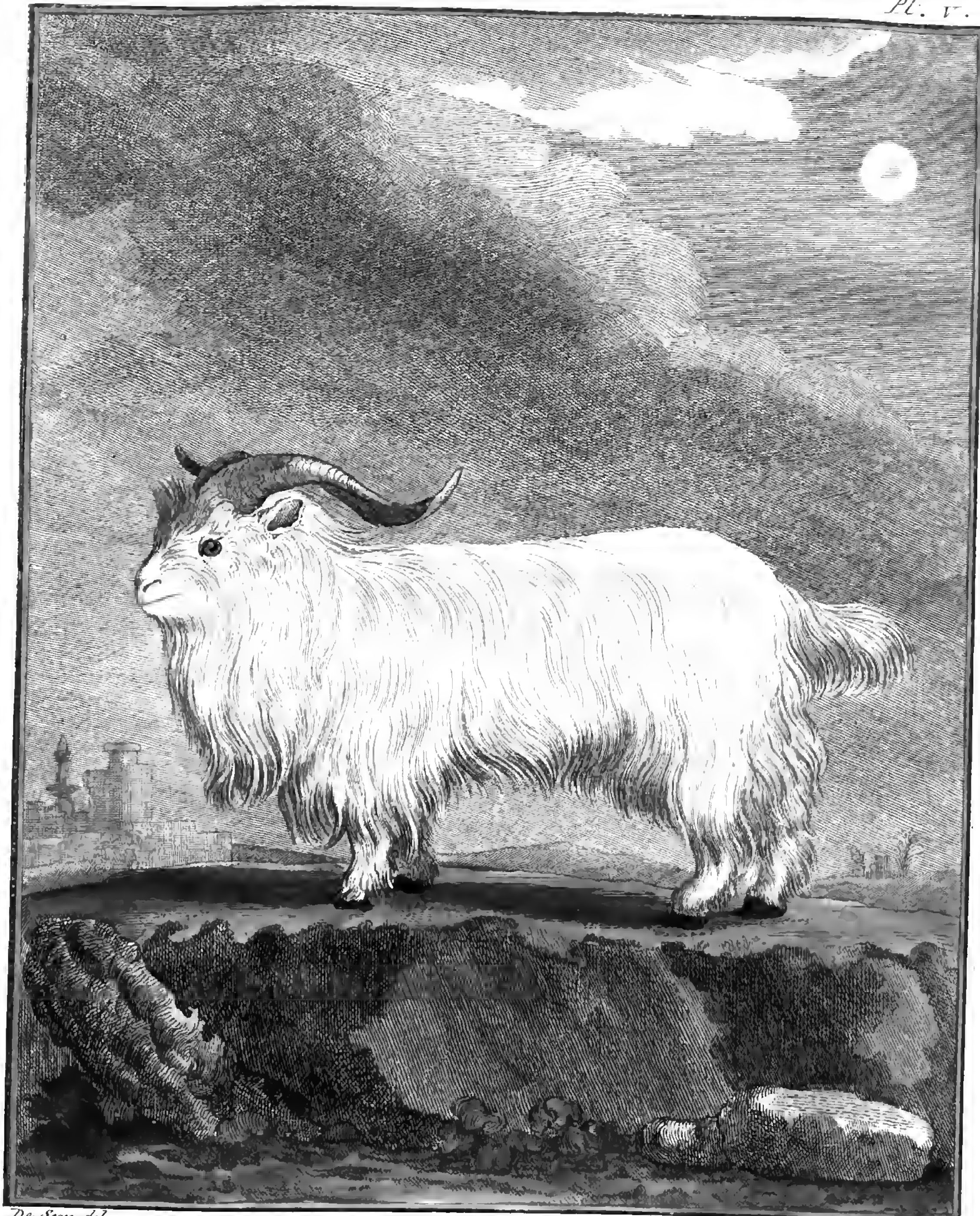
De geiten en de cabrits, welken men op het eiland de *Ascension* in vryheid heeft laaten loopen, zyn daar zeer vermenigvuldigd, maar zy zyn zeer mager, inzonderheid in het heete jaargetyde. Het geheele eiland vertoont de paden welken zy zig gemaakt hebben. Des nagts bergen zy zig in de holen der bergen: zy zyn niet volkomen zo groot als de gewoone geiten en cabrits, en zyn zo weinig sterk en gaauw, dat men hen somtyds in den loop vangt. Zy hebben donker bruin hair.

VAN DE GRIMM.

By de Historische facta, welken wy wegens dit dier hebben kunnen bekomen, hebben wy niet dan de afbeelding van twee koppen gevoegd; de eene ontvleescht, en de andere met een gedeelte van het vel bedekt, (*XII Deel*, *Pl. XLIII*, *fig.* 2 *en* 3.) De Hren. VOSMAER en PALLAS hebben sedert de beschryving van dit aartig dier gegeeven, met eene goede afbeelding, welken wy hebben laaten copieeren (*Pl. VI*). Wy zullen aanmerken, dat de koppen van grimmen, die in des Konings kabinet zyn, de hoornen aan hun uiteinde wat voorwaards gekromd hebben, terwyl de hoornen van den grimm, van de Hren. VOSMAER en PALLAS integendeel over hunne lengte wat agterwaards gekromd zyn. De ooren van de grimmen, die in des Konings kabinet zyn, zyn rond aan hun einde, terwyl die zelfde ooren in de afbeeldingen door die Heeren gegeeven, in een punt uitloopen; zou dit verscheidenheid in de Natuur of onoplettendheid van den tekenaar zyn? De grimm van de gemelde Heeren heeft het einde van de neus zwart, en eene zwarten band, die zig van de neus langs het neusbeen uitstrekt, en eindigt in het bouquet, of de lok van hair, die boven op het voorhoofd is. De kop, die in 's Konings kabinet is, heeft die zwarte streep op het neusbeen niet. Dit klein verschil belet niet dat dit het zelfde dier is, en wy zullen hier een uittrekzel geeven van de beschryving, welke de Hr. VOSMAER daarvan gemaakt heeft.

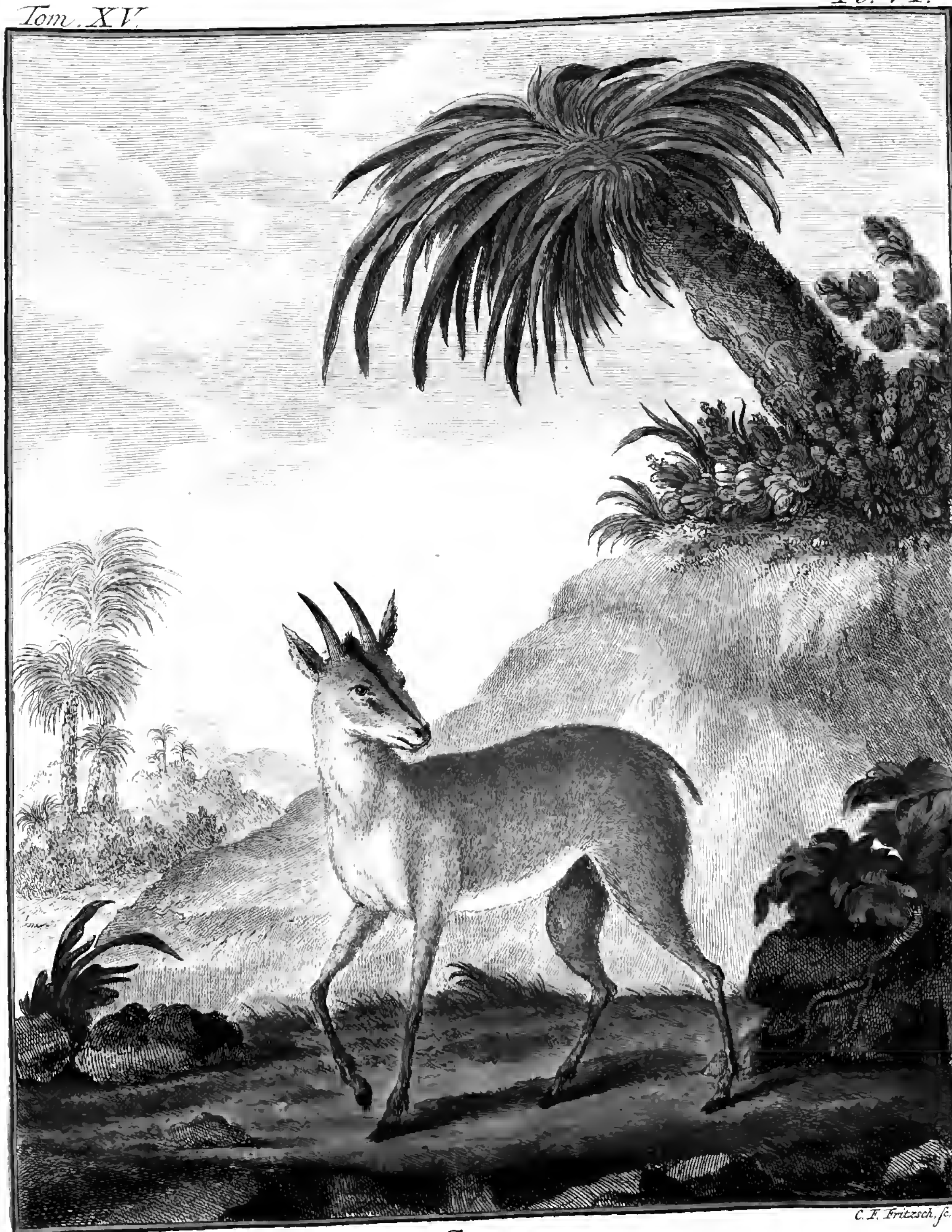
Hy noemt dit dier de kleine jufferbok van Guinee, waarschynelyk ter oorzaake van zyne bevalligheid en fraaiheid van maakzel; doch de naam doet niets tot de zaak, en wy zullen hem dien van GRIMM laaten houden, om dat hy onder dien naam by alle Natuurbeschouwers bekend is.

Het dier was een mannetje, zegt de Hr. VOSMAER, het is het aartigste en bevalligste diertje, dat men zien kan. Het was van Guinee naar Holland gezonden met dertien anderen van dezelfde soort en van de beide sexen, waarvan twaalf op reis stierven, en onder dat getal waren alle de wyfjes; zo dat 'er niet meer dan twee mannetjes in 't leven bleeven, welken men in de dierengaarde van den Prins van

De Seve del. B. de Bakker sc.

LE BOUC DE JUIDA.

J. S. ad viv. del. C. F. Fritzsch. sc.

LA GRIMME.

Oranje bragt, alwaar een van de twee welhaast stierf in den winter van 1764. Volgens de berichten welken wy gekregen hebben, draagen de wyfjes van deze soort geene hoornen: deze dieren zyn van eene zeer vreesachtige geaartheid; het geraas, en vooral de donder, vervaart hen sterk; wanneer zy verrast worden toonen zy hunnen schrik met schielyk en sterk door de neus te blaazen.

Dat, 't welk nog in de gemelde dierengaarde leeft, (in 't jaar 1766) was eerst wild, maar mettertyd vry tam geworden; hy hoort, wanneer men hem by zyn naam *tetje* roept; en hem zagtelyk naderende met een stuk suiker, laat hy zig den kop en den hals gaarne wryven. Hy is zinnelyk, in zo verre dat hy nooit de minste vuiligheid op zyn geheele lichaam duldt, zig ten dien einde dikwils met een zyner agterste voeten krabbende, en dit is de reden, dat men hem hier den naam van *tetje* gegeeven heeft, afgeleid van *tettig*, dat is te zeggen, ongemeen net en zinnelyk, zo men hem evenwel wat lang op het lichaam wryft, krygt men aan den vinger een wit stof, gelyk aan dat der paarden, die gerost worden.

Dit dier is ongemeen vaardig, en terwyl hy in rust is houdt hy dikwils een zyner voorste voeten opgeheven en gekromd, het geen hem een zeer bevallig voorkomen geeft. Men voedt hem met roggenbrood en met geele wortelen; hy eet ook gaarne aardappelen; hy is herkaauwende, en hy maakt zyne grove uitwerpzelen met kleine keutels, welker omtrek echter zeer groot is ten aanzien van zyne gestalte.

Doctor HERMAN GRIMM heeft gezegd, dat het geelachtig, vet, en lymig vocht, dat uit de holligheden of diepingen, welken dit dier onder de oogen heeft, uitsypelt, eene reuk heeft, welke in dien van het bevergeil en den muskus deelt. De Hr. VOSMAER zegt, dat hy in het leevende onderwerp, 't welk hy beschryft, niet de minste lucht van deze lymige stoffe heeft kunnen ontdekken, en hy merkt met reden aan, dat de afbeelding door Doctor GRIMM van dit dier gegeeven, in allen opzichte gebrekkig is, vertoonende op het voorste van het hoofd een bos hair, die 'er niet is, en geevende hoornen aan zyn onderwerp, 't welk dezelve niet hadt, dewyl het een wyfje was, terwyl ons dier, zegt die Heer, dat een mannetje is, dezelve vry groot heeft naar evenredigheid van zyne gestalte; en in plaats van dien hoogen en regten bos hair, heeft hy alleenlyk een kleine bouquet of een lok, die in een punt uitloopt, en zig een weinig verheft; hy is tennaastenby zo groot als een jong geitje van twee maanden, schoon waarschynelyk reeds drie of vier jaaren oud. Ik meen deze waarneeming te mogen maaken, om dat hy al vóór den winter van 1764 gezonden was, en de Hr. VOSMAER zyne beschryving in 1767 heeft uitgegeeven.

Hy heeft fyne beenen, zeer wel geschikt naar zyn lichaam; zyn hoofd is fraai, en gelykt vry wel naar dat van een rheebok; het oog is levendig en vol vuur; de neus kort en zonder hair, maar altyd vochtig; de neusgaten hebben de gedaante van eene verlengde halve maan; de randen van den snuit zyn zwart; de bovenlip, zonder gespleten te zyn, schynt in twee kwabben verdeeld; de kin heeft weinig hair, maar hooger is 'er aan weêrskanten eene soort van kleinen knevel, en onder de keel een vrat, met hair bezet, (het welk dit dier nog nader brengt aan de soort der geiten, waarvan de meesten onder den hals insgelyks dergelyke vratten hebben, die met hair bezet zyn.)

De tong is meer rond of langwerpig, dan spits. — De hoornen zyn zwart, fyn gegroefd van boven naar beneden, en omtrent drie duimen lang; zy zyn

recht, zonder de minfte kromming, en loopen van boven uit in eene vry fpitfe punt; aan hunne bafis hebben zy de dikte van drie vierde duim; zy zyn verfierd met drie ringen, die zig wat agterwaards naar het lichaam verheffen.

De hairen van 't voorhoofd zyn wat rechter dan de andere, ruw, graauw, en overeind ftaande aan 't begin der hoornen, tuffchen welken het hair van den kop zig nog meer opzet, en daar eene foort van puntigen en zwarten toupet formeert, waarvan in 't midden des voorhoofds eene ftreep van dezelfde kleur nederdaalt, die op de neus te niet loopt.

De ooren zyn groot, en hebben van buiten drie holligheden of kuiltjes, die zig van beneden naar boven richten. Op den kruin, aan de binnenzyde, zyn zy bezet met een glad, kort, en witachtig hair; voor het overige zyn zy naakt en zwartachtig, de oogen zyn vry groot en van eene donker bruine kleur. Het hair der oogleden is zwart, gefloten, en lang aan de bovenfte oogleden. Boven de oogen worden nog eenige, wat lange hairtjes vernomen, maar zy zyn dun gezaaid en yl.

Aan de beide kanten tuffchen de oogen en de neus vertoont zig deze opmerkelyke en zonderlinge eigenfchap, die dit dier met den eerften opflag doet onderkennen, en waarvan wy reeds gefproken hebben. Dit gedeelte is minder verheven, naakt, en zwart. In het midden vertoont zig een kuiltje, dat eeltachtig en altyd vochtig is; daar vloeit een taai, lymig, en gomachtig vocht uit, dat mettertyd hard en zwart wordt. Het dier fchynt zig nu en dan van deze uitwerpzel-ftof te ontlaften, want men vindt dezelve verhard en zwart aan de ftokken van zyn verblyf; wat den reuk betreft daar Grimm en zyne Nafchryvers van fpreeken, ik heb dezelve niet kunnen ontdekken.

De hals, die middelmatig lang is, is om laag bedekt met een vry ftyf hair, van eene geelachtig-graauwe kleur, zo als die van den kop, maar wit aan de keel en onder aan het voorfte gedeelte van den hals.

Het hair des lichaams is zwart en ftyf, fchoon zagt in 't voelen; dat der voorfte deelen is van eene fchoone graauwe kleur; meer naar achteren helder bruin, en laager geheel wit.

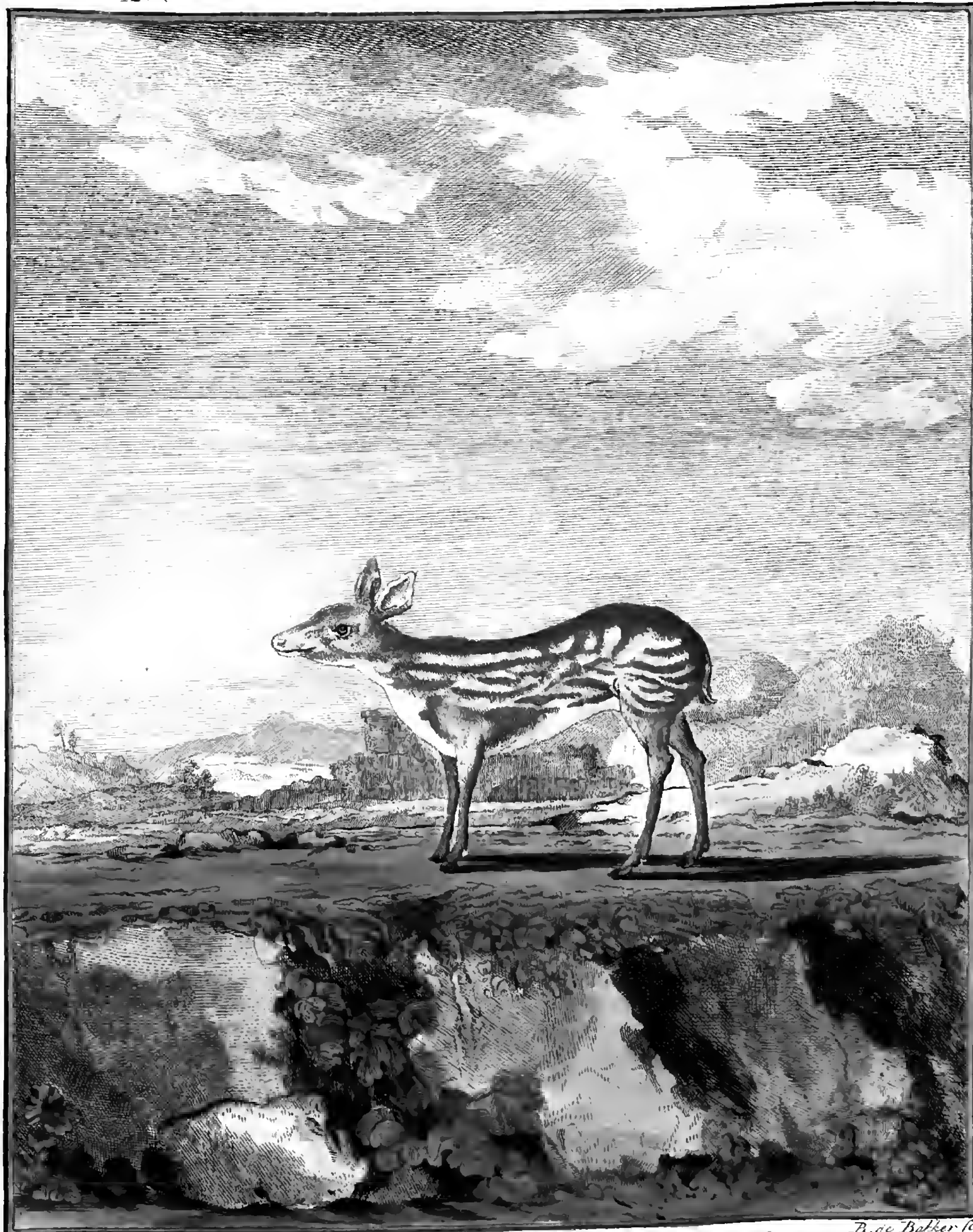
De beenen zyn zeer dun, zwartagtig beneden by de hoeven; de voorfte voeten zyn van vooren tot by de knien met eene zwarte ftreep verfierd. Zy hebben geene fpooren, maar daar is eene ligte uitwas in derzelver plaats. De voeten zyn gevorkt, en met fchoone, zwarte, puntige, en gladde hoeven gewapend.

De ftaart is zeer kort, wit, en van boven met een zwarten ftreep getekend. Wat de natuurlyke deelen betreft, zy zyn fterk, en beftaan in een grooten zwarten balzak, tuffchen de beenen hangende, van eene graauwe voorhuid vergezeld.

De Hr. Allamand heeft dezelfde afbeelding van de grimm gegeeven in zyne byvoegzelen by myn werk, maar hy voegt niets by 't geen de Hren. Pallas en Vosmaer daarvan gezegd hebben.

HET KLEINE RHEEBOKJE.

Wy geeven hier (*Pl. VII*) de afbeelding van een kleinen rheebok, verfchillende van die van ons XII^de^ Deel, *Pl. XLIV*. Wy hebben gezegd op bladz. 213 van dat Deel, dat de kleine rheebok met eene met witte vlakken getekende huid, en welke Seba zegt, dat in Suriname gevonden wordt, in Amerika niet is, maar wel in Ooft-Indiën, alwaar hy *memina* heet. Wy hebben het vel van een Cylonfchen kleinen rheebok ontvangen, onder dien naam van *memina*, het welk eene volmaakte overeenkomft heeft met

De Seve del. B. de Bakker sc.

MÉMINA ou CHEVROTAIN DE CEYLAN.

de beschryving welke ik daarvan uitgegeeven heb, en het is dat, waarvan ik hier de afbeelding geef. Het zelve met ons XIIde Deel vergelykende, zal men zien, dat deze twee kleine dieren eveneens zonder hoornen zyn, en dat zy niet dan eene loutere verscheidenheid in dezelfde soort uitmaaken.

BYVOEGZEL TOT DE ARTYKELS VAN DEN HOND. V Deel, bladz. 109. DEN WOLF EN DEN VOS. VII Deel, bladz. 22 en 49. DEN CHACAL EN DEN ISATIS. XIII Deel, bladz. 176 en 186.

DE HOND.

De Hr. DE MAILLY, Lid van de Akademie van Dyon, door verscheiden goede werken van Letterkunde bekend, heeft my eene byzonderheid medegedeeld, dewelke verdient plaats te hebben in de Natuurlyke Historie van den hond; zie hier wat hy my over dit onderwerp geschreeven heeft, den 6den octob. 1772.

De Curé van Norges, by Dyon, bezit eene teef, welke, zonder ooit gedragen of geworpen te hebben, echter alle de tekenen heeft, die deze beide wyze van bestaan onderscheiden Zy wordt ritsig of loops omtrent in den zelfden tyd als alle de andere dieren van haare soort, met dat verschil, dat zy geen mannetje toelaat en het nooit toegelaaten heeft. Na den gewoonen tyd van de dragt zwellen haare prammen als hadt zy geworpen, zonder dat haare melk door eenige byzondere trekking worde aangezet, gelyk somtyds aan andere dieren gebeurt, aan welken men melk, of eenige zelfsstandigheid, die 'er zeer naar gelykt, afhaalt, door de prammen te trekken en te vermoeijen. Hier heeft niets dergelyks plaats, alles gaat toe naar de orde der Natuur, en de melk schynt zo wél gesteld te zyn, dat deze teef reeds jongen heeft gezoogd, welken men haar gegeeven hadt, en voor welken zy zo veele tederheid, zorg en oplettendheid heeft, als of zy hunne waare moeder was. Zy is tegenwoordig in dit geval, en ik schryf u niets dan het geen ik zie Eene nog grooter byzonderheid is misschien, dat die zelfde teef voor twee of drie jaaren, twee jonge katten zoogde, waarvan de eene de neigingen haarer minne zo wel overnam, dat haare schreeuw dit te kennen gaf; na verloop van eenigen tyd bemerkte men duidelyk, dat haar geluid meer het geblaf van een hond dan het maauwen van eene kat uitdrukte.

By aldien dit *factum* van het voortbrengzel van de melk zonder koppeling en zonder bevruchtiging, menigvuldiger onder de wyfjes der viervoetige dieren voorkwam, zouden deze overeenkomsten hen nader brengen by de wyfjes onder de vogelen, die eijeren zonder behulp van het mannetje voortbrengen.

VERSCHEIDENHEDEN IN DE HONDEN.

Daar was, eenige jaaren geleden, op de kermis te St. Germain een hond van Siberie, die ons voorgekomen is verschillende genoeg te zyn van

die welke op de *XXXſte Pl.* van het Vde Deel vertoond wordt, om 'er eene korte beſchryving van te geeven. Hy was met veel langer hair bedekt, dat byna de aarde raakte: in den eerſten opſlag geleek hy naar een van die ſchoothonden, die ruighairig zyn, maar wat grooter; ook waren zyne ooren regt, en tevens veel grooter; hy was geheel wit, en hadt twintig en een half duim lengte, van het einde van de neus tot aan het uiterſte des lichaams; elf duimen negen lynen hoogte, aan de agterſte beenen gemeeten, elf duim en drie lynen aan de voorſte; het oog van een kaſtanjebruine kleur; het einde van de neus zwartachtig, gelyk ook de omtrek der neusgaten en de rand van de opening van den bek. De ooren, welken hy altyd recht draagt, zyn zeer voorzien van hair, van eene geelachtig witte kleur van binnen, en vaal aan den rand en aan de einden. De lange hairen, daar de kop mede bezet is, bedekken voor een gedeelte de oogen en vallen tot op de neus. De vingers en de nagels der voeten zyn insgelyks verborgen door het lang hair der beenen, dat van dezelfde lengte is als dat van het lichaam. De ſtaart, die zig kromt gelyk die van den wolf-hond, is insgelyks bedekt met lange hangende hairen, die in 't algemeen zeven of agt duimen haalen kunnen. Het is de ſterkſt gekleede en beſt gedekte van alle honden.

Andere honden, in 1759 naar Parys gebragt, door de Ruſſen, die daaraan den naam van Siberiſche honden gaven, waren van een zeer verſchillend ras van het voorgaande. Het mannetje en wyfje waren van eene gelyke grootte, en zy evenaarten omtrent haazen van middelbaare geſtalte; de neus was puntig, de ooren half recht, in 't midden wat gevouwen; zy waren niet lang en dun gelyk de haazen, maar rond en gevuld onder den buik; hunne ſtaart hadt omtrent agt of negen duimen lengte, was vry dik, en aan het einde ſtomp; zy hadden eene zwarte kleur, zonder witte hairen, alleenlyk hadt het wyfje een graauwe lok op 't midden van den kop, en het mannetje een kwaſt hair van dezelfde kleur aan 't einde van den ſtaart: zy waren zo vriendelyk en liefkoozende dat het verveelde, en tevens zo gulzig of liever vraatig, dat 'er geen verzadigen aan was; zy ſnuffelden dus onophoudelyk rond om hunnen honger te ſtillen, en waren tevens onverdraagelyk morſig; hunne beenen waren niet te dik noch te dun, maar de pooten waren breed, plat, en wyd uitſtaande; eindelyk, hunne vingers waren vereenigd door een klein vlies; hunne ſtem was zeer ſterk; zy hadden geene neiging om te byten, en liefkoosden ydereen onverſchillig, maar haare vlugheid was buitengemeen (*a*). Volgens dit bericht ſchynt het, dat die gewaande honden van Siberie eer van het ras zyn van die welken ik Yslandſche honden genaamd heb, waarvan de afbeelding op de *XXXIſte Plaat* in het Vde Deel gegeeven is; welke plaat verſcheiden dergelyke karakters vertoont als die welke in de tegenwoordige beſchryving zyn opgegeeven.

Ik

(*a*) Brief van den Hr. PASUMOT, lid van de Akademie van Dyon, aan den Hr. DE BUFFON, in dato 2 maart 1775.

Ik heb berichten ingenomen, (schryft my de Hr. COLINSON) wegens de Siberische honden; dezulken die sleden, en wagentjes, of karretjes trekken, zyn van middelmaatige grootte; zy hebben de neus spits, de ooren kort en lang; zy draagen den staart gekromd; sommigen zyn als wolven, en anderen als vossen. Ik zie, (vervolgt de Hr. COLINSON) uit uwe proefneemingen, dat deze dieren, in dwang leevende, niet willen koppelen, maar in vryheid komen zy daar toe. Ik heb het zelf in Engeland, ten opzichte van den hond en de wolvin, gezien, maar ik heb niemand gevonden, die my gezegd heeft, de koppeling der honden en der vossen gezien te hebben; uit de soort echter, welke ik heb zien voortkomen van eene teef die in vryheid in de bosschen leefde, kan ik niet twyfelen aan de koppeling van een vos met deze teef. Daar zyn lieden op het platte land, die deze soort van muilezel kennen, en die dezelven *hond-vossen* noemen (*b*).

De meeste Groenlandsche honden zyn wit, maar men heeft ook zwarten, en die zeer dik van hair zyn; zy huilen en knorren meer dan zy blaffen; zy zyn dom, en niet geschikt voor eenige soort van jagt. Men gebruikt hen evenwel om sleden te trekken, daar men hen, ten getale van vier of zes, voorspant. De Groenlanders eeten derzelver vleesch, en maaken zig klederen van de vellen (*c*).

De honden van Kamschatka zyn grof, ruw, en half wild, gelyk hunne meesters. Zy zyn gemeenlyk wit of zwart, vaardiger en levendiger dan onze honden; zy eeten veel visch; men gebruikt hen om sleden te trekken; des zomers geeft men hun alle vryheid; men verzamelt hen niet dan in de maand october om hen voor sleden te spannen, en in den winter voedt men hen met een soort van deeg of beslag, gemaakt van visch, die men in een kuil laat gisten; men maakt dit mengzel warm, en zelfs byna kookend heet, eer men 't hun geeft (*d*).

Het blykt uit deze twee laatste plaatsen, uit Reisbeschryvers getrokken, dat de rassen der honden van Groenland, Kamschatka, en misschien van andere noordelyke klimaaten, meer gelyken naar de Yslandsche honden, dan naar alle de andere rassen, welken men onder deze dieren aantreft, want de beschryving, welke wy hier boven van de twee honden, uit Rusland naar Parys gebragt, gegeeven hebben, zo wel als uit de berichten, welken men zo aanstonds van de Groenlandsche en Kamschatkasche honden geleezen heeft, komen genoeg met malkanderen overeen, en kunnen eveneens op onzen Yslandschen hond worden t'huis gebragt.

Schoon wy alle de standvastige verscheidenheden gegeeven hebben, welken wy in de soort van den hond hebben kunnen verzamelen, blyven 'er evenwel nog eenigen overig, welken wy ons niet hebben kunnen bezorgen; by voorbeeld, daar is een ras van wilde honden, waarvan ik twee individu's gezien heb, en welken ik geene gelegenheid gehad heb, noch van te beschryven, noch van te laaten aftekenen. De Hr. AUBRY, Curé de Saint Louis, wiens fraai kabinet alle Geleerden kennen, en die by veele kundig-

(*b*) Brief van wylen den Hr. COLINSON aan den Hr. DE BUFFON, in dato, Londen 9 Febr. 1764.
(*c*) *Hist. Génér. des Voyages. Tom. XIX. pag.* 39.
(*d*) ——— Ibid. *pag.* 39.

heden in de Natuurlyke Historie, den smaak bezit om dezelve nuttig te maaken door de gulle en vriendelyke mededeeling van het byzondere, dat hy ten dezen opzichte bezit, heeft ons dikwils nieuwe dieren verschaft, die ons onbekend waren, en over het onderwerp van de honden, heeft hy ons gezegd, voor verscheiden jaaren gezien te hebben, een hond, tennaastenby van de grootte van een patrys-hond van middelbaare soort, die lang hair, en een grooten baard aan de kin hadt; deze hond was herkomstig van het zelfde ras, dat voormaals door den Graaf DE TOULOUSE aan LODEWYK XIV gegeeven was. De Graaf DE LASSAI hadt ook van die zelfde honden, maar men weet niet wat 'er van dit zonderling ras geworden zy.

Wat de wilde honden betreft, waaronder, even als onder de tamme honden, verscheiden rassen gevonden worden, ik heb daaromtrent geen ander bericht dan dat waarvan ik in myn werk gewag heb gemaakt; alleenlyk heeft de Vicomte DE GUERNHOENT de goedheid gehad van my eene nota wegens de wilde honden mede te deelen, die in de nabuurige landen van de Kaap de Goede-hoop gevonden worden. Hy zegt:

Dat 'er aan die Kaap zeer talryke maatschappyen of benden van wilde honden zyn, die de gestalte van onze groote honden hebben, en welker vel met verscheiden kleuren getekend is; zy hebben rechte ooren, loopen met eene groote snelheid, en zetten zig nergens bepaaldlyk neder om zig daar te blyven ophouden; zy verdelgen eene verbazende menigte wild; men doodt hen zeldzaam, en zy laaten zig even moeijelyk in den strik vangen, want zy naderen niet ligtlyk tot dingen, welken de mensch heeft aangeraakt. Dewyl men somtyds hunne jongen in de bosschen aantreft, zo heeft men beproefd om hen tam en huislyk te maaken, maar zy zyn, groot geworden, zo kwaadaartig, dat men daarvan afgestapt is.

DE WOLF.

Wy hebben in de Historie van den wolf gezegd, dat men deze dieren in Engeland verdelgd hadt; het schynt dat dezelve in vergoeding nieuwe landen gevonden hebben, welken zy hebben gaan beslaan. PONTOPPIDAN wil, dat zy in Noorwegen niet bestonden, en dat zy zig daar in den jaare 1718 gevestigd hebben; hy zegt, dat het by gelegenheid van den laatsten oorlog tusschen de Zweeden en de Deenen was, dat zy de bergen overtrokken in het vervolgen van den voorraad, die deze legers wierdt nagevoerd (*e*).

Eenige Engelschen, die aan eene dier beschryving gewerkt hebben, daar zy alle dieren hebben uitgesloten die niet op hun eiland t'huis hoorden, hebben my verweeten van gezegd te hebben, dat 'er nog wolven in 't noorden van Groot-Britanje waren. Ik heb dit evenwel niet stellig verzekerd, maar alleenlyk gezegd, *VII Deel*, *bladz.* 28, dat men my verzekerd hadt, dat 'er in Schotland waren. Het is Milord, Graaf van MORTON, toen President van de Koninglyke Societeit, een zeer eerbiedwaardig, een zeer geloofbaar man, een Schot, groote goederen in Schotland bezittende, die my dit stuk in 1756 stellig verzekerd heeft. Ik beroep my nog

(*e*) *Hist. Nat. de la Norwege, par* PONTOPPIDAN. *Journal étranger Juin* 1756.

heden op zyn getuigenis, om dat het ſtellig is, en om dat het getuigenis van hun, die aan de Britanniſche dierbeſchryving gewerkt hebben, ſlegts ontkennende is.

Myn Hr. de Graaf DE GUERNHOENT zegt in zyne waarneemingen, dat 'er aan de Kaap de Goede-hoop twee ſoorten van wolven zyn, waarvan hy het vel gezien heeft; de eene graauw en zwart getygerd, de andere zwart. Hy voegt 'er by, dat zy grooter zyn dan die van Europa, en dat zy eene dikke huid en vernielender tanden hebben; dat hunne bloôhartigheid echter hen weinig doet vreezen, ſchoon zy ſomtyds, even als de onca's, des nagts in de ſtraaten van de ſtad van de Kaap komen.

DE VOS.

De Reisbeſchryvers berichten ons, dat de voſſen van Groenland in den kop en de voeten vry veel naar de honden gelyken, en dat zy eveneens blaffen. De meeſten zyn graauw of blaauw, en ſommigen zyn wit; zy veranderen zelden van kleur, en wanneer het hair in de blaauwe ſoort begint uit te vallen, wordt hetzelve bleek (*f*), en het bont deugt nergens toe. Zy leeven van vogelen en derzelver eijeren, en wanneer zy die niet kunnen bekomen, vergenoegen zy zig met vliegen, met krabben, en met het geen zy door de viſſchery kunnen magtig worden; zy maaken hunne holen in de kloven der rotſen (*g*).

In Kamſchatka hebben de voſſen een dik vel, zo glanzig en zo ſchoon, dat Siberie in deze ſoort niets heeft om daarmede te vergelyken; de meeſtgeachtte zyn de zwart-kaſtanje-bruine; die, welke den buik zwart, en het liehaam rood hebben, en ook die, welker hair yzerkleurig is (*h*).

Wy hebben van de zwarte voſſen van Siberie geſproken, welker vachten nog veel duurer verkogt worden dan die van deze roode of zwart-kaſtanje-bruine van Kamſchatka.

In Noorwegen zyn witte, bruine, en zwarte voſſen; andere, die twee zwarte ſtreepen op de lendenen hebben; deze en alle de zwarten worden meeſt gewaardeerd; men doet 'er een grooten handel in. In de haven van Bergen alleen ſcheept men jaarlyks meer dan vierduizend vellen van deze voſſen. PONTOPPIDAN, die dikwils tot het wonderlyke overhelt, verhaalt, dat een vos verſcheiden viſchkoppen in eene ry, op eenigen afſtand van een viſſchers-hut geſchikt hadt; dat men het oogmerk van het dier niet wel konde bemerken, maar dat, korten tyd daar na, een kraai, die op deze viſchkoppen kwam nederſtorten, de prooi van den vos wierdt. Hy

(*f*) In de Dieren-verzameling van *Blaauw-jan* te Amſterdam, was in 1776 een Yslandſche vos, die des zomers blaauw was, en die door het uitvallen van zyn hair tegen den winter wit wierdt. Geduurende den tyd dat hy blaauw was, hadden zyne oogen eene bruine kleur; en in den tyd dat hy wit was, was de kleur zyner oogen rood. *Waarneeming van den Hr. Doctor* KLOCKNER.

(*g*) *Hiſt. Génér. des Voyages. Tom. XIX. pag.* 38.

(*h*) ——— Ibid. *Tom. XIX. pag.* 252.

voegt 'er by dat deze dieren zig van hunnen ſtaart bedienen om kreeften te vangen, enz. (*i*).

DE JAKHALS.

Wy geeven hier (*Pl. VIII*) de afbeelding van een jakhals, welken wy gelooven de kleine chacal of adive te zyn; de aftekening daarvan is my uit Engeland gezonden, onder den enkelen naam van chacal. De Hr. Ridder BRUCE heeft my verzekerd, dat deze ſoort, die wy hier vertoonen, gemeen is in Barbarye, alwaar men dezelve *thaleb* noemt, en dewyl de afbeelding niet gelykt naar de beſchryving welke wy van den chacal gegeeven hebben, *XIII Deel*, *bladz.* 176, houd ik my verzekerd, dat het de adive of kleine chacal is, waarvan wy geſproken hebben, en die van den grooten chacal even veel in voorkomen als in geaartheid en zeden verſchilt, naardien men dezen kleinen tam gemaakt, en aan den ſtaat der huislykheid onderworpen heeft, terwyl wy niet vernomen hebben, dat zulks ooit ten opzichte van den grooten chacal is uitgevoerd.

DE ISATIS.

Door een brief uit Londen, gedateerd 19 Febr. 1768, ſchryft de Hr. COLINSON my in de volgende bewoording:

Een myner vrienden, de Hr. PAUL DEMIDOFF, een Rus, die uwe werken met verwondering leeſt, zendt u de tekening van een dier dat nog niet beſchreeven is, *coſſac* genaamd; het komt uit de groote woeſtynen van Tartarye, tuſſchen de rivieren *Jaïck*, *Emba*, en de oorſprongen van den *Irtiſch*. Deze coſſacs zyn in zo grooten getale, dat de Tartaaren jaarlyks vyftig-duizend vellen daar van naar Orenburg brengen, van waar men dezelve naar Siberie, en vervolgens naar Turkye voert.

	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte van het einde van den ſmoel tot het begin van den ſtaart.	1.	7.	11.
Hoogte van de plant der voeten tot den kruin des hoofds.	1.	2.	5.
Hoogte van de plant der voeten tot boven de ſchouders.	0.	11.	0.
Lengte van den kop.	0.	5.	2.
Lengte der ooren.	0.	2.	2.
Afſtand tuſſchen de ooren.	0.	3.	0.
Lengte van den ſtaart.	0.	10.	0.

Het maakzel van den kop, het zacht uitzigt, en het geblaf van dit dier, ſchynen het tot den hond te doen naderen; het gelykt echter naar den vos in den ſtaart en zyne zeer ſchoone en zachte vacht; zyn bloed is van eene zeer heete natuur, en hy verſpreidt, door zyne ademing, een vry flegten reuk, gelyk de chacal en de wolf.

Het is my uit deze tekening, en nog meer uit deze korte beſchryving van den Hr. DEMIDOFF, en uit die van den Hr. GMELIN voorgekomen, dat dit dier de iſatis is, waarvan wy geſproken hebben, *XIII Deel*, *bladz.* 186, en het is om die reden, dat ik het heb laaten graveeren, (*Pl. IX.*)

(*i*) *Hiſt. Nat. de la Norwege*, *par* PONTOPPIDAN. *Journal étranger Juin* 1756.

De Sève del. B. de Bakker sc.

LE CHACAL-ADIVE.

De Seve del. Tringham Sculp.

L' ISATIS.

BYVOEGZEL TOT HET ARTYKEL VAN DE KAT. *V Deel, bladz.* 180.

Ik heb in het artykel van de kat, *V Deel, bladz.* 183, gezegd, dat deze dieren minder slaapen dan zy daar den schyn van maaken. Sommige lieden hebben uit deze plaats meenen te mogen besluiten, dat ik van gevoelen ware, als of de katten geheel niet sliepen; ik wist evenwel zeer wel, dat zy slaapen, maar ik wist niet, dat haare slaap somtyds zeer diep en vast was; by deze gelegenheid heb ik een brief ontvangen van den Hr. Pasumot, lid van de Akademie van Dyon, die zeer kundig is in de verscheiden deelen van de Natuurlyke Historie, van welken brief ik het extract mededeele.

Vergun my, myn Heer, u eene opheldering te geeven, wegens het geen gy ten opzichte van den slaap der katten gezegd hebt. Ik kan u verzekeren dat zy slaapen. Zy slaapen inderdaad zelden, maar haar slaap is zo sterk, dat het eene soort van bedwelming, van doodslaap is. Ik heb dit ten minsten tienmaal in verschillende katten waargenomen; ik was vry jong, toen ik deze waarneeming voor de eerste reize deedt. Ik had de gewoonte van een kat by my in 't bed te neemen, welke ik aan myn voeten plaatste; op zekeren nacht, dat ik niet sliep, stiet ik de kat, die my verveelde, weg; ik was verwonderd, van haar zo zwaar, en tevens zo onbeweegelyk te vinden, dat ik meende dat zy dood was. Ik trok haar schielyk met myn hand opwaards, en ik was niet minder verwonderd van onder dat trekken geene beweeging in haar te vinden. Ik bewoog haar sterk, en door verscheiden schuddingen wierdt zy eindelyk wakker, maar 't was langzaam en met moeite: ik heb denzelfden slaap in het vervolg met dezelfde moeijelykheid in het ontwaaken waargenomen; dit is bykans altyd in den nacht geweest; ik heb dezen slaap inderdaad ook over dag waargenomen, maar slegts eene enkele reis, en dat is geweest sedert ik geleezen heb het geen gy wegens het gebrek van slaap in dit dier zegt. Ik heb zelfs niet gepoogd denzelven waar te neemen, dan ter oorzaake van 't geen gy zegt. Ik zoude u nog kunnen bybrengen het getuigenis van iemand, die, even gelyk ik, den slaap van een kat zelfs op vollen dag waargenomen, en dezelfde omstandigheden opgemerkt heeft. Die persoon heeft daarenboven bevonden, dat, wanneer dit dier op vollen dag slaapt, zulks in 't sterkst van de hitte is, en inzonderheid wanneer 'er onweders op handen zyn.

De Hr. de Lestree, Negociant te Chalon in Champagne, die dikwils katten by zig in 't bed liet slaapen, heeft opgemerkt:

1. Dat, in den tyd wanneer deze dieren snorken, terwyl zy bedaard zyn of schynen te slaapen, zy somtyds eene vry diepe inademing maaken, en terstond daarop eene sterke uitademing; en dat zy op dit oogenblik door den mond een reuk uitwaassemen, die veel naar de muskus-lugt, of naar die van den huismarter gelykt.

2. Wanneer zy iets bemerken, dat haar verrast, gelyk een hond, of een ander voorwerp, dat haar onverwagt treft, maaken zy eene soort van valsch geblaas, 't welk ook de straksgemelde lucht verspreidt. Deze aanmerking treft de mannetjes niet in 't byzonder, want ik heb dezelfde waarneeming gemaakt, op katten zo wel als op katers, en wel van verschillende kleuren en van verschillende ouderdommen.

Uit deze byzonderheden neigt de Hr. LESTREE om te denken, dat de kat in de borst of maag eenige blaasjes heeft, die met een byzonderen en sterken reuk vervuld zyn, die zig door den mond naar buiten verspreidt, maar de ontleedkunde vertoont ons niets dergelyks.

Wy hebben *V Deel*, *bladz.* 186, gezegd, dat 'er in China katten waren met hangende ooren; deze verscheidenheid wordt nergens anders gevonden, en maakt misschien eene verschillende soort van die der kat, want de Reisbeschryvers spreeken van een dier, *sumxu* genaamd, dat in China geheel huislyk is, zeggende, dat men het niet beter kan vergelyken, dan by de kat, daar het veel overeenkomst mede heeft. Zyne kleur is zwart of geel, en zyn hair zeer glanzig. De Chineeschen doen deze dieren zilveren halsbanden om, en maaken hen ten uitersten gemeenzaam. Dewyl zy niet gemeen zyn koopt men hen heel duur, zo wel wegens hunne schoonheid als om dat zy den rotten een onverzoenlyken kryg aandoen (*a*).

Daar zyn op Madagaskar insgelyks wilde katten, die huislyk gemaakt zyn, waarvan de meesten den staart geslingerd hebben; men noemt hen *saka*, maar deze wilde katten zyn van dezelfde soort als de huiskatten van dit land, want zy koppelen zamen en teelen voort (*b*).

Eene andere verscheidenheid, welke wy hebben waargenomen, is, dat in onze klimaaten somtyds katten geboren worden met kleine pluimtjes aan het einde der ooren. De Hr. SEVE, wien ik verscheiden maalen heb aangetrokken, schryft my, 16 Nov. 1773; dat 'er in zyn huis te Parys eene jonge kat geboren is van het ras, dat wy Spaansche katten genaamd hebben, met penceelen of pluimtjes aan 't einde der ooren, schoon de vader en moeder gelyke ooren hadden als andere katten, dat is te zeggen, zonder penceeltjes; en eenige maanden daarna waren de penceelen van deze jonge kat zo groot, naar evenredigheid van haare gestalte, als die van den los van Kanada.

Men heeft my nu onlangs van Cayenne gezonden het vel van een dier, dat veel gelykt naar onze wilde kat; men noemt dit dier in Grana, *haïra*; men eet daar deszelfs vleesch, dat blank en goed van smaak is; dit alleen is genoeg om te doen vermoeden, dat de haïra, schoon veel gelykende naar de kat, echter van eene verschillende soort is, doch het kan zyn, dat de naam haïra hier kwalyk gebezigd wordt, want ik vermoede dat die naam dezelfde is als *taïra*, en niet behoort tot een kat, maar aan een kleine huismarter, waarvan wy vroeger gesproken hebben.

(*a*) *Journal des Sçavans. Tom. I. in* 4o. *pag.* 261.
(*b*) *Voyage de* FLACCOURT. *pag.* 152.

BYVOEGZELS TOT DE ARTYKELS VAN HET HERT, HET DAMHERT, DE RHEE. VI Deel, bladz. 6, 61 en 78. EN HET RENDIER. XII Deel, bladz. 79.

HET HERT.

Men weet dat by verscheiden dieren, gelyk de katten, de steen-uilen, enz. de oogappel door het sterk licht inkrimpt, en zig in den donker uitzet; maar men hadt deze waarneeming niet gemaakt op de oogen van het hert. Ik heb van den Hr. Beccaria, geoefend Natuurkundigen, en beroemd Professor te Pisa, den volgenden brief ontvangen, gedateerd van Turin 28 october 1767, waarvan ik hier den inhoud vertaald mededeele.

Ik bood, zegt de Hr. Beccaria, brood aan, aan een hert, in eene donkere plaats opgeslooten, om het naar het venster te lokken, en op myn gemak de rechthoekige en dwarsche vorm zyner oogappelen op te neemen, die in het sterk licht slegts eene halve lyn breedte hadden, tegen omtrent vyftien lynen lengte. By een zwakker licht verwydden zy zig anderhalf lyn, maar behoudens hunne rechthoekige figuur, en in den overgang in de duisternis, verwydden zy zig omtrent vier lynen, steeds dwarsch, dat is te zeggen, horizontaal, denzelfden rechthoekigen vorm bewaarende. Men kan deze byzonderheden gemaklyk bewaarheden; zo men slegts de hand op het oog van een hert legt; op het oogenblik dat men dit oog zal ontdekken, zal men den oogappel meer dan vier lynen zien vernaauwen.

Deze waarneeming doet den Hr. Beccaria met reden denken, dat de andere dieren van het geslagt der herten dezelfde eigenschap hebben van hunne oogappelen te verwyden en te vernaauwen; maar het geen hier inzonderheid opmerkelyk voorkomt, is, dat de oogappel van de katten, de steen-uilen, en van verscheiden andere dieren, zig vertikaal, of van boven naar onderen zamen trekt of verwydt; terwyl die van het hert zulks horizontaal doet.

Ik moet by de Historie van het hert nog byvoegen een stuk, dat my is medegedeeld door den Marquis d'Amezaga, die by veele kundigheden eene groote ondervinding van de jagt voegt.

De herten, zegt hy, werpen hunne hoornen af in de maand van maart; wat eer of wat laater, naar hunnen ouderdom Op het einde van juny beginnen by de groote herten de hoornen weder aan te groeijen, en in 't begin van augustus beginnen zy de vastigheid te krygen, welke zy het overige van het jaar behouden zullen. Den 17 october wierdt door het volk van den Prins van Condé een hert van tien takken aangevallen; het is in dezen tyd, dat deze dieren in hunnen bronstyd, en dus minder sterk zyn, en 't was met groote verwondering, dat wy hetzelve zulk een grooten weg zagen afloopen.

Dit hert, gevangen zynde, vonden wy deszelfs hoofd wit en bloedig, gelyk het zoude hebben moeten zyn in den tyd als de gewoone herten hunne hoornen beginnen te schieten; het was bedekt met lappen of stukken van het fluweelig vel dat zig van de takken afscheidt. Het hadt takken op takken, met twee roeden,

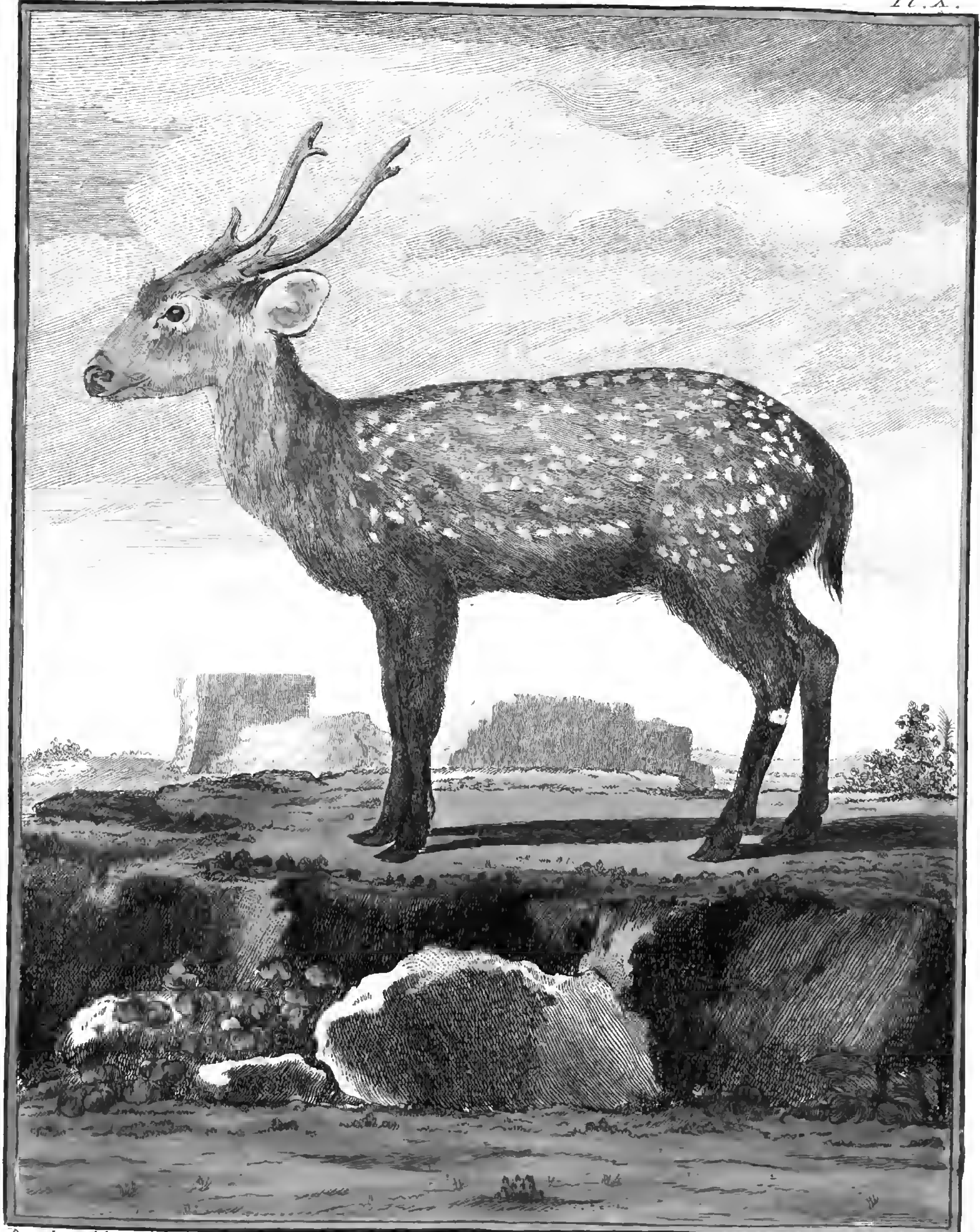
zonder grondhoornen. Alle de jagers, die, na het vellen van dit hert, hier bykwamen, ftonden zeer verwonderd over dit verfchynzel; maar zy waren het nog meer, toen men het de zaadballen wilde wegneemen; men vondt 'er geene in den balzak, maar na het lichaam geopend te hebben, vondt men twee kleine balletjes, zo groot als hazelnooten, en wy zagen duidelyk, dat dit hert thans geen bronstyd hadt gehad, gelyk de andere herten, en wy ftelden vaft, dat het nooit in dat geval was geweeft. Men weet, dat in de maanden juny, july, en auguftus, de herten zwaar met vet belaaden zyn, en dat zy in feptember dat vet zodanig verliezen, dat hun niet dan vel en been overblyft; dit hert echter hadt al zyn vet behouden, ter oorzaake dat het niet in ftaat was om driftig te worden of te bronfen: dit hert hadt nog een ander gebrek, 't welk wy waarnamen toen wy 'er de voeten affneden; daar ontbrak hem naamlyk in den regtervoet het binnenfte been van den voet, en dit been, dat in den linkervoet gevonden wierdt, was een half duim lang, fpitfch, en zo dik als een tandeftooker.

Het is bekend, dat een hert, 't welk men de zaadballen ontneemt in den tyd als het zyne hoorns niet heeft, dezelve ook niet krygt; men weet, insgelyks, dat een hert, 't welk men fnydt, terwyl zyne hoorns volkomen zyn, dezelve altyd behoudt. Nu fchynt het, dat de zeer kleine teeldeelen van het dier, waarvan ik hier fpreek, genoeg zyn geweeft om hetzelve van hoornen te doen verwiffelen, maar dat de Natuur altyd traag geweeft is in haare werken voor de formeering van dit dier, want wy hebben geen fpoor of blyk ontdekt, dat zy door eenige toevallen in haare verrichtingen of poogingen is te loor gefteld; zo dat men met recht kan zeggen, dat deze vertraaging niet komt dan van het weinige der teeldeelen van dit dier, welke evenwel genoeg waren om het afvallen en weder aangroeijen der hoornen voort te brengen, naardien de knobbels ons aanweezen, dat het zyne eerfte, zyne tweede, zyne derde, enz. hoornen gehad hadt.

Deze waarneeming van den Hr. Marquis D'AMEZAGA fchynt nog beter dan alle de waarneemingen welken men te vooren gemaakt hadt, te bewyzen, dat het afvallen en vernieuwen van de hoornen der herten geheel afhangt van de tegenwoordigheid der zaadballen, en gedeeltelyk van derzelver meer of min volkomen ftaat; want, om dat hier de zaadballen onvolmaakt en veel te klein waren, hadden de hoornen, te dezer oorzaake, langer tyd noodig om aan te groeijen, en vielen ook laater af dan in andere herten.

Wy hebben in 't *XI Deel*, *bladz.* 243, eene vry duidelyke aanwyzing gegeeven wegens een byzonder ras van hert, onder den naam van het *zwarte hert*, of het *hert van Ardennes*, bekend; maar wy wiften toen niet dat dit ras verfcheidenheden hadt. Wylen de Hr. COLINSON heeft my gefchreeven, dat de Koning van Engeland, JACOBUS I, verfcheiden zwarte, of ten minften zeer bruine herten, hadt doen komen uit verfcheiden landen, maar vooral uit Holftein, Denemarken, en Noorwegen, en hy merkt in zynen brief aan, dat deze herten verfchillende zyn van die welken ik in myn werk befchreeven heb.

Zy hebben, zegt hy, breede en platte hoornftammen, gelyk de damherten, het welk in die der Ardennes geene plaats heeft. Hy voegt 'er by, dat Koning JACOBUS verfcheidene dezer herten in twee boffchen, digt by London, hadt doen zetten, en dat hy eenige naar Schotland hadt gezonden, vanwaar zy zig naar verfcheiden oorden verfpreid hebben. Des winters fchynen zy zwart, en hun hair ftaat dan over-

De Sève del. Fringham Sc.

LE CERF-COCHON.

overeind; des zomers zyn zy bruin, en hebben zy glad hair, maar zy zyn zo goed niet om te eeten als de gewoone herten (*a*).

Pontoppidan, van de Noorweegsche herten spreekende, zegt, dat 'er geene, dan in de distrikten van Bergen en van Drontheim, dat is te zeggen in het westelyk gedeelte van het Koningryk, gevonden worden, en dat deze dieren somtyds met troepen de kanaalen overtrekken, die tusschen het vaste land en de nabuurige eilanden van de kust zyn, leggende het hoofd op het kruis van den voorzwemmer, en op die wyze malkanderen in eene agtervolgende lyn nazwemmende; en wanneer het hoofd of de geleider van de bende vermoeid is, wykt hy om te rusten, en de sterkste neemt zyne plaats in (*b*).

Sommigen hebben gedacht, dat men de herten onzer bosschen tot tamme of huislyke dieren zoude kunnen maaken door hen op de eigen wyze te behandelen, als de laplanders hunne rendieren behandelen, dat is te zeggen, met zorgvuldigheid en zachtheid; wy kunnen ten dezen opzichte een voorbeeld bybrengen, dat men zoude kunnen volgen. Eertyds waren 'er geene herten op l'Isle de France; de Portugeesen hebben 'er dat eiland mede bevolkt; zy zyn klein, en hebben graauwer hair dan die van Europa, van welken zy evenwel herkomstig zyn. Toen de Franschen zig op het eiland vestigden vonden zy eene groote menigte van deze herten; zy hebben 'er een gedeelte van verdelgd, en de overigen hebben de wyk genomen naar de minst bezogte plaatsen van het eiland; men heeft hen weeten tam te maaken, en eenige inwooners hebben 'er troepen van (*c*).

Wy hebben in de *Ecole Veterinaire* eene kleine soort van hert gezien, welke men ons zeide van de Kaap de Goede-hoop te komen, welker huid bezaaid was met witte vlakken, gelyk die van den axis; men gaf 'er den naam aan van *varken-hert*, om dat het niet dezelfde vaardigheid en dikker beenen hadt dan de andere dieren van dit geslagt: men kan 'er de afbeelding van zien op *Pl. X:* zy waren slegts drie voet, vier en een half duim lang, van het einde van den bek tot aan het uiterste des lichaams; de beenen waren kort, de voeten en de hoeven zeer klein; het hair vaal, bezaaid met witte vlakken; het oog zwart en wel geopend, met groot zwart hair aan de bovenste oogleden; de neusgaten zwart; eene zwartachtige band van de neusgaten naar den hoek van den mond; de kop van kleur als de buik eener hinde, met grauwachtig vermengd, bruin op het neusbeen, en ter zyde de oogen; de ooren zeer breed, met wit hair van binnen, en van buiten met een glad, grys, met vaal gemengd hair bezet. De hoornen dezer herten waren elf duimen en zeven lynen lang, tegen eene dikte van tien lynen. Het bovenste van den rug was bruiner dan het overige des lichaams; de staart vaal van boven en wit van onderen, en de beenen waren zwartachtig bruin.

(*a*) Extract van twee brieven van den Hr. Collinson aan den Hr. de Buffon, in dato 30 Dec. 1764, en 6 Febr. 1765.
(*b*) *Hist. Naturelle de la Norwege*, *par* Pontoppidan. *Journal étranger. Juin* 1756.
(*c*) Noote, door den Hr. Vicomte de Guernhoent medegedeeld aan den Hr. de Buffon.

Dit dier schynt meer te naderen tot de soort van het hert dan tot die van het damhert; men kan 'er uit de beschouwing van zyne hoornen alleen genoeg over oordeelen.

HET DAMHERT EN DE AXIS.

De Hertog VAN RICHEMONT hadt in 1765 eene groote menigte van deze soort van damherten in zyn park, welken men gemeenlyk *herten van den Ganges* noemt, en welken ik axis geheeten heb. De Hr. COLLINSON heeft my geschreeven, dat men hem verzekerd hadt, dat zy met de damherten voortteelden.

Zy leeven gaarne met hun, zegt hy, en maaken geene onderscheidene benden; het is meer dan zestig jaaren geleden, dat men deze soort in Engeland heeft; zy bestaan daar, voor dat 'er zwarte en witte damherten zyn geweest, en zelfs voor dat men 'er herten hadt, die laater op het eiland van Groot-Britanje gekomen zyn, en welken ik geloof dat uit Frankryk derwaards zyn gezonden, want daar waren te vooren in Engeland slegts de gemeene damherten, *fallow deer*, en in Schotland de rheebokken; maar behalven deze eerste soort van damherten, zyn 'er thans het damhert axis, het zwarte damhert, het rosse damhert. De vermenging van alle deze kleuren maakt dat 'er in de parken zeer schoone verscheidenheden zyn (*d*).

Daar waren in de dierengaarde van Versailles in 1764, twee Chineesche damherten; het een een mannetje, en het ander een wyfje; zy hadden slegts twee voet en vier duim hoogte; het lichaam en de staart waren van een ligt-bruine kleur; de buik en de beenen ligt-roo; de beenen waren kort; de hoornen breed, uitgestrekt, en voorzien van takken. Deze soort, kleiner dan die van het gemeen damhert, en zelfs dan die van de axis, is echter misschien eene enkele verscheidenheid van deze laatstgenoemde, schoon zy 'er van verschilt, voor zo verre, dat zy geene witte vlakken heeft; maar men heeft waargenomen, dat dit damhert in plaats van deze witte vlakken, op verscheiden plaatsen eenige groote vaal-roode of rosse hairen hadt, die zichtbaar op de bruine kleur des lichaams sneeden. Voor het overige was het wyfje van dezelfde kleur als het mannetje, en ik vermoede, dat het ras zig niet alleenlyk in Frankryk zoude kunnen voortplanten, maar misschien zelfs zig met die van de axis vermengen; des te meer om dat het een zo wel als het ander dezer dieren uit het oosten in Asie herkomstig zyn.

DE RHEE.

Ik heb op verscheiden plaatsen van myn Werk gezegd, dat onder de vrye dieren de rosse, de bruine, en de graauwe, de gewoone kleuren zyn, en dat het de huislyke staat is, die de witte damherten, de witte konynen, enz. heeft voortgebragt; de Natuur alleen brengt evenwel somtyds die zelfde uitwerkzels voort in de wilde dieren. De Hr. Abt VILETTE heeft my geschreeven, dat een bewooner van de landgoederen van zyn broeder, by

(*d*) Brief van den Hr. COLLINSON, aan den Hr. DE BUFFON, Londen 3 Dec. 1764, en 21 Nov. 1765.

d'Orgelet in Franche-Comté gelegen, hem twee jonge rheebokjes hadt gebragt, waarvan het een de gewoone kleur hadt, en het ander, zynde een wyfje, melkwit was, en niets zwartachtigs hadt dan het einde van de neus en de nagels (*e*).

In geheel noordelyk Amerika vindt men rheebokken, gelyk aan die van Europa; zy zyn alleenlyk grooter, en des te meer naarmaate het klimaat gemaatigder wordt. De rheebokken van Louisiana zyn gemeenlyk eens zo groot als die van Frankryk (*f*). De Hr. DE FONTENETTE, die my dit factum verzekerd heeft, voegt 'er by, dat zy ligtlyk tam worden; de Hr. KALM zegt het zelfde; hy brengt een rheebok by, die des daags zyn voedzel in het bosch ging haalen, en des avonds naar huis terug kwam (*g*); maar in de landen van Zuid-Amerika zyn vry groote verscheidenheden in deze soort. De Hr. DE LA BORDE, Geneesheer des Konings, te Cayenne, zegt:

Dat men daar vier soorten van herten kent, die, zonder onderscheid, of het mannetjes of wyfjes zyn, den naam van *biches* of *hinden* draagen. De eerste soort, *woud-hinde*, of *roode-hinde* geheeten, onthoudt zig altyd in dichte bosschen, om minder door de maringouins geplaagd te worden; deze hinde is grooter en dikker dan de andere soort, welke men noemt *biche de Paletuviers*, die de kleinste van de vier, en niet zo groot is als de hinde *van Barallou* genaamd, die de tweede soort maakt, en die dezelfde kleur heeft als de woud-hinde. Wanneer de mannetjes oud zyn, maaken hunne hoornen slegts takken van eene middelmaatige grootte en dikte, en op alle tyden hebben deze hoornen niet meer dan vier of vyf duimen hoogte. Deze hinden van Barallou zyn zeldzaam, en vechten met de woud-hinden; men merkt in deze beide soorten, aan het zydelyk gedeelte van yder neusgat, twee klieren van eene zeer zichtbaare grootte, die een wit en stinkend vocht verspreiden.

De derde soort is die welke men *hinde van de Savanes*, of *weide-hinde* noemt; zy heeft graauwachtig hair; langer beenen dan de voorige, en langer lichaam. De jagers hebben aan den Hr. DE LA BORDE verzekerd, dat deze biche van de Savanes die klier aan de neusgaten niet hadt gelyk de andere; dat zy daarvan ook verschilt in geaartheid, voor zo verre zy minder wild is, en zelfs zo nieuwsgierig dat zy tot de menschen nadert, welke zy bemerkt.

De vierde is die der *Paletuviers*, kleiner en gemeener dan de drie andere. Deze kleine biches zyn in 't geheel niet wild; hunne hoornen zyn langer, en meer getakt dan die der andere; men noemt hen *biches de Paletuviers*, om dat zy zig in de verdronken Savanes en laage landen onthouden, als of men zeide *moer-* of *moeras-hinden*.

Deze dieren zyn greetig naar manioc, en verdelgen dikwils de planteryen van dezen wortel. Hun vleesch is malsch, en zeer goed van smaak; de oude worden zo wel gegeeten als de jonge, en hebben een beter smaak dan de Europische herten. Zy worden gemaklyk tam; men ziet 'er op de straaten van Cayenne, die de stad uitgaan, en zig allerwegen begeeven, zonder dat zy ergens bang voor zyn: daar

(*e*) Brief van den Hr. DE LA VILLETTE, aan den Hr. DE BUFFON, gedat. Lons-le-Saunier, 17 juny, 1773.

(*f*) Brief aan den Hr. DE BUFFON, door den Hr. DE FONTENETTE, 's Konings Geneesheer te Nieuw Orleans, 20 octob. 1750.

(*g*) *Voyage de* P. KALM, *Gottingue* 1757, *Tom. II, pag.* 350.

zyn zelfs wyfjes, die in de bosſchen wilde mannetjes gaan opzoeken, en die vervolgens met haare jongen terug komen.

De cariacou is kleiner; zyn hair is graauw, naar het witte trekkende; zyne hoornen zyn recht en ſpits; hy is eer van het ras der rheebokken dan van dat der herten; hy bezoekt de bewoonde plaatſen niet; men ziet hem niet in den omtrek van de ſtad Cayenne, maar hy is zeer gemeen in de groote boſſchen; men maakt hem echter gemaklyk tam; hy werpt maar één jong jaarlyks (*h*).

Indien men dit bericht vergelykt met het geen wy gezegd hebben onder het artykel der mazames, *XII Deel*, *bladz.* 216, enz., zal men zien, dat alle deze gewaande herten of hinden van den Hr. DE LA BORDE niet dan rheebokken zyn, waarvan de verſcheidenheden in de Nieuwe Wereld talryker zyn dan in de Oude.

HET RENDIER.

Wy hebben in het *XII Deel*, *Pl. XI*, niet dan de afbeelding van een mannetjes-rendier gegeeven, toen wy geene gelegenheid hadden om een wyfjes-rendier, hier leevende, of genoegzaam bewaard, te bekomen, om het te laaten aftekenen; wy geeven hier (*Pl. XI*), de afbeelding van een wyfjes-rendier, dat leevende is geweeſt te Chantilly in het park van zyne Doorluchtige Hoogheid den Prins van CONDÉ, aan wien de Koning van Zweeden het gezonden hadt met twee mannetjes van dezelfde ſoort, waarvan het een onderweg, en het ander kort na zyne aankomſt in Frankryk ſtierf. Het wyfje heeft het langer uitgehouden; zy was van grootte als eene hinde, maar minder hoog op de beenen en dikker van lichaam; zy hadt hoornen even als de mannetjes, eveneens getakt, trekkende de eene verdeeling voorwaards, de andere agterwaards; maar deze hoornen waren korter dan die der mannetjes. Zie hier de verdere beſchryving met de afmeetingen van dit dier, zo als de Hr. DE SEVE my dezelve gegeeven heeft.

De hoogte van het voorſtel is van twee voet elf duim, en die van het achterſtel van twee voet elf duim en negen lynen; zyn hair is dik en glad, gelyk dat van het hert; de kortſte hairen op het lichaam zyn ten minſten vyftien lynen lang, zy zyn langer onder den buik, zeer kort op de beenen, en zeer lang op de kogel, tot op de ſpooren. De kleur van 't hair, dat het lichaam bedekt, is rosachtig bruin, lichter of donkerer op verſchillende plaatſen des lichaams, en met een geelachtig wit vermengd of geſpikkeld. Op een gedeelte van den rug, de dyen, het bovenſt van den kop, en het neusbeen is het hair donkerer, inzonderheid boven de traangoot, welke het rendier eveneens als het hert heeft. De omtrek van het oog is zwart; de ſmoel is donker-bruin, en de omtrek der neusgaten zwart; het eind van den ſmoel tot aan de neusgaten is helder wit, gelyk ook het einde der onderſte kaakbeenen; het oor is van boven bedekt met een dik hair, wit, naar den vaal-rooden trekkende, vermengd met bruine hairen; het binnenſte van het oor is bezet met groote witte hairen; de hals en het bovenſte gedeelte des lichaams zyn geelachtig, of rosachtig wit, gelyk ook de groote hairen, die van het onderſte van den hals op de borſt hangen. Het onderſt van den buik is wit; op de ribben, boven den buik, is een breede bruine ſtreep, zo als de gazelle heeft. De beenen zyn zeer

(*h*) *Extrait des Obſervations Manuſcrites de M.* DE LA BORDE, *Medicin du Roi à Cayenne.*

De Seve del. Fringham sc.

LA FEMELLE DU RENNE.

dun voor het lichaam; zy zyn, even als de dyen, donker-bruin van kleur, en vuil wit van binnen; gelyk ook de einde van het hair, dat de hoeven bedekt. De voeten zyn gespleeten, gelyk die van het hert; de beide voorste spooren zyn breed en dun; de twee kleine van de agterbeenen zyn lang, vry dun, en van binnen plat; deze vier spooren zyn alle zeer zwart.

	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte van het lichaam van den bek tot aan den aars, over de uitwendige oppervlakte gemeeten.	5.	1.	2.
Dezelfde lengte in eene rechte lyn genomen.	4.	7.	0.
Lengte van den kop, tot aan den oorsprong der hoornen.	1.	1.	0.
Omtrek van den bek, agter de neusgaten.	0.	11.	1.
Opening der neusgaten.	0.	1.	4.
Omtrek van den mond.	0.	7.	8.
Afstand tusschen de hoeken van het onderste kaakbeen.	0.	1.	8.
Afstand tusschen die van het bovenste kaakbeen.	0.	2.	9.
Afstand tusschen den agtersten hoek en het oor.	0.	9.	9.
Afstand tusschen de voorste hoeken der oogen.	0.	5.	3.
Omtrek van het hoofd, voor de hoornen gemeeten.	0.	9.	3.
Lengte der ooren.	0.	4.	1.
Breedte van de basis op de buitenste kromming.	0.	4.	3.
Afstand tusschen de ooren om laag, volgens de kromming van de nek.	0.	4.	7.
Lengte van den hals.	0.	10.	0.
Omtrek by den kop.	1.	8.	10.
Omtrek by de schouders.	0.	2.	2.
Hoogte van het voorstel.	2.	9.	9.
Hoogte van het agterstel.	2.	11.	0.
Omtrek des lichaams agter de voorste beenen.	3.	8.	5.
Dezelfde omtrek voor de agterste beenen.	3.	11.	0.
Lengte van de stomp van den staart.	0.	4.	3.
Omtrek aan zyn begin.	0.	8.	2.
Lengte van den arm, van den elleboog tot aan de knie.	0.	11.	2.
Omtrek aan de dikste plaats.	1.	1.	3.
Omtrek van de knie.	0.	5.	4.
Lengte van de pyp.	0.	6.	6.
Omtrek aan de dunste plaats.	0.	3.	7.
Omtrek van de kogel.	0.	5.	7.
Lengte van de koot.	0.	4.	3.
Omtrek van de koot.	0.	5.	3.
Omtrek van de kroon.	0.	7.	6.
Hoogte van het onderste van den voet tot de knie.	0.	10.	0.
Lengte van de dye van de knieschyf tot de waade.	1.	0.	5.
Omtrek by den buik.	1.	10.	5.
Lengte van de pyp van de waade tot de kogel.	1.	0.	0.
Omtrek.	0.	5.	1.
Lengte der spooren.	0.	3.	6.
Hoogte der hoeven.	0.	1.	6.
Lengte van de voorhoef tot aan de hiel, in de voorste voeten.	0.	6.	3.
Lengte in de agterste voeten.	0.	6.	0.
Breedte der hoeven in de voorste voeten.	0.	3.	0.
Dezelfde breedte in die der agterste voeten.	0.	3.	5.

	voeten,	duimen,	lynen.
Omtrek der hoeven in de voorſte voeten. . .	0.	5.	4.
Omtrek derzelver in de agterſte voeten. . .	0.	5.	1.
Lengte der hoornen in eene rechte lyn. . .	1.	2.	7.
Van den oorſprong aan den kortſten en breedſten tak. .	0.	7.	6.
Omtrek aan hun begin.	0.	3.	10.

Voor het overige moet men uit de afbeelding, welke wy van het rendier geeven, niet oordeelen over de uitgeſtrektheid zyner hoornen in lengte en dikte; daar zyn 'er die zig agterwaards uitſtrekken van den kop des diers tot aan zyn kruis, en die voorwaards loopen met byſcheuten van meer dan een voet lengte. De groote, of opgegraven hoornen, welken men op verſcheiden plaatſen, en vooral in Ierland, in den grond gevonden heeft; ſchynen behoord te hebben aan de ſoort van het rendier; ik ben door den Hr. Colinson onderricht, dat hy van die groote opgegraaven hoornen gezien hadt, die tien voeten tuſſchenruimte tuſſchen hunne einden hadden, met takken die zig voorwaards over het aangezicht van het dier uitſtrekten, gelyk in de hoornen van het rendier (*i*).

Het is dan tot deze ſoort, en niet tot die van den eland, dat men moet brengen de uitgegraaven hoornen van het dier, 't welk de Engelſchen *mooſe-deer* genaamd hebben; men moet evenwel erkennen, dat tegenwoordig geene rendieren beſtaan, groot en ſterk genoeg om zulke dikke en lange hoornen te draagen; als die, welken men in Ierland, gelyk ook in eenige andere plaatſen van Europa, en zelfs in Noord-Amerika (*k*), onder den grond gevonden heeft.

Voor het overige kende ik ſlegts eene ſoort van rendier, waartoe ik de caribou van Amerika, en het damhert van Groenland gebragt heb, waarvan de Hr. Edwards de afbeelding en de beſchryving gegeeven heeft; en het is niet dan ſints eenige jaaren, dat ik onderricht ben, dat 'er twee ſoorten, of liever twee verſcheidenheden zyn; de eene veel grooter dan de andere; het rendier, waarvan wy hier de afbeelding en de beſchryving gegeeven hebben, is van de kleine ſoort, en waarſchynlyk het zelfde als het Groenlandſch damhert van den Hr. Edwards.

Eenige Reisbeſchryvers zeggen, dat het rendier het damhert is van 't Noorden; dat het wild is in Groenland, en dat de ſterkſte daar niet grooter zyn als een vaerze van twee jaaren (*l*).

Pontoppidan verzekert, dat de rendieren omkomen in alle landen van de Wereld, behalven in die van 't Noorden, alwaar zy zelfs zig op 't gebergte onthouden moeten; maar hy voegt 'er minder gelooflyke dingen

(*i*) Brief van den Hr. Colinson aan den Hr. de Buffon, Londen 6 Febr. 1765.

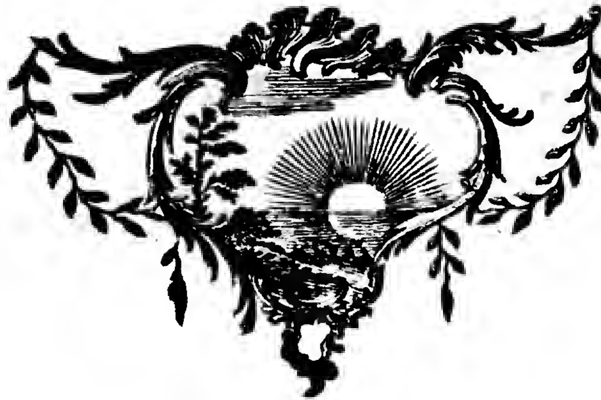
(*k*) Men vindt in Noord-Amerika hoornen, die aan een byſter groot dier hebben moeten behooren; men vindt dergelyken in Ierland; zy zyn getakt, enz. *Voyage de* P. Kalm. *Tom. II. pag.* 435.

(*l*) *Hiſt. Génér. des Voyages. Tom. XIX. pag.* 37.

by, zeggende, dat hunne hoornen beweegbaar zyn, zo dat het dier dezelve voorwaards of agterwaards kan buigen, en dat zy boven de oogappels eene kleine opening in het vel hebben, daar zy een weinigje door zien kunnen, wanneer eene al te zwaare ſneeuw hen belet de oogen te openen. Deze laatſte byzonderheid komt my voor, loutere verbeelding te zyn, misſchien geſprooten uit het gebruik der laplanderen, die zig de oogen met een ſtuk geſpleeten hout bedekken, om de al te ſterke ſchittering van de ſneeuw te vermyden, die hen in weinige jaaren blind maakt, indien zy door dit middel de voorzorg niet gebruiken om de wederkaatſing van dit al te witte licht te verminderen, als waardoor de oogen geweldig vermoeid en veel benadeeld worden (*m*).

Eene opmerkelyke zaak in deze dieren is het gekraak, 't welk zig in alle hunne beweegingen doet hooren; het is zelfs hiertoe niet noodzaakelyk dat hunne beenen in beweeging zyn: het is genoeg hun eenige verraſſing of eenige vrees, door hen aan te raaken, te verwekken, om dit gekraak te doen hooren; men verzekert, dat dit zelfde aan den eland gebeurt, maar wy hebben geene gelegenheid gehad om het door eigen waarneeming te onderzoeken.

(*m*) *Hiſt. Nat. de la Norwege*, *par* PON OPPIDAN. *Journal Etranger Juin* 1756.

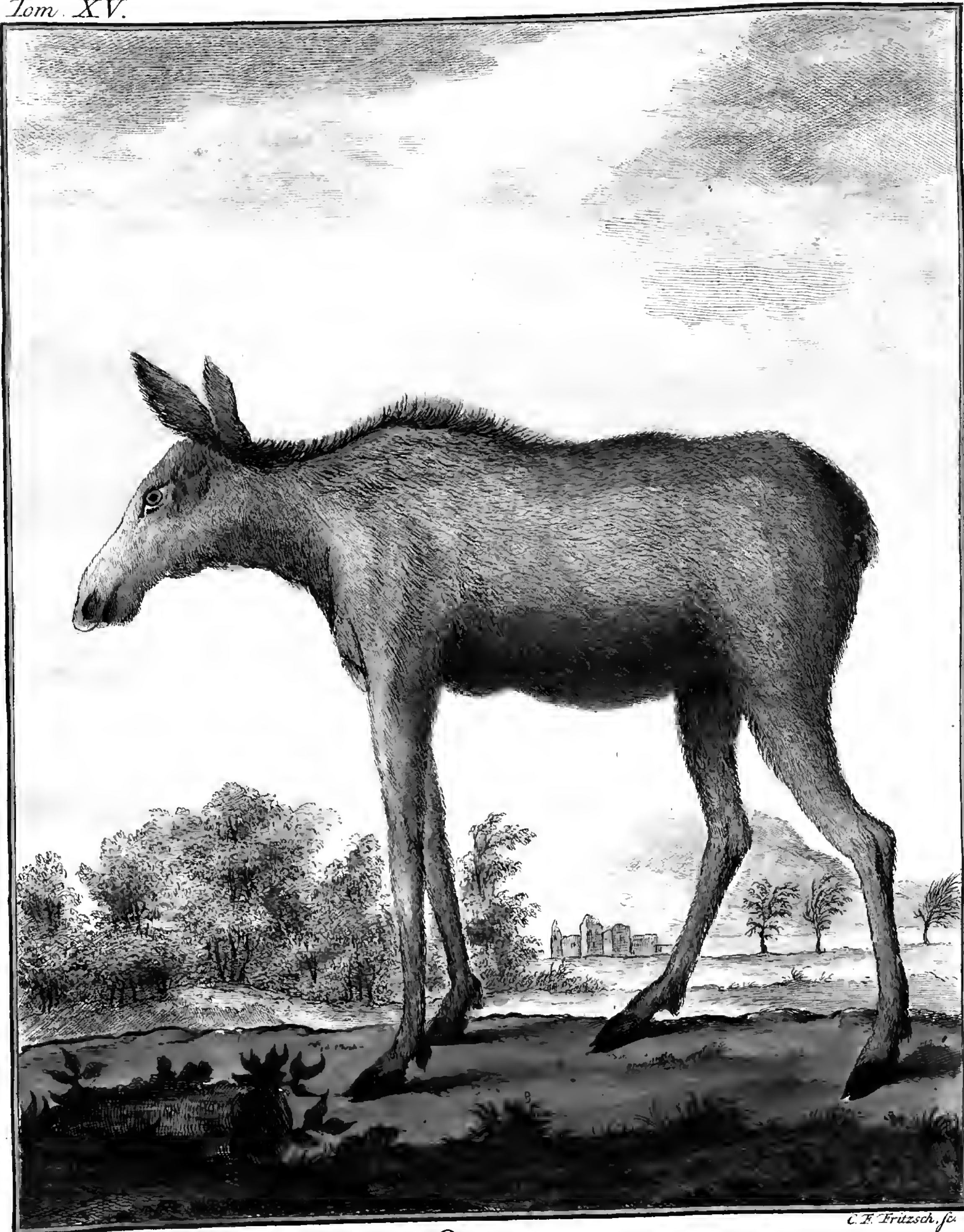
DE ELAND, DE CARIBOU, EN HET RENDIER (*).

De Hr. DE BUFFON denkt met reden, dat de eland van Europa ook in Noord-Amerika, onder den naam van orignal gevonden wordt (*a*). Zo 'er eenig verschil is tusschen de dieren, door deze twee naamen aangeduid, bestaat het zelve eeniglyk in de grootte, die, gelyk men weet, naar het klimaat en het voedzel der dieren, zeer verschilt; en nog is het niet uitgemaakt, wie van de beiden de grootste is. De Hr. DE BUFFON denkt dat het de Europische zyn (*b*), en dit is natuurlyk te vermoeden, dewyl dezelfde dieren standvastig kleiner zyn in de Nieuwe dan in de Oude Wereld; de meeste reizigers egter vertoonen den orignal grooter dan onzen eland. De Hr. DUDLEY, die daar eene zeer goede beschryving van heeft gezonden aan de Koninglyke Maatschappy, zegt, dat zyne jaagers 'er een gedood hadden, die meer dan tien voeten hoog was (*c*); ook moet dit dier wel zo groot zyn om de verbaazende hoornen te kunnen draagen waarmede zyn kop belast is, die honderd-vyftig, en zelfs, zo men DE LA HONTAN (*d*) mag gelooven, tot drie- en vier-honderd ponden wegen.

Mylord, Hertog VAN RICHEMOND, wiens vermaak het is alles ten algemeenen nutte by malkanderen te verzamelen wat de volmaaking der kunsten, en de vermeerdering onzer kennis in de Natuurlyke Historie kan bevorderen, heeft een wyfjes-orignal, die hem gezonden was door den Generaal CARLETON, Gouverneur van Canada, in 1766. Dit dier was toen nog maar één jaar oud, en hadt negen of tien maanden in zyne dierengaarde van Goedvoed geleefd; eenigen tyd voor dat het stierf, liet hy 'er eene naauwkeurige aftekening van maaken, welke hy de goedheid heeft gehad my mede te deelen; ik heb gedagt, dat men dezelve hier met vermaak zien zoude (*Pl. XII*) om de plaats te vervullen van die, welke de Hr. DE BUFFON den tyd niet gehad heeft om te Parys te laaten voltooijen. Dewyl dit wyfje nog jong was, hadt het niet meer dan vyf voeten hoogte; deszelfs kleur was donker-bruin boven op het lichaam, en helderer van onderen.

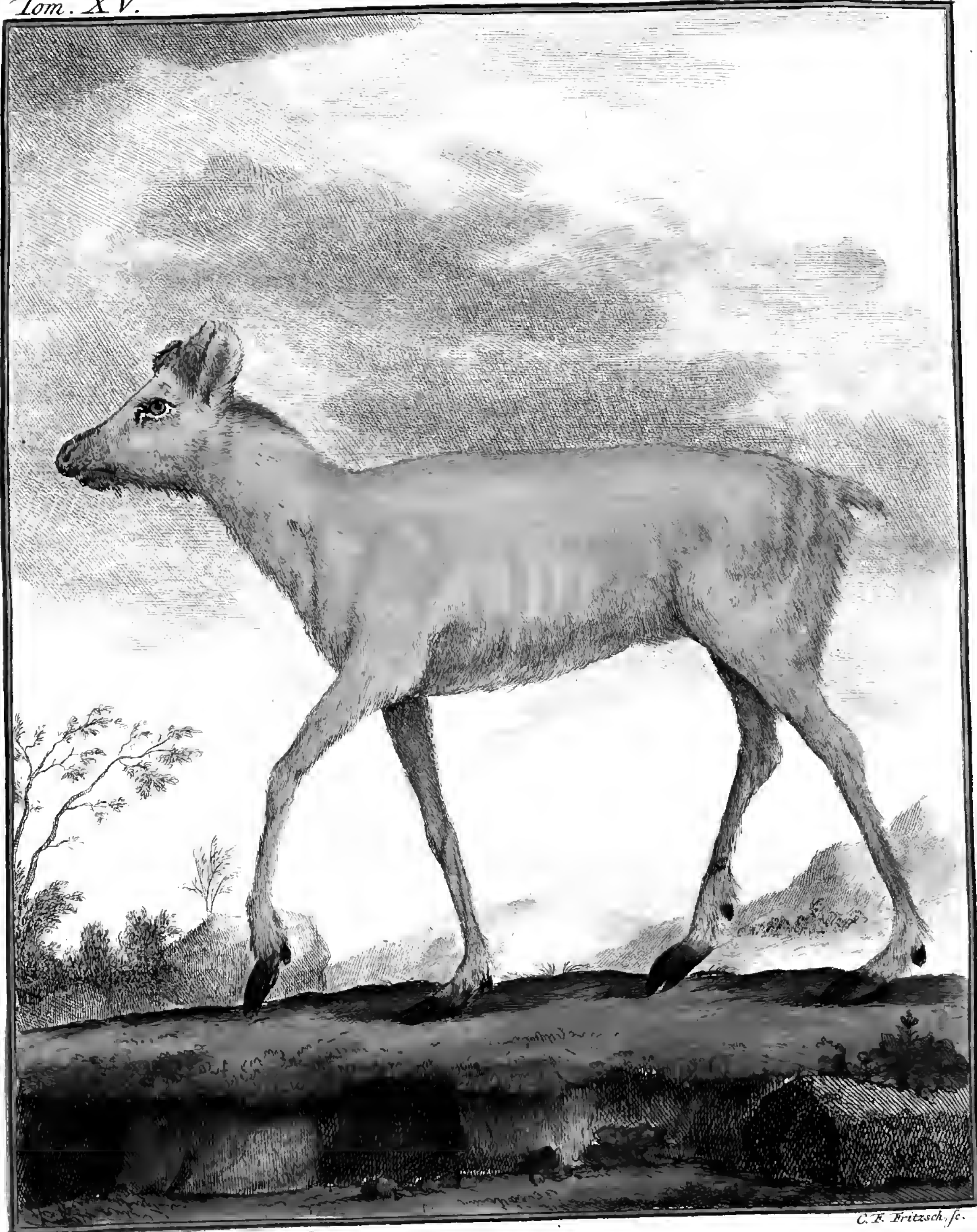
Ik heb ook van Canada den kop van een ouder wyfjes-orignal ontvangen; deszelfs lengte van het einde van den muil tot aan de ooren, is van twee voet drie duim; de omtrek, by de ooren genomen, is van twee voet en agt duim, en by den mond van één voet en tien duim De ooren zyn negen

(*) Door den Hoogleeraar ALLAMAND.
(*a*) Zie het XII Deel, *bladz.* 84.
(*b*) ——————— Ibid. *bladz.* 85.
(*c*) *Philos. Transact.* voor 't jaar 1721. No. 368. *pag.* 165.
(*d*) Zie het XII Deel, *bladz.* 85.

C. F. Fritzsch. sc.

L' ORIGNAL.

C. F. Fritzsch. sc.

LE CARIBOU.

gen duimen lang; maar dewyl deze kop verdroogd is, begrypt men, dat deze maaten kleiner zyn dan in het leevende dier.

De Hr. DE BUFFON is ook van denkbeeld, dat de caribou van Amerika het rendier van Lapland is (*e*), en men kan niet nalaaten de redenen, daar hy zyn gevoelen mede aandringt, toe te ſtemmen. Ik heb eene plaat van het rendier gegeeven, die in de Paryſche uitgave niet gevonden wordt; het is de *XI Pl.* van het XIIde Deel; zy is eene copy van die, welke is uitgegeeven door den beroemden ſchilder en graveerder RIDINGER, die het dier leevende heeft getekend. Ik moet hier nog eene andere plaat byvoegen, die de caribou van Amerika vertoont (*Pl XIII*). Het is wederom aan den Hertog VAN RICHEMOND, dat ik daarvoor verpligt ben. Dit dier was hem uit Canada toegezonden, en heeft vry lang in zyne dierengaarde geleefd; deszelfs hoornen begonnen eerſt te ſchieten toen het getekend was; ſchoon ik niets ter opheldering van deze plaat kan zeggen, ben ik egter verzekerd dat men dezelve hier met vermaak zien zal; het is de eenige die den caribou wel vertoont; dezelve met de afbeelding van het rendier vergelykende, zal men terſtond zien, dat 'er een vry groot verſchil is tuſſchen de beide dieren die daar op vertoond worden; maar de afwezigheid der hoornen in den caribou verandert deszelfs voorkomen en gelaat heel veel. Het verſchil tuſſchen den caribou en het rendier zal zig nog ſterker vertoonen, zo men het oog ſlaat op *Pl. XIV*; dezelve vertoont een dier, 't welk in 't jaar 1769 op de kermis te Amſterdam is te zien geweeſt. Zo men de matroozen mag gelooven, die het lieten zien, was het in de noordzee gevangen op de breedte van 76 graaden, omtrent 50 mylen van het land. De Kapitein BRÉ, van Schiedam, die het bevel voerde op een ſchip ter walviſch-viſſchery geſchikt, zag vier van deze dieren in volle zee zwemmen; hy liet terſtond eenige manſchap in de ſloep gaan, die dezelve byna drie uuren uit al hunne magt naroeiden, zonder hen te kunnen inhaalen; eindelyk betrapten zy twee die nog jong waren; het een is geſtorven vóór dat het in Holland kwam, het ander is dat waarvan ik de afbeelding geef, en dat te Amſterdam vertoond is. Zie daar de hiſtorie van het vangen van dit dier, zo als dezelve verhaald is door de matroozen, die verzekerden daar de getuigen van geweeſt te zyn. Men zal dezelve, denk ik, zo gereedelyk niet gelooven; de omſtandigheid, dat deze dieren op een afſtand van vyftig mylen van het land, in zee zwemmende gevonden zyn, is meer dan verdagt. De Kapitein BRÉ zou my daaromtrent een veiliger berigt hebben kunnen geeven; ook heb ik my aan hem willen vervoegen, om 'er hem naar te vraagen; maar ik vernam dat hy weder eene reis hadt ondernomen, waarvan hy nog niet terug gekómen was.

Wat 'er ondertuſſchen van deze hiſtorie weezen moge, dit dier kwam zekerlyk uit een zeer koud land; de minſte warmte was het zelve hinder-

(*e*) Zie het XII Deel, *bladz.* 84.

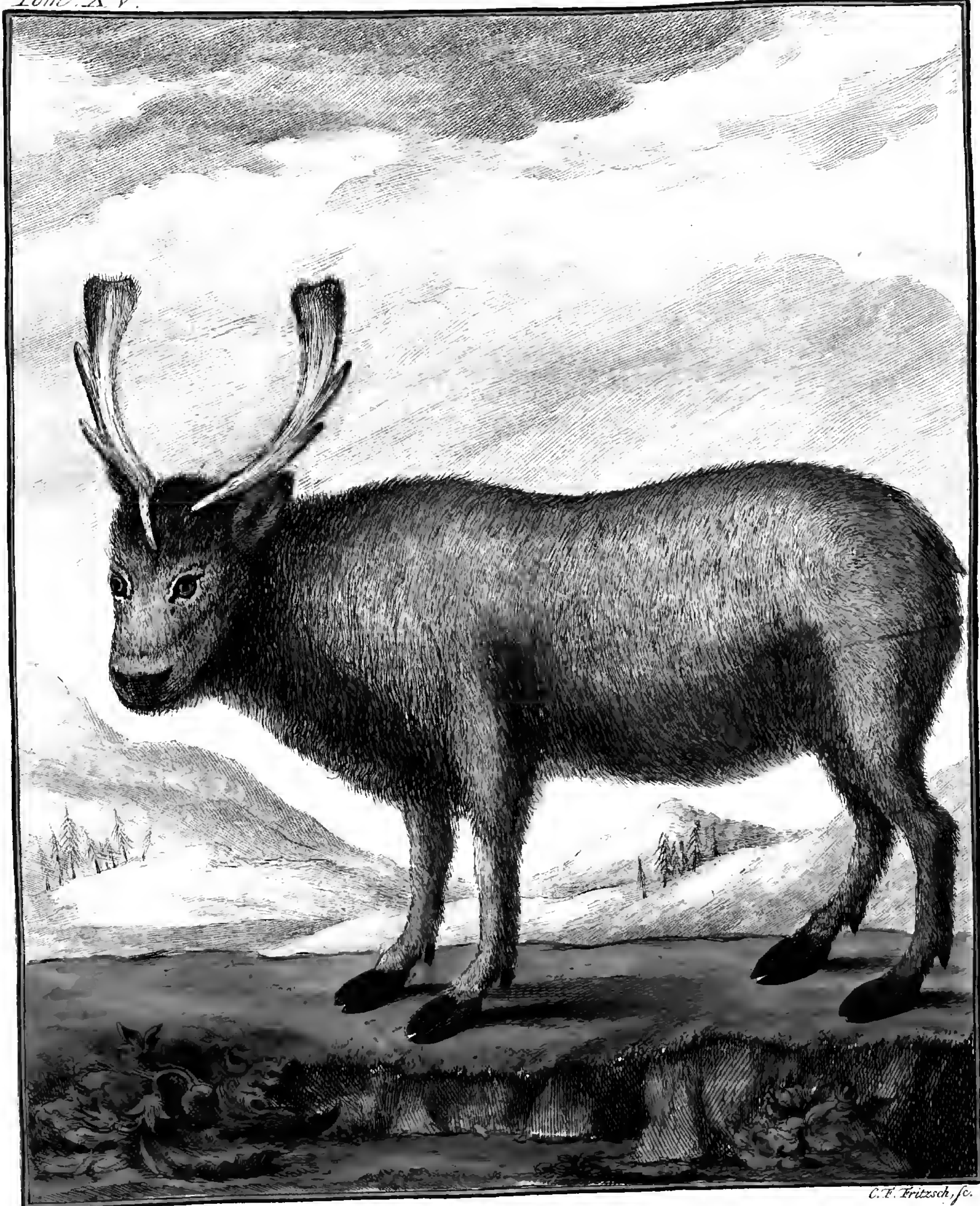
lyk, en om het te verfrisschen, wierp men het dikwils emmers waters over 't lichaam, zonder dat zyn hair daar nat van scheen te worden. Het was niet mogelyk om het lang in 't leeven te houden, het stierf na verloop van vier maanden te Groningen, alwaar men het voor geld liet kyken. Men gaf het op voor een rendier, en 't was dat inderdaad. Het geleek sterk naar dat damhert van Groenland, waarvan de Hr. EDWARDS ons de afbeelding bewaard, en 't welk de Hr. DE BUFFON voor een rendier genomen heeft (*f*). Deze dieren verschillen byna niet dan hierin alleen, dat de hoornen van dit damhert zonder verbreedingen zyn; maar de verscheidenheden, welke de Hr. DAUBENTON heeft gevonden tusschen de hoornen der rendieren die in des Konings kabinet zyn, toonen genoeg dat die verbreedingen niet standvastig gelyk zyn in deze dieren, en dat de onderscheidende kenmerken, welken men daaruit zou willen opmaaken, zeer twyfelagtig zouden weezen.

(*f*) Zie het XII Deel, *bladz.* 83.

BESCHRYVING VAN HET RENDIER.

Het rendier, 't welk in de *XIV Pl.*, vertoond wordt, was een mannetje. De kleur van zyn hair was aschgraauw aan 't einde, maar wit aan den wortel; zyn geheel lichaam was bedekt met een zeer digt donshair, waaruit op verscheiden plaatsen eenige vry styve hairen te voorschyn kwamen, welker punt bruin was. Het onderst gedeelte van zyn hals onderscheidde zig door hairen van agt of negen duimen lengte, waarmede dezelve geheel bedekt was, en die fyner dan paardehair en van eene schoone witte kleur waren. Het eind van zyn muil was zwart en ruig; elke stam van zyne hoornen hadt drie scheuten; die, welke uit het onderste gedeelte te voorschyn kwamen, waren voorwaards op het voorhoofd gerigt; zy liepen alle in een punt uit, en 't was niet dan aan 't bovenst gedeelte van yderen stam dat men verbreedingen bemerkte; maar waarschynelyk zouden zig ook andere vertoond hebben, zo het dier langer geleefd hadt; ik zie uit eene aftekening, welke de Hr. CAMPER van dit dier gemaakt, en welke hy de goedheid gehad heeft van my mede te deelen, dat de verbreedingen van het bovenst der hoornen grooter geworden waren; en dat die, welke in onze plaat puntig vertoond worden, meer breedte gekreegen hadden.

Dit rendier hadt korter maar sterker en dikker beenen dan die van het hert zyn; zyne hoeven waren ook veel breeder, en om die reden bekwaamer om hem op de sneeuw te doen loopen; het einde van de eene was geplaatst op het uiterste van de andere. Zie hier de afmeetingen zyner voornaamste deelen.

C. P. ad viv. del. C. F. Fritzsch, sc.

LE RENNE.

	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte van het lichaam in eene regte lyn gemeeten, van het einde van den muil tot aan den aars.	4.	8.	0.
Hoogte van het voorstel.	2.	8.	0.
Hoogte van het agterstel.	3.	2.	0.
Lengte van den kop, van het einde van den muil tot aan het begin der hoornen.	0.	7.	6.
Lengte der hoornen.	1.	0.	0.
Lengte van den scheut voor op den kop.	0.	4.	9.
Afstand tusschen de hoornen.	0.	2.	6.
Afstand tusschen de neusgaten.	0.	1.	2.
Afstand van het eene oog tot het ander.	0.	5.	0.
Lengte van het oog van den eenen hoek tot den anderen.	0.	1.	6.
Hoogte der agterste beenen tot aan den onderbuik.	2.	1.	0.
Lengte van den staart.	0.	6.	0.
Omtrek des lichaams om den buik genomen.	4.	2.	0.

Dit rendier is niet het eenige dat in onze provintien gezien is; de Hr. Professor CAMPER heeft 'er een ontvangen, dat ongelukkig slegts vier-en-twintig uuren geleefd heeft; de schielyke dood van dat dier is een verlies voor de Natuurlyke Historie; zo het zelve eenigen tyd hadt kunnen waargenomen worden door een man zo doordringend als de Hr. CAMPER, zouden wy deszelfs Historie naauwkeurig hebben leeren kennen, en berigt bekomen hebben van alles wat dit dier betreft; ondertusschen mogen wy ons geluk wenschen dat het in zo goede handen gevallen is. De Hr. CAMPER heeft het zorgvuldig ontleed, en hy heeft 'er my eene naauwkeurige beschryving van gezonden, die het ons beter zal doen kennen dan het ons bekend is door alles wat men 'er tot hiertoe van gezegd heeft. Men zal die met vermaak leezen; zie hier dezelve zo als die Heer my dezelve heeft medegedeeld.

WAARNEEMINGEN WEGENS HET RENDIER,
te Groningen gedaan, door den Hr. Professor CAMPER.

Het rendier, 't welk men my uit Lapland over Drontheim en Amsterdam gezonden heeft, kwam te Groningen op den 21 juny 1771. Het was zeer zwak, niet slegts door de vermoeijenis van de reis en de warmte van het klimaat, maar, naar alle waarschynelykheid, voornaamlyk ter oorzaake van eene verzweering tusschen de muts of tweede maag en het middelrif, waaraan het des anderendaags stierf. Zodra hy aankwam at hy met graagte gras, brood, en andere spyzen, die men hem aanboodt, en hy dronk vry rykelyk. Hy stierf niet by gebrek van voedzel, want, hem openende, vond ik zyne maagen en darmen vol. Zyn dood was langzaam, en ging vergezeld van stuiptrekkingen, die dan algemeen, dan bepaaldlyk aan 't hoofd zichtbaar waren. De oogen inzonderheid leden veel.

Het was een mannetje, vier jaaren oud. Alle de beenderen van zyn geraamte vertoonden nog aanwassen, 't geen toont dat hy zyn volkomen

groei nog niet hadt, waartoe hy niet zou gekomen zyn dan met den ouderdom van vyf jaaren. Dus kan men hieruit besluiten dat dit dier ten minsten twintig jaar leeven kan.

De kleur des lichaams was bruin, en een mengzel van zwart, geel en wit. Het hair van den buik, en inzonderheid van de zyden, was wit, met bruine punten, gelyk als by de andere wilde dieren; dat der beenen was donker geel, dat van den kop trok naar 't zwarte, dat der twee zyden was zeer digt, en dat van den hals en van de borst was ook zeer digt en zeer lang.

Het hair, dat het lichaam bedekte, was zo bros, dat het dwarsch doorbrak, zodra men het een weinig trok; het was van eene golvende gedaante, en van eene zelfstandigheid, vry gelyk aan die van het merg of pit der biezen, daar men stoelmatten van maakt; het bros gedeelte was wit; het hair des hoofds, dat onder den hals, en aan de beenen tot aan de nagels was, hadt die brosheid niet; het was in tegendeel zo sterk als dat van eene koe.

De kroon der hoeven was van alle kanten overdekt met een zeer lang hair; de agterste voeten hadden tusschen de vingers een vry breed velletje, gemaakt van het vel dat het lichaam bedekte, maar met kleine kliertjes bezaaid.

Ter hoogte van de kroonen der hoeven was eene soort van goot, die doordrong tot in de geleeding van de pyp met de beentjes der vingeren; dezelve hadt de breedte van een schryfpen, en was bezet met zeer lang hair. Ik heb zulk eene goot in de voorste voeten niet kunnen ontdekken, en ik weet 'er het gebruik niet van.

De gedaante van dit dier verschilde veel van die, welke door de Auteuren, die daarvan gesproken hebben, beschreven is, gelyk ook van die, welke ik voor twee jaaren getekend heb, om dat dit dier ten uitersten vermagerd was. De Hren. LINNÆUS, de Schryvers van de Encyclopedie, en EDWARDS, verbeelden het alle zeer vet, en bygevolg ronder en dikker.

Zie hier de afmeetingen van deszelfs voornaamste deelen, naar de Groninger voetmaat, die wat minder lang is dan de Fransche.

	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte van den kop, van het einde van den muil tot aan de nek.	1.	2.	0.
Regte hoogte van den kop, alwaar hy het dikste is.	0.	8.	0.
Lengte der ooren.	0.	5.	0.
Lengte van den hals.	0.	8.	0.
Lengte der wervelbeenderen van den hals tusschen den kop en de eerste ribbe.	1.	0.	0.
Lengte van het lichaam van den schouder af tot aan het einde van het heupbeen.	3.	6.	0.
Lengte van het schouderblad.	1.	0.	0.
Lengte van het armbeen.	0.	11.	0.
Lengte van de pyp.	0.	9.	0.
Lengte der vingeren van den voorsten voet met de hoeven.	0.	5.	6.

	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte van het been van den poot. . . .	1.	0.	0.
Lengte van de pyp.	1.	0.	0.
Lengte der vingeren van den agterften voet met de hoeven.	0.	6.	0.
Hoogte van het voorftel.	3.	0.	0.
Lengte van het einde van den muil tot aan den aars.	5.	0.	0.
Afftand tuffchen het armbeen en de kniefchyf. .	1.	4.	0.
Afftand tuffchen het uiterft van het heupbeen en de kniefchyf.	1.	4.	0.
Hoogte van het onderfte gedeelte des lichaams boven de aarde.	1.	6.	0.
Afftand tuffchen de borft en het teeilid. . .	2.	0.	0.
Lengte van den afftand, welken de ribben in de zyden van het geraamte beflaan.	1.	0.	0.

Zyne oogen verfchilden niet van die van het damhert of het hert; zyn oogappel is dwars, en de bruine regenboog trekt naar 't zwarte; zyne traangooten, gelyk aan die der herten, zyn vol van eene witachtige, harftachtige, en meer of min doorfchynende, ftof. Daar zyn twee traanpunten, en twee kanaalen, gelyk als in het damhert. Aan het bovenfte ooglid zyn zeer lange en zwarte hairtjes; het is niet doorboord, gelyk eenige Schryvers gemeld hebben; het is in zyn geheel. De Biffchop Pontoppidan, en op deszelfs gezag de Hr. Haller, hebben zelfs reden willen geeven van die doorbooring van het ooglid; zy hebben dezelve noodig geoordeeld in een land fteeds met fneeuw bedekt, waarvan het fchitterend wit voor de oogen dezer dieren, zonder dit behulp, nadeelig zou hebben kunnen zyn. De menfchen, gefchikt om in allerhande klimaaten te leeven, voorkomen, zo veel zy kunnen, de blindheid, door hunne oogen te dekken met eenige ftof, of te beveiligen door machines, waarin een gaatje is, dat hen toelaat het noodige te zien, maar waardoor flegts een klein gedeelte van het licht, dat hunne oogen anders ontvangen zouden, kan doorgaan; het rendier, voor dit klimaat alleen gefchikt, hadt dit behulp niet noodig, maar hy is voorzien van dat vlies, of dat binnenfte ooglid, dat zo zichtbaar is in alle vogelen, en 't welk men ook by verfcheiden viervoetige dieren vindt, onder welken het egter, een klein getal alleenlyk uitgezonderd, niet beweegbaar is: dit vlies is weder in het rendier niet doorboord, het kan het geheele hoornachtig gedeelte, tot aan den kleinen hoek des oogs toe, bedekken.

Zyne neus is zeer breed, gelyk in de koeijen, en de muil is meer of minder plat, met een lang grysagtig hair bedekt, dat zig tot binnen in de neusgaten uitftrekt. De lippen zyn insgelyks met hair bekleed, uitgezonderd een kleinen rand, die zwartachtig, hard, en zeer poreus is. De neusgaten ftaan zeer verre van malkanderen; de onderfte lip is fmal, en de mond zeer gefpleten, gelyk in de fchaapen.

Hy heeft agt fnytanden in het onderfte kaakbeen, maar dezelve zyn klein, en zitten weinig vaft; hy heeft 'er geene in het bovenfte kaakbeen, even min als andere herkaauwende dieren, maar ik heb gemeend daar haakjes in te bemerken, fchoon zy nog niet buiten het tandvleefch zyn; in het

onderst kaakbeen heb ik daar geen spoor van gevonden. De paarden hebben die haakjes aan de beide kaakbeenen, maar men vindt die zeldzaam by de volens; de damherten, zo wel mannetjes als wyfjes, hebben 'er byna geene; maar ik heb dezen zomer den kop van eene pas geworpen hinde onderzogt, en daar in eene zeer groote haak in het bovenste kaakbeen aan de linker zyde gevonden. De Natuur verschilt in dit stuk te veel, om daaromtrent iets vast te stellen, dat altyd plaats zou hebben. Daar zyn aan ydere zyde der beide kaakbeenen zes baktanden, dat is te zeggen, vier-en-twintig in 't geheel.

Ik heb niets aan te merken ten opzichte van de hoornen; zy begonnen eerst te voorschyn te komen; de een was een duim, en de ander anderhalf duim hoog; haare basis was tusschen de oogholte en het agterhoofd wat digter by het laatste. Het hair, dat dezelve bedekte, was aartig gedraaid, en van eene graauwe kleur naar 't zwarte trekkende; op een zekeren afstand staande zou men de twee kwasten van dit hair hebben aangezien voor twee groote muizen op het hoofd van het dier geplaatst.

De hals is zeer kort, en wat meer geboogd dan die van het schaap, maar minder dan die van den kameel. Het lichaam schynt sterk; de rug is wat verhevener naar de schouders, en overal elders vry regt, schoon de wervelbeenderen een weinig boogsgewys loopen.

De staart is zeer klein, naar omlaag gekromd, en wél met hair bezet.

De ballen zyn zeer klein, en komen niet uit het lichaam te voorschyn; de roede is zeer klein, de voorhuid is zonder hair als een navel; van binnen is dezelve zeer gerimpeld, en beladen of bedekt met eene steenachtige korst.

De hoeven zyn groot, lang, en van buiten bolrond, maar de einden waren niet op malkanderen geplaatst, gelyk die van het rendier, 't welk ik voor twee jaaren heb afgetekend. De spooren zyn ook zeer lang, en die der voorste voeten raakten de aarde als het dier overeind stondt, maar die der agterste voeten waren hooger geplaatst, en gingen niet zo laag neder, ook zyn de beenderen der vingeren korter.

Deze agt spooren waren hol, waarschynelyk om dat het dier dezelve niet gebruikte.

De ingewanden waren naauwkeurig gelyk aan die van het damhert; daar was geen galblaasje; de nieren waren effen, en zonder verdeeling; de longen waren groot, de longpyp was ten uitersten breed.

Het hert was van eene middelbaare grootte, en bevattede, gelyk dat van het damhert, slegts één beentje. Dit beentje ondersteunt de basis van het halvemaanswyze klapvliesje van de groote slagader, dat tegen de twee andere overstaat, waarop de kroon-slagaderen van het hart haaren oorsprong neemen. Dit zelfde beentje geeft vastheid aan de vliesagtige scheiding die tusschen de twee boezems van het hart is, en aan de basis van het klapvliesje van de regterholligheid.

Het geen my opmerkelykst in dit dier is voorgekomen, is eene vliesag-

tige beurs, die zeer breed, en onder 't vel van den hals geplaatst is; dezelve nam haaren oorsprong tusschen het tongbeen en het schildgelykende kraakbeen, door een kegelachtig kanaal; dit kanaal voortlopende, verwydde zig en veranderde in eene soort van vliesachtigen zak, door twee spieren in 't lang opgehouden; die spieren neemen haar begin, uit het onderste gedeelte van het tongbeen, juist daar ter plaatse, alwaar de basis, het graanvormig been, en de hoornen zig vereenigen.

Deze spieren zyn plat, dun, een half duim breed, en daalen van de beide zyden van de beurs tot in 't midden van den zak, alwaar de vezels zig afscheiden, en in het buitenst en spierachtig gedeelte van de beurs verliezen: zy heffen en schraagen dit deel, tennaastenby gelyk de opschortende spieren het peritoneum, dat in de aapen en andere gelyksoortige dieren rondom de ballen is, ondersteunen en heffen.

Deze beurs opent zig in 't strottenhoofd, onder den wortel van de strotklap, door eene breede opening, daar ik myn vinger zeer gemaklyk in kon steeken.

Als het dier de lugt met kragt uit zyne longen uitdryft, gelyk wanneer het loeit, valt de lugt in deze beurs, blaast die op, en veroorzaakt op de aangewezen plaats noodzaakelyk eene groote zwelling; het geluid moet hier door ook noodzaakelyk veel veranderen; de twee spieren ontledigen de lugtzak als het dier ophoudt te loeijen.

Ik heb, nu twintig jaar geleden, eene dergelyke zak getoond in verscheiden aapen, papions en guenons; en voorleden jaar heb ik gelegenheid gehad om aan myne toehoorders te toonen dat 'er in den orang-outang eene dubbelde was: ik zal 'er de beschryving en de figuur van geeven in eene Verhandeling, welke ik vóór heb aan 't gemeen mede te deelen over de stem van den mensch en van verscheiden dieren. Ik kan niet bepaalen of het wyfjes-rendier deze zak hebbe even als het mannetje? By de aapen zyn 'er beide sexen van voorzien; ik herinner my niet dezelve in het damhert aangetroffen te hebben: de hinde heeft dezelve niet.

BYVOEGZEL TOT HET ARTYKEL VAN DEN HAAS. VI Deel, bladz. 104. DEN EEKHOORN. VII Deel, bladz. 156, met een NAAMLOOS DIER; een ander, waaraan wy de benaaming van ROT VAN MADAGASKAR gegeeven hebben.

DE HAAS.

Ik weet dat de haazen zig een leger maaken, en dat zy de aarde niet diep uitgraaven, gelyk de konynen om zig een hol te vervaardigen: ik ben evenwel door den Hr. HETTLINGER, geoeffend Natuuronderzoeker, die werkelyk aan de mynen in het Pyreneesche gebergte doet arbeiden, onderrigt geworden, dat in de bergen omstreeks Baigory, de haazen zig dikwils holen tusschen de rotsen uitgraaven; eene byzonderheid, zegt hy, welke men nergens elders waarneemt (*a*).

Men weet ook, dat de haazen zig niet gaarne onthouden in die oorden, die door de konynen bewoond worden; maar het schynt ook, dat de konynen wederkeerig niet sterk vermeenigvuldigen in die streeken, alwaar de haazen in grooten getale zyn.

In Noorwegen, zegt PONTOPPIDAN, worden de konynen slegts in weinige plaatsen gevonden, maar de haazen zyn 'er zeer menigvuldig; hun hair, dat in den zomer bruin en graauw is, wordt des winters wit; zy zyn kleiner dan die van Denemarken (*b*).

Ik twyfel sterk of deze haazen muizen eeten; des te meer, om dat dit niet de eenige wonderlyke of valsche verzekering is, welke men aan PONTOPPIDAN kan verwyten.

Op l'*Isle de France*, zegt de Vicomte DE GUERNHOENT, vallen de haazen niet grooter dan de konynen in Frankryk; zy hebben wit vleesch, en zy maaken geene holen. Hun hair is gladder dan dat van de onze, en zy hebben eene groote zwarte vlak agter den kop en den hals; zy zyn zeer algemeen verspreid.

De Hr. ADANSON zegt, dat de haazen van Senegal niet geheel en al gelyk zyn aan die van Frankryk; dat zy wat minder dik zyn; dat hunne kleur is tusschen die van de haazen en de konynen; dat hun vleesch malsch en uitmuntend van smaak is (*c*).

DE EEKHOORN.

De eekhoorns zyn meer uit de Noordsche landen dan uit de gemaatigde kli-

(*a*) Brief van den Hr. HETTLINGER aan den Hr. DE BUFFON, gedat. van Baigory, 16 July 1774.

(*b*) *Hist. Nat. de la Norwege, par* PONTOPPIDAN. *Journal étranger Juin* 1756.

(*c*) *Voyage au Senegal, par Mr.* ADANSON, *pag.* 25.

klimaaten herkomſtig; want zy zyn in Siberie zo menigvuldig, dat men hunne vellen by het getal van duizend verkoopt. De Siberiërs, volgens 't geen de Hr. GMELIN zegt, vangen hen in eene ſoort van val, omtrent op dezelfde wyze gemaakt als een 4. in 't cyffer, waarin men voor lokaas een ſtuk gedroogde viſch legt, en men ſpant die vallen op de boomen (*d*).

Wy hebben reeds geſproken van de zwarte eekhoornen, die in Amerika gevonden worden. De Hr. AUBRY, Curé de Saint-Louis, heeft in zyn kabinet een eekhoorn, die hem van Martinique toegezonden, en die geheel zwart is. Zyne ooren zyn genoegzaam zonder hair, of flechts met een zeer yl en kort hair bezet, het geen hem van andere eekhoornen onderſcheidt.

De Hr. DE LA BORDE, 's Konings Geneesheer te Cayenne, zegt, dat 'er in Guiane maar ééne ſoort van eekhoorn is, die zig in de boſſchen onthoudt; dat zyn hair roodachtig is, en dat hy niet grooter valt dan de rot in Europa; dat hy leeft van de zaaden van maripa, van de aoura, de comana, enz.; dat hy zyne jongen, ten getale van twee, in de boomgaten werpt; dat hy even als de rot byt, en evenwel zig ligtlyk laat temmen; dat zyne ſchreeuw een klein geblaas is; dat men hem altyd ziet van tak tot tak ſpringende.

Ik ben niet overtuigd, dat dit dier van Guiana, waarvan de Hr. DE LA BORDE ſpreekt, een wezendlyke eekhoorn zy, omdat deze dieren in 't algemeen niet veel in zeer heete landen gevonden worden, gelyk dat van Guiana. Hunne ſoort is daarentegen zeer talryk, en zeer verſcheiden in de gematigde en koude ſtreeken van de Nieuwe zowel als de Oude Wereld.

Men vindt, zegt de Hr. KALM, verſcheiden ſoorten van eekhoornen in Penſylvanie, en men brengt, by voorkeur, de kleinſte ſoort, (de land-eekhoorn) op, om dat hy de aartigſte is, ſchoon hy zig vry moeijelyk laat temmen. De groote eekhoorns doen veele ſchade in de maïs-planteryen; zy klauteren boven op de airen, en ſnyden die door, om 'er het merg uit te haalen; zy vallen ſomtyds met honderden op een veld, en vernielen het alsdan in een enkelen nacht. Men heeft hun leeven op prys geſteld, om hen door dat middel te verdelgen. Men eet hun vleeſch, maar men maakt weinig werks van het vel (*e*). De graauwe eekhoorns zyn zeer gemeen in Penſylvanie, en in verſcheiden andere ſtreeken van Noord-Amerika; zy gelyken in geſtalte naar die van Zweeden, maar in den zomer en in den winter behouden zy hun graauw hair, en zy zyn ook wat grooter. Deze eekhoornen maaken hun neſt in holle boomen, van moſch en ſtro; zy voeden zig met vruchten van boomen, maar zy verkiezen de maïs boven dezelve. Zy doen voorraad op voor den winter, en houden zig in de felſte koude in hunne magazynen beſlooten. Niet flegts doen deze dieren veel ſchade aan de maïs, maar ook aan de eikenboomen, waarvan zy de bloeiſem, zodra dezelve te voorſchyn komt, afſnyden; zodat deze boomen zeer weinig eekels draagen. Men wil dat zy in de velden van Penſylvanie thans talryker zyn dan te vooren, en dat zy toegenomen zyn naar maate men de maïs-planteryen vermeerderd heeft, als waaruit zy hun voornaamſte voedzel haalen (*f*).

(*d*) *Voyage de* GMELIN *en Siberie. Tom. II. pag.* 232.
(*e*) *Voyage de* KALM. *Tom. II. pag.* 245.
(*f*) ——— Ibid. *pag.* 450.

NAAMLOOS DIER.

Wy geeven hier op de (*Pl. XV*) de afbeelding van een nieuw dier, dat is te zeggen een dier onbekend aan alle de Natuurbeſchryveren, waarvan de aftekening is gemaakt door den Ridder Bruce, die my vryheid heeſt gegeeven dezelve te laaten natekenen. Dit dier, waarvan wy den naam niet weeten, en 't welk wy het *naamloos dier* heeten zullen, tot dat men ons deszelfs naam doe kennen, heeft eenige overeenkomſt met den haas, en eenige met den eekhoorn. Zie hier wat de Hr. Bruce my wegens het zelve in geſchrift gelaaten heeft.

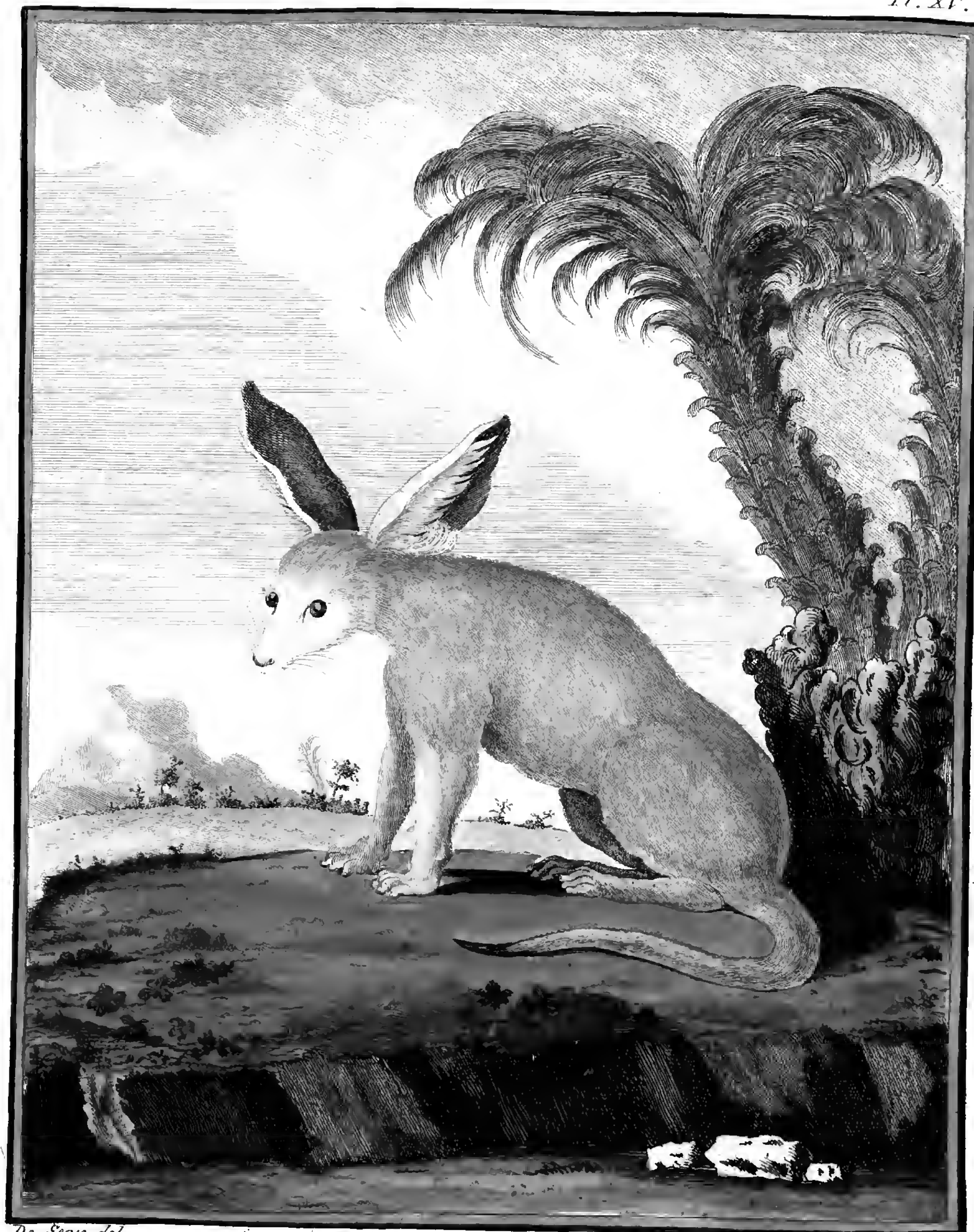
Daar beſtaat in Lybie, ten zuiden van het meir, het welk men eertyds Palus Tritonides noemde, een zeer zonderling dier, van negen of tien duimen lengte, met ooren byna zo lang als de helft des lichaams, en breed naar evenredigheid, het welk in geen ander viervoetig dier plaats heeft, uitgezonderd alleen de vledermuis, *lang-oor* genaamd. Het heeft den ſmoel byna zo als de vos, en ſchynt echter nader aan den eekhoorn te komen. Hy leeft op de palmboomen, en eet daar de vruchten van; hy heeft korte nagels, en kan die nog intrekken. Het is een zeer aartig dier; zyne kleur is wit, gemengd met wat graauw en helder ros. Het binnenſte der ooren is niet naakt dan in 't midden; zy zyn bedekt met een kort bruin hair, met vaal-rood gemengd, en van binnen bezet met groote witte hairen. Het einde van de neus is zwart; de ſtaart ros, en zwart aan het einde; hy is vry lang, maar van een verſchillende gedaante als die der eekhoornen, en al het hair, zo wel van het lichaam als van den ſtaart, is zeer zacht op het aanraaken.

DE ROT VAN MADAGASKAR.

Wy geeven hier (*Pl. XVI*) de afbeelding van een klein dier van Madagaskar, dat leevende afgetekend is by Mevrouw de Gravin de Marsan. Het komt ons voor te naderen tot de ſoort van den eekhoorn of die van den palmiſte, meer dan tot die van de rot; want men heeft ons verzekerd, dat men het op de palmboomen vindt. Wy hebben geene omſtandiger aanwyzingen wegens dit dier kunnen bekomen. Men moet alleenlyk aanmerken, dat, dewyl het geene uitſpringende nagels aan de achtervoeten noch aan de voorvoeten heeft, het eene byzondere ſoort ſchynt uit te maaken, zeer verſchillende van die der rotten, en, gelyk ik gezegd heb, tot den eekhoorn en den palmiſte te naderen; men ſchynt tot dit dier, de rot van de Zuid-Weſtkuſt van Madagaskar, waarvan de Hollandſche Reisbeſchryvers ſpreeken, te kunnen brengen, want zy zeggen, dat deze rotten zig op de palmboomen onthouden; daar de vruchten van eeten; dat zy lang van lichaam zyn, een ſpitſchen ſmoel, korte voeten en een langen gevlakten ſtaart hebben (*g*). Deze kenmerken komen genoeg overëen met die, welke onze afbeelding van de rot van Madagaskar vertoont, om te kunnen gelooven dat hy van die ſoort is.

Hy heeft verſcheiden jaaren by de Gravin de Marsan geleefd. Hy hadt zeer levendige beweegingen, maar een klein geſchreeuw, nog flaauwer dan dat van den eekhoorn, maar voor 't overige ten naaſten by gelyk. Hy eet

(*g*) *Recueil des Voyages qui ont ſervi à l'établiſſ. de la Compagnie des Indes Orientales. Tom. I. pag.* 413. *&c.*

De Seve del. Tringham Sculp.

L'ANIMAL ANONYME.

De Seve del. *B. de Bakker sc.*

LE RAT DE MADAGASCAR.

ook, gelyk de eekhoorns, met de ſpyze tuſſchen zyne voorſte pooten te houden; hy houdt zyn ſtaart insgelyks op, richt zig overend en klautert op dezelfde wyze. Hy byt vry ſterk, en laat zig niet tam maaken. Men heeft hem met amandelen en fruit gevoed. Hy kwam weinig dan des nachts uit zyn kaſtje, en hy heeft de winters in eene kamer zeer wel kunnen doorſtaan, daar de koude ſlechts door een weinig vuurs gematigd was.

BYVOEGZEL TOT HET ARTYKEL VAN DEN OTTER. VII Deel, bladz. 85.

PONTOPPIDAN verzekert dat in Noorwegen de otters even eens aan het zoute als aan het zoete water gevonden worden; dat zy hun verblyf veſtigen in ſteenhoopen, van waar de jagers hen doen uitkomen met hunne ſtem door middel van een klein fluitje, na te bootſen. Hy voegt 'er by, dat zy niet dan de vette deelen van de viſch eeten, en dat een tam gemaakte otter, aan wien men dagelyks een weinig melks gaf, geſtadig viſch t'huis bragt (*a*).

Ik vind in de aantekeningen door den Hr. DE LA BORDE medegedeeld, dat 'er op Cayenne drie ſoorten van otters zyn; de eerſte is de zwarte, die veertig of vyftig pond kan weegen; de tweede ſoort is geelachtig, en kan twintig of vyf-en-twintig ponden weegen; en dan nog eene derde ſoort, die veel kleiner valt, welke graauwachtig is, en die ſlechts drie of vier ponden weegt: hy voegt 'er by, dat deze dieren zeer gemeen zyn in Guiane langs alle de rivieren en moeraſſen, om dat de viſch daar overvloedig is; zy gaan ſomtyds zelfs met zeer talryke benden; zy zyn woeſt en laaten zig niet naderen. Om hen te bekomen moet men hen overvallen; zy byten wreed, en verdedigen zig wel tegen de honden; zy werpen hunne jongen in gaten, welken zy op den grond van 't water maaken; men brengt hen dikwils in de huizen op. Ik heb opgemerkt, zegt de Hr. DE LA BORDE, dat alle de dieren van Guiane zig gemaklyk aan den ſtaat van huislykheid gewennen, en laſtig worden door hunne groote gemeenzaamheid (*b*).

De Hr. AUBLET, geoefend Kruidkundige, welken wy reeds hebben aangetrokken, en de Hr. OLIVIER, 's Konings Heelmeeſter, die beiden langen tyd op Cayenne en in het land van Oyapock gewoond hebben, hebben my verzekerd, dat 'er zulke zwaare otters waren, dat zy tot tachtig, ja honderd ponden haalen konden; zy onthouden zig in de groote rivieren, die niet veel bevaaren worden, en men ziet hunnen kop boven water; zy geeven ſchreeuwen, welken men van zeer verre hoort. Hun hair is zeer

(*a*) *Hiſt. Nat. de la Norwege*, *par* PONTOPPIDAN. *Journal Etranger Juin* 1756.
(*b*) *Obſerv. de Mr.* DE LA BORDE, *Medicin du Roi à Cayenne.*

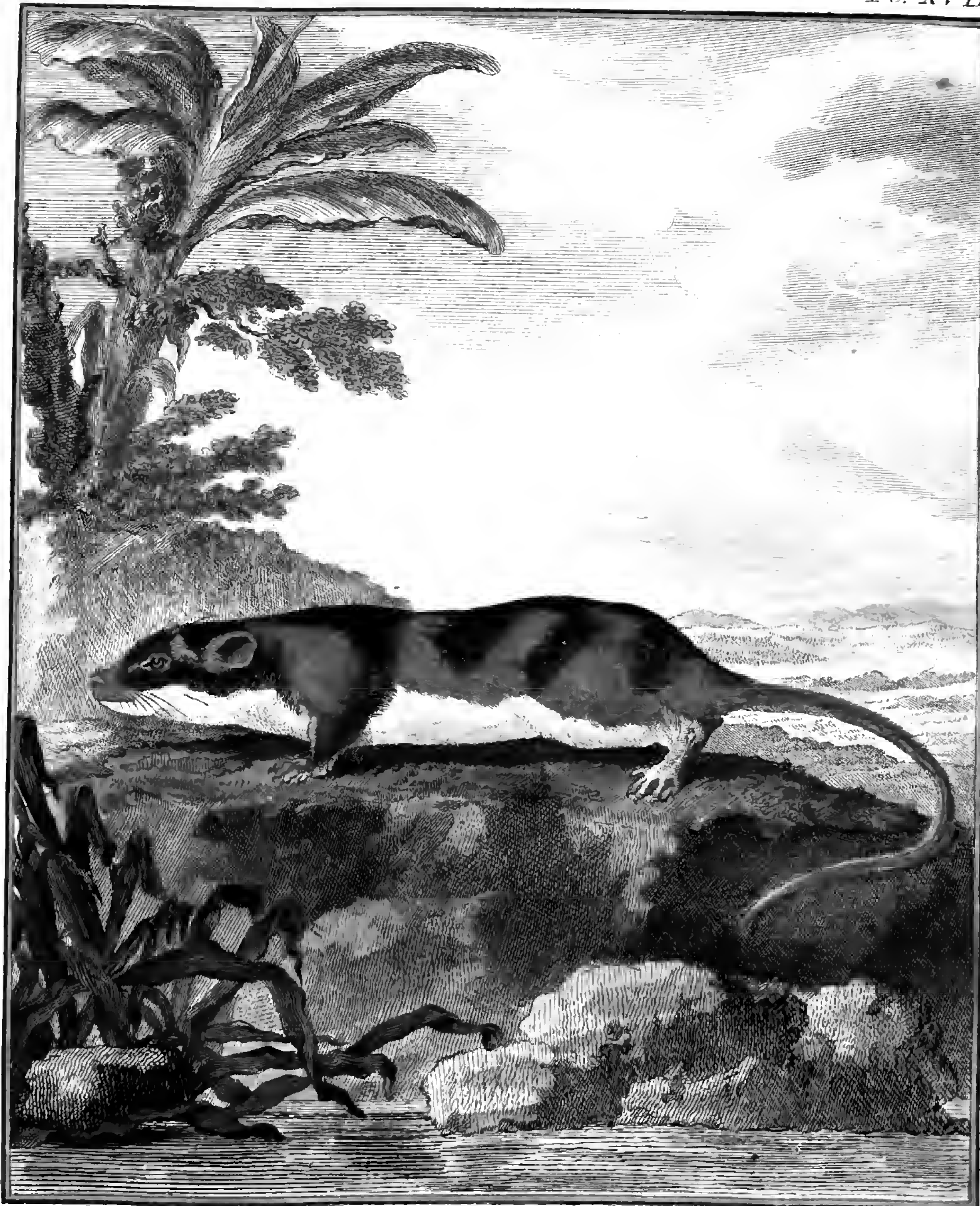
zacht, maar korter dan dat der bevers; hunne gewoone kleur is ligt-bruin; zy leeven van visch, en eeten ook de zaaden van planten, die, op den kant der rivieren staande, dezelve in 't water laaten vallen.

Wy geeven hier op *Pl. XVII* de afbeelding van een klein dier, dat ons van Guiana gezonden is, onder den naam van *kleinen zoet-water-otter van Cayenne*, en dat ons toeschynt de derde soort te zyn, waarvan de Hr. DE LA BORDE spreekt. Dit diertje heeft maar zeven duimen lengte, van het einde van de neus tot het agterste des lichaams. Het heeft een kaalen staart, gelyk de water-rot, dezelve is zes en een halven duim lang, en heeft vyf lynen dikte aan den oorsprong, gestadig afneemende tot aan 't einde, dat wit is, terwyl al het overige van den staart bruin is, en in plaats van hair is dezelve met een korrelig vel, zo ruw als segryn, bedekt. Hy is plat van onderen, en bolrond van de bovenzyde. De knevels zyn een duim lang, gelyk ook de groote hairen die boven de oogen zyn. Het geheele onderste gedeelte van den kop en het lichaam is wit, gelyk ook het voorste gedeelte der voorpooten. Het bovenste in de zyden des hoofds en des lichaams zyn getekend met eene groote vlak van eene zwartachtig-bruine kleur, waarvan de tusschenruimtens door een geelachtig graauw gevuld zyn. De zwarte vlakken staan aan weêrskanten des lichaams in verband; daar is een witte vlak onder 't oog; de ooren zyn groot, en schynen wat meer in 't lang uit te loopen dan die van onze otters. De pooten zyn zeer kort; de voorste voeten hebben vyf vingers zonder vliezen; de agterste voeten hebben ook vyf vingers, maar met vliezen.

BYVOEGZEL TOT DE ARTYKELS VAN DEN HUISMARTER. VII Deel, bladz. 102. EN VAN *HET ZABELDIER. XIII Deel, bladz.* 207.

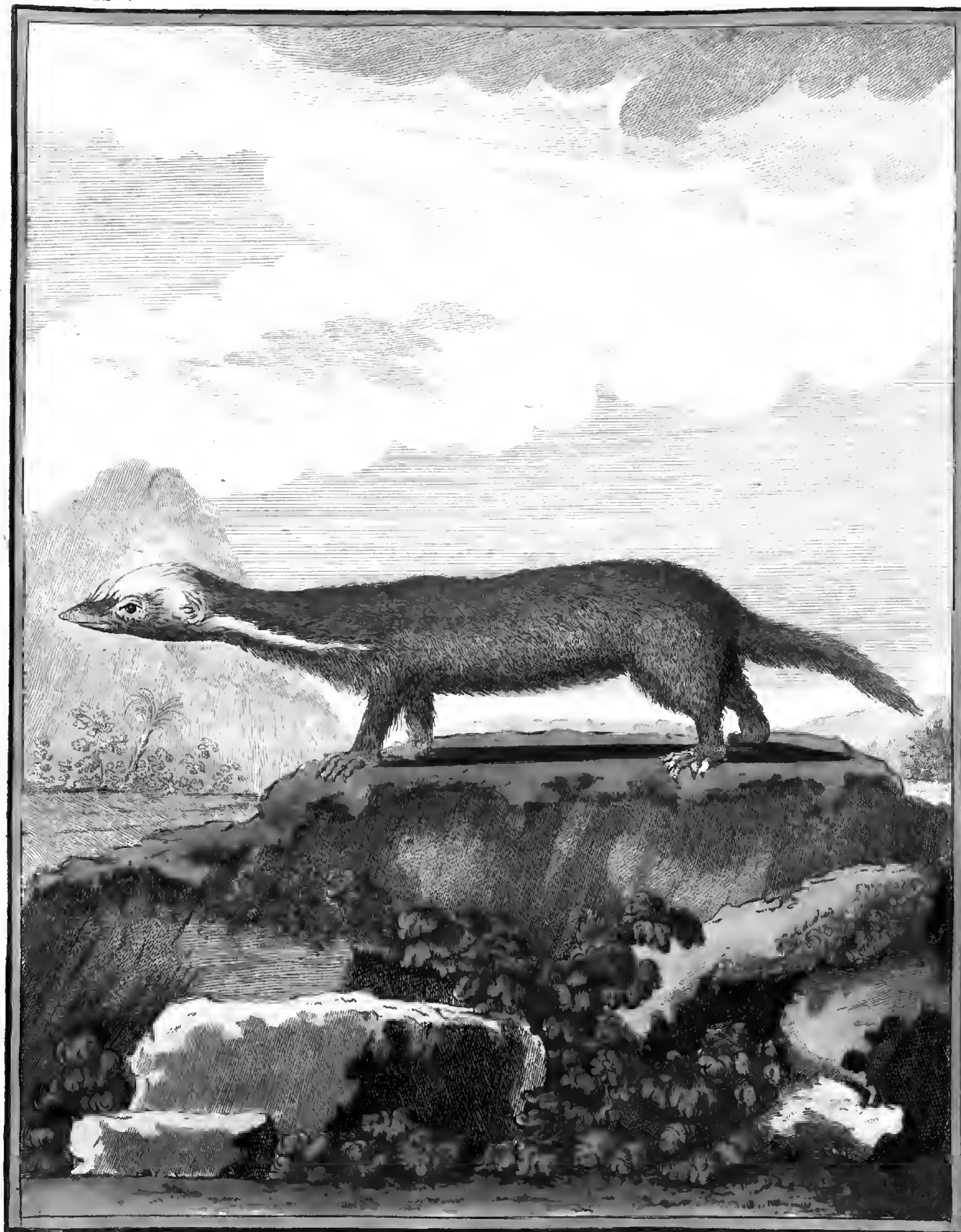
DE HUISMARTER.

Wy geeven hier op *Pl. XVIII* de afbeelding van een Amerikaansch dier, dat van Guiana gezonden is aan den Hr. AUBRY, Curé de Saint-Louis, en dat in zeer goeden staat is, gelyk alles wat hy in zyn kabinet heeft. Schoon de tanden aan dit dier ontbreeken, is het my in alle andere deelen voorgekomen, zo gelyk te zyn aan onze huismarters, dat ik gedacht heb, dat men het zoude kunnen beschouwen als eene verscheidenheid in de soort van den huismarter, waarvan deze niet verschilt dan in de kleur van 't hair, van zwart en wit gespikkeld, door de vlakken van het hoofd, en door den korter staart. Deze huismarter van Guiana heeft twintig duimen lengte van het einde van den snuit tot aan het begin van den staart; hy is bygevolg grooter dan onze huismarter, die slegts zestien en

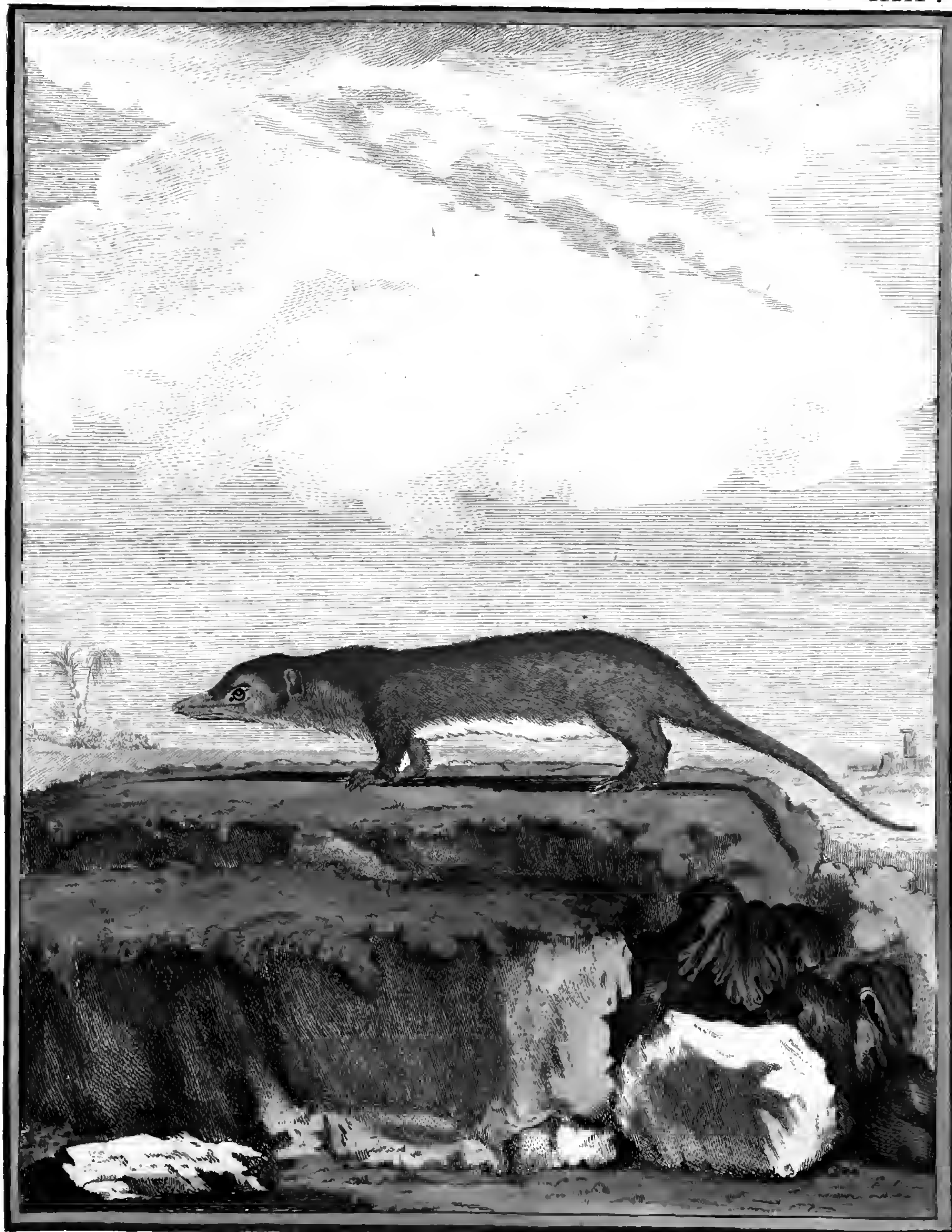
De Seve del. B. de Bakker sc.

LE PETITE LOUTRE DE LA GUYANE.

de Seve del. Tringham Sculp.

LA FOUINE DE LA GUYANE

de Seve del. Tardieu Sculp.

LA PETITE FOUINE DE LA GUYANE.

een half of zeventien duimen lang is; maar de ſtaart is korter, naar evenredigheid des lichaams; de ſmoel ſchynt wat meer verlengd dan die van onze huismarters; die ſmoel is geheel zwart, en dit zwart ſtrekt zig uit boven de oogen, gaat tuſſchen de ooren langs den hals, en verlieſt zig in het bruine hair van de ſchouders. Daar is een groote witte vlak boven de oogen, die zig over het geheele voorhoofd uitſtrekt, de ooren omvangt, en langs den hals een ſmalle witte ſtreep maakt, die zig boven den hals by de ſchouders verlieſt. De ooren zyn geheel gelyk aan die van onze huismarters; het bovenſte van den kop ſchynt graauw en met wit hair gemengd. De hals is bruin, vermengd met aſchgraauw, en het lichaam is bedekt met hair, gelyk aan dat van het blaauwe konyn, of de ryke geheeten, dat is te zeggen, met wit- en met zwart-achtig hair. Deze hairen zyn graauw en aſchgraauw aan hunnen oorſprong; vervolgens bruin, zwart en wit aan hun einde. Het onderſte van het kaakbeen is van bruin-zwart, dat zig onder den hals uitſtrekt, en van kleur vermindert onder den buik, alwaar het helder-bruin of *kaſtanje-bruin* wordt. De beenen en de voeten zyn bedekt met een glanſig hair van eene roodachtig zwarte kleur; en de vingers der voeten gelyken miſſchien meer naar die der eekhoorns en der rotten, dan naar die van den huismarter. De grootſte nagel van den voorſten voet is vier lynen lang, en de grootſte nagel van den agtervoet heeft ſlegts twee. De ſtaart is veel meer van hair voorzien aan zyn oorſprong dan aan zyn einde. Dit hair is kaſtanje-bruin, of helder-bruin met witte hairen vermengd.

Een ander dier van Cayenne, dat overeenkomſt met het voorgaande heeft, is dat, waarvan wy hier de afbeelding geeven op *Pl. XIX*. Het is leevende op de kermis van St. Germain getekend in 1768. Het hadt vyftien duimen lengte van het einde des beks tot het begin van den ſtaart, die agt duimen lang was, breeder en meer met hair bezet aan zyn begin dan aan het einde. Dit dier was laag op zyne pooten, gelyk onze huismarters, of onze boſchmarters. De gedaante van den kop nadert ſterk tot dien van den huismarter, uitgezonderd de ooren, die niet gelyk zyn. Het lichaam is bedekt met een wollig hair; daar zyn vyf vingers aan yderen voet, gewapend met kleine nagelen, gelyk die onzer huismarters.

HET ZABELDIER.

Wy hebben by het geen wy van het zabeldier gezegd hebben, niet by te voegen, dan eenige byzonderheden, door Ruſſiche Reisbeſchryveren gemeld, die ingelaſcht zyn in het laatſte Deel van de algemeene Hiſtorie der Reisbeſchryvingen.

De zabeldieren leeven in gaten; hunne neſten zyn of in de holten der boomen, of in derzelver ſtompen, met moſch bedekt, of op derzelver wortels, of op hoogtens, met rotſen doorzaaid. Zy maaken die neſten van moſch, van takken, en van groene zooden; zy blyven in hunne gaten, of in hunne neſten, twaalf uuren agter malkanderen, des zomers zo wel als des winters, en het overige van den tyd gaan zy hun voedzel zoeken. Terwyl zy het gunſtige jaargetyde afwachten, voe-

den zy zig met wezeltjes, met hermelynen, eekhoornen, en vooral met haazen, maar in den tyd der vruchten eeten zy beziën en vruchten, en wel liefst de vrucht van den forbenboom; des winters verrasschen zy de vogelen en korhaanen; wanneer het sneeuwt, neemen zy de wyk in hunne gaten, daar zy dan somtyds drie weeken in blyven. Zy koppelen in de maand january; hunne bronstyd duurt een maand, en veroorzaakt dikwils bloedige gevechten tusschen de mannetjes. Na de koppeling houden zy hun nest omtrent veertien dagen lang; zy werpen tegen het einde van maart, en brengen van drie tot vyf jongen voort, welke zy vier of zes weeken zoogen.

Men maakt daar geen jagt op dan in den winter, en de jaagers gaan op deze jagt te zamen, ten getale van veertig; zy trekken daar met kanoes naar toe, en neemen voorraad voor drie of vier maanden mede: zy hebben een hoofd, die, ter plaatse van de bestemde jagt gekomen, zodra de andere jaagers daar insgelyks tegenwoordig zyn, dezelve in benden verdeelt, en elke derzelver haare oorden aanwyst, moetende alle de jaagers hem stiptelyk gehoorzaamen. Men werkt de sneeuw weg op de plaatsen daar men strikken wil zetten; yder jaager zet 'er twintig daags; men verkiest eene kleine ruimte by boomen; men omringt dezelve tot eene zekere hoogte met gepunte paalen; men bedekt dezelve met kleine plankjes op dat 'er de sneeuw niet in valle; men laat daar een zeer smallen ingang aan, boven welken een balk is geplaatst, die niet dan door een ligt stuk hout wordt opgehouden; en zodra het zabeldier daar aanraakt om een stuk vleesch of visch, dat men daar voor lokaas aan gehangen heeft, te krygen, valt de wip neder, en doodt het dier. Men brengt allen die men bekomt by den algemeenen geleider, of men verbergt dezelve in gaten van boomen, uit vreeze, dat du Tunguzen, of andere wilde volkeren, dezelve niet met geweld komen weghaalen. Zo de zabeldieren zig in de strikken niet laaten vangen, neemt men zyne toevlugt tot netten. Wanneer de jaager het spoor van één dezer dieren gevonden heeft, volgt hy het tot aan deszelfs hol, en verpligt het daar uit te komen, door middel van den rook, welken hy veroorzaakt door vuur te ontsteken; hy spant zyn net rondom de plaats daar het spoor ophoudt, en houdt zig twee of drie dagen lang met zyn hond op de loer. Dit net is dertien toises, of zesvoetige roeden, lang, en vier of vyf voeten hoog; wanneer het zabeldier uit zyn hol gaat, mist het zelden van gevangen te worden; want zodra het verward is in het net, dooden de honden het zelve. Indien men hen op de boomen ziet, maakt men hen af met pylen, waarvan de punt stomp is, om het vel niet te beschadigen. De jagt geëindigd zynde, begeeft elke bende zig weder naar de algemeene zamelplaats; en men gaat weder scheep, zodra de rivieren door het dooi weder in staat zyn van bevaaren te worden (*a*).

(*a*) *Hist. Génér. des Voyages. Tom. XIX. pag.* 144. *&c.*

BYVOEGZEL TOT DE ARTYKELS VAN DE WEZEL EN *DE HERMELYN. VII Deel, bladz.* 139 *en* 148. *DE SURIKATE, DE MANGOUSTE,* EN *DE VANSIRE. XIII Deel, bladz.* 61, 112, *en* 122.

DE HERMELYN.

Ik moet met lof en erkentenis een brief aanhaalen, die my geschreven is door Mevrouw de Gravin DE NOYAN, gedateerd uit het kasteel Manceliere in Bretagne, 20 july 1771.

Gy zyt al te billyk, myn Heer, om geene vergoeding van eer te doen aan hun, welken gy beledigd hebt; gy hebt een grooten hoon aan het geslacht der hermelynen gedaan, met dit dier op te geeven als zig niet tam laatende maaken; ik heb 'er sedert een maand een welke men in myn tuin gevangen heeft, die, erkentelyk voor de zorgen, die ik voor haar draag, my komt liefkoozen, likken, en met my speelen, zo als een jong hondje doen zoude. Zy is tennaastenby van gestalte van een wezeltje, roodachtig op den rug; de buik en de pootjes zyn wit, vyf schoone nagels aan zyne aartige kleine voetjes; de mond is wel gespleeten, en de tanden zo scherp als naalden; de omtrek der ooren is wit; de baard lang, wit en zwart; en het einde van den staart schoon zwart. De levendigheid van dit dier overtreft die van den eekhoorn. Het geniet zyne vryheid tot aan den tyd dat wy naar bed gaan, speelt, neemt onze brei- of naai-zakken, en andere dingen die het bekomen kan, weg.

Ik erken dat ik my misschien niet genoeg heb bezig gehouden met de opvoeding van de wezels en de hermelynen, welken ik heb laaten onderhouden; want allen zyn zy my even wild voorgekomen; ik twyfel echter niet aan 't geen Mevrouw DE NOYAN my bericht, en des te minder om dat ik nog een tweede voorbeeld heb dat het eerste bevestigt.

De Hr. GIELY DE MORNAS, in het Graafschap Venaissin, schryft my in de volgende bewoordingen.

Zeker persoon een nest van jonge wezels gevonden hebbende, besloot daar één van op te brengen, en de goede uitslag beantwoordde spoedig aan zyne zorgen. Dit diertje verbondt zig aan hem, en hy vermaakte zig om het zelve zo verre te oefenen, dat hy 'er in het openbaar mede dorst wandelen, en dat hetzelve hem meer dan zes honderd passen volgde, en hem, in alle de bogten en wendingen, welken hy door de aanschouwers heen maakte, niet verliet. Hy gaf het diertje vervolgens aan myne vrouw. De manier om hen tam te maaken, is hen veel te behandelen, en de hand zachtlyk over den rug te stryken, maar tevens ook hen te bekyven, en zelfs hen te kloppen, zo zy byten. Zy is, gelyk de gewoone wezel en de hermelyn, van boven rood en van onderen wit. De pluim van den staart is van bruin hair, dat naar 't zwarte trekt. Zy is maar vyf weeken oud, en ik weet niet of dit hair van het einde van den staart niet geheel zwart zal worden. De omtrek der ooren is niet wit, gelyk by de hermelyn, maar zy heeft, even als deze, het einde van de voorpooten wit; die der agterste zyn ros, zelfs van onderen. Zy heeft een kleine witte vlak op de neus, en twee kleine rosse langwerpige vlakken, op zig zelven in het wit staande, onder de oogen, volgens de lengte van den bek. Zy waas-

ſemt nog geene kwaade lucht uit, en myn vrouw, die verſcheiden dezer dieren heeft opgevoed, verzekert, dat zy nooit ongemak heeft gehad van hunne lucht, uitgezonderd die gevallen wanneer zy getergd en boos gemaakt wierden. Men heeft dit diertje gevoed met melk, met gekookt vleeſch, en met water. Het eet weinig, en doet zyn maaltyd in minder dan vyftien ſekonden. Het is zinnelyk, en zo het by u ſlaapt, en zyne behoefte het wakker maakt, krabt het om op den grond gezet te worden.

Verder is deze wezel zeer gemeenzaam, en die gemeenzaamheid is vrolyk; niet uit dwang maar uit vermaak en verkiezing. De liefkoozingen te zoeken, zig op den rug neder te leggen, en aan de hand die haar ſtreelt, te beantwoorden, met de vriendelykſte beweeging haarer pootjes en ſcherpe tanden, welken zy zodanig weet te beſtieren, dat zy niet dan eene kitteling veroorzaaken, zonder eenige pyn; my overal te volgen, my overal op het lyf te klauteren, zig in myne zakken, in myne mouwen, in myn borſt, in te dringen, en my van daar tot ſpeelen te lokken, op myn lyf te ſlaapen, aan tafel van myn bord te eeten, uit myn glas te drinken, myn mond te kuſſen, en myn ſpeekzel te zuigen, daar zy veel van ſchynt te houden, (haar tong is ruw, gelyk die der katten,) onophoudelyk op myn bureau te dartelen, terwyl ik ſchryf, en alleen, zonder dat ik my met haar bemoei, met myne hand en pen te ſpeelen: zie daar de aartigheden van dit lief dier... zo ik met hetzelve wilde ſpeelen, het zoude dat twee uuren lang, en tot vermoeijenis toe, voortzetten (*a*).

In een tweeden brief, in dato 15 aug. 1775, bericht my de Hr. GIELY DE MORNAS, dat zyn wezel by toeval gedood is, en hy voegt 'er de volgende waarneemingen by.

1. Zyne uitwerpzelen maakten de plaats waar ik dit dier zyn verblyf deed houden, ſtinkende; men moet daar veel zorg voor draagen, en het zelve meer met eyeren, of groente-ſtruiven, dan met vleeſch voeden.

2. Men moet het niet aanraaken of opneemen, terwyl het zyn maaltyd doet; in dezen korten tuſſchentyd is het onhandelbaar.

3. Het ontroofde my kuikens, die door verzuim onder deszelfs bereik gelaaten waren, maar dorſt nooit de hoenders, welken ik in een hok te meſten hadt, rechtſtreeks aanvallen; zy weêrſtonden haar, en deeden haar door haar pikken de wyk neemen. Het was aartig de liſten te zien welken zy gebruikte om die hoenders te verraſſen.

4. Wat haare gemeenzaamheid, bevalligheid in 't ſpeelen, en zelfs verknochtheid, aanbelangt, ik heb daarvan niets gezegd, dat niet tot op het oogenblik van haaren ontydigen dood heeft plaats gehad; alleenlyk vergat zy zig wel eens in de drift haarer ſpeelen, en beet wat te ſterk, maar eene kleine ſtraf bragt aanſtonds verbetering voort; men moet in zulk een geval haar eerſt bekyven, en dan van agteren ſtraffen, en nooit aan het hoofd ſlaan, het geen haar boos maakt.

5. Zy was niet veel zwaarder geworden, en was waarſchynelyk van de kleine ſoort, want na haar toeval, toen zy reeds meer dan twee maanden oud was, konde zy met haar geheele lichaam nog door denzelfden halsband, dien zy droeg.

Men vindt in de Natuurlyke Hiſtorie van Noorwegen, door PONTOPPIDAN de volgende bewoordingen.

In Noorwegen maakt de hermelyn zyn verblyf in ſteenhoopen, dat dier zou wel van

(*a*) Brief van den Hr. GIELY aan den Hr. DE BUFFON, Mornas, 16 Juny 1775.

van de soort der wezelen kunnen zyn; zyn vel is wit, uitgezonderd de hals, die met zwart gevlakt is. Die van Noorwegen en Lapland behouden hunne witheid beter dan de Moskovische, die eer geel worden; en 't is hierom, dat de eersten te Petersburg zelfs gezocht worden. De hermelyn vangt muizen, gelyk de katten, en voert haaren roof, zo 't mogelyk is, weg. Zy houdt veel van eijeren, en wanneer de zee stil is, trekt zy zwemmende naar de eilanden die langs de Noordsche kusten liggen, alwaar zy eene menigte zeevogels vindt. Men wil, dat een hermelyn, jongen op een eiland werpende, dezelve naar 't vaste land brengt op een stuk hout, dat zy met haaren bek voortstuwt Hoe klein dit dier zy, het doet het grootste dier sneeven, gelyk de eland en den beer; het springt in een hunner ooren, terwyl zy slaapen, en houdt zig daar met zyne tanden zo vast, dat zy 'er zig niet van kunnen ontslaan; zy overvalt op dezelfde wyze de arenden en de korhaanen, waarop zy zig vasthecht, en welken zy zelfs niet verlaat, wanneer zy door het vliegen zoeken te ontkomen, moetende zy dan eindelyk door het verlies van hun bloed nederkomen (*b*).

DE SURIKATE.

Wy hebben *XIII Deel*, *bladz.* 61 gezegd, dat de surikate geen kwaad aan kinderen deedt, dat hy niet dan eenige volwassene menschen beet, en byzonderlyk den meester van 't huis, tegen welken hy een afkeer hadt opgevat. Ik heb sedert vernomen, dat hy noch de vrouw, noch de kinderen van dat huis beet, maar dat hy verscheide andere persoonen van beide sexen gebeeten heeft. De Hr. DE SEVE heeft waargenomen, dat het door den reuk was, dat hy wierdt aangezet om te byten; wanneer iemand hem aanvattede, vouwde zig het kraakbeen van het einde der neus, terwyl hy rook, en volgens den reuk welken hy van dien persoon ontving, beet hy al of niet. Dit is standvastig zo bevonden in een vry groot aantal menschen, die de proef gewaagd hebben, en het geen ook zonderling in dezen moet voorkomen, is, dat wanneer hy iemand eens gebeeten hadt, hy denzelven vervolgens altyd beet, zo dat men niet kan zeggen, dat dit byten een gevolg van grilligheid of kwaade luimen was. Daar waren menschen die hem zo sterk mishaagden, dat hy gelegenheid zogt te bekomen om hen te byten, en byaldien hy niet by de beenen konde komen, wierp hy zig op de schoenen en de onderste gewaaden, welken hy verscheurde. Hy gebruikte somtyds zelfs listen om by die menschen te komen, welken hy wilde byten.

De Hr. VOSMAER maakt in eene noote, *bladz.* 7, van zyne beschryving van eene vliegende eekhoorn, eene aanmerking, die my toeschynt juist te zyn, en waarvoor ik hier myne erkentenis moet betuigen.

De Hr. DE BUFFON, zegt hy, heeft zig waarschynelyk vergist, wegens den naam van surikate, en wegens de plaats vanwaar dit dier herkomstig is; hetzelve is voorleden zomer door den Hr. TULBAGH gezonden aan Zyne D. H. den Prins van Oranje. Het behoort niet aan Amerika maar aan Afrika. Dit kleine dier, waarvan men my twee van verschillende sexe hadt toegeschikt, maar waarvan het wyfje op reis gestorven is, is aan KOLBE niet bekend geweest, ten min-

(*b*) *Hist. Naturelle de la Norwege*, *par* PONTOPPIDAN. *Journal étranger. Juin* 1756.

ſten hy maakt daar geen gewag van, en het ſchynt, dat het niet dan zeer diep landwaards in gevonden wordt, het geen men uit den brief van den Gouverneur kan opmaaken, welken ik ter zelfder tyd ontvangen heb, en waarin gezegd wordt:

Nog heb ik aan denzelfden Kapitein ter hand geſteld twee leevende dieren, een mannetje en een wyfje, waaraan wy evenwel geen naam weeten te geeven, noch hen tot eenige andere ſoort brengen, dewyl men my dezelve nu voor de eerſte reize, en van zeer verre, gezonden heeft, uit de woeſtynen en bergen van ſteenen van dit uitgeſtrekt land. Zy zyn zeer zacht, aartig, en eeten verſch vleeſch, 't zy gekookt of raauw, raauwe eijeren en mieren, zo zy die betrappen kunnen. Ik wenſch te meer dat deze diertjes leevende zullen overkomen, vermits ik niet geloof dat men in Europa nog dergelyken gehad heeft.

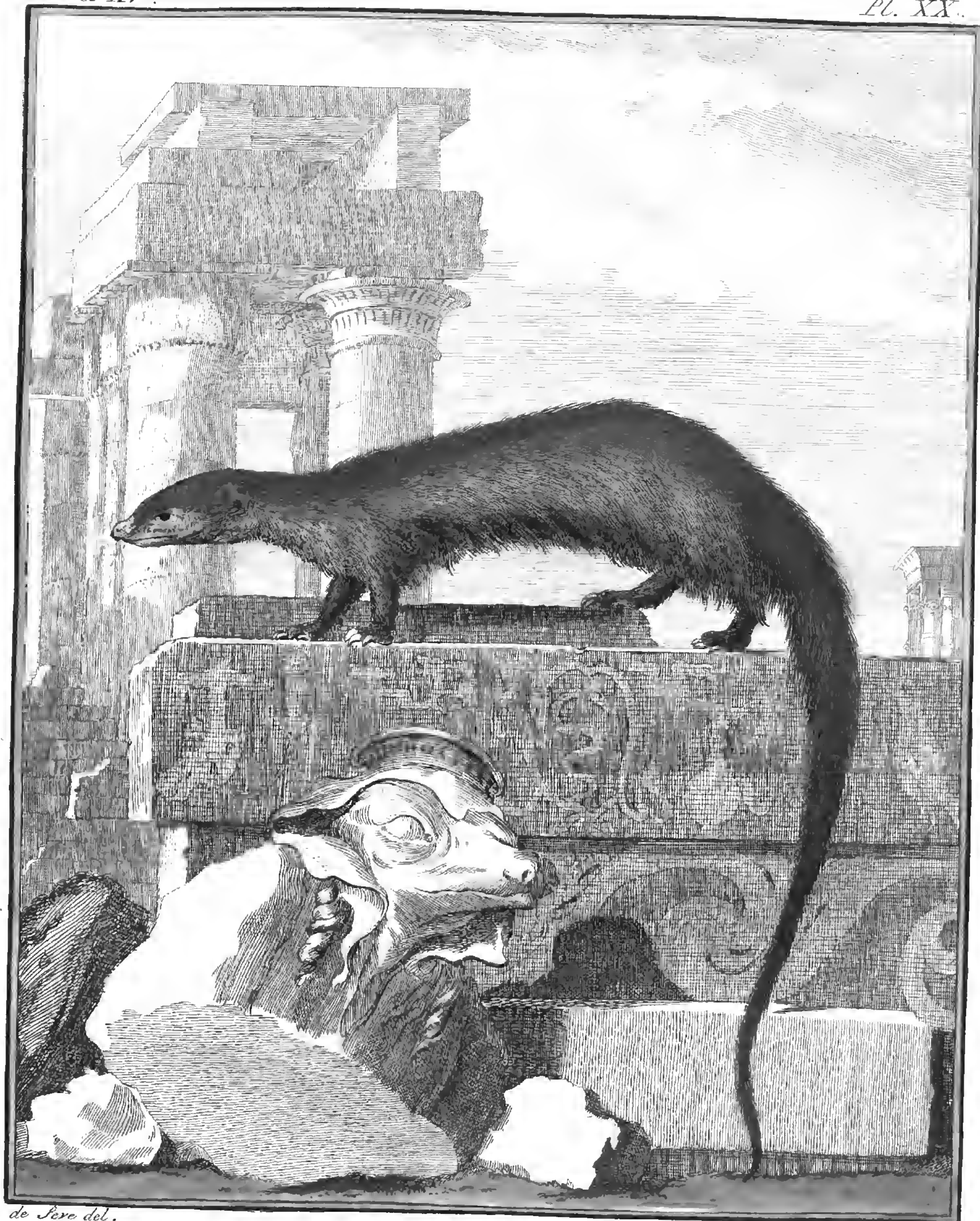
Dit getuigenis van den Hr. Tulbagh is ſtellig, en het geen de Hr. Vosmaer te vooren zegt, is juiſt: ik onderſchryf het met vermaak; want, ſchoon ik dit dier langen tyd leevende gehad heb, en, ſchoon ik het zelve heb beſchreeven en afgebeeld (*VIII Deel, bladz.* 61, *Pl. IX*), wiſt ik niets wegens zyn naam, noch wegens zyn oorſpronkelyk klimaat, dan uit het bericht van een koopman in dieren, die my zeide het zelve in Holland onder den naam van ſurikate gekogt te hebben, en verzekerde, dat het van Suriname kwam; dus zullen wy voortaan zeggen, dat het daar niet wordt gevonden, noch in de andere provintiën van Zuidelyk-Amerika, maar in Afrika in de bergagtige landen boven de Kaap de Goede-hoop; en ten opzichte van den naam, die doet niets tot de zaak, en wy zullen gereedelyk dien van ſurikate veranderen, zodra wy den waaren naam hebben leeren kennen.

DE MANGOUSTE.

Wy geeven hier op *Pl. XX* de afbeelding van een grooten mangouſte, die ons voorkomt eene verſcheidenheid in de ſoort der mangouſtes te maaken. Hy heeft den ſmoel wat dikker en minder lang; zyn hair ſtaat meer overeind en is langer; de nagels zyn ook langer; het hair van den ſtaart ook meer opſtaande, en de ſtaart zelf is langer, naar evenredigheid van 't lichaam.

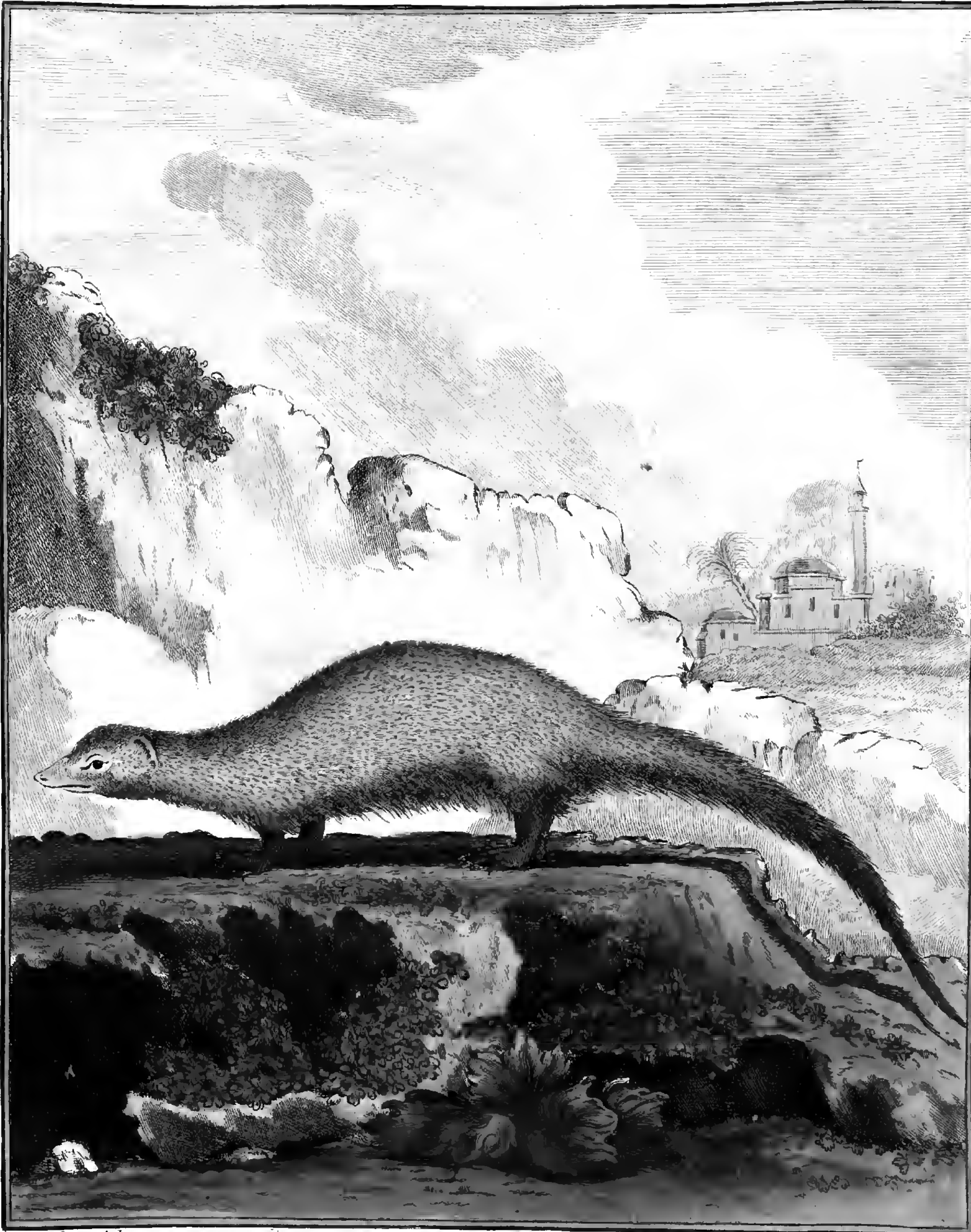
DE VANSIRE.

De vanſire is, gelyk wy gezegd hebben, een dier van Madagaskar, en van 't binnenſt gedeelte van Afrika; hy gelykt veel naar de fret, uitgezonderd het getal en de gedaante der tanden, en van de lengte van den ſtaart, die veel grooter is aan den vanſire dan by onze fret. Wy geeven hier op *Pl. XXI* de afbeelding van een dier dat ons gezonden is van het ooſtelyk gedeelte van Afrika, onder den naam van *neipſe*. Uit deszelfs maakzel en uit deze benaaming, heb ik bemerkt, dat het eene ſoort van fret was, want *nems* of *nims*, is de naam van fret in de Arabiſche taal, en deze fretten van Arabie, of deze nems, gelyken veel meer naar den

de Seve del. Tringham Sculp.

LA GRANDE MANGOUSTE.

de Seve del. Ingham Sculp.

LE NEMS.

de Seve del. Tingham Sculp.

LE MONAX.

vanſire, dan naar onze Europiſche fretten; zie hier de beſchryving welke de Hr. DE SEVE daarvan gemaakt heeft.

De *nems* is een waare fret, zo men hem beſchouwt in zyn maakzel en van den kant zyner leenigheid. Wanneer hy gaat verlengt hy zig, en ſchynt laag op zyne pooten; hy heeft veel overeenkomſt met onze fretten; deze was een mannetje, en hadt dertien duimen en tien lynen lengte, van het einde des beks tot aan den aars. De ſtomp van den ſtaart was van één voet; de hoogte van het voorſtel is van vyf duim zes lynen, die van het agterſtel van zes duim en zes lynen. Het oor is zonder hair, en van het zelfde maakzel als dat van de gemeene fret. Zyn oog is levendig, en de regenboog van eene donker-roſſe kleur; zyn ſnuit, die zeer fyn is, kwam my niet voor knevels te hebben. Het geheele lichaam is bedekt met lang hair, geſpikkeld donker-bruin, en gemengd met een vuil wit, tien lynen lang; het geen maakt dat hy door deze verandering van kleuren naar de ryke of blaauwe konyn gelykt. De buik is bedekt met licht-vaal hair, zonder vermenging. De grond van het hair des hoofds, rondom het oog, is van eene heldere geelachtige kleur, en op de neus, de wangen, en de andere deelen des aangezichts, alwaar het hair kort is, regeert eene rosachtige of vaale kleur, op de eene plaats wat donkerer dan op de andere, doch overal onvermengd; zy blyft aanhoudend, en verlieſt zig, ſteeds verminderende, in de deelen van het hoofd boven de oogen. Zyne beenen zyn bedekt met glad, donker-vaal, hair; de pooten hebben vier vingers, en één vinger van agteren; de nagels zyn klein en zwart; de ſtaart, die ten minſten eens zo lang is als die onzer fretten, is zeer dik aan 't begin van den ſtomp, en zeer dun aan 't einde, dat ſpits afloopt. Groote hairen, geſpikkeld zo als op het lichaam, bedekken dien ſtaart. Dit dier drinkt niet, volgens het getuigenis van den jongen die het oppaſt.

BYVOEGZEL TOT DE ARTYKELS VAN DE MARMOTTEN. VIII Deel, bladz. 127. DEN BEVER bladz. 163. DE MUIZEN EN *ROTTEN. VII Deel, bladz. 171 en 189. DE KOORN-ROT* OF *HAMSTER. XIII Deel, bladz. 88.* EN *DE MOL. VIII Deel, bladz. 48.*

DE MARMOT OF HET MARMELDIER.

Wy geeven hier op *Pl. XXII* de afbeelding van het dier 't welk wy hebben aangeweezen onder den naam van monax, marmot van Kanada. De tekening is ons gezonden door den Hr. COLINSON, maar zonder eenige beſchryving. Deze ſoort van marmotten komt my voor van de andere marmotten hier in te verſchillen, dat zy ſlegts vier vingers aan de voorſte voeten heeft, terwyl de Alpiſche-marmot en de bobak, of Poolſche-marmot, aan die voeten zo wel als aan de agterſte, vyf vingers hebben. Ook is 'er eenig verſchil in de geſtalte van den kop, die veel minder met hair bedekt is. De ſtaart is by den monax veel langer en minder bezet dan by onze marmot, zodat men dit dier van Kanada moet beſchouwen, meer als eene aangrenzende ſoort, dan als eene enkele verſcheidenheid van de Alpiſche-marmotten. Ik vermoede, dat men tot deze ſoort kan brengen

brengen het dier, waarvan DE LA HONTAN gewaagt (*a*), en welk hy *siffleur* of *blaazer* noemt, en dat hy zegt in de noordelyke landen van Kanada gevonden te worden. Het nadert, vervolgt hy, ten opzichte van de dikte tot de haas, maar het is korter van lichaam; het vel van dat dier is zeer geacht, en men zoekt het zelve alleen om die reden magtig te worden, dewyl het vleesch niet goed is te eeten; hy voegt 'er by, dat de Kanadiaanen deze dieren *siffleurs* noemen, om dat zy inderdaad blaazen aan den ingang hunner holen, wanneer het mooi weder is. Hy zegt, dat hy zelf dit geblaas herhaalde reizen gehoord heeft; men weet, dat onze Alpische-marmotten insgelyks blaazen, en wel op een zeer scherpen toon.

KAMSCHATKASCHE MARMOT.

De Russische Reisbeschryvers hebben in de landen van Kamschatka een dier gevonden, 't welk zy marmot genaamd hebben, maar waarvan zy slegts eene zeer ligte aanduiding geeven; zy zeggen alleenlyk dat zyn vel van verre door zyne verscheidenheid van kleuren naar de vederen van een schoonen vogel gelykt; dat dit dier, zig, even als de eekhoorn, van zyne voorste pooten bedient om te eeten, en dat het zig voedt met wortelen, beziën, en nooten van de cederboomen (*b*). Ik moet aanmerken, dat die uitdrukking, nooten van cederboomen, een valsch denkbeeld vertoont, want de waare ceders draagen kegelsgewyze vrucht, en de andere boomen, welken men onder den naam van ceders heeft voorgedraagen, draagen beziën.

DE MARMOT VAN DE KAAP DE GOEDE-HOOP.

Het is wederom aan den Hr. ALLAMAND, kundig Natuurbeschouwer en Professor te Leyden, dat wy de kennis van dit dier verschuldigd zyn. De Hr. PALLAS duidt het aan onder den naam van *cavia capensis*; naderhand de Hr. VOSMAER onder de benaaming van *basterd-marmot van Afrika*: terwyl zy 'er beiden dezelfde afbeelding van geeven, naar de eigen plaat zo als de Hr. ALLAMAND ons gezonden hadt. Hy schreef ten dezen opzichte aan den Hr. DAUBENTON:

Ik zende u de afbeelding van eene soort van cabiai; (ik weet niet hoe dezelve anders te moeten noemen). Ik heb denzelven ontvangen van de Kaap de Goede-hoop; hy is niet volkomen zo wel vertoond als ik verlangde; maar dewyl ik dit dier opgezet in myn kabinet heb, zal ik het u by de eerste gelegenheid zenden, zo gy verlangt het te zien.

Wy hebben van deze verpligtende aanbieding van den Hr. ALLAMAND geen gebruik gemaakt, om dat korten tyd daarna ons bericht is, dat een of twee dezer dieren leevende in Holland waren aangekomen, en om dat wy hoopten, dat eenig Natuurbeschouwer daar eene goede beschryving van zoude maaken. Inderdaad de Hren. PALLAS en VOSMAER hebben beiden dit dier beschreeven, en ik zal hier hunne waarneemingen mededeelen.

(*a*) *Voyages du Baron* DE LA HONTAN. *Tom. I. pag.* 95.
(*b*) *Hist. Génér. des Voyages. Tom. XIX. pag.* 253.

Dit dier, zegt de Hr. VOSMAER, is aan de Kaap de Goede-hoop bekend onder den naam van *rots-das*, waarfchynelyk om dat hy zyn verblyf houdt tusfchen de rotfen en in den grond, gelyk de das, waarnaar hy echter niet gelykt; meer gelykt hy naar de marmot, en verfchilt daar echter ook van. Het is echter KOLBE, die de eerfte van dit dier gefproken heeft, en daarvan gezegd, dat het meer naar een marmot dan naar een das gelykt.

Wy zullen dan de benaaming van marmot van de Kaap aanneemen, en wy zullen die verkiezen boven cavia van de Kaap, of capenfis, om dat het dier, dat hier in aanmerking komt, zeer verfchillende is van de cavia of cabiai: vooreerft, in het klimaat, dewyl de cavia of cabiai, in Zuidelyk-Amerika t'huis hoort, terwyl dit dier niet dan in Afrika gevonden wordt: 2 om dat de naam van cavia een Brafiliaanfch woord is, dat niet in Afrika moet overgebragt worden, dewyl het aan den waaren cabiai alleen behoort, of aan den cavia-cobaja, dat het Indiaanfch varken is: 3 eindelyk, om dat de cabiai een dier is dat zig aan de oevers der wateren onthoudt; dat vliezen heeft tusfchen de vingers der voeten, terwyl de marmot van de Kaap niet dan de rotfen, en de droogfte gronden, welken zy met haare nagelen kan opkrabben, bewoont. *Zie de afbeelding en de befchryving hier agter.*

Het eerfte dier van deze foort, zegt de Hr. VOSMAER, dat in Europa verfcheenen is, was gezonden aan den Prins van Oranje, door den Hr. TULBAGH, en men bewaart het vel in het kabinet van dien Prins; de kleur van dit eerfte dier verfchilt veel van dien van een ander, dat federt is overgezonden; ook was hy zeer jong en zeer klein; die welken ik ga befchryven was een mannetje, en hy is my gezonden door den Hr. BERGMEYER van Amfterdam. De levenswyze van dit dier, volgens de berichten die my deswegen gegeeven zyn, is zeer droevig; zy flaapen dikwils over dag; hunne beweeging is langzaam, en gefchiedt niet dan met rukken of fprongen, maar misfchien is dezelve in hunnen natuurftaat zo levendig als die der konynen; zy laaten dikwils een kort, maar fcherp en doordringend gefchreeuw hooren.

Ik merk in het voorbygaan aan dat dit kenmerk het dier al weder tot de marmot doet naderen, want men weet dat onze Alpifche-marmotten dikwils een zeer fcherp geblaas doen hooren.

Men voedde in Holland deze Kaapfche marmot, vervolgt de Hr. VOSMAER, met brood, en met verfcheiden moesvruchten; het is zeer waarfchynelyk, dat deze dieren niet lang draagen, dat zy dikwils en in grooten getale werpen. Het maakzel van hunnen voet fchynt ook aan te wyzen dat zy gefchikt zyn om in den grond te graaven. Dit dier, te Amfterdam geftorven zynde, gaf ik het aan den Hr. PALLAS om te ontleeden.

Het gelykt in geftalte vry wat naar een gemeen konyn, maar het is dikker en meer gevuld. De buik inzonderheid is zeer dik; de oogen zyn fchoon, en middelmaatig groot; de oogleden hebben van boven en van onderen eenige kleine zwarte hairen, boven welken men vyf of zes ziet, ook zwart, maar lang, die ten naaftenby uit den voorften hoek van het ooglid uitkomen, en agterwaards naar het hoofd te rug buigen; dergelyke knevelhairen heeft hy ook op de bovenlip, naar 't midden van den bek.

De neus is zonder hair, zwart, en als verdeeld door eene fyne fnede, die tot op de lip nederdaalt; de neusgaten fchynen als een gebroken koord op den bek;

naar de keel en op de wangen ziet men eenige langе zwarte hairen, meer of minder lang, en allen veel ſtyver dan het ander hair. Hairen van dezelfde ſoort zyn van afſtand tot afſtand gezaaid over het geheele lichaam; het verhemelte van den mond heeft agt inkeepingen, of diepe vooren; de tong is zeer dik, maatig lang, bezet met tien tepeltjes, en eirond aan haar einde. Het bovenſte kaakbeen heeft twee zeer lange tanden, voor uit den mond uitſpringende, en van malkanderen verwyderd; zy hebben de gedaante van een verlengden en geplatten driehoek; de tanden van het onderſte kaakbeen zyn geſteld voor den bek; zy zyn ſnydende, zeer geſloten, vier in getal; zy zyn vry lang, plat, en breed. De baktanden zyn vry dik, vier van boven en vier beneden, ter wederzyde; men zoude een vyfde kunnen rekenen, kleiner dan de andere. Dit dier heeft de voorpooten zeer kort, en half verborgen onder het vel des lichaams. De voeten zyn naakt, en vertoonen niet dan een zwart vel; de voorſte hebben vier nagels, waarvan drie zeer zichtbaar zyn, en de middelſte de langſte is; de vierde, die aan den buitenkant is, is veel korter dan de andere, en zit, als 't ware, aan den derden vaſt. Het einde zyner vingeren is met korte en ronde nageltjes gewapend, aan het vel vaſt zittende, op dezelfde wyze als onze nagels. De agterſte voeten hebben drie vingers, waarvan de middelſte alleen een krommen nagel heeft: de buitenſte vinger is wat korter dan de andere. Het dier ſpringt op zyne agterſte voeten, gelyk het konyn Daar is geen het minſte ſpoor van ſtaart; de aars vertoont zig zeer lang, en de voorhuid, in de gedaante van een ronde wrong, ontdekt een weinig de roede. De kleur van 't hair is graauw of roſachtig bruin, gelyk het hair der haazen of wilde konynen; het is donkerer op den kop dan op den rug, en is witachtig op de borſt en den buik. Daar is ook een witachtige ſtreep op den hals, heel digt by de ſchouders; dezelve maakt geen halsband, maar eindigt ter hoogte van de voorſte beenen; in het algemeen is het hair zacht en wollig.

Wy zullen hier de beſchryving niet geeven van de binnendeelen van dit dier; men zal dezelve in het werk van den Hr. PALLAS vinden, dat ten tytel voert *Spicilegia Zoologica*; die bekwaame Natuurbeſchouwer heeft die beſchryving zorgvuldig gemaakt, en men zou dezelve geheel moeten overſchryven, om niets van zyne waarneemingen te verliezen.

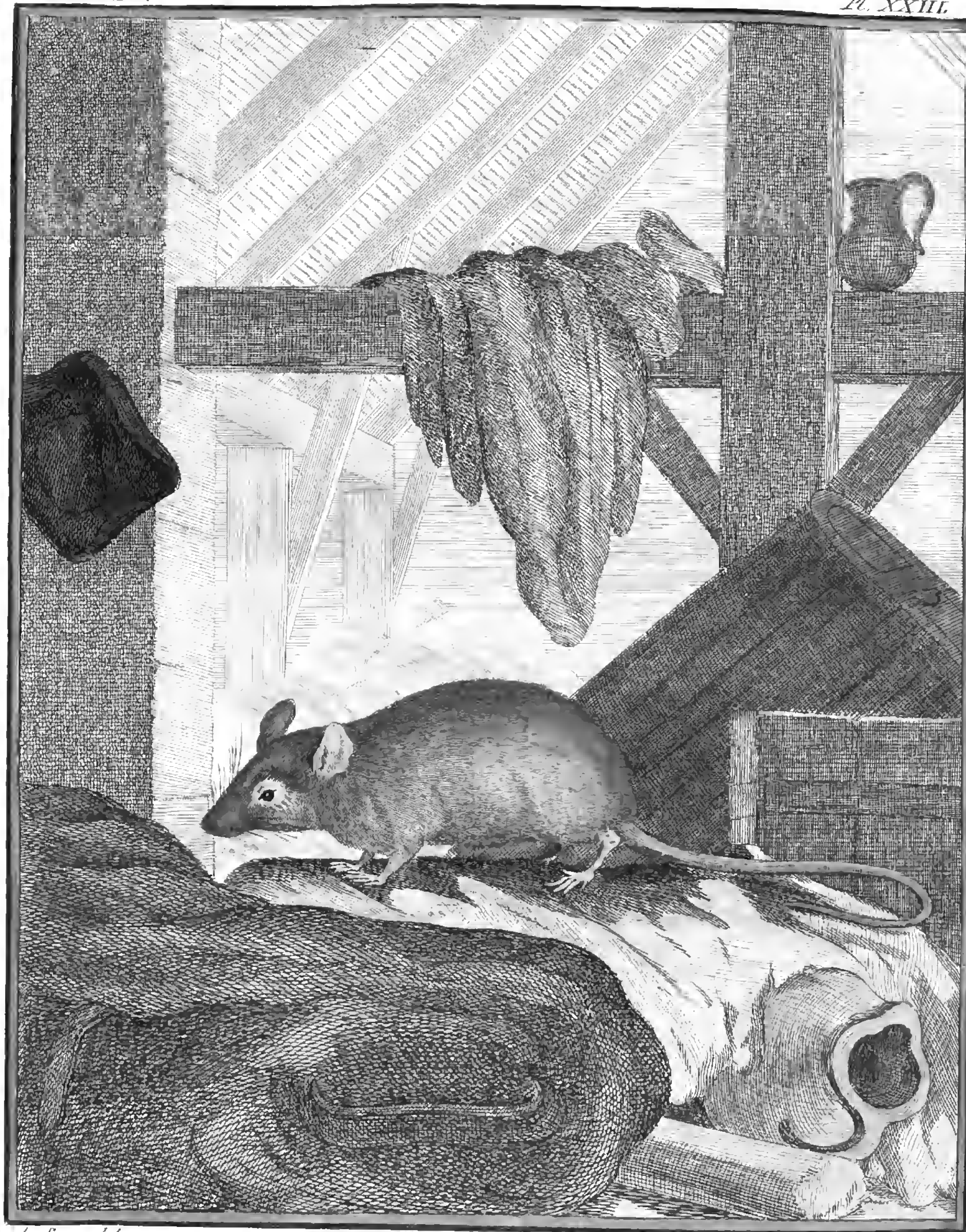
DE BEVER.

Wy hebben gezegd, dat de bever een dier is aan de beide Werelden gemeen; het wordt inderdaad zo veel in Siberie als in Kanada gevonden. Men kan hen ligtelyk tam maaken, en hun zelfs op de viſſchery africhten, en leeren de viſch t'huis te brengen. De Hr. KALM verzekert deze byzonderheid:

Ik heb, zegt hy, in Amerika, bevers gezien, die zo mak waren, dat men hen uitzondt om te viſſchen, en dat zy hunne vangſt aan hunne meeſters terug bragten; ik heb ook eenige otters gezien, die zo gewend waren met de honden en met hunne meeſters, dat zy dezelve volgden, hen in de ſchuit vergezelden, in 't water ſprongen, en een oogenblik daarna met een viſch wederkeerden (*c*).

Wy zagen, zegt de Hr. GMELIN, in eene kleine ſtad van Siberie, een bever, dien men in eene kamer opvoedde, en welken men leide zo als men wilde: men verzekerde my, dat dit dier ſomtyds reizen naar een zeer grooten afſtand deedt, en dat het aan de andere bevers hunne wyfjes aftokkelde, welke hy naar huis ge-

(*c*) *Voyage de* KALM. *Tom. II. pag.* 350.

de Sere del. Ingham Sc.

LA SOURIS.

leidde, en dat zy, na dat de bronstyd over was, alleen weder aftrokken, zonder dat hy haar vergezelde (*d*).

DE MUIZEN EN ROTTEN.

Wy geeven hier op *Pl. XXIII* de afbeelding van de gemeene muis, om dat zy op de *XXXIXste Pl.* van het VIIde Deel niet wel is uitgedrukt.

Wy hebben op het artikel van de muis gezegd, dat de witte muis met roode oogen flegts eene verfcheidenheid, eene foort van verbaftering is, in de foort van de muizen; deze verfcheidenheid wordt niet alleen in onze gemaatigde klimaaten, maar ook in de zuidelyke en noordelyke klimaaten gevonden.

De witte muizen met roode oogen, zegt PONTOPPIDAN, zyn gevonden in de kleine ftad Molle of Romsdallen; maar men weet niet of zy daar geboren, dan of zy uit de Ooft-Indiën derwaards gebragt zyn?

Dit laatfte vermoeden fchynt nergens op te fteunen, en daar is meer reden om te denken dat de witte muizen fomtyds in Noorwegen gevonden zyn, gelyk zy overal elders in de Oude Wereld nu en dan gevonden worden, en de muizen in 't algemeen zyn zelfs tegenwoordig in de andere zo fterk vermenigvuldigd, dat zy zo gemeen zyn in Amerika als in Europa, vooral in de meeftbewoonde koloniën. Dezelfde Schryver voegt 'er by:

Dat de bofch-rotten en de water-rotten niet kunnen leeven in de noordelykfte landen van Noorwegen, en dat 'er verfcheiden diftrikten zyn, gelyk dat van de Hardenver, in het ftift van Bergen, en andere in het ftift van Aggerhuis, alwaar men geene rotten ziet, fchoon 'er wel zyn aan de zuidelyke oevers van de rivier de Vormen; en dat zy, wanneer zy aan de andere zyde, dat is te zeggen, aan den noordkant van deze rivier worden overgebragt, in korten tyd omkomen; een verfchil, dat men niet kan toefchryven dan aan uitwaasfemingen van den grond, die voor deze dieren nadeelig zyn.

Deze byzonderheden kunnen waar zyn, maar wy hebben dikwils bemerkt, dat PONTOPPIDAN geen Schryver is, waarop men zig geheel en al verlaaten kan.

In de waarneemingen, die de Vicomte DE GUERNHOENT de goedheid heeft gehad van my mede te deelen, zegt hy, dat de rot uit Europa met de fchepen naar l'Ifle de France overgebragt, zig daar zodanig heeft voortgeplant, dat men wil, dat zy de Hollanders bewogen om het eiland te verlaaten. De Franfchen hebben derzelver getal verminderd, fchoon 'er nog eene zeer groote menigte van overig is: federt eenigen tyd, voegt 'er de Hr. DE GUERNHOENT by, begint een Indiaanfche rot zig daar te veftigen; zy heeft eene zeer fterke reuk van muskus, die zig verfpreidt rondom de plaatfen alwaar zy zig onthoudt, en men denkt, dat wanneer zy eene plaats voorby trekt, alwaar wyn is, zy dezelve doet zuur worden (*e*). Het komt my voor, dat die Indiaanfche rot, die een muskus-reuk verfpreidt, wel dezelfde rot zoude kunnen zyn, welke de Portugeezen *chérozo* of *riekende rot* genoemd hebben; LA BOULLAYE DE GOUZ heeft 'er van gefproken.

(*d*) GMELIN *Voyage de Kamfchatka. bladz. 73.*
(*e*) Aantekening door den Hr. DE GUERNHOENT aan den Hr. DE BUFFON medegedeeld.

Deze rot, zegt hy, is ten uiterften klein; zy is tennaaftenby van gedaante als een fret; haare beet is venynig; wanneer zy in eene kamer komt, riekt men haar terftond, en men hoort haar fchreeuwen, *krik*, *krik*, *krik* (*f*).

Diezelfde rot wordt ook op Madura gevonden, alwaar men haar *reuk-rot* noemt; de Hollandfche Reisbefchryvers hebben 'er gewag van gemaakt, zy zeggen, dat zy zulk fyn hair heeft als de mol, maar een weinig zwarter (*g*).

DE HAMSTER.

Men vindt in de *Gazette Litteraire* van den 13den fept. 1774, een uittrekzel van waarneemingen op den hamfter gedaan, en getrokken uit een Hoogduitfch werk van den Hr. SULZER, het welk ik gemeend heb hier te moeten plaatfen.

De koorn-rot, in 't Hoogduitfch hamfter, kan niet beter noch gevoegelyker befchreven worden dan te Gotha, alwaar men in een enkel jaar elf duizend, vyf honderd, vier en zeventig vellen op het ftadhuis heeft overgeleverd, en in een ander jaar vier-en-vyftig duizend, vyf honderd, negen-en-twintig, en eene derde reis tachtig duizend, een honderd, en negen en-dertig. Dit dier onthoudt zig in 't algemeen in de gemaatigde klimaaten: wanneer het getergd wordt, flaat het zelve het hart tot honderdtachtigmaal in een minuut; het gewigt van de herfenen is ten opzichte van het geheele lichaam als 1 tot 193.

Deze rotten maaken zig magazynen, alwaar zy tot twaalf ponden graanen brengen. In den winter begeeven de wyfjes zig zeer diep in den grond; dit dier is moedig, het verdedigt zig tegen de honden, tegen de katten, tegen de menfchen. Het is natuurlyk twiftziek, kan niet wel met zyne foort overweg, en doodt fomtyds, in zyne woede, zyn eigen gezin. Hy verflindt zyns gelyken, wanneer zy zwakker zyn, zo wel als de muizen en de vogels, en hy voedt zig, boven dat, met alle foorten van groente, vruchten, en graanen; hy drinkt weinig; het wyfje komt laater dan het mannetje uit haar winterverblyf te voorfchyn. Zy draagt vier weeken, en werpt tot zes jongen. Daar zyn maar weinige maanden noodig, om de jonge wyfjes weder te doen voortteelen. De foort van rot, welke men *iltis* noemt (*h*), doodt den hamfter.

Terwyl het dier in zyn ftaat van verdooving is, neemt men aan het zelve noch ademhaaling, noch eenig foort van gevoel waar. Het hart flaat echter omtrent vyftienmaal in een minuut, gelyk men bemerkt wanneer men de borft opent. Het bloed blyft vloeibaar; de ingewanden onbeweeglyk liggende zyn niet prikkelbaar of *irritabel*. De elektrifche fchok zelfs doet het dier niet ontwaaken; alles is koud in het zelve, in de open lucht ondergaat het nooit dien ftaat van verdooving.

De Hr. SULZER bericht door welke trappen het doorgaat om uit zyne verdooving te komen.

Dit

(*f*) *Voyage de* LA BOULLAYE LE GOUZ. *pag.* 256.

(*g*) *Recueil des Voyages qui ont fervi à l'établiffement de la Compagnie des Indes Orient. Tom. VII. pag.* 275.

(*h*) De iltis is de bunfing, en niet de rot, gelyk hier de Schryver zegt. In eenige provintiën van Duitfchland wordt de iltis ook *ratz* genaamd; dit doet de naamen van *rot* en *ratz* verwarren, gelyk de Journalift hier doet.

de Seve del. Tringham Sculp.

LE SOULIK.

Dit dier doet geen ander goed dan dat van de muizen te verdelgen, maar het doet veel meer kwaads dan deze (*i*).

Wy hadden wel gewenscht dat de Hr. SULZER naauwkeurig hadt opgegeeven, op welken graad van koude of van gebrek van lucht, deze dieren in hunnen staat van verdooving vallen, want wy herhaalen hier stellig het geen wy gezegd hebben in het XIIIde Deel, *bladz.* 92, dat in eene kamer zonder vuur, waarin het sterk genoeg vroor om het water te doen verstyven, een hamster, die in eene kooi was, in geene verdooving viel, geduurende den winter van 1763. Men ziet de volle verzekering van dit *factum* in de byvoegzels welke de Hr. ALLAMAND by dit artikel in de Hollandsche en Fransche uitgaven geplaatst heeft, welken ik kortlings heb ontvangen.

In het XIIIde Deel van onze Fransche- en Nederduitsche-uitgaven; vindt men de historie en de proeven, welke de Hr. SULZER *met den hamster gemaakt heeft.*

DE SOULIK.

Wy geeven hier op *Pl. XXIV* de afbeelding van dit dier, die ons tot heden toe ontbrak. De Hr. Prins VAN GALLITZIN heeft de goedheid gehad, op verzoek van den Hr. DE BUFFON agt fouliks te verzoeken, en alle noodige orders te stellen om dezelve leevende in Frankryk te doen overkomen; hy vervoegde zig ten dien einde aan den Generaal BETZKI, die dezelve zondt aan den Marquis DE BEAUSSET, toen Afgezant van Frankryk aan 't Hof van Petersburg. Deze agt diertjes kwamen leevende te Petersburg, na eene lange reis uit Siberie, maar zy kwamen allen om in den overtogt van Petersburg naar Frankryk, schoon men de grootste oplettendheid hadt, zo wel in hen wél te voeden, als met hen wél te bezorgen van 't geen men verder ter hunner bewaaringe dienstig oordeelde. Men hadt uit Siberie belast de voorzorg te gebruiken van hun niet te geeven dan koorn en hennip-zaad, en hun de open lucht, zo veel mogelyk, te laaten genieten; alleenlyk voorkomende dat zy in hunne kooijen niet door zwaare regens overstroomd wierden; hun in dezelfde kooi een vry dikken bodem van zand te geeven, dat genoegzaam zamenhangende ware om niet uit te wyken, om dat zy in hunnen natuurstaat hunne gaten in ligte aarde, of zandgronden maaken.

Deze dieren onthouden zig gewoonlyk in de woestynen, maaken zig holen op de hellingen der bergen, mits dat de grond van de aarde zwart zy. Hunne holen zyn niet even diep; zy zyn van zeven of agt voeten lengte; nooit regt, maar slingerende; hebbende twee, drie, vier, en vyf uitgangen; de afstand dier verblyfplaatzen is ook verschillende, hebbende van twee tot zeven voeten lengte tot scheiding. Zy maaken in deze holen verscheiden plaatsen, alwaar zy in den zomer hunnen winter-voorraad opleggen. In de bebouwde landen verzamelen zy in den tyd van den oogst de koorn-airen, gelyk ook erweten, vlas- en hennip-zaad, welk alles zy af-

(*i*) *Observ. sur le rat de blé, par Mr.* SULZER. *Gazette de Litt.* 13 Sept. 1774.

zonderlyk leggen in de plaatzen, welken zy daartoe voorbedachtelyk en by voorraad in het binnenste hunner holen gemaakt hebben. In de onbebouwde plaatzen verzamelen zy de zaaden van verscheiden groentens, en in den zomer voeden zy zig met planten, wortelen en jonge muizen, doch zo deze maar eenige grootte hebben, kan de soulik daar zyne prooi niet van maaken. Behalven de magazynen, waarin deze dieren hunnen winter-voorraad opleggen, maaken zy zig in hunne holen ook nog andere plaatzen om te rusten, welke plaatzen eenige voeten daar van af zyn. Zy werpen hunne vuiligheid buiten hunne wykplaats. De wyfjes werpen van twee tot vyf jongen; zy worden blind en naakt geboren, en zy beginnen niet te zien, dan wanneer het hair te voorschyn komt; men weet niet net hoe lang de wyfjes draagen.

Zie hier agter de beschryving van den soulik welke de Hr. DAUBENTON *daarvan gegeeven heeft.*

D E M O L.

Ik geef hier op *Pl. XXV* de afbeelding van de mol, om dat zy op de *XII^de Pl.* van het VIII^ste Deel niet wél vertoond wordt.

PONTOPPIDAN verzekert, dat de mol in Noorwegen niet gevonden wordt dan in de oostelyke deelen van het land, en dat het overig gedeelte van dit koningryk zo vol van rotsen is, dat zy zig daar niet kan vestigen (*k*).

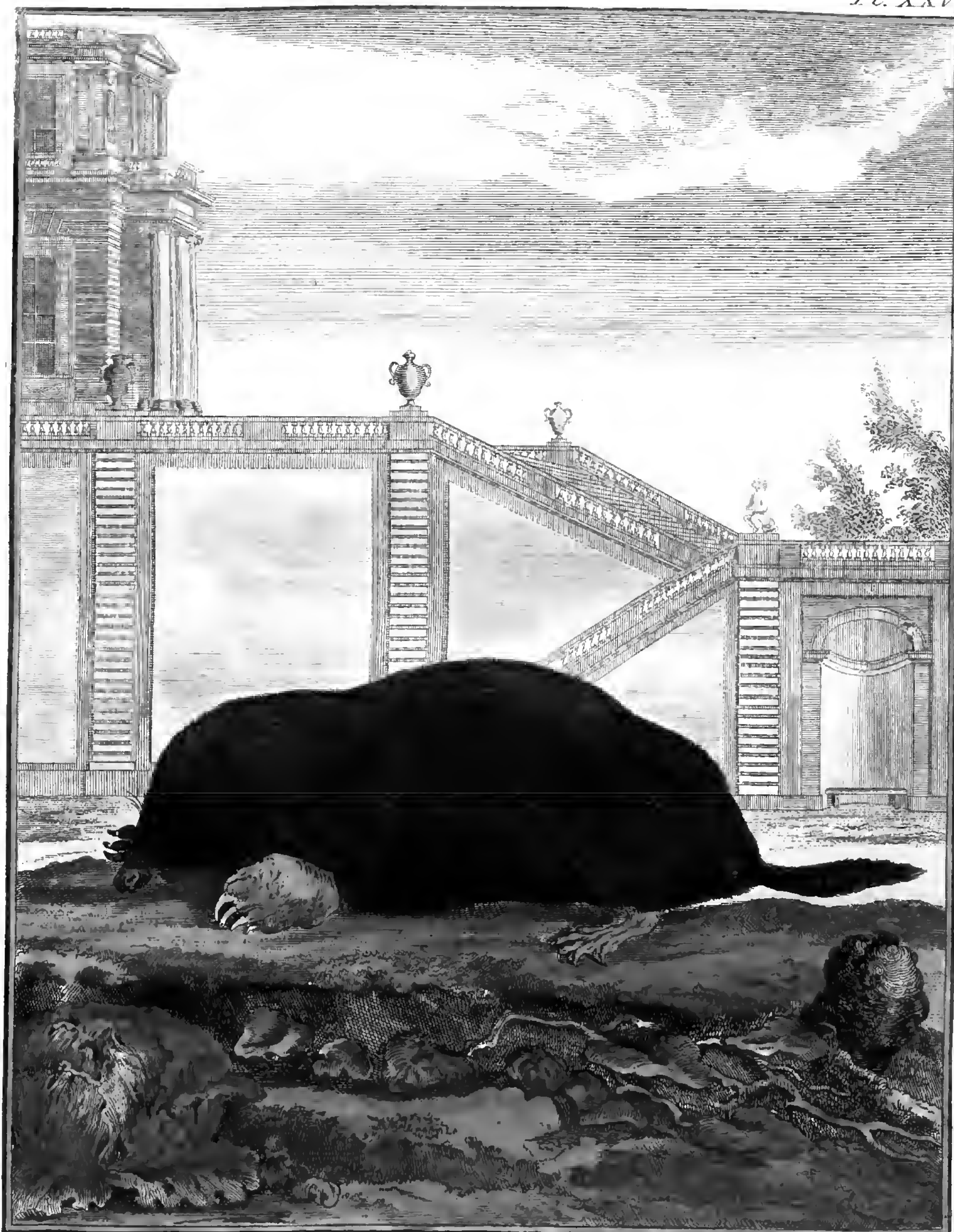
DE MOL VAN DE KAAP DE GOEDE-HOOP.

Wy geeven hier op *Pl. XXVI* de afbeelding van een mol, die aan de Kaap de Goede-hoop gevonden wordt, en waarvan het opgezette vel ons gegeeven is door den Hr. SONNERAT, Correspondent van het kabinet. Deze mol gelykt vry wel naar eene gemeene mol in het maakzel des lichaams, in de oogen, welken hy zeer klein heeft, in de ooren, die zig niet uitwendig vertoonen, en door den staart, welken men in het hair zoeken moet, en die tennaastenby van dezelfde lengte is als die van onze mol; maar deze Kaapsche mol verschilt hierin van de onze, dat zy een grooter hoofd heeft, en in den bek, die naar dien van een Indiaansch varken gelykt. De voorste voeten zyn ook verschillende; het hair des lichaams is niet zwart, maar van een zeer ligt bruin, met een weinig vaal aan het einde van yder hair. De staart is bedekt met lange hairen van een witachtig geele kleur; en in 't algemeen is het hair van deze Kaapsche mol langer dan van de Europische; dus moet men uit alle deze verschillen besluiten, dat het eene byzondere soort is, die, schoon aan de soort van de mol grenzende, evenwel niet als eene enkele verscheidenheid beschouwd kan worden.

DE MOL VAN PENSYLVANIE.

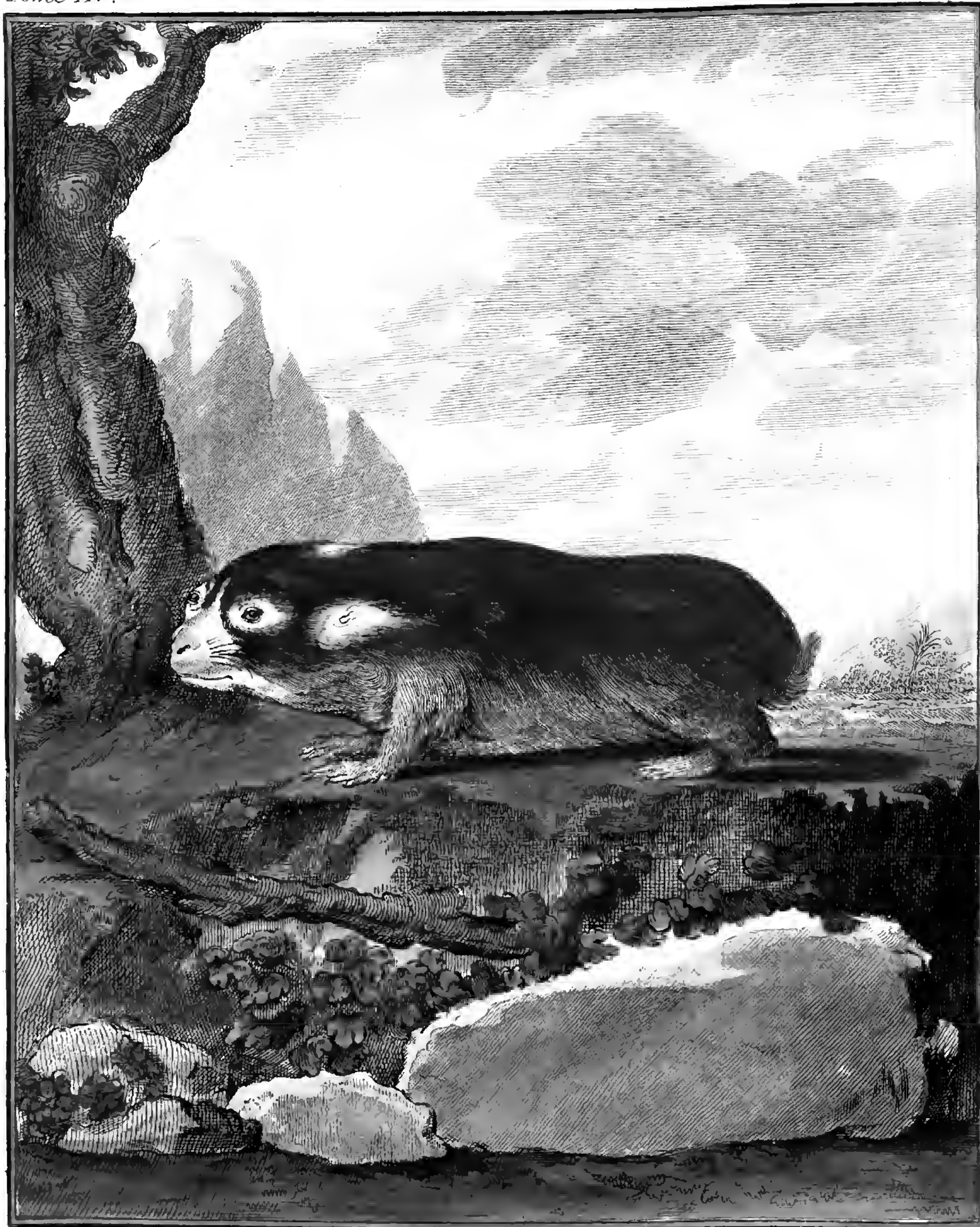
Daar is, zegt de Hr. KALM, in Pensylvanie eene soort van mol, die zig voornaamlyk met wortelen voedt; dit dier graaft zig, in de velden, kleine onderaardsche gangen, die zig verlengen, terwyl zy kronkelingen en wendingen

(*k*) *Hist. Nat. de la Norwege, par* PONTOPPIDAN. *Journal étranger Juin* 1756.

De Seve del. B. de Bakker sc.

LA TAUPE.

de Seve. de Bakker sc.

LA TAUPE DU CAP.

formeeren. Dit dier heeft in de pooten meer ſtevigte en kragt, naar evenredigheid zyner grootte, dan de meeſte andere dieren: om de aarde uit te graaven bedient het zig van zyne voeten als van roei-riemen; de Hr. KALM nam 'er een van in zyn neusdoek; hy bemerkte dat het in minder dan een minut eene menigte kleine gaten hadt gemaakt, die het voorkomen hadden van met een priem daarin geſtoken te zyn. Hy was zeer kwaadaartig, en zodra men iets op zynen weg lag, of hy daar iets op vondt, beet hy daar terſtond groote gaten in; ik boodt hem, zegt de Hr. KALM, myn inktkoker aan, die van ſtaal was; hy begon ten eerſten daar op te byten, maar hy wierdt welhaaſt afgſchrikt door de hardheid van het metaal, en wilde naderhand niet byten op eenigen der voorwerpen welken men hem aanboodt Dit dier verheft de aarde niet koepelsgewyze, gelyk de Europiſche mollen; het maakt zig ſlegts kleine gangen onder den grond (l).

Deze aanwyzingen zyn niet genoegzaam om dit dier te doen kennen, noch zelfs om te beſliſſen of het waarlyk tot het geſlacht der mollen behoore?

(l) *Voyage de* KALM. *Tom. II. pag.* 333. *Gottingue* 1757.

BYVOEGZEL TOT HET ARTYKEL VAN DEN BEER. VIII Deel, bladz. 144.

De Hr. MUSLY, Major van de Artillerie in dienſt van de Staaten Generaal, heeft my wel eenig bericht willen mededeelen, wegens beeren, in ſtaat van huislykheid opgevoed.

Te Berne, alwaar men deze dieren opvoedt, zegt hy, doet men hen hun verblyf houden in groote vierkante graften, daar zy in wandelen kunnen. Deze graften zyn van boven overdekt, en van gehouwen ſteen gemetſeld, zo wel van onderen als aan de vier zyden. Hunne verblyfplaatzen zyn gemetſeld gelyks gronds, met het onderſt van de graft; zy zyn door muuren in tweën verdeeld, en men kan de openingen ſluiten, zo wel de buitenſte als de binnenſte, door yzere roeden, welken men neder laat vallen, gelyk als in eene ſtadspoort. In 't midden dier graften zyn gaten in groote ſteenen, waarin men groote boomen rechtop kan zetten; daarenboven is 'er een groote bak in eidere graft, die altyd vol waters gehouden wordt.

Het is een-en-dertig jaaren geleden, dat men uit Savoye derwaards heeft overgebragt twee bruine beeren, die zeer jong waren, waarvan het wyfje nog leeft; het mannetje brak, voor twee maanden, de lenden, met uit een boom te vallen, die in de graft is; zy hebben beginnen voort te teelen op den ouderdom van vyf jaaren, en ſedert dien tyd zyn zy jaarlyks ritſig geworden in de maand juny, en het wyfje heeft altyd geworpen in 't begin van january; de eerſte reize heeft zy ſlegts één jong voortgebragt, en in het vervolg dan eens één, dan twee, dan drie, maar nooit meer; en in de drie laatſte jaaren heeft zy telken reize maar één jong geworpen. De man, die 'er oppaſt, denkt dat zy werkelyk weder draagt, (17 octob. 1771.)

De jongen ter wereld komende, zyn vry aartig van maakzel, van een vaale kleur met wit rondom den hals; zy hebben niet het voorkomen van beeren. De moeder

draagt 'er eene allergrootste zorg voor; zy hebben de oogen vier weeken lang gesllooten; zy zyn in 't eerst niet veel meer dan agt duimen lang, en drie maanden daarna kunnen zy reeds veertien of vyftien duimen haalen, van het einde van den muil tot aan het begin van den staart, en hun hair is dan byna een duim lang; zy zyn dan van eene byna ronde gestalte, en de muil schynt, ten opzichte van het overige, zeer spits te zyn, zo dat men hen als dan niet herkennen zoude; volwassen wordende zyn zy wat spichtiger; het wit wischt zig dan allengs uit, en het vaal wordt bruin.

Wanneer het mannetje en wyfje gekoppeld zyn, begint het mannetje met korte, maar zeer vaardige beweegingen, omtrent een-vierde van een minut; vervolgens rust hy tweemaalen op het wyfje, en zonder zig daarvan los te maaken. Dan begint hy weder op dezelfde wyze tot drie of vier keeren, en de koppeling voleindigd zynde, gaat het mannetje zig in den bak wasschen of baaden, tot aan den hals. De beeren vechten somtyds geweldig, en met een ysselyk gegrom, maar in den bronstyd heeft het wyfje gewoonlyk de overhand, om dat het mannetje haar dan viert. De graften, die voormaals in de stad waren, zyn gevuld, en men heeft andere gemaakt tusschen de wallen en den ouden omtrek. Toen deze twee beeren eenige uuren lang van malkanderen gescheiden wierden, om hen, den een na den anderen, in de nieuwe graften over te brengen, richteden zy zig, beiden malkanderen weder ontmoetende, op hunne agterste pooten op, om malkanderen met verrukking te omhelzen. Na den dood van het mannetje scheen het wyfje ten uitersten bedroefd, en wilde niet, dan na verloop van verscheiden dagen, eenig voedzel gebruiken; maar zo deze dieren van hunne jeugd af niet te zamen opgevoed zyn, kunnen zy malkanderen niet verdraagen, en wanneer zy aan den anderen gewend zyn, wil dat, 't welk het ander overleeft, vervolgens geenen nieuwen gezèl dulden.

De boomen, welken men jaarlyks in de maand van mey in de graften plaatst, zyn groene lorkenboomen, daar de beeren vermaak scheppen op te klauteren; zy breeken 'er evenwel somtyds de takken af, inzonderheid wanneer die boomen nieuwelings geplant zyn. Men voedt hen met roggebrood, 't welk men in groote stukken snydt, en in warm water weekt. Ook eeten zy allerhande vruchten, en wanneer de boeren zulken ter markt brengen, die niet ryp zyn, werpen de gerechtsdienaars dezelve, op last van de regeering, voor de beeren. Men heeft echter waargenomen, dat 'er beeren zyn, die de peulvruchten of tuinvruchten, boven die der boomen verkiezen; wanneer het wyfje op het laatst van haare dragt is, geeft men haar veel stro in haar verblyf, waarvan zy zig eene borstweering maakt, nadat men haar van het mannetje heeft afgezonderd, uit vreeze, dat deze de jongen mogt eeten, en nadat zy geworpen heeft, geeft men haar een beter voedzel dan gewoonlyk. Men vindt nooit eenig vlies, het welk doet denken dat zy het inzwelgt. Men laat haar de jongen zes weeken lang behouden, en na hen van de moeder afgezonderd te hebben, voedt men hen eenigen tyd met melk en beschuit.

De gemelde beerin, welke men geloofde draagende te zyn, wierdt met stro voorzien, als naar gewoonte, wanneer men meende dat zy op 't punt was van te werpen; zy maakte zig daar een bed van, daar zy zig drie weeken op onthieldt, zonder iets voortgebragt te hebben; zy wierp op haar een-en-dertigste jaar, in january 1771, voor de laatste reize; in de volgende maand juny heeft zy nog gekoppeld, maar in january 1772, op haar twee-en-dertigste jaar, is 'er niets van gevolgd. Het zoude te wenschen zyn, dat men haar liet leeven tot den tyd dien de Natuur haar bepaald heeft, om den levensterm dezer dieren te leeren kennen.

Daar zyn bruine beeren gelyk in het gebergte Jura, op de grenzen van ons Canton, van Franche-Comté, en van het land van Gex; wanneer zy in de vlakte

nederdaalen, trekken zy, zo het in de oogst is, in de kastanje-bosschen, waarin zy groote vernieling aanrechten. In dit land worden de beeren beschouwd als het zintuig des gezichts zwak hebbende, terwyl dat van het gehoor, het gevoel, en den reuk, zeer goed zyn (*a*).

In Noorwegen zyn de beeren gemeener in de provintiën van Bergen en Drontheim, dan in het overige gedeelte van dat land. Men onderscheidt 'er twee rassen, waarvan de tweede zeer veel kleiner is dan de eerste. De kleuren van beiden verschillen grootlyks; de eene zyn donker-bruin, de andere ligt-bruin; en zelfs zyn 'er graauwe en geheel witte. In het begin van october neemen zy de wyk naar holen of hutten, welken zy zigzelven vervaardigen, en alwaar zy eene soort van bed maaken van bladen en most. Dewyl deze dieren zeer te duchten zyn, inzonderheid wanneer zy zig gekwetst voelen, gaan de jaagers doorgaands met een zeker getal te zamen, ten minsten van drie of vier, en dewyl de beer de groote honden gemaklyk ombrengt, neemt men niet dan kleine mede, die hem ligtlyk onder den buik doorloopen, en by de teeldeelen vatten. Wanneer hy zig ten uitersten afgemat bevoelt, leunt hy met den rug tegen een rots of een boom, verzamelt aarde en steenen, welken hy tegen zyne vyanden werpt, en 't is gemeenlyk in deze plaatsing, dat hy den doodlyken schoot ontvangt (*b*).

Wy hebben in de dierengaarde van Chantilly een Amerikaanschen beer gezien; hy was van eene zeer schoone zwarte kleur, en het hair was zacht, recht, en lang, gelyk dat van den grooten sapajou, welken wy coaita genaamd hebben; wy hebben geen ander verschil in de gestalte van dezen Amerikaanschen beer, met den Europischen vergeleeken, gevonden, dan dat van den kop, die wat meer verlengd is, om dat het einde van den muil minder plat is dan dat van onze beeren.

Men vindt in het journal van den togt van den Hr. BARTRAM een bericht wegens een Amerikaanschen beer, gedood by de rivier Saint-Johnes, ten oosten van Florida.

Deze beer, meldt dat bericht, woog slegts vier honderd ponden, schoon het lichaam zeven voeten lang was, van het uiterste van de neus tot aan den staart. De voorste voeten waren maar vyf duimen breed; het vet was vier duimen dik; men heeft het laaten smelten, en men heeft 'er zestig pinten vet, Parysche maat, van bekomen (*c*).

(*a*) Extract uit twee brieven van den Hr. DE MUSLY, Major in de Artillerie in Hollandschen dienst, aan den Hr. DE BUFFON; de eene gedateerd uit Bern, 17 octob. 1771, en de andere uit den Haag, 3 juny 1772.

(*b*) *Hist. Nat. de la Norwege, par* PONTOPPIDAN. *Journal étranger Juin* 1756.

(*c*) Brief van den Hr. COLLINSON aan den Hr. DE BUFFON, Londen, 6 Febr. 1767.

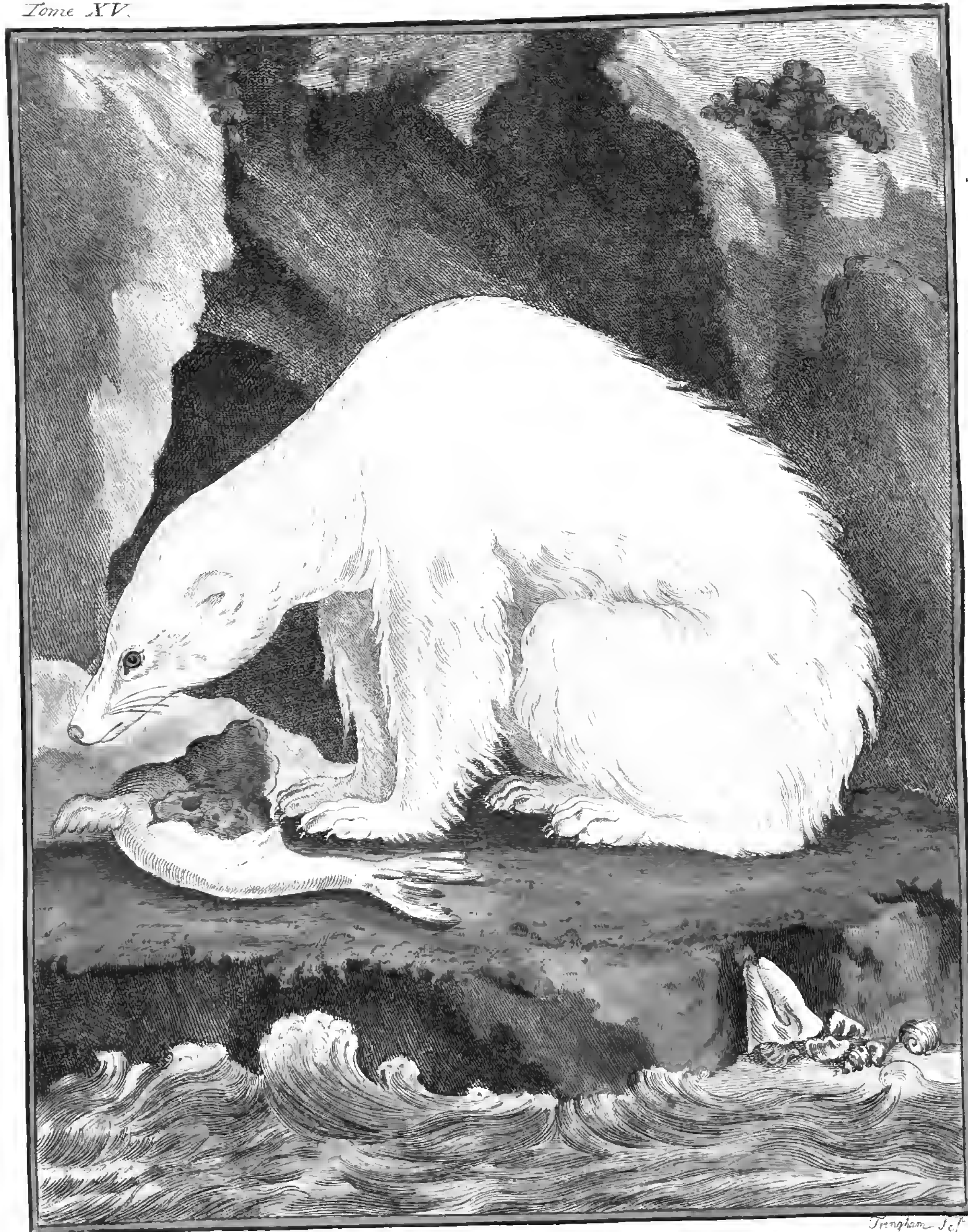

BYVOEGZEL TOT HET ARTYKEL VAN DEN WITTEN BEER. *Zie hier voor, bladz.* 36.

Ik geef hier op *Pl. XXVII* de afbeelding van den witten zeebeer, naar eene tekening die my uit Engeland gezonden is, door wylen den Hr. Colinson. Zo deze tekening naauwkeurig is, schynt het zeker, dat de zeebeer zeer verschillende is van den landbeer, en dat men hem kan beschouwen als eene byzondere soort uitmaakende. De kop inzonderheid is zo lang, in vergelyking van dien van een gemeenen beer, dat dit karakter alleen genoeg zou zyn om 'er twee onderscheidene soorten van te maaken, en de Reisbeschryvers hebben recht van te zeggen, dat deze beeren geheel anders gemaakt zyn dan de onze, dat zy een veel langer kop, en veel langer hals hebben dan de landbeeren. Daarenboven schynt in deze tekening van den zeebeer de einden der voeten zeer verschillende te zyn van die der landbeeren; deze laatsten hebben iets van de gedaante van een 's menschen hand, terwyl de uiteinden der voeten van den zeebeer ten naasten geformeerd zyn zo als die der groote honden, of van andere verscheurende dieren van dit geslagt. Daarenboven schynt het uit eenige verhaalen te blyken, dat 'er onder deze zeebeeren gevonden worden, die veel grooter van lichaam zyn dan onze grootste landbeeren. Gerard de Veira zegt stellig, dat hy een dezer beeren gedood, en de lengte van de afgestroopte huid gemeeten hebbende, bevondt, dat dezelve drie-en-twintig voeten lang was; het geen meer dan driemaal de lengte van onze grootste landbeeren zou uitmaaken (*a*). Men vindt ook in de verzameling der Voyages du Nord, dat deze zeebeeren veel grooter en veel woester zyn dan de andere, maar het is ook waar, dat men in die zelfde verzameling vindt, dat, schoon deze beeren geheel anders van maakzel zyn dan de onze, en den hals en kop veel langer, en het lichaam dunner, spichtiger, en vaardiger hebben, zy echter tennaastenby van dezelfde grootte zyn als onze beeren (*b*).

Alle de Reisbeschryvers stemmen overeen in te zeggen, dat de zeebeer hierin nog van den gemeenen beer verschilt; dat zy de beenderen van den kop veel harder hebben, en inderdaad zo hard, dat hoe zwaare knodsslagen men hun ook geeven moge, zy daarvan niet bedwelmd schynen, schoon men met gelyke slagen een runddier zoude nedervellen, en derhalven een gemeenen beer mede afmaaken. De Reisbeschryvers komen ook hierin overeën, dat de stem dier zeebeeren meer gelykt naar het geblaf van een

(*a*) *Trois Navigations admirables, faites par les Hollandois au Septentrion. Paris* 1599. *pag.* 110, 111.
(*b*) *Recueil des Voyages au Nord, Rouen* 1716. *Tom. II. pag.* 115. *&c.*

de Seve del. Tringham Sc.

L'OURS DE MER.

hond, die verkouwen of roestig in de keel is, dan naar het geschreeuw of grof geknor van den gemeenen beer. ROBERT LADE verzekert, dat men in den omtrek van de rivier *Rupper* twee zeebeeren doodde van eene verbazende grootte, en dat deze dieren, uitgehongerd en woest, de jaagers zo verwoed hadden aangevallen, dat zy verscheiden wilden gedood, en twee Engelschen gekwetst hadden. Men vindt, *bladz.* 34 *en* 35 van de derde reis der Hollanderen naar 't Noorden, dat zy op de kusten van Nova-zembla een zeebeer doodden, wiens vel dertien voeten lengte hadt, zodat, alles wel in aanmerking genomen, ik geneigd zoude zyn, te gelooven, dat dit dier, zo berucht wegens zyne woestheid, inderdaad van eene grootere soort is dan onze beeren.

BYVOEGZEL TOT HET ARTYKEL VAN DEN AGOUTI, VIII Deel, bladz. 217, EN *DEN AKOUCHI. Zie hier voor, bladz.* 51.

DE AGOUTI.

Wy hebben weinig by te voegen by 't geen wy van den agouti gezegd hebben. De Hr. DE LA BORDE schryft ons alleenlyk dat dit het gemeenste viervoetige dier van Guiana is; alle bosschen zyn 'er mede vervuld, 't zy op de hoogten, of in de vlakten, en zelfs in moerassige gronden.

Daar zyn 'er, zegt hy, van de grootte van een haas; zyn vel is hard, en bekwaam om 'er schoenen van te maaken, die zeer lang duuren. Hy heeft geen vet, het vleesch is zo blank, en byna zo goed, als dat van het konyn, hebbende denzelfden smaak en geur; oud of jong, dat vleesch is altyd malsch, maar die, welke zig aan den oever der zee onthouden, zyn de beste; men vangt hen met vallen, men doodt hen met de snaphaan, men jaagt 'er op met honden. De Indiaanen en de Negers, die hen weeten op te fluiten, dooden 'er zo veel van als zy willen. Wanneer zy vervolgd worden zoeken zy hun behoud in 't water, of zy verbergen zig, gelyk de konynen, in holen, welken zy zig gegraaven hebben, of in holle boomen; zy eeten met hunne pooten op de wyze als de eekhoorns; zy verbergen hun gewoon voedzel dikwils onder den grond, om 'er zig in tyd van behoefte van te bedienen; dit voedzel bestaat in pitten van maripa, van tourlouri, coraua, enz. Nadat zy deze pitten verborgen hebben, laaten zy dezelve somtyds zes maanden in den grond, zonder daar aan te raaken: zy vermenigvuldigen zo sterk als de konynen; zy werpen drie of vier, en somtyds vyf jongen, in alle jaargetyden; zy woonen niet in getale in het zelfde gat; men vindt hen daar alleen, of de moeder met haare jongen. Zy worden ligtlyk tam, en eeten tennaastenby van alles: huislyk geworden zynde, loopen zy niet verre af, en komen gaarne weder t'huis; zy behouden echter wat van hunne wilde geaartheid. In het algemeen blyven zy des nachts in hunne gaten, ten zy het ligte maan is; maar zy loopen het grootste gedeelte van den dag, en daar zyn zekere streeken, gelyk by den mond van de ri-

vier der Amazoonen, alwaar deze dieren zo talryk zyn, dat men hen dikwils by twintigen aantreft.

DE AKOUCHI.

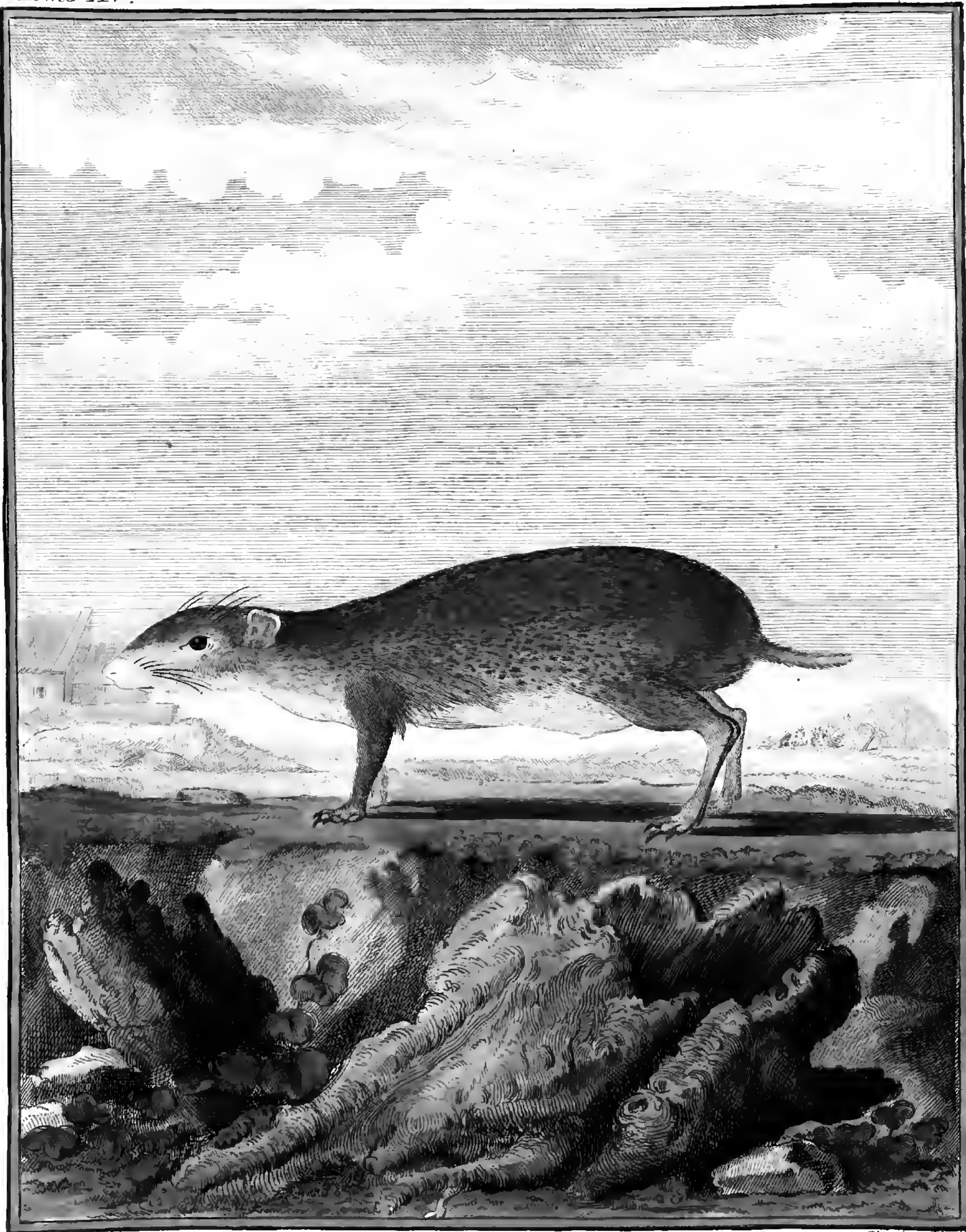
Wy hebben hier voor, *bladz.* 51, wegens dit dier eenig bericht gegeeven, en gezegd, dat het eene verſchillende ſoort is van den agouti, om dat het een ſtaart heeſt, en de agouti niet. Ook verſchilt het in grootte, dewyl het niet grooter is dan een lamprey van zes maanden. Men vindt het niet dan in de groote boſſchen; het leeft van dezelfde vruchten, en heeft byna dezelfde gebruiken als de agouti. Op de eilanden St. Lucie en Grenada noemt men het agouti; zyn vleeſch is onder het beſte wild van Zuid-Amerika; het is blank, en ſmaakt als dat van een lamprey. De akouchis, door de honden vervolgd wordende, laaten zig eer vangen dan zig te water te begeeven. De wyfjes werpen maar één jong, of ten hoogſten, twee, volgens 't geen de Hr. DE LA BORDE zegt, maar ik twyfel aan dit ſtuk. Men maakt hen ligtlyk tam in de huizen; zy maaken een klein geluid, 't welk naar dat van een Indiaanſch varken gelykt, maar zy doen het zelden hooren.

Wy geeven hier, *Pl. XXVIII*, de afbeelding van dit dier, dat in ons werk ontbrak, en 't welk wy hebben laaten graveeren, naar een dat opgezet en wél bewaard was. De Hren. AUBLET en OLIVIER hebben my verzekerd, dat men op Cayenne den agouti, haas, en den akouchi, konyn noemt, maar dat de agouti beſt om te eeten is; en van het wild van dat land ſpreekende, hebben zy my gezegd, dat de tatous nog beter zyn om te eeten, uitgezonderd de tatou-cabaſſou, die een ſterke lucht van muskus heeft; dat, na de tatous, de paca het beſte wild is, om dat deszelfs vleeſch gezond en vet is; vervolgens de agouti; en eindelyk de akouchi: zy verzekeren ook, dat men den rooden cougar eet, en dat dit vleeſch als kalfsvleeſch ſmaakt.

BYVOEGZÈL TOT HET ARTYKEL VAN DEN COENDOU, EN *DEN TANREC, XII Deel, bladz.* 278 *en* 285.

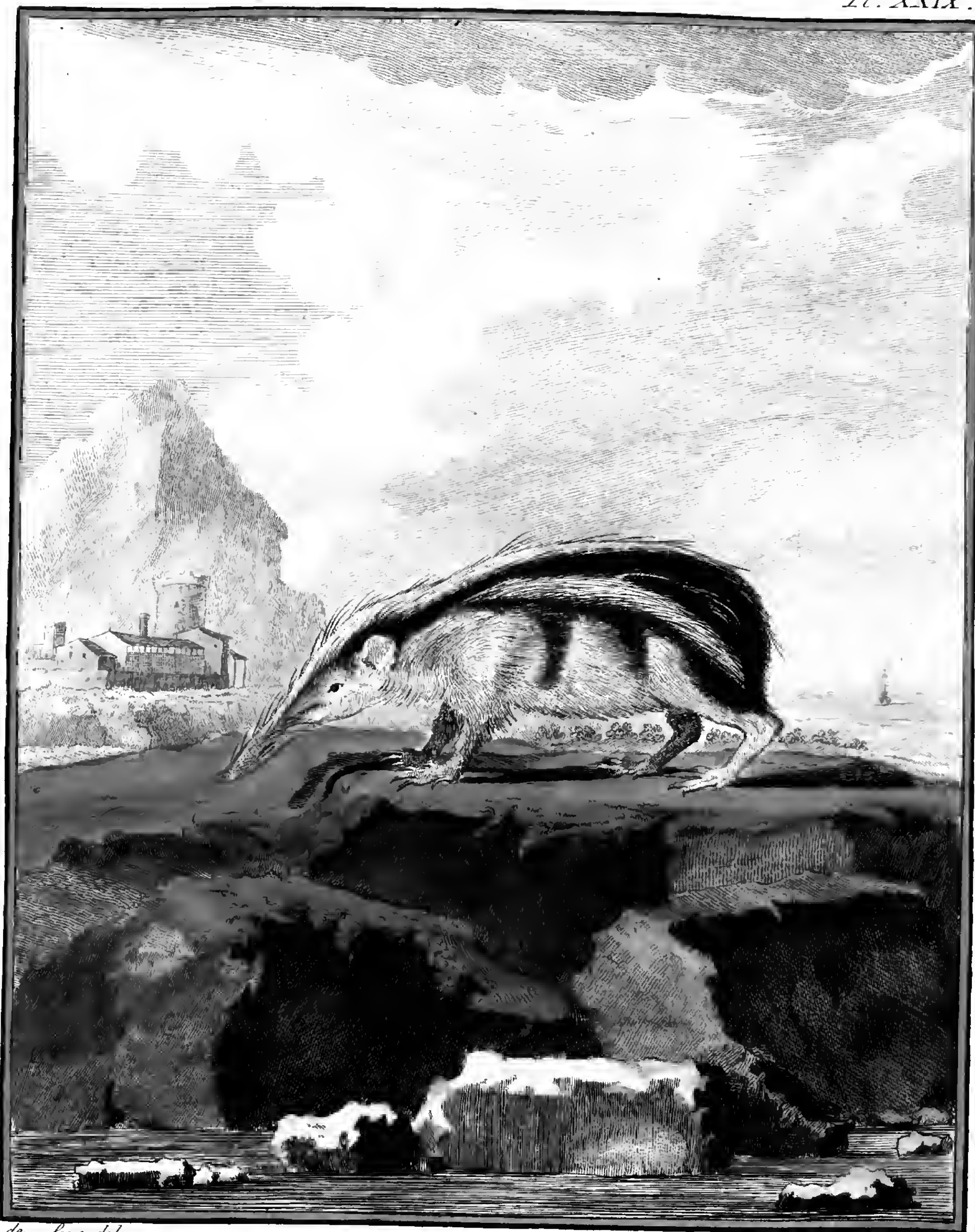
DE COENDOU.

Guiana verſchaft twee ſoorten van coendous; de groote weegt twaalf of vyftien ponden; zy onthouden zig boven op de boomen, en op de lianes, of de kianes, die zig tot de hoogſte takken verheffen; zy eeten niet overdag; hunne lucht is heel ſterk, en men riekt hen van zeer verre; zy werpen haare jongen, ten getale van twee, in gaten van boomen; zy voeden zig met de bladen dier boomen, en zyn niet zeer gemeen. Hun vleeſch is zeer goed; de negers houden 'er zo veel van als van dat van den paca, volgens den Hr. DE LA BORDE. De twee ſoorten vermengen zig niet; men

De Seve del. Tringham S.

L' AKOUCHI.

de Seve del. Tringham S.S.

LE JEUNE TANREC.

men vindt hen niet by paaren, dan wanneer zy ritfig zyn, op andere tyden zyn zy alleen, en de wyfjes verlaaten nooit den boom daar zy haare jongen in werpen. Deze dieren byten, wanneer men zig daarvoor blootſtelt, zonder dat zy evenwel hard toeknypen.

Die van de kleine ſoort mogen zes ponden weegen; zy zyn niet talryker dan de andere; de tygers voeren 'er den kryg tegen, en men vindt hen over dag nooit op den grond.

Wy hebben van deze twee ſoorten van coendous geſproken in het XIIde Deel, *bladz.* 279, dewelke in de heete klimaaten van Zuid-Amerika beſtaan.

D E   T A N R E C.

De Hr. DE BRUGNIERES, Geneesheer des Konings, zeer bekwaam Kruidkundige, die in 1772 naar de zuidelyke landen gezonden is geweeſt, om daar navorſchingen voor de Natuurlyke Hiſtorie te doen, heeft ons een klein dier gegeeven, het welk wy voor een jongen tanrec herkend hebben, en dat wy op *Pl. XXIX* hebben laaten graveeren. Men heeft de afbeelding van den volwaſſen tanrec gezien in het XIIde Deel, *Pl. LIX*. De afbeelding van den jongen tanrec, welke wy hier geeven, is van natuurlyke grootte; hy verſchilt van de andere niet dan door zyne kleinheid, en door drie witachtige banden, die ons voorkomen het livrey van dit jonge dier te zyn. De eerſte dezer banden ſtrekt zig uit van den bek af, het geheele hoofd langs, en vervolgt op den hals, en op de ruggraat. De twee andere ſtreepen of banden zyn op de zyden, en dewyl alle de andere kenmerken, byzonderlyk de gedaante van den bek, het lange hair over het lichaam gezaaid, de zwarte kleur der ſtekels, enz., in dezen jongen tanrec gevonden worden, gelyk met die van den grooten, hebben wy geoordeeld grond te hebben om daar ſlegts eene en dezelfde ſoort van te maaken.

BYVOEGZEL TOT HET ARTYKEL VAN DEN RATON, VIII Deel, bladz. 194.

De Hr. BLANQUART DES SALINES heeft my van Calais in dato 29 octob. 1775 over dit dier in de volgende bewoording geſchreeven.

Myn raton is altyd aan de ketting gehouden, tot op den dag dat hy my heeft toebehoord. In deze gevangenis betoonde hy zich vry zachtaartig, ſchoon weinig liefkoozende; de lieden van het huisgezin deeden hem allen het zelfde vriendlyk onthaal, maar hy ontving hen verſchillende; het geen hem van den eenen behaagde, was hem van een ander aanſtootelyk, zonder dat hy hierin ooit veranderde.

Wy hebben het zelfde ten opzichte van den ſurikate waargenomen; zyne ketting brak ſomtyds, en de vryheid maakte hem onhandelbaar; hy maakte zig van een vertrek meeſter, en wilde niet dulden dat men daar inkwam; het was niet dan met moeite, dat men zyne boeijens weder in orde bragt. Sedert zyn verblyf by my is zyne ſlaverny dikwils afgebroken; zonder hem uit het oog te verliezen, laat ik

hem met zyn ketting wandelen, en telkens drukt hy my zyne erkentenis door duizend vriendelykheden uit. Het is zo niet wanneer hy van zelf ontkomt; dan zwerft hy somtyds twee of drie dagen op de daken der nabuurige huizen, en klimt des nachts op de plaatzen neder, dringt in de hoender- of duiven-hokken, doodt het gevogelte, eet den kop op, en spaart inzonderheid de pintades niet; zyne ketting maakte hem niet meêdogender, maar alleenlyk behoedzaamer; hy nam dan de list te baat, en maakte de hoenders gemeenzaam met hem, vergunde hun zyne maaltyd met hem te komen deelen, en het was niet dan na hun de grootste gerustheid ingeboezemd te hebben, dat hy zig van één derzelven meester maakte, en die in stukken scheurde. Eenige jonge katten hebben het zelfde lot van hem moeten ondergaan.

Dit dier, schoon zeer vaardig, heeft niet dan schuinsche beweegingen; ik twyfel egter niet of hy kan andere dieren in 't loopen agterhaalen. Hy weet de oesters met eene verwonderlyke behendigheid te openen, het is genoeg dat men het scharnier voor hem breekt; het overige doet hy zelf met zyne pooten. Hy moet een uitmuntend gevoel hebben; in zyne geheele kleine huishouding bedient hy zich zelden van het gezicht of den reuk; zie hier, by voorbeeld, hoe hy eene oester behandelt; hy brengt dezelve onder zyne agterste pooten; vervolgens, zonder daar naar te zien, zoekt hy met zyne handen de zwakste plaats; hy brengt daar zyne nagelen in, opent de schaalen, haalt 'er de visch met brokken uit, en laat geen voetspoor van denzelven overig, zonder dat in deze werking zyne oogen, of zyne neus, welken hy zelfs afgekeerd houdt, hem van eenig gebruik zyn.

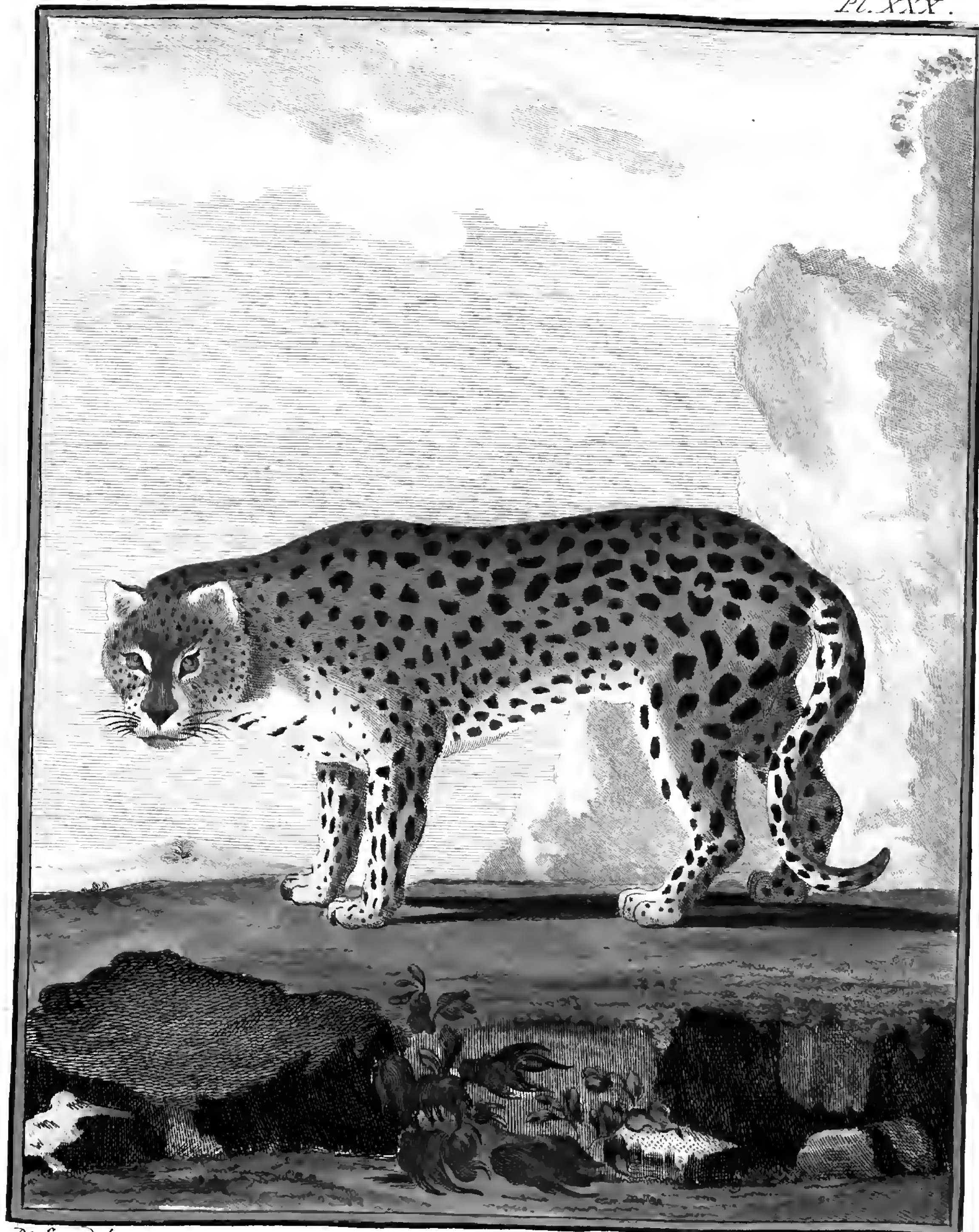
Schoon de raton niet zeer erkentelyk is voor de liefkoozingen welken hy ontvangt, is hy ten uiterften gevoelig voor de kwaade behandeling; een bediende hadt hem op zekeren dag eenige slagen met de zweep gegeeven; vergeefsch heeft die man naderhand gepoogd zig met hem te verzoenen; noch de eijeren, noch de zee-sprinkhaanen, dat lekkere gerechten voor dit dier zyn, hebben ooit den vrede kunnen herstellen; op zyne nadering wordt hy als woedende; zyne oogen glinsteren; hy vliegt op hem aan, en schreeuwt als van pyn; al wat men hem dan aanbiedt weigert hy tot dat zyn vyand vertrokken is.

De toonen van zynen toorn zyn byzonder; men zou zig verbeelden dan eens het geblaas van den courli, dan weder het roestig geblaf van een ouden verkouden hond te hooren.

Zo iemand hem slaat, of zo hy aangetast wordt door een dier, 't welk hy sterker gelooft dan hy zelf is, biedt hy geen wederstand; gelyk aan een egelantier verbergt hy zyn kop en pooten, maakt van zyn lichaam een bal; geene klagt ontsnapt hem: in deze houding zou hy den dood verdraagen.

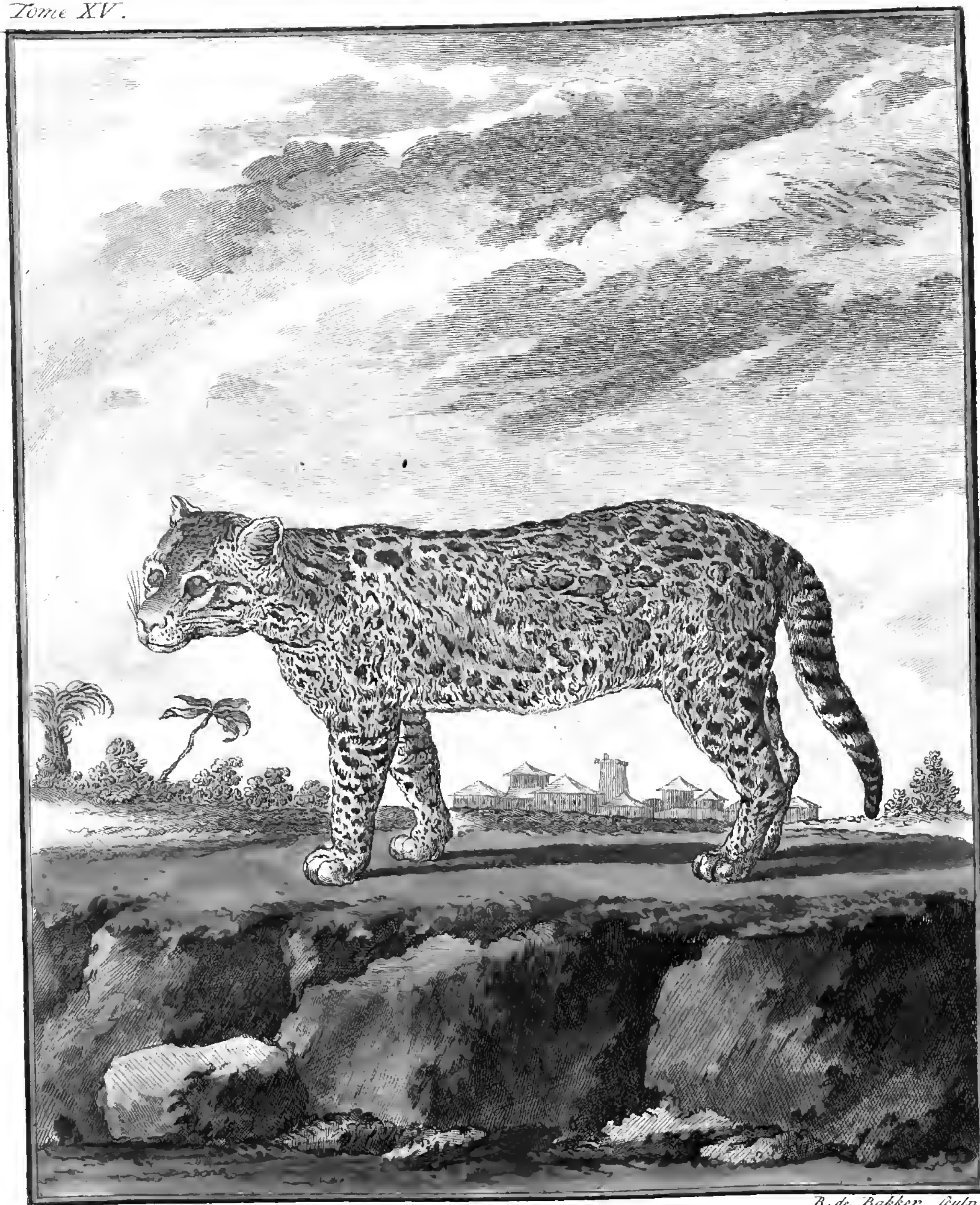
Ik heb opgemerkt dat hy nooit hooi noch stro in zyn nest laat blyven; hy wil liever op het hout slaapen; wanneer men hem strooijing geeft, verwydert hy het zelfs op 't oogenblik. Ik heb niet bemerkt dat hy gevoelig is voor de koude: van drie winters heeft hy twee doorgebragt, aan alle derzelver strengheid blootgesteld; ik heb hem gezien, overdekt van sneeuw, zonder eenige schuilplaats, en volmaakt gezond. Ik denk niet, dat hy de warmte veel zoekt; geduurende de laatste vorsten deedt ik hem afzonderlyk koud water en laauw water geeven om zyn voedzel in te weeken; het eerste heeft standvastig de voorkeur gehad; hy had vryheid om den nacht in den stal te kunnen doorbrengen, en hy sliep dikwils in een hoek op de open plaats.

Het gebrek van speekzel, of de weinige voorraad van het zelve, is, naar myn vermoeden, de reden, waarom dit dier zyn voedzel met water laat doortrekken; hy maakt een stuk versch en bloedig vleesch niet vochtig; nooit heeft hy een persik noch een bos druiven in water gestoken; integendeel alles wat droog is werpt hy eerst in zyn bak met water.

De Seve del. Tringham Sc.

LE JAGUAR ou LÉOPARD.

de Seve del. B. de Bakker sculp.

LE JAGUAR DE LA NOUVELLE ESPAGNE.

De kinderen zyn een voorwerp van zyn haat; hun fchreijen verbittert hem; hy doet alle poogingen om zig op hen te werpen; een klein hondje, daar hy veel van houdt, wordt ftrengelyk van hem gekaftyd, wanneer het in 't hoofd krygt fterk te blaffen; ik weet niet waarom verfcheiden dieren eveneens zo fterk tegen het gefchreeuw zyn. In 1770 had ik vyf witte muizen; ik deed by toeval eene derzelven fchreeuwen of piepen; de andere wierpen zig op haar; ik hield aan met haar te doen fchreeuwen, en zy bragten haar om hals.

Deze raton is een wyfje, dat ritfig wordt in het begin van den zomer; de behoefte van een mannetje te vinden duurt meer dan zes weeken: geduurende dien tyd heeft zy geene beftendigheid; alles mishaagt haar; naauwlyks neemt zy het noodig voedzel. Honderdmaal op een dag brengt zy tusfchen haare dyen, vervolgens tusfchen haare voorpooten, haar welgevulden ftaart, welken zy aan het einde met haare tanden aanvat, en welken zy onophoudelyk beweegt om haare fchaamdeelen te wryven. Terwyl deze tyd aanhoudt is zy alle oogenblik op den rug, grommende en haar mannetje roepende; het geen my zou doen denken dat zy in deze houding koppelt.

De geheele groei van dit dier heeft twee en een half jaar aangehouden.

BYVOEGZEL TOT DE ARTYKELS VAN DEN JAGUAR, EN *DEN COUGAR, IX Deel, bladz.* 114. 123. EN *DEN MARGAY, XIII Deel, bladz.* 172.

DE JAGUAR OF LUIPAARD.

Wy geeven hier (*Pl. XXX*) de afbeelding van een dier van de foort der luipaarden of der jaguars; de tekening is ons gezonden door wylen den Hr. COLINSON, maar zonder naam en zonder eenig bericht; en dewyl wy niet weeten of het tot de Oude of tot de Nieuwe Wereld behoort, en het tevens verfchilt van den onca en van den luipaard in de gedaante der vlakken, en nog meer verfchilt van den jaguar en den ocelot, kunnen wy niet besliffen tot welk dezer dieren men het brengen moet? alleenlyk komt het ons voor wat meer betrekking tot den jaguar dan tot den luipaard te hebben.

DE JAGUAR VAN NIEUW SPANJE.

In de maand juny laatftleden, is aan den Hr. LE BRUN, algemeen opziener van de Domeinen, een wyfjes-jaguar gegeeven, die van Nieuw Spanje gezonden, en nog zeer jong was, dewyl zy alle haare tanden nog niet hadt, en grooter is geworden federt dat zy te Chaillot is, alwaar de Hr. DE SEVE dit dier in het begin van october heeft afgetekend. Zie *Pl. XXXI.*

Wy fchatten, dat het negen of tien maanden oud kan zyn; zyne lengte van den fnuit tot aan den aars was van een voet en elf duimen, tegen dertien of veertien duimen hoogte by het agterftel. De jaguar, die in het IXde Deel gegraveerd is, hadt twee voeten, vier duimen, negen lynen hoogte aan het agterftel, maar hy was twee jaaren oud. Voor het overige is 'er eene groote overeenkomft tusfchen deze twee dieren, fchoon van

verſchillende landen; daar is eenig verſchil in de gedaante der vlakken, dat niet van individueele verſcheidenheden ſchynt voort te komen. De regenboog is van eene bruine kleur, naar het groenachtige trekkende; de rand der oogen is zwart, met een witte ſtreep van boven en van onderen; de kleur van het hair des kops is vaal, met graauw gemengd; die zelfde kleur maakt den grond der vlakken van het lichaam, die met zwarte ſtreepen geboord of geſpikkeld zyn. Deze vlakken en deze ſtreepen zyn op een grond van vuil en rosachtig wit, meer of min naar den graauwen trekkende. De ooren zyn zwart, en hebben eene groote zeer witte vlak op het buitenſte gedeelte; de ſtaart is zeer groot, en wel met hair geſtoffeerd.

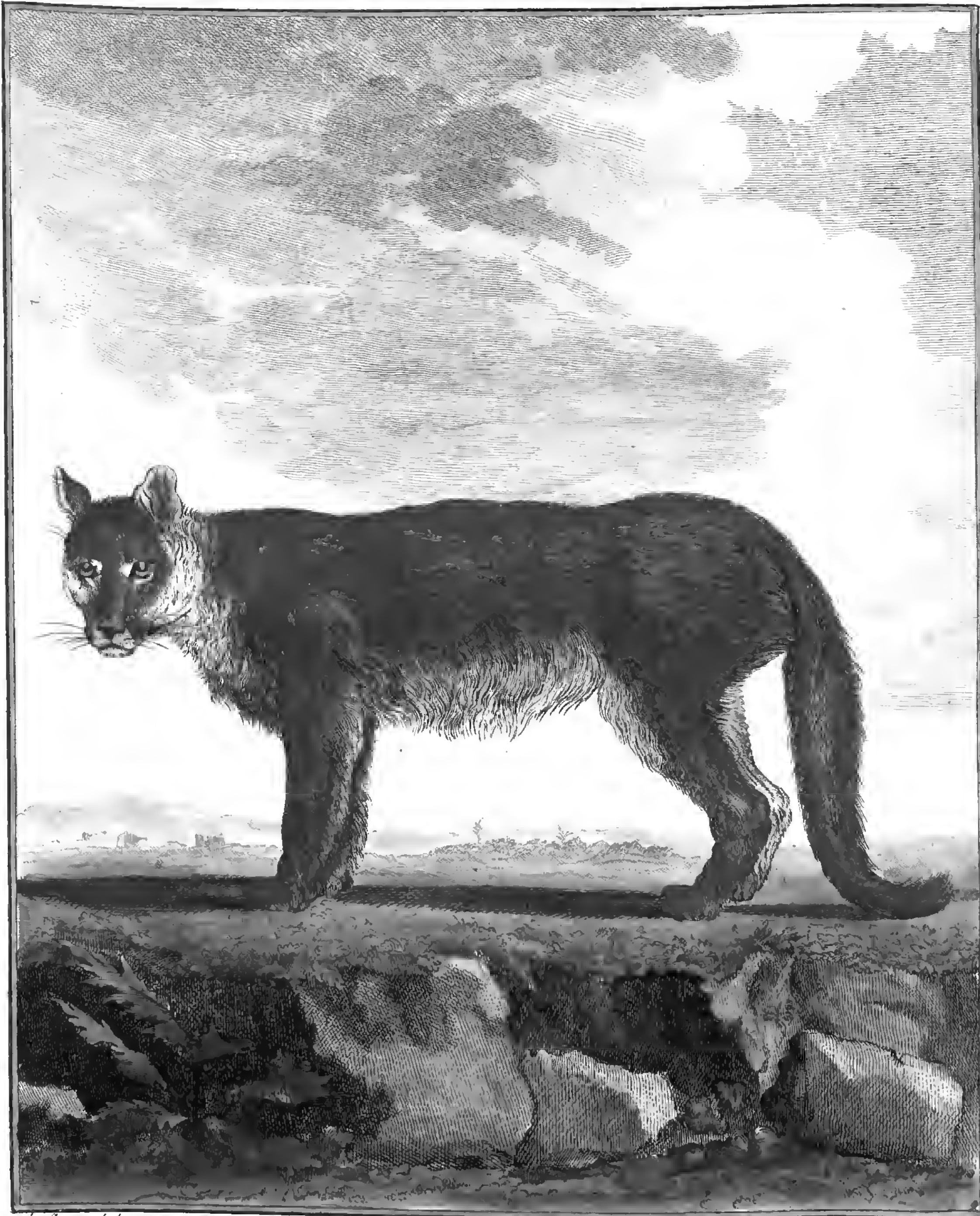
DE JAGUAR VAN GUIANE.

De Hr. SONINI DE MANONCOUR heeft eenige goede waarneemingen over de jaguars van Guiane gemaakt, welken ik meen te moeten mededeelen.

De jaguar, zegt hy, heeft geen gekroesd hair, terwyl hy jong is, gelyk de Hr. DE BUFFON zegt; ik heb zeer jonge jaguars gezien, welker hair zo glad was als dat der groote; en deze waarneeming is my door kundige jaagers beveſtigd. Wat de geſtalte der jaguars betreft, ik durf verzekeren, dat dezelve vry wat beneden die is, welke de Hr. DE BUFFON hun geeft, wanneer hy zegt dat hy naauwlyks de grootte heeft van een dog van middenbaare grootte, nadat hy zyn volkomen groei gekreegen heeft. Ik heb twee vellen van jaguars gehad, die men my gezegd heeft dat tot onderwerpen van twee of drie jaaren behoord hadden, waarvan het een byna vyf voeten lang was, van het einde van den ſmoel tot aan het begin van den ſtaart, en dat twee voeten breedte had; daar zyn 'er wel veel grooter. Ik heb zelf in de boſſchen van Guiane voetſpooren van deze dieren gezien, die deeden oordeelen, dat de tygers of de dieren, welken men in Amerika dus noemt, van de Afrikaanſche in grootte niet verſchillen, gelyk de Hr. DE LA CONDAMINE dit ook aanmerkt. Ik denk zelfs, dat, den waaren tyger, (den Koninglyken tyger,) uitgezonderd, die van Amerika de grootſte is, aan wien men deze benaaming gegeeven heeft; naardien, volgens den Hr. DE BUFFON, de panther, die de grootſte dezer dieren is, ſlegts vyf of zes voeten lengte heeft, wanneer dezelve zyn volkomen groei gekreegen heeft, en 'er wel zekerlyk in Amerika viervoetige dieren van dit geſlagt beſtaan, die deze maat verre overtreffen.

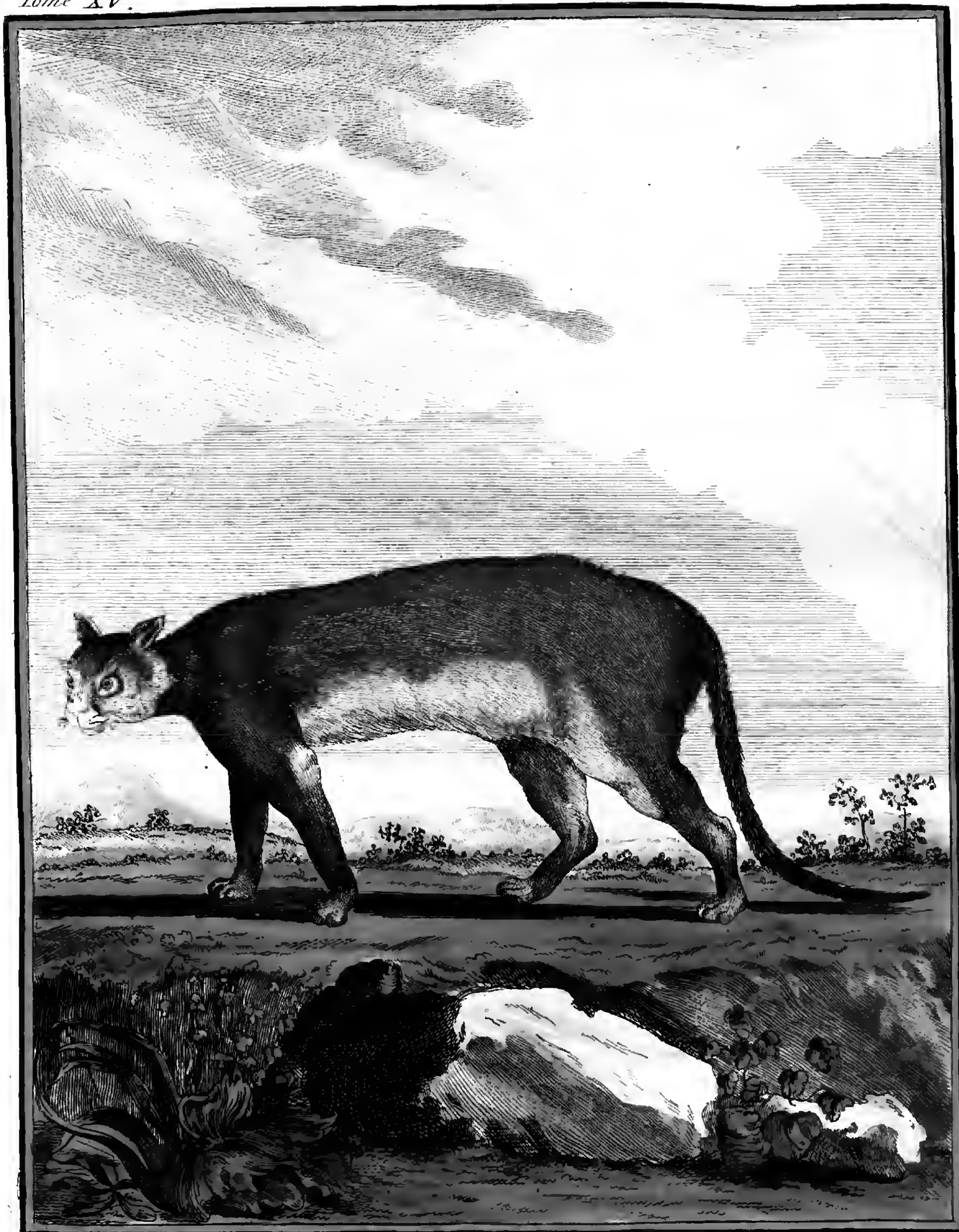
De kleur van 't vel van den jaguar verſchilt naar den ouderdom; dat der jongen is van eene zeer donkere byna roodachtige vaale kleur; die kleur wordt lichter naar maate het dier ouder wordt.

De jaguar is niet zo log noch zo vreesachtig als eenige Reisbeſchryvers, en, in hunne navolging, de Hr. DE BUFFON, hem hebben voorgedraagen; hy werpt zig op alle honden welken hy ontmoet, wel verre van daar bang voor te zyn; hy recht groote ſlagting aan onder de troepen vee; die, welke zig in de woeſtynen van Guiana onthouden, zyn zelfs gevaarlyk voor de menſchen. In eene reis, welke ik in deze groote boſſchen gedaan heb, wierden wy twee nachten na malkander door een jaguar ontruſt; in weerwil van een groot vuur, 't welk men zorg hadt gedraagen aan te ſteeken en te onderhouden, zworf hy geſtadig om ons heen; het was onmogelyk om hem te ſchieten, want, zodra hy zag dat men op hem aanleide, ontſnapte hy zo vaardig, dat hy voor dat oogenblik als verdweenen was; hy kwam vervolgens van een anderen kant weder, en hieldt ons dus geſtadig bezig: in weerwil echter van onze oplettendheid en waakzaamheid konden wy hem nooit ſchieten. Dus vervolgde hy zyne poogingen twee geheele nachten; den derden kwam hy weder, maar waarſchynelyk vermoeid van zyn ontwerp niet te kunnen uitvoeren, en daaren-

de Seve del. B. de Bakker sculp.

LE COUGAR FEMELLE.

De Seve del. Tringham Sculp.

LE COUGAR DE PENSILVANIE.

boven ziende dat wy het vuur vermeerderd hadden, daar hy fchroomde al te digt by te naderen, hieldt hy onder een vreeslyk gehuil eindelyk van ons af. Zyn gefchreeuw, *hou*, *hou*, heeft iets klaagende, en het is zwaar en fterk, gelyk het gebulk der runderen.

Wat den fmaak by voorkeur voor de inboorlingen des lands, boven de negers en de blanken betreft, welken men hem toefchryft, ik vermoede fterk, dat dit eene vertelling is; te Cayenne heb ik dit gevoelen bevefligd gevonden, maar ik heb met wilden gereisd, in plaatzen daar de tygers van eene onmaatige grootte gemeen waren; nooit heb ik bemerkt, dat zy eene groote vrees voor deze dieren hadden; zy hingen, gelyk als wy, hunne hamaas aan boomen, verwyderden zig op eenigen afftand van ons, en gebruikten niet dezelfde voorzorg als wy van een groot vuur aan te maaken; zy vergenoegden zig met een zeer klein te maaken, dat meeftal in het beloop van den nacht uitging. Deze wilden woonden echter binnen in 't land, en kenden derhalven het gevaar dat hier voor hun te vreezen was; ik verzeker, dat zy, buiten het gemelde, geene voorzorg gebruikten, en weinig aandoening toonden, fchoon zy van deze dieren omringd werden.

Ik kan my niet weerhouden van aan te merken, dat dit laatfte ftuk bewyft, gelyk ik gezegd heb, dat deze dieren niet zeer gevaarlyk zyn, ten minften niet voor de menfchen.

Het vleefch van den jaguar is niet goed om te eeten. Zy voeren den kryg met het grootfte voordeel tegen alle de foorten van viervoetige dieren van de Nieuwe Wereld, die allen bang voor hun zyn, en voor hun de vlucht neemen. De jaguars hebben geene grooter vyanden dan de mieren-eeters of tamanoirs, fchoon deze geene tanden heeft om zig te verdedigen. Zodra hy van een jaguar wordt aangevallen, ligt hy zig op den rug, vat hem met zyne klaauwen aan, welken hy verbaazend groot heeft, verftikt en verfcheurt hem.

DE COUGAR.

Wy hebben in het IX^de^ Deel, *Pl. XIX*, de afbeelding van een mannetjes-cougar gegeeven, en wy geeven hier, op *Pl. XXXII*, die van een wyfjes-cougar, welke wy gelegenheid gehad hebben om in deze laatfte jaaren te laaten aftekenen.

DE COUGAR VAN PENSYLVANIE.

De jaguar en de cougar onthouden zig in de heetfte ftreeken van Zuid-Amerika, maar daar is eene andere foort van cougar, (waarvan wy hier de afbeelding geeven op *Pl. XXXIII*), die in de gemaatigde ftreeken van Noord-Amerika, vooral in de gebergten van Carolina, Georgie, Penfylvanie, en de aangrenzende landen gevonden wordt. De tekening van dezen cougar is my door wylen den Hr. COLINSON met de hier bygevoegde befchryving uit Engeland gezonden; zo deze befchryving naauwkeurig is verfchilt deze cougar veel van den gewoonen, daar men hem mede kan vergelyken; zie hier wat de Hr. COLINSON my daar van fchryft.

De cougar van Penfylvanie verfchilt in grootte en afmeetingen veel van den cougar van Cayenne, op de *XIX Plaat* van het IX Deel van de Natuurlyke Hiftorie gegraveerd. Hy is laager op zyn pooten, veel langer van lichaam, ook is zyn ftaart drie of vier duimen langer, voor het overige gelyken zy malkanderen volmaakt in de kleur van 't hair, in de gedaante van den kop, en in die der ooren. De cougar

van Penfylvanie, voegt 'er de Hr. COLINSON by, is een dier dat opmerking verwekt door zyn dun en zeer verlengd lichaam, zyne korte pooten, en zyn langen ftaart. Zie hier zyne afmeetingen.

	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte van het geheele lichaam van den fmoel af tot aan den aars.	5.	4.	0.
Lengte van den ftaart.	2.	6.	0.
Lengte der voorfte beenen.	1.	0.	0.
Lengte der agterfte beenen.	1.	3.	0.
Hoogte van het lichaam van vooren.	1.	9.	0.
Hoogte van het lichaam van agteren.	1.	10.	0.
Omtrek van 't lichaam aan de dikfte plaats (*a*).	2.	3.	0.

De Hr. EDWARDS, wiens bekwaamheid in de tekenkunft, en bedrevenheid in de Natuurlyke Hiftorie, den lof van alle liefhebbers der weetenfchappen verdient, heeft my eenige plaaten gezonden, welken hy nog niet hadt uitgegeeven, en die tot de bovengemelde tekening, door den Hr. COLINSON gezonden, betrekkelyk zyn.

DE ZWARTE COUGAR.

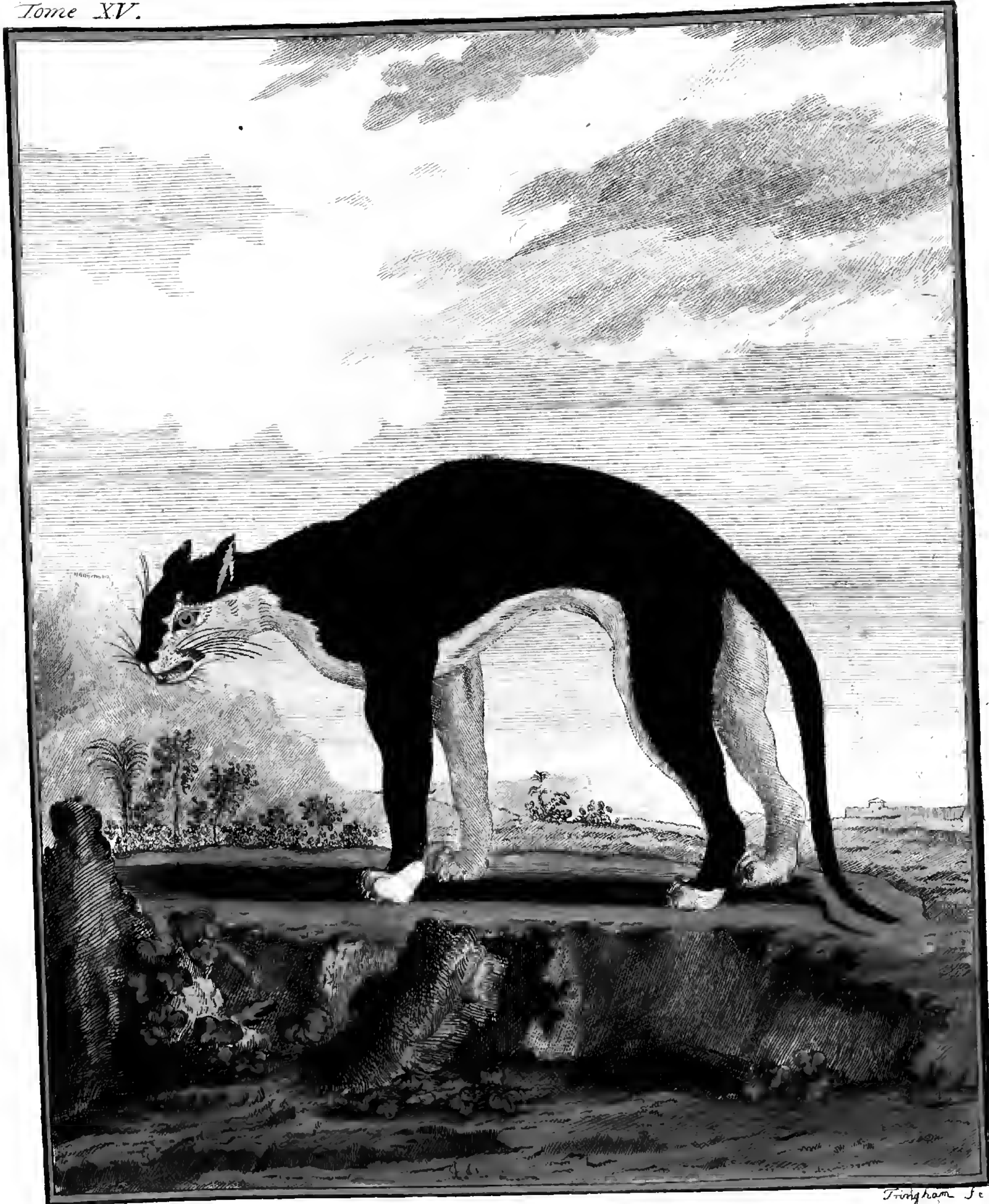
De Hr. DE LA BORDE, 's Konings Geneesheer te Cayenne, fchryft my, dat 'er in dat Werelddeel drie dieren van die verflindende foorten zyn; waarvan het eerfte is de jaguar, welken men den *tyger* noemt; de tweede de cougar, welken men heet *rooden tyger*, ter oorzaake van de kleur van zyn hair, die eenpaarig ros is; dat de jaguar de grootte heeft van een grooten dog, en omtrent tweehonderd ponden weegt; dat de cougar kleiner, minder gevaarlyk en in minderen getale is in de nabuurige landen van Cayenne, en dat deze beide dieren omtrent zes jaaren noodig hebben om hunnen volkomen groei te bekomen.

Het hoofd, zegt de Hr. DE LA BORDE, is gelyk aan die der cougars, maar hy heeft zwarte en lange hairen, een lange ftaart, en ftyve knevelhairen; hy weegt niet zwaarer dan veertig ponden; zyne jongen werpt hy in de holle boomen.

Hy voegt 'er by, dat 'er eene derde foort is, vry gemeen in dit zelfde land, welke men *zwarten tyger* noemt, en het is die, welke wy hier op *Pl. XXXIV* vertoonen, onder den naam van zwarten cougar.

Deze cougar zoude wel het zelfde dier kunnen zyn als PISON en MARCGRAVE onder den naam van jaguarette of jaguar met zwart hair, hebben voorgedraagen, en waarvan niet een Reisbefchryver onder dienzelfden naam van jaguarette, melding heeft gemaakt; alleenlyk vind ik in eene aantekening van den Hr. SONINI DE MANONCOUR, dat de jaguarette op Cayenne *zwarte tyger* genaamd wordt, dat hy van eene verfchillende foort is van die van den jaguar, zynde kleiner van geftalte en fpichtiger van lichaam; dit dier is zeer kwaadaartig en zeer verflindende, maar het is vry zeldzaam in de landen die in de nabuurfchap van Cayenne liggen.

(*a*) Brief van den Hr. COLINSON aan den Hr. DE BUFFON, 30 april 1763.

De Seve del. Tringham Sc.

LE COUGAR NOIR.

De jaguars en de cougars, vervolgt de Hr. DE LA BORDE, zyn zeer gemeen in alle de landen langs de rivier der Amazoonen, tot aan die van Sainte-Marthe. Hun vel is week genoeg om door de pylen der Indiaanen doorboord te worden, zelfs schoon die slegts met blaas- of spuit-pypen afgedreven worden. Voor het overige zyn alle deze dieren niet volstrekt verslindende, ten minsten niet greetig naar slagting; eene enkele prooi is hun genoeg; men ontmoet hen bykans altyd alleen, en somtyds twee of drie te zamen, wanneer de wyfjes ritsig zyn.

Door fellen honger gedreven, tasten zy de koeijen en stieren aan, springen hun op den rug, zetten hun de klaauwen van den linkerpoot in den hals, en nadat zy hen nedergeworpen hebben, verscheuren zy hen verder, en brengen het vleesch met stukken naar de bosschen, hen vooraf de borst en den buik openende, om 'er al het bloed uit te slurpen, daar zy zig voor de eerste reis mede vergenoegen. Zy bedekken vervolgens het overschot van hunnen prooi met boomtakken, en verwyderen 'er zig niet verre van af; maar zodra het vleesch begint te bederven, eeten zy daar niet meer van. Somtyds leggen zy zig op de boomen te loer, om op de dieren, die voorbygaan, neder te storten; dus volgen zy de benden wilde zwynen, en vallen de agtersten aan, maar zo zy zig door deze dieren laaten omringen, is 'er voor hun geen heil dan in de vlucht.

Voor het overige zyn de jaguars, zo min als de cougars, niet volstrekt woest; en tasten de menschen niet aan, ten zy dat zy zig gekwetst voelen, maar zy zyn onversaagd tegen de aanvallen der honden, en gaan dezelve tot by de woningen weghaalen: wanneer zy door verscheiden honden vervolgd, en door de overmagt gedwongen worden om te vluchten, klauteren zy op de boomen. Deze dieren zwerven dikwils aan de zeestranden, en eeten de eijeren, welken de schildpadden daar leggen. Ook eeten zy de caïmans, de hagedissen, en visch, somtyds de knoppen en de tedere bladen der paletuviers; zy zyn goede zwemmers, en trekken breede rivieren over; om de caïmans te betrappen, leggen zy zig aan de rivier op den buik neder, en slaan in 't water om gerucht te maaken, om den caïman uit te lokken, die daarop welhaast te voorschyn komt, en den kop uit het water steekt; straks werpt de jaguar zig op hem, doodt hem, en sleept hem weg om hem op zyn gemak te eeten.

De Indiaanen willen, dat de jaguars den agouti lokken, door zyne stem naar te bootzen; maar zy voegen 'er by, dat zy ook op dezelfde wyze den caïman lokken, door eene stem gelyk als van jonge honden, of van een mensch die hoest, naar te bootzen, het geen moeijelyk te gelooven is.

Deze verslindende dieren verdelgen veel jagt-honden, welken zy in het vervolgen van wild overvallen. De Indiaanen willen, dat men de honden voor hunnen aanval kan beveiligen, door hen met een zeker kruid te bestryken, waarvan de reuk hen verwydert.

Terwyl deze dieren ritsig zyn, maaken zy een vreeslyk geloei, dat men van zeer verre hoort. De wyfjes brengen gemeenlyk maar een jong tevens voort, 't welk zy altyd in dikke holle stammen van verrotte boomen werpen. Men eet op Cayenne het vleesch dezer dieren, inzonderheid dat der jongen, het welk blank is, gelyk konynen-vleesch.

De caguar, in den staat van gevangenis gebragt, is byna zo zachtaartig als andere huislyke dieren.

Ik heb, zegt de Schryver van de wysgeerige bespiegelingen over Amerika, een leevenden cougar, by Ducos, die vreemde dieren houdt, gezien. Deze cougar hadt de bedaardheid van een hond, en was veel lyviger dan een zeer groote dog. Hy is hoog op zyn pooten, het geen hem lugtig en vaardig in zyne beweegingen maakt; zyne hondstanden zyn kegelachtig en zeer groot; men hadt hem niet

ontwapend en niet gemuilband, en men leide hem aan de leis... hy liet zig met de hand ftreelen, en ik zag kleine jongens op zyn rug fpringen, en zig daar fchreijelings op houden; de naam van poltron-tyger is hem met recht gegeeven (*b*).

DE MARGAY.

Wy moeten onder het artikel van margay de kat-tyger van Cayenne brengen, waarvan de Hr. DE LA BORDE in de volgende bewoording fpreekt.

Het vel van den tyger-kat is, gelyk dat van den onca, zeer gevlakt; hy is wat minder dik dan de vos, maar hy heeft daar alle de neigingen van. Men vindt hem gemeen op Cayenne in de boffchen; hy verdelgt veel wild, gelyk de agoutis, de akouchis, patryzen, faifanten, en andere vogelen, welken hy, terwyl zy nog jong zyn, in hunne neften verraft. Hy is zeer vaardig in de boomen te beklauteren, alwaar hy zig verborgen houdt; hy loopt niet fchielyk en altyd fpringende. Zyne houding, zyn gang, zyne wyze van zig neder te leggen, gelyken volmaakt naar die van de kat: ik heb 'er in de huizen op Cayenne verfcheidene gezien, welken men aan de ketting hieldt; zy lieten zig een weinig op den rug ftreelen, maar zy behouden altyd een woeft voorkomen; men gaf hun voor voedzel niets dan vifch en raauw of gekookt vleefch; alle andere voedzels ftaan hun tegen. Zy brengen op alle jaargetyden voort, des winters zo wel als des zomers, en werpen twee jongen in ftammen van verrotte boomen.

Daar is een andere tyger-kat, of liever eene foort van wilde kat, in Carolina, van welken wylen de Hr. COLINSON my het volgend bericht gezonden heeft.

Het mannetje hadt de grootte van een gemeene kat; het was negentien Engelfche duimen lang, van de neus tot aan den ftaart, die vier duimen lang was, en agt witte ringen hadt, gelyk de mocoeo. De kleur was helder-bruin, met graauwe hairen gemengd; maar het geen hem vooral opmerkelyk maakte, waren de zwarte ftreepen, vry breed, in de gedaante van ftraalen, langs zyn lichaam, op de zyden van het hoofd tot den ftaart geplaatft. De buik is van eene heldere kleur met zwarte vlakken. De beenen zyn dun, met zwart gevlakt; zyne ooren hadden eene breede opening; zy waren met fyn hair bedekt; hy hadt twee breede zwarte zeer opmerkelyke vlakken onder de oogen aan weêrszyde van de neus; en uit het laagfte gedeelte van deze vlak, aan de lip, komt een bosje ftyve en zwarte hairen te voorfchyn. Het wyfje is dunner van lichaam dan het mannetje, en het was geheel rosachtig-graauw van kleur, zonder eenige vlak op den rug alleenlyk een zwarte vlak op den buik, die vuil-wit was (*c*).

WILDE KAT VAN NIEUW SPANJE.

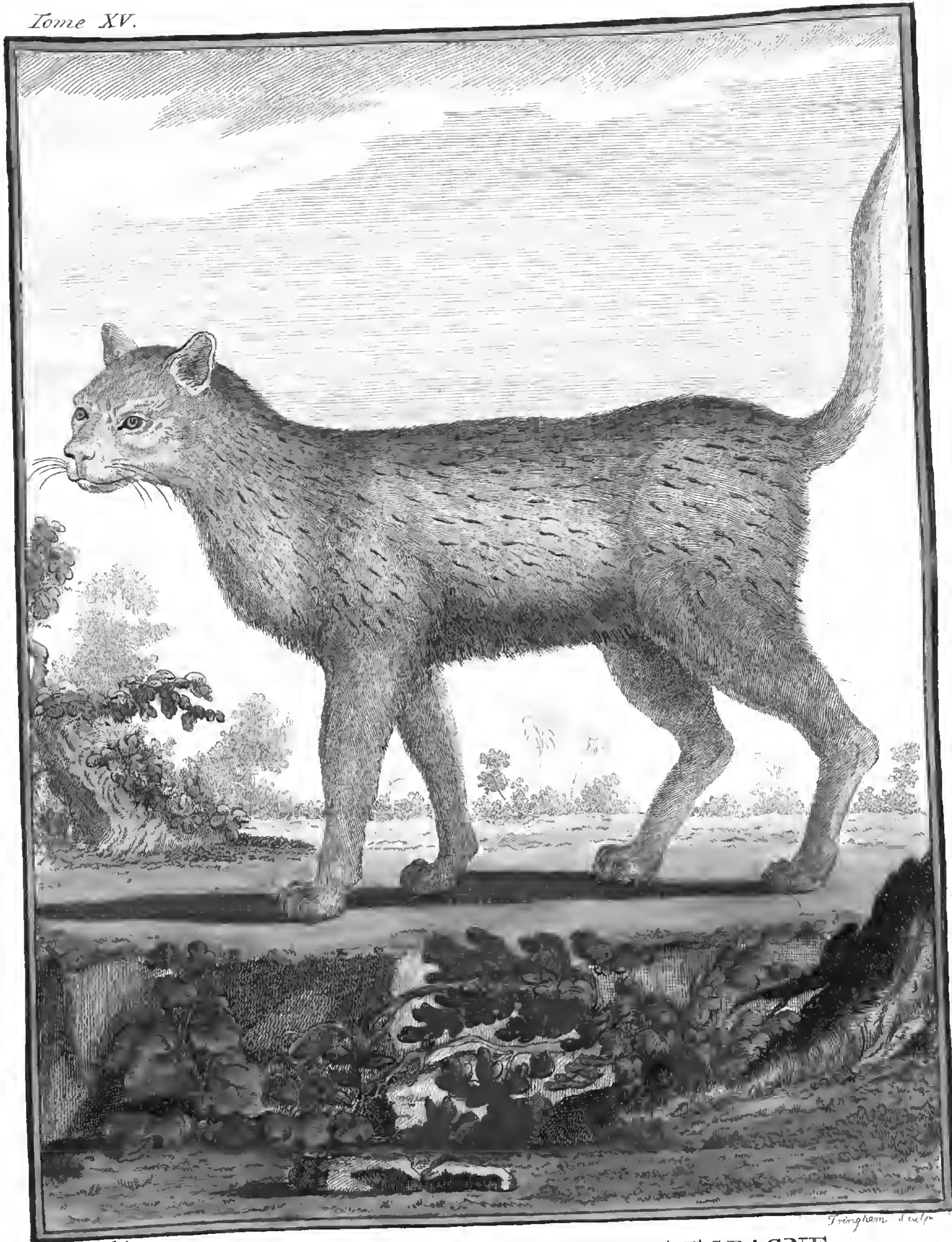
Men heeft my uit Spanje, by het volgende bericht, eene gekleurde tekening gezonden van een tyger-kat of bofch-kat, waarvan ik hier de afbeelding geef op *Pl. XXXV.*

Tyger-kat, bofch-kat, of wilde kat van Nieuw Spanje. Zyne hoogte is tennaaftenby van drie voet; zyne lengte van het einde van de neus tot aan het begin van den ftaart, van meer dan vier voeten; hy heeft kleine oogen, een vry korten ftaart; het hair is blaauwachtig afchgraauw van kleur, met zwart gefpikkeld; dit hair is ftyf genoeg om 'er penfeelen met vafte punten van te maaken.

Dit dier fchynt my toe het zelfde te zyn als de ferval, waarvan ik de afbeelding heb gegeeven op *Pl. XXXV* in het XIII^de^ Deel.

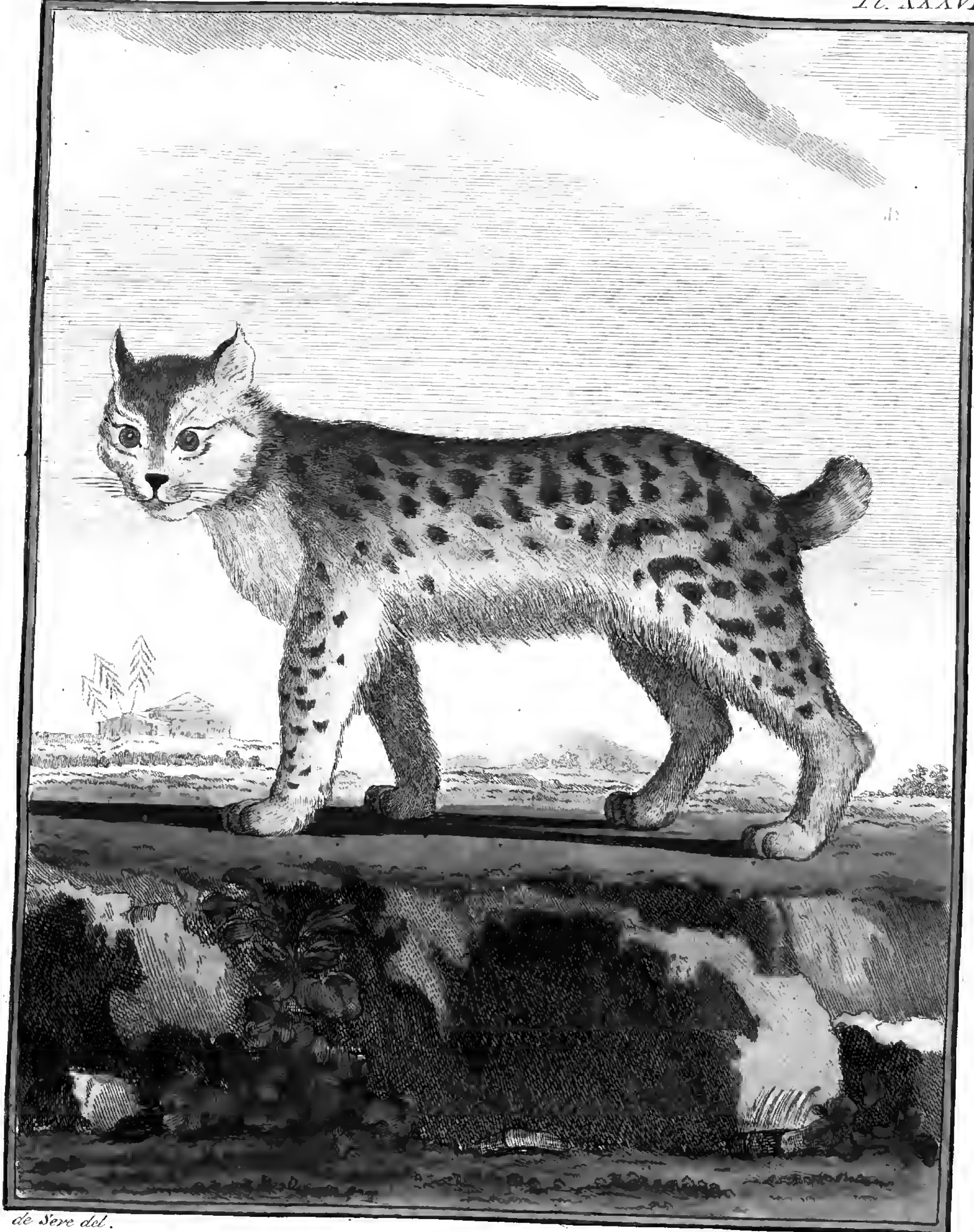
(*b*) *Defenſe des Recherches ſur les Américains. &c. pag.* 86.
(*c*) *Lettre de Mr.* COLINSON *à Mr.* DE BUFFON, 23 *Dec.* 1766.

BY-

de Sere del.
Tringham Sculp.

LE CHAT SAUVAGE DE LA NOUVELLE ESPAGNE.

de Sève del. Tringham Sculp.

LE LYNX DE CANADA.

BYVOEGZEL TOT HET ARTYKEL VAN DEN LYNX; EN TOT DAT VAN *DEN CARACAL, IX Deel, bladz.* 132 *en* 150.

Wy geeven hier op *Pl. XXXVI* de afbeelding van een lynx van Canada, die in des Konings kabinet, en die wél opgezet is. Hy is maar twee voet en drie duim lang, van het einde van de neus tot aan het uiterste des lichaams, dat slegts twaalf of dertien duimen hoog is; het lichaam is bedekt met lang graauwachtig hair, met witte hairen vermengd, met vaal gespikkeld en gestreept; de vlakken meer of minder zwart; de kop grysachtig, vermengd met witte en helder-vaale hairen, en op sommige plaatzen als met zwart gestreept. Het einde van de neus is zwart, gelyk ook de rand van het onderst kaakbeen; de hairen der knevels zyn wit, en omtrent drie duimen lang; de ooren hebben twee duim en drie lynen hoogte, en zyn van binnen met groote witte hairen, en op de randen met wat vaale hairen, bezet; het bovenste der ooren is bedekt met muisvaal hair, en de buitenste omtrek is zwart. Aan 't einde der ooren zyn groote zwarte hairen, die zig vereenigen, en een dun penseel maaken van zeven lynen hoogte. De staart, die dik, kort, en wel van hair voorzien is, heeft slegts drie duim negen lynen lengte; hy is van het einde tot op de helft zwart, en vervolgens rosachtig wit. Het onderste van den buik, de agterste beenen, het binnenst der voorste beenen, en de pooten zyn vuilwit; de nagels zyn wit, en hebben zes lynen lengte. Deze lynx heeft in zyne vlakken, en in de natuur van zyn hair, veel gelykheid met dien welke in het IX^de^ Deel op de *XXI^ste^ Pl.* wordt afgebeeld, maar hy verschilt 'er van in de lengte van den staart, en in de penseelen welken hy op de ooren heeft; men kan dan dit dier van Canada beschouwen als eene vry onderscheidene verscheidenheid van den lynx of hert-wolf van de Oude Wereld. Men zoude zelfs kunnen zeggen, dat het door de penseelen van hair, welken het op de ooren heeft, wat tot de soort van den caracal nadert; het verschilt daarvan echter nog meer dan van den lynx in de lengte van den staart en in de kleuren van het hair. Daarenboven worden de caracals niet dan in de heetste klimaaten gevonden, terwyl de lynxen of hert wolven den koude landen de voorkeur geeven. Het penseel van hair aan het einde der ooren, dat een onderscheidend karakter schynt te maaken, om dat het zeer treffend is, is echter maar iets toevalligs, het geen by de dieren van deze soort, en zelfs in de huislyke en wilde katten gevonden wordt. Wy hebben 'er een voorbeeld van gegeeven in het byvoegzel tot het artykel van de kat; dus blyven wy by ons gevoelen, dat de lynx of hert-wolf van Amerika niet dan als eene verscheidenheid van den hert-wolf van Europa beschouwd moet worden.

De lynx van Noorwegen, door PONTOPPIDAN beſchreeven, is wit, of helder graauw, bezaaid met donkere vlakken. Zyne klaauwen, even als die der andere lynxen, zyn gelyk aan die der katten. Hy welft ook zyn rug, en ſpringt, even als zy, met veel gezwindheid op zyn prooi. Door een hond aangevallen wordende, gaat hy op zyn rug liggen, en verdedigt zig derwyze met zyne klaauwen, dat hy den hond wel ras doet afhouden. Deze Schryver voegt 'er by, dat 'er vier ſoorten van lynxen in Noorwegen zyn; dat de eene tot de gedaante van den wolf nadert, de andere tot die van den vos, de derde tot die van de kat, en dat andere eindelyk een kop hebben als die van een volen; dit laatſte ſtuk, 't welk ik als valſch beſchouw, doet my aan de anderen twyfelen; de Schryver voegt 'er waarſchynelyker dingen by.

De herten-wolf, zegt hy, zwerft niet door de velden; hy verbergt zig in de boſſchen en in holen; hy maakt zyne wykplaats bogtig en diep; en men dryft 'er hem uit door rook en vuur: zyn gezicht is ſcherp; hy verneemt van zeer verre zyn prooi; hy eet van een ſchaap of een geit dikwils niet dan de harſens, de lever, en de darmen; en hy ondergraaft de ſchaapskooijen om daar in te komen (*a*).

De ſoort is niet alleen in Europa, maar ook in alle de noordelyke provintien van Aſie verſpreid; men noemt hem *chulon* of *chelaſon* in Tartarye (*b*). De vellen zyn zeer geacht, en ſchoon zy vry gemeen zyn, worden zy echter duur verkogt in Noorwegen, Rusland, tot zelfs in China, alwaar men 'er een groot gebruik van maakt voor moffen en andere pelteryen.

Eene byzonderheid, waaruit men kan opmaaken, dat de penſeelen boven aan de ooren geen vaſt karakter zyn, waardoor men de ſoorten in deze dieren moet onderſcheiden, is, dat 'er in dat gedeelte van het koningryk van Algiers, 't welk men Conſtantine noemt, eene ſoort van caracal zonder penſeelen aan het eind der ooren gevonden wordt, die hierdoor naar den lynx gelykt, maar die een langer ſtaart heeft. Zyn hair is van eene rosachtige kleur, met overlangſche zwarte ſtreepen, van den hals af tot aan den ſtaart, en met onderſcheiden vlakken in de zyden, in dezelfde richting geplaatſt; een halve zwarte gordel boven de voorſte beenen, en een gordel van ruw hair op de vier beenen, die zig van het einde van den voet tot boven den voorvoet uitſtrekt, en dit hair zet zig naar boven, in plaats van zig naar omlaag te richten, gelyk het hair van het overige des lichaams (*c*).

Ik heb onder het artikel van den caracal gezegd, dat het woord *galelchallah*, een kat met zwarte ooren betekende: de ridder BRUCE heeft my verzekerd, dat het een kat van de woeſtyn uitdrukt: hy heeft in dat gedeelte van Nubie, 't welk men voormaals het eiland van Meroë noemde, een caracal gezien, die wat verſchillende is van die van Barbarye, waarvan

(*a*) *Hiſt. Naturelle de la Norwege, par* PONTOPPIDAN. *Journal étranger. Juin* 1756.
(*b*) *Hiſt. Génér. des Voyages. Tom. II. pag.* 602.
(*c*) Aantekening door den Hr. BRUCE aan den Hr. DE BUFFON medegedeeld.

de Sève del.

LE CARACAL DE BENGALE.

wy de afbeelding hebben gegeeven in 't *IX Deel*, *Pl. XXIV*. De caracal van Nubie heeft een ronder aangezicht, zyne ooren zyn van buiten zwarter, maar met eenige zilverhairen bezäaid; hy heeft niet het kruis van den muilezel op den schoft, gelyk de meeste caracals van Barbarye hebben; op de borst, den buik, en het binnenste der dyen, zyn 'er kleine heldervaale vlakken, geene bruine of zwartachtige, gelyk by den caracal van Barbarye. Deze kleine verschillen zyn slegts ligte verscheidenheden, waarvan men het getal nog vermeerderen kan; want daar wordt zelfs in Barbarye, of liever in Lybie, in den omtrek van het oude Capsa, een caracal met witte ooren gevonden, terwyl de anderen dezelven zwart hebben. Deze caracals, met witte ooren, hebben ook penseelen, maar die kort, yl, en zwart zyn; zy hebben den staart wit aan het einde, en omvangen van vier zwarte ringen, en vier zwarte breede streepen agter de vier beenen, gelyk die van Nubie; ook zyn zy veel kleiner dan de andere caracals, als zynde niet veel grooter dan eene groote huiskat. De ooren, die zeer wit van binnen zyn, en met een zeer gevuld hair bezet, zyn van eene levendig rosse kleur van buiten (*d*). Indien dit verschil in de grootte standvastig was, zoude men kunnen zeggen, dat 'er twee soorten van caracals eveneens in Barbarye gevonden worden. De een groot met zwarte ooren en lange penseelen; en de ander kleiner met witte ooren en zeer kleine penseelen; het schynt ook dat deze dieren, die zo sterk door de ooren verschillen, eveneens verschillen door de gedaante en de lengte van den staart en door de hoogte van de beenen, want de Hr. EDWARDS heeft ons de afbeelding van een Bengaalschen caracal gezonden, welke wy hier op *Pl. XXXVII* geeven, waarvan de staart en de beenen veel langer zyn dan by den gewoonen caracal.

(*d*) Aantekening door den ridder BRUCE aan den Hr. DE BUFFON medegedeeld.

BYVOEGZEL TOT HET ARTYKEL VAN DE HYÆNA, DE CIVET EN *DE GENET-KAT, IX Deel, bladz.* 158. 178 *en* 204.

DE HYÆNA.

Wy geeven hier de afbeelding van een mannetjes-hyæna, die in 1773 op de kermis van St. Germain leevende te zien was, om dat die, welke wy gegeeven hebben, in 't *IX Deel*, *Pl. XXV*, niet naauwkeurig was door de moeite welke de tekenaar hadt om het dier in eene plaatsing te stellen, dat hy het wél konde zien. Deze eerste hyæna was zeer woest, terwyl die, waarvan wy hier de afbeelding geeven, vroeg getemd zynde, zeer zagtaartig was, want schoon zyn meester hem dikwils tergde met een

ſtok om hem zyne maanen te doen opzetten, terwyl hy bekeeken wierdt, ſcheen hy een oogenblik daarna zig niets daarvan te herinneren; hy ſpeelde met zyn meeſter, die hem de hand in den bek ſtak, zonder daar iets van te vreezen. Voor het overige, dewyl deze hyæna volſtrekt van dezelfde ſoort, en geheel gelyk is met die, waarvan wy de beſchryving in het IXde Deel gegeeven hebben, hebben wy daar niets by te voegen, dan alleen dat de ſtaart van dezen laatſten geheel wit was, zonder eenige vermenging van andere kleur; het dier zelf was wat grooter dan de eerſte, want, met een touw gemeeten, hadt hy, van het einde van den bek tot aan het begin van den ſtaart, de lengte van drie voet en twee duim; hy droeg den kop nog laager dan in de afbeelding vertoond wordt; zyne hoogte was van twee voet en drie duim; zyn hair was wit vermengd en geſtreept met zwarte vlakken van verſchillende grootte, zo wel op 't lichaam als op de beenen.

Daar is in 't zuiden van het eiland Meroë een veel grooter en zwaarer hyæna dan de Barbaryſche, en die, naar evenredigheid, ook veel langer lichaam heeft, ook een meer verlengden bek, gelykende naar dien van den hond, zo dat hy den muil veel wyder opent. Dit dier is zo ſterk, dat het ligtlyk een menſch opneemt, en hem een of twee mylen verre voert, zonder hem neder te zetten. Hy heeft zeer ruw hair, bruiner dan dat van de andere hyæna; de overdwarſche ſtreepen zyn zwarter; de maanen liggen niet over naar den kant van den kop, maar naar dien van den ſtaart. De ridder Bruce heeft de eerſte waargenomen, dat deze hyæna, zo wel als die van Syrie en Barbarye, en waarſchynelyk van alle andere ſoorten, een zonderling gebrek hebben; te weeten, dat zy, zodra men hen dwingt om zig te beweegen, aan het linkerbeen mank gaan; dit duurt omtrent honderd paſſen, en is zo ſterk, dat het dier telkens aan de linkerzyde ſchynt over te vallen, gelyk een hond, wiens linker-agterbeen gekwetſt ware (a).

BYVOEGZEL TOT HET VOORIG ARTYKEL (*).

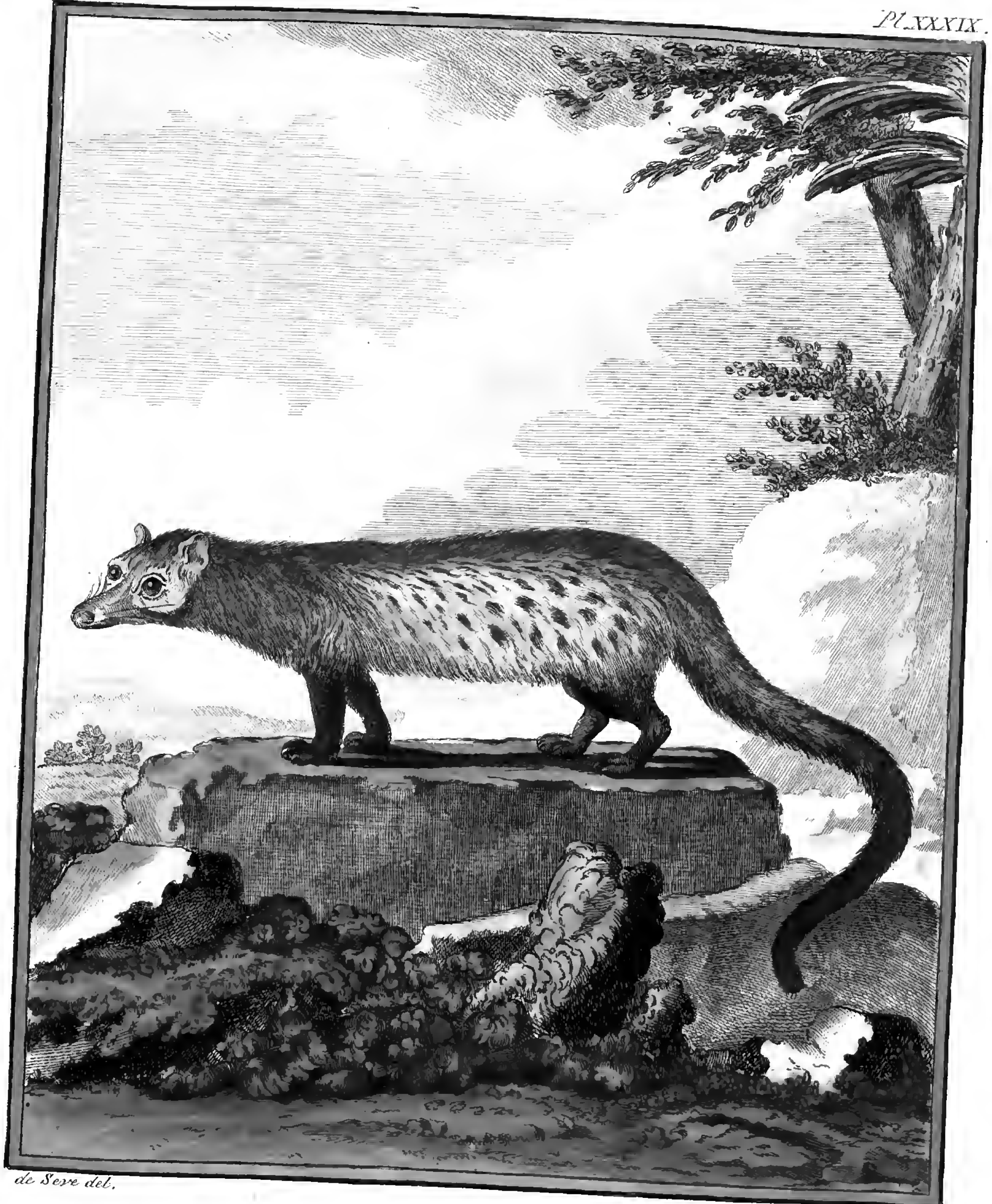
In plaats van de afbeelding van den hyæna, door den Hr. de Buffon gegeeven, hebben wy gedacht hier eene andere te moeten byvoegen, naar een van deze dieren, dat hier in 't land vertoond is, voordachtelyk getekend, zie *Pl. XXXVIII.* Deze hyæna was niet zwart geſtreept, gelyk die van de kermis van St. Germain, maar zyn geheele lichaam, dat graauw was, een weinigje naar het geelachtige trekkende, was met meer of minder groote vlakken bezaaid. Hy was zeer tam en handelbaar; ik heb een kind van drie of vier jaaren met hem zien ſpeelen; wy denken dat deze van de groote ſoort is, waarvan de Hr. de Buffon boven geſproken heeft.

(a) Aantekening door den Hr. Bruce aan den Hr. de Buffon medegedeeld.
(*) Door den Hr. Profeſſor Allamand.

Van Nimegen ad vivum del. Tringham Sculp.

L' HYÆNE.

de Seve del. Tringham s.

LA GENETTE DE FRANCE.

Daar zyn veele hyænas aan de Kaap de Goede-hoop. De Hr. GORDON heeft my geschreeven, dat men 'er in den tyd van vier jaaren honderd en vyftig gedood hadt, zo op den tafelberg als op de nabuurige bergen.

DE CIVET.

De Hr. DE LADEBAT heeft in 1772 aan den Hr. BERTIN, Minister en Sekretaris van Staat, eene leevende civet gezonden; dit dier was door den Hollandschen Gouverneur van het fort Delmina, op de Afrikaansche kust in 1770 vereerd aan den kapitein van een der schepen van den Hr. LADEBAT den vader; het was naar Bourdeaux gevoerd, en wierdt aldaar in de maand november 1772 ontscheept; het kwam zeer zwak aan, maar na eenige dagen rust hernam het zyne kragten, en na verloop van vier of vyf maanden was het omtrent vier duimen grooter geworden; men heeft het gevoed met raauw en gekookt vleesch, visch, soupe en melk. Men heeft zorg gedraagen van het in den winter warm te houden, want het schynt van de koude veel te lyden, en het wordt zelfs kwaadaartig, wanneer het daaraan blootgesteld wordt (*b*).

DE GENET-KAT.

Ik heb onder het artikel van de genet-kat, *IX Deel*, *bladz*. 205. gezegd, dat de soort niet zeer verspreid is, dat men 'er geenen vindt in Frankryk noch in eenige provintie van Europa, uitgezonderd Spanje en Turkye. Ik wist toen niet dat 'er genet-katten in onze zuidelyke Provintiën gevonden worden, en dat zy vry gemeen zyn in Poitou, alwaar zy ook onder den naam van genettes, of genet-katten benoemd worden, zelfs onder de boeren, die verzekeren dat zy zig niet dan in vochtige plaatzen, en aan de oevers van beeken onthouden (*c*).

De Abt ROUBAUD, Schryver van de Gazette d'Agriculture, en van verscheiden andere nuttige werken, is de eerste die aan het gemeen heeft aangekondigd, dat dit dier in Frankryk in zynen staat van vryheid gevonden wordt; hy heeft 'er my zelf in de maand april van dit jaar 1775, een van gezonden dat te Livray in Poitou gedood was; en het is wel het zelfde dier als de genet-kat van Spanje, op eenige verscheidenheden na in de kleur van 't hair. Daar worden ook genet-katten in de nabuurige provintiën gezonden.

Sedert dertig jaaren, dat ik in de Provintie Rouerge woon, dus schryft my de Hr. DELPECHE, heb ik altyd de boeren doode genet-katten zien brengen, vooral in den winter, by een koopman, die my zeide, dat 'er weinige waren, maar dat zy zig onthouden in den omtrek van de stad Villefranche, en dat zy des winters in holen woonden, tennaastenby zo als de konynen maaken; ik zou dooden kunnen zenden zo het noodig ware (*d*).

Wy geeven hier op *Pl. XXXIX* de afbeelding van een wyfjes genet-

(*b*) Brief van den Hr. DE LADEBAT aan den Hr. DE BUFFON, Bourdeaux, 3 Nov. 1772.
(*c*) *Extr. des affiches du Poitou*, *jeudi* 10 *févr*. 1774.
(*d*) Brief van den Hr. DELPECHE, meester in de vrye kunsten, aan den Hr. DE BUFFON, Villefranche, 6 aug. 1777.

kat, die ons is voorgekomen van de wyfjes-genet op de *XXXVIste Pl.* van het IXde Deel vertoond, genoeg te verschillen om beschreven en afgetekend te worden. Men vertoonde haar op de kermis van St. Germain in 1772. Zy was woest en poogde te byten; haar meester hieldt haar in eene ronde en naauwe kooi besloten, zo dat het vry moeijelyk viel haar af te tekenen; men voedde haar niet dan met vleesch; zy hadt het voorkomen en alle de voornaame karakters van de genet-kat van het IXde Deel; een lang en fyn hoofd, een verlangden snuit op het onderst kaakbeen voortgezet; een groot oog, smalle oogleden, de ooren rond, het hair van den kop en het lichaam gespikkeld; den staart lang en ruig; zy was wat dikker dan die van het IXde Deel, schoon zy nog jong was; want zy was in drie of vier maanden aanmerkelyk veel grooter geworden; wy hebben niet te weeten kunnen komen, van wat land zy kwame: haar meester hadt haar zeven of agt maanden te vooren te Londen gekogt; het is een leevendig dier, dat in eene onophoudelyke beweeging is, en niet rust dan terwyl het slaapt.

Deze genet-kat was twintig duimen lang, en zeven en een half duim hoog; zy hadt het bovenst van den hals meer met hair bezet dan de andere genet-kat; het hair van het geheele lichaam was ook langer; de kringswyze streepen of ringen van den staart zyn minder onderscheiden, en zelfs zyn 'er in 't geheel geen ringen boven het derde gedeelte van den staart: de knevels zyn veel grooter, zwart, twee duim en zeven lynen lang, op de wangen nederliggende, en niet regt en uitspringende, gelyk by de katten en de tygers; de neus zwart, en de neusgaten zeer geboogd; boven de neus strekt zig eene zwarte streep uit, die zig tusschen de oogen verlengt, die van twee witachtige banden vergezeld is; daar is een witte vlak boven het oog, en een witte band onder het zelve. De ooren zyn zwart, maar meer verlangd en minder breed aan de basis dan de ooren van de eerste genette. Het hair des lichaams is van eene wit-graauwe kleur, vermengd met groote zwarte hairen, waarvan de weêrschyn zwarte wolken schynt te formeeren. Het bovenst van den rug is gestreept en gespikkeld met zwart; het overige des liehaams eveneens gespikkeld, maar met een flaauwer zwart. Het onderste van den buik wit; de beenen en de dyen zwart; de pooten kort, vyf vingers aan yderen voet; de nagels wit en gehaakt; de staart zestien duim lang, twee duim aan den oorsprong dik; in de eerste derde van zyne lengte is hy van de kleur des lichaams, gestreept met kleine zwarte ringen, die vry gebrekkig eindigen; de twee andere derden van den staart zyn geheel zwart tot aan het einde.

	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte van het einde van den bek tot aan den buitensten hoek van het oog.	0.	1.	8.
Opening van den eenen hoek tot den anderen.	0.	0.	9.
Afstand tusschen de buitenste hoeken der oogen.	0.	0.	11.
Afstand tusschen den agtersten hoek van 't oog tot het oor.	0.	0.	11.
Lengte van het oor.	0.	1.	5.
Breedte aan de basis.	0.	1.	0.

de Seve del. B. de Bakker sculp.

LE GLOUTON.

BYVOEGZEL TOT HET ARTYKEL VAN DEN VEELVRAAT, XIII Deel, bladz. 189.

Wy geeven hier *Pl. XL* nog eene andere afbeelding van den veelvraat, dan die in het XIII[de] Deel van ons werk is. Dit dier is my uit de noordelykste deelen van Rusland leevende gezonden, en het heeft meer dan agttien maanden te Parys geleefd; het was zo tam, dat het zelfs niet schuw was, en niemand kwaad deedt. Zyne gulzigheid is ook vergroot, zo wel als zyne wreedheid; het is waar, hy at veel, maar hy viel niemand sterk lastig, wanneer men hem zyn voedzel wat onthieldt. De tekening vertoont dit dier zeer wel; ik heb evenwel geoordeeld de beschryving daarvan hier ook te moeten plaatsen: het was twee voet en twee duim lang, van het einde van de neus tot aan het begin van den staart; de bek was zwart tot aan de wenkbraauwen; de oogen klein en zwart; van de wenkbraauwen af tot aan de ooren was het hair wit met bruin gemengd; de ooren waren zeer kort, en slegts een duim lang; het hair was glad op de ooren; onder het onderste kaakbeen met wit gevlakt, gelyk ook tusschen de twee voorste voeten; de voorste beenen zyn elf duimen lang, van het einde der nagelen tot aan het lichaam; de agterste zyn één voet lang; de staart heeft de lengte van agt duim, daar onder begreepen vier duim hair aan het einde. De vier beenen, de staart, en het bovenste van den rug zyn zwart, gelyk ook het onderste van den buik: aan den navel is een witte vlak; de teeldeelen ros; het hair ros van de schouders tot aan het begin van den staart; het binnenste hair, of donshair, wit; het is niet zo dik op deze plaatsen als op den rug. De voorste voeten zyn, van de hiel af tot aan het einde der nagelen, drie duim en negen lynen lang; daar zyn vyf zeer gekromde nagels; de middelste is anderhalf duim lang; vyf eeltachtigheden onder de nagels, vier zig te zamen houdende, en onder den voet een halven cirkel maakende, en een ander aan de hiel. Insgelyks vyf nagels aan de agterste voeten, negen eeltachtigheden en geen hiel. De breedte van den voorsten voet is twee en een half duim; de lengte der agterste voeten vier duim negen lynen; de breedte van den voorsten voet twee en een half duim; de lengte der agterste voeten vier duim negen lynen; de breedte der agterste voeten twee duim negen lynen; zes snytanden in het bovenste kaakbeen, waarvan eene aan weêrskanten wat dikker is dan de vier andere. Twee dikke tanden van zeven lynen lengte, wat gehaakt, gelyk men in den kop onder aan de plaat ziet. Vyf baktanden, waarvan één ter zyde de keel binnenwaards in den bek gaat, en waarvan twee veel zwaarer zyn dan de drie anderen; vyf baktanden in het onderste kaakbeen, waarvan één zeer zwaar: twee groote tanden wat hoekig, en zes kleine

byna effen; eenig hair van twee duimen lengte rondom de keel en boven de oogen.

Dit dier was vry zachtaartig; hy vreeſt het water; hy is bang voor paarden en voor menſchen in 't zwart gekleed; hy gaat ſpringende; eet zeer veel. Nadat hy wel gegeeten hadt, verborg hy het vleeſch dat nog overbleef, zorgvuldig in zyne kooi, en overdekte het met ſtro. Drinkende ſlabt hy als een hond; hy heeft geenerlei ſchreeuw. Nadat hy gedronken heeft, werpt hy het water, dat nog overig is, met zyne pooten onder zyn buik; men ziet hem zelden in ruſt, hy is in eene geduurige beweeging; hy zou meer dan vier pond vleeſch daags eeten, zo men het hem gaf; hy eet geen brood, en ſlaat alles, byna zonder kaauwen, zo gulzig in, dat hy zig ſomtyds in gevaar brengt van te ſtikken (*a*).

Dit dier, dat in de meeſte noordelyke ſtreeken van Europa, en zelfs van Aſie, niet zeldzaam is, wordt, volgens PONTOPPIDAN, in Noorwegen niet veel gevonden, dan in het ſtift van Drontheim. Hy zegt, dat deszelfs vel dierbaar is, en dat men 'er niet op ſchiet om het vel niet te beſchadigen; dat het hair zacht is en zwart, met bruin en geel geſchaduwd (*b*).

Wy geeven hier op *Pl. XLI* de afbeelding van een Amerikaanſch dier, waarvan men het opgezette vel gezonden heeft aan den Hr. AUBRY, Curé de Saint-Louis, onder den naam van *carcajou*, maar dat zo veel overeenkomſt niet heeft als ik gedacht hadt, met het dier, het welk ik gezegd heb het zelfde te zyn als de veelvraat van 't Noorden; want het ſchynt zelfs zeer veel tot de ſoort van onzen Europiſchen-das te naderen; zyne nagels zyn niet gemaakt om een prooi te verſlinden, maar om in de aarde te graaven, zo dat wy het beſchouwen als eene nabuurige ſoort, of zelfs als eene verſcheidenheid in de ſoort van den das; men behoeft het maar te vergelyken met de afbeelding van onzen das in het VII[de] Deel op de *VII[de] Pl.*, om de gelykheid te bemerken. Het verſchilt 'er echter van, dewyl het maar vier vingers aan de voorſte voeten heeft, terwyl onze das vyf heeft; maar de vyfde kleine vinger, die hem ſchynt te ontbreeken, kan onder het gedroogde vel verborgen zyn geraakt. Het verſchilde eveneens van den carcajou of veelvraat door dit zelfde kenmerk, want de veelvraat heeft ook, gelyk als de das, vyf vingers aan de voorſte voeten; dus twyfelen wy ſterk, of dit dier, onder den naam van carcajou gezonden, de waare carcajou zy; wy voegen hier de beſchryving by van het opgezette vel, dat wel bewaard en in het kabinet van den ſtraks gemelden Heer voorhanden is. Men heeft hem verzekerd, dat hy uit het land der Esquimaux kwam. Hy is twee voet en twee duim lang van het einde van den bek tot aan het begin van zyn ſtaart; ſchoon hy veel naar den das gelykt, verſchilt hy 'er echter van in de kleur en hoedanigheid van hair, dat zachter, zydeach-

(*a*) Beſchryving door den Hr. DE SEVE gegeeven.
(*b*) *Hiſtoire Naturelle de la Norwege, par* PONTOPPIDAN. *Journal étranger Juin* 1756.

de Seve del.   B. de Bakker sculp.

LE CARCAJOU.

achtiger, en langer is, en het is door dit kenmerk alleen, dat hy tot het karakter van den carcajou en den veelvraat van het Noorden van Europa zou kunnen naderen. Hy is tennaastenby van de kleur van den hertwolf, graauwachtig wit; zyn kop is gestreept met witte banden, maar verschillende van die van den das. De ooren zyn kort en wit; hy heeft twee-en-dertig tanden, zes snytanden, twee zwaare hondstanden, vier baktanden aan ydere zyde, en de das heeft 'er vyf. Het einde van de neus is zwartachtig. De hairen van het lichaam, die gemeenlyk vier en een half, of vyf duim lengte hebben, zyn van vier kleuren in hunne lengte; ligt-bruin van den oorsprong tot byna op de helft; vervolgens ligt-vaal, dan zwart digt aan het einde, het welk wit is; het onderste des lichaams is met wit hair bedekt; de beenen zyn ook bedekt met lange hairen van een donker muskus-bruine kleur; de voorste voeten hebben maar vier vingers, en de agterste vyf; de nagels der voorste voeten zyn zeer groot; de langste is van zestien lynen, en de langste der agterste voeten slegts van zeven. De staart heeft maar drie duimen agt lynen lengte; hy loopt uit in lange hairen, die hem omringen, en van eene vaale kleur zyn.

TWEEDE BYVOEGZEL TOT HET ARTYKEL VAN DEN VEELVRAAT.

Ik ben verzekerd, dat de carcajou van Amerika het zelfde dier is als de veelvraat van Europa, of ten minsten dat de soorten zeer na aan malkander grenzen; maar ik moet waarneemen, dat ik, by mangel van genoegzaame onderrichting, in eene verzinning denk gevallen te zyn, veroorzaakt door de gelykheid van den naam en van eenige natuurlyke gebruiken, welken de beide dieren gemeen hebben. Ik heb gedacht dat de kinkajou het zelfde dier was als de carcajou (*c*), en ik heb deze dwaaling niet bemerkt dan op het gezicht der beide dieren, waarvan het een in 1773 op de kermis van St. Germain was, op het uithangbord aangekondigd onder de beschryving van, *dier aan alle Natuurbeschouweren onbekend;* en dat was het inderdaad: het ander, geheel gelyk, is tegenwoordig nog leevendig te Parys, by den Hr. Chauveau, die het van Nieuw-Spanje heeft medegebragt, en de Hr. Messier, Sterrekundige van de Akademie der Weetenschappen, heeft het twee of drie jaaren onderhouden; het is deze, waarvan wy hier de afbeelding geeven op *Pl. XLIII*, en welken wy denken de waare kinkajou te zyn. De Hr. Chauveau meende dat het een akouchi of een coati konde zyn; hy zeide, dat het inderdaad noch de verlengde neus, noch den geringden staart van den coati heeft; maar dat het voor het overige het zelfde hair heeft, dezelfde leden, het zelfde getal van vingeren, en vooral de hondstanden gelyk, en zodanig als de Hr. Perrault die voor den coati heeft laaten

(*c*) Natuurl. Hist. XII Deel, *pag.* 93.

aftekenen, dat is te zeggen, hoekig en gegroefd op de vier zyden. De Hr. CHAUVEAU erkent, dat hy nog van den coati verschilt door zyn vattenden staart, waarmede hy zig vastmaakt, en daar hy aan hangt, in het afdaalen van eenige hoogte.

Hy zet dien zelfs niet op, zegt hy, dan wanneer zyne voeten wel vast staan; hy bedient 'er zig met voordeel van, om de dingen, daar hy niet by kan, aan te vatten, en na zig te haalen; hy ligt zig neder en gaat slaapen, zodra hy den dag ziet, en ontwaakt op het naderen van den nagt, dan is hy ongemeen levendig. Hy klautert zeer gemaklyk, en snuffelt allerwegen: hy haalt alles op wat hy aantreft, 't zy terwyl hy speelt of terwyl hy insekten zoekt; zonder dat zou men hem in vryheid kunnen laaten, en zelfs maakte men hem, vóór dat hy in Frankryk kwam, geheel en al niet vast; hy ging des nachts uit, en begaf zig werwaards hy wilde, en des anderendaags morgens vondt men hem altyd op dezelfde plaats weder; men bragt het zo verre dat men hem overdag opwekte en in beweeging deedt komen, maar het schynt dat zelfs de weêrkaatsing der zonnestraalen hem bang maakt, of in zyne ademhaling ten uitersten benaauwt. Hy is vry liefkoozende, zonder echter onderwerpelyk te zyn; hy weet alleenlyk zyn meester te onderscheiden en te volgen. Hy drinkt van alles, water, koffy, melk, wyn, en zelfs brandewyn, vooral zo 'er suiker in is, en hy drinkt tot dronkens worden toe, het geen hem verscheiden dagen lang ziek maakt; hy eet ook van alles, zonder uitzondering, brood, vleesch, moezery, wortels, vooral vruchten; men heeft hem langen tyd voor gewoon voedzel, brood in melk geweekt, groenten, en vruchten gegeeven. Hy bemint met drift de reuken, en maakt veel werks van suiker en konfituuren.

Hy werpt zig op het gevogelte, en 't is altyd onder de vlerk dat hy hen aanvat; hy schynt hun bloed te drinken, en hy laat hen voor het overige liggen zonder hen te verscheuren. Wanneer hy de keur heeft verkiest hy een endvogel boven een hoen, en evenwel vreest hy het water. Hy heeft verschillende wyzen van schreeuwen; terwyl hy des nachts alleen is, hoort men hem zeer dikwils een geluid slaan, dat naar het geblaf van een kleinen hond gelykt, en hy begint altyd met niezen; wanneer hy speelt en men hem kwaad doet, klaagt hy met een klein geschreeuw, gelyk aan dat van een jongen duif; wanneer hy dreigt blaast hy tennaastenby als een gans; wanneer hy toornig is maakt hy verwarde en klinkende geluiden; hy maakt zig niet dikwils toornig, dan wanneer hy honger heeft; hy steekt eene tong van eene ongeschikte lengte uit, wanneer hy geeuwt. Het was een wyfje, en men heeft gemeend op te merken, dat, sedert drie jaar dat zy zig in Frankryk bevindt, zy slegts ééne reize tochtig geweest is; zy was toen genoegzaam al dien tyd woedende (*d*).

(*d*) Aantekening door den Hr. J. CHAUVEAU, aan den Hr. DE BUFFON medegedeeld.

DE POTO (*).

Het is niet zonder reden, dat de Hr. de Buffon belemmerd is geweeſt met het artikel van den kinkajou: het geen Denis van dit dier zegt, gelykt zo ſterk naar 't geen de Hr. Sarrasin van den carcajou gemeld heeft (*a*), dat het zeer natuurlyk was deze twee dieren te verwarren; en zelfs zyn deze beide naamen op het zelfde dier toegepaſt, ten minſten zo men den Verzamelaar van de algemeene Hiſtorie der reizen (*b*), die zyn Schryver niet aanhaalt, mag gelooven.

Sedert dat de Hr. de Buffon kennis heeft gehad van het dier, waarvan de beſchryving hem is medegedeeld door de Hren. Chauveau, de Seve, en Colinson, heeft hy geoordeeld dat de kinkajou een verſchillend dier was van den carcajou; en daar is niet aan te twyfelen, zo men dien naam moet geeven aan het dier, waarvan men de afbeelding ziet op *Pl. XLIII*; maar ik twyfel met hem ſterk, wegens de redenen welke hy gegeeven heeft, of deze afbeelding den carcajou wel vertoone? Het dier, in de tweede afbeelding voorgedraagen (*c*), is dat wel de waare kinkajou? en zou de Hr. de Buffon niet gelyk hebben, met vooreerſt te onderſtellen, dat deze twee naamen ſlegts een en het zelfde dier uitdrukken? De beſchryving, welke de Hr. Sarrasin van den carcajou maakt, komt met den kinkajou van Denis vry wel overeen; zie hier wat hy 'er van zegt: ,, de carcajou is een verſlindend dier van Amerika, en dat zig in de koud- ,, ſte ſtreeken onthoudt; het weegt doorgaans van 25 tot 35 ponden; het ,, is omtrent twee voet lang, van het einde van den bek tot aan den ſtaart, ,, die agt duim lang mag zyn; hy heeft een zeer korten en zeer dikken ,, kop, naar evenredigheid van het overig gedeelte zyns lichaams; de oo- ,, gen zeer klein; de kaakbeenen zeer ſterk, en met 32 ſcherpe tanden ,, voorzien; ſchoon klein, is hy zeer ſterk en zeer verwoed; en ſchoon ,, een verſcheurend dier, is hy zo langzaam en log, dat hy zig meer over ,, de ſneeuw voortſleept dan hy gaat."

Daar is in dit alles niets, dat niet kan toegepaſt worden op den kinkajou, zo onvolmaakt door Denis beſchreven, zo men 'er den ſtaart van uitzondert, die langer ſchynt te zyn.

Het geen my doet twyfelen, of het dier, op *Pl. XLIII* vertoond, de waare

(*) Door den Hr. Prof. Allamand.

(*a*) Zie de *Hiſtoire de l'Académie royale des Sciences*, Ao. 1713. *pag.* 13. Door den Hr. de Buffon, in het XII Deel van dit Werk, *bladz.* 92. aangehaald.

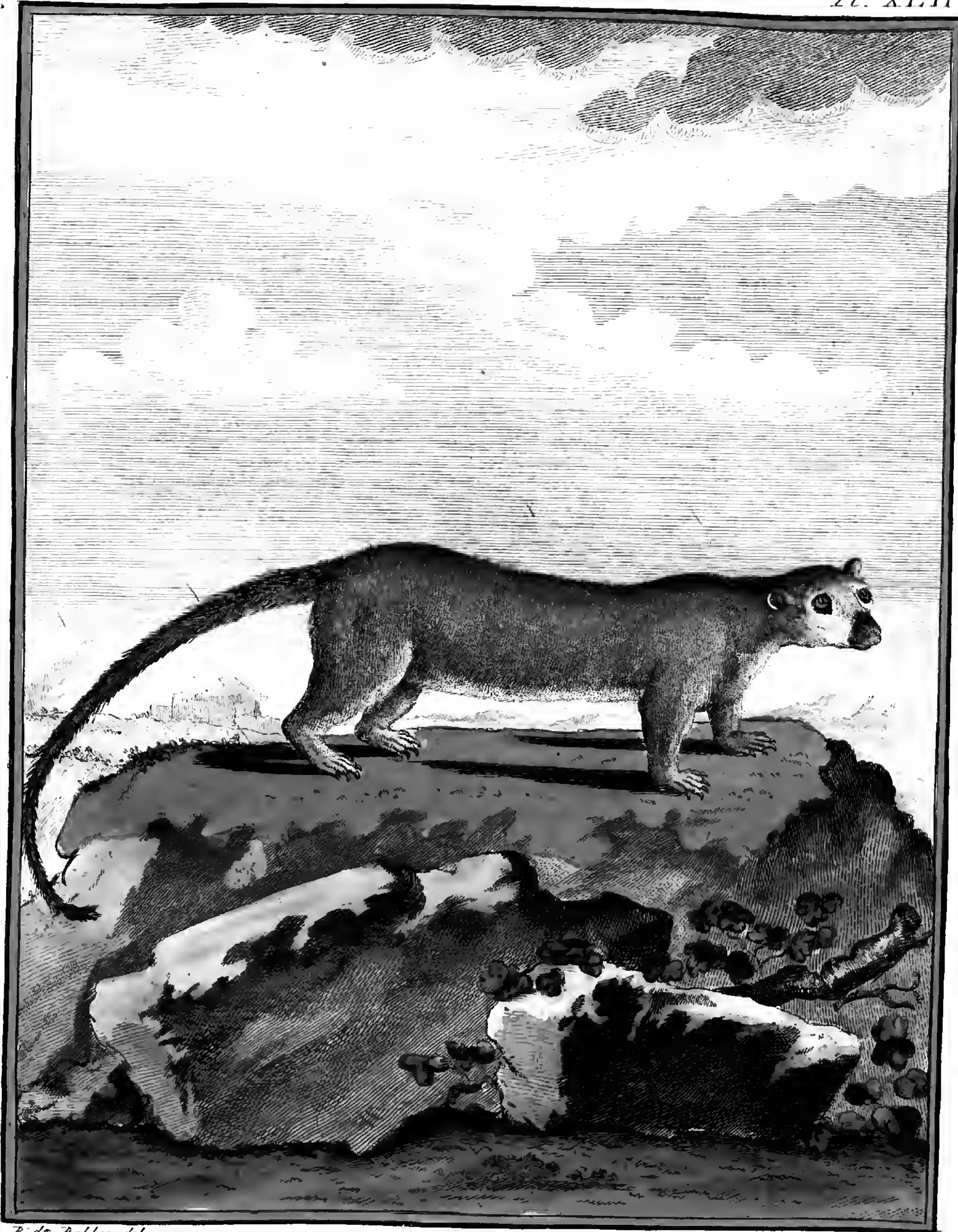
(*b*) Zie hier wat 'er deze Schryver van zegt. ,, De verſchriklykſte vyand van den orignal ,, is de *carcajou* of *quincajou*, eene ſoort van wilde kat, van een ros en bruin hair, wiens ,, ſtaart zo lang is, dat hy dien verſcheidenmaalen om zyn lichaam kan ſlaan. *Hiſt. Générale des Voyages. Edit. de Hollande. Tom. XXII. pag.* 325.

(*c*) Wy hebben deze Plaat weggelaaten, die de Lſte is van het origineele.

kinkajou zy, is, dat het niets van een verscheurend dier heeft; men zal 'er over kunnen oordeelen, uit het geen ik 'er van zal zeggen. De Hr. Doctor KLOCKNER, wien ik met vermaak dikwils aanhaal, heeft dit zelfde dier meer dan twee jaar leevende by zig gehad; men zal niet twyfelen of 't het zelfde zy, als dat het welk te vooren kinkajou genaamd is, zo men *Pl. XLII*, waarop hy vertoond wordt, vergelykt met die welke de Hr. DE BUFFON *Pl. XLIII*, heeft laaten graveeren. Hy was hem uit de Colonie de Berbice toegezonden; men begrypt dat deze bekwaame Natuurbeschouwer het dier zorgvuldig onderzogt heeft; en zie hier, wat hy de goedheid heeft my deswegen mede te deelen.

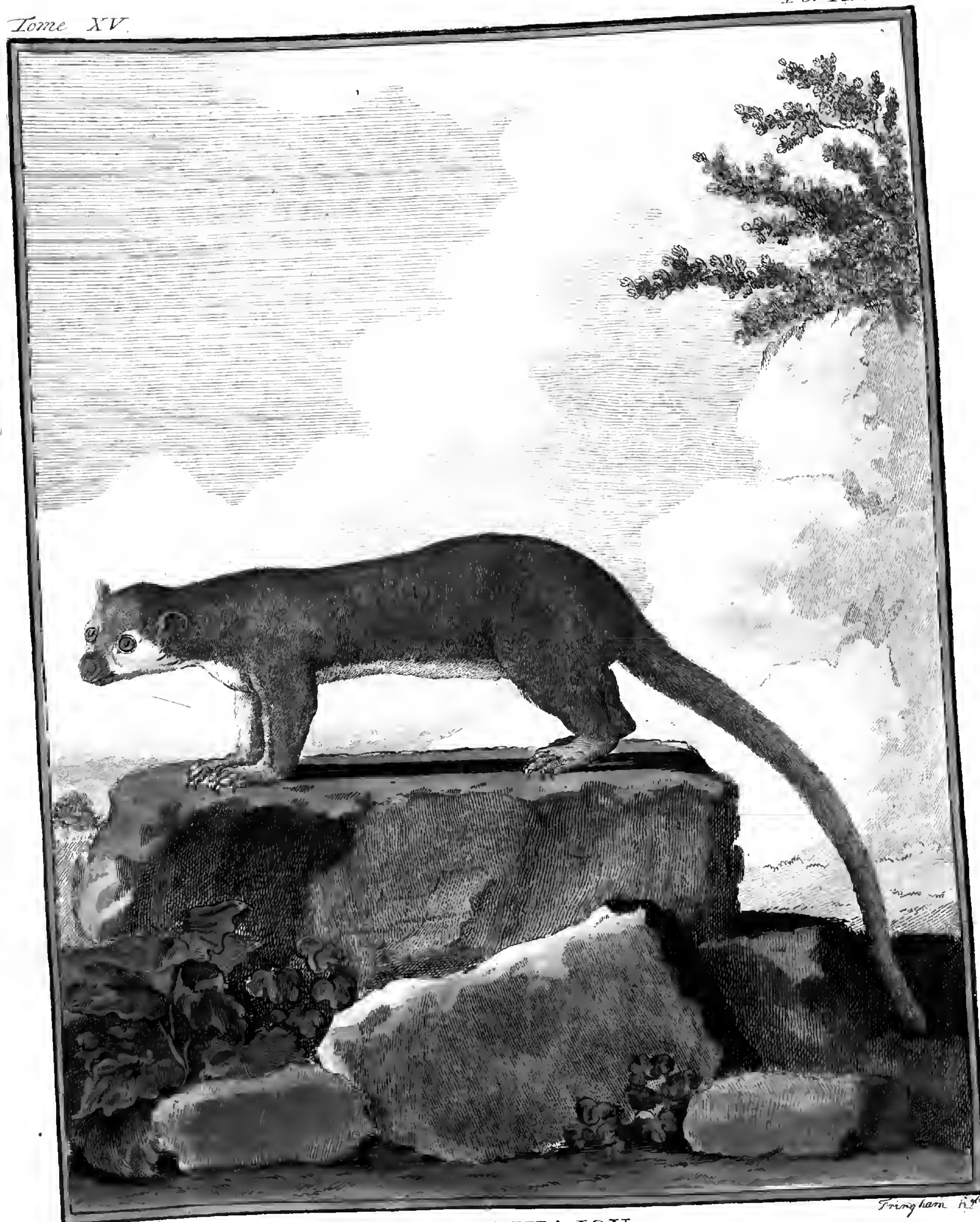
Dit dier sliep bestendig van zes uuren s'morgens tot zes uuren s'avonds, en dat zo vast, dat hy niet ontwaakte wanneer men in de kamer kwam daar hy was; hy hadt dan zyn hoofd tusschen zyne twee voorste beenen, en hy maakte zig een halsband van zyn staart, waarin hy zyn hoofd berolde; wanneer men hem, door de kooi daar hy in was te openen, wakker maakte, blies hy eerst tennaastenby als een kat, en maakte vervolgens een zacht klaagend geschreeuw, dat vrees te kennen gaf. Wanneer hy van zelf wakke wierdt, stak hy, al geeuwende, eene smalle en lange tong uit den bek, gelyk ook wanneer hy honger of dorst hadt. Zonder woest te zyn was hy echter niet onderwerpelyk; hy liet zig niet vatten dan met geweld, en hy poogde te byten. Om hem een touw om den hals te doen, was het veiligst hem te verrassen terwyl hy sliep, of op het oogenblik als hy ontwaakte. Byaldien men hem dan wilde verpligten te volgen, hegtede hy zig met zyne voorste en agterste voeten vast aan alles wat hy aantrof, met zulk eene kracht, dat men hem eer van malkander gehaald dan genoodzaakt zoude hebben het geen hy aangegreepen hadt los te laaten; men moest hem de voeten met de hand losmaaken. Daar is geen dier van zyne grootte, dat hem in sterkte van de voeten evenaart.

Zyn gewoon voedzel was brood in melk of water geweekt; hy at ook gaarne aardappelen, peeren, en in 't algemeen alle soorten van vruchten, graanen, en tuinvruchten, 't zy dezelve raauw of gekookt waren; maar hy weigerde standvastig vleesch, hoedanig het ware, en at geenerleie insekten. Indien hy niet ten eersten vondt waarmede zyn honger te stillen, zocht hy rondom, en wierp alles omverre wat onder zyn bereik was, gelyk tafels, stoelen, enz.; hy wierp het water uit den kop waarin men hem te drinken gaf, en sleepte alles wat hy konde naar zyn hok, met zyne voeten krabbende. Wanneer men hem eeten hadt gebragt, en hy een stuk vondt, dat te groot was, zettede hy, zo als de honden doen, de voorste voeten daar op, om het des te gemaklyker te kunnen afscheuren. Hy gebruikte nooit zyne handen om iets aan den mond te brengen, zo als de eekhoorns; hy dronk likkende. Na dat hy wel verzadigd was ging hy op nieuws slaapen; dus verdeelde hy zyn tyd tusschen eeten, drinken, en slaapen. Hy scheen vry dom, en betuigde geene vreugde aan hem die hem eeten bragt. Hy wierdt knorrig zo dikwils een vrouw hem naderde. Ik heb reeds gezegd, dat hy zeer vreesachtig was; zo-

B. de Bakker del. Tringham Sc.

LE POTO.

de Sève del. Tringham Sc.

LE KINKAJOU.

dra hy een hond zag, een kat, een hoen, of zelfs den kleinsten leevenden vogel, wierdt hy van vrees overvallen; hy kroop in een hoek of in eenige donkere plaats, onder het voortbrengen van zyn klaagend geschreeuw, en hy begon te blaazen zodra men by hem kwam; anders hoorde men hem nooit blaazen of schreeuwen. Men heeft een geheelen nacht een duif in zyn verblyf gelaaten, zonder dat hy uit zyn nest heeft durven te voorschyn komen, het-geen men konde opmaaken uit het zand, dat men voordachtelyk daartoe in het vertrek gestrooid hadt.

Schoon hy een vattenden staart hadt, bediende hy 'er zig niet veel van; hy hieldt denzelven altyd recht, en nooit gebruikte hy hem om 'er zig aan te hangen; alleenlyk in het nedergaan van eene verheven plaats vattede hy daarmede de lichaamen aan die onder zyn bereik waren, om niet van boven neder te tuimelen.

Indien men het gezegde vergelykt met het geen de Hren. CHAUVEAU en DE SEVE over dit dier aan den Hr. DE BUFFON geschreeven hebben, zal men verscheiden trekken vinden, die malkanderen gelyken, maar ook zal men in andere opzichten eenige verschillen daarin ontdekken: dit is niet te verwonderen; deze dieren hebben in een staat van huislykheid, en naar de verschillende opvoeding welke zy ontvingen, verschillende neigingen en zeden moeten aanneemen, en zy hebben dus anders moeten worden dan zy geweest zouden zyn, zo zy hunne vryheid genooten hadden; ondertusschen is het moeijelyk te begrypen, dat, zo dit dier gemaakt is om zig te werpen, op zulk een groot dier als de orignal, en zig met deszelfs bloed en vleesch te voeden, de onze zo verre verbasterd is van bang te zyn, en zelfs doodbang te zyn voor zulk een kleinen vogel als een duif, en nooit vleesch, raauw of gekookt, te willen eeten; voeg hier by, dat de Hr. KLOCKNER, die, door veel dieren te zien, zig eene bekwaamheid geformeerd heeft, om met eenen opslag des oogs uit hunne uitwendige gedaante tot hunne wyze van leeven te besluiten, en met grond daarover te oordeelen, niet gelooft, dat dit dier gemaakt is om op de boomen te klauteren, maar eer om zyn verblyf te houden onder de aarde of in holle stammen; zyn gerond en vast lichaam, zyne korte, hooge en welgespierde voeten; zyne sterke nagels, en zyn dikke hals, zyn de redenen waarop hy deze beoordeeling grondt; daarenboven is het waarschynelyk, dat een dier, de heetste streeken van Zuidelyk-Amerika bewoonende, zig in de koudste landen van Noordelyk-Amerika wedervinde?

Zie daar wat my heeft doen zeggen, dat misschien dit dier niet de echte kinkajou was, en dat de carcajou en de kinkajou wel niet dan een en het zelfde individu zouden kunnen zyn; dit is de reden dat ik hem met den Hr. COLINSON den naam van poto gegeeven heb, die door BOSMAN schynt verschaft te zyn; die Reisbeschryver zegt, dat men eene soort van luiaart, die op de Guineesche kust gevonden wordt, dus noemde. Het is ook onder dezen naam, dat hy beschreven is door den Hr. VOSMAER, die 'er eene afbeelding van uitgegeeven heeft, maar waarin hy vertoond wordt in eene houding die hem byna onkenbaar maakt, en die gemaakt is naar

een opgezet vel, dat in het kabinet van Natuurlyke Zeldzaamheden van den Prins van Oranje gevonden wordt; in plaats van die, welke gemaakt is naar een dergelyk vel, en door den Hr. Colinson gezonden, geeven wy hier de afbeelding die naar het leevende dier by den Hr. Klockner getekend is; wy zouden deze vryheid niet genomen hebben, zo het eene afbeelding ware geweest onder het oog van den Hr. de Buffon gemaakt; dezelve vergelykende met die welke hy van den kinkajou gegeeven heeft, is men getroffen door de gelykheid tusschen dezelve; en dewyl zy, die deze tekeningen hebben gemaakt, malkanderen niet gecopiëerd hebben, moet men 'er uit besluiten, dat het dier door den eenen en den anderen naar waarheid vertoond is.

Onze poto heeft de grootte van een konyn, maar hy hadt het lichaam en den hals wat langer; zyne beenen waren sterker en korter; het bovenste gedeelte van zyn hoofd, van zyn hals, zyn rug, en den staart, was bruin-graauw naar het geel-bruin trekkende; het overige van het lichaam was helder of geelachtig kastanje-bruin; zyn hoofd, byna zo breed als lang, was van vooren plat; zyn neus sprong weinig uit buiten de bovenste lip; zyne oogen waren rond en uitpuilende; zy waren zwart, zo men hen by den dag bekeek, maar des nachts schitterden zy als die van een kat; een kleine kring van kort en zwart hair omringde hen. Zyne ooren waren gerond; van boven wat langer dan breed, en bedekt zo wel van binnen als van buiten met zeer fyn hair; men bemerkte op elk zyner wangen een sterken spier, die tot het onderste kaakbeen nederliep. Hy hadt geene knevels, maar hy hadt op zyne lippen voorwaards een bosje rechte hairen, een vierde duim lang; die van de onderste lip waren in kleiner getal, en minder digt by malkander.

Yder kaakbeen was voorzien van zes snytanden en van twee hondstanden; het bovenste hadt twee, en het onderste drie baktanden. In het een en ander waren twee zeer spitsche tanden, tusschen de bak- en de hondstanden; zyne tong was drie duim lang, en een half duim breed in het midden; haar einde was plat, en als in een hart doorgesneden; zy was zeer zacht in 't aanraaken.

Hy hadt elf ribben aan ydere zyde. Zyne beenen, zo wel de voorste als de agterste, waren kort, dik, en spierig; en zyne voeten hadden yder vyf vingers, gewapend met sterke nagelen, krom alleenlyk in een gedeelte hunner lengte, en die weinig binnenwaards ingetrokken kunnen worden. De tweede en derde vingers, van den buitensten af gerekend, waren te zamen vereenigd tot aan de eerste geleding; zyn staart was langer dan zyn lichaam; hy was dik aan zyn oorsprong, en liep uit in een stompen punt; was horizontaal geplat, en met kort, wollig, en zacht hair bedekt gelyk dat van zyn geheele lichaam. Dit dier was een wyfje, dat slegts twee prammen hadt tusschen de agterste beenen geplaatst, een half duim van malkander.

Men ziet dat deze beschryving vry wel overeenkomt met die welke door den Hr. de Seve gegeeven is; maar de afmeetingen welke wy hier zullen

byvoegen zyn niet volkomen gelyk met die waarmede hy zyne beſchryving vergezeld heeft; zyn kinkajou was miſſchien ouder dan onze poto, of was gevangen toen hy zyn volkomen groei hadt, terwyl deze laatſte zeer jong gevangen zynde, niet tot die grootte hadt kunnen komen, welke hy in zynen ſtaat van vryheid bereikt zou hebben.

	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte van het geheele lichaam van het einde van den bek tot het begin van den ſtaart.	1.	2.	6.
Lengte van het hoofd, van het einde van den bek tot agter het agterhoofd.	0.	3.	8.
Omtrek van den bek onder de oogen.	0.	3.	8.
Breedte van het oog, van den eenen hoek tot den anderen.	0.	0.	6.
Opening van het oog.	0.	0.	4.
Omtrek van het hoofd tuſſchen de oogen en de ooren.	0.	6.	7.
Lengte der ooren.	0.	1.	3.
Breedte der ooren in hun midden genomen.	0.	1.	0.
Omtrek van den hals agter het hoofd.	0.	5.	2.
Omtrek van den hals voor de ſchouders.	0.	5.	9.
Lengte der voorſte beenen van den ſchouder af tot aan het uiterſte der nagelen.	0.	6.	7.
Lengte der agterſte beenen van het lichaam af tot aan het uiterſte der nagelen.	0.	8.	0.
Omtrek des lichaams agter de voorſte beenen gemeeten.	0.	8.	1.
Omtrek des lichaams in 't midden.	0.	8.	6.
Omtrek des lichaams voor de agterſte beenen.	0.	8.	9.
Omtrek van de voorhand.	0.	2.	0.
Omtrek van de knie.	0.	2.	2.
Lengte der grootſte nagelen.	0.	0.	5.
Breedte derzelven.	0.	0.	3.
Lengte van den ſtaart.	1.	3.	0.
Zyn omtrek aan den oorſprong.	0.	3.	8.
Zyn omtrek aan het einde.	0.	1.	2.

Zie hier de beſchryving welke de Hr. DE SEVE gemaakt heeft van een gelyk dier, dat op de kermis van St. Germain was, in 1773, (*Pl. XLIII.*)

In het hair, zegt hy, heeft hy meer overeenkomſt met den otter dan met andere dieren, maar hy heeft geene vliezen tuſſchen de vingers der voeten; zyn ſtaart is zo lang als zyn lichaam, terwyl die van den otter ſlegts de helft der lengte van zyn lichaam heeft; hy heeft in het gaan veel van den huismarter, wegens zyn gerekt lichaam, maar hy gelykt dat dier niet in den ſtaart, noch ook in de gedaante van het hoofd, die in dit gedeelte meer overeenkomſt hebben met die van den otter. Het oog is grooter dan dat van den huismarter, die den ſnuit meer verlengd heeft. Het hoofd gelykt van vooren een weinig naar dat van een klein Deenſch hondje; hy heeft eene ten uiterſten lange en dunne tong, welke hy eenige reizen op een dag verlengt; deze tong is zacht terwyl hy likt, want hy ſchynt van een vry goeden inborſt te zyn; althans hy was zeer zachtaartig in de laatſte vaſten, toen ik begon hem af te tekenen; maar het gemeen, dat hem tergt, heeft hem kwaadaartig gemaakt; tegenwoordig byt hy ſomtyds na gelikt te hebben. Hy is jong, en zyne tanden ſchynen my nog niet geformeerd te zyn, gelyk ik nader zal zeggen. Hy

is van een woelachtig geſtel; gaarne klauterende; dikwils houdt hy zig op zyn agterſte, en krabt zig met zyne voorſte voeten, gelyk de aapen; ſpeelt, brengt zyne pooten op of in malkanderen, en maakt andere aaperyen. Hy eet gelyk de eekhoorn, houdende de vruchten of groenten, welken men hem geeft, tuſſchen zyne pooten; men heeft hem nooit vleeſch noch viſch gegeeven. Wanneer hy zig kwaad maakt, poogt hy zig met een ſprong voort te werpen, en zyn geſchreeuw in zynen toorn gelykt veel naar dat van een groote rot. Zyn hair heeft geene lucht; hy heeft de behendigheid van zig van zyn ſtaart te bedienen, om de dingen, daar hy anders niet by kan, naar zig te haalen; hy hangt zig aan dien ſtaart op, en ſchept vermaak in zig op deze wyze vaſt te hechten aan alles wat hy ontmoet. Ik heb waargenomen, dat zyne voeten, waarvan de vingers eene zekere lengte hebben, zig gaarne vereenigen, terwyl hy gaat of klautert. Zy verwyderen zig niet in het nederzetten, gelyk de vingers van andere dieren doen; en de voeten hebben, bygevolg, eene verlengde gedaante; ook heeft hy in het gaan de voeten wat binnenwaards: in 't kort, dit dier, (*naar 't zeggen van Saint-Louis, vogelaar, in de ſtraat Richelieu te Parys*, die hem van een partikulier gekogt heeft,) komt van de kuſt van Afrika; alwaar men het *kinkajou* noemde, en de ſoort is zeldzaam; hy verbeeldt zig dat het de naam van het land of van het eiland is, vanwaar hy komt, de noodige ophelderingen niet kunnende krygen van de lieden die hem dit dier verkogt hebben. Ik zal alleenlyk zeggen, dat deze kinkajou, dat een wyfje is, in het algemeen meer van den otter heeft, dan van andere dieren, ten opzichte van zyn hair, dat kort en dik is, vermengd met eenige langer hairen. Het hair van den kop, gelyk dat van het lichaam en den ſtaart, zyn van eene geele olyfkleurige tint, met graauw en bruin gemengd, door de glinſtering van het hair, die verandert naar maate zy op den dag, of het licht, gezien wordt; waardoor het hair dan eens graauwer, dan groenachtiger, (dat de heerſchende tint is,) en dan weder bruiner vertoont. Dit hair is van eene witachtig graauwe kleur over het grootſte gedeelte, en van een vuil groenachtig vaal aan het einde; het is vermengd met andere hairen, welker uiterſte bruin van kleur is, onafhankelyk van grootere zwarte hairen, meer of min in de andere hairen vermengd, en die aan de zyden der oogen banden formeeren, die zig naar het voorhoofd uitſtrekken, en eene andere die zig aan den hals verzwakt.

Het oog heeft veel van dat van den otter; de oogappel is zeer klein, en de regenboog muſkus-bruin of roodachtig; de bek is bruin-zwart, gelyk ook de kring der oogen. Het einde van de neus is plat, gelyk by de jonge honden; en de neusgaten zeer geboogd; de opening van den mond is van vyftien lynen; de tanden, die zig geel vertoonen, zyn ten getale van twee-en-dertig. In het bovenſte kaakbeen zyn zes ſnytanden, gelyk ook in het onderſte; twee hondstanden voor elke, en vier baktanden ter wederzyde in de twee kinnebakken. Deze hondstanden zyn zeer groot; de bovenſte kruiſſen de onderſte; dus is 'er ook in het onderſte kaakbeen eene ledige ruimte tuſſchen de ſnytanden en de hondstanden, om de bovenſten te ontvangen. De baktanden ſchynen weinig gezet, vooral de laatſte die de jongheid van het dier aanwyzen: dus zyn 'er twaalf ſnytanden, vier hondstanden, en zeſtien bak- of maal-tanden, te zamen twee-en-dertig.

Zyne ooren, meer lang dan breed, zyn aan hun einde gerond, en met een kort hair van de kleur als dat van het lichaam bedekt. De zyden en het onderſt van den hals, het binnenſt der beenen, zyn goud-geel, en op ſommige plaatſen zeer leevendig gekleurd. Die zelfde tint van goud-geel, maar donkerer, heeft de overhand op verſcheiden plaatſen van het hoofd en de agterſte beenen. De buik is graauwachtig wit, hier en daar met geel geſchaduwd. De ſtaart is overal met hair bezet; hy is dik aan den oorſprong van den ſtomp, loopt ongevoelig af, en eindigt

digt in een punt. Het dier draagt denzelven onder het gaan horizontaal. Het onderste zyner pooten, dat zonder hair is, is rood vleeschkleurig; de nagels zyn wit, gehaakt, en maaken van onderen een gootje.

	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte van het geheele lichaam, in eene oppervlakkige lyn gemeeten.	2.	5.	6.
Dezelfde lengte in eene rechte lyn gemeeten.	2.	3.	0.
Lengte van het hoofd, van het einde van de neus tot aan het agterhoofd.	0.	2.	6.
Omtrek van het einde van den smoel.	0.	3.	9.
Omtrek van den smoel boven de oogen.	0.	5.	1.
Afstand tusschen het einde van den smoel en den voorsten hoek van het oog.	0.	1.	5.
Dezelfde afstand tusschen den agtersten hoek van 't oog.	0.	1.	7.
Breedte van het oog, van den eenen hoek tot den anderen.	0.	0.	7.
Opening van het oog.	0.	0.	6.
Afstand tusschen de agterste hoeken der oogen in eene oppervlakkige lyn.	0.	0.	11.
Dezelfde afstand in eene rechte lyn.	0.	0.	9.
Omtrek van 't hoofd tusschen de oogen en de ooren.	0.	7.	6.
Lengte der ooren.	0.	1.	1.
Breedte van de basis in eene rechte lyn gemeeten.	0.	0.	7.
Lengte van den hals.	0.	1.	9.
Omtrek van den hals.	0.	6.	11.
Hoogte van het voorstel.	0.	6.	9.
Lengte van den voorarm van den elleboog tot de voorhand.	0.	3.	1.
Lengte van den voorarm by den elleboog.	0.	1.	9.
Dikte van den voorarm by den elleboog.	0.	1.	2.
Omtrek van de voorhand.	0.	2.	7.
Omtrek van de agterhand.	0.	2.	8.
Lengte van de voorhand tot aan het einde der nagelen.	0.	1.	9.
Omtrek des lichaams agter de voorste beenen.	0.	10.	4.
Omtrek des lichaams aan de dikste plaats.	0.	11.	6.
Omtrek des lichaams voor de agterste beenen.	0.	9.	10.
Hoogte van het agterstel.	0.	7.	3.
Lengte van het been van de knie tot aan de hiel.	0.	4.	7.
Breedte van het been van boven.	0.	2.	1.
Dikte.	0.	1.	4.
Breedte ter plaatse van de hiel.	0.	1.	3.
Omtrek van den voorvoet.	0.	2.	9.
Lengte van de hiel af tot aan het einde der nagelen.	0.	3.	0.
Breedte van den voorsten voet.	0.	1.	1.
Breedte van den agtersten voet.	0.	1.	2.
Lengte van de grootste nagelen.	0.	0.	4½.
Breedte aan de basis.	0.	3.	0.
Lengte van den staart.	1.	3.	9.
Omtrek van den staart aan zyn oorsprong.	0.	4.	6.
Middellyn van den staart aan zyn oorsprong (e).	0.	2.	1.

(e) Beschryving door den Hr. DE SEVE gegeeven.

De overeenkomst van de naamen kinkajou en carcajou hadt my doen denken, met alle andere Natuurbeschouweren, dat die tot het zelfde dier behoorden. Na evenwel in de oude Reisbeschryvers gezocht te hebben, vond ik deze zelfde plaats van DENIS, welke ik niet dan gedeeltelyk had aangetrokken, in het XII Deel, *bladz.* 85, om dat ik my verbeeld had, dat die Reisbeschryver zig hadt vergist, met te zeggen, dat de kinkajou, dien ik toen voor de carcajou nam, naar een kat geleek; te meer, om dat alle de andere Reisbeschryvers overeenstemden om aan den carcajou eene verschillende gedaante te geeven, en hem als gelykende naar den veelvraat voor te stellen. Zie hier dan de plaats in haar geheel:

De kinkajou gelykt een weinig naar een kat van ros-bruine kleur; hy heeft een langen staart, en verheft dien, in twee of drie vouwen geplooid, op zyn rug; hy heeft klaauwen, en klautert op de boomen, alwaar hy zig in zyne lengte op de takken nederlegt om zyn prooi af te wachten, zig daar op te werpen, en dien te verslinden. Hy werpt zig op den rug van een orignal, omvat hem met zyn staart, knaagt hem den hals boven de ooren af, tot dat hy nedervalt. Hoe snel de orignal moge loopen, en hoe sterk hy zig tegen de boomen of struwellen moge wryven, de kinkajou laat zyn prooi nooit los, maar zo hy zig te water kan begeeven, is hy behouden, want dan geeft de kinkajou het op, en springt op de aarde. Het is nu vier jaaren geleden, dat een kinkajou eene veerze van my betrapte, en dezelve den hals afbeet. De vossen maaken jagt op de kinkajous; zy gaan hen opspooren, terwyl dezelve in eene hinderlaag liggen te loeren, alwaar zy den orignal opwagten, dien de vossen niet missen van by hen te leiden (*f*).

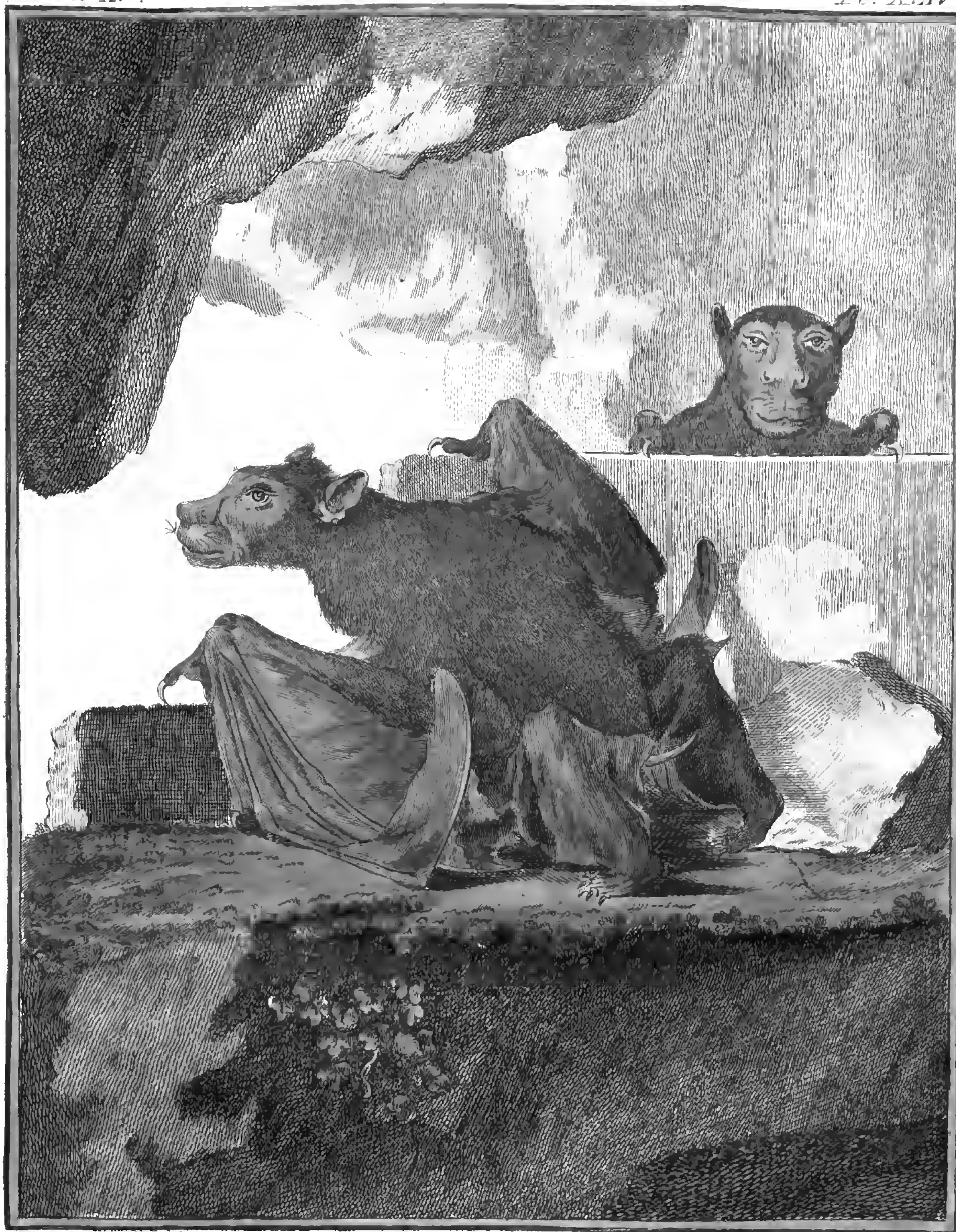
Deze aantekening strookt genoeg met de afbeelding en beschryving welke wy van dit dier gegeeven hebben, om te vermoeden dat het 't zelfde is, en dat de carcajou en de kinkajou twee dieren van onderscheiden en afgezonderde soorten zyn, die niets gemeens onder malkander hebben, dan zig op de orignals en andere dieren te werpen om hun bloed te drinken.

Wy hebben gezegd, dat de kinkajou in de gebergten van Nieuw-Spanje gevonden wordt; maar hy wordt ook gevonden in die van Jamaïka, alwaar de inborelingen hem *poto*, en niet kinkajou, noemen. De Hr. COLINSON heeft my de aftekening van dezen poto of kinkajou gezonden, welke ik hier geef met het volgende bericht:

Het lichaam van dit dier is van eene eenpaarige kleur, ros met aschgraauw vermengd; zyn hair is kort, maar zeer dik; de kop gerond; de snuit kort, naakt en zwartachtig; de oogen bruin; de ooren kort en gerond; lang hair rondom den bek, dat op denzelven nederligt en geene knevels maakt; de tong lang en smal; en het dier steekt dezelve dikwils drie of vier duim buiten den bek uit; de staart van eene eenpaarige kleur, steeds in dikte verminderende tot aan het einde toe, het welk zig om kromt wanneer het dier dit wil, en waarmede het zig dus vastle gten, aanvatten, en sterk houden kan; deze staart is langer dan het lichaam, dat van het einde van de neus tot aan het uiterste des lichaams, vyftien duimen lengte heeft, terwyl de staart zeventien haalen kan.

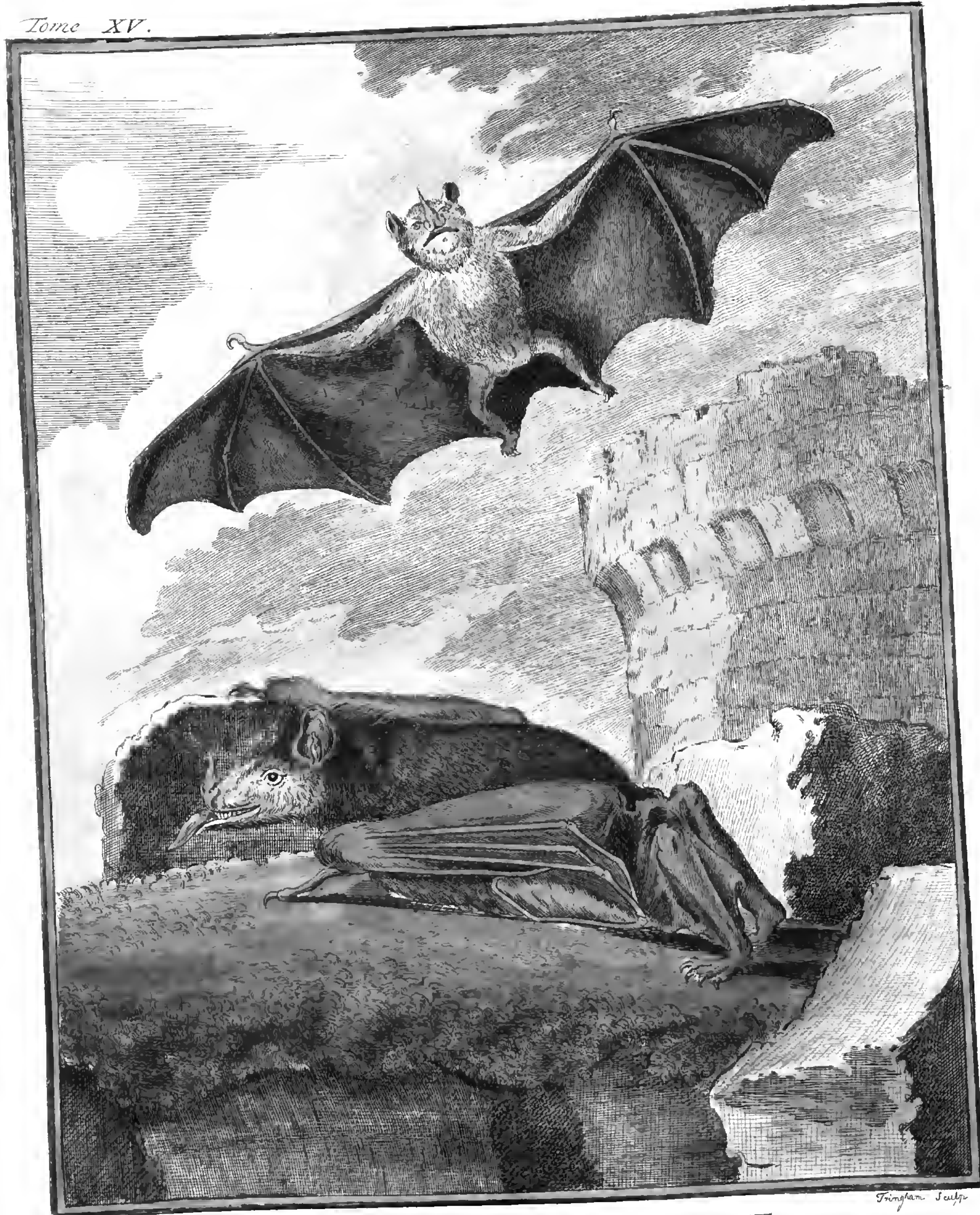
Dit dier was gevangen in de gebergten van Jamaïka; het is zacht en men kan het zonder vrees behandelen; het is overdag als in slaap, en des nachts zeer le-

(*f*) *Description géographique & historique des côtes de l'Amérique septentrionale, par Mr.* DENIS, *Paris* 1672. *Tom. II. pag.* 327.

de Seve del. Tringham Sculp.

LA CHAUVE-SOURIS CÉPHALOTE.

de Seve del.

Tringham Sculp.

LA CHAUVE-SOURIS MUSARAIGNE.

vendig; het verschilt veel van alle dieren, waarvan het geslacht bepaald is. Zyne tong is niet zo ruw als die der katten of andere dieren van het geslacht der vivera's, waarmede hy overeenkomst heeft in de gedaante van den kop en in die der klaauwen. Hy heeft rondom den mond veel hairs van twee of drie duimen lengte, dat geboekeld en zeer zacht is. De ooren zyn laag, en byna tegenover het oog geplaatst; zig te slaapen leggende rolt hy zig in een bal, tennaastenby gelyk de egel, met zyne voeten van vooren te zamen geschikt, en onder de wangen uitgestrekt. Hy gebruikt zyn staart om een gewigt, zo zwaar als zyn geheele lichaam, naar zig te haalen.

De beide tekeningen en de beschryving van den Hr. Colinson met die van den Hr. Chauveau vergelykende, ziet men duidelyk, dat zy tot hetzelfde dier betrekkelyk zyn, op eenige verscheidenheden na, die de soort niet veranderen.

BYVOEGZEL TOT HET ARTYKEL VAN DE VLEDERMUIZEN, XIII Deel, bladz. 158.

De Hr. Pallas, die beschryvingen van twee vledermuizen heeft gegeeven, welken hy als nieuw beschouwd, en waarvan ik gemeend heb de afbeeldingen te moeten geeven, (zie *Pl. XLIV en XLV*), bericht, dat de vledermuis het lans-yzer, waarvan ik de beschryving en afbeelding gegeeven heb, in het XIIIde Deel op de *XXXIVste Pl.*, niet verward moet worden met de vledermuis door Seba gegeeven, onder de benaaming van gemeene Amerikaansche vledermuis. De Hr. Pallas zegt de twee soorten gezien te hebben, en voegt 'er by, dat hy zig verzekerd houdt, dat zy zeer verschillende van malkanderen zyn. Ik bedank hem van my deze misvatting aangeweezen te hebben.

Hy geeft ons vervolgens de beschryving van eene dezer nieuwe vledermuizen, welke hy zegt uit de Indiën te zyn, en welke hy cephalotte noemt; dezelve is inderdaad verschillende van alle de vledermuizen welken wy in ons werk beschreven hebben; zie hier wat 'er de Hr. Pallas van zegt:

Deze soort van vledermuis, tot nu toe by de Natuurbeschouweren onbekend, wordt op de Molukkische eilanden gevonden, van waar men twee wyfjes-individus aan den Hr. Schlosser te Amsterdam gezonden heeft. Het wyfje brengt maar één jong tevens voort, gelyk men mag gissen uit de ontleeding van een derzelven, waarby de Hr. Pallas niet meer dan één vruchtje gevonden heeft.

Hy noemt deze vledermuis cephalotte, om dat zy naar evenredigheid des lichaams grooter hoofd heeft dan de andere vledermuizen. De hals is ook by haar onderscheidener, om dat hy minder met hair bezet is.

Deze vledermuis, vervolgt de Hr. Pallas, verschilt van alle andere in de tanden, die eenige gelykheid hebben met de tanden der muizen, of zelfs der egels, schynende meer gemaakt om vruchten te eeten dan om een prooi te verscheuren. De hondstanden van het bovenste kaakbeen zyn door twee kleine tanden af-

gescheiden, en in het onderste kaakbeen ontbreeken deze tanden, en de hondstanden in dat kaakbeen zyn als de snytanden by de muizen.

Ik denk hier eene tafel te moeten geeven van het getal en de orde der tanden in de soorten der vledermuizen, welke tafel my door den Hr. DAUBENTON is medegedeeld. Men zal uit deze tafel te gereeder zien, dat de vledermuis-cephalotte, en eene andere, waarvan ik straks onder den naam van *spitsmuis-vledermuis* spreeken zal, nieuwe soorten zyn, die niet dan door den Hr. PALLAS zyn aangeweezen.

NAAMEN der VLEDERMUIZEN.	SNYTANDEN: boven.	SNYTANDEN: onder.	BAKTANDEN: boven.	BAKTANDEN: onder.	HONDSTANDEN:	GEHEEL.
Het Hoefyzer.	0	4	8	10	4	26.
Het Blad.	0	4	8	10	4	26.
De vliegende Rot.	2	2	8	10	4	26.
De vliegende Veldmuis.	2	2	8	10	4	26.
De vliegende Marmot.	2	6	8	8	4	28.
De vliegende groote Hazelmuis.	0	4	10	10	4	28.
De vliegende Campagnol.	4	6	8	8	4	30.
De Nagtvlieger.	4	6	8	10	4	32.
De Serotine.	4	6	8	10	4	32.
De vliegende Hond.	4	4	8	12	4	32.
De Rousette.	4	4	8	12	4	32.
De Pipistrelle.	4	6	10	10	4	34.
De Grootoor.	4	6	10	12	4	36.
De Vledermuis.	4	6	12	12	4	38.
De vliegende kleine Hazelmuis.	4	6	12	12	4	38.
Het Lans-yzer.	4	4	10	10	4	32.
De Cephalotte.	2	0	6	10	4	22.
De Spitsmuis-vledermuis.	4	4	6	6	4	24.

De staart van deze vledermuis-cephalotte is niet lang; hy is, zegt de Hr. PALLAS, onder het vlies tusschen de twee billen geplaatst. De gedaante der neusgaten is een kenmerk, waaraan men, by den eersten opslag des oogs, deze vledermuis van alle anderen kan onderscheiden. De gedaante van den oogappel verschilt ook van die der andere vledermuizen; de borst heeft eene groote wydte, en gelykt meer dan in eenige andere soort naar de borst der vogelen.

Men kan de omstandige beschryving der uit- en in-wendige deelen van dit dier in het werk van den Hr. PALLAS zien; wy zullen ons vergenoegen met hier de voornaame afmeetingen uit het zelve over te neemen.

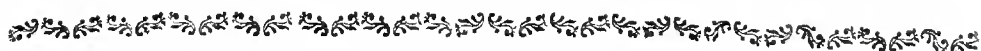
	voeten,	duimen,	lynen.
Vlucht.	1.	2.	6.
Lengte van het dier, van de neus tot aan het begin van den staart.	0.	3.	9.
Lengte van het hoofd.	0.	1.	3.
Breedte van het hoofd.	0.	0.	9.
Dikte van het hoofd.	0.	0.	8.
Lengte der ooren.	0.	0.	5.

	voeten,	duimen,	lynen.
Breedte der ooren.	o.	o.	4.
Lengte van het schouderbeen der vleugelen.	o.	1.	8.
Lengte van den voorarm.	o.	2.	3.
Lengte van het dyebeen.	o.	o.	7½.
Lengte der beenen.	o.	o.	9½.
Lengte van den staart.	o.	o.	10.
Lengte van het gedeelte van den staart agter het vlies.	o.	o.	5⅔.

De tweede soort van vledermuis, door den Hr. PALLAS gegeeven, onder de benaaming van *vespertilio soricinus*, of spitsmuis-vledermuis, (*Pl. XLV*) is van het geslacht van die, welke geen staart, en die een blad op de neus hebben; maar het is de kleinste soort van dit geslacht; zy is vry gemeen in de heetste landen van Amerika, gelyk op de Caribische eilanden en in Surinamen. Het schynt dat 'er de afbeelding van is gegeeven door EDWARDS op de *CCIste Pl. fig.* 1. Deze vledermuis heeft den bek langer en dunner als de andere, en dit maakt dat zy ook meer tanden heeft. De tong is zeer zonderling, zo wel door haare lengte als door haar maakzel; het mannetje en wyfje verschillen genoegzaam niet van malkander, dan in de deelen der sexen.

	voeten,	duimen,	lynen.
Vlucht.	o.	8.	3.
Lengte van het dier, van de neus tot aan den staart.	o.	2.	1.
Lengte van het hoofd.	o.	o.	11.
Breedte van het hoofd.	o.	o.	5.
Lengte van het blad boven de neus.	o.	o.	2.
Lengte der ooren.	o.	o.	4½.
Lengte van den binnensten kwab van het oor.	o.	o.	2.
Breedte van het oor.	o.	o.	4.
Lengte van het schouderbeen.	o.	1.	o.
Lengte van den voorarm.	o.	1.	4.
Lengte van het dyebeen.	o.	o.	6.
Lengte der beenen.	o.	o.	6.
Lengte der voeten met de nagelen	o.	o.	6½.

Ik wyze naar het werk van den Hr. PALLAS ten opzichte van de byzondere beschryving der uit- en in-wendige deelen van dit dier, welke deze geleerde Natuurbeschouwer zorgvuldig en naauwkeurig gemaakt heeft.

DE CRABIER OF DE KRABBEN-HOND.

De naam van krabben-hond, welken men aan dit dier geeft, heeft hier van zyn oorſprong, om dat het zig voornaamlyk met krabben voedt. Hy gelykt weinig naar een hond of een vos, waarmede de Reisbeſchryvers hem hebben willen vergelyken; hy zou meer betrekking tot de ſarigues hebben, maar hy is veel grooter, en daarenboven draagt het wyfje haare jongen niet in een zak onder den buik, gelyk het wyfje van den ſarigue; dus ſchynt de krabben-hond ons van eene ſoort op zig zelve te zyn, en van alle andere, door ons beſchreeven, te verſchillen.

Wy geeven 'er hier de afbeelding van op *Pl. XLVI*, waarin men zal opmerken den langen, ſchelpachtigen, en naakten ſtaart, en de groote duimen zonder nagelen aan de agterſte voeten: dit dier, 't welk wy in des Konings kabinet hebben, was nog jong toen ons het vel gezonden is; het is een mannetje, en zie hier de beſchryving, welke wy 'er van hebben kunnen maaken.

De lengte van het geheele lichaam van het einde van de neus tot aan den oorſprong van den ſtaart, is van omtrent zeventien duimen.

De hoogte van het voorſtel van zes duimen, drie lynen, en die van het agterſtel zes duimen, zes lynen.

De ſtaart, die graauwachtig, ſchelp- of ſchub-achtig is, en zonder hair, heeft vyftien en een half duim lengte, en tien lynen dikte aan zyn oorſprong; hy is zeer dun aan het einde.

Dewyl dit dier zeer laag op zyne pooten is, heeft het van verre eenige gelykheid met den das-hond; de kop zelfs is niet zeer verſchillende van dien van een hond; hy is maar vier duim en eene lyn lang, van het einde van de neus tot aan het agterhoofd; het oog is niet groot; de rand der oogleden is zwart, en boven het oog zyn lange hairen, die tot vyftien lynen lengte hebben. Daar zyn ook zulke hairen ter zyde van de wang by het oor; de knevels rondom den bek zyn zwart, en hebben tot zeventien lynen lengte; de opening van den ſmoel is byna van twee duim, en het bovenſte kaakbeen is van weêrszyde gewapend met een gehaakten hondstand, die op het onderſte kaakbeen uitſpringt. Het oor, dat van eene bruine kleur is, ſchynt wat op zigzelven te vallen; het is naakt, breed, en rond aan het einde.

Het hair van het lichaam is wollig, en doorzaaid met andere ſtyve zwartachtige hairen, die naar de billen en den ruggraad vermeerderen; de ruggraad is met deze lange hairen bedekt, het geen aan dit dier eene ſoort van maanen maakt van het midden van den rug tot aan het begin van den ſtaart. Deze hairen hebben drie duimen lengte; zy zyn aan hunnen oorſprong vuil-wit tot aan 't midden, en vervolgens ligt-bruin tot aan 't einde. Het

de Seve del.

LE CRABIER.

hair aan de zyden is wit-geel, gelyk ook onder den buik; maar naar de ſchouders, de dyen, den hals, de borſt, en het hoofd, trekt het meer naar het vaale; aan het hoofd is deze tint van vaal, op ſommige plaatſen met bruin vermengd; de zyden van den hals zyn vaal; de beenen en de voeten zwartachtig bruin; daar zyn vyf vingers aan yderen voet; de voorſte voet is een duim en negen lynen lang; de grootſte vinger is van negen lynen, en de nagel, als een gootje, twee lynen; de vingers zyn wat gevouwen, gelyk die der rotten; het is de duim alleen die recht is; de agterſte voeten zyn een duim en agt lynen lang; de grootſte vinger negen lynen; de duim zes lynen; hy is dik, breed, en verwyderd, gelyk by de aapen; de nagel van denzelven is plat, terwyl de nagels der vier andere vingers gehaakt zyn, en buiten het einde van den vinger uitſteeken. De duim van den voorſten voet is recht, en is van den anderen vinger niet verwyderd.

De Hr. DE LA BORDE heeft my geſchreven dat dit dier zeer gemeen was op Cayenne, en dat het zig altyd in de laage en moeraſſige ſtreeken onthoudt.

Hy is, zegt hy, zeer geſchikt om op de boomen te klauteren, waarop hy zig meer onthoudt dan op den grond, inzonderheid over dag. Hy heeft goede tanden, en verdedigt zig tegen de honden; de krabben maaken zyn voornaamſte voedzel uit, en zy voeden hem wél, want hy is altyd vet. Wanneer hy de krabben met zyne pooten niet uit hunne gaten kan haalen, brengt hy daar zyn ſtaart in, waarvan hy zig als van een haak bedient. De krab, die hem ſomtyds den ſtaart beknypt, doet hem ſchreeuwen; die ſchreeuw gelykt vry wat naar dien van een menſch, en wordt van zeer verre gehoord; maar zyne gewoone ſtem is een gegrom, gelyk aan dat van een jong varkentje. Hy brengt vier of vyf jongen voort, en legt hen in holle boomen. De inborelingen eeten het vleeſch, dat eenige overeenkomſt heeft met dat van den haas; voor het overige worden deze dieren ligtlyk gemeenzaam, en men voedt hen in huis, gelyk de honden en katten; dat is te zeggen, met allerhande ſpyzen; dus is hun ſmaak voor de krabben geheel geen uitſluitende ſmaak (*a*).

Men wil dat 'er in de landen van Cayenne twee ſoorten van dieren gevonden worden, waaraan men denzelfden naam van *crabier* of crabbenhond geeft, om dat zy beiden krabben eeten. Het eerſte is dat, waarvan wy hier geſproken hebben; het ander is niet ſlegts van eene verſchillende ſoort, maar ſchynt zelfs van een ander geſlacht te zyn. Het heeft den ſtaart geheel bezet met hair, en vat de krabben niet dan met zyne pooten. Deze twee dieren gelyken malkanderen niet dan in den kop, en verſchillen in de gedaante en e enredigheden des lichaams, zo wel als in het maakzel der voeten en der nagelen (*b*).

(*a*) Brief van den Hr. DE LA BORDE aan den Hr. DE BUFFON, Cayenne, 12 juny 1774.
(*b*) Aantekening, medegedeeld door de Hren. AUBLET en D'OLIVIER.

BYVOEGZEL TOT HET ARTYKEL VAN DEN CABIAI, XII Deel, bladz. 256.

Wy hebben weinig by te voegen by de Historische *facta*, en niets by de zeer naauwkeurige beschryving welke wy van dit Amerikaansch dier gegeeven hebben in het XIIde Deel, *bladz.* 256, enz., en 't welk wy op de *LIIste Pl.* van dat zelfde Deel hebben vertoond. De Hr. DE LA BORDE heeft ons alleenlyk geschreeven, dat het zeer gemeen is in Guiana, en nog meer in de landen die grenzen aan de rivier der Amazoonen, waarin de visch zeer overvloedig is. Hy zegt, dat deze dieren altyd by paaren gaan, mannetje en wyfje, en dat de grootste omtrent honderd ponden weegen. Zy ontwyken de bewoonde streeken, verlaaten de oevers der rivieren niet, en zo zy iemand bemerken, werpen zy zig in 't water, zonder onder te duiken, gelyk de otters, maar steeds zwemmende gelyk de varkens; somtyds evenwel laaten zy zig tot op den grond van 't water zinken, en zy blyven daar zelfs vry lang. Men vangt hen somtyds jong, en voedt hen in huis op, alwaar zy zig ligtlyk gewennen om brood, gierst, en tuinvruchten te eeten, schoon zy in hunnen natuurstaat voornaamlyk van visch leeven: zy werpen maar één jong; zy zyn gantsch niet gevaarlyk, en tasten nooit de menschen noch de honden aan. Hun vleesch is wit, malsch, en van een zeer goeden smaak; dit laatste schynt te stryden met het geen andere berichten zeggen, naamlyk, dat het vleesch van den cabiai eer den smaak van kwaade visch dan dien van goed vleesch hebbe; het zoude evenwel kunnen zyn, dat het vleesch van den cabiai, van visch leevende, dien slegten smaak hadt, en dat het vleesch van den cabiai, van brood en graanen leevende, inderdaad zeer goed ware.

Voor het overige, dewyl wy dit dier te Parys leevende gehad hebben, en wy het zelve lang hebben behouden, ben ik overtuigd dat het in onze klimaaten zoude kunnen bestaan. Het was by misvatting, dat ik in het XIIde Deel gezegd heb, dat het van koude gestorven was; ik heb sedert bericht gekregen dat hy de koude van den winter zeer wel doorstondt; maar dat, dewyl men hem op een zolder hadt opgesloten, hy zig uit een venster wierp, en in een kom viel, waarin hy verdronk; het geen hem niet gebeurd zoude zyn, zo hy in zyn val niet gekwetst ware geworden op den rand van de kom.

BY-

BYVOEGZEL TOT HET ARTYKEL VAN DEN UNAU EN DEN AÏ, XIII Deel, bladz. 38.

Men kent op Cayenne, zegt de Hr. DE LA BORDE, twee foorten van deze dieren; de eene, *fchandelyke luiaart* genaamd, de andere *fchaap-luiaart*. Deze laatfte is eens zo lang als de eerfte, en van dezelfde dikte. Hy heeft het hair lang, dik, en witachtig; weegt omtrent vyf-en-twintig pond; hy werpt zig op de menfchen boven uit de boomen, maar zo lomp en log, dat men hem ligtlyk vermyden kan; hy eet des daags zo wel als des nachts.

De fchandelyke luiaart heeft zwarte vlakken, weegt 12 ponden; houdt zig altyd op de boomen, eet de bladen van het hout canon, die voor vergift gehouden worden. Hunne ingewanden vergiftigen de honden, die daarvan eeten, en evenwel is hun vleefch goed te eeten, maar het gemeen maakt daar alleen gebruik van.

De beide foorten werpen maar één jong, 't welk zy terftond op den rug draagen. Het is waarfchynelyk dat de wyfjes op de boomen werpen, maar men weet het niet zeker. Zy voeden zig met de bladen van den monbin en het hout canon; de beide foorten zyn even gemeen, maar in den omtrek van Cayenne wat zeldzaam, Zy hangen zig fomtyds met hunne klaauwen aan takken van boomen, die zig langs de rivier vinden, en dan kan men den tak ligtlyk afhakken, en hen in 't water doen vallen, maar zy laaten niet los, en blyven met hunne voorfte pooten wel vaftgehecht.

Om op een boom te klimmen ftrekt dit dier een zyner voorfte pooten log uit, en zet dien zo hoog hy kan aan den voet des booms; hy maakt zig dus met zyne lange nagels vaft; ligt vervolgens zyn liehaam vadzig op, en zet langzaam den anderen poot in den boom, en gaat dus voort te klauteren. Alle deze beweegingen gaan toe met eene traagheid en onverfchilligheid daar men zig geen begrip van maaken kan. Zo men hen in de huizen opvoedt, klauteren zy altyd tegen eenige paal, of zelfs tegen de deuren op, en willen niet op den grond blyven; zo men hun, terwyl zy op den grond zyn, een ftok aanbiedt, vatten zy dien ftraks aan, en klimmen tot boven aan, alwaar zy zig met de voorfte pooten fterk vafthouden, en met het geheele lichaam de plaats befluiten. Zy hebben een klein kwynend en klaagend gefchrei, dat men niet verre hooren kan (*a*).

Men ziet dat de fchaap-luiaart van den Hr. DE LA BORDE die is, welken wy unau genaamd hebben, en dat zyn fchandelyke luiaart de aï is, waarvan wy de befchryving en afbeeldingen gegeeven hebben in het XIIIde Deel, *bladz.* 38, *Pl. II, VI, VII.*

De Hr. VOSMAER, bekwaam Natuurbefchouwer, heeft my twee dingen verweeten, welken ik wegens deze dieren gezegd heb; het eerfte over de wyze hoe zy zig fomtyds uit een boom laaten vallen: zie hier de uitdrukkingen van den Hr. VOSMAER.

(*a*) Waarneemingen van den Hr. DE LA BORDE, des Konings Geneesheer op Cayenne.

Men moet volstrekt verwerpen de berichten van den Hr. DE BUFFON, die beweert, dat deze dieren, (de unau en de aï), al te langzaam en traag om van een boom af te klimmen, verpligt zyn zig te laaten nedervallen gelyk een blok, wanneer zy op den grond willen zyn (b).

Ik heb dit stuk evenwel niet voorgedraagen dan op het verhaal van ooggetuigen, die my verzekerd hebben dit dier somtyds voor hunne voeten te hebben zien nedervallen, en men ziet dat het getuigenis van den Hr. DE LA BORDE overeenstemt met die welke my de gemelde zaak verteld hebben, en dat men bygevolg NIET *volstrekt moet verwerpen de berichten welken ik des aangaande gegeeven heb.*

Het tweede verwyt is beter gegrond. Ik erken zeer gaarne dat ik my verzind heb, toen ik heb gezegd dat de unau en de aï geene tanden hadden, en ik neem het den Hr. VOSMAER geheel niet kwalyk, die dwaaling te hebben aangemerkt, die niet dan van eene onoplettendheid gekomen is. Ik maak zo veel werks van iemand die my van eene dwaaling te regt helpt, als van een ander die my eene waarheid leert, om dat inderdaad eene verbeterde dwaaling eene waarheid is.

(b) *Description d'un Paresseux pentadactyle de Bengale*, *pag.* 5. *Amst.* 1767.

DE ANTILOPE (*).

De antilope is een van die dieren welke de Hr. DE BUFFON geene gelegenheid gehad heeft te zien, en welke hy onder de gazelles (a) betrekt. Hy heeft 'er dus niet dan eene zeer verkorte historie van kunnen geeven, zonder het geen hy 'er van zegt door een afbeelding op te helderen, alleenlyk heeft hy de hoornen vertoond met het geraamte, het welk in des Konings kabinet gevonden wordt, en dat door den Hr. DAUBENTON zeer naauwkeurig beschreeven is (b). Wy hebben het genoegen gehad dezelfde antilope te Amsterdam te zien, en wy hebben hem met alle mogelyke naauwkeurigheid doen uittekenen, zie *Pl. XLVII*, maar het is niet de eenige die hier te lande geweest is. De Prins van Oranje heeft een paar van deze dieren, een mannetje en een wyfje van Bengale gekregen; zy hebben tien jaaren lang in zyne dierengaarde geleefd, daar zy vry sterk hebben voordgeteeld. De Hr. PALLAS heeft dezelve als een bedreeven Natuurbeschouwer waargenomen, en heeft 'er ons een zeer goede beschryving van gegeeven (c); wy zullen 'er eenige byzonderheden uit overneemen, om by de berichten van den Hr. DE BUFFON te voegen.

(*) Door den Hr. Professor ALLAMAND.
(a) Zie het XII Deel van dit Werk, *bladz.* 154.
(b) ———————— Ibid. *bladz.* 187.
(c) Zie *Spicilegia Zoölogica*, *curâ* P. S. PALLAS, *Fasc. primus. pag.* 19, enz.

De jongen van de antilopes, zo wel mannetjes als wyfjes, gelyken malkander by de geboorte zo volkomen, dat men hen niet kan onderscheiden, en zelfs heeft men, geduurende het geheele eerste jaar, de grootste moeite om te ontdekken van welke sexe zy zyn. Hunne kleur is helder graauw, naar den geelen trekkende; de wyfjes houden die zelfde kleur haar geheele leeven lang, maar de mannetjes worden bruin aan den hals, en byna zwart over het geheele lichaam, uitgezonderd aan den buik, daar zy wit zyn. Zeven maanden na hunne geboorte beginnen hunne hoornen te groeijen, en knobbels te maaken; op den ouderdom van drie jaaren schieten dezelve tot de lengte van negen of tien duim uit, en het is als dan dat deze dieren het vermogen hebben om voort te teelen; de wyfjes zyn vroeger daartoe in staat. Op den ouderdom van twee jaaren schikken zy zich reeds naar de liefkoozingen der mannetjes, en werpen na verloop van negen maanden; zy brengen, althans in ons klimaat, slegts één jong te gelyk voort. Het wyfje, dat aan den Prins van Oranje gezonden was, liet zich zeer gemeenzaam behandelen; het volgde de persoonen, die het in de weide, waarin het graasde, kwamen zien, gemeenlyk na; en wanneer men het een stuk broods uit der hoogte toereikte, zettede het zich op de agterste beenen om het te bekomen, maar zo men het haar als dan niet gaf, toonde zy zich zeer onvergenoegd en gemelyk. Het mannetje is nooit zo mak geworden, gelyk ook niet de jongen, die in des Prinsen dierengaarde geboren zyn; daar was geen middel om hen te naderen; zy vermeidden allen die naar hen toegingen, met eene verwonderlyke gezwindheid; eerst vluchtten zy op een galop, en zo men hen bleef vervolgen, en geraas maakte, deeden zy verbazende sprongen; dikwils heb ik hen een waterkom zien overspringen, die meer dan twintig voeten breed was, zich ten hoogte van vier of vyf voeten boven den grond verheffende.

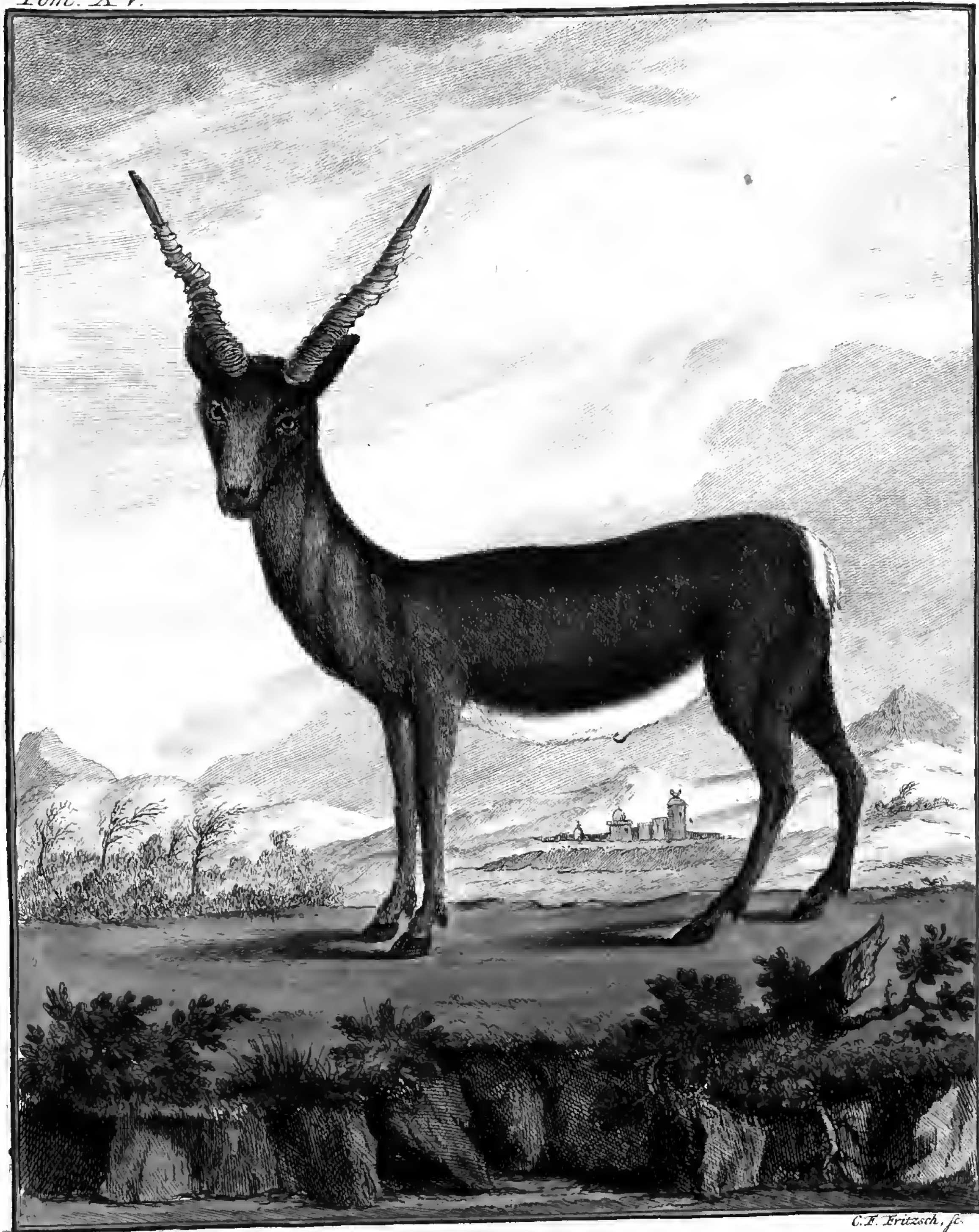
Deze dieren zyn ten uitersten zinlyk; 't zy dat zy besloten of in de open lucht zyn, zy neemen altyd in acht om hunne uitwerpzelen op een en dezelfde plaats neder te leggen. Het ras moet vry talryk zyn in de landen daar zy oorspronkelyk t'huis hooren. Het wyfje zoekt haar mannetje op vóór dat haar jong gespeend is, en zelfs reeds in de tweede maand na dat zy geworpen heeft; zy zoogt onverschillig haar eige jongen, en die van anderen, die nog zuigen, als zy eene zoogster vinden kunnen, schoon reeds een jaar oud zynde. Gelyk het niet dan in het derde jaar is dat zy in staat zyn om voort te teelen, zo schynt hun leeven zich tot een- of twee-en-twintig jaaren uit te strekken.

BESCHRYVING VAN DEN ANTILOPE.

De antilope (*Pl. XLVII*) is grooter dan de gazelle; hy heeft byna de geftalte van het damhert, waarnaar hy ook in het geheele voorkomen vry wel gelykt; het is de dubbelde buiging zyner hoornen, die hem voornaamlyk van de gazelles onderfcheidt. Zyn hair is zo ftyf als dat van 't hert, het is wat gekroesd aan het begin der hoornen; de kleur van dit dier verfchilt naar de jaaren en de fexe; by de geboorte zyn de mannetjes- en wyfjes-antilopes beiden van eene graauwe kleur naar den geele trekkende, en hebben aan de beide zyden langs den rug eene witachtige ftreep. De wyfjes behouden ftandvaftig die zelfde kleur, maar zy verandert met den tyd in de mannetjes; de hals wordt donker-bruin, en het bovenfte des lichaams zwart; de buik en de binnenkant der dyen zyn fchoon wit; de witachtige banden van den rug verdwynen geheel en al. De wyfjes hebben geene hoornen; het bovenfte gedeelte van haar hals is graauw, maar flaauwer dan het overige des lichaams, en by de endelhoeken der oogen hebben zy eene zwartachtige vlak.

Ik zal niets zeggen van het maakzel der hoornen van de mannetjes; daar is niets by te voegen by het geen de Hren. DE BUFFON en DAUBENTON daarvan gezegd hebben; even weinig als by de befchryving van het geraamte door den laatftgemelden Heer gegeeven. De inwendige deelen hunner lichaamen zyn gelyk aan die der andere herkaauwende dieren; ten minften komt het ons voor, dat het verflag, 't welk de Hr. PALLAS daarvan gegeeven heeft, geene merkwaardige byzonderheid bevat. Zie hier de afmeetingen van den antilope, die te Amfterdam is te zien geweeft.

	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte des geheelen lichaams in een regte lyn gemeeten, van het einde van den bek tot aan den aars.	3.	1.	0.
Hoogte van het voorftel.	2.	2.	0.
Hoogte van het agterftel.	2.	3.	0.
Lengte van het hoofd, van het einde van den bek tot aan den oorfprong der hoornen.	0.	6.	8.
Omtrek van den bek agter de neusgaten genomen.	0.	8.	2.
Omtrek van 't hoofd voor de hoornen genomen.	1.	3.	4.
Afftand tuffchen de neusgaten.	0.	0.	5.
Lengte van het oog, van den eenen hoek tot den anderen.	0.	1.	6.
Afftand van het eene oog tot het andere.	0.	4.	0.
Lengte der hoornen.	1.	0.	3.
Hunne omtrek by het hoofd.	0.	4.	1.
Afftand tuffchen de hoornen by het hoofd.	0.	1.	3.
Lengte der ooren.	0.	4.	5.
Hunne omtrek.	0.	3.	7.

C. Ed. ad viv. del. C.F. Fritzsch, sc.

L'ANTILOPE.

J. Andriessen, ad viv. del.   C. F. Fritzsch. sc.

LE GERBO.

	voeten,	duimen,	lynen.
Afſtand tuſſchen de ooren voor de hoornen genomen.	0.	2.	6.
Lengte van den hals.	0.	10.	5.
Omtrek by den kop.	1.	1.	3.
Omtrek by de ſchouders.	1.	4.	5.
Hoogte.	0.	9.	2.
Omtrek van het lichaam agter de voorſte voeten gemeeten.	2.	3.	0.
Omtrek van het middelſte des lichaams.	2.	8.	5.
Omtrek voor de agterſte voeten.	2.	7.	0.
Lengte van den ſtaart.	0.	4.	2.
Hoogte van de voorſte beenen van de hoeven af tot onder den buik.	1.	3.	0.
Lengte van de hoeven der voorſte voeten.	0.	2.	3.
Breedte van die twee hoeven te zamen genomen.	0.	1.	7.
Lengte van de hoeven der agterſte voeten.	0.	1.	6.
Lengte van die twee hoeven te zamen genomen.	0.	1.	3.
Omtrek van de voorſte beenen aan de dunſte plaats.	0.	3.	0.
Omtrek by de ſchouders.	0.	6.	0.
Omtrek der agterſte beenen.	0.	3.	0.

DE KLEINE GERBO (*).

In de hiſtorie welke de Hr. DE BUFFON van de gerboiſes gegeeven heeft, onderſcheidt hy vier verſchillende ſoorten van deze dieren (*a*), maar hy heeft 'er ſlegts eene van gezien, welke die van den *tarſier* is; dit is ook de eenige waarvan hy eene afbeelding heeft gegeeven; het geen hy van de anderen zegt, is gehaald uit Schryvers, die vóór hem daarvan geſproken hebben; hy heeft onder anderen de beſchryving van den gerbo, die tot de tweede ſoort behoort, van de Hren. EDWARDS en HASSELQUIST ontleend. Dit dier is tegenwoordig leevende te Amſterdam, by den Hr. Dr. KLOCKNER, die ons vergund heeft van het te laaten aftekenen, (zie *Pl. XLVIII*), en die ons wel heeft willen mededeelen het geen hy daar aan opmerkelyk heeft waargenomen. Het is door middel van zyne waarneemingen, dat wy eenige byzonderheden zullen voegen by die, welke de Hr. DE BUFFON daarvan gemeld heeft.

De beſchryving, welke de Hr. DE BUFFON van dit dier gemaakt heeft (*b*), is zeer naauwkeurig; men vindt in den gerbo van den Hr. KLOCKNER alles wat hy daarvan gezegd heeft, uitgezonderd die groote, zwarte, dwarſche ſtreep, in de gedaante van een halve maan, die onder op den rug by den ſtaart is; deze gerbo is een wyfje, en mogelyk is die ſtreep niet dan op het mannetje; het geen my dit doet denken, is, dat ik in het kabinet van de Akade-

(*) Door den Hr. Prof. ALLAMAND.
(*a*) Zie het XIII Deel van dit Werk, *bladz.* 107.
(*b*) ——————— Ibid. *bladz.* 108.

mie te Leyden het vel van een wyfjes-gerbo gebragt heb, waarop deze ftreep even weinig wordt gevonden.

De Hr. KLOCKNER heeft dit dier van Tunis gekreegen. De kist, waarin het zelve is overgevoerd, was van binnen met blik bekleed; hy hadt 'er eenige ftukken met zyne tanden afgehaald, en het hout op eenige plaatfen doorgeknabbeld; hy doet het zelfde in de kooi, waarin hy thans bewaard wordt; hy wil niet opgeflooten zyn. Hy is niet woeft; hy laat zig met de bloote hand uit zyn neft haalen, en daar weder in zetten, zonder dat hy ooit byte; hy wordt egter niet dan tot een zeker punt tam, gelyk de Hr. DE BUFFON heeft aangemerkt; want hy fchynt geen verfchil te maaken tuffchen den perfoon die hem te eeten geeft, en tuffchen vreemdelingen.

In ruft zynde zit hy op zyne hurken, en zyne agterfte beenen onder zyn buik uitgeftrekt, bereiken als dan byna zyne voorfte, formeerende eene foort van cirkelboog; zyn ftaart is dan lang, zyn lichaam uitgeftrekt. In deze houding neemt hy de graankorrels of de erwten, daar hy zig mede voedt, met zyne voorfte pooten op, en dat zo vaardig, dat men zyne beweegingen naauwlyks met het oog kan volgen; hy brengt ydere korrel aan zyn mond, en werpt de baft weg, om het binnenfte alleen te eeten. Wanneer hy voortgaat zet hy niet het eene been voor het andere, maar hy huppelt of fpringt als een fpringhaan, eeniglyk fteunende op het einde der vingers van zyne agterfte voeten, en houdende als dan zyne voorfte voeten zo digt tegen zyn hals aan, dat men zoude zeggen dat hy geene voorfte voeten hadt. De afbeelding in de nevensftaande plaat vertoont hem zo als hy zig fchikt om te fpringen, en men kan bezwaarelyk begrypen, hoe hy zig in deze plaatfing kan houden; fomtyds maakt zyn lichaam zelfs een nog fcherper hoek met zyn beenen, maar gemeenlyk houdt hy zig regter op: zo men hem bevreesd maakt fpringt hy zeven of agt voeten ver. Wanneer hy op eene hoogte wil klauteren, maakt hy van zyne vier voeten gebruik; maar zo hy in de laagte wil nederdaalen, fleept hy zyne agterfte beenen voort zonder zig daarvan te bedienen, en hy werkt alleen voorwaards door zyne voorfte beenen te gebruiken. Aan zyne voorfte voeten heeft hy vier vingers aan ieder, met fcherpe en omgeboogene nagels gewapend, en een duim zonder nagel; aan de agterfte voeten heeft hy drie vingers, met nagels aan ieder, die met hair bedekt zyn.

Het licht fchynt hem ongemak te doen; ook flaapt hy den geheelen dag, en hy moet wel fterk door honger gedrongen worden, byaldien hy zal eeten zo lang de zon nog niet onder is; maar zodra het begint donker te worden, ontwaakt hy, en dan blyft hy den geheelen nacht in geduurige beweeging; het is als dan alleen dat hy eet. Wanneer het dag wordt verzamelt hy het zand, dat in zyne kouw verfpreid is, op een hoop; hy ligt het katoen, dat hem tot bed verftrekt, en dat door de beweegingen welken hy gemaakt heeft, zeer in wanorde is, daar boven op, en na dus zyn bed gemaakt te hebben, ftopt hy zig daarin tot den volgenden nacht.

Geduurende zyne overtogt van Tunis naar Amfterdam, die eenige maanden geduurd heeft, heeft men hem met grutten of drooge befchuit gevoed,

zonder dat men hem iets te drinken gegeeven heeft. Toen hy aankwam, was de eerste zorg van den Hr. KLOCKNER hem een stuk broods, in water geweekt, aan te bieden, niet twyfelende of hy zou zeer dorstig zyn, maar hy wilde daar niet aanraaken, en hy verkoos een harde beschuit: de Hr. KLOCKNER echter, niet vermoedende dat hy geheel zonder water leeven konde, gaf hem groene erwten en graankorrels, die van water doortrokken waren; maar vergeefsch; hy wilde daar niet van proeven, en men moest 'er weder toe komen om hem niets dan droog eeten zonder water te geeven; en tot hier toe, dat is te zeggen, den tyd van anderhalf jaar, heeft hy zig daar wel by bevonden.

Eenige Schryvers hebben dit dier geplaatst onder de konynen, naar welken het ook in kleur en fynheid van zyn hair, en in de lengte zyner ooren zeer wel gelykt; anderen hebben het voor een rot genomen, om dat het tennaastenby van dezelfde grootte is; maar het is noch konyn noch rot; de uiterste onevenredigheid tusschen zyne voorste en agterste beenen, en de overmaatige lengte van zyn staart, onderscheiden hem van het een en ander dezer dieren; hy maakt een afzonderlyk en zonderling geslacht met den *alagtaga*, waarvan de Hr. GMELIN ons de beschryving en de afbeelding gegeeven heeft, en die zo sterk naar onzen gerbo gelykt, dat men hem met den Hr. DE BUFFON niet dan als eene verscheidenheid van dezelfde soort kan aanmerken.

Men moet niet vergeeten, dat de gerbo rondom den mond knevels heeft, uit vry styve hairen bestaande, waar onder aan weêrskanten een is van eene ongemeene lengte, als kunnende drie duimen haalen.

Ik heb my van het opgezette vel dat in het kabinet van de Akademie te Leyden is, bediend, om de afmeetingen van den gerbo, welken ik hier laat volgen, te neemen.

	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte van het geheele lichaam in eene regte lyn gemeeten, van het einde van den smoel tot aan den aars.	0.	6.	7.
Lengte der ooren.	0.	0.	10.
Afstand tusschen het oor en het oog.	0.	0.	6.
Lengte van het oog van den eenen hoek tot den anderen.	0.	0.	6½.
Opening van het oog.	0.	0.	5.
Afstand tusschen het oog en het einde van den smoel.	0.	1.	0.
Omtrek van den smoel aan 't einde.	0.	2.	6.
Omtrek van den kop tusschen de ooren en de oogen.	0.	5.	0.
Omtrek van het lichaam agter de voorste beenen gemeeten.	0.	5.	5.
Omtrek voor de agterste beenen.	0.	6.	1.
Lengte der voorste beenen, van het einde der vingeren tot aan de borst.	0.	0.	10.
Lengte der agterste beenen, van het einde der voeten tot aan den onderbuik.	0.	5.	6.
Lengte van den staart.	0.	8.	0.

Dit zyn de afmeetingen van den gerbo, waarvan ik het vel heb, en zy zyn tennaastenby gelyk met die van den gerbo van den Hr. Klockner, en van bykans alle die welke door de Natuurbeschouweren beschreeven zyn; daar zyn 'er evenwel die veel grooter zyn. Prosper Alpinus, van de *daman*, of het *lam van Israël* spreekende, welk dier de Hr. de Buffon met reden onder de gerboises geplaatst heeft, hadt reeds gezegd dat het zelve grooter is dan ons Europisch konyn, het welk aan Dr. Shaw, en zelfs aan den Hr. de Buffon (*c*), twyfelagtig is voorgekomen; thans weeten wy zeker, dat die Schryver niet vergroot heeft. Het is aan alle liefhebbers in Europa bekend, dat de Hren. Banks en Solander, door eenen yver, welken ik geneigd ben heldhaftig te noemen, bezield, om onze kennis in de Sterrekunde en in de Natuurlyke Historie uit te breiden, een togt rondom de wereld ondernomen hebben, ter ophedering of ontdekking van eene menigte stukken, die tot hiertoe, of niet, of slegts gebrekkig, bekend waren. By hunne wederkomst in Engeland hebben zy twee gerbos laaten zien, die onze grootste haazen in grootte overtreffen, en die men verzekert, dat meer dan zestig pond weegen; op hunne agterste pooten loopende snellen zy de beste honden voorby; dit is eene van de minste zeldzaamheden welke zy hebben medegebragt; zy hebben van dezelve eene groote verzameling geschikt, die hun stoffen zal verschaffen om een duizend plaaten mede te beslaan. Men vervaardigt in Engeland op order van de Admiraliteit een verslag van hunne reize. Men zal daar gewigtige byzonderheden in vinden over een land van de Zuidlanden, het welk wy tot hier toe niet dan van naam kenden, te weeten, Nieuw-Zeeland, 't welk zy zyn rond gevaaren, en alwaar zy eene der dapperste Natien van onzen aardbol gevonden hebben; men zal met verwondering verneemen, dat deze Natie dezelfde taal spreekt als die welke in gebruik is op het eiland George of Otahitz, verkeerdelyk Taiti geheeten; deze overeenkomst en verscheiden andere overeenkomsten, zyn inderdaad een verschynzel, van zo veel belang als bezwaarlyk te verklaaren, wegens den afstand van dertig graaden, dien deze eilanden van malkander liggen, en de onmogelykheid om met de vaartuigen der inwooneren van het een naar het ander te komen. Wat hunne waarneemingen en ontdekkingen in de Natuurlyke Historie betreft, deze geleerde reizigers zullen dezelve niet uitgeeven dan na hunne wederkomst van eene tweede reis, welke zy in de aanstaande maand maart aanvangen zullen. Zy hebben voor, om, na de Kaap de Goede-hoop gewonnen te hebben, de paralel van de hoogste zuidelyke breedte te volgen, en nieuwe zuidelyke landen boven den 48sten graad te ontdekken. Dit stelt ons geduld op de proef! maar aan den anderen kant, op welk eene schat van opmerkelyke byzonderheden mogen wy met dit geduld niet hoopen! Geheel Europa heeft belang in den gelukkigen uitslag van hunne reis, en zal ongetwyfeld met de hartelykste zugt om hunne behouden terugkomst wenschen.

(*c*) Zie het XIII Deel van dit Werk, *bladz.* 107. enz.

DE

DE GROOTE GERBO (*).

In de voorgaande hiſtorie, welke ik van den kleinen gerbo gegeeven heb, hebbe ik aangemerkt dat PROSPER ALPINUS recht had gehad, van te zeggen, dat de *daman*, die tot het geſlacht der gerboiſes behoort, grooter was dan ons Europiſch konyn. Ik heb dit vaſtgeſteld op dezen grond, om dat men my uit Engeland hadt geſchreven, dat de Hr. BANKS, van zyne reis rondom de wereld terug gekomen, een dezer dieren hadt medegebragt, die onze grootſte haazen in grootte overtrof. Thans ben ik in ſtaat iets ſtelliger wegens dit dier te zeggen, waarvan de Hr. BANKS de goedheid gehad heeft my het vel te laaten zien, en waarvan wy de beſchryving en afbeelding hebben, in het verſlag van de reize van Kapitein COOK (*a*). Hy verſchilt van alle andere ſoorten van gerboiſes, tot hiertoe beſchreven, niet ſlegts in grootte, welke tot die van het ſchaap nadert, maar ook in het getal of de ſchikking zyner vingeren. PARKINSON (*b*), die met den Hr. BANKS vertrokken was, in hoedanigheid van zyn tekenaar, en wiens Verhandelingen en Geſchriften men in 't licht heeft gegeeven, bericht ons, dat hy vyf vingers aan de voorſte voeten hadt, die met gehaakte nagels gewapend waren, en vier aan de agterſte. Dewyl hy nog jong was, en zyne volkomen grootte nog niet hadt, woog het ſlegts agt-en-dertig pond. Zyn kop, zyn hals, en zyne ſchouders, waren zeer klein, in vergelyking van de andere deelen zyns lichaams; zyne voorſte beenen waren agt duim lang, en de agterſte twee-en-twintig; hy bewoog zig, of ging, al ſpringende, met groote ſprongen, en zig altyd overeind houdende; hy hieldt zyne voorſte beenen tegen zyn hals aan, en dezelve ſcheenen hem van geen ander gebruik te zyn dan om in de aarde te graaven; zyn ſtaart was dik aan deszelfs oorſprong, en verminderde ſteeds in omtrek naar het einde. Zyn geheele lichaam was met een donker muisvaal hair bedekt, behalven aan 't hoofd en de ooren, die eenige gelykheid hadden naar die van een haas.

Men ziet uit deze beſchryving dat dit dier niet de *gerbo* is, die vier vingers heeft aan de voorſte, en drie aan de agterſte voeten; dat het ook niet is de *daman* of het *lam van Iſraël*, dat vier vingers aan de voorſte, en vyf aan de agterſte voeten heeft, en waarmede ik het gevolglyk niet had moeten verwarren. De *alagtaga* is de ſoort van gerboiſes, die 'er, in 't getal der vingeren, naaſt by komt; hy heeft 'er vyf aan de voorſte, èn drie aan de agterſte voeten, met een ſpoor, die voor een duim of vier-

(*) Door den Hr. Prof. ALLAMAND.

(*a*) Zie *an Account of the Voyages performed by Commodore* BYRON, *Capit.* WALLIS, *Capit.* CARTERET, en *Capit.* COOK. *Vol. III. pag.* 577.

(*b*) Zie *a Journal of a Voyage to the South-ſea by* SIDNEY PARKINSON, *pag.* 145.

den vinger kan gaan, gelyk de Hr. DE BUFFON aanmerkt (*c*); maar het verſchil in de grootte, de afſtand der plaatſen, en de verſcheidenheid van klimaaten, daar deze dieren gevonden worden, laaten niet wel toe om dezelve als eene en dezelfde ſoort te beſchouwen: die, welke de Hr. BANKS ons heeft doen kennen, hoort in Nieuw-Holland t'huis, terwyl de *alagtaga* gemeen is in Tartarye en langs de Wolga.

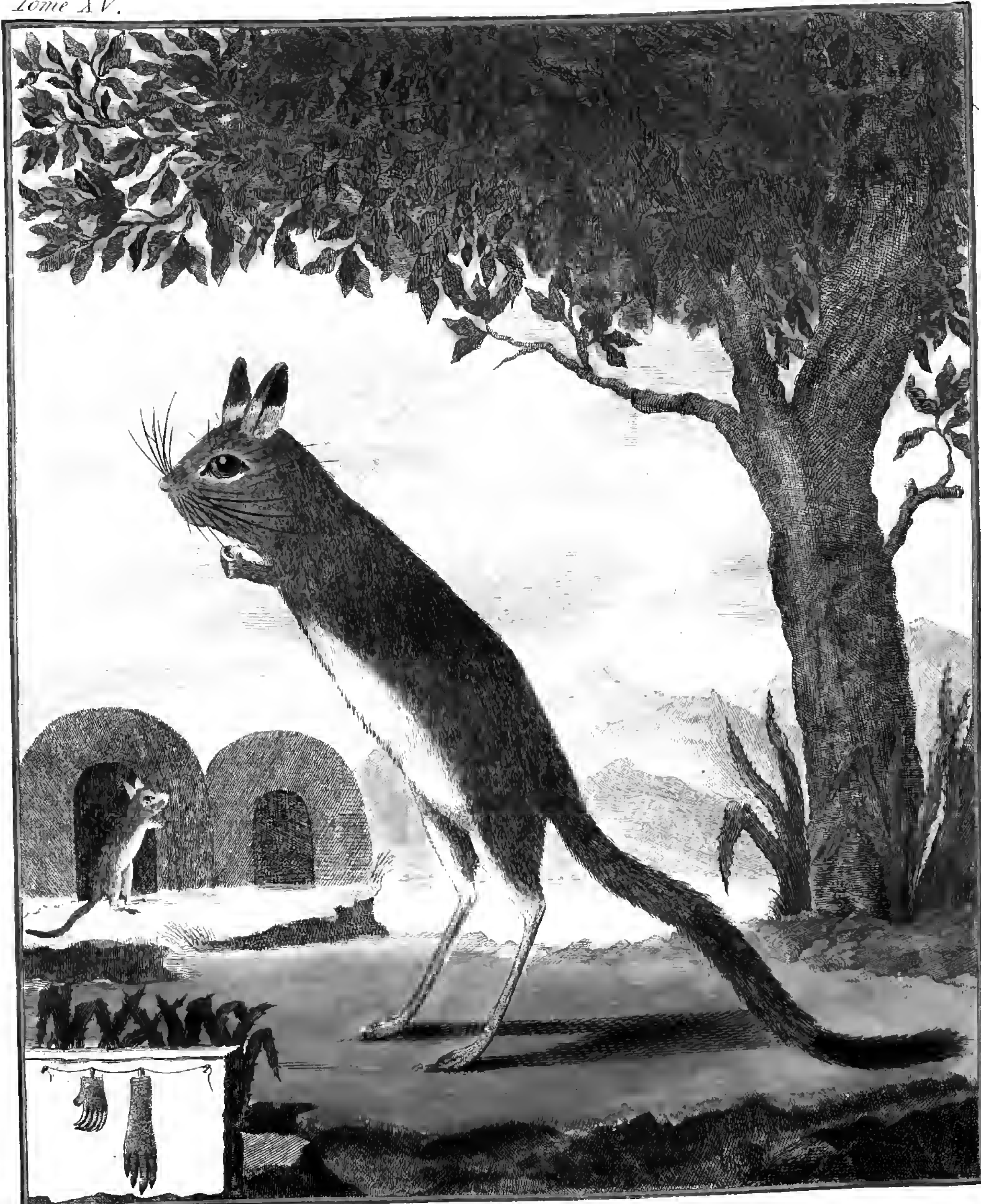
Wy hebben tegenwoordig in Holland een leevend dier, dat wel het zelfde zoude kunnen zyn als dat van Nieuw-Holland; men kan dit beoordeelen uit *Pl. XLIX*, en uit de volgende beſchryving, waarvoor ik den Hr. Dr. KLOCKNER verpligt ben, zo wel als voor die welke ik te vooren van den kleinen gerbo heb gegeeven.

Dit dier is door den Hr. HOLST, aan wien het toebehoort, van de Kaap de Goede-hoop herwaards gebragt; het is gevangen op een berg, die den naam van Sneeuwberg voert, op een zeer grooten afſtand van de Kaap, en zeer diep landwaards in gelegen. De Hollandſche boeren geeven het den naam van *aard-mannetje*, en van *ſpringenden haas*. Hy is van grootte als een haas; zyn hair is van boven vaal van kleur, maar op het vel aſchgraauw, en het is gemengeld met eenige langer hairen, waarvan de punten zwart zyn; zyn hoofd is zeer kort, maar breed en plat tuſſchen de ooren, en het loopt uit in een ſtompen bek met eene zeer kleine neus: het bovenſt kaakbeen is zeer wyd, en verbergt het onderſt, dat zeer kort en klein is. Daar is geen viervoetig dier bekend, dat de opening van den bek zo verre naar agteren beneden den kop heeft.

Zyne ooren zyn een derde korter dan die van het konyn; zy zyn zeer dun, en, tegen den helderen dag gehouden, doorſchynende; hun bovenſte gedeelte is zwartachtig; het onderſte vleeſchkleurig, en meer doorſchynende dan het bovenſte gedeelte; hy heeft groote oogen, die noch gezonken, noch uitpuilende, maar gelyk met den kop zyn; zy zyn bruin, naar den zwarten trekkende. Zyne oogleden zyn voorzien van ooghairtjes, daar vyf of zes zeer lange hairen tuſſchen zyn. Yder kaakbeen is gewapend met twee zeer ſterke ſnytanden; die van het bovenſte zyn zo lang niet als die van het onderſte kaakbeen. De bovenlip heeft knevels uit lang hair beſtaande.

De voorſte voeten zyn klein, kort, en digt by den hals geplaatſt; zy hebben elk vyf vingers, die ook zeer kort en op dezelfde lyn geplaatſt zyn, met weinig voorkomen van een duim. Die vingers zyn gewapend met gehaakte nagels, twee derden grooter dan de vingers zelve. Daar is van onderen eene vleeſchagtige verhevenheid, waarop die nagels ruſten. De twee agterſte beenen zyn veel langer dan de voorſte; derzelver voeten hebben vier vingers, waarvan de twee binnenſte korter zyn dan de derde, die een derde gedeelte grooter is dan de buitenſte; zy zyn allen bezet met nagels, waarvan het bovenſte gedeelte verheven is, en die van onderen holrond zyn.

(*c*) Zie het XIII Deel van dit Werk, *bladz.* 107, enz.

B. de Bakker del. ad vivum & fec.

LE GRAND GERBO.

Het lichaam is van vooren fmal en van agteren wat dikker; de ftaart is langer dan 't lichaam; twee derden van denzelven zyn met lang vaal, en het overige met zwart hair bedekt.

Hy gebruikt, even als de andere foorten van gerbos, niet dan zyne agterfte beenen om te gaan, of, om eigenlyker te fpreeken, om te fpringen; ook zyn dezelve zeer fterk, en zo men hem by den ftaart vat, flaat hy daarmede zeer geweldig agteruit. Men heeft de lengte zyner grootfte fprongen niet kunnen bepaalen, om dat hy zyne kragt niet kan te werk ftellen in het kleine vertrek daar hy in beflooten is; in den ftaat van vryheid zegt men dat deze dieren fprongen van twintig tot dertig voeten doen.

Zyn fchreeuw is eene foort van geknor. Wanneer hy eet zet hy zig neder, zyne groote beenen horizontaal uitftrekkende, en zyn rug krommende. Hy bedient zig van zyne voorfte pooten als van handen, om zyn voedzel in den bek te brengen; ook gebruikt hy dezelve om in de aarde te graaven, het welk hy met zo veel vaardigheid doet, dat hy zig in weinige minuten daar geheel in begraaven kan.

Zyn gewoon voedzel is brood, wortels, koorn, enz.

Wanneer hy flaapt neemt hy eene zonderlinge houding aan; hy zit met gefpannen kniën; hy brengt zyn kop tennaaftenby tuffchen zyne agterfte beenen, en met zyne twee voorfte houdt hy zyne ooren over zyne oogen, en fchynt dus zyn hoofd door zyne handen te willen verdedigen; hy flaapt over dag, en is des nachts doorgaans wakker.

Men ziet uit deze befchryving dat dit dier moet geplaatft worden in de klaffe der gerboifes, door den Hr. DE BUFFON befchreeven, maar dat het daar echter veel van verfchilt, zo wel in grootte als in het getal zyner vingeren. Wy geeven hier de afbeelding van op *Pl. XLIX*, die, fchoon dezelve veel overeenkomft heeft met die welke wy op de voorgaande *Pl. XLVIII* van den kleinen gerbo gegeeven hebben, daar echter genoeg van verfchilt om den eenen niet met den anderen te verwarren; wy hebben onder aan de plaat de voeten van dit dier laaten graveeren, om te beter te doen zien wat wy daarvan gezegd hebben.

Byaldien dit het zelfde dier is als dat, 't welk in de reize van Kapitein COOK befchreeven is, gelyk men zeer waarfchynlyk mag ftellen, zo is de afbeelding, die 'er in het Engelfche Werk, en in de Franfche overzetting van gegeeven is, niet naauwkeurig; zyne voorfte pooten hebben nooit de plaatfing zo als dezelve vertoond worden, als naar omlaag hangende; de onze houdt dezelve altyd tegen zyn hals aan, zo dat de nagels onmiddelyk onder het onderfte kaakbeen komen; eene houding, die ftrookt met die welke de Engelfche Schryver hun geeft, maar die door den tekenaar of graveerder kwalyk is uitgedrukt.

Na dat ik het bovenftaande gefchreeven had, heeft de Hr. HOLST de vriendelykheid gehad my zyn grooten gerbo te brengen. Ik ben door myne eigen oogen overtuigd geworden van de juiftheid en de naauwkeurigheid der befchryving, my door den Hr. KLOCKNER medegedeeld. Men heeft dit

zonderling en zeldzaam dier voor de dierengaarde van den Keizer gekogt. Zie hier de afmeetingen, welke nog beter zullen doen zien hoe veel hy van alle de andere beſchreeven ſoorten verſchilt.

	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte van het geheele lichaam in eene regte lyn gemeeten, van het einde van den bek tot aan den oorſprong van den ſtaart.	1.	2.	0.
Lengte der ooren.	0.	2.	9.
Afſtand tuſſchen de oogen.	0.	2.	0.
Lengte van het oog, van den eenen hoek tot den anderen.	0.	1.	1.
Opening van het oog.	0.	0.	9.
Omtrek van het lichaam agter de voorſte beenen gemeeten.	0.	11.	0.
Omtrek voor de agterſte beenen.	1.	0.	0.
Lengte der voorſte beenen, van het einde der nagelen tot aan de borſt.	0.	3.	0.
Lengte der agterſte beenen, van het einde der voeten tot aan den onderbuik.	0.	8.	9.
Lengte van den ſtaart.	1.	2.	9.

DE GRISON (*).

Ik heb het kleine dier, dat op *Pl. L* vertoond wordt, van Suriname gekregen, en in de lyſt van 't geen de kiſt, daar het in was, bevattede, wierdt het *graauwe wezel* geheeten, waarvan ik den naam van *griſon* ontleend heb, om dat die, welken hy in zyn land heeft, my onbekend is, en om dat deze zyne kleur vry wel uitdrukt.

Het geheele bovenſte gedeelte van zyn lichaam is bedekt met donkerbruin hair, waarvan de punt wit is, het welk een graauw maakt, waarin het bruin de overhand heeft; maar het bovenſte gedeelte van het hoofd en van den hals is van een helderer graauw, om dat het hair daar zeer kort is, en om dat het witte gedeelte van yder hairtje zo lang is als het bruine gedeelte. De bek, het geheele onderſte gedeelte van het lichaam, en de beenen, zyn zwart, het geen op eene zonderlinge wyze affteekt tegen die graauwe kleur, waarvan het aan het hoofd is afgeſcheiden door eene witte ſtreep, die zyn oorſprong neemt aan den eenen ſchouder, en onder de ooren, boven de oogen en de neus voortloopt, en zig tot den anderen ſchouder uitſtrekt.

Het hoofd van dit dier is zeer zwaar, naar evenredigheid van 't lichaam; zyne ooren, die byna eene halven cirkel maaken, zyne meer breed dan hoog; zyne oogen zyn groot; zyn bek is van binnen met maaltanden en met ſterke en puntige hondstanden gewapend. Daar zyn zes ſnytanden in yder kaakbeen, maar het zyn die van de einden der twee ryen alleen, die zichtbaar zyn; de vier, die tuſſchen dezelve in ſtaan, komen naauwlyks

(*) Door den Hr. Prof. Allamand.

J. B. del. C. F. Fritzsch. sc.

LE GRISON.

uit hunne kaſtjes te voorſchyn. De voorſte, zo wel als agterſte voeten, zyn verdeeld in vyf vingers, met ſterke geelachtige nagelen gewapend; zyn ſtaart, die vry lang is, loopt in een punt uit.

De wezel is van alle dieren der Oude Wereld dat, waarmede deze griſon de meeſte overeenkomſt heeft; dus verwondert het my niet, dat men aan dat 't welk my van Surinamen is toegezonden, dezen naam gegeeven heeft. Het is evenweel geen wezel; ſchoon het in het getal en het maakzel zyner tanden daar naar gelykt, is zyn lichaam niet zo verlengd, en zyne voeten zyn hooger. Ik weet geen Auteur of Reisbeſchryver, die 'er van geſproken heeft, en het individu, 't welk my is toegezonden, is het eenigſte dat ik gezien heb. Ik heb het aan verſcheiden perſoonen vertoond, die langen tyd hun verblyf in Suriname gehouden hadden, maar het was hun onbekend; dus moet het in de ſtreeken, daar het t'huis hoort, zeldzaam voorkomen, of het moet zig in afgezonderde en weinig bezochte plaatzen onthouden. Hy, die my het zelve gezonden heeft, heeft niet eene byzonderheid daar by gemeld, waaruit men deszelfs Natuurlyke Hiſtorie kan ophelderen; dus heb ik niets anders kunnen doen dan de afbeelding beſchryven; en daar de volgende afmeetingen by te voegen.

	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte van het geheele lichaam in een regte lyn gemeeten, van het einde van den bek tot aan den aars.	0.	7.	0.
Hoogte van het voorſtel.	0.	2.	6.
Hoogte van het agterſtel.	0.	3.	4.
Lengte van het hoofd van het einde van den bek tot aan het agterhoofd.	0.	2.	2.
Omtrek van het einde van den bek.	0.	1.	11.
Omtrek van den bek onder de oogen gemeeten.	0.	3.	9.
Omtrek van de opening des monds.	0.	1.	7.
Afſtand tuſſchen de twee neusgaten.	0.	0.	3.
Afſtand van het einde van den bek tot den voorſten hoek van het oog.	0.	0.	8.
Afſtand tuſſchen den agterſten hoek en het oor.	0.	0.	6.
Lengte van het oog van den eenen hoek tot den anderen.	0.	0.	3.
Afſtand tuſſchen de voorſte hoeken der oogen, naar de kromming van het neusbeen gemeeten.	0.	0.	10.
Dezelfde afſtand in een regte lyn genomen.	0.	0.	8.
Omtrek van het hoofd tuſſchen de oogen en de ooren gemeeten.	0.	4.	5.
Lengte der ooren.	0.	0.	5.
Breedte van de baſis op de buitenſte kromming gemeeten.	0.	0.	9.
Afſtand tuſſchen de beide ooren omlaag, in eene regte lyn gemeeten.	0.	1.	6.
Omtrek van den hals.	0.	2.	11.
Omtrek van 't lichaam agter de voorſte beenen gemeeten.	0.	4.	3.
Omtrek op de dikſte plaats genomen.	0.	5.	5.
Omtrek voor de agterſte beenen.	0.	5.	0.
Lengte van den ſtomp van den ſtaart.	0.	1.	10.

DE GNOU (*).

De Ouden hebben ons bericht, dat Afrika vruchtbaar was in monſters; men moet onder dit woord niet anders verſtaan dan dieren die in de andere deelen der Wereld onbekend waren: dit bevindt men nog heden, wanneer men wat dieper in dat groote en uitgeſtrekte land indringt. Men heeft 'er verſcheiden voorbeelden van gezien in de beſchryvingen van dieren door den Hr. de Buffon gegeeven, en in die van het Afrikaanſch wild-zwyn, welke ik daar bygevoegd heb. Het dier, 't welk ik thans ga beſchryven, verſchaft 'er een nieuw bewys van. De afbeelding, welke ik daarvan geeve op *Pl. LI*, is gegraveerd naar eene tekening die van de Kaap de Goede-hoop gezonden is, maar waarvan ik in vroegere byvoegzelen tot het Werk van den Hr. de Buffon geen gebruik heb durven maaken, om dat ik dezelve beſchouwde als de vertooning van een fabelachtig dier. De Hr. Colonel Gordon, aan wien ik dezelve liet zien, heeft my van deze dwaaling doen herkomen. Hy is een Officier van verdienſten, die door zyn ſmaak voor de Natuurlyke Hiſtorie, en zyne zucht om de zeden en gebruiken te leeren kennen van de volkeren die het Zuidelyk gedeelte van Afrika bewoonen, naar de gemelde Kaap gelokt is, en die van daar dieper landwaards is ingedrongen dan ooit eenig Europeër vóór hem gedaan hadt; alleenlyk van eenen hottentot vergezeld, heeft hy alle de ongemakken van eene reis van meer dan twee honderd mylen ver, dwars door onbebouwde landen gebraveerd, dikwils zonder anderen voorraad van levensmiddelen dan de gewasſen die hem door zyn reisgezel wierden aangeweezen, of het wild dat zyn ſnaphaan hem verſchafte. Zyne nieuwsgierigheid is wel voldaan geworden door de menigte zeldzaame dingen welken hy gezien, en van de dieren, waarvan hy de vellen terug gebragt heeft.

Zodra hy de tekening zag, waarvan ik ſtraks geſproken heb, zeide hy my dat het geen harſenſchimmig maar een wezendlyk dier was, waarvan het ras zeer talryk is in Afrika, maar op een zeer grooten afſtand van de Kaap; hy heeft 'er verſcheiden van gedood, en hy heeft twee geraamten van koppen dezer dieren medegebragt; hy heeft 'er my een van vereerd, 't welk ik in het kabinet onzer Akademie geplaatſt heb.

Ter zelfder tyd zondt men een dezer dieren leevende van de Kaap, voor de dierengaarde van den Prins van Oranje, alwaar het tegenwoordig in zeer goede gezondheid is.

Het is te verwonderen, dat een dier, zo groot en zo zonderling als dit, en dat waarſchynelyk in die ſtreeken gevonden wordt, tot welken de Europeaanen zyn doorgedrongen, tot nu toe onbekend heeft kunnen bly-

(*) Door den Hr. Prof. Allamand.

J. Fortuyn ad vivum del. *B. de Bakker Sculp.*

LE GNOU.

ven, of zo onvolmaakt beſchreeven is, dat men 'er zig met geene mogelykheid eenig denkbeeld van heeft kunnen vormen. Het zal gewislyk de Naamlyſtmaakers in verlegenheid brengen, die het onder eenige der klasſen, daar zy de verſchillende viervoetige dieren toe bepaalen, zullen willen betrekken. Hy heeft veel van het paard, van den ſtier, en van den zebra, zonder eenig van deze drie dieren te zyn; men zal hem zekerlyk een zamengeſtelden naam geeven, geſchikt om de gelykheid uit te drukken welke hy met hun heeft.

De hottentotten noemen hem *gnou*, en ſpreeken dat woord uit met een klappertanden, 't welk onmogelyk is in geſchrift uit te drukken. Ik denk deze benaaming te moeten aanneemen; daar by evenwel waarneemende, dat de *g* niet met die ſterkte moet uitgeſproken worden, welke men anders gebruikt als men een woord daar mede begint, maar dat deze letter hier alleen dient om de *n*, die volgt, zeer zacht te maaken, zo als, by voorbeeld, in de Franſche woorden, *ſeigneur*, *campagne*, en anderen. Het is aan den Hr. GORDON, dat ik de kennis van dezen naam verſchuldigd ben.

Dit dier is tennaaſtenby van de grootte van een ezel; zyne hoogte is van vierdehalf voet, en zyne lengte van vier en een half, van tuſſchen de ooren tot aan den aars; zyne afmeetingen zyn genomen naar dat, 't welk in de dierengaarde van den Prins van Oranje is, maar zy die in hun land in volle vryheid leeven, worden zeer veel grooter. Zyn geheele lichaam, die plaatſen alleenlyk uitgezonderd, welke ik in het vervolg zal aanwyzen, is bedekt met kort hair, als dat van het hert, van eene vaale kleur, maar waarvan de punt witachtig is, het geen hem een ligte tint van wit graauw geeft; zyn kop is zwaar, en gelykt ſterk naar dien van de runddieren; deszelfs geheele voorſte gedeelte is bezet met lang zwart hair, dat zig onder de neus uitſtrekt, en dat op eene zonderlinge wyze afſteekt by het hair van dezelfde lengte, maar zeer wit, dat eene ſoort van baard aan zyne onderſte kin formeert; zyne oogen zyn zwart, en wel geſpleeten; de oogleden zyn bezet met lange witte ooghairen, die dezelfde richting hebben als, of paralel zyn met, het vel, en eene ſoort van ſtar formeeren, daar het oog in 't midden is: boven dezelven zyn, als eene ſoort van wenkbraauwen, andere zeer lange hairen van dezelfde kleur geplaatſt. Boven het voorhoofd zyn twee zwaare hoornen, waarvan de lengte, volgens hunne buiging gemeeten, van negentien duimen is; hunne baſis, die byna zeventien duimen omtreks hebben, raaken malkanderen, en leggen eene lengte van zes duimen op het voorhoofd; daar verlaaten zy malkanderen, en ſtrekken zig byna horizontaal, ter lengte van zes duimen uit; vervolgens krommen zy zig naar boven, en loopen in een punt uit, gelyk men in de afbeelding zien kan; agter de hoornen begint een dik maanhair, het welk zig langs het bovenſte gedeelte van den hals tot aan den rug uitſtrekt: die ſoort van maanen worden geformeerd uit ſtyve hairen, allen van dezelfde lengte, dewelke van drie en een half duim is; het onderſte gedeelte daarvan is witachtig tot omtrent twee der-

den van hunne hoogte, en het ander gedeelte is zwart. Agter de hoornen zyn de ooren met zwartachtige en zeer korte hairen bedekt; de rug is glad; het kruis gelykt naar dat van een jong paard, en heeft aan weërszyde twee vleesachtige verhevenheden, die het zeer breed doen voorkomen. De ſtaart beſtaat, even als die van het paard, uit lang, wit, dik hair. Onder de borſt is eene agtervolging van lange zwarte hairen, die wat boven de voorſte pooten beginnen, en onder den buik op den afſtand van omtrent tien duimen van dezelfde beenen, eindigen. Het onderſte van den hals is, gelyk het overige des lichaams, met een kort hair bedekt; maar de lange hairen beginnen weder aan het onderſte gedeelte van den kop, dat daar mede bezet is tot op twee duimen afſtands van den witten baard, daar ik reeds van geſproken heb. De beenen zyn aan malkanderen gelyk, en zo fyn als die van het hert of liever van de hinde: de voet is gevorkt, gelyk die van het laatſte dier; de hoeven zyn zwart, glad, en van agteren is een enkele ſpoor boven dezelve geplaatſt.

De gnou heeft geene ſnytanden aan zyn bovenſte kaakbeen; maar hy heeft 'er agt aan het onderſte; dus twyfel ik niet of hy behoort onder de herkaauwende dieren, ſchoon ik dit door eigen gezicht niet heb kunnen waarneemen; even weinig als ik daarvan bericht heb kunnen krygen van den man die hem in des Prinſen dierengaarde oppaſte.

Zonder een zeer woeſt voorkomen te hebben toont hy echter genoeg dat hy niet verkiezen zoude dat men hem naderde. Toen ik beproefde om hem door de ſpyen van zyn hok te ſtreelen, bragt hy zyn kop naar omlaag, en deedt poogingen om de hand, die hem wilde liefkoozen, te kwetzen. Hy is tot nu toe opgeſloten gehouden, en is verpligt geweeſt zig te voeden met gewaſſen die men hem gegeeven heeft, daar hy zig ook wel by bevindt, want hy is gezond en ſterk; maar tegenwoordig, om dat deze zomer zeer heet is, heeft men hem in eene beſloten weide of een park gezet, alwaar hy gras eet; die ſoort van vryheid ſchynt hem al zyne eerſte woeſtheid weder gegeeven te hebben; hy doet ſterker poogingen met zyne hoornen tegen de afſchutting, om hen, die digt by hem komen, te kwetſen, ſchoon hy evenwel het brood, dat zy hem over of door de ſchutting toereiken, van hun aanneemt. Somtyds zet hy zig dan op zyne kniën, en gaat in deze zonderlinge houding vry ſchielyk voort, houdende zyn kop naar omlaag, en maakende, naarmaate hy voorttrekt, met zyne hoornen en zyne pooten vooren in de aarde.

Het ras, gelyk ik heb aangemerkt, is, zo myne giſſingen gegrond zyn, talryk en zeer verſpreid in Afrika. Ik ben zeer geneigd te denken, dat het niet alleen in den omtrek van de Kaap de Goede-hoop is, dat hy zig onthoudt, maar dat hy ook in Abyſſinie gevonden wordt.

In de *IVde Verhandeling over de Ooſtelyke-kuſt van Afrika, van Melinde af tot aan de ſtraat van Babelmandel* (*a*), by de reizen van LOBO gevoegd, leeſt

(*a*) Zie *le Voyage d'Abyſſinie du* R. P. LOBO. *Amſt.* 1728. *Tom. I. pag.* 292.

leest men deze plaats: „ nog zyn 'er in Ethiopie wilde paarden, die gelyke
„ maanen en kop hebben als onze paarden, en eveneens hinniken, maar
„ zy hebben twee kleine en geheel regte hoornen, en gekloofde voeten,
„ gelyk die der runderen; de kaffers noemen deze dieren *empophos*."

Deze beschryving, hoe onvolkomen en slegt dezelve zy, gelyk de meeste beschryvingen welken LOBO ons gegeeven heeft, schynt op onzen *gnou* te passen; welk ander bekend dier, naar een paard gelykende, is 'er met hoornen en gespleeten voeten? De gelykheid zou nog grooter zyn, zo ik konde zeggen dat onze gnou hinnikt; maar zyn schreeuw is zeer verschillend van die van een paard; hy heeft twee wyzen van schreeuwen, waarvan de eene in sterkte vry veel gelykt naar het gebulk van de runddieren, en niet beter kan uitgedrukt worden dan door de verlenging van het woord *gnou:* de Hr. GORDON vermoedt zelfs, dat het dit is, waarom de hottentotten hem dezen naam gegeeven hebben. Zyne andere schreeuw is zeer zonderling; zy is schaterender, en zeer scherp; zy is gelyk aan die van den reiger, maar veel sterker. Zoude het ook niet het zelfde dier zyn, waarvan de Munnik COSMAS gesproken heeft? Zie hier wat hy 'er van zegt (*b*).

„ De hert-stier. Dit dier wordt in Ethiopie en in de Indiën gevonden.
„ Het is tam; zy maaken 'er gebruik van om hunne koopwaaren te ver-
„ voeren, inzonderheid de peper, welke zy van het eene land naar het an-
„ der overbrengen in zakken, die de gedaante van bedelzakken hebben;
„ zy melken deze dieren, en maaken boter van die melk. Wy aten 'er ook
„ het vleesch van na hem den hals afgesneden te hebben op de wyze als de
„ christenen doen. Wat de heidenen betreft, zy slaan hen dood; dit
„ zelfde dier is in Ethiopie wild, en laat zig daar niet tam maaken."

Zoude deze hert-stier niet het gehoornde paard met gespleeten voeten van LOBO zyn? Zy worden, de een zo wel als de ander, in Ethiopie gevonden; beiden gelyken zy in verscheiden opzichten naar het paard, naar den stier, en naar het hert, dat is te zeggen, naar den gnou. Het is waar, dat, schoon de dieren der Indiën vry bekend zyn, tot dus verre echter niemand gezegd heeft, dat aldaar dieren gevonden worden, die gelyken naar dat, 't welk hier in aanmerking komt, en 't welk daar evenwel weezen moet, byaldien het dat zelfde is, waarvan COSMAS spreekt; maar zoude in een land, zo bewoond als Indiën, het ras niet weggeraakt kunnen zyn door de menigte jaagers, die hun werk gemaakt hebben om hen te vangen of te dooden, 't zy om hen voor lastbeesten te gebruiken, 't zy om te eeten? Is het daarenboven wel zeker, dat dit dier daar niet meer gevonden wordt? of dat het daar niet naar eenzaame en onbekende plaatsen is geweeken om daar in rust te leeven? Daar is in de woestynen van de provintie van China, *Chenzi* genaamd, een dier, 't welk men *hert-paard* noemt, en waarvan DU

(*b*) Zie *Relations des divers Voyages curieux, par* THEVENOT. I Part. *La Description des Animaux & des Plantes des Indes, par* COSMAS LE SOLITAIRE.

Halde (*c*) zegt, dat het niet dan eene soort van hert is, niet veel minder hoog dan de kleine paarden van de Provintien *Se-tchuen* en *Yun-nan*. Ik kan bezwaarelyk denken, dat de grootte alleen genoeg is om aan een paard den bynaam van hert te doen geeven; de gnou gelykt door zyn hoofd en zyne hoornen naar den stier; door zyne maanen en staart naar het paard, en door al het overige naar het hert; hy vereenigt alle de karakters die hem den naam *hert-stier*, door Cosmas, en van *hert-paard* door de *Chineesen* hebben kunnen doen geeven.

Ik zoude zelfs overhellen om te denken, dat de *hippelaphus* van Aristoteles onze *gnou* ware, zo ik het gezag van den Hr. de Buffon niet tegen my hadt (*d*), die, zig op goede redenen grondende, getoond heeft, dat het 't zelfde dier is als het Ardennisch hert, en de *tragelaphus* van Plinius; ik zal evenwel de redenen melden, die eerst indruk op my gemaakt hebben.

De hippelaphus wordt, volgens Aristoteles, gevonden in 't land der *Arachotus*, dat tusschen Persie en Indie ligt, en dus aangrenzende is aan het vaderland van den gnou. Hy heeft maanen, die zig van den kop af tot boven de schouders uitstrekken, en die niet lang zyn. Aristoteles heeft dezelve by die van den *pardion*, of, gelyk Gaza geleezen heeft, by die van *ippardion* vergeleeken, die waarschynelyk de giraffe is, als welke inderdaad maanen heeft, meer naar die van den gnou dan naar die van eenig ander wild dier gelykende; zie de afbeeldingen welke ik daarvan gegeegen heb, op de *I en I4 Pl.* van het XIIIde Deel. Diodorus van Sicilie zegt, dat hy in Arabie gevonden wordt, en dat hy van het getal dier dieren is, die in twee verschillende gedaanten deelen; het is waar, dat hy van de tragelaphus spreekt, maar gelyk ik straks in navolging van den Hr. de Buffon heb aangemerkt, dit is het zelfde dier als de *hippelaphus*. Men zal in de noot (*e*) de plaats van Diodorus vinden, zo als die door Rodomanus is overgezet, welke plaats verdient aangehaald te worden. Eindelyk voor laatste trek van gelykheid heeft de *hippelaphus* eene soort van baard onder de keel, gevorkte voeten, en is tennaastenby van grootte als het hert. Dit alles heeft zo wel plaats in de gnou als in het Ardennisch hert; maar 't geen de zaak ten voordeele van 't gevoelen van den Hr. de Buffon beslist, is, dat, indien Aristoteles wel onderrigt geweest is, de *hippelaphus* hoornen heeft als die van den rheebok, en dat het wyfje die niet heeft, het welk op ons dier niet toepasselyk is.

Maar 't zy dit dier al of niet bekend zy geweest, ik had altyd reden van te mogen zeggen, dat het zo onvolmaakt beschreeven was, dat men 'er zig

(*c*) Zie *la Description de la Chine, Tom. I. pag.* 33. *Edit. de Holl.*

(*d*) Zie het XI Deel van dit Werk, *pag.* 243, 244.

(*e*) *Quinetiam Tragelaphi & Bubali pluraque duplicis formæ animalia ex diversissimis videlicet naturis contemparata illic* (in Arabiæ) *procreantur. Quorum singularis descriptio longam sibi moram posceret.* Diodori Siculi, *Biblioth. Hist. libri qui supersunt. Amst.* 1746. *Tom. I. pag.* 163.

geen denkbeeld van kon maaken. Hy maakt eene zeer zonderlinge ſoort, die in zig de ſterkte van hoofd en hoornen van den ſtier, de gezwindheid en het hair van het hert, en de ſchoonheid van maanen, lichaam en ſtaart van het paard vereenigt. Hy heeft nog eene andere gelykheid met dit laatſte dier; hy heeft 'er de galop van; hy ſlaat zelfs dikwils agteruit onder 't galoppeeren; de hottentotten zeggen dat hy agteruit ſlaat, om dat hy zyn ſtaart ziet en daar bang voor is.

Zoude men mettertyd niet zo verre komen van ook den eenhoorn te leeren kennen, welke men zegt dat zig in dezelfde ſtreeken onthoudt, en welken de meeſte Schryvers als een fabelachtig dier beſchouwen, terwyl anderen verzekeren het zelve gezien, en zelfs daar jongen van gehad te hebben.

BYVOEGZEL TOT HET ARTYKEL VAN DE GAZELLES, XII Deel, bladz. 147.

DE GAZELLE MET EEN BEURS OP DEN RUG (*).

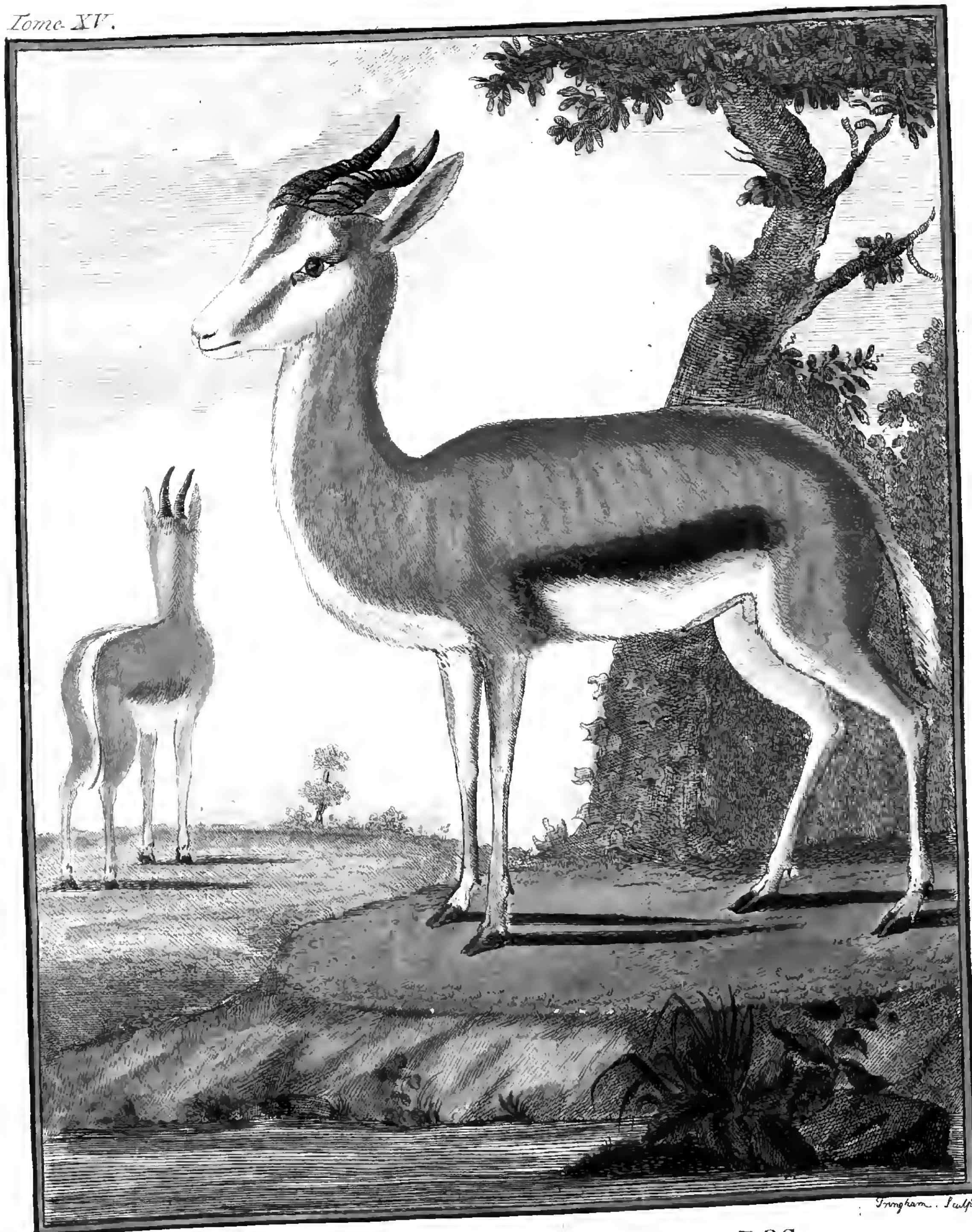
De Hr. DE BUFFON heeft met zyne gewoone naauwkeurigheid en oordeelkunde alles opgehelderd wat tot hier toe verwardlyk over het onderwerp der gazelles gezegd was; hy heeft alle derzelver verſchillende ſoorten, die te zyner kennis gekomen waren, (en hy heeft 'er meer dan iemand vóór hem gekend,) net beſchreeven en bepaald; maar in de talryke lyſt, welke hy ons daarvan gegeeven heeft, heeft hy niet geloofd dezelve alle begreepen te hebben. Deze dieren hooren meeſtal in Afrika t'huis, waarvan het binnenſte gedeelte ons byna geheel onbekend is; dus is 'er geen twyfel aan, of daar zyn verſcheidene ſoorten die nog niet beſchreeven zyn. De gazelle, waarvan ik ga ſpreeken, ſtrekt 'er ten bewyze van; het is aan den Hr. GORDON, thans Colonel, dat wy denzelven verſchuldigd zyn. Die Officier, wien ik meer dan eens gelegenheid heb gehad te noemen, voegt by alle de kundigheden van den krygsdienſt, een levendig verlangen om de Natuurlyke Hiſtorie met nieuwe ontdekkingen te verryken; dit hadt hem, voor eenige jaaren, bepaald, om eene reis naar de Kaap de Goede-hoop te doen, en voorleden jaar ten tweedenmaale derwaards te vertrekken, na van de Ooſt-Indiſche Compagnie eene bediening van vertrouwen verkregen te hebben, die niet beter dan aan hem gegeeven konde worden, maar die hem niet beletten zal zyne onderzoekingen als Natuurbeſchouwer voort te zetten. Sedert hy daar is aangekomen, heb ik het genoegen uit zyne

(*) Door den Hr. Prof. ALLAMAND.

brieven te verneemen, dat hy reeds drie dieren ontdekt heeft, welke hy my zal toezenden, en die tot hiertoe in Europa niet gezien zyn. Terwyl ik dezelve met ongeduld wagt, zal ik de gazelle doen kennen, die het onderwerp van dit artykel zal zyn, en welken hy in de dierengaarde van den Prins van Oranje geplaatst hadt. Het was het eenigste overblyfzel van een douzyn, welke hy hadt medegenomen.

De tekening van deze gazelle, op *Pl. LII* getoond, hebben wy te danken aan den Hr. J. Temminck, ontvanger van de Oost-Indische Compagnie, een liefhebber wel bekend door zyne kostbaare verzameling van leevende vogelen, en door zyn kabinet van zeldzaame en zeer wel opgezette en bewaarde vogelen. Deze gazelle gelykt byna geheel naar de gemeene gazelle, door de Hren. de Buffon en Daubenton beschreven (*a*). Haare hoornen zyn op dezelfde wyze geringd en gedraaid, en eveneens zwart; zy is van dezelfde kleur, met dezelfde vlakken; zy is wat grooter, maar 't geen haar meer onderscheidt is een streep van wit hair, tien duimen lang, dat in den eersten opslag niets byzonders vertoont, en dat geplaatst is op het agterste gedeelte van den rug, en zig naar het begin van den staart uitstrekt. Wanneer zy loopt, staat men verwonderd van deze streep zig eensklaps te zien verbreeden, en in eene zeer groote witte vlak te zien veranderen, die zig aan weêrskanten byna over het geheele kruis uitstrekt; zie hier hoe dat toegaat: het dier heeft op den rug eene soort van beurs, gemaakt van het vel, dat zig aan weêrszyden toevouwende twee lippen formeert, die malkander byna raaken. De grond van deze beurs is bedekt met wit hair; en het is het uiterste van deze hairen, dat tusschen de twee lippen doorgaande een streep of witte band schynt te zyn: wanneer nu de gazelle loopt, opent zig deze beurs, de witte grond vertoont zig, en zodra zy stil staat sluit de beurs zig weder. Deze schoone gazelle heeft hier te lande niet lang geleefd; zy is eenige maanden na haare aankomst gestorven; zy was zeer zagt en vreesachtig; de minste beuzeling verwekte haar schrik, en deedt haar vluchten. Ik heb zeer dikwils het vermaak gehad van haar haare beurs te zien openen.

(*a*) Zie het XII Deel van dit Werk, *bladz.* 147. en 171.

P.L. del. Tringham. Sculp.

LA GAZELLE À BOURSE SUR LE DOS.

BYVOEGZEL TOT DE HISTORIE VAN DEN CONDOMA OF *COEDOE, XII Deel, bladz.* 203 (*).

Schoon de hoornen van dit dier, waaraan de Hr. DE BUFFON den naam van condoma gegeeven heeft, vry bekend zyn, en dikwils in de kabinetten van natuurlyke zeldzaamheden gevonden worden, is het dier zelf echter nooit beschreven, schoon het opmerkelyk genoeg is om den aandacht der Reisbeschryveren en Natuurbeschouweren te verdienen.

De Hr. DE BUFFON heeft recht gehad, in te zeggen dat het veel naderde tot het dier 't welk CAJUS onder den naam van strepsiceros hadt aangewezen, dewyl men, uit hoofde van de volmaakte gelykheid der hoornen (*a*), niet kan twyfelen of het is dat zelfde dier; hy vermoedt ook, dat het wel het zelfde dier zou kunnen zyn, waaraan KOLBE den naam heeft gegeeven van *wilden geit*; en inderdaad de beschryving welke deze daarvan maakt, heeft eenige overeenkomst met die welke ik van den condoma zal geeven; maar daar is nog een merkelyk verschil tusschen dezelve, gelyk men welhaast zien zal.

De Hr. PALLAS, die in zyne *Spicilegia Zoologica, fasc. I. pag.* 17, eene goede beschryving heeft gegeeven van de hoornen en het hoofd van den condoma, denkt, dat de Hr. DE BUFFON zig vergist heeft, met dit dier voor die wilde geit te neemen, om dat het daar den baard niet van heeft: zo hy geene andere dan deze reden heeft om zyn gevoelen te onderdsteunen, is de vergissing aan zyn kant, want de condoma heeft een zeer aanmerkelyken baard.

Maar zonder ons met de gissingen op te houden welken men over de gedaante van dit dier heeft kunnen maaken, zullen wy het liever doen kennen zo als het waarlyk is, behoudende den naam van condoma, welken de Hr. DE BUFFON hem gegeeven heeft, schoon dat niet de naam is welken hy

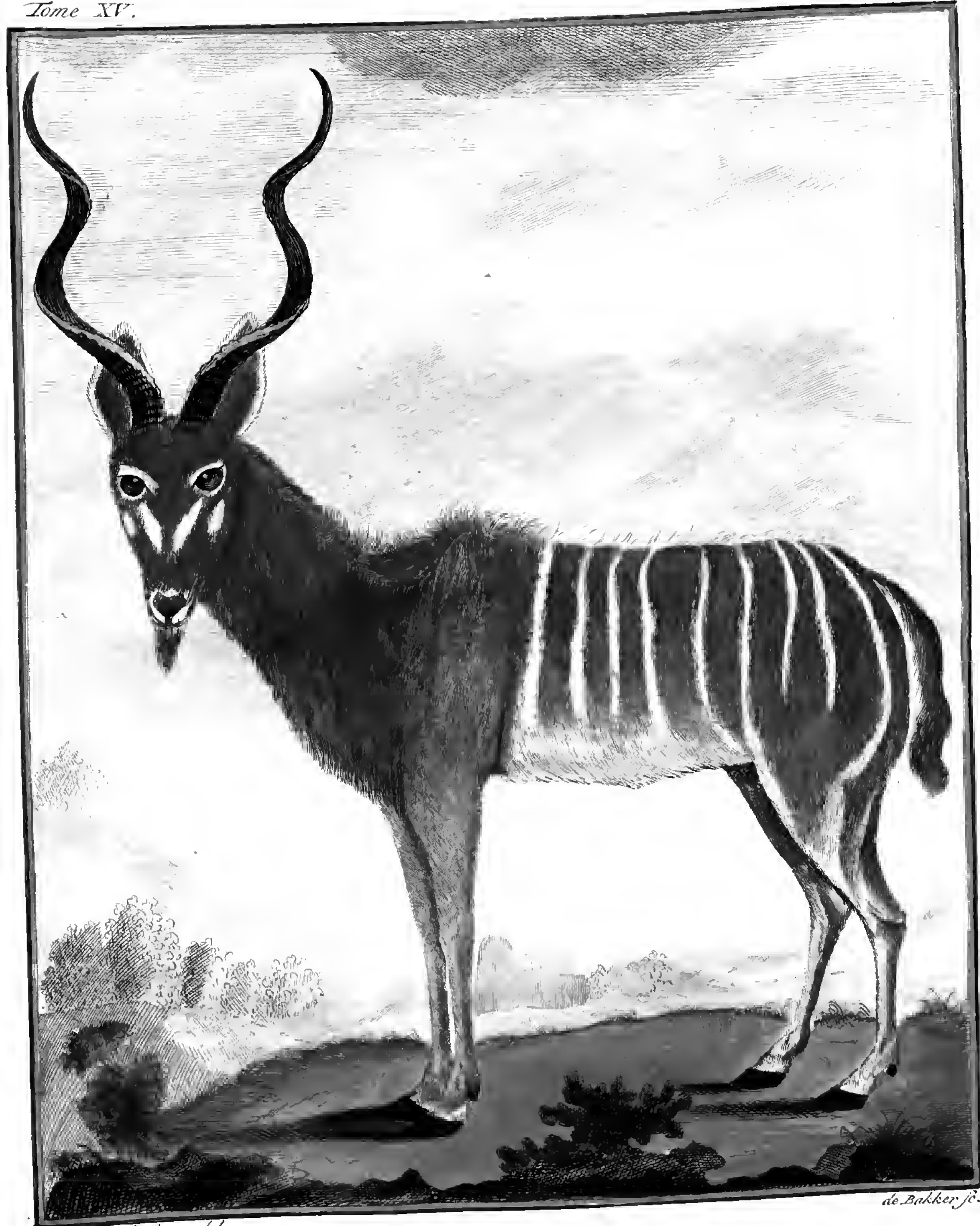
(*) Door den Hr. Prof. ALLAMAND.

(*a*) De Hr. DE BUFFON merkt aan, dat CAJUS zig vergist heeft met dit dier den naam te geeven van *strepsiceros*, die alleenlyk den antilope betekent, waarvan de condoma veel verschilt. De nieuwe overzetter van PLINIUS beweert, dat de Hr. DE BUFFON zig geheel vergist heeft in het onderscheidend karakter der hoornen van den *strepsiceros*, waaraan hy niet de dubbelde buiging toestaat, welke de Hr. DE BUFFON daaraan geeft; hy wil dat zy recht zyn, maar spiraalswyze gegroefd, en grondt zig hierin op eene plaats van PLINIUS. *Erecta autem cornua rugarumque ambita contorta, & in leve fastigium executa, ut liras diceres, strepsiceroti, quem addacem Africa apellat;* het geen hy dus vertaalt: „ de rheebok, door de „ Grieken strepsiceros genaamd, in Afrika addax geheeten, heeft de hoornen recht en puntig „ uitloopende, maar in eene spiraal-lyn gedraaid, en rondom gegroefd." Byaldien hy acht gegeeven hadt, dat hy in zyne overzetting van deze plaats die der woorden, *ut liras diceres*, die niet passen dan op de figuur der hoornen van den antilope, overslaat, zoude hy die ongegronde berisping tegen den Hr. DE BUFFON ongetwyfeld niet gemaakt hebben. Zie zyne *Traduction de* PLINE. *Tom. IV. pag.* 339. Note 26. *

aan de Kaap voert, alwaar men hem *coedoe* of *coudou* noemt. Wy hebben het genoegen gehad van 'er hier een leevende te zien, die in 1776 van de Kaap de Goede-hoop herwaards gezonden, en in de dierengaarde van den Prins van Oranje geplaatst was.

Ik heb hem verscheidenmaal gaan zien; ik konde my niet genoeg over zyne fraaije gestalte verwonderen, en ik stelde van dag tot dag uit om 'er eene beschryving van te vervaardigen; zo als ik voorneemens was hem weder te gaan zien, en nu myn beschryving te maaken, had ik het verdriet te verneemen dat hy gestorven was, en dat dus alles, wat ik 'er van zoude kunnen zeggen, op myne memorie zoude aankomen. Gelukkig was het, dat hy, door Amsterdam, naar den dierengaarde gebragt wierdt; daar liet de Hr. SCHNEIDER hem aftekenen, zo als hy op *Pl. LIII* vertoond wordt, en de Hr. Dr. KLOCKNER, die geene gelegenheid verzuimt om onze kundigheden in de Natuurlyke Historie te vermeerderen, onderzogt hem met oogen van een bedreven Waarneemer, en maakte 'er eene beschryving van, welke hy de goedheid gehad heeft my mede te deelen: 't is dus aan hem, dat men de voornaamste byzonderheden, welken ik melden zal, te danken heeft.

Men staat, zodra men dit dier ziet, over het zelve verwonderd; de vaardigheid van zyn gang; de fynheid zyner beenen; het kort hair, waarmede het grootste gedeelte van zyn lichaam bedekt is; de verhevene wys van zyn kop te draaijen; de grootte van zyn gestalte; dit alles kondigt een zeer schoon hert aan; maar de groote en zonderlinge hoornen waarmede hy versierd is; de witte vlakken welken hy onder de oogen heeft, en de streepen van dezelfde kleur, welke men op zyn lichaam ziet, en die eenige overeenkomst hebben met die van den zebra, maaken dat men hem niet alleen welhaast onderscheidt, maar dat men in bekooring zou zyn van hem de voorkeur te geeven. Het hoofd van den condoma gelykt vry wel naar dat van 't hert; het is bedekt met bruine hairen met een kleinen kring van eene rosachtige kleur om de oogen; uit den ondersten rand van elk van welken een witte lyn uitkomt, die schuinsch voortgaat, zig naar den kant van den bek allengs verwyderende, en eindelyk in een punt uitloopt. Van wederzyde deze lynen ziet men drie ronde vlakken van een bleek-witte kleur, waarvan de twee bovenste de grootte hebben van een stuk van twintig stuivers, en die, welke onder is by den bek, is wat grooter. De oogen zyn zwart, wel gespleeten, en hebben veel levendigheid. Het einde van den bek is zwart en zonder hair; de bovenlippen zyn met witte hairen bedekt, en het benedengedeelte van het onderste kaakbeen is bezet met een graauwachtigen baard van vyf of zes duimen lengte, die spits uitloopt. Het hoofd is voorzien van twee hoornen van eene bruine kleur, naar 't zwart trekkende, en met rimpelachtigheden bedekt. Zy hebben een rand, die zig over hunne geheele lengte uitstrekt, behalven aan het einde, dat gerond is, en in een zwartachtigen punt uitloopt; zy hebben eene dubbelde buiging, gelyk die der antilopes, en zyn juist zo als zy door de Hren. DE BUFFON en DAUBENTON beschreeven zyn. Hunne loodregte lengte was

J. N. ad vivum del.   de Bakker sc.

LE CONDOMA.

flegts van twee voet, één duim, en agt lynen, by het dier, 't welk ik beschryf, het geen my doet denken, dat het zyne volkomen grootte nog niet hadt; want men vindt van deze hoornen die langer zyn; ik heb 'er twee paaren van geplaatst in het kabinet van onze Akademie, waarvan de kortste twee voet en vyf duim in eene regte lyn haalen kunnen, en drie en een half voet, zo men de bogten volgt; de omtrek van hunne basis is van negen duim, en daar is tusschen de twee punten van boven een afstand van twee en een half voet.

De ooren zyn lang, breed, en van dezelfde kleur als het lichaam, dat bedekt is met een zeer kort hair, van eene vaale kleur, naar den graauwen trekkende. Het bovenst van den hals is bezet met eene soort van maanen, uit lange bruine hairen bestaande, die zig uitstrekken van het begin des hoofds tot boven de schouders; daar worden zy korter, en van kleur veranderende, formeeren zy, den geheelen rug langs tot aan den staart, eene witte streep; het overige van den hals is bedekt met gelyke bruine en vry lange hairen, byzonderlyk het onderste gedeelte tot boven de borst. Van weêrzyden van deze witte streep, die op den rug is, komen andere streepen uit, insgelyks wit, van de breedte van omtrent een duim, die langs de zyden nederdaalen. Deze streepen zyn ten getale van negen, en de eerste is agter de voorste voeten; daar zyn 'er vier, die tot den buik nederdaalen; de derde is de kortste; de vier laatste zyn op het kruis, gelyk men in de afbeelding ziet.

De staart is meer dan een voet lang; hy is wat platachtig, en op de randen voorzien van hair van een witachtig graauwe kleur, het welk aan het einde een zwartachtig bruin kwastje maakt. De beenen zyn dun, maar wel gespierd; zonder die bos hair, die op het bovenste der pypen van de agterste beenen der herten is: de hoorn van den voet is zwart en gekloofd, gelyk die van alle de dieren die tot deze klasse behooren.

Deze beschryving is die van den condoma van de dierengaarde van den Prins van Oranje; ondertusschen moet men niet denken dat alle de condoma's naauwkeurig op dezelfde wyze getekend zyn. De Hr. KLOCKNER heeft verscheiden vellen gezien, waarop de witte zydelingsche streepen in hunne lengte en plaatsing verschilden, maar men begrypt dat zulk een verschil geene verscheidenheid is, dat eenige oplettenheid verdient. Daar is hier iets van meer belang op te merken, naamlyk, dat de meeste dezer vellen geen baard hebben, en men ziet 'er een in het kabinet van de Haarlemsche Maatschappy, dat zeer wel opgezet is, en de gestalte van het dier juist vertoont, maar ook zonder baard. Zouden 'er dan gebaarde condomas zyn, en andere zonder baard? Dit kan ik bezwaarelyk gelooven, en ik denk met den Hr. KLOCKNER, dat de baard van die vellen onder het behandelen is afgeraakt, en des te meer, om dat men, dezelve met oplettenheid beschykende, de plaats ziet, daar de hairen, waaruit de baard bestondt, schynen geweest te zyn.

Onze condoma was zeer zachtaartig; hy leefde in goede eensgezindheid met de dieren die met hem in het zelfde park weidden; en zodra

hy iemand naar de fchutting, die rondom was, zag naderen, liep hy toe om het brood aan te neemen, dat men hem aanboodt. Men voedde hem met ryft, haver, groente, hooi, geele wortelen, enz. In zyn geboorteland at hy gras en de knoppen en bladen der jonge boomen, gelyk de herten en de bokken.

Schoon ik hem zeer dikwils gezien heb, heb ik hem nooit eenig geluid hooren uitgeeven; maar de Hr. KLOCKNER bericht my dat de ftem tennaaftenby die van den ezel was.

Zie hier zyne afmeetingen zo als dezelve door den Hr. KLOCKNER op het leevende dier genomen zyn; de maat is met Konings voeten bepaald.

	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte des lichaams, van het einde van den fmoel tot aan den ftaart.	5.	8.	0.
Lengte van den kop, van het einde van den fmoel tot aan de ooren.	1.	0.	0.
Lengte van den kop tot aan de hoornen. . .	0.	8.	8.
Lengte der hoornen in eene rechte lyn gemeeten. .	2.	1.	8.
Lengte der ooren.	0.	8.	4.
Hoogte van het voorftel.	4.	3.	6.
Hoogte van het agterftel.	4.	1.	0.
Omtrek des lichaams agter de voorfte beenen. . .	4.	4.	0.
Omtrek van het midden des lichaams. . .	4.	5.	8.
Omtrek des lichaams voor de agterfte beenen. .	4.	2.	0.
Lengte van den ftaart.	1.	2.	0.

Deze befchryving van den condoma vergelykende met die welke KOLBE van de wilde geit van de Kaap de Goede-hoop gegeeven heeft, en welke de Hr. DE BUFFON in het XII[de] Deel van dit Werk op *bladz.* 204, heeft ingelafcht, ziet men de beveftiging van het geen ik hier boven gezegd heb, naamlyk, dat de condoma in fommige opzichten naar die geit gelykt; hy is van dezelfde geftalte; zyn hair is tennaaftenby van dezelfde graauwe kleur, en zy heeft, even als de condoma, een baard en ftreepen, die van den rug op de zyden nederdaalen: zie daar genoeg om den Hr. DE BUFFON te wettigen, van te zeggen, dat hy geen bericht van dit dier gevonden hadt, dat nader aan den condoma kwam dan de wilde geit van KOLBE; doch ik heb tevens zeer aanmerkelyke verfchillen tuffchen deze dieren waargenomen. Het getal der witte ftreepen, die op de zyden afdaalen, is niet het zelfde, en dezelve zyn verfchillend geplaatft; de geit fchynt de witte ftreepen, welken de condoma onder de oogen heeft, niet te hebben, want dezelve zyn al te treffende, dan dat men zoude kunnen onderftellen, dat KOLBE vergeeten hadt om daarvan te fpreeken. Doch het geen deze dieren voornaamlyk onderfcheidt, zyn de hoornen; die van de geit worden gezegd enkelyk gekromd te zyn, het welk niet die dubbelde buiging uitdrukt, die zo opmerkelyk is in den condoma; ook wordt in de afbeelding, welke KOLBE by zyne befchryving gevoegd heeft, de geit vertoond met hoornen, die

die geheel regt zouden zyn zonder eene ligte kromming van boven, die naauwlyks merkbaar is.

De Schryver van de Natuurlyke Historie, of uitvoerige beschryving der dieren, planten, en mineraalen, volgens het zamenstel van LINNÆUS, heeft in het Iste Deels, 3de Stuk, de afbeelding gegeeven van een dier op de oostelyke kusten van Afrika gedood, waarvan de tekening hem door eenen zyner vrienden, Doctor in de medicynen (*b*), was medegedeeld; uit de hoornen te oordeelen is dat dier een waare condoma; maar zo het wél vertoond is, heeft het een lomper lichaam, en het heeft geene der witte streepen of vlakken, die op dat, 't welk wy beschreeven hebben, gevonden worden.

De Hr. MULLER, die in Duitschland arbeidt om het Zamenstel der Natuur, volgens LINNÆUS, op te helderen, heeft eene gekleurde Plaat gegeeven, die den condoma redelyk wél vertoont.

(*b*) Zie Natuurlyke Historie der Dieren, Planten en Mineraalen, volgens het Zamenstel van den Hr. LINNÆUS, door Dr. HOUTTUYN, *Iste Deel*, *3de Stuk*, *bladz.* 267.

BYVOEGZEL TOT HET ARTYKEL VAN DEN PASAN (*), *XII Deel*, *bladz.* 152.

De Hr. DE BUFFON heeft aan de *bezoard-gazelle* den naam van pasan gegeeven, welke die is, daar hy in het Oosten mede benoemd wordt (*a*). Hy heeft 'er niet van gezien dan het bekkeneel met de hoornen daar aan, waarvan de Hr. DAUBENTON eene zeer naauwkeurige beschryving gegeeven heeft (*b*); men vindt die hoornen dikwils in de kabinetten der liefhebberen (*c*); ik heb 'er twee geplaatst in dat van onze Universiteit, die my van de Kaap de Goede-hoop zyn toegezonden; maar het dier, dat dezelve draagt, is tot heden weinig bekend geweest; ik ben zelfs geneigd te denken dat het in 't geheel niet bekend geweest is, want ik twyfel sterk of het dat zelfde zy 't welk door KÆMPFER is voorgedraagen onder den naam van pasen of pasan. De beschryving, welke hy daarvan gegeeven heeft, past 'er in verscheiden opzichten niet op (*d*); en de af-

(*) Door den Hr. Prof. ALLAMAND.

(*a*) Zie het XII Deel van dit Werk, *bladz.* 152.

(*b*) ——————— Ibid. *bladz.* 187.

(*c*) Zie *Museum Wormianum*, *pag.* 339. JACOBI *Museum regium Hafniense*, *pag.* 4. GREW's *Museum regalis Societ. pag.* 24. *Catalogue du Cabinet de Davila*, *Tom. I. pag.* 497.

(*d*) Zie hier alles wat hy 'er van zegt: *Genitrix (bezoardici lapidis) est fera quædam montana caprini generis, quam incolæ pasen, nostrates capricervam nominant, destituti voce, quæ utrumque sexum exprimat. Animal pilis brevibus excinereo rufis, vestitur magnitudinem capræ domesticæ, ejusdemque barbatum caput obtinens. Cornua fœminæ nulla sunt vel exigua; hircus longiora & liberalius extensa gerit, annulisque distincta insignioribus, quorum numeri annos ætatis referunt; annum undecimum vel duodecimum*

beelding, waarmede hy de befchryving heeft vergezeld, hoe flegt die zy, vertoont zekerlyk een ander dier.

Alle de andere Schryvers, die van de bezoard-gazelle gefproken hebben, ftemmen weinig met elkanderen overeen, fchoon zy haar allen denzelfden naam van pafan geeven. TAVERNIER, die zes leevende gehad heeft, vergenoegt zig met te zeggen, dat het zeer aartige geiten zyn, zeer hoog op de beenen, met een kort hair als zyde (*e*). CHARDIN verzekert, dat de bezoard in de Indiën gevonden wordt in het lichaam der bokken en geiten, zo wel tamme als wilde; en in Perfie in het lichaam der fchaapen (*f*). Vader LABAT heeft eene afbeelding gegeeven van een dier in Afrika, dat de bezoard draagt (*g*), maar het is de copy van die welke POMET in zyne Hiftorie der Geneesmiddelen heeft gegeeven, en welke eene geit vertoont met hoornen, die twee of drie zyd-takken hebben, dat is te zeggen, een dier dat niet beftaat. CLUSIUS, of liever GARCIAS, zegt, dat de bezoard wordt gevonden in de maag van eene foort van bok (*h*), waarvan hy een hoorn heeft laaten graveeren, die niet gelykt naar dien van onzen pafan. De afbeelding, welke ALDROVANDUS van dit dier heeft gegeeven, is die van de antilope (*i*), en wat hy 'er van zegt, dat heeft KLEIN nagefchreeven (*k*); de Schryver van de ftraks aangehaalde Natuurlyke Hiftorie heeft den algazel (*l*) vertoont als het dier dat den bezoard verfchaft.

Wat moet men uit deze verfchillende befchryvingen, en uit verfcheiden anderen welke men 'er zou kunnen byvoegen, befluiten? Dat men bezoards vindt in verfcheiden foorten van geiten, of van gazelles, waarvan niet eene wel bekend is: dus heb ik niet zonder reden gezegd, dat het dier, 't welk ik zal befchryven, tot heden onbekend geweeft is, en dat het misfchien verfchillende was van den pafan van KÆMPFER. Men vindt 'er evenwel eene tamelyke, fchoon in verfcheiden opzichten gebrekkige, afbeelding van, in de *Deliciæ naturæ felectæ* van KNORS; maar die Schryver heeft zig zekerlyk vergift met het voor de blaauwe geit van KOLBE te neemen: het heeft 'er noch de hoornen, noch de kleur, noch de hoeven van.

Het is wederom aan den Hr. KLOCKNER, dat men de kennis van dit fchoone dier verfchuldigd is; hy heeft gelegenheid gehad om een vel te koopen, 't welk hy met zyne gewoone behendigheid heeft opgezet, zie *Pl. LIV.* Men heeft hem gezegd, dat het van de Kaap de Goede-hoop gekomen was, en ik twyfel 'er niet aan, naardien de hoorns, die wy 'er van hebben, van daar zyn gekomen; en daarenboven is het waarfchynelyk het zelf-

raro exhibere dicuntur, adeoque illum ætatis annum haud excedere; reliquum corpis a cervina forma, colore & agilitate nihil differt, timidiffimum & maxime fugitivum eft, inhofpita afperrimorum montium tefqua incolens, & ex folitudine montana in campos rariffime defcendens. KÆMPFERI *Amœnit. Exot. pag.* 398.

(*e*) *Voyages de* TRAVERNIER, 2 Part. *pag.* 389.

(*f*) *Voyages de* CHARDIN, *Tom. III. pag.* 19.

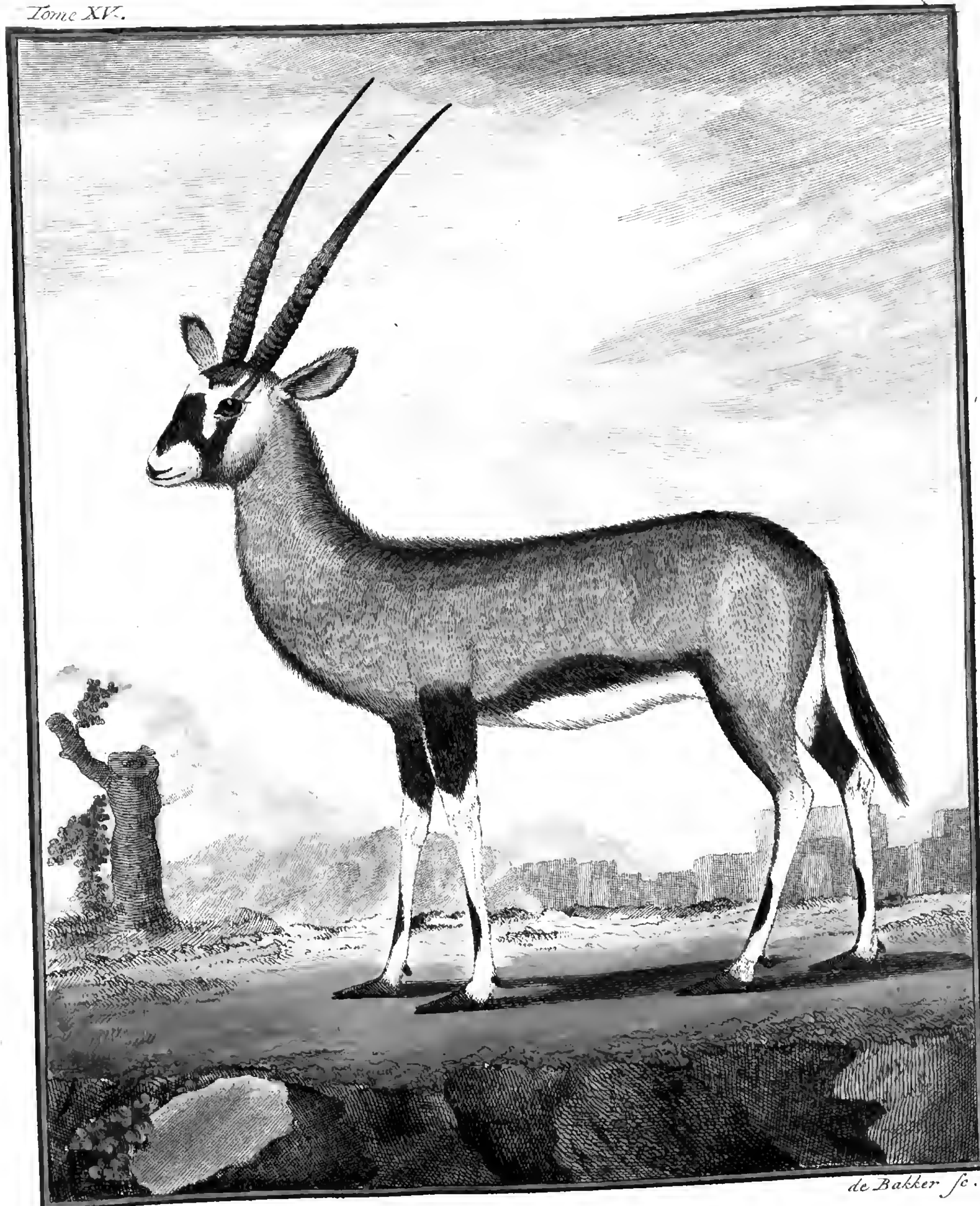
(*g*) *Nouvelle Relation de l'Afrique occidentale, par le* P. LABAT, *Tom. II. pag.* 79.

(*h*) *Clufii Exotica, pag.* 216.

(*i*) ALDROVANDUS *de Quadrup. Bifulcis, pag.* 756.

(*k*) JACOBI THEODORI KLEIN, *Quadrupedum difpofitio, pag.* 19.

(*l*) *Natuurlyke Hiftorie*, door HOUTTUYN, Ifte Deels, 3de Stuk, *Tab. XXIV.* fig. 1.

J.N. del. de Bakker sc.

LE PASAN.

de dier, dat door den Hr. Gordon, wiens getuigenis ik al meermaalen heb bygebragt, gedood is. Deze Officier, op een vry grooten afſtand van de Kaap zynde, zag uit een klein boſch eene zeer ſchoone geit te voorſchyn komen, die zeer lange en rechte hoornen hadt, en welks kop eene zonderlinge mengeling van afſtekende kleuren vertoonde. Hy ſchoot daar een kogel op af, en het dier getroffen hebbende liep hy 'er naar toe, om het te onderzoeken, maar de hottentot, die hem vergezelde, poogde hem te wederhouden, zeggende, dat deze dieren zeer gevaarlyk waren, dat het dikwils gebeurde dat zy ſlegts gekwetſt of uit vreeze gevallen zynde, zig eensklaps weder oprichteden, en zig werpende op de perſoonen, die hun naaſtby waren, en hen met de hoornen, die zeer ſcherp zyn, doorboorden. Om zig voor alle gevaar van dien kant te dekken, loſte hy 'er een tweede ſchot op, het welk hem overtuigde dat zy wel dood was: dewyl de Hr. Gordon naar de Kaap is wedergekeerd, van waar wy verſcheiden opmerkelyke voorwerpen van hem verwagten mogen, kan ik hem de afbeelding van onzen paſan niet toonen, om geruſt te zyn dat het dat zelfde dier is, dat hy gezien heeft. De beſchryving, welke ik daarvan zal geeven, is getrokken uit het geen de Hr. Klockner my deswegen heeft gemeld; dus kan men op derzelver naauwkeurigheid ſtaat maaken.

De geſtalte van dit dier is wat kleiner dan die van den condoma. De gedaante van zyn kop gelykt niet naar die van het hert of van den bok; zy nadert meer naar die van den nanguer van den Hr. de Buffon (*m*); doch de zonderlinge vermenging van kleuren, waarmede deze kop verſierd is, maakt denzelven zeer opmerkelyk: de grond daarvan is een ſchoon wit; tuſſchen de twee hoornen is een zwarte vlak, die omtrent twee duimen op het voorhoofd nederdaalt, en die, zig van weêrskanten uitſtrekkende tot aan de hoornen, daar vierkant zoude ſchynen, zo 'er niet eene kleine punt was, die tot de neus voortgaat. Een andere groote vlak, insgelyks zwart, bedekt byna het geheele been van de neus, en voegt zig aan weêrskanten by twee ſtreepen van dezelfde kleur, die, haaren oorſprong aan den wortel der hoornen neemende, door de oogen gaan, en tot beneden het onderſte kaakbeen nederdaalen, alwaar zy bruin worden. Dergelyke zwarte ſtreepen, die over de oogen loopen, zyn zeldzaam in de viervoetige dieren; het is de das en de coati alleen, die ons daar voorbeelden van verſchaffen. Het uiterſte van den bek is ſneeuw-wit; men begrypt, dat die vreemde vermenging van kleuren een zeer treffend gezicht maakt; zo dezelve op den bezoard-gazelle gevonden wierdt, zouden zy, die van denzelven geſproken hebben, niet in gebreke zyn gebleeven, om daar melding van te maaken. Zou Kæmpfer hier op het oog gehad hebben, wanneer hy zegt, dat men, om te oordeelen of deze dieren de bezoards bevatten, op hunne wenkbraauwen en de trekken van hun voorhoofd acht geeft; zo dezelve wel zwart zyn is het een goed teken (*n*)?

(*m*) Zie de *XXXVIſte Pl.* in het XIIde Deel van dit Werk.

(*n*) Zie hier zyne eigen uitdrukkingen: „ *Addebat alius incertæ auctoritatis, etiam ſu-*

Het kort hair dat de zyden, de dyen, en het kruis van dit dier bedekt, is niet minder opmerkelyk door zyne kleur; het is aſchgraauw naar den blaauwen trekkende, met een ligte tint van appelbloeſem-rood. Zyn ſtaart is bruin byna tot aan het einde, dat zwart is; die bruine kleur ſtrekt zig op den rug uit, alwaar hy een vry breeden ſtreep maakt, en tot aan de ſchouderen verlengd is; daar zyn de hairen langer, en ſtrekken zig in allerhande rigtingen uit in de gedaante van een ſtar, en vervolgen met het bovenſte van den hals te bedekken; zy worden korter terwyl zy tot den kop naderen, en verdwynen op denzelven; zy liggen voorwaards over, en maaken dus eene ſoort van maanen. Het benedenſte gedeelte der voorſte beenen is wit; maar daar is een ovaale vlak van donker kaſtanje-bruin, byna zwart, die boven de hoeven begint, en vyf duimen lengte tegen één duim breedte heeft. Men ziet een dergelyke vlak op de agterſte voeten, maar meer vermengd met wit hair; zy ſtrekt zig langs de voorſte zyde van het been uit, waarop zy zig als eene enkele lyn vertoont, meer en meer helder van kleur, tot dat zy zig verwart met hairen van eene byna zwart-bruine kleur, die het voorſte der dyen bedekken, en die zig daar als eene breede ſtreep of band van drie of vier vingeren vertoonen. Deze band gaat voort op het onderſte gedeelte des lichaams, het welk zy van den buik afſcheidt, en zy ſtrekt zig tot de voorſte beenen uit, waarvan zy het bovenſte omvangt, en zelfs vry verre nederdaalt.

Nog ziet men aan de beide kanten van het kruis eene andere groote ovaale vlak, die byna tot op het been nederdaalt; de hairen waaruit dezelve beſtaat zyn helder-bruin, naar den geele trekkende, en hunne punt is wit. Onder den hals is een bruine band, die zig tot op de voorſte beenen uitſtrekt, alwaar men eenige overblyfzels van lange hairen bemerkt, waarmede de keel bezet ſchynt geweeſt te zyn.

De ooren gelyken vry wel naar die van den condoma; hunne lengte is van zeven duimen, en hunne breedte van vier en een half; zy zyn van boven geboord met eene rey bruine hairen. De hoornen zyn byna recht, behalven eene kleine kromming, die men naauwlyks kan bemerken; zy zyn zwart, en hunne lengte is van twee voet en één duim, het geen my zou doen denken dat zy hunne volkomen hoogte nog niet moeten hebben. Die welken ik in het kabinet van onze Akademie geplaatſt heb, zyn van twee voet en vier duim, en de omtrek aan hunne baſis is van zes duim. Deze hoornen worden zeer naauwkeurig vertoond in de afbeelding welke de Hr. DE BUFFON daarvan gegeeven heeft, en men kan niets byvoegen by de beſchryving welke de Hr. DAUBENTON daarvan heeft gemaakt (*o*), zy zyn tot op de helft hunner lengte van ſchuinſche ringen omvangen, en het overig gedeelte is glad, en loopt in een ſpitſchen punt uit.

De hoorn der voeten vertoont eene byzonderheid welke men niet moet

„ *percilia ac lineamenta frontis obſervanda eſſe, quæ ſi inſigniter nigricent, præſentiam* „ *lapidis confirmare.*" *Amœn. Exot. pag.* 400.

(*o*) Zie het XII Deel van dit Werk, *bladz.* 187. en *Pl. XXXV.*

overslaan. Het onderste gedeelte van elk der hoeven heeft de gedaante van een zeer verlangden gelykbeenigen driehoek, terwyl het zelve in andere dieren met gevorkte voeten, een byna gelykzydigen driehoek formeert. Dit maakzel geeft aan den voet van den pasan een uitgestrekter basis, en daardoor meer vastigheid; boven de hiel zyn twee zwarte spooren, zeer puntig, en anderhalf duim lang. De houding van dit dier is zeer bevallig; en 't zy men het plaatse in de klasse der gazellen, waartoe het schynt te behooren, naardien het geen baard heeft, 't zy men het onder de geiten wil betrekken, het is zekerlyk een zeer onderscheiden soort door zyne kleur en door zyne vlakken, zo wel als door zyne hoornen. Hy heeft den hals minder lang dan de meeste dieren van dit geslacht, maar dat vermindert zyne schoonheid geheel niet: het is zeer waarschynelyk, uit de gedaante van de hoornen zyner voeten te oordeelen, dat hy zig in de gebergten onthoudt, en dat wel in verre verwyderde streeken van de Kaap, dewyl hy tot hiertoe niet dan aan de hottentotten is bekend geweest. Zie hier eene lyst van zyne afmeetingen.

	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte des geheelen lichaams, van het einde van den bek tot aan het begin van den staart.	4.	11.	0.
Hoogte van het voorstel.	3.	2.	0.
Hoogte van het agterstel.	3.	1.	0.
Lengte van den kop, van den smoel tot aan de hoornen.	0.	7.	8.
Lengte der ooren.	0.	7.	0.
Breedte van het midden der ooren.	0.	4.	2.
Lengte der hoornen, volgens derzelver kromming, die zeer weinig merkelyk is.	2.	1.	8.
Omtrek der hoornen aan hunne basis.	0.	6.	8.
Afstand tusschen hunne basis.	0.	0.	9.
Afstand tusschen hunne punten.	0.	9.	8.
Lengte van den staart.	1.	1.	10.
Lengte van de langste hairen van den staart.	0.	9.	0.
Lengte der hairen die de maanen maaken.	0.	2.	8.
Lengte der hoeven.	0.	4.	8.
Hunne omtrek.	0.	7.	8.
Dikte van het vel, zo wel van de borst als de zyden.	0.	0.	3.

BYVOEGZEL TOT HET ARTYKEL VAN DEN TZEIRAN (*), *XII Deel, bladz.* 150.

Men heeft in het voorgaande artykel gezien, dat ik zeer twyfelde, of het dier, waaraan ik den naam van pasan gegeeven heb, het zelfde ware, 't welk men in 't Oosten met dien naam benoemde; ik heb het echter dezen naam laaten behouden, om dat het waarschynelyk het zelfde dier is als de pasan van den Hr. DE BUFFON. Eene gelyke reden heeft my bewogen om den naam van tzeiran te geeven aan het dier dat op *Pl. LV* vertoond wordt. Door een gelukkig toeval, maar dat zig niet vertoont dan aan hun die verdienen daarmede begunstigd te worden, heeft de Hr. Dr. KLOCKNER 'er het vel van ontdekt in den winkel van een koopman. Zyne hoornen zyn dezelfde als die de Hr. DE BUFFON in des Konings kabinet gevonden heeft (*a*), en welken hy oordeelde aan een gazelle te behooren, die de Turken *tzeiran*, en de Persiaanen *ahu* noemen. Hy heeft 'er dit oordeel over geveld, ter oorzaake van de gelykheid met de hoornen, die KÆMPFER aan zyn tzeiran heeft gegeeven in de afbeelding welken hy daarvan heeft laaten vervaardigen; maar die afbeelding is zo slegt, dat men zig daar uit niet wel een denkbeeld kan formeeren van het dier 't welk zy moet vertoonen; en daarenboven komt zy, gelyk de Hr. DE BUFFON heeft opgemerkt, niet overeen met de beschryving welke KÆMPFER daarvan gegeeven heeft (*b*), en men vindt in de plaat zelfs den naam van *ahu* onder de afbeelding van het dier, dat in den text dien van pasan draagt, en dien van pasan onder de afbeelding van den tzeiran. Indien de tzeiran van dezen Schryver het zelfde dier is, gelyk de Hr. DE BUFFON schynt te onderstellen, 't welk de Hr. GMELIN beschreeven heeft in zyne Siberische Reisbeschryving, en 't welk hy *dsheren* genaamd, en waarvan hy de afbeelding in de nieuwe Verhandelingen van de Akademie van Petersburg gegeeven heeft (*c*), onder de benaaming van *caprea gutturosa*, is het nog twyfelagtiger, of het hoorn, in het kabinet des Konings gevonden, van dat dier zy, want het gelykt geheel niet naar die, welken dit dier, de *dsheren* van den Hr. GMELIN, draagt; althans zo men zig verlaaten mag op de afbeelding, welke hy heeft uitgegeeven, en die het vertoont met korte gazelle-hoornen, terwyl in den text gezegd wordt, dat zy gelyk zyn aan die van den steenbok.

De Hr PALLAS (*d*) noemt den tzeiran *antilope pygargus*, en hy geeft hem

(*) Door den Hr. Prof. ALLAMAND.
(*a*) Zie het XII Deel van dit Werk, *bladz.* 186, *Pl. XXXIII.* fig. 6.
(*b*) KÆMPFERI, *Amœn. Exot. pag.* 404.
(*c*) Zie het Vde Deel dier Verhandelingen, *pag.* 347, *Pl. IX.*
(*d*) *Spicilegia Zoologica*, *Fasc. I. pag.* 10.

J. N. del. de Bakker sc.

LE TZEIRAN.

hoornen, gelyk aan die, welken de Hr. DE BUFFON onderstelt dat hy heeft, naardien hy wyst tot de afbeelding welke deze daarvan gegeeven heeft; en evenwel in de beschryving welke hy 'er van maakt, zegt hy, dat deze hoornen gekromd zyn in de gedaante van een lier, en kleiner, naar evenredigheid, dan die van de gazelle; nu behoeft men slegts het oog te slaan op de afbeelding welke hy aanhaalt om overtuigd te zyn dat zy een zeer verschillenden hoorn vertoont van dien welken hy beschryft.

Ik zal niet beslissen, of het dier, waarvan ik spreek, de waare tzeiran van KÆMPFER zy, of niet? Om het zyn naam te laaten behouden, is het my genoeg dat het gelyke hoornen heeft met die, welken de Hr. DE BUFFON het zelve toeschryft. Men zal 'er niet aan twyfelen, zo men het hoorn vergelykt, schoon verminkt, dat vertoond wordt op de *XXXIIIste Pl. fig.* 6, van het XIIde Deel, met die welken onze tzeiran draagt; zy zyn eveneens geringd, en eenigen van hunne ringen verdeelen zig in de gedaante van een vork; hunne kromming is ook gelyk, en hunne dikte schynt niet te verschillen, even weinig als hunne lengte, gelyk men zien zal zo men de afmeetingen, welken wy 'er van geeven zullen, vergelykt met die, welken de Hr. DAUBENTON gemeld heeft (*c*). Ik zou het zelfde niet durven zeggen van den hoorn, die in ALDROVANDUS voorkomt, *lib. I. de Bisulcis, pag.* 757. De ringen van dezen schynen my toe verschillende te zyn, zo wel als zyne lengte, en dikte, en kromming; het is echter niet zonder reden, dat de Hr. DE BUFFON denkt dat het dezelfde is als die welke hy aan den tzeiran geeft. Dit dier is door KÆMPFER gerangschikt onder die, welke de bezoards draagen, en ALDROVANDUS heeft dezen hoorn laaten afbeelden, en plaatsen in het kapittel, alwaar over die bezoard-dieren gehandeld wordt.

Ik heb reeds aangemerkt, dat het aan den Hr. KLOCKNER is, dat men de ontdekking van onzen tzeiran te danken heeft; en 't is ook aan hem dat men de beschryving verschuldigd is, welke ik 'er van geeven zal. Hy heeft het vel zeer zorgvuldig opgezet; en het zelve is werkelyk een der voornaamste versierselen van het ryke kabinet van Natuurlyke Historie, 't welk wylen de Hr. J. C. SYLVIUS VAN LENNEP, Raad en Schepen der Stad Haarlem, by uitersten wille aan de Hollandsche Maatschappy der Weetenschappen, aldaar gevestigd, heeft nagelaaten. Hy, van wien hy dit vel kogt, konde hem niet zeggen van welk land het zelve gekomen ware, maar de wyze hoe het ingepakt was, en eenige andere omstandigheden, deeden hem oordeelen dat het van de Kaap kwam.

Dit dier heeft de grootte en de gedaante van een hert, maar zyn voorhoofd komt meer voorwaards uit. Zyne kleur is witachtig graauw, waarin zig eenige hairen bevinden die naar het zwarte trekken; onder den buik is hy geheel wit; het hoofd is donkerer graauw, en voor de oogen is een groote vlak, bleek-wit, die nederdaalt en minder breed wordende, tot byna aan den hoek van den mond; zyne hoornen formeeren een cirkelboog, maar waar-

(*c*) Zie het XII Deel van dit Werk, *bladz.* 186.

van de kromming fterker is dan van het hoorn op de *XXXIIIfte Pl. fig. 6*, van het XIIde Deel vertoond. Zy zyn zwart en hol; zy zyn van ringen omvangen tot op drie vierde van hunne lengte, en deze ringen fpringen meer uit aan de binnenzyde dan aan de buitenzyde. Het overig gedeelte dezer hoornen is zeer glad, en loopt in een zeer fcherpen punt uit.

De ooren zyn puntig, en van eene opmerkelyke lengte, naar evenredigheid van 't hoofd.

De hals gelykt naar dien van een hert, maar hy is wat dunner; de hairen die denzelven bedekken, zo wel van onderen als van boven, zyn zonderling gefchikt; op de eene helft ftrekken zy zig naar beneden, en op de andere helft naar boven uit; een dergelyke fchikking heeft plaats op den rug; op het voorfte gedeelte loopen de hairen naar het hoofd, en op het agterfte gedeelte tot aan den ftaart; zy zyn in eene ftrydige richting geplaatft, en zy zyn van eene donkere kleur. Van weêrzyde van den hals ziet men plaatfen van de grootte van een daalder, alwaar het hair in de rondte gefchikt is, en uit een middelpunt fchynt voort te komen, gelyk als ftraalen, wat fchuins naar den omtrek van een cirkel gericht.

De ftaart is langer dan by de meefte dieren van deze foort, en hy loopt uit in een kwaft hair.

De beenen gelyken naar die van het hert, maar zy hebben geene borftelhairen op de kniën; de voorfte zyn wat kleiner dan de agterfte. In plaats van fpooren boven de hielen is 'er flegts eene verhevenheid of knop.

In het algemeen nadert dit dier meer tot het ras der bokken dan tot eenige andere foorten. Indien het de tzeiran van KÆMPFER is, heeft het wyfje geene hoornen, of heeft dezelve flegts zeer klein. Men zal zig naauwkeuriger denkbeelden van zyne grootte maaken, door de maaten welken de Hr. KLOCKNER daarvan genomen heeft.

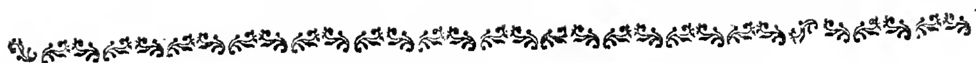
	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte des lichaams, langs den rug gemeeten, van het einde van den bek tot aan den ftaart.	5.	10.	8.
Hoogte van het voorftel.	3.	6.	9.
Hoogte van het agterftel.	3.	7.	8.
Lengte van het hoofd, van het begin van de neus tot aan de hoornen.	0.	9.	0.
Lengte van het hoofd tot aan de ooren.	1.	1.	0.
Lengte der ooren.	0.	8.	0.
Lengte der hoornen naar derzelver kromming gemeeten.	2.	2.	2.
Omtrek der hoornen by den kop.	0.	6.	7.
Omtrek des lichaams agter de voorfte beenen.	4.	0.	5.
Omtrek van het midden des lichaams.	4.	2.	6.
Omtrek voor de agterfte beenen.	4.	3.	4.
Hoogte der voorfte beenen, van de plant der voeten af tot aan de borft toe.	1.	11.	8.
Hoogte der agterfte beenen.	2.	3.	0.
Lengte van den ftaart.	0.	9.	5.
Lengte van de kwaft hair, aan 't einde van den ftaart.	0.	3.	3.

DE

NYL—GHAU MÂLE.

Tringuinon S.

DE NYL-GHAU (*).

Onder de verschillende dieren, die naar Europa gebragt zyn, en die oorspronglyk in heete landen t'huis hooren, kan de nyl-ghau, op *Pl. LVI* vertoond, eene bezitting van veel belang voor onze landen worden, indien men het zo verre brengen kan van hem hier te doen voortteelen, en 'er een huislyk dier van te maaken, gelyk vry waarschynelyk is, dat zal kunnen geschieden. Men ziet 'er werkelyk verscheiden in Engeland; de twee eersten wierden van Bombay gezonden aan Milord CLIVE in 1767; het was een mannetje en een wyfje, en zy teelden alle jaar. Eenigen tyd daarna zondt men 'er twee aan de Koninginne, die aan den Hr. HUNTER vergunde om hen eenigen tyd by hem te houden, om hen op zyn gemak te kunnen waarneemen. Die Geleerde heeft 'er eene zeer omstandige beschryving van gegeeven, waaruit ik zal overneemen alles wat ik 'er van zeggen zal; hebbende deze dieren nooit gezien, kan ik niet anders dan overschryven wat zulk een goed Waarneemer daarvan heeft gemeen gemaakt.

De nyl-ghau heeft veel van den stier en het hert; men zou zeggen dat hy van beiden is voortgesproten; zyn lichaam, zyne hoornen, en zyn staart, doen hem veel tot onze runderen naderen, en door het hoofd, den hals, en de beenen, gelykt hy sterk naar de herten. Zyn kleur is aschgraauw, dezelve strekt zig over het grootste gedeelte van zyn lichaam uit, en wordt voortgebragt door de verscheidenheid der kleuren van zyne hairen, die wit zyn aan den wortel, en zwart aan hun einde. De kleur is donkerer op het hoofd, en daar zyn zelfs eenige plaatsen die geheel zwart zyn, terwyl andere geheel wit zyn; hy is ook wit onder den buik, aan het binnenst der dyen, en in de deelen, die door den staart bedekt worden.

Zyn hair is in 't algemeen ruwer en sterker dan dat van ons groot vee. Dat 't welk boven op den hals en het begin van den rug is, is zwarter dan dat van het lichaam; het is ook langer en regter, en het maakt eene soort van styve en weinig dikke maanen. Het hair, dat den buik en het bovenste der dyen bedekt, is ook wat langer dan dat der zyden.

Zyne hoogte is van vier voeten; en dit is ook de maat van de lengte zyns lichaams, van de schouderen af tot aan den oorsprong van den staart toe; dus wanneer hy regtop staat, maaken zyn rug en zyne beenen drie zyden van een vierkant, waarvan de grond, daar hy op staat, de vierde maakt.

Zyn hoofd is lang en smal; zyne lippen, zo wel de bovenste als de onderste, zyn wit; de opening van zyn mond is vry groot; hy heeft zes baktan-

(*) Door den Hr. Prof. ALLAMAND.

den aan weêrzyde van elk der kaakbeenen, en vier ſnytanden aan ydere helft van zyn onderſte kaakbeen. De eerſte van die laatſten is zeer groot, en de anderen worden kleiner, naarmaate zy daar verder af zyn.

De opening der neusgaten is zeer lang, en in eene byna evenwydige richting met den mond; zy verwyderen zig aan hun voorſte einde.

Zyne oogen ſchynen eerſt donker-bruin, maar het hoornvlies, en 't geen men daar door kan zien, van naderby beſchouwende, meent men gepolyſt ſtaal te zien: de kleur van den regenboog is byna zwart, en de oogappel is een ovaal, waarvan de groote as horizontaal is.

Zyne ooren zyn zeer lang en breed; zy zyn wit op den rand en van binnen; zyn kop is bezet met twee hoornen, zeven duim lang, die in een ſtompen punt uitloopen; hunne baſis is driekantig, en een der hoeken van deze driehoeken is naar vooren, dus hebben zy van agteren eene platte zyde. Aan hunnen wortel zyn ringen of rimpels, in meer of minder getal, naar den ouderdom van het dier; de kleur dezer hoornen is byna zwart, en zeer ſchoon gepolyſt; zy loopen tevens opwaards, en een weinig voorwaards en naar buiten; zy zyn een weinig gekromd, en de holrondte der kromming is van binnen en een weinig voorwaards.

Daar is eene kleine verhevenheid tuſſchen de hoornen, die vermindert op het agterſte van het hoofd, en daar niet meer merkbaar is waar de hals begint.

De hals is lang en weinig dik, gelyk die van een jong hert, en wanneer het dier het hoofd opgeheven houdt, en men het geheel van zyne twee deelen beſchouwt, denkt men de figuur van een S te zien. Daar is aan de keel een groote witte vlak, aan de zyden en van onder dewelke een bosje lang zwart hair is.

Zyne beenen ſchynen geene evenredige dikte naar hunne lengte te hebben; zy zyn veel dunner dan die van onze runderen, maar evenwel minder dun dan die van onze herten. Hunne kleur is vry donker-bruin; daar is een witte vlak op hun voorſte gedeelte, byna onmiddelyk boven de hoeven. Daar is eene van dezelfde kleur, maar minder groot voor de ſpooren, die insgelyks van een bosje wit hair omringd zyn. De hoeven van de voorſte voeten zyn van eene lengte die onevenredig ſchynt te zyn.

Zyn ſtaart is zeer lang, en deszelfs beenderen bereiken het onderſte der billen; hy loopt uit in een kwaſt van lang zwart hair, vermengd met eenige witte hairen van dezelfde lengte. Van binnen is hy zonder hair, maar zyne zyden zyn met lange witte hairen bezet, het geen hem van verre een weinigje naar eene ſchryfpen doet gelyken.

Dit dier houdt veel van tarwebrood; hy eet haver, maar niet graag; hy verkieſt het gras, en zelfs het hooi boven denzelven; hy is evenwel niet gewend om hooi te eeten, want men verzamelt dat niet in de Indiën. Wanneer hy dorſt heeft kan hy een emmer waters ledig drinken; zyne uitwerpzelen hebben de gedaante van ronde balletjes, van de grootte als een notemuskaat; en hy looſt eene vry groote hoeveelheid tevens, en met een zeker geraas.

Hy onthoudt zig in het noordelyk gedeelte van Indoſtan by het land Cachemire; uit den naam welken de Indiaanen en Perſiaanen hem geeven, ſchynt het, dat zy hem onder de ſoort der runderen ſchikken, want het woord nyl-ghau betekent witte ſtier. Het is vry opmerkelyk, dat BERNIER de eenigſte Reisbeſchryver is die van dit dier geſproken heeft. Het is waar, dat men hen niet vindt in de boſſchen welke in die landen van den grooten Mogol zyn, die door de Europeaanen bezogt worden; maar die Vorſt houdt 'er voor zyn vermaak die hem van vry verre worden toegezonden, en hy verluſtigt zig ſomtyds, met hun, benevens andere dieren, voor zig als de revue te doen paſſeeren (*a*). In eene reis, welke de Vorſt AURENGZEB van Delhi naar Cachemire deedt, bericht BERNIER, die hem vergezelde, dat hy dikwils zig met de jagt op de nyl-ghaus vermaakte (*b*), dat men daar een groot getal van doodde, en dat de Koning hun vleeſch ten geſchenke gaf aan zyne Omerahs, het welk onderſtelt, dat het goed te eeten is (*c*).

VALENTYN ſchynt in zyne beſchryving der Ooſt-Indiën van de nyl-ghau te hebben willen ſpreeken, wanneer hy zegt, dat onder andere zeldzaame dieren, in het kaſteel van Batavia bewaard wordende, een dier is van grootte en kleur als eene Deenſche koe, maar minder zwaar, hebbende een ſpitſchen bek, van eene aſchgraauwe kleur, en gelykende naar een eland, waarvan hy den naam droeg; het was een geſchenk van den *Mogol*.

De nyl-ghaus ſchynen vry zachtaartige dieren te zyn, en die bygevolg ligtlyk tam gemaakt zouden kunnen worden; ten minſten die, welken de Hr. HUNTER gehad heeft, was zeer gemeenzaam; hy likte altyd de hand die hem ſtreelde, of hem brood gaf; nooit heeft hy gepoogd kwaad te doen met zyne hoornen. Hy hadt een fynen reuk, en maakte van dat zintuig veel gebruik; hy berook de perſoonen die tot hem naderden ſterk, gelyk ook het eeten en drinken dat men hem bragt: toen de Hr. HUNTER eens terpentyn-olie hadt aangeraakt, wilde hy het brood, dat hy hem aanboodt, niet ontvangen.

Deze dieren zyn dikwils in eene gelyke houding, als die, welke de gnou neemt, en van welke ik in de beſchryving van dat dier gewag gemaakt heb;

(*a*) Men brengt, zegt BERNIER, na de olyfanten, ook verſcheiden tamme gazellen, welken men tegen malkanderen laat vechten; ook nyl-ghaus, of graauwe runderen, die, naar myne gedagten, eene ſoort van elanden zyn; ook rhinoceroſſen, enz. *Voyage de* F. BERNIER, *Tom. II. pag.* 42. Amſt. 1699.

(*b*) De Koning nam byna dagelyks het vermaak van de jagt, dan eens op de kraanvogels, dan op de nyl-ghaus of graauwe runderen, gelyk zy deze ſoort van elanden noemen, *Ibid. Tom. I. pag.* 296.

(*c*) Zie hier op welk eene wyze die jagt geſchiede, volgens BERNIER. De jagt op de nyl-ghaus of graauwe runderen, welke ik gezegd heb dat eene ſoort van elanden zyn, heeft niet veel byzonders. Men beſluit hen in groote netten, welken men allengs toehaalt; en wanneer zy tot eene kleine ruimte gebragt zyn, treeden de Koning, de Omerahs, en de jagers, daar in, en dooden hen naar welgevallen, met pylen, halve pieken, ſabels, en korte roeren, en ſomtyds in zo grooten getale, dat de Koning vierdeparten aan alle de Omerahs ten geſchenke zendt, *Ibid. Tom. II. pag.* 245.

zy leggen zig op hunne voorste kniën, wanneer zy zig op eenig voorwerp met een vaart willen werpen; Milord CLIVE heeft dit aan eenige lieden laaten zien, met twee mannetjes tegen malkander te laaten vechten; men plaatste hen op een grooten afstand van een; zy bereidden zig tot het gevecht met op hunne kniën te vallen, en in die houdig gingen zy zeer driftig op den anderen aan, en toen zy op een afstand van eenige roeden by malkander waren, vielen zy met groote kragt van weêrskanten aan.

In hunne ritsigheid zynde kunnen zy zeer gevaarlyk worden, en daar was 'er een in een Perk, de grootste en schoonste die men in Engeland nog gezien hadt; een arbeider, die niet wist dat het dier by hem was, en die bygevolg niet voor hadt om het kwaad te doen, naderde de palissade van het perk; de nyl-ghau, die hem gewaar wierdt, wierp zig eensklaps tegen deze palissade, en dat met zulk een geweld, dat hy dezelve omwierp, en een zyner hoornen tot den wortel afbrak, en eenige oogenblikken daarna stierf.

Het wyfje van den nyl-ghau verschilt veel van het mannetje; zy is kleiner, haare kleur is geelachtig, en haare gedaante nadert tot die van de hinde; zy heeft geene hoornen; zy heeft vier mammen; men denkt, dat zy negen maanden draagt; zy werpt gemeenlyk maar één jong, somtyds heeft zy 'er twee, maar dat is zeldzaam; wanneer het mannetje jong is heeft hy dezelfde kleur als zyne moeder.

Men heeft gepoogd eene mannetjes nyl-ghau met eene hinde te doen koppelen, door hen in den bronstyd in het zelfde perk te besluiten, maar men heeft niet kunnen bemerken dat zy eenige neiging voor malkander hadden.

Men ziet uit de beschryving, welke ik straks gegeeven heb, dat de nyl-ghau door BERNIER ten onrechte eland genaamd is; hy heeft 'er de hoornen niet van. De Hr. PENANT heeft hem onder de gazelles of de antilopes gerangschikt (*d*), maar de broeder van den Hr. HUNTER, die een dezer dieren ontleed heeft, heeft hem van gevoelen doen veranderen, door hem te doen zien, dat de binnenste deelen te kennen gaven, dat het een onderscheiden en byzonder dier is. Het is spytig dat wy de waarneemingen van dezen bekwaamen Ontleedkundigen niet hebben. Zonder my op te houden over het geslacht, waartoe de Naamlyst-maakers dit dier zullen brengen, bepaal ik my, om te wenschen dat het ras zig in Europa moge kunnen voortplanten; dat zal, gelyk ik reeds gezegd heb, eene dierbaare vermeerdering van bezittingen voor ons zyn; dewyl zyn vleesch het getal onzer spyzen zal vermeerderen, en zyne onderwerpelykheid grond van verwagting schynt te geeven, dat men hem tot den arbeid zal kunnen gebruiken. Het is, na het runddier, het grootste en sterkste van alle de herkaauwende dieren, gelyk uit zyne afmeetingen blyken zal.

(*d*) Zyne witvoetige antilope, of antilope leucopus, schynt de nyl-ghau te zyn; zie zyne *Synopsis*, *pag.* 29.

	voeten,	duimen,	lynen.
Hoogte van het voorstel.	4.	1.	0.
Hoogte van het agterstel.	4.	0.	0.
Lengte van het begin van den hals tot aan den staart. .	4.	0.	0.
Omtrek des lichaams agter de voorste beenen. . .	4.	10.	0.
Lengte van het hoofd, van de basis der hoornen af tot aan het einde van den smoel.	1.	2.	9.
Lengte der hoornen.	0.	7.	0.
Omtrek der hoornen aan de basis. . . .	0.	6.	0.
Afstand tusschen de basis der hoornen. . . .	0.	3.	3.
Afstand tusschen hunne punten. . . .	0.	6.	3.
Lengte der ooren.	0.	7.	0.
Lengte van de voorste beenen. . . .	2.	7.	0.

DE KLIP-DAS (*).

Dewyl de Hr. DE BUFFON nooit gelegenheid gehad hadt om het dier te zien, het welk hier beschreeven wordt, zo konde hy niet anders dan melden, wat de Hren. PALLAS en VOSMAER, die het onderzogt hebben, daarvan hadden bericht. Ook heeft hy gemeend de afbeelding te moeten overneemen, welke zy daarvan gegeeven hebben; maar dewyl dit dier thans leevende in de Dieren-verzameling van *Blaauw-jan*, te Amsterdam, voorhanden is, by den Hr. BERGMEYER, die daar zelf eene zeer naauwkeurige aftekening van gemaakt heeft, hebben wy het laaten graveeren, (zie *Pl. LVII*), alwaar het dier vertoond wordt van ter zyde en van vooren gezien, deze afbeelding zal 'er een netter denkbeeld van geeven.

De Hr. DE BUFFON heeft gelyk gehad van het niet te plaatsen onder den caviai of cabiai; hy gelykt ook zeer weinig naar onze Alpische marmotten; dit is de reden, waarom wy hem den naam van klip-das gelaaten hebben, onder welken hy aan de Kaap de Goede-hoop bekend is. Die, welke thans te Amsterdam is, is de tweede welke de Hr. BERGMEYER leevende gehad heeft; de Hr. KLOCKNER heeft deze gelegenheden niet verzuimd van den eenen en anderen waar te neemen, en hy heeft de goedheid gehad van my mede te deelen het geen zy hem opmerkelyk aangeboden hebben; zie hier den inhoud dezer waarneemingen, welke ons deze soort van viervoetig dier vry wel zullen doen kennen.

De Hren. PALLAS en VOSMAER denken dat dit dier zig gaten onder den grond graaft, gelyk onze bergrotten en dassen; en zy besluiten dat, om dat zyne voeten voor deze werking schynen geschikt te zyn; maar uit die zelfde voeten te oordeelen, zoude men geneigd zyn te denken, dat hy 'er zig tot zulk een gebruik nooit van bedient, want, wel bezien, schynen zy niet geschikt om te graaven. Zy zyn van onderen bedekt met een zeer

(*) Door den Hr. Professor ALLAMAND.

zagt vel, en de vingers zyn met korte en platte nagels gewapend, die zig niet verder dan het vel uitſtrekken; dit wyſt niet zeer een dier aan, dat de aarde uitgraaft, om zig daar eene wykplaats te maaken. De Hr. Pallas zegt inderdaad, dat zyne nagels zo kort zyn, (of liever dat hy 'er geene heeft,) om dat zy in het graaven afſlyten tegen de rotſen, tuſſchen welken deze dieren zig onthouden; deze reden is vernuftig uitgevonden, maar zoude men niet met al zo veel rechts kunnen zeggen, dat de Natuur hen zulke korte nagels niet gegeeven heeft, dan om dat zy die niet noodig hebben om te graaven? Het is ten minſten zeker, dat die, welke te Amſterdam is, dezelve daar toe niet gebruikt; nooit ziet men hem in de aarde krabben of graaven.

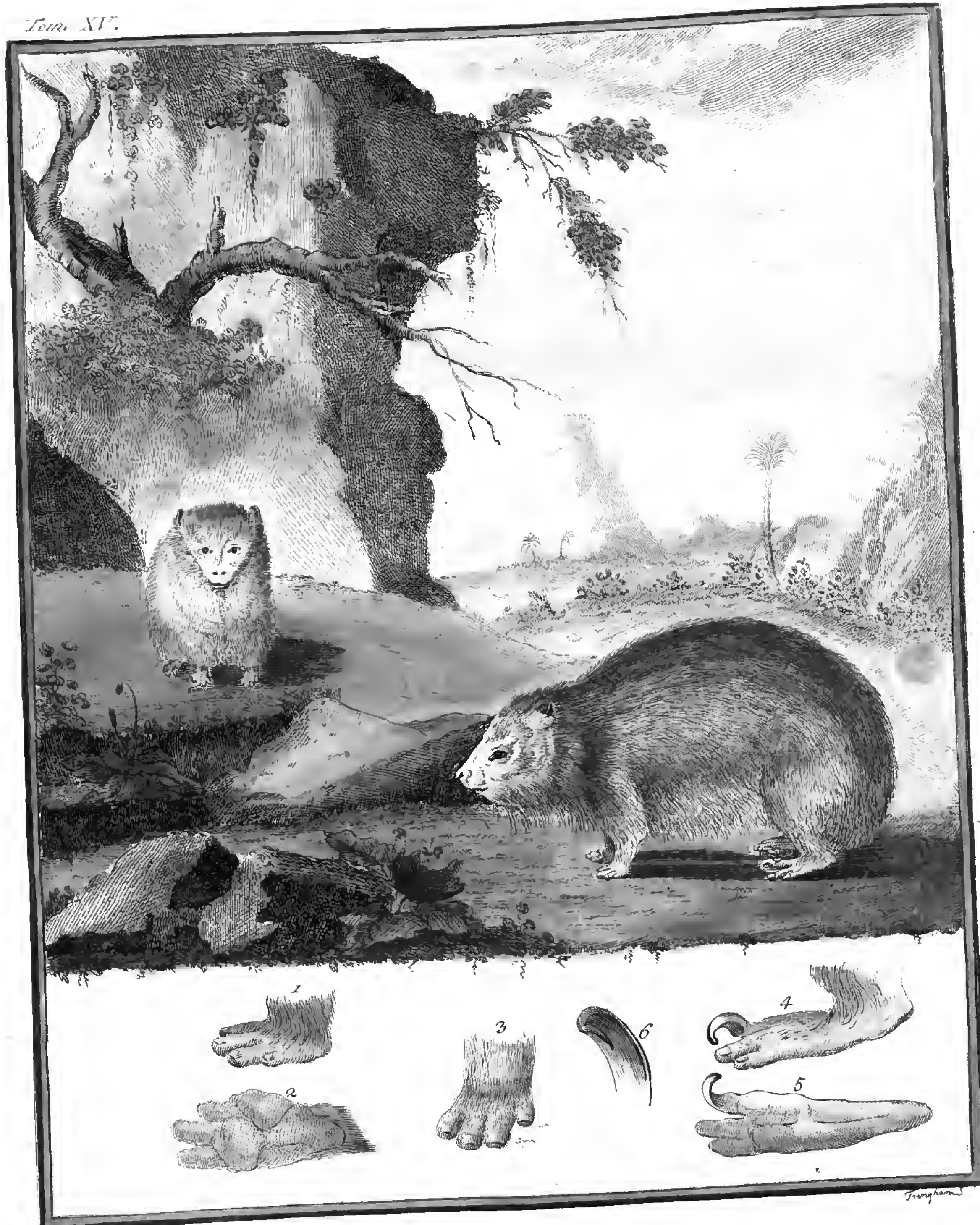
Om te beter te doen begrypen, welke de gedaante dier nagelen is, geeven wy in no. 1, 2, 3, van *Pl. LVII*, de afbeelding van de voorſte voeten, van boven gezien; no. 2 vertoont het onderſte; de nos. 4, 5 vertoonen de agterſte voeten van boven en van onderen; en in no. 6 laat men den grooten nagel zien.

De Hr. Vosmaer zegt, dat deze dieren traag zyn in hunne beweegingen; dat is ongetwyfeld waar van dat het welk hy gezien heeft; maar de Hr. Pallas bericht ons dat het geſtorven was door te veel te eeten; dus kan men billyk onderſtellen, dat het vet, waarmede hy overladen was, hem log en traag maakte; ten minſten die, welke de Hr. Klockner heeft waargenomen, zyn zodanig niet; integendeel zy zyn zeer vaardig in hunne beweegingen; zy ſpringen zeer luchtig van eene hoogte af, en komen altyd op hunne vier pooten neder; zy verkiezen op verheven plaatſen te zyn; hunne agterſte beenen zyn langer dan de voorſte, het geen maakt dat hun gang meer gelykt naar dien van het Indiaanſch varken, dan van eenig ander dier, maar zy hebben dien van het varken wanneer zy loopen.

Zy ſlaapen niet over dag; wanneer de avond valt begeeven zy zig in hunne neſten, alwaar zy zig in hooi rollen, zo dat zy daar geheel mede bedekt zyn. Men zegt, dat zy aan de Kaap hunne neſten in de klooven der ſteenrotſen hebben, alwaar zy zig een bed maaken van moſch en van bladeren van doorneſtruiken, die hun ook tot voedzel verſtrekken, gelyk ook andere bladeren, die niet vleezig zyn, ten minſten ſchynt die te Amſterdam daar de voorkeur aan te geeven, boven de wortelen en boven brood.

Hy eet niet gaarne nooten of amandelen. Wanneer hy kaauwt beweegt zyn onderſte kaakbeen zig, gelyk dat der herkaauwende dieren, ſchoon hy tot die klaſſe niet behoort.

Zo men over de geheele ſoort naar hem mag oordeelen, komen deze dieren niet zo ſchielyk tot hunne volle grootte als de Indiaanſche varkens. Toen hy gevangen wierdt was hy van de grootte van een rot, en was waarſchynelyk vyf of zes weeken oud; ſedert elf maanden, welken hy in dit land geweeſt is, heeft hy nog de grootte niet van een wild konyn, ſchoon zy tot die van onze tamme konynen uitgroeijen.

Bergmeijer ad vir. del.

KLIPTAS.

De hottentotten hebben veel achting voor eene soort van geneesmiddel, 't welk de Hollanders *dassen-pis* noemen. Dit is eene zwartachtige, drooge zelfstandigheid, van een vry slegten reuk, welke men in de klooven en holen van de rotsen vindt; men wil, dat dezelve aan de pis dezer dieren haaren oorsprong verschuldigd is. Deze dieren hebben de gewoonte, zegt men, van altyd op dezelfde plaats te pissen, en hunne pis laat deze zelfstandigheid agter, die droog wordt, en, mettertyd aangroeijende, een vast lichaam maakt. Dit is redelyk waarschynelyk; die welke te Amsterdam is, pist byna altyd in denzelfden hoek van zyn verblyf.

Zyn hoofd is klein, naar evenredigheid van zyn lichaam; zyne oogen hebben niet veel meer dan de helft der grootte van konynen-oogen; zyn onderste kaakbeen is wat korter dan het bovenste; zyne ooren zyn rond en weinig verheven; zy zyn met zeer fyn hair geboord, maar dat langer wordt naarmaate het den kop nadert. Zyn hals is meer hoog dan breed, en het is eveneens met het geheele lichaam; zyne voorste voeten zyn zonder hair van onder, en in kwabben verdeeld, gelyk men op de Plaat by no. 2. ziet. Van boven zyn zy bedekt met hair tot aan den wortel der nagelen. De Hr. VOSMAER zegt, dat zyne voeten naakt zyn; dat moet niet dan van het onderste gedeelte verstaan worden; wanneer hy loopt schynen de agterste beenen niet veel langer dan de voorste. Hunne voeten hebben slegts drie vingers, waarvan twee onder het gaan op de aarde rusten, maar de derde of de binnenste is korter, en van de twee anderen afgescheiden: welke beweegingen het dier moge maaken, hy houdt dezelve altyd opgehaald. Deze vinger is gewapend met een nagel, waarvan het maakzel zonderling is. De Hr. VOSMAER vergenoegt zig met te zeggen, dat 'er een gekromde nagel is (*a*). De Hr. PALLAS zegt 'er niet meer van, en de afbeelding, welken hy daarvan gegeeven heeft, doet denzelven niet kennen (*b*). Deze nagel maakt een gootje, waarvan de randen zeer dun zyn; zy naderen tot een, by hunnen oorsprong, en verwyderen zig in het voortloopen; dan krommen zy zig naar beneden, en vereenigen zig, in eene kleine punt uitloopende, die zig in de holte van het gootje uitstrekt tot byna in het midden; de nos. 4 en 5. van de Plaat zullen doen begrypen wat ik 'er van zegge, en de no. 6. vertoont dezen nagel wat vergroot, om de punt te doen zien waarin hy uitloopt. Deze nagels zyn zo geplaatst, dat de holte van dien van den regtervoet gedeeltelyk gedraaid is naar dien van den linkervoet, en gedeeltelyk naar omlaag: geplaatst aan het einde van den vinger, 't welk het dier altyd ophoudt, raakt hy nooit den grond daar het op gaat; het komt my niet waarschynelyk voor dat hy gemaakt is om de aarde agterwaards te werpen, gelyk de Hr. PALLAS vermoed heeft, zy zyn daar al te teder toe; de Hr. KLOCKNER heeft beter gezien welk hun ge-

(*a*) Die deze plaats voor den Hr. DE BUFFON vertaald heeft, vergist zig, met te zeggen, dat deze nagel aan den middelsten vinger zit; hy hadt moeten zeggen den binnensten vinger, gelyk in 't Hollandsch is.

(*b*) Zie *Spicilegia Zoolog. Fasc. II. Tab. III.* fig. 4.

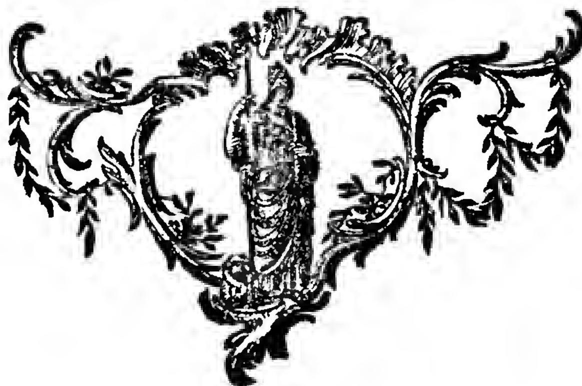
bruik ware; het dier bedient 'er zig van om zig te krabben en zig te ontdoen van de infekten of vuiligheden, welken hy hier of daar op zyn lichaam hebbe. Zyne andere nagels, zouden, uit derzelver maakzel te oordeelen, hem daar nutloos toe zyn. De Schepper heeft niet gewild dat eenig zyner fchepzelen gebrek hadt aan iets dat hem noodig ware om zig te bevryden van alles wat hem ongemak konde doen.

Men ziet op het lichaam van onzen klip-das eenige zwarte hairen, die wat langer zyn dan de andere; dit is eene byzonderheid die verdient opgemerkt te worden. Ik zou 'er echter met den Hr. PALLAS niet uit willen befluiten, dat deze hairen vergeleken kunnen worden by de doornen van het ftekelvarken; zy gelyken daar in 't geheel niet naar.

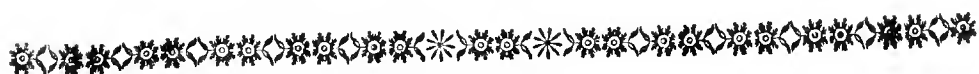
De lengte des lichaams van dit dier, 't welk de Hr. KLOCKNER te Amfterdam heeft waargenomen, is, van het einde van de neus tot aan den aars, van elf duimen, negen lynen; die, welken ik in het kabinet van onze Akademie heb geplaatft, is maar van tien duimen, maar die, welke door den Hr. PALLAS befchreeven is, was één voet, drie duim, en drie lynen lang, en de lengte van zyn hoofd evenaarde drie duimen en vier lynen; dat van den Amfterdamfchen was van drie en een half duim.

De wyfjes van deze dieren hebben maar vier prammen, aan weêrskanten twee; en zo zy verfcheiden jongen tevens werpen, gelyk zeer waarfchynelyk is, ftrekt dit tot eene nieuwe beveftiging van 't geen de Hr. DE BUFFON gezegd heeft (*c*), te weeten, dat het getal der tepels of prammen in alle foorten van dieren geene evenredigheid heeft met het getal der jongen, welken het wyfje moet voortbrengen en zoogen.

(*c*) Zie het Vde Deel van dit Werk, *bladz.* 59.

BE-

BESCHRYVING
DER STUKKEN
DIE IN HET KABINET DES KONINGS GEKOMEN ZYN, NA HET AFDRUKKEN DER ARTYKELEN TOT WELKE ZY BETREKKING HEBBEN.

No. MCCCXXXVI. *Eene verdroogde hand, welkers beenderen in turquoisen of steenen, veranderd zyn.*

Deze hand is in den staat der momien die zonder balzeming gedroogd zyn; het vel en alle de zagte deelen zyn zwart, ingedroogd, en zelfs weg op verscheiden plaatsen, alwaar zy de beenderen bloot laaten, en alwaar men ziet dat dezelve de kleur van een turquois hebben; daar is geen blyk van nagelen overig, maar men ziet in het vel de spleet in welke zy ingeplant waren; alle de leden der vingeren en de beenderen der voorhand zyn geheel; het kaaksgewyze beentje is het eenige van de handbeenderen, dat aan dezelve nog vast is. De evenredigheden van alle die beenderen toonen dat het de regterhand van eene volwassen vrouw is. Deze hand is te Clamecy in Nivernois gevonden. Het is niet te verwonderen dat deze hand wonderbaar voorkwam, aan de lieden van die plaats, die dezelve zorgvuldig bewaarden, wanneer wylen de Abt LE BOEUF, lid van de Koninglyke Akademie der *Inscriptions & Belles-lettres*, dit land doorreizende om nazoeking van oudheden te doen, dezelve voor het kabinet des Konings verkreeg; om meer dan eene rede verdient dezelve aldaar eene plaats. Dit stuk is in Nivernois gevonden, en zeer byzonder en zeldzaam, het zy men het aanmerke als een stuk van eene momie, of als een turquois, het is het eenige dat tot nu toe als een momie en turquois bekend is. Men wist dat de grond van de Cordeliers te Toulouse, de eigenschap heeft de lyken voor bederf te bewaaren, door hen als momien te droogen; men had in Languedoc turquoisen gevonden, maar men heeft nooit de kleur der turquoisen op de momies van Toulouse gezien, of van eenige andere plaats, en men heeft nooit de beenderen, van welke men in Languedoc en elders turquoisen maakt, met vleesch overdekt gezien, gelyk de momien. Het laatste lid der vingeren van de hand, die te Clamecy gevonden is; de twee leden van den duim, de vyf beentjes der voorhand, en het haaksgewyze beentje zyn bloot, en van eene blaauwe na het groen trekkende kleur, die meer of min donker is; men ziet dat die kleur in verscheiden beenderen doordringt, wyl men dezelve afgeschraapt heeft, om het na te

gaan; daar is reden om te denken, dat de beenderen, die met vleesch gedekt zyn, dezelfde verw hebben; ik heb dezelfde niet willen ontblooten, uit vrees de hand nog meer te misvormen.

No. MCCCXXXVII. *Nagel van eene buitengemeene grootte.*

Deze nagel is als eene schroef gedraaid, en een halve voet lang; zy heeft drie onregelmaatige in de lengte loopende oppervlakten, en drie verhevene en scherpe zyden, die opstaande graaten hebben, welke de verschillende plaatjes maaken, uit welke deze nagel bestaat, de omtrek is byna twee duimen. De Hr. Campenon, Geneesheer te Tonnerre, heeft dezelve aan het Kabinet gezonden; hy hadt deze nagel van de groote teen gesneeden, van eene vryster van vyf-en-zeventig jaaren; zy was sints twaalf jaaren den grooten aangroei van dien nagel gewaar geworden; de afzetting werd op eenen duim van den wortel gedaan, alwaar 'er meer dan vyftig kleine tepeltjes als wratten waren, zo groot als kleine erwten, en na by elkander als eene tros druiven.

No. MCCCXXXVIII. *Het vel van een jonge Negerin, zynde een klein kind.*

Dit vel is opgezet, en slegts vyftien duimen hoog, van de hiel tot de kruin van het hoofd, zeker is zy door het opzetten korter geworden, want zy is geheel zwart, en met wolle op het hoofd. Dit kleine beeld is met eenige sieraden van kraalwerk bekleed.

No. MCCCXXXIX. *Het ontvleescht hoofd van een Chineesch.*

Dit hoofd is in eene woestyn van Bucharien gevonden.

No. MCCCXL. *Ander ontvleescht hoofd van een Chineesch.*

Dit komt uit eene woestyn der Nagaïssche-Tataaren.

No. MCCCXLI. *Het ontvleescht hoofd van een Tataar.*

Dit hoofd is uit eene woestyn der Kalmukken. Deze drie zyn door den Hr. de l'Isle, lid van de Koninglyke Maatschappy der Weetenschappen, aan het Kabinet gegeeven. Ik konde geen kenmerk vinden, waardoor zy van de hoofden van onze natie onderscheiden zyn.

No. MCCCXLII. *Het geraamte van een ongeboren vrugt opgespuit.*

Men ziet op verscheiden deelen van dit geraamte takschietingen van opgespuite slagaders, die over het beenvlies loopen, en tot in de beenderen doordringen.

No. MCCCXLIII. *Gedeelte van een schouderbeen, in den ganschen omtrek van het been, afgevallen door eene beenvreeting.*

Dit gedeelte van het schouderbeen is drie duimen lang, ter plaatse alwaar het in eene punt eindigt; de omtrek is geheel ter lengte van negen lynen; dit stuk scheidde zich van het been van den linkerarm van een jongman van twintig jaaren, na dat hy een jaar ziek geweest was, door een gezwel aan dezen arm, de verettering en het beenbederf hadden het vleesch en een gedeelte van het been weggevreeten. De Hr. Thibault, Heelmeester te Moutier-Saint-Jean, een dorp in Bourgogne, twee mylen van de stad Montbard, die den zieken zes weeken bediend, en den

raad van den Hr. JULIEN, Geneesheer te Noyers, ingenomen hebbende, viel dit gedeelte van het schouderblad af, en in drie maanden en negen dagen, waren vleesch en been zo aangegroeid, dat de jongman in staat was om met zyne linkerhand het zwaarste akkerwerk te doen, even als of hem nooit iets gedeerd had. De Hr. THIBAULT zondt het afgevallen stuk van het schouderbeen aan Dom SEBELON, Benedictyner Monnik van de Abdy van Moutier-Saint-Jean, om het zelve in het kabinet van den Koning te plaatsen.

No. MCCCXLIV. *Opgespuit hoofd van een kind van drie jaaren.*

De Hr. MERTRUD, Heelmeester en Demonstrateur der ontleedkunde in den Koninglyken tuin, heeft, verscheide jaaren geleden, dit hoofd opgespuit, en het zelve aan het Kabinet gegeeven, 't welk zich tot heden toe goedgehouden heeft in een menging van brandewyn en water.

No. MCCCXLV. *Twee opgespuite armen van een kind van drie jaaren.*

Deze armen zyn teffens met het hoofd in het voorig nummer gemeld opgespuit, en ook zo goed bewaard.

No. MCCCXLVI. *Het hart met een gedeelte der groote vaten en der longepyp.*

Uit de grootte dezer stukken kan men besluiten dat zy uit een volwassen lichaam genomen zyn, egter ziet men 'er het eirond gat nog open, in de slagaderlyken buis van het eene einde tot het ander hol.

No. MCCCXLVII. *Eene menschlyke vrucht ter grootte van een duim.*

Het regterbeen ontbreekt aan deze vrucht, en het ander schynt niet geheel.

No. MCCCXLVIII. *Menschlyke vrucht ter grootte van een duim en drie vierde.*

De armen zyn byna zes lynen lang, van de oxel tot de punt der vingeren, de beenen vyf lynen en een half, van de knie tot het uiterste der teenen.

No. MCCCXLIX. *Andere menschlyke vrucht, byna van dezelfde grootte als de voorige.*

De kruin van het hoofd van deze vrucht is plat, en het geheele lichaam is zo ingetrokken, dat men de beenderen door het vel heen kan zien, gelyk in eene gedroogde momie.

No. MCCCL. *Manlyke menschenvrucht van omtrent twee duimen hoogte.*

De navelstreng, de moederkoek, het chorium en lamsvlies zyn 'er nog aan vast.

No. MCCCLI. *Menschlyke vrucht van omtrent vyf duimen en twee lynen hoog.*

Deze vrucht is een meisje; de armen zyn drie-en-twintig lynen lang, van het bovenst van den arm tot aan de punten der vingeren, en maar twintig van den oxsel tot aan de punten der vingeren; het been is twintig

lynen lang van de liefch tot de hiel, en twee duimen tot aan het eind der teenen.

No. MCCCLII. *Menfchlyke vrucht van vyf duimen twee lynen hoog.*

Deze vrucht is vrouwlyk; de opening der vrouwlykheid is 'er zeer wel in uitgedrukt, onder de verhevenheid van het hoofd van den kittelaar.

No. MCCCLIII. *Menfchlyke vrucht van elf duimen, drie lynen hoog.*

Deze is maar vier duimen en vyf lynen, van den aars tot de kruin; het is een meisje.

No. MCCCLIV. *Menfchlyke vrucht van dezelfde kunne en byna van dezelfde grootte als de voorige.*

Schoon de vruchtjes onder dit nummer en het voorige reeds groot zyn, zoude het bezwaarlyk zyn hunne kunne te onderfcheiden, indien men niet wift, gelyk ik te vooren zeide (*a*), dat in de menfchlyke vruchten de kittelaar der meisjes zo blykbaar is als de roede der jongens.

No. MCCCLV. *Eene monfteragtige menfchlyke vrucht.*

Het hart, de longen, enz. liggen onder de borft tegen de darmen, en andere ingewanden van den onderbuik, die alle van hunne bekleedzelen ontbloot, en buiten den buik liggen.

No. MCCCLVI. *Een eerftgeboren monfteragtig kind.*

Het is een meisje, dat in de geboorte geftorven is, fchoon de bevalling op den gewoonen tyd, en gelukkig voor de moeder gefchiedde. Het kind was zo kwalyk gemaakt dat het niet in het leeven konde blyven. De lever, de ingewanden, en een gedeelte der maag, zyn buiten het lichaam door eene natuurlyke buikopening; het bovenkaakbeen is naar boven gekeerd, en met den neus verward; daar is maar een oog, dat een weinig ter regter zyde boven den neus ftaat, en in eene vleefchklomp verward en als bedekt is; boven op het hoofd is de moederkoek met het vel zamengegroeid. Dit monfter is aan het kabinet gegeeven, door den Hr. Mertrud, Heelmeefter en Demonftrateur der ontleedkunde, by overleving in den tuin des Konings.

No. MCCCLVII. *Ander nieuwgeboren monfteragtig kind.*

Het is op den gewoonen tyd geboren, het heeft een vooruitfteekende ronde zak, die voor aan den hals vaft is. De middellyn van deze zak is negen duimen; zy is aan het voorfte deel van de longepyp vaft; zy bevatte hairen, en een lichaam dat eenigzins na een mismaakt hoofd geleek; digt aan de longepyp en by het begin van den ronden zak, zag men ook een klomp, die aan een groep ingewanden geleek. Dit monfter is een meisje, en is waargenomen en aan het kabinet gegeeven door den Hr. Morand, Geneesheer en Lid van de Koninglyke Akademie der Weetenfchappen.

No. MCCCLVIII. *Een ftuk van eene zamengroeijing uit den blindendarm uit een mans lichaam gehaald.*

Dit ftuk is uit het gafthuis van Nantes, aan den Hr. Morand den vader

(*a*) Zie het III Deel van dit Werk, *bladz.* 200.

gezonden in 1752; daar is een geschrift by, toonende dat het een gedeelte van eene zamengroeijing is die zeer groot was, dat zy vast was aan een been, en dat andere deelen van het zelve zamengroeizel kersensteenen bevatteden. Het stuk waarvan hier gemeld word, is een soort van likbal of égagropile, uit zeer fyne draaden bestaande, die geelagtig zyn, en het bedekt byna geheel een stuk been, dat van buiten zwartagtig is; alles is zeer ligt, en byna van eene platgedrukte gedaante.

No. MCCCLIX. *Stukken van eene galsteen.*

De geheele steen was vier duimen lang en drie duimen omtreks; de stukken, onder dit no. gemeld, maaken 'er het grootste gedeelte van; zy zyn roodagtig, en in het kabinet gelegd, door den Hr. SARRAU, gemeen Heelmeester des Konings, en Hoogleeraar der ontleedkunde in de Koninglyke Akademie van Schilder en Beeldhouwer. Hy had den steen uit een pypgezwel in de regterzyde getrokken, welk gezwel op eene algemeene geelzucht gevolgd was. Deze steen lag op de spieren van den onderbuik van eene vrouw van vier-en-zeventig jaaren, die door den Hr. SARRAU volkomen geneezen wierd. Zie *Mémoires de l'Académie royale de Chirurgie, Tom. I. pag.* 185.

No. MCCCLX. *Steen uit de galblaas van een man.*

Deze steen is in verscheiden stukken gebroken; de stukken by elkander liggende, ziet men dat hy rond geweest is, en een half duim middellyns had; hy heeft eene geelagtige kleur, behalven in het middelpunt, alwaar hy bruin is; men ziet de bykomende middelpuntige laagen uit welke deze steen bestaat, en die van de lossere deelen, die van het middelpunt na den omtrek gaan.

No. MCCCLXI. *Steen uit de nier van een mensch.*

Deze steen is bruin van kleur; hy is zeventien lynen lang, veertien lynen breed, en negen lynen dik; de oppervlakte is gekorreld; hy weegt vyf dragma's en twee-en-dertig greinen: zonder eene aantekening, die zegt dat hy uit de nier is, zoude ik hem aangezien hebben voor een steen der blaas, uit oorzaak van zyne regelmaatige gedaante.

No. MCCCLXII. *Steen uit de blaas.*

De oppervlakte van dezen steen is hobbelig en witagtig; zyne zwaarte is twee oncen, vier dragma's, en vyf-en-vyftig grein; hy is twee duimen en twee lynen lang, een duim en tien lynen breed, en dertien lynen dik. De Hoogleeraar RAU heeft denzelven uit een mans blaas gesneeden.

No. MCCCLXIII. *Andere steen uit de blaas.*

Deze steen gelykt in haare gedaante eene nier; hy is twee duimen en agt lynen lang; de oppervlakte is korrelig; men heeft denzelven in twee stukken gezaagd, om de middelpuntige laagen te toonen op de vlakten der doorsneeden; hy is digt, hard, en geelagtig; hy is een van die steenen, die men *murales* of muursteenen noemt.

No. MCCCLXIV. *Andere steen uit de blaas.*

Deze steen is dik en byna cirond; hy is twee duimen, negen lynen lang,

een duim elf lynen breed, en negentien lynen dik; hy is korrelig, en zelfs knobbelig op sommige plaatsen; hy is bruin van verw; hy weegt vyf oncen en twee-en-dertig greinen.

No. MCCCLXV. *Een zeer groote steen uit de blaas.*

De gedaante dezer steen is onregelmaatig, maar gerond; hy is eenigzins haakvormig, de grootste omtrek is negen duimen; hy weegt zeven oncen, zes dragmen, en negen-en-twing grein; zyne oppervlakte is glad; men ziet 'er verscheiden gaten in, het geen my deed besluiten hem te splyten, om deszelfs inwendig zamenstel te zien; door dit middel zag ik dat hy van binnen uit tweederlei stoffe bestond: in het middelpunt was het een muursteen, bruinagtig van kleuren, eirondagtig, die omtrent vier duimen en een half in zynen grootsten omtrek heeft. Deze kern is omgeeven van eene witte zelfstandigheid, die crystalagtig is, en met verscheiden gaten doorboord, die eenige lynen middellyns hebben, en tot in den kern doordringen, van welke verscheiden in elkander loopen; de omstandigheden, van welke de vorming van dezen steen afhing, zyn zeer veranderd geduurende de groeijing van denzelven, wyl hy uit twee, zeer van elkander verschillende stoffen bestaat. De steen is door den Graave DE TRESSAN uit Toul gezonden, die de goedheid had van 'er by te melden, dat hy uit de blaas van het lyk van eenen wyngaardenier genomen is, die vyf-en-veertig jaaren oud was, en niet ophield van werken, dan twee maanden voor zynen dood; op het laatst van zyn leeven was zyn pis met etter en bloed gemengd.

No. MCCCLXVI. *Steen uit de blaas die om een gedeelte van een spyker is.*

De stoffe van dezen steen is zagt, ten minsten de schorsch; hy is witagtig en eirond, hy is wat grooter dan eene noot, en bevat de helft van een spyker, wiens kop in een der zyden van den steen ingekorst is; de spyker loopt 'er schuins door heen, en komt 'er aan de andere zyde ter lengte van vyftien lynen uit; de lengte van den steen is byna dezelfde; de spyker is wat krom in het midden daar hy uit den steen komt; hy heeft twee derde lyns middellyn, en is zeer puntig; het is een yzeren spyker, van die soort die men *kleinste spyker* noemt; maar het kopje van den spyker is gemaakt uit een looden balletje, van omtrent twee lynen middellyns; het is reden om te denken dat dit balletje aan den kop van den spyker vastgemaakt was, om tot eene sonda te strekken, en dat de sonda in de blaas gevallen is, en zich eene steenagtige stoffe aangevoegd heeft.

No. MCCCLXVII. *Steen uit de voorhuid.*

Daar zyn 'er vyf van deze steenen van onregelmaatige gedaante, in verschillende grootte; de grootste zyn als een hazelnoot; zy zyn graauw van kleur, middelmaatig hard, en bestaan uit middelpuntige laagen; men heeft denzelven met vier andere gevonden onder de voorhuid van een jongen van twaalf jaaren; zy maakten een gezwel dat de pisbuis drukte en veel pyn veroorzaakte; men haalde ze uit door eene insnyding. Deze vyf hier

gemeld, zyn aan het kabinet gezonden, door den Hr. GIBIER, Geneesheer te Montbard in Bourgogne.

No. MCCCLXVIII. *Hair- of likbal* (égagropile) *uit een paard.*

Deze hairbal heeft omtrent twee duimen middellyns, en is omkleed met eene gladde, gepolyſte en gemarmerde korſt, die grys en bruin is. De Hr. VILLARS gaf dezelve in 1736 voor een hairbal van een paard.

No. MCCCLXIX. *Andere hair- of likbal van een paard.*

Deze is wat grooter dan de voorige, en heeft geen gepolyſte ſchorſch; de oppervlakte is ruw, en men voelt de punten der hairtjes uit welke de hairbal beſtaat.

No. MCCCLXX. *Andere hair- of likbal van een paard.*

Deze hairbal is zeer groot, en heeft meer dan vier duimen en een half middellyns; men heeft dezelve gevyld, om de binnenſte zelfſtandigheid te toonen, dat een ſoort van ros en zeer digt vilt is; men ziet 'er eenige middelpuntige laagen; de ſchorſch is effen. Deze groote hairbal en de voorige zyn uit Normandien gebragt, door wylen den Hr. MONNIER, lid van de Koninglyke Akademie der Weetenſchappen, Hoogleeraar der Wysbegeerte te Harcour.

No. MCCCLXXI. *Twee monſteragtige kalfskoppen.*

Deze twee koppen zyn aan het onderſte van den ſchedel aan elkander vaſt, doch wat ſchuinſch, zo dat 'er in de groep die zy zamen maaken maar een oor gezien word, aan de zyde der twee hoofden, die tegen de plaats van den hals over ſtond; zy hebben yder een oor aan de andere zyde.

No. MCCCLXXII. *Hair- of likbal van een os.*

De middellyn van dezen hairbal is omtrent anderhalf duim: zy is alom ruig door roſſe en gryze oſſenhairen, die geſchikt zyn als de hairen van eene mof.

No. MCCCLXXIII. *Andere hair- of likbal van een os.*

Deze hairbal is door een ſlager van Parys gegeeven, hy heeft meer dan derdehalf duim middellyns, men heeft denzelven in tweën verdeeld; de binnenſte ſtoffe is een bruin vilt, uit welke men zeer duidelyk hairen ziet ryzen; de ſchorſch is glad en bruin.

No. MCCCLXXIV. *Een gedeelte van een hair- of likbal van een os.*

Het is de helft van eenen hairbal, die weinig van den voorgaanden verſchilt, ſchoon hy uit Chandernagor gezonden is.

No. MCCCLXXV. *Een hair- of likbal van een os.*

Deze is geheel, en heeft eene bruine gladde ſchorſch, die als gepolyſt is; hy gelykt in de gedaante naar een ei, wiens grootſte middellyn meer dan twee duimen en een half hebben zoude; hy is uit Madagaskar gezonden door den Hr. COSSIGNY, Correſpondent van de Koninglyke Akademie der Weetenſchappen.

No. MCCCLXXVI. *Galſteen van een os.*

Deze ſteen is langwerpig, plat, en twee duimen lang, anderhalf duim

breed, en byna één duim dik; hy is ligt, zagt, van binnen rood, van buiten bruin. Hy werd in 1738 vereerd door den Geneesheer VILLARS.

No. MCCCLXXVII. *Steenen uit de blaas van een os.*

Deze ſteenen zyn van verſchillende grootte, maar de grootſte van welke onder dit no. geſproken word, hebben niet veel meer dan eene lyn; daar waren 'er zo veel in de blaas van een os, dat zy zamen meer dan twee ponden woogen; zy zyn grys van kleur; hunne uitwendige oppervlakte is glad en als gepolyſt; de verſcheiden laagen uit welke zy beſtaan, zyn ook glanzig. Deze ſteenen zyn gezonden door den Hr. BOURGELAT, ſtalmeeſter des Konings. Zie de *Mémoires de Mathématique & de Phyſique preſentés à l'Académie royale des Sciences.*

No. MCCCLXXVIII. *Hair- of likbal van een ram.*

Deze hairbal is byna volkomen rond; zyne grootſte middellyn is drie duimen en vyf lynen; men vond denzelven met vyf dergelyken in de pens van een ram van vier jaaren te Chandernagor, deszelfs ſchorſch is zo dun, dat zy veel hair bloot laat.

No. MCCCLXXIX. *Hair- of likbal van een ſchaap.*

Deze hairbal is onregelmaatig; deszelfs grootſte middellyn is anderhalf duim; deszelfs ſchorſch is bruin, ongelyk, en op verſcheiden plaatſen gekorreld.

No. MCCCLXXX. *Andere hair- of likbal van een ſchaap.*

Hy is kleiner dan de voorige, maar gelykt denzelven voor 't overige. Hy is by Bourdeaux gevonden, en door den Hr. GEOFFROY vereerd.

No. MCCCLXXXI. *Andere hair- of likbal van een ſchaap.*

Daar zyn 'er twee, een groote en een kleine; de groote heeft twee duimen en een half middellyns; hunne ſchorſch is bruin, en zelfs zwartagtig; zy zyn te Palnau gevonden, en door den Hr. RIGOLET, Paſtoor aldaar, vereerd.

No. MCCCLXXXII. *Andere hair- of likbal.*

De middellyn is ſlegts één duim en negen lynen; deszelfs ſchorſch is maar een vilt, dat digter is dan het binnenſte. Hy is van Quito gebragt door den Hr. DE LA CONDAMINE, lid van de Koninglyke Akademie der Weetenſchappen.

No. MCCCLXXXIII. *Andere hair of likbal.*

Deze hairbal is langwerpig, en heeft vier duimen en een half lengte, en omtrent twee duimen en een half middellyns. Hy beſtaat uit borſtels en niet uit hair; deze borſtels liggen na de einden van den hairbal.

No. MCCCLXXXIV. *Het onderkaakbeen van een wild varken.*

Dit kaakbeen is aanmerkelyk om zyne mismaaktheid; de drie voorſte kiezen en de linker ſlagtand ontbreeken, en men ziet egter op den rand van het kaakbeen geen blyk van tandkas; maar daar zyn eenige gaten en blyken van beenbederf op de zyden. De eerſte ſlagtand van de regterzyde ſtaat niet op zyn plaats, maar midden op het kaakbeen, vlak over den ſlagtand van dezelfde zyde; de tweede linker ſlagtand raakt met zyn eind

aan

van de eerste snytand van de regterzyde; dit kaakbeen is van Rheims gezonden, door den Hr. Saviot, Apothekar.

No. MCCCLXXXV. *De kop van een wild varken van Madagaskar.*

Deze kop is ontvleeschd; dezelve vergelykende met de koppen van onze wilde en tamme varkens, en van het Siamsche varken, vond ik dat dezelve meer overeenkwam in gedaante met den kop van het Siamsche varken, dan met de andere; terwyl de kruin van het hoofd zeer smal is by de dwarskammen van het opperhoofd, en dat het neusbeen breed is, maar het verschilt van de hoofden van alle andere varkens door de buiging van het jukbeen, die zeer veel uitsteekt, en door de bovenste beenagtige verlenging boven de verdikking welke de kassen der slagtanden maaken; deze verlenging is niet als eene kam, gelyk in de wilde varkens; zy is zeer verheven, en eindigt met knobbels; daar zyn ook zulke knobbels op de zyden van het neusbeen, vlak over de verlengingen der tandkassen. De slag- sny- en bak-tanden scheenen my toe veel naar die der wilde en gemeene varkens te gelyken, behalven in het getal der onder-baktanden; daar zyn vyf aan yder zyde, dus heeft dit varken van Madagaskar in alles maar veertig tanden, terwyl onze varkens 'er vier-en-veertig hebben; want daar zyn zeven baktanden aan wederzyden hunner kaakbeenderen.

No. MCCCLXXXVI. *Een monsteragtige vrucht van een varken.*

Deze vrucht heeft agt pooten, twee lichaamen en één hoofd; de lichaamen zyn aan de borst zamengegroeid.

No. MCCCLXXXVII. *Ander monsteragtige vrucht van een varken.*

Dit monster heeft twee lichaamen en agt pooten; de twee lichaamen zyn aan de borst vereenigd, daar is maar één hoofd, maar het agterhoofd is dubbeld; daar zyn twee ooren agter op het hoofd, en twee anderen op hunne natuurlyke plaats.

No. MCCCLXXXVIII. *Andere monsteragtige vrucht van een varken.*

Het hoofd van die vrucht is zeer klein, en heeft geen aangezicht; men ziet alleenlyk de twee ooren, die digt by elkander staan, en naar yder zyde uitsteeken; daar is tusschen de ooren slegts eene diepte met eenige verhevenheden, die voor bek en snuit verstrekken.

No. MCCCLXXXIX. *Andere vrucht van een monsteragtig varken.*

Deze vrucht is alleenlyk voor aan het hoofd mismaakt, de snuit is kort en dik, de onderlip maakt eene kin, de bovenlip loopt in een punt uit; en daar is maar één oog, dat is groot, en byna in 't midden van het aangezigt, een weinig naar de regterzyde, onder eene soort van snuit, die schuinsch aan de linkerzyde van het oog staat. Dit monster is van Martinique gezonden.

No. MCCCXC. *Andere monsteragtige vrucht van een varken.*

Deze vrucht heeft tusschen de twee oogen een hangende snuit, de bek is groot en kort, de bovenlip is ter regterzyde met haar uiterste omgekromd.

No. MCCCXCI. *Een monsteragtig hoofd van een eerstgeboren varken.*

De bollen der beide oogen raaken elkander, en zyn ten deele vereenigd; daar is eene vooruitsteekende snuit boven het dubbeld oog; de bek is kort en dik, de bovenlip eindigt in een punt.

No. MCCCXCII. *Eerstgeboren monsteragtig varken.*

De bek van dit varken is zeer kort en zeer mismaakt; de onderlip is verheven, en maakt eene soort van uitspringende kin, eindigende in een knobbeltje; daar is boven de neusgaten een soort van snuit, die voor den mond hangt.

No. MCCCXCIII. *Bezoardsteen uit een West-indisch varken.*

Deze bezoardsteen is plat, en heeft byna een duim middellyns en een half duim dikte; de eerste lagen zyn in verscheiden stukken verdeeld; deszelfs oppervlakte is wit of witagtig en knobbelig. De stoffe van dezen vermeenden bezoard scheen gelyk aan die van den muursteen der blaas.

No. MCCCXCIV. *Andere bezoards van West-indische varkens.*

Deze bezoards zyn niet grooter dan erwten; zy hebben verscheiden hoeken; hunne oppervlakte is grys, en gelykt naar die van grof zand, dat in de blaas gepolyst is; zy zyn drie in getal: ik heb 'er een gebroken, die had maar eene schors, die niet dik is, van steenagtige stoffe, gevormd uit verscheiden laagen, het overig binnenste is vervuld met eene kern van bruine stoffe, die naar aarde gelykt; deze bezoards zyn uit Peru gezonden, met die welke onder het voorig no. vermeld is.

No. MCCCXCV. *Bezoard van een varken.*

De lengte van dezen bezoard is zeventien lynen, en elf lynen en een half middellyns; hy weegt vier dragmas, en zes-en-zestig grein; deszelfs buitenste oppervlakte is vuil-wit, en gelykt aan die van een steen, die door het water gerold is; de bezoard is dwars doorgebroken, en men ziet in die breuk dat de binnenste stoffe grys is, naar het bruine trekkende; hy bestaat uit glanzende spiesjes, die van het middelpunt naar den omtrek loopen, en zeer digt by elkander, behalven eene ruimte van vier lynen middellyns; in het middelpunt van den bezoard, alwaar de spiesjes in eene bruine stoffe gemengd zyn, en eenige ruimte onderling overlaaten, zyn eenige middelpuntige kringen, die de verscheiden trappen der groeijing van dezen bezoard aantoonen; hy is van Peru gezonden onder den naam van een tam varkens bezoar.

No. MCCCXCVI. *De ontvleeschde kaakbeenderen van een hond.*

Het onderkaakbeen heeft maar vyf baktanden aan de regterzyde, en vier aan de andere; daar ontbreeken in dit kaakbeen de twee eerste baktanden der regterzyde, en de drie eersten der linkerzyde, maar daar zyn twee snytanden meer, die boven den laatsten snytand op een na van yder zyde staan; daar is ook eene overtallige hondstand meer op de buitenzyde van den waaren hondstand der regterzyde; nog zyn 'er drie overtallige snytanden in het opperkaakbeen, die op de waare snytanden geplaatst zyn; en twee overtollige hondstanden agter de waare.

No. MCCCXCVII. *Monsteragtige jonggeboren hond.*

Deze hond heeft geen schulp aan het regteroor; men ziet geen blyk van neus, maar daar is op het voorhoofd een vooruitsteekende snuit, die een halve voet lang is, en eindigende aan zyn uiterste met twee ronde openingen, die door een middelschot gescheiden zyn, gelyk neusgaten; onder het begin van dezen snuit is eene diepe breede holligheid, onder welke men eenen bal van twee lynen middellyns ziet, die een oog verbeeld, onder dien bal is een gat dat in den mond uitkomt. Dit monster is een half voet lang, gemeeten van den bek tot aan het begin van den staart; het is van Napels gezonden door den Hr. TAITBOUT, Consul van Vrankryk.

No. MCCCXCVIII. *Andere jonggeboren monsteragtige hond.*

Deze vrucht is byna van dezelve grootte als de voorige; en gelykt dezelve door de meeste mismaaktheden; zy heeft ook een snuit op het voorhoofd, en eenige blyk van neusgaten aan het eind van denzelven, en ook eene holligheid, en den oogbol onder deze holligheid, maar daar is geen gat onder het oog.

No. MCCCXCIX. *Andere jonggeboren monsteragtige hond.*

Deze vrucht heeft een zeer mismaakt hoofd; de onderlip is in twee deelen verdeeld, die zich ter regter- en linker-zyde verwyderen: men ziet noch bovenlip noch neus; daar is maar één oog, dat boven het aangezicht in het midden staat; het hoofd is klein en rond, zonder blyk van ooren; dit monster is vyf duimen en een half lang, van den top van het hoofd tot aan het begin van den staart.

No. MCD. *Jonggeboren monsteragtige kat.*

Dit monster heeft deelen te veel, hy heeft een dubbeld agterlyf, dat ter plaatse van het schaambeen aan zynen buik gehegt is; aan dit tweede gedeelte, dat geen staart heeft, en een tweede dier vertoont, dat uit den buik van het eerste komt, doch als agteruit komende, ziet men reeds de agterdeelen en de billen.

No. MCDI. *Andere jonggeboren monsteragtige kat.*

Deze kat heeft twee lichaamen en agt pooten; de twee lichaamen zyn aan de regterzyde der borst en buik van de eene kat zamengegroeid, en door de linkerborst en buik van de andere.

No. MCDII. *Andere jonggeboren monsteragtige kat.*

Daar zyn voor de borst van dit monster vier overtollige pooten, twee voor- en twee- agterpooten; de voorpooten zyn aan het voorste gedeelte der borst vast, en naar vooren gestrekt; deze twee beenen zyn door de armen en elleboog vereenigd; de twee overtollige agterbeenen zyn aan een agterdeel, dat ook overtollig is, vast; dit agterdeel is met zyn binnenste deel aan het agterste deel der borst vast, en toonde eenige blyken van vrouwlyke teeldeelen; deze twee pooten staan naar agter. Dit monster is zeer byzonder, en is aan het kabinet vereerd door den Hertog DE LA VALLIERE.

No. MCDIII. *Andere jonggeboren monsteragtige kat.*

Dit monster heeft twee hoofden, twee lichaamen en vier beenen; de

hoofden zyn met de regterzyde van het eene tegen de linkerzyde van het ander zamengegroeid, zo dat 'er maar één oor en één oog aan yder zyde der groep is, maar de bek is dubbeld, en daar zyn twee monden; de twee lichaamen zyn tot den navel vereenigd door de regterzyde van het eene lichaam en de linkerzyde van het ander.

No. MCDIV. *Andere jonggeboren monsteragtige kat.*

Deze kat heeft twee hoofden, die met de regterzyde van de eene aan de linkerzyde van de andere der groep, welke deze twee hoofden maaken, zamengegroeid zyn; maar daar zyn twee bekken of smoelen, de regter is kleiner dan de linker; de lippen en de mond zyn mismaakt; het linkeroog van het eene hoofd schynt met het regteroog van het ander zamengesmolten.

No. MCDV. *Andere jonggeboren monsteragtige kat.*

Deze kat gelykt naar die van welke in het voorige no. gewaagd is, door dien zy twee hoofden heeft, maar zy verschilt van dezelve door de bekken of smoelen, die regelmaatiger zyn, en wat verder van elkander af, zo dat het linkeroog van het eene hoofd, maar door de buitenhoek van het regteroog, aan het ander raakt.

No. MCDVI. *Vrucht van een hert.*

Deze vrucht is vyf duimen lang, van de kruin tot aan het begin van den staart; het is een mannetje, de uiterlyke deelen der voortteeling zyn reeds zeer blykbaar.

No. MCDVII. *Andere vrucht van een hert.*

Deze vrucht is vyf duim en een half, van de kruin van het hoofd tot aan het begin van den staart, die agt lynen lang is, het is een wyfje; de vier tepels zyn zeer zigtbaar; de ooren zyn vier lynen.

No. MCDVIII. *Een bezoard van een hert.*

Deze bezoard is eirond; zyn grootste middellyn is een duim negen lynen, en de kleine dertien of veertien lynen; de oppervlakte is ongelyk, grys en geelachtig gevlakt; zy weegt een once, drie dragma, en veertig greins. Hy is uit Quito gebragt door den Hr. DE VERGENE, Ingenieur van de Zeevaart.

No. MCDIX. *Een mismaakt gewei van een hert.*

Dit gewei is aan het voorhoofdsbeen vast; ik geloof dat het van een driejaarig hert is, want het heeft twee welgemaakte spiesen, en die reeds moesten afgevallen zyn, wyl 'er alreeds een nieuw groeizel van drie duimen is; de ronde randen van dit nieuw groeizel staan onder den stam, en hebben meer middellyns; yder der scheuten van het nieuw groeizel is naar boven gekromd en onregelmaatig gerigt; zy zyn met hunne schors bekleed, zo wel als haare steunen of graagen, die onder de stammen der hoorens zyn; hunne paarlen maaken groote knobbels van eene zeer onregelmatige gedaante; deze nieuwe spiesen zyn zes of zeven duimen lang. Dit byzonder gewei is van een hert dat op een der jagten des Konings gevangen, en op bevel van Z. M. in het kabinet gebragt is.

No. MCDX. *Een nieuwe groei van een damhert.*

De stammen der hoorns van dit nieuwe groei zyn maar vyf of zes duimen

lang, en hebben vyftien of agttien lynen middellyns, zyn rond aan hun eind, ieder heeft maar de groote fcheut, die omtrent drie duimen lang is, en een duim middellyns heeft. Die nieuwe groei is met zyne fchors bekleed, en in moutwyn zo wel bewaard, dat het nog zyne natuurlyke zagtheid heeft; ik weet niet of het een gewei was dat nog niet volgroeid was, toen het dier gedood wierd, of het niet een mismaakte gedaante zoude gehad hebben, als zodanig is het aan het kabinet gebragt. Dit damhert was in zyne tweede verwisfeling van hoorns; het was gevangen te Garenne de Seve, aan den kolk de Angle, door den Hr. Champienet.

No. MCDXI. *Een mismaakt hoofd van eenen rheebok.*

Dit hoofd is van eenen volwasfen rheebok; het gelykt naar die van andere rheebokken door zyne grootte en gedaante, integendeel is het gewei zeer dik en van eene buitengemeene gedaante; de graagen of fteunzels raaken elkander; zy hebben twee duimen negen lynen middellyns, ook dienen zy niet tot bafis van eenen tak; zy hebben yder verfcheiden fcheuten, die uit den graag komen; daar zyn 'er zes op den regter-hoorn, en vyf op den linker; deze fcheuten ftaan in het rond, zo dat 'er zeven zyn die eene foort van kroon maaken, de vier andere ftaan in het middelpunt der kroon, en met hunne punten naar agter geboogen; de grootfte fcheuten ftaan een half voet boven den graag, zy zyn alle met groote knobbels, die meer naar been-uitwasfen dan naar paarlen gelyken, bezet. Dit byzonder gewei is onder alle mismaakte geweïen van rheebokken, waarvan in dit werk gefproken is, zeer aanmerkelyk, en is aan het kabinet gegeeven door den Marquis de Courtenvaux.

No. MCDXII. *Nieuwgeboren monfteragtige haas.*

Dit monfter heeft twee lichaamen, die aan de borft vereenigd zyn, door den hals en bek, zo dat de twee hoofden maar een ronde klomp maaken; daar zyn maar drie ooren, en tusfchen twee van die twee ooren, die uit twee hoofden fchynen te komen, ziet men eenige blyken van eenen mond, die zeer klein is; de twee lichaamen zyn aan den navel gefcheiden, en hebben yder hunne vier pooten en ftaart.

No. MCDXIII. *Ander jonggeboren haazen-monfter.*

Dit monfter is dubbeld van den navel tot aan het agterftel, zo dat 'er twee fchoften, zes pooten, en twee ftaarten zyn.

No. MCDXIV. *Een monfter-vrucht van een konyn.*

Deze vrucht is byna volwasfen, en beftaat uit twee lichaamen, die aan het voorfte deel van den buik, de borft, en hals vereenigd zyn; daar is maar één hoofd, dat aan het agterhoofd dubbeld fchynt, alwaar twee overtollige ooren zyn, de eene tegen de andere geplaatft.

No. MCDXV. *Een jong konyn, dat zonder hair geboren is.*

Schoon dit konyn meer dan een half voet lang is, van den mond tot aan het begin van den ftaart, is het vel op alle de deelen van het lichaam naakt, behalven aan de zoolen der vier voeten, die zeer duidelyk hair hebben.

No. MCDXVI. *Steenen, die in de blaas van verscheiden rotten gevonden zyn.*

Deze steenen zyn van verschillende grootten en gedaanten; de grootste hebben ten hoogsten drie lynen en een half in hunne grootste lengte; zy zyn bruin of geelagtig, met blinkende puntjes gestekeld; de meeste zyn plat en vierkant. De Hr. MORAND, regeerend Geneesheer van de Faculteit te Parys, lid van de Koninglyke Akademie der Weetenschappen, heeft deze steenen aan het kabinet vereerd, en eenen brief in de *Mercure de France* geplaatst, die de waarneemingen bevat omtrent deze steenen der rotten; volgens deze waarneemingen zyn 'er van twintig oude rotten de helft die den steen of eenig ander ongemak in de piswegen hebben; de wyfjes zyn 'er minder aan onderhevig dan de mannetjes. Het zamenstel dezer steenen verschilt van die welken zich in andere dieren bevinden, en die eenen ronden kern hebben; daar is in het midden der steenen van de rotten een vierkant en zeer dun blaadje, welks hairen en zyden schynen op het uiterlyk aanzien aan vierkante steenen te behooren; langwerpige zandsteentjes hebben zig met menigten om den kern opgehoopt, en geeven denzelven verscheiden gedaanten. Zie *Mercure de France*, *avril* 1749, *pag.* 85, *& suiv.*

No. MCDXVII. *Het vel van eene rot van Canada.*

De beenderen van het hoofd, den staart, en de pooten, zyn aan dit vel vast; het is opgezet, en in dien toestand gelykt dezelve genoeg naar onze water-rotten, om te doen denken, dat die van Canada van dezelfde soort zyn als de onze; die welkers vel ik beschryf, was van dezelfde grootte met onze water-rotten, en kwam met dezelve in de evenredigheden van het lichaam overeen, en voornaamlyk met den staart en ooren, die het aanmerkelykst zyn in deze soort, door het getal en de plaats der tanden, en der vingeren, en door de lengte en hoedanigheid van het hair (*b*), dat egter misschien wat fynder is, maar de kleuren verschillen zeer veel; het hair van het vel van welk ik spreek, is op het grootste gedeelte van het lichaam wit; daar is eene bruine vlak boven het regteroog, en andere dergelyke vlakken van dezelfde kleur op den hals; de rug is ook van dezelfde kleur; de billen en het eigentlyk gezegde kruis, zyn ros, als ook een gedeelte van den staart; de punt van den staart is wit, gelyk alle de andere deelen van het lichaam, behalven die welke bruin of ros zyn; het hair van de punt van den bek en der pooten is glanzig wit.

No. MCDXVIII. *Het vel van eenen bèver.*

Dit vel is opgezet, men heeft 'er de beenderen van het hoofd en de pooten aangelaaten; het is van een jong dier, want het is maar anderhalf voet lang, van de punt van den bek tot aan het begin van den staart.

No. MCDXIX. *Het vel van een agouti.*

Men heeft in dit vel de beenderen van het hoofd en der pooten gelaaten; het vel is opgezet en zo gesteld, dat het dier eene goede houding

(*b*) Zie het VII Deel van dit Werk, de *beschryving van de water-rot*, *bladz.* 214.

heeft; het is zo groot niet dan dat het welk ter beſchryving van den agouti gediend heeft, (*zie het VIII Deel van dit werk*, *bladz.* 220, en de afbeelding, *Pl. L*). Deszelfs lengte, gemeeten van den bek tot den aars, is maar byna dertien duimen; daar zyn groote verſchillen in de kleuren van het hair dezer twee dieren. Deze laatſte is byna geheel zwart op het agterdeel van den rug en op het kruis. Het onderſte van den hals, de borſt, de buik, zyn bleek-ros, de geheele voorpooten en het voorſte deel der agterpooten zyn donker-ros.

No. MCDXX. *Het vel van eene genet-kat.*

De beenderen van het hoofd en der pooten zyn aan dat vel vaſt; het is opgezet, en byna even zo groot als de genet, die ten onderwerpe der beſchryving van dit dier gediend heeft. *Zie het IX Deel van dit werk*, *bladz.* 206, *Pl. XXXVI.*

No. MCDXXI. *Ongeborene rouſſette.*

De navelſtreng, de moederkoek, het net en lamsvlies zyn aan deze vrucht vaſtgehegt, die tien duimen vlugts heeft; men ziet reeds eenige tanden, en alle de nagels zyn welgevormd; het ſchynt my toe een wyſje te zyn; men heeft het van het eiland Bourbon gezonden, en word in wyngeeſt bewaard.

No. MCDXXII. *Een kabaſſou.*

Deze kabaſſou is van dezelfde ſoort als die welke ten onderwerpe voor de beſchryving van dit dier gediend heeft, (*zie het X Deel van dit werk*, *Pl. XL*, *en bladz.* 170), maar hy is grooter; hy heeft ten minſten dertien duimen lengte van de punt van den bek tot aan den ſtaart, ſchoon deze in beide dieren even lang is.

No. MCDXXIII. *Een cayopollin.*

Deze is gedroogd, het is een mannetje, even als die welke ten onderwerpe der beſchryving van den cayopollin gediend heeft, (*zie het X Deel van dit werk*, *bladz.* 236), want hy is meer dan elf duimen lang van de punt van den bek tot aan het begin van den ſtaart. Hy ſcheen my toe ook boven op het lichaam donker-kaſtanje-kleur te zyn, en van onder zo bleekgeel niet. Dit dier en de kabaſſou van het voorige artikel zyn aan het kabinet vereerd door den Hr. DE BONBARDE.

No. MCDXXIV. *Eene dubbele hoorn van eenen rhinoceros.*

Deze twee hoornen raken elkander aan hun grondſtuk, de eene is byna regt, en de andere krom; deze laatſte is de langſte en de voorſte, onderſteld zynde, dat de verhevenheid naar vooren moet ſtaan, gelyk in de enkelde hoorns van dit dier; daar is negen duimen en een half afſtands tuſſchen de uiterſten der hoornen; het langſte heeft een voet en een half, en een voet en tien duimen omtreks aan deszelfs baſis; de andere is vyftien duimen lang, en heeft een voet en zeven of agt duimen omtreks aan den baſis; deze is aan de zyde zamengedrukt, zo dat 'er eene in de lengte loopende rib op de voor- en agter-zyde gezien word; de groote hoorn heeft ook eene graat van agter; beiden zyn zy bruin.

No. MCDXXV. *Likbal van eenen bison.*

Deze likbal heeft byna twee duimen en een half middellyns; de schors is bruin, de innerlyke stoffe heeft ook eene bruine kleur, die egter donkerder is.

No. MCDXXVI. *Groote likbal van eenen bison.*

Deze is plat, deszelfs grootste middellyn is meer dan vier en een half duim, voorts gelykt zy aan de voorige.

No. MCDXXVII. *Tanden van eenen tapir.*

Deze tanden zyn in eenen beker, ten getale van vier, onder den naam van, *tanden van de maypouri*, die het zelve dier is als de tapir; van deze vier tanden zyn twee kiezen, die byna vierkant zyn; hunne basis heeft eene dwarsse groef; zy zyn negen lynen lang, van vooren tot agter gemeeten, op de hoogte van den rand, en agt lynen breed; de twee andere verschillen zeer veel van de kiezen, en zyn byna rolrond; zy hebben zes lynen middellyns aan hunne grootste plaats; het kunnen slegts snytanden zyn, indien zy van den tapir komen; om dat dit dier maar deze twee soorten van tanden heeft.

No. MCDXXVIII. *Het hoofd van een jong rivierpaard.*

Dit hoofd is ontvleeschd, en één voet en tien duimen lang; de maaten der snytanden en slagtanden vind men in de beschryving van het rivierpaard, (*zie het XII Deel van dit werk, bladz.* 67, *en volgende*). De Hr. ADANSON, lid van de Koninglyke Akademie der Weetenschappen, had my dit hoofd laaten zien, dat thans behoort aan het kabinet, door de koop die de Koning gedaan heeft van de verzameling van Natuurlyke Historie, welke de Hr. ADANSON uit Senegal medegebragt heeft.

No. MCDXXIX. *Draad uit de zenuw van een rendier gemaakt.*

Deze draad is dubbeld en getwernt; zy is blaauwagtig wit en glanzig als zyde; de Hr. TESDORF zond dezelve.

No. MCDXXX. *Een hoorn van de corine.*

Deze hoorn is in het *XII Deel van dit Werk*, *Pl. XXXIII*, *fig.* 5, afgebeeld; zy is vier duimen en agt lynen lang, en heeft agt duimen omtreks aan haaren basis; zy is door den Hr. ADANSON uit Senegal gebragt.

No. MCDXXXI. *De twee hoorns van een koba.*

Deze hoorns zyn anderhalf voet lang, en hebben agt duimen omtreks aan den basis, zy verschillen weinig van die welke afgebeeld zyn in het *XII Deel van dit werk*, *Pl. XXXIII*, *fig.* 2.

No. MCDXXXII. *Een hoofd van een kob.*

De beschryving van dit hoofd vindt men in het *XII Deel*, *bladz.* 183; het is afgebeeld in *Pl. XXXIII*, *fig.* 1, van het zelve Deel. De Hr. ADANSON heeft dit hoofd van een kob, en de in het voorig no. gemelde hoornen van den koba uit Senegal medegebragt.

No. MCDXXXIII. *Eene groote bezoard.*

Deze bezoard weegt één pond, veertien oncen, en zeven dragma; zy is drie duimen en zeven lynen hoog, en heeft op haar dikste elf duimen omtreks;

treks; haare gedaante is onregelmaatig; zy heeft intusschen drie in de lengte leggende oppervlaktens, eene knobbelige aan eene der einden, en aan de andere eene groote holle gepolyste oppervlakte, die aantoont, dat deze bezoard tegen eene andere in het lichaam van het dier, die het voortbragt, aangelegen heeft; de stoffe is olyfkleurig en bleek; de oppervlakte is gekorreld met grove platte korrels, de bovenste laag is geschraapt, en men ziet in de plaats der breuk dat zy drie lynen dik is, en uit andere dunnere laagen bestaat; de buitenste oppervlakte der tweede laag heeft duidelyker korrels dan de eerste. Deze bezoard gelykt eenigzins naar die van den rhinoceros, en zy kan niet dan van zulk een groot dier komen, *zie het XI Deel van dit werk, bladz.* 124.

No. MCDXXXIV. *Andere bezoard.*

De gedaante dezer bezoard is zeer regelmaatig, en komt na aan het eirond, maar is een weinig plat op de tegen over elkander staande zyden. Zy weegt drie oncen, zes dragmen, en dertig grein; zy is twee duimen lang, één duim en zeven lynen breed, en één duim en een half dik; de eerste laag is op verscheiden plaatsen gebroken, en de overig gebleeven deelen zyn zeer dun, knobbelig met kleine gryze korreltjes; de plaatsen van de tweede laag, die ontbloot zyn, zyn olyfkleurig, en haare oppervlakte is gepolyst; deze bezoard is dieper ingebroken, om het inwendig zamenstel te zien, men kan de stukken der laagen, uit welke zy bestaat, opneemen, welker oppervlakte en inwendig zamenstel grys is; zy is aan het kabinet vereerd door den Hr. DE LA PORTE, oud en eerste Commis der Zeevaart.

No. MCDXXXV. *Andere bezoard.*

Deze bezoard is van Peru gezonden, zy was in gouddraadwerk gevat; zy is plat eirond, in de lengte is haare grootste middellyn vyftien lynen, en is agt lynen en een half op haare breedst, en zeven lynen dik; zy weegt drie dragmen, en vyf-en-twintig grein; haare oppervlakte is eene bleeke olyfkleur; zy heeft platte knobbeltjes, gelyk die men op de steenen der blaas ziet.

No. MCDXXXVI. *Andere bezoard.*

Deze bezoard is zeer aanmerkelyk door haare regelmaatige gedaante, het is een kogel van veertien lynen middellyns; zy weegt een once, twee dragmen, en vyf-en-zestig greinen; de oppervlakte is grys met eenige bruine vlakken, die een weinig knobbelig zyn, het korrelige van deze vlakken, en het witagtige polyst van den bol, doen my hem voor eenen bezoard houden; schoon de regelmaatige gedaante meer eenen door konstgemaakten bol vertoont dan eene bezoard.

No. MCDXXXVII. *De hoorn van eenen nanguer.*

Deze hoorn is afgebeeld in *het XII Deel van dit werk*, *Pl. XXXIV. fig.* 3; hy is aan het kabinet gebragt met de verzameling van den Hr. ADANSON; hy is naar vooren geboogen, en heeft kleine in de lengte loopende streepen, en zes of zeven ringen, die voor op den hoorn dikker zyn dan van agter; de lengte van den hoorn is omtrent agt duimen, en hy heeft omtrent vier duimen en een half omtreks aan den basis of grondstuk.

No. MCDXXXVIII. *Het hoofd en het onderste van de vier pooten van een grimm.*

Deze kop is door den Hr. ADANSON uit Senegal gebragt, dezelve is in *het XII Deel van dit werk, bladz.* 223, *Pl. XLIII, fig.* 2 *en* 3. beschreeven.

No. MCDXXXIX. *Een gedeelte van de kaakbeenderen van een wild varken van Kaap-verd.*

Het onderkaakbeen is byna geheel, de bovenkaak is aan de voorste kiezen afgezaagd: om van het wilde varken van Kaap-verd uit deze deelen en de tanden die 'er aan vast zyn te oordeelen, geloof ik dat het na by komt aan onze wilde varkens, maar egter daarvan nog verschilt; zy gelyken elkander door de beenderen van den snuit, door de onder-snytanden, en de andere slagtanden, en door twee snytanden der bovenkaak; hy verschilt door de wydte van de opening der neusgaten, die veel langer is dan by de wilde varkens, en de varkens; door de buitengewoone grootte der slagtanden van het opper-kaakbeen; door het getal en de gedaante der kiezen; door de buitengewoone breedte van het onder-kaakbeen, ter plaatse der slagtanden; door den omtrek en lengte van de takken van het kaakbeen, die minder gekromd en hooger zyn dan in het wilde en tamme varken.

Het onder-kaakbeen is omtrent een voet lang, van deszelfs voorste punt tot aan het agterste van het kraakbeens uitsteekzel. De snytanden zyn zes in getal, en gelyken naar die der varkens en wilde varkens, behalven de laatste van yder zyde, die met zyn einde tegen de laatste op een na geboogen is; daar zyn maar twee snytanden in het opperkaakbeen; de onderste slagtanden ryzen maar drie duimen uit hunne kassen, en hebben twee duimen en vier lynen omtreks aan hunne grondvlakte; de boven-slagtanden komen byna een half voet uit de kassen, en hebben byna vyf duimen omtreks; zy zyn naar boven omgekromd, en van binnen byna als de hoorns van den stier of buffel. Hunne stoffe is van een natuur gelyk yvoir; daar zyn maar drie tanden aan yder zyde van het onder-kaakbeen; de twee eerste zyn van middelmaatige grootte ten opzigte van het kaakbeen, maar de laatste is zeer groot; hy is twee duimen en twee lynen lang, van vooren tot agter gemeeten, en vyf of zes lynen breed, van buiten tot binnen; het emaileerzel loopt tot in het binnenste van die tanden, en maakt op hunne vlakte negentien of twintig kringvlaktens, die eirond of onregelmaatig zyn, en van verschillende grootte, geschikt op drie in de lengte loopende reijen, de kleinste zyn in de middelste rei; de opperkaak van dit hoofd is zo doorgezaagd, dat 'er niet dan de twee kleine kiezen overblyven, indien het gedeelte van den rand der tandkas, dat onbreekt, maar door een grooten tand bezet ware geweest, die op den grooten tand van onder sloot, zoude het wild varken van Kaap-verd maar vier-en-twintig tanden hebben, terwyl de gemeene varkens 'er vier-en-veertig hebben.

No. MCDXL. *De staart van een jong wild varken van Kaap-verd.*

De stomp van dezen staart is plat, zo van boven als van onder, en heeft zwarte dikke hairen, zy is met dezelve meer aan de zyden, dan

boven en onder bezet, vooral naar beneden; de hairen aan de zyde ſtaan by bosjes, als kleine penceeltjes, en zyn drie of vier duimen lang.

No. MCDXLI. *De vier pooten van een jong wild varken van Kaap-verd.*

Op deze pooten zyn borſtels, gelyk op die van de wilde varkens en varkens; zy zyn bruin.

No. MCDLXXIV. *Eene momie die in Auvergne gevonden is.*

Deze momie is eene der ſchoonſte en zeldzaamſte ſtukken, die zich in des Konings kabinet bevinden. Nooit heeft men iets verwonderlykers in dit ſoort gezien. Het is een meeſterſtuk in de balſemirkunſt, en de volmaaktſte van alle de momien die tot heden bekend zyn; ik zal zulks met vaſte proeven ſtaaven: zulk een gewigtig onderwerp verpligt my buiten de paalen eener beſchryving te treeden, en deze momie te vergelyken met die, welke aan de Natuuronderzoekers bekend waren voor dat deze ontdekt wierd.

Daar waren ſlegts twee ſoorten van momien, van welke de eene maar beſtaat uit gedroogde lichaamen, zonder eenige bereiding; de andere momien zyn van haare ingewanden ontledigd, van binnen gevuld en met verſcheiden ſtoffe omgeeven. Men heeft in de grafkelders van de Kerk der Cordeliers te Touloufe, en in de heete zandwoeſtynen van Afrika, enz. momien van de eerſte ſoort gevonden (*c*). Deze lichaamen hebben het bederf tegengeſtaan, en hebben zich zeer lang goedgehouden, om dat alle hunne vloeibaare deelen door eene opſlorpende aarde, als weggepompt, of door de groote hitte vervlogen zyn; daar is niets overgebleeven dan de vaſte deelen, die voor giſting en dus voor verrotting, en door hunne uitdrooging voor eene geheele vernietiging bewaard zyn; maar deze uitdrooging is zelve eene ſoort van vernietiging voor de bewerktuigde lichaamen, wyl zy derzelver uiterlyke gedaante mismaakt, en van binnen ſlegts ruwe kentekenen van hun zamenſtel overlaat.

De momien die door balſeming bereid worden, zyn niet beter goed gehouden; de beroemdſte komen uit Epypten; het vleeſch is gedroogd, opgekrompen, en onder verſcheiden omwindzelen verborgen; inwendig zyn zy met verſcheiden toebereidzelen vervuld, die de plaats der ingewanden bekleeden; dus heeft de balſemiring de uitwendige gedaante noch het inwendige zamenſtel dezer momien niet beter bewaard, dan de eenvoudige drooging der andere; hier van is het dat men in de gebalſemde momien van Egypten, en in de gedroogde van Afrika, enz. geen ingewanden vind, en het vel en vleeſch zyn eene ruwe klomp zonder gedaante en zonder kleur.

De in Auvergne gevondene momie was in eenen veel beteren ſtaat wanneer zy uit haar graf genomen wierd; het lichaam had regelmaatige gedaantens, het vleeſch had zyne natuurlyke kleur en buigzaamheid, de inge-

(*c*) Zie het III Deel van dit Werk, *bladz.* 243.

wanden waren volkomen, enz. In den eersten opslag zoude men hebben moeten denken, dat het een lyk was van een mensch voor weinige dagen overleeden. Nooit zag men zulk eene volmaakte momie? en zoude men thans met alle hulp van onze Weetenschappen en Konsten 'er eene dergelyke kunnen toebereiden? om hieromtrent een oordeel te vellen, moet men de omstandigheden der ontdekking dezer momie weeten, of ten minsten derzelver beschryving zien.

Den 11 february 1756, ontdekten de boeren in Auvergne, een veld omspittende, in den landstreek genaamd, *Terroir de Jarlot*, digt by de plaats der Martres d'Artieres, twee mylen van Maringue, twee en een halve myl van Riom, en drie mylen van Clermont-Ferrant, op eenen afstand van vier-en-twintig schreeden van den grooten weg ten noorden, en zes-en-twintig schreeden van de beek van Artiers, ten zuiden, een graf, dat ten hoogsten maar met anderhalf voet aarde gedekt was; het strekte zich van het Oosten naar het Westen, en bestond uit twee steenen, waarvan de eene het graf zelve uitmaakte, en de andere was het dekzel; zy bestonden uit eene zeer broosche zandsteen, want zy korrelden wanneer men 'er aanraakte; het dekzel was van onder hol en als verwulfd; deszelfs lengte was zeven en een half voet; deszelfs breedte drie voeten en agt duimen; de hoogte van deszelfs onderste deel tot den top gemeeten, was twee voeten en tien duimen, en de dikte was één voet; het operste deel maakte eene platte oppervlakte, ter breedte van agt duimen; de zyden liepen schuinsch af, gelyk een dak, om het water te laaten afloopen; het graf zelf was uitgehold, als een trog, die zeven voet lang was, en twee voeten en agt duimen breed, twee voeten en vyf duimen hoog, zo dat het geheele graf vyf voeten en drie duimen hoog was (*d*). Het graf zelf was ruw bewerkt, het dekzel was gepolyst, maar had geen opschrift nog eenige afbeeldingen.

Dit steenen graf besloot eene looden kist, die in den bak of trog geplaatst was; deze kist was vier voeten en zeven duimen lang, één voet, twee duimen en een half breed, en vyftien duimen hoog; zy heeft geene gedaante van eene doodkist, zynde vierkant, en bestaande uit twee stukken, waarvan het eene een kist maakt, die overal even breed is, in haare geheele uitgestrektheid; het ander stuk is het dekzel dat op de kist sluit, even als eene snuifdoos zonder charnier; het dekzel heeft twee lange zeer smalle openingen, yder omtrent van twee duimen; de eene was boven den mond van de momie, en de andere omtrent boven de maag; zy waren met een soort van werk of vilt gevuld; men weet niet waartoe zy dienden.

In die kist lag eene momie, die was aan haare binnenwanden met eene aromatieke stoffe bekleed, welke met klei-aarde gemengd was; op de momie lag een dekzel van grof draadwerk, als matten gevlogten; onder dit

(*d*) Zo veel ik heb kunnen opmaaken uit de maaten die in de *Mercure de France du mois d'avril 1756, Vol. II*, opgegeeven zyn, en in het *Journal de Medecine, avril 1756*, welke niet volkomen overeenkomen in de omstandigheden der beschryving van deze momie.

dekzel lagen twee hemden of zweetdoeken, die zeer fyn waren; onder die hemden zag men een windzel, dat om alle de deelen van het lichaam geslagen was, gelyk die van een gebakerd kind: onder dit algemeen omwindzel is een byzonder om de ledemaaten, dat is, om de armen en beenen. Het hoofd was met twee kappen of mutzen gedekt, en de handen en voeten waren in zakjes beslooten, zonder byzondere wendzelen. Het vel van alle de deelen van het lichaam was overdekt met eene laag van aromaticke stoffe, ter dikte van een duim, en met plukzel dat met dezelfde stoffe doorweekt was, gedekt; met dezelfde stoffe waren de inwendige bekleedzelen ook doordrongen; de buitenste bekleedzelen scheenen in pek gedoopt.

Het lichaam van deze momie is dat van een jongman; men was het niet eens omtrent zynen ouderdom; sommige schatteden hem op tien of twaalf jaaren, anderen op dertien of veertien; men kan 'er niet over oordeelen, dan uit de lengte, die omtrent vier voeten is. Het lichaam lag met het hoofd naar het Oosten, en met de voeten naar het Westen; het scheen welgemaakt, behalven dat het hoofd zeer groot was, en de voeten klein. Het vel had de buigbaarheid en de kleur die het gemeenlyk heeft in een lyk dat sedert eenigen tyd overleeden is; het was egter bruin en styf aan het aangezigt, en onder het hair. De onderbuik week onder de hand, wanneer men 'er wat op drukte; alle de geleedingen waren buigbaar, behalven die der beenen met de voeten; de vingers strekten zich van zelf uit, wanneer men hen boog. Het lyk had alle zyne nagels; men zag duidelyk de streepen, die op de geleedingen der vingeren waren, als ook die van de handpalmen en voetzoolen; de beenderen der armen en der beenen waren zagt en bruikbaar, die van het hoofd integendeel waren zo hard als naar gewoonte. Daar was geen hair dan op het agterhoofd; dit was kastanje-bruin, en maar twee duimen lang; het vel der kruin van het hoofd was door eene insnyding van den hoofdschedel gescheiden om de aromaten te plaatzen, die men 'er vond met klei gemengd. Deze momie had alle haare tanden; de tong en ooren waren in goeden staat gebleeven; de balzak was plat, maar de manlyke roede was uitsteekende, en de voorhuid geheel; de neus was zeer plat gedrukt; deze mismaaktheid deed gissen dat men de herssenen door de neus had kunnen uithaalen, te meer, dewyl men aan het buitenste van het hoofd geen opening vond, die 'er gemaakt was om de herssenen uit te haalen; maar eene *sonda* in de neusgaten gebragt hebbende, bemerkte men, dat de zeefbeenderen niet verbroken waren, dus konden zy door dezen weg niet uitgehaald zyn. De aars had geene tekenen van verwydering, die konden doen bemerken, dat men de ingewanden door dezen natuurlyken weg uitgenomen had, om dezelve te balsemen. De Hr. STROPPE (*e*), begeerig zynde om te weeten in welk eenen staat de ingewanden waren, maakte eene insnyding in den onderbuik, en bragt zynen vin-

(*e*) De Hr. STROPPE, Heelmeester en Apotheker te Maringue, Schryver van de beschryving dezer momie en derzelver graf, zo als dezelve gevonden word in het *Journal de Medecine, avril* 1756, uit het welk ik de voornaamste stukken genomen heb.

ger in de ruimte van den bovenbuik, deed 'er de lugt uitgaan, en brak door deze opening een gedeelte van het netvlies, dat een goede gedaante had en witagtig van kleur was; hy nam ook een gedeelte der darmen weg, die hy opblies, en zag toen, dat zy niet toegenaaid waren, en het scheen hem toe, dat zy met de uitwerpzelen teffens gebalsemd waren, en geen verandering ondergaan hadden; hy vond in den nugterendarm eene stoffe, die naar honing zweemde, en in water smolt. De Hr. Stroppe oordeelde dat dit nog eenige overgebleevene uitwerpzelen waren, en den vinger in de opening, die op de hoogte van de maag gemaakt was, brengende, deed hy de borst op en neder gaan als een blaasbalg; men voelde dat het middelrif en alle de ingewanden buigbaar en geheel waren, gelyk in een versch lyk; zy scheenen met eene minder vaste stoffe omgeeven, dan die buiten op het lyk waren.

De balsemstof had eene zeer sterke en doordringende reuk, welke het graf zelve nog uitwaassemde, schoon meer dan een maand aan de vrye lucht blootgesteld; deze reuk deed zich op alle plaatsen bemerken, in welke men de momie gelegd had, schoon dezelve 'er maar korten tyd gebleeven was; men zeide zelve dat de boeren der omliggende dorpen daar ongemak van hadden. Wanneer men het lichaam aanraakte, of aan deszelfs speceryen, bleef de reuk eenige uuren aan de vingers, schoon men dezelve met warm water, brandewyn of azyn, waschte: de Hr. Stroppe zegt, dat hy de reuk niet dan door wyngeest konde verdryven. De Hren. Bernard de Jussieu en Rouelle, zo bekend door geheel Europa wegens hunne kundigheden in de Natuurlyke Historie en Scheikunde, de stoffe der balseming gezien hebbende, oordeelden, dat het een zamenmenging van pek en aromatieke stoffen was, en vooral van caneel, wierook, meum, en valériana. Deze momie eenige dagen aan de nieuwsgierigheid van het volk ten toon gesteld zynde, wierd eenigzins misvormd; men sneed een gedeelte van het vel van het voorhoofd weg, men trok alle de voortanden uit, men deed zelfs moeite om 'er de tong uit te haalen, men stal een groot gedeelte van het lynwaad; maar zo dra het Drost-ampt van Auvergne vernam, dat het in hun gebied gevonden was, deeden zy het naar de stad Riom brengen, alwaar zy het in het kabinet der Apotheek van het algemeene gasthuis ter bewaaring stelde; men leide eene glazen ruit op de kist, in plaats van het looden dekzel, op dat men deze momie zoude kunnen zien, zonder dat zy aan de lucht blootgesteld was, die dezelve alreeds gedroogd en zwart had doen worden; lieden die dezelve gemeeten hadden, toen zy eerst uit het graf genomen was, verzekerden dat zy drie duimen korter geworden was; thans is zy maar drie voeten en een half lang, van de hielen tot het hoofd.

De Graaf de St. Florentin, de ontdekking van deze momie vernomen hebbende, gaf 'er den Koning kennis van, en schreef aan den Hr. de la Michodiere, toen ter tyd Intendant van Auvergne, dat zyne Majesteit oordeelde het best te zyn, dat die momie in zyn kabinet van Natuurlyke

Historie bewaard wierd; zy wierd derhalven den 24 april 1756, derwaards gebragt.

Schoon zy reeds meer dan twee maanden en een half uit het graf genomen was, zag ik egter dat het vel toen nog eene witagtige kleur op sommige plaatsen had, en op andere bruin was; wanneer men het lichaam opnam by het hoofd en de voeten, boog het; de beenderen en geleedingen waren buigbaar; het vel begon hard te worden, maar ik trok, door de opening die aan den bovenbuik gemaakt was, eenig gedeelte der ingewanden uit, die nog zagt en witagtig waren; ik bragt dezelve weder binnen, en plaatste de momie in eene kas, die de gedaante van eene grafstede had, en die door een glas geslooten wierd, dat ik met graauw papier aan de voegen digt maakte. Des anderendaags reeds zag ik schimmel op de momie, ik deed dezelve afveegen; ik liet de voegen van de kas open maaken, en toen was 'er geen schimmel meer, maar het vleesch droogde, en wierd allengskens bruiner. Thans is het lichaam der momie droog en styf, geen insect heeft het aangeraakt; ik geloof om dat het doordrongen is van stoffen, die hen niet tot voedzel kunnen strekken, want de sterke reuk, die het nog heden uitwaassemt, zoude de insecten niet beletten daar aan te komen; want schoon de kist dezelfde reuk heeft, zyn zy 'er ingekomen, aangelokt door opgezette vogelen, die men 'er ter bewaaring in gezet had.

Men heeft veel grond om te gelooven dat die momie van een man van zeer groot aanzien, en dat zy zeer oud is; die balseming zoude zelfs in Egypten aanmerkenswaardig geweest zyn, maar zy is verwonderlyk in Auvergne. Men heeft egter den tyd niet kunnen bepaalen, en men heeft 'er geen bewys van gevonden noch op de momie, noch op het graf. Daar zyn slegts eenige onregelmaatige trekken op de kist, die aan eene der uitersten een soort van eene ster maaken: daar waren ook op de banden der momie byzondere letters, gelyk eene groote G met een streep, eene groote Y, en andere, byna geheel mismaakt, door de lieden, die het linnen scheurden, om het mede te neemen.

De wyze der balseming is zo min bekend als de tyd, maar zy verschilt van alle de wyzen van balseming, die wy kennen en weeten dat in Egypten geoeffend wierden; want de Egyptenaars maakten de holligheden van het lichaam ledig; zy haalden 'er de ingewanden uit, of deeden dezelve verteeren, door 'er eene ontbinding van hun *natron* in te spuiten; en men heeft ontdekt dat het *natron* of *nitrum*, het salpeter der ouden, en een waar, vast, alkalisch zout was, dat op het vleesch werkte, gelyk de kalk op het leer, om dezelve te bereiden en te looijen, en wanneer het vleesch te lang aan die werking onderworpen was, wierd het 'er door verteerd (*f*). De Egyptenaars leidden de lichaamen in zout, en deeden ze naderhand in de lucht droogen, het zy dat zy dezelve wilden balsemen, of maar droog bewaaren, zonder eenige bereiding; maar de ingewanden der momie van Auver-

(*f*) Zie *les Mémoires de l'Académie royale des Sciences*, 1750, *le premier Mémoire sur les embaumemens des Egyptiens*, *par M.* ROUELLE, *pag.* 127.

gne zyn noch weggenomen, noch verteerd, wyl zy nog in hun geheel in wezen zyn, en men geene blyk van opening ziet, die men verpligt geweeſt zoude zyn te maaken, om dezelve uit het lichaam te haalen en weder daarin te plaatſen: zy was ook niet gedroogd, wyl het vleeſch en de ingewanden, by het uitneemen uit de kiſt, nog byna alle de buigbaarheid en zagtheid, benevens de kleur van het vleeſch, en de ingewanden van een verſch lyk hadden. Deze balſeming is dus volkomener dan die der Egyptenaaren, wyl deze momie meer geheel en beter bewaard is, dan de hunnen, zo veel men kan oordeelen uit de berigten der oude Schryvers, die over de balſemingen, welke men in Egypten deed, geſchreeven hebben, en uit de beſchouwing der momien die aldaar gevonden zyn.

Die van Auvergne was miſſchien zo oud niet dan de Egyptiſche momien, maar men kan gelooven, dat zy zo lang in zulk een goeden ſtaat zoude gebleeven zyn, als in welken men haar gevonden had, wyl de eerſte tyden de moeielykſte zyn. De balſeming van deze momie ſchynt my intusſchen eenvoudiger dan die der Egyptenaars. De inſpuitingen van ſteenolie (*petroleum*) binnen in het lichaam, en een bekleedzel van *piſaphalt* of joodenlym, van buiten, zouden miſſchien voldoen om een goede momie te maaken: beide deze ſtoffen vind men in Auvergne, alwaar deze momie gevonden is. Wat 'er ook van de balſeming van deze momie zyn moge, het is zeker, dat men 'er thans geen zo goede bereiden zoude; maar men zoude 'er allengskens naby komen, indien men zich op de volmaaking van deze konſt wilde toeleggen, ten minſten men zoude beter balſemingen krygen, dan 'er thans in gebruik zyn.

No. MCDLXXV. *Eene Egyptiſche momie aan welke veele leden ontbreeken.*

Deze momie beſtaat alleen uit het hoofd, de ſchouders, de voorſte en zydelingſche deelen der borſt en buik; de dyen, de beenen, het hoofd, en den hals, zyn geheel met banden omwonden, behalven eene groote opening, die in het midden van het aangezigt gemaakt is, by het opperkaakbeen, waarvan niets overig is dan het been der tandkaſſen en de beenderen van het verhemelte; deze maaken een byzonder ſtuk, in het welke men verſcheiden tanden ziet; daar zyn ook nog eenige overblyfzelen van in het onder-kaakbeen. Het lichaam is aan de agterzyde geopend, langs de rug en lendenen, en aldaar ledig gemaakt; men ziet 'er alleenlyk eenige overblyfzelen van ribben, en van het voorſte deel van het bekken; het voorſte gedeelte en de zyden van de borſt zyn in wezen, en met windzelen bekleed; men heeft reden te gelooven, dat de armen onder die windzelen verborgen zyn. De dyen en beenen maaken eene groep, die ook met windzelen bekleed is; deze is van het lichaam afgeſcheiden; de voeten ontbreeken in 't geheel; de ſtof der balſeming is zwartagtig; de banden zyn geelagtig; de beenderen hebben verſcheiden tinten van geel, bruin, en zwart; deze trekken tot in het binnenſte, dat zeer poreus is. Deze momie is door den Hr. Jussieu aan het kabinet vereerd.

No. MCDLXXVI. *De beenderen van het linkerbeen van een mensch, en een gedeelte der voetbeenderen, met vleesch, dat sedert zeer lang gedroogd is.*

Het scheenbeen, kuitbeen, hielbeen, kootbeen, schuitbeen, en het derde wiggebeentje zyn aan elkander vast, en ten deele met gedroogd vleesch gedekt, voornaamlyk de enkels, de hiel en het gewricht; daar is ook een klein lapje wol op het vleesch gelymd, onder de buitensten enkel.

No. MCDLXXVII. *Twee eerstgeborene kinderen, die aan elkander vast zyn.*

Deze twee kinderen zyn meisjes, byna van dezelfde grootte; zy zyn ten naastenby zeventien duimen lang, gemeeten van de hiel tot de kruin van het hoofd; alle de deelen hunner lichaamen zyn welgemaakt, maar zy zyn met het bovengedeelte van den buik aan elkander vast, zo dat zy niet uit de lyfmoeder hebben kunnen komen, dan beide te gelyk, zonder dat de eene de andere konde voorgaan. De verlossing intusschen was gelukkig; de moeder was negen-en-twintig jaaren oud; het was haar eerste kraam; zy beviel ten einde van negen maanden, den 3 juny 1750.

De Hr. WEIGEN, vroedmeester te Strasburg, alwaar deze tweelingen gebooren zyn, haalde dezelven levendig en geheel, zonder eenig werktuig zyner konst te gebruiken; daar is maar ééne moederkoek en streng voor de twee kinderen, of ten minsten zo 'er twee moederkoeken en strengen geweest zyn, zyn zy vereenigd en aan elkander vast: beide kinderen stierven eenige uuren na hunne geboorte; zy worden in moutwyn bewaard. Deze verlossing, die geene kwaade gevolgen gehad heeft voor de moeder, en misschien ook niet voor de kinderen, schoon de vrucht dubbeld zo groot was als eene gemeene, toont, dat de Natuur veele hulpmiddelen heeft voor alle de werkingen van het menschlyk lichaam, en dient ter aanmoediging van zwangere vrouwen, welke de buitengewoone dikte en zwaarte van haaren buik konde doen vreesagtig worden, vooral voor een eerste kraam.

No. MCDLXXVIII. *Het geraamte van een dwerg.*

De dwerg, wiens geraamte wy beschryven, is wel bekend geweest, dewyl hy het grootste gedeelte van zyn leven doorgebragt heeft te Luneville, in het paleis van wylen den Koning van Poolen, STANISLAUS I, Hertog van Lotharingen en Bar, enz.: de Graaf DE TRESSAN heeft een uitvoerig verhaal van zyn leven gegeeven, van het welk ik hier een uittrekzel zal mededeelen. Hy wierd te Vosges in het dorp van Plaisne geboren, den 11 november 1741. Zyn vader en moeder waren welgemaakte landlieden, die sterk genoeg waren tot den landbouw: zy verzekerden, dat deze dwerg by zyne geboorte naauwelyks een en een vierde pond zwaar was. Men weet niet hoe de maaten van zyn lichaam waren, maar men kan oordeelen, dat hy zeer klein moet geweest zyn, wyl hy op een tafelbord ten doop gehouden wierd, en dat hy lang in een klomp sliep; zyn mond scheen wel geëvenredigd met het overige van zyn lichaam, maar was niet groot genoeg

om de tepel der borſt van zyne moeder te vatten, en hy konde 'er geen melk uit trekken; maar hy zoog aan eene geit, die men hem voor minne gaf, en die zeer wel daaraan voldeed, zy kwam uit haar zelve op zyn geſchrei by hem; zes maanden oud zynde kreeg hy de kinderziekte, en kwam dezelve te boven zonder eenige andere middelen, dan de hulp zyner moeder en de melk der geit; agttien maanden oud zynde, begon hy eenige woorden te ſpreeken; met zyn tweede jaar ſtond hy op zyn beenen, en ging byna zonder hulp; men maakte hem toen ſchoenen, die maar agttien lynen lang waren. Hy wierd door verſcheiden zwaare ziekten aangetaſt, welke hy doorſtond; de kinderziekte was de eenige die tekenen op zyn vel naliet. Tot zyn zesde jaar at hy niet dan peulvruchten, ſpek en aardappelen. Zyne ouders konden hem niet dan grof voedzel en de boerſche opvoeding van de dorpelingen van Vosges geeven. Zes jaaren oud zynde, was hy omtrent vyftien duimen hoog, en dertien ponden zwaar: hy had eene aartige gedaante, was welgemaakt, maar zyn vernuft ging niet boven zyn inſtinct. Het was op dien tyd, dat de Koning van Polen, van dat byzondere kind hebbende hooren ſpreeken, het naar Luneville deed brengen, in zyn paleis hield, en het den naam van *Bébé* gaf.

Bébé zynen harden ſtaat van boer verlaatende, om alle de gemakken van het leven en den overvloed van alles te genieten, ondervond egter geen verandering van lichaam of geeſt: hy behield zyne gezondheid tot op zyn vyftiende of zeſtiende jaar; maar de groei van zyn lichaam bleef altoos even traag, en hy konde geen voordeel trekken van de goede opvoeding die hy krygen konde. Hy gaf nooit blyken dat hy eenige kennis van Godsdienſt had, of dat hy bekwaam was om te redeneeren. Hy konde zelf noch zingen, noch danſen leeren; hy ſloeg ſlegts eenige maaten vry naauwkeurig; hy danſte ſlegts in zo verre zyn meeſter zyne paſſen en beweegingen richtte. Hy was vatbaar voor driften, gelyk ſterke begeerten, toorn, yverzugt, enz.

Bébé, vyftien of zeſtien jaar oud zynde, hadt de hoogte van negen-en-twintig duimen; tot dezen tyd toe had hy geen mismaaktheid in den groei van de verſcheiden deelen van zyn lichaam; maar doe bragt de huwbaarheid eene te groote uitwerking voort op de teeldeelen, die de kwyning van het overige van het lichaam veroorzaakte. Zyne kragten begonnen welhaaſt uitgeput te worden; de ruggegraat wierd krom; zyn hoofd begon naar eene zyde over te hangen; zyne beenen verzwakten; een ſchouderblad wierd ſcheef; en zyn neus wierd zeer dik. *Bébé* verloor zyne vrolykheid en wierd ziekelyk; hy groeide egter nog vier duimen in de vier volgende jaren. De Graaf DE TRESSAN had voorzien dat die dwerg voor zyn dertigſte jaar van ouderdom ſterven zoude; en inderdaad hy was op zyn een-en-twintigſte reeds zeer zwak en afgeleefd; op zyn twee-en-twintigſte, dat het laatſte van zyn leven was, konde hy naauwlyks honderd ſtappen agter elkander doen; hy ſcheen overſtelpt van vermoeidheid; in de maand van may 1764, kreeg hy eene verkoudheid met wat koorts; hy viel in eene ſoort van ſlaapziekte, die eenige minuten afgebroken wierd, maar hy

konde ter naauwernood fpreeken; men verzekert egter, dat hy in de vyf laatfte dagen van zyn leven, zuiverder denkbeelden had, dan in zyne befte gezondheid; hy had eenen zeer harden dood, en ftierf den 9 juny 1764, byna drie-en-twintig jaaren oud; en was drie-en-dertig duimen lang.

Zyne Poolfche Majefteit altoos den voortgang der Weetenfchappen in het oog houdende, beval dat het lichaam van den dwerg geopend, en zyn geraamte bewaard zoude worden... By het openen van het hoofd vond men dat het eene der wandbeenderen wat dikker was dan het andere, en de tuffchenruimte uitgebreid; daar was water in de borft, de longen waren op fommige plaatfen aan het ribbevlies vaftgehegt; de ribben, aan de eene zyde meer uitgezet, maakten grooter bogen aan de eene dan aan de andere zyde, alwaar zy korter waren, alles volgens de onregelmaatige kromming der borft; verder waren alle de ingewanden gezond. De Hr. Ronnow, eerfte Geneesheer van den Koning van Poolen, liet de beenderen van hun vleefch ontblooten, en leide dezelve in loopend water, om het overig vleefch af te weeken; vervolgens zond hy dezelve, op bevel van zyne Poolfche Majefteit, aan den Graaf de St. Florentin, die ze in het kabinet liet brengen. Ik heb het geraamte laaten in elkander zetten; daar zyn maar elf ribben aan yder zyde; de Hr. Ronnow liet my weeten, dat 'er twee ontbraken. Schoon men voor de ontleeding de ribben niet geteld heeft, komt het my voor, dat men de ontbreekende op hunne plaatfen zoude gevonden hebben, en dat zy in het vervolg verlooren zyn, want het getal der wervelbeenderen van den rug is volkomen, en men ziet op het twaalfde de indrukzelen der geledingen, van de laatfte valfche ribben, die aan het geraamte ontbreeken; daar ontbraken in het geraamte eenige beenderen der hand en der vingeren, doch voor die heb ik anderen in de plaats laaten zetten.

De hoogte van het geraamte is drie-en-dertig duimen, gelyk die van den levenden dwerg; het gewrigt en de hand zyn drie duimen lang, gemeeten van het onderfte van het ftraalbeen tot het uiterfte van den middelften vinger; de voet heeft maar vier duimen lengte, van het hielbeen tot het uiterfte van den tweeden teen; op verfcheiden deelen van het geraamte zyn tekenen van mismaaktheid en ziekte; de ruggegraat maakt twee buigingen, de eene aan het bovendeel der borft, en de andere, die langer is, loopt van het midden der borft tot op het bekken; de eerfte is naar de regterzyde hol, en naar de linkerzyde verheven; de tweede is juift het tegendeel, het geen aan de ruggegraat de gedaante van eene romeinfche S geeft. Deze mismaaktheid had invloed op de kromming en loop der ribben, en had bygevolg de natuurlyke gedaante en ruimte van de borft veranderd; maar ik kan geen juift denkbeeld hebben van die verandering, wyl ik de kraakbeenige gedeeltens der ribben niet gezien heb, want men had alleenlyk de beenagtige deelen der ribben, van het borftbeen afgefcheiden, aan het kabinet gezonden: daar bleef geen een kraakbeen overig, en alle de beenderen waren van elkander gefcheiden; men had hen in het bereiden te lang laaten weeken, dit had hen van de bindzelen en kraakbeenderen afgefchei-

den, en deze weeking, het merg hebbende doen smelten, had de beenderen der handen en voeten met eene witte korst omkleed, die aan eene zeepagtige stoffe geleek. Byna op het midden der buitenste oppervlakte der wandbeenderen ziet men verheven rimpels; daar is geen eene tand, en de randen der tandholten zyn ten deele vernield, vooral in het onderkaakbeen; men ziet slegts den grond van eene tandholte, in welke de laatste tand geweest is.

	duimen,	lynen
Lengte van het hoofd, van het vooreinde der kaakbeenderen tot aan het agterhoofd.	5.	2.
De grootste breedte van het hoofd.	4.	1.
Lengte van het onderkaakbeen, van deszelfs voorste punt tot aan den agtersten rand van het kraakbeens uitsteekzel.	3.	2.
Dikte van het voorste gedeelte van het opperkaakbeen.	0.	4.
Afstand der oogholtens van de opening der neusgaten.	0.	5.
Lengte van deze opening.	1.	$\frac{1}{2}$.
Breedte.	0.	$6\frac{2}{3}$.
Lengte der neusbeenderen.	1.	0.
Breedte derzelven aan de breedste plaats.	0.	4.
Breedte der oogholtens.	1.	$2\frac{1}{2}$.
Hoogte derzelven.	1.	2.
Hoogte van het doornagtig uitsteekzel van het tweede wervelbeen.	0.	3.
Breedte van hetzelve.	0.	2.
Lengte der agtste ribbe, die de langste is.	6.	10.
Lengte van het borstbeen.	4.	6.
Lengte van het lichaam der laatste wervelbeenderen der lendenen, die de langste zyn.	0.	$9\frac{1}{2}$.
Breedte van het bovenste gedeelte der heup.	3.	6.
Breedte van het been, van het midden der kraakbeens holligheid tot aan de bovenzyde.	3.	3.
Lengte der eironde gaten.	1.	2.
Breedte derzelven.	0.	11.
Breedte van het bekken.	3.	0.
Hoogte van hetzelve.	2.	2.
Lengte van het schouderblad.	3.	2.
Breedte van hetzelve in het midden.	1.	10.
Lengte van het schouderbeen.	7.	$5\frac{1}{2}$.
Lengte van het elleboogsbeen.	4.	10.
Lengte van het straalbeen.	4.	7.
Lengte van het dyebeen.	8.	11.
Lengte van het scheenbeen.	7.	1.
Lengte van de kleine pyp van het scheenbeen.	6.	$4\frac{2}{3}$.
Hoogte van de voet.	0.	9.
Lengte van het hielbeen.	1.	4.
Hoogte van het eerste wiggebeen en schuitbeen zamengenomen.	0.	9.
Lengte van het eerste beentje der agterhand, dat het kortste is.	0.	$10\frac{1}{2}$.
Lengte van het derde beentje der agterhand, dat het langste is.	1.	$2\frac{1}{2}$.
Lengte van het eerste beentje van den voet, dat het kortste is.	1.	$\frac{1}{2}$.
Lengte van het tweede, dat het langste is.	1.	3.
Lengte van het eerste been van den duim.	0.	6.
Lengte van het tweede lid.	0.	$4\frac{1}{2}$.
Lengte van het eerste lid van den grooten teen.	0.	$7\frac{1}{2}$.

	duimen,	lynen.
Lengte van het tweede lid.	0.	$4\frac{3}{4}$.
Lengte van het derde lid.	0.	$3\frac{2}{3}$.
Lengte van het eerfte lid van den grooten teen.	0.	5.
Lengte van het tweede lid.	0.	$4\frac{1}{2}$.
Lengte van het eerfte lid van den tweeden teen.	0.	4.
Lengte van het tweede lid.	0.	$1\frac{1}{3}$.
Lengte van het derde lid.	0.	$2\frac{1}{3}$.

No. MCDLXXIX. *Geraamte van een meisje van elf of twaalf jaaren, dat de Engelfche ziekte had gehad.*

De fontanel is nog zichtbaar in dit geraamte, zy is eene duim breed en zeven lynen lang. De priemsgewyze uitfteekzelen zyn kraakbeenig, en daar zyn ledige tandholtens en wederopkomende tanden van de tweede tandwiffeling; de voegen der kraakbeenderen ziet men nog op verfcheiden beenderen; de zes ftukken van het borftbeen zyn door kraakbeenderen van elkander gefcheiden, het geen aanduidt, dat dit geraamte van een jong onderwerp is, fchoon men het zelve, toen het leefde, voor een volwaffen dwergagtig vrouwtje deed doorgaan. Men ziet uit het geraamte, dat zy zeer jong was, mismaakt, en aangetaft door ziekten, die den aanwas der beenderen verhinderden; die van den arm, de elleboogsbeenderen, die der dye en der fcheen, zyn aan hunne einden veel dikker dan in den natuurlyken ftaat. Het geheele geraamte is maar drie voeten en anderhalf duim hoog, van onder de hiel tot aan de kruin gemeeten, wyl de ruggegraat naar vooren gekromd is, en op de hoogte van het vyfde wervelbeen der rug eenen hoek maakt; het voorfte gedeelte van het lichaam van dit wervelbeen is plat, zo dat het vierde en vyfde elkander byna raaken; deze twee wervelbeenderen, benevens het derde, hebben het voorfte deel van hun lichaam ook minder dik, dan natuurlyk; deze kromming der ruggegraat heeft haaren invloed op die der byliggende ribben. De beenderen der onderfte ledemaaten zyn in evenredigheid korter en dikker dan die der bovenfte; de gedaante van den hoofdfchedel is onregelmaatig, daar is een zeer groot getal van wormiaanfche beentjes van verfchillende grootte, en tusfchen de kroonnaad zyn veele kleine en een groot vierkant, dat agt lynen lang is; het onderkaakbeen is naar evenredigheid grooter dan het bovenfte, en fteekt naar vooren en ter zyden meer vooruit.

	duimen,	lynen.
Lengte van het hoofd, van het eind der kaakbeenderen tot aan het agterhoofd.	7.	3.
De grootfte breedte van het hoofd.	4.	9.
Lengte van het onderkaakbeen, van deszelfs voorfte punt tot aan den agterften rand van het hoeksgewyze uitfteekzel.	3.	9.
Dikte van het voorfte gedeelte van het bovenkaakbeen.	0.	6.
Afftand tuffchen de ooghoitens en de opening der neusgaten.	0.	$5\frac{2}{3}$.
Lengte van die opening	1.	$\frac{1}{3}$.
Breedte.	0.	10.
Lengte der eigentlyke neusbeenderen.	0.	7.

	duimen,	lynen.
Breedte op de breedſte plaats.	0.	$4\frac{1}{4}$.
Breedte der oogholtens.	1.	$3\frac{1}{2}$.
Hoogte.	1.	$2\frac{1}{2}$.
Hoogte van het doornagtig uitſteekzel van het tweede wervelbeen.	0.	$3\frac{1}{2}$.
Breedte.	0.	$9\frac{1}{2}$.
Lengte der agtſte rib die de langſte is.	8.	0.
Lengte van het borſtbeen.	5.	3.
Lengte van het lichaam van het laatſte wervelbeen, op één na, der lenden, die het langſte is.	1.	1.
Breedte van het bovenſte deel van het heupbeen.	3.	8.
Lengte van het been, van het midden van de hoeksgewyze holligheid tot het midden der bovenſte zyde.	3.	2.
Lengte der eironde gaten.	1.	4.
Breedte.	0.	$11\frac{1}{2}$.
Breedte van het bekken.	3.	10.
Hoogte.	2.	5.
Lengte van het ſchouderblad.	3.	8.
Deszelfs grootſte breedte.	2.	7.
Lengte van het ſchouderbeen of den bovenarm.	6.	8.
Lengte van het elleboogsbeen.	5.	8.
Lengte van het ſtraalbeen.	5.	3.
Lengte van het dyebeen.	9.	6.
Lengte van het ſcheenbeen.	7.	5.
Lengte van het kuitbeen.	7.	2.
Hoogte van de hand.	0.	11.
Lengte van het hielbeen.	1.	11.
Hoogte van het eerſte wiggebeentje en ſchuitbeentje zamengenomen.	1.	1.
Lengte van het eerſte beentje der voorhand, dat het kortſte is.	1.	$2\frac{2}{3}$.
Lengte van het derde beentje der voorhand, dat het langſte is.	1.	8.
Lengte van het eerſte beentje der voorvoet, dat het kortſte is.	1.	6.
Lengte van het tweede, dat het langſte is.	1.	9.
Lengte van het eerſte beentje van den duim.	0.	$10\frac{1}{2}$.
Lengte van het tweede.	0.	8.
Lengte van het eerſte beentje der derde vinger.	1.	$2\frac{2}{3}$.
Lengte van het tweede.	0.	$10\frac{1}{3}$.
Lengte van het derde.	0.	$6\frac{1}{4}$.
Lengte van het eerſte beentje van den grooten teen.	0.	$11\frac{1}{2}$.
Lengte van het tweede.	0.	$9\frac{1}{2}$.
Lengte van het eerſte beentje van den tweeden teen.	0.	9.
Lengte van het tweede.	0.	6.
Lengte van het derde.	0.	$4\frac{2}{3}$.

No. MCDLXXX. *Steenen uit eene nier.*

Zy zyn ten getale van agt, alle verſchillende in gedaante en dikte; zy hebben ook verſchillende graaden van hardheid; zy zyn wit- en zwart-achtig van kleur; de grootſte is langwerpig en krom, en is elf lynen lang, en vyf in middellyn. Deze ſteenen zyn van een jong meisje, wier geraamte onder het voorige no. beſchreeven is; de nier was verzwooren, en ten uiterſten bedorven.

No. MCDLXXXI. *Afbeelding der voornaamſte vaten van de lever van een man.*

Deze afbeelding beſtaat alleen in een gekleurde ſtoffe, die in de vaten der lever geſpoten is, en zich daar naar dezelve gemodelleerd heeft. De lever dus met deze ſtoffe gevuld, is geweekt in eene vloeiſtof, die de geheele ſubſtantie van dat ingewand verteerd heeft, en niets heeft overgelaaten, dan de ſtoffe die in de vaten geſpoten was, en zich op hun binnenſte gemodelleerd heeft; de vliezen zyn vernietigd met het overige van de ſtoffe der lever, maar de ingeſpotene ſtoffe heeft, terwyl zy zich naar de vaten ſchikte, hunne gedaante en evenredige grootte aangenomen, benevens hunnen loop; zy vertoont de takmaakingen en vereeniging der aderen, of inmondingen. Men ziet in dit ſtuk een gedeelte van de onderſte holader, de ſtammen der leveraders, die zy inneemt, de takmaakingen van die aders, de ſtam van den poortader, en deszelfs takmaakingen in de lever, de lever-ſlagader, de lever- en gal-buizen, en een gedeelte van de darmbuis: de plaatzing van alle deze takken, is volkomen overeenkomende met de natuurlyke ligging der vaten van de lever; hunne groep vertoont de gedaante van dat ingewand; men ziet het kuiltje dat de galblaas maakt. Dit ſtuk, benevens de vier volgende, is bereid en aan het Kabinet vereerd, door den Hr. MERTRUD, den Zoon, Heelmeeſter en Demonſtrateur by opvolging, in de ontleedkunde, in den tuin des Konings.

No. MCDLXXXII. *Afbeelding der voornaamſte vaten van de long van een menſch.*

Men onderſcheidt de longenſlagaders en aders, de lugtvaten, ſommige blaasjes, en ſommige kwabbetjes der lugtblaazen. De groep, welke de takmaakingen van alle deze vaten uitleveren, heeft de natuurlyke gedaante der longen, wyl alle deze takmaakingen evenens gelegen en geſchikt zyn als in de natuurlyke vaten der longen, die met hun overeenkomen.

No. MCDLXXXIII. *Afbeelding van het nierbekken en de bloedvaten der regter nier van een menſch.*

Men ziet eene geele ſtoffe, die in het onderſte gedeelte van den regter pisleider, in het bekken, en in de kelken of tregters der nier, gevormd is. Men ziet ook in dit ſtuk de takmaakingen in eene roode kleur, welke de ſtam en de takmaakingen der niers-ſlagaderen verbeelden; andere takmaakingen, van groene kleuren, vertoonen den ſtam van den uitmelkenden ader, en deszelfs takmaakingen in de nier.

No. MCDLXXXIV. *Afbeelding der bloedvaten van de linker nier van een menſch.*

Daar is in dit ſtuk niet dan de ſtam en takmaakingen van den ſlagader en de nieraders; het bekken was niet opgeſpoten

No. MCDLXXXV. *Afbeelding van de bloedvaten van de milt van een menſch.*

Dit ſtuk beſtaat uit takmaakingen, gemaakt uit de ſtoffe die in de milt-ſlagader en ader geſpoten zyn, en in de korte vaten.

No. MCDLXXXVI. *Bezoardsteen uit een paard.*

Deze bezoard is uit den kronkeldarm van een paard, waarvan ik reeds gesproken heb (*g*); hy is rond, en heeft omtrent agt duimen en een half omtreks, en is van eene steenagtige zelfstandigheid, gelyk de westersche bezoards, welke ik beschreeven heb (*h*). Hy gelykt naar dezelve door zyne kleur en middelpuntige laagen, die ook dwarslynen hebben, maar de spiesjes hebben eene geelagtige tint, en zyn zo helder en regelmaatig niet, dan in die bezoards, en heeft geene tinten brons of verguld schynzel op de oppervlakte. Hy is door den Hr. DE LA FOSSE, Hoefsmit van de kleine stallen van den Koning, gevonden, en aan het kabinet gegeeven.

No. MCDLXXXVII. *Het geraamte van een vledermuis, barbastelle genaamd.*

De lengte van dit geraamte is één duim, negen lynen, en een vierde, gemeeten van de punt van het kaakbeen tot aan het agterste uiterste der heupbeenderen. Het hoofd heeft elf lynen omtreks, gemeeten op de dikste plaats: dit soort van vledermuis heeft twee-en-dertig tanden, gelyk de nagt- en avond-vlieger, (*la noctule*, *la serotine*,) enz. te weeten, vier snytanden, twee hondstanden en agt kiezen in het bovenkaakbeen; zes snytanden, twee hondstanden, en tien kiezen in het onderkaakbeen.

No. MCDLXXXVIII. *Een mismaakt gewei van een hert.*

De linker zyde is veel kleiner dan de regter, en heeft maar twee takken, een naar vooren, en een naar agter; de voorste is langer dan de agterste, en naar agter geboogen; de regterhoorn is aan zyn kroon zeer mismaakt, de verlenging van het voorhoofdsbeen schynt dubbeld, de graag heeft veel uitgebreidheid, en eene onregelmaatige gedaante, en schynt uit twee graagen te bestaan. De tweede scheut is veel grooter dan de eerste, en loopt in twee punten uit; de hoorn is maar ééns gewisseld; daar zyn twee kleine scheutjes op de agterste zyde van het onderste van den tak, digt by den graag, en daar is nog een derde scheut, die nog kleiner is, doch afgebroken.

No. MCDLXXXIX. *Het linker gedeelte van een mismaakt gewei van een hert.*

Het gelykt zeer naar het linker deel van het gewei, onder het voorgaande no. beschreeven, maar de tweede scheut heeft drie punten; de tweede van de kleine scheuten is veel grooter, en daar is geen blyk van een derde; niettegenstaande deze verschillen is het aanmerkelyk, dat twee mismaakte geweiën zich zo gelyken, als dezen, al waren zy zelfs op het zelfde dier na elkander gegroeid.

No. MCDXC. *Een ander linker gedeelte van een mismaakt gewei van een hert.*

De tweede scheut is gebroken onder den tyd van wederaangroei; het ui-

(*g*) Zie het XII Deel van dit Werk, *bladz.* 193.
(*h*) ——————— Ibid. *bladz.* 197.

uiterfte van het overgebleeven deel is rond en gepolyft op de breuk; de ftam is geopend en boven den tweeden fcheut gebroken en geboogen, zo dat 'er een groote fplinter aan den grond van den tweeden fcheut vaft is, en daar is eene opening in den hoorn daar ter plaatfe; de derde fcheut en de ftam zyn ftomp aan hunne einden, en rond, gelyk die van eenen nieuwen groei. Dit gewei en die van de twee voorige nos. zyn aan het kabinet vereerd, door den Hr. Abt GUILLAUME.

No. MCDXCI. *Het vel van eenen couguar.*

De beenderen van het hoofd en de voeten zyn aan dit vel vaft, dat opgezet geweeft is; het fcheen my wat grooter dan dat van het dier, dat my ten onderwerpe van de befchryving van den couguar gediend heeft (*i*), maar de kleuren zyn dezelfde; ik zag alleenlyk op de binnenzyde der voorpooten twee dwarffe zwartagtige banden, die op het andere vel van den couguar niet waren.

Dit vel wierd aan den Hr. DE BUFFON vereerd, door den Hr. COLLINSON, Lid van de Koninglyke Societeit te Londen; het was uit het zuiden van Penfylvanien gekomen.

No. MCDXCII. *Stukken van het vel van een kabaffou.*

Daar is van het lichaam van dit dier niets overig, dan het beenagtig bekleedzel, met het vel van de borft en den buik; maar het hoofd, de voeten, en de ftaart zyn geheel. De befchryving en de afmeetingen van alle die deelen zyn in het Xde Deel, *bladz.* 171, van dit werk, befchreeven.

No. MCDXCIII. *Het vel van een pafan.*

De hoornen, de punt der kaakbeenderen, en de hoeven, zyn aan dit vel vaft; de hoornen zyn byna van dezelfde lengte, dikte, en gedaante, als die onder no. MCLII (*k*) befchreeven zyn, maar zy hebben hunne natuurlyke kleur niet, die bruin is; zy zyn zwart en gepolyft geweeft. Het opperkaakbeen heeft geene fnytanden; het onderkaakbeen heeft 'er agt, de twee middelfte zyn veel grooter dan de andere. Het vel, waarvan wy fpreeken, is zes voeten lang, van het begin der lippen tot aan het begin van den ftaart; de ooren zyn een half voet lang, en de ftaart twee voeten en een half, maar de ftomp, of ten minften het vel, met welk hy bekleed is, is maar één voet lang; het overige van den ftaart heeft zwarte hairen. Het hair van de pafan is hard, en anderhalf duim lang op de zyden van het lichaam; het is op de buik kort, en langer op de rug, alwaar een maan is, wier hairen twee of drie duimen lang zyn. Deze maan is zo gefchikt, dat 'er op de lendenen een bosje is, dat een deelpunt maakt; aan de andere zyde van dat punt liggen de hairen van de maan, naar agter, gelyk in byna alle dieren, maar voor dit bosje liggen de hairen naar vooren, langs de rug en den hals, tot aan de kruin van het hoofd. De muil is wit tot aan de hoeken van den mond; op het aangezigt onder de hoornen zyn twee witte vlakken, die driehoekig zyn, die met hunne toppen op het onderfte van het voorhoofd ftaan, en maar drie of vier

(*i*) Zie het IX Deel van dit Werk, *bladz.* 125.
(*k*) Zie het XII Deel van dit Werk, *bladz.* 187, en hiervoor, *bladz.* 201.

lynen van elkander verwyderd zyn; het midden van den grond van die driehoekige vlakken ligt tegen het oog. Daar is ook een witte vlak, maar van eene onregelmaatige gedaante, aan de buitenfte zyde van het oog, en twee anderen digt by elkander geplaatft op de keel. Deze twee vlakken zyn alleen door eene kleine tusfchenwydte van gryze kleur, aan welke eene tint ifabelle-kleur is, gefcheiden, van die van de buitenzyde der oogen. Die kleur heerfcht ook op een gedeelte van de flaapen van het hoofd, de kruin, en het agterhoofd; al het overige is zwart, en dit zwart loopt om de driehoekige vlakken van het aangezigt, en het grootfte gedeelte van die van de keel, zo dat zy twee zwarte banden maakt, die van den wortel der hoornen langs den grond van de driehoekige vlakken loopt over de oogleden. De top der ooren is zwart, het overige is grys en bleek ifabellekleur. Over het bovenfte en onderfte van den hals loopt eene zwarte ftreep, waarvan de bovenfte langs de rug en lenden gaat; het midden van 't kruis en de ftomp van den ftaart zyn uit bruin en zwart gemengeld; de zyden van den hals, het lichaam en het kruis, zyn grys, met eene ligte ifabellekleur. De buik en een gedeelte van de borft, zyn wit; aan het onderfte der zyden van het lichaam zyn twee bruine banden, met grys gemengeld, die zich op de borft vereenigen. De voorarm is byna geheel zwart; daar is ook eene groote vlak van die kleur op het voorfte der fcheen; het overige der voorpooten is wit; de fcheen heeft eene bruine kleur, welke ook langs het voorfte van het been loopt; het overige der agterpooten is wit, gemengd met grys en bruin.

No. MCDXCIV. *Het vel van een condoma of coedoe.*

Het uiterfte van het onderkaakbeen, de hoornen, het voorhoofdsbeen, en de hoeven, zyn aan dit vel vaft; het voorhoofdsbeen houdt de hoornen in hunne regte houding; zy gelyken in ftoffe, gedaante, kleur, en polyfting, die men 'er aan gebragt heeft, naar de hoornen van dezelfde foort, die in het kabinet van den Hr. Marquis de Marigny zyn, en van welke ik de befchryving gegeeven heb (*l*). Deze, waarvan ik fpreek, zyn evenwel grooter en wat langer; zy hebben dwarffe rimpels, die gegolfd en zeer duidelyk zyn; hunne lengte, volgens alle de draaijen hunner kromming gemeeten, is drie voeten, tien duimen en een half; zy hebben tien duimen omtreks aan hun grondftuk, en ftaan één voet en negen duimen van elkander af met hunne uiterfte punten. Daar zyn agt fnytanden in het onderkaakbeen; de twee middelfte zyn veel grooter dan de andere; de tweede van yder zyde is ook grooter dan de twee laatfte; de derde is de kleinfte van alle. De ooren zyn agt duimen en een half lang. De ftomp van den ftaart is omtrent één voet, en het hair ftrekt zich noch vyf duimen langer uit. Dit dier is met ftevig hair bekleed, dat los is, en tegen het vel aanligt; het is op het grootfte gedeelte van het lichaam zeer kort, en maar een half duim lang, maar daar zyn ook lange hairen, die aan het bovenfte en onderfte van het lichaam en den hals maanen maaken, als ook onder de keel en het onderkaakbeen; op de fchoft is het hair van deze maanen vier dui-

(*l*) Zie het XIIde Deel van dit Werk, *bladz.* 229.

men lang, en onder den hals zes duimen; het gedeelte van het vel, dat het onderkaakbeen bedekt, was weggesneeden, dus weet ik niet of het dier eenen baard had; de plaats tusschen het voorhoofd en de neus is bruin; de zyden van het hoofd zyn grys; de ooren insgelyks ten grootendeele, en met bruin geboord; de hals is insgelyks grys, met eenige rosheid; deze mengeling van grys en ros loopt over de schouders, de zyden der borst, den buik, en van het kruis, met eenige tinten van bruin; op de zyden van het lichaam ziet men dwarsse onregelmaatige witte streepen, zeven aan de regter- en agt aan de linker zyde; de vyfde van de linkerzyde is gespleeten aan het onderste einde; op het midden der rug, lendenen, en over het kruis, loopt eene witte streep, met bruin gemengd; deze streep word door de maanen gemaakt; ik heb egter niet dan bruin en ros in de deelen der maanen gezien, die op den schoft en den hals zyn; voor aan den schoft vind men een hairbosch, die tot een deelpunt strekt voor den loop van het hair der maanen; dit hair ligt op den hals naar vooren. De staart is ten deele wit, ten deele ros, en ten deele zwart. De lange hairen onder aan den hals, de borst, en den buik, zyn van verscheiden kleuren, grys, ros, of zwartagtig; het overige van de borst en buik is grys; de beenen zyn alle vier ros, behalven de binnenzyde van den voorarm, die ten deele wit is, en de elleboog, die zwartagtig is; het onderste van de spoor, het agterste der hiel en de kroonrand zyn zwart.

Schoon deze beschryving niet volkomen overeenkomt met die welke Kolbe gegeeven heeft, van een dier van de Kaap de Goede-hoop, onder den naam van wilden bok, kan men niet twyfelen, of het zyn dezelfde dieren, en dat de Hr. de Buffon de wilde bok van Kolbe te regt gegist heeft, door het zien van een ontvleesd hoofd en de hoornen van de condoma of coedoe (*m*).

No. MCDXCV. *Bezoardsteenen uit geiten.*

Deze bezoards bevinden zich in het kabinet, onder den naam van slangen-bezoards; maar de Hr. Boudier, Geneesheer der Oost-Indische Compagnie te Pondichery, dezelve gezien hebbende, heeft ze voor bezoards van geiten erkend; daar zyn 'er twee, de eene is geheel, en onregelmaatig eirond, zynde in zyne grootste middellyn, twee duimen, zeven lynen lang; de buitenste oppervlakte heeft zeer geringe hobbelagtigheden, en is bleek olyfkleurig op de plaatsen daar zy aan de wryving blootstaan, op de andere donkerder; hy weegt maar drie oncen, zeven dragmen, en zeventig grein; de andere had byna dezelfde kleur, gedaante, en soortgelyke zwaarte, maar was ten grootendeele verbryzeld; het geen 'er van overig is, gebroken hebbende, vond ik in het middenpunt een stukje gras, dat de kern van dezen bezoar maakte; de laagen uit welke deze steen bestond, hebben alle een middelpunt, en zyn verschillend van dikte; daar zyn zulke steenen die men niet zonder vergrootglas zien kan; hunne oppervlaktens zyn glad, geelagtig bruin, of olyfkleurig; hunne zelfstandigheid gelykt in kleur en hardheid naar sterke lym, schoon minder hard;

(*m*) Zie het XIIde Deel van dit Werk, *bladz.* 203, en hiervoor, *bladz.* 197.

men ziet 'er geen byzonder zamenſtel, noch eenige blyk van criſtalliſatie in.

No. MCDXCVI. *Het vel van een ſaïmiri.*

De beenderen van het hoofd en de voeten zyn aan dit vel vaſt, dat byna dezelfde grootte ſchynt te hebben, als van het dier, dat tot de beſchryving gediend heeft (*n*): het heeft ook dezelfde kleuren; het is opgezet in een houding, die dit klein fraai diertje het meeſt aanneemt, en is aan het kabinet vereerd door de Gravinne van MORSAN, Gouvernante van de kinderen van Vrankryk.

No. MCDXCVII. *Een mannetjes-ſoulik.*

No. MCDXCVIII. *Een wyfjes-ſoulik* (*o*).

De ſoulik is van grootte als de waterrot, en hy komt met dat dier over een ten opzichte van de uiterlyke gedaante van het lichaam, vooral in de gedaante van den bek en de ooren; ondertuſſchen waren die van den ſoulik veel korter; de ſtaart was ook zo lang niet als die van de waterrot, maar was veel ruiger door langer hairen; de voeten hadden dezelfde gedaante en zo veel vingers als die der eekhoorns en rotten; ten opzigte der inwendige deelen, gelykt de ſoulik naar den hamſter door de wangzakken, die hy in de muil heeft, en naar den eekhoorn door de ingewanden, de tanden en verſcheiden beenderen. De kruin van het hoofd, het agterhoofd, den bovenhals, den ſchoft, de ſchouders, den rug, de lenden, het bovendeel van de zyden der borſt en den buik, zyn van eene bruin-vaale kleur; het buitenſte gedeelte der dyen was bruin, met eene roſſe tint, en doorzaaid met byna ronde witagtige vlakken, gemengd met eenige ligt-roſſe tinten. Het voorhoofd en de ſtaart waren uit bruin en ligt ros gemengeld; de zyden van de neus, de rondte om de oogen, de arm en voorarm, de borſt en buik, het binnendeel der dyen en pooten waren rosgeel; boven yder der onder-oogleden was een klein zwart ſtreepje, dat van vooren naar agter liep; het onderkaakbeen en de voeten waren witagtig; de nagelen lang, niet zeer krom, ten deele bruin, ten deele geelagtig.

	duimen,	lynen.
Lengte van het geheele lichaam, in eene regte lyn gemeeten, van de punt van den bek tot aan den aars.	7.	6.
Lengte van het hoofd, van de punt van den bek tot het agterhoofd.	1.	9.
Omtrek van de punt van den bek.	1.	5.
Omtrek van den bek onder de oogen gemeeten.	2.	10.
Omtrek der opening van den mond.	0.	6.
Afſtand tuſſchen de neusgaten.	0.	1.
Afſtand tuſſchen de punt van den bek en den voorſten ooghoek.	0.	9.
Afſtand tuſſchen den agterſten ooghoek en de ooren.	0.	4.
Lengte van den eenen ooghoek tot de andere.	0.	4½.
Afſtand tuſſchen de voorſte ooghoeken, in eene kromme lyn, volgens het neusbeen gemeeten.	0.	11.
Dezelfde afſtand in eene regte lyn.	0.	8.
Omtrek van het hoofd tuſſchen de oogen en ooren gemeeten.	3.	7.
Lengte der ooren.	0.	1½.

(*n*) Zie het XIV Deel van dit Werk, *bladz.* 243.

(*o*) Zie hiervoor de hiſtorie en de afbeelding van dit dier, *bladz.* 137.

	duimen,	lynen.
Breedte van het onderste der ooren op hunne buitenste kromming.	0.	4.
Afstand tusschen de twee ooren, van onder gemeeten.	0.	9.
Lengte van den hals.	0.	6.
Omtrek van den hals.	3.	2.
Omtrek van het lichaam agter de voorpooten.	4.	3.
Omtrek van het lichaam op de dikste plaats.	4.	9.
Omtrek voor de agterpooten.	4.	0.
Lengte van den stomp van den staart.	1.	6.
Omtrek van den staart aan het begin van den stomp.	0.	7.
Lengte van den voorarm, van de elleboog tot aan de geleeding der hand.	1.	0.
Omtrek van de geleeding der hand.	0.	9.
Lengte van de geleeding der hand tot aan het eind der nagelen.	0.	11.
Lengte van het been, van de knie tot aan de hiel.	1.	5.
Omtrek van den navoet.	0.	9.
Lengte van de hiel tot aan het eind der nagelen.	1.	4.
Breedte van den voorsten voet.	0.	4.
Breedte van den agtersten voet.	0.	$4\frac{1}{2}$.
Lengte van de langste nagels.	0.	3.
Breedte aan de basis.	0.	$0\frac{2}{3}$.

De lever strekte zich zo ver naar de linker- als naar de regter-zyde uit; het buikvlies was zeer kort; de maag lag geheel in de linkerzyde, en in het onderst gedeelte van den bovenbuik; men zag de dunne darmen aan de regterzyde van het voorste gedeelte van den buik, en de blindendarm lag aan de agterzyde.

De twaalfvingerigendarm strekte zich uit van de regterzyde tot aan de nier; de draagingen van den nugterendarm en de omgebogendarm waren aan dezelfde zyde in de navelstreek. De blindendarm lag van vooren naar agter, en van de regter- naar de linker-zyde, in den darmstreek, den omgebogendarm, den onderbuik, en den navelstreek; de kronkeldarm strekte zich naar vooren aan de regterzyde, alwaar zy zich boog en naar agter verlengde, van de regter-buikzyde, tot op de hoogte van den darmstreek, en van daar kwam zy weder naar vooren; deze twee laatste gedeelte van den kronkeldarm dreeven los in den buik, gelyk in den eekhoorn, en waren aan elkander vast door een middel-kronkeldarm, die zeer weinig breedte had; eindelyk draaide de kronkeldarm schuins agter de maag, daar zy zich met den regtendarm vereenigde.

Rondom het einde van den regtendarm waren drie klieren, die yder zich aan den rand van den aars openden.

De maag geleek in gedaante meer naar die van de muis, dan naar die van den eekhoorn, van de rot, van de veldmuis, van de waterrot, vooral door den hoek die de groote kromming maakte onder den hoek der kleine kromming.

De twaalfvingerigendarm was de dikste der dunne darmen, en de omgeboogenedarm was de kleinste; de dunne darm had eene groote middellyn naar evenredigheid van zyne dikte, gelyk in den eekhoorn; de kronkeldarm was byna zo dik als de blindendarm aan deszelfs begin, en het overige van den kronkeldarm en dat van den regtendarm waren byna even dik.

De lever had drie kwabben, de grootste was in het midden geplaatst, voor deze kwab was nog eene andere, door twee insnydingen in drie deelen verdeeld; de galblaas lag in de regter-insnyding, en de schoorband liep in de linker-insnyding van die kwab; de derde kwab was aan den wortel der lever vast, agter de groote kwab; zy was in twee takken verdeeld, waarvan de eene naar de regter- en de andere naar de linker-zyde liep; yder van die twee takken was weder in twee andere onderdeeld. Het dier dat ten onderwerpe dezer beschryving dient, in moutwyn bewaard zynde, kan ik van de kleur of zwaarte der lever, milt, enz. niets zeggen.

De milt had drie in de lengte loopende oppervlakten; zy was zeer lang, zeer smal, en in haar geheele uitgestrektheid byna overal even breed.

De regter nier stond meer naar vooren dan de linker, in haare geheele lengte; het zenuwagtig middelpunt van het middelrif was zeer dun.

De regter long bestond uit vier kwabben, gelyk in de meeste viervoetige dieren; maar de linker long had maar ééne kwab; het hart was byna rond, en deszelfs punt was schuinsch naar de linkerzyde gerigt, de groote slagader gaf drie takken naar vooren uit.

Aan wederzyden van het onderkaakbeen waren wangzakken, gelyk in den hamster; deze liepen byna tot aan het midden van den hals.

Ik zag op de tong niet meer dan drie kelkklieren, die in eene regte lyn op het agterste deel geplaatst waren, een in het midden, en een aan yder zyde.

Het verhemelte had zes vooren; de eersten waren verheven naar vooren, en die van de laatsten waren in het midden afgebroken, en hunne gedaante was onregelmaatig.

De herssenen hadden geen oneffenheden, maar de kleine herssenen waren gestreept, gelyk in de andere viervoetige dieren.

Daar waren in het agterste gedeelte van den onderbuik twee bladen aan wederzyden, gelyk in de relmuis, en groote en kleine hazelmuis; zy waren met veel vet beladen. Ik heb maar twee tepels gezien, die op de borst stonden, een aan wederzyden; ik vond 'er geen op den buik.

De klink was groot naar evenredigheid van het dier; daar waren kleine rimpels die in de lengte liepen, aan de binnenste wanden der scheede; de hoornen der lyfmoeder waren zeer groot, en aan de vetbladen vast gehegt.

De soulik, naar welke ik de manlyke teeldeelen beschreeven heb, was van dezelfde grootte als het wyfje, van het welke de maaten in de voorgaande tafel opgegeeven zyn. Het netvlies van dezen mannetjes-soulik strekte zich uit tot aan den navelstreek; daar waren twee bladen, gelyk in het wyfje.

De opening der voorhuid stond agt lynen van den aars af; de naad van den balzak liep van den agtersten rand van de voorhuid tot aan den aars; maar de balzak was ledig. De voorhuid sprong eene lyn vooruit, en had een en een halve lyn middellyns. Het hoofd der roede was puntig, en bevattede een beentje; het einde van het hoofd der roede was naar boven gebogen, en daar was een klein gootje langs de holligheid van die kromte.

De roede en derzelver hoofd waren zeer klein; ik heb 'er eenige blyken van voorstanders en zaadblaasjes gezien. De afleidende vaten waren kort, maar zeer dun; de ballen waren aan het agtereind der vetbladen vastgehegt, en waren voor een gedeelte in de ringen der spieren van den onderbuik gevat, zonder het netvlies door te dringen.

	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte der dunne darmen, van den poortier tot aan den blindendarm.	2.	0.	0.
Omtrek van den twaalfvingerigendarm op de dikste plaatsen.	0.	1.	3.
Deszelfs omtrek op de dunste plaatsen.	0.	1.	0.
Omtrek van den nugterendarm op de dikste plaatsen.	0.	1.	2.
Omtrek op de dunste plaatsen.	0.	0.	9.
Omtrek van den omgebogendarm op de dikste plaatsen.	0.	0.	10.
Omtrek op de dunste plaatsen.	0.	0.	9.
Lengte van den blindendarm.	0.	1.	9.
Omtrek op de dikste plaats.	0.	2.	6.
Omtrek op de dunste plaats.	0.	1.	10.
Omtrek van den kronkeldarm op de dikste plaatsen.	0.	2.	0.
Derzelver omtrek op de dunste plaatsen.	0.	0.	7.
Omtrek van den regtendarm.	0.	0.	10.
Lengte van den kronkeldarm en regtendarm te zamen genomen.	0.	11.	0.
Lengte van de geheele darmbuis, zonder den blindendarm.	2.	11.	0.
Groote omtrek van de maag.	0.	6.	0.
Kleine omtrek.	0.	4.	0.
Lengte der kleine kromte, van den slokdarm af tot aan den hoek welk het regterdeel maakt.	0.	0.	10.
Lengte van den slokdarm tot op den bodem van de groote blinde zak.	0.	0.	6½.
Lengte van de lever.	0.	1.	2.
Breedte.	0.	1.	5.
Derzelver grootste dikte.	0.	0.	3.
Lengte der galblaas.	0.	0.	4½.
Derzelver grootste middellyn.	0.	0.	3.
Lengte van de milt.	0.	2.	0.
Breedte.	0.	0.	2.
Lengte van het zenuwagtig middelpunt van de holle ader af tot aan de punt.	0.	0.	4½.
Breedte.	0.	0.	10.
Omtrek van den bodem van het hart.	0.	1.	8.
Hoogte van de punt tot aan het begin van de longeslagader.	0.	0.	8½.
Hoogte van de punt tot aan het longezakje.	0.	0.	7.
Middellyn der groote slagader, van buiten naar buiten gemeeten.	0.	0.	1½.
Lengte van de tong.	0.	0.	11.
Lengte van deszelfs voorste gedeelte van het toompje tot aan het einde.	0.	0.	4.
Breedte van de tong.	0.	0.	3½.
Lengte van de hersenen.	0.	0.	9.
Breedte.	0.	0.	8.
Lengte van de agterhersenen.	0.	0.	4.
Breedte.	0.	0.	6.
Afstand tusschen den aars en de klink.	0.	0.	1¾.
Lengte van de klink.	0.	0.	1⅓.

Het hoofd van het geraamte van den soulik verschilt minder van dat van den hamster, dan van dat van den eekhoorn, van de rot, van de relmuis, van de waterrot, enz. Het heeft evenwel meer bolrondheid, van de punt van den bek tot aan de kruin. De wydte tusschen de oogen is smaller dan in den eekhoorn, en breeder dan by den hamster en de rotten; daar zyn twee lange snytanden in yder kaakbeen; die van het onderst been zyn langer dan die van het bovenst; zy zyn wit en scherp aan het eind; de baktanden gelyken naar die van den eekhoorn in getal; daar zyn tien in het bovenste kaakbeen, en agt in het onderste; dus is het geheele getal van tanden in den soulik twee-en-twintig, even als in den eekhoorn, maar de eerste baktand van de bovenkaak in den soulik is veel grooter dan de kleine tand, die voor de vier groote baktanden van den eekhoorn staat (*p*).

De soulik heeft twaalf wervelbeenderen in de rug, en twaalf ribben aan elke zyden, gelyk de eekhoorn, maar daar zyn slegts zeven waare ribben, en vyf valschen; het borstbeen bestaat uit zes beenderen; het voorste deel des beens is zeer breed, gelyk in den eekhoorn, en de eerste ribbe aan elke zyde, geleeden zich met dat gedeelte van het eerste been des borstbeens; de de geleeding der tweede ribben is tusschen het eerste en het tweede been; de derde ribben geleeden zich tusschen het tweede en derde been, en dus vervolgens tot tusschen de zesde en zevende ribben, welker geleeding tusschen het vyfde en zesde been geschiedt.

Daar waren zeven wervelbeenderen in de lendenen; hunne uitsteekzels waren zeer kort. Het heiligbeen scheen my toe uit drie valsche wervelbeenderen te bestaan, en de staart uit agttien. De heupbeenderen verschilden veel van die van den eekhoorn, in gedaante en lengte; zy waren korter.

Het schouderblad verschilde niet van dat van den eekhoorn, dan dat het naar evenredigheid wat smaller was, en de doorns minder verheven; de sleutelbeenderen en die der vier beenen en voeten, scheenen my volkomen naar dien van den eekhoorn te gelyken; de nagel van den duim der voorpooten was zeer duidelyk.

	duimen,	lynen.
Lengte van den kop, van het eind der neusbeenderen tot aan het agterhoofd.	1.	$6\frac{2}{3}$.
Grootste breedte van den kop.	1.	$\frac{2}{3}$.
Lengte van het onderkaakbeen, van deszelfs uiterst eind tot aan den agtersten rand van het knokkelswyze uitsteekzel.	0.	$11\frac{2}{3}$.
Breedte van het onderkaakbeen ter plaatse van de snytanden.	0.	$2\frac{1}{2}$.
Breedte van het bovenkaakbeen ter plaatse van de snytanden.	0.	3.
Afstand tusschen de oogputten en de opening der neusgaten.	0.	$6\frac{1}{3}$.
Lengte van die opening.	0.	2.
Breedte.	0.	$2\frac{1}{3}$.
Lengte der eigenlyke neusbeenderen.	0.	$7\frac{1}{2}$.
Breedte.	0.	$1\frac{3}{4}$
Lengte der langste snytanden buiten het been.	0.	5.

Lengte

(*p*) Zie het VII Deel van dit Werk, *bladz.* 165.

	duimen,	lynen.
Lengte van het gedeelte der ruggegraat, dat uit de wervelbeenderen van den rug bestaat.	1.	3.
Lengte van de zevende rib, die de langste is.	1.	2.
Lengte van het borstbeen.	1.	5.
Lengte van het laatste lenden-wervelbeen, dat het langst is.	0.	$3\frac{1}{2}$.
Lengte van het heiligbeen.	0.	7.
Lengte van het eerste valsche wervelbeen van den staart, dat het langst is.	0.	2.
Lengte der eironde gaten.	0.	4.
Breedte.	0.	$2\frac{1}{4}$.
Breedte van het bekken.	0.	$4\frac{1}{4}$.
Hoogte.	0.	8.
Lengte van het schouderblad.	0.	11.
Breedte op de breedste plaats.	0.	$4\frac{1}{3}$.
Lengte van de sleutelbeenderen.	0.	$6\frac{1}{2}$.
Lengte van het schouderbeen.	1.	0.
Lengte van de ellepyp.	1.	1.
Lengte van het straalbeen.	0.	$10\frac{1}{2}$.
Lengte van het dyebeen.	1.	3.
Lengte van het scheenbeen.	1.	$2\frac{1}{2}$.
Lengte van het kuitbeen.	1.	1.
Lengte van het hielbeen.	0.	$3\frac{3}{4}$.

No. MCDXCIX. *Het tongbeen van een soulik.*

Ik heb 'er maar zeven beentjes in gezien, misschien dat 'er in een ouder negen zyn, gelyk in den eekhoorn.

No. MD. *Het roedebeentje van een soulik.*

Dit beentje is zeer klein, en niet veel langer dan een lyn. De souliks, die my ten onderwerp der bovenstaande beschryvingen gediend hebben, waren in de landen by de Wolga, in de nabuurschap van Kasan gevonden, en aan den Hr. DE BUFFON gezonden, door den Hr. BETZKI, Generaal der Legers van de Keizerinne van Rusland.

No. MDI. *Het vel van een soulik.*

De beenderen van het hoofd en voeten, zyn aan dit vel gelaaten, dat opgezet geweest is, het is die soulik van welke de Hr. DE BUFFON spreekt (q), en die de Hr. PENNANT hem gegeeven heeft; hy is byna van dezelfde grootte als die welke ik ontleed heb, en die in de twee voorgaande numeros aangehaald en beschreeven zyn; de staart van dezen is een half duim langer dan die der twee anderen; het bovenste deel van het hoofd en het lichaam is zo bruin niet, en helt meer naar het rosse; daar zyn meer vlakken, doch zy zyn niet zo groot, zo duidelyk, of zo wit.

No. MDII. *Een ontvleeschde kop van een dier, dat aan de Natuuronderzoekers onbekend is.*

Dit hoofd is middelmaatig van grootte, en van een volwassen dier, want alle de deelen zyn welgemaakt, behalven de agterste tanden, die men even uit hunne kassen ziet komen; om van het dier te oordeelen, door de maa-

(q) Zie hiervoor, *bladz.* 44.

ten van het hoofd, vergeleeken met die van bekende dieren, ſchynt het zo groot als eene kat of een haas geweeſt te zyn. De bek is lang, de eigenlyke neusbeenderen zyn zeer breed, en byna zo uitſteekend naar vooren als het bovenkaakbeen; het voorhoofd is breed en plat; de oogputten zyn klein, en daar zyn maar twee lynen afſtands tuſſchen de uitſteekzels van het voorhoofdsbeen en het jokbeen; de takken van het onderkaakbeen zyn zeer breed.

De ſnytanden zyn twee in getal in het bovenſt kaakbeen, en vier in het onderſt; daar zyn geen hondstanden; het bovenſt kaakbeen heeft zeven baktanden aan yder zyde, en het onderſt ſlegts zes, het geen in alles twee-en-dertig tanden maakt. De ſnytanden zyn zeer byzonder, maar de baktanden hebben veel overeenkomſt met die der herkaauwende dieren, gelyk de ram, de bok, de gazelles, enz. De onderſte ſnytanden ſtaan twee lynen van elkander af, en een half duim buiten hunne kaſſen, in welke zy vyftien lynen diep ſtaan; zy zyn krom, en eindigen in een punt; het deel dat uit de tandkas komt, is naar beneden gerigt; zy zyn aan den wortel hol; zy hebben drie in de lengte loopende vlakten, die anderhalf of twee lynen breed zyn; zy gelyken in gedaante zeer veel naar de ſlagtanden van het onderkaakbeen van wilde en tamme varkens. De onderſte ſnytanden zyn aan de binnen- en buiten-zyde plat; de twee middelſte zyn zo groot niet als de twee anderen; zy hebben vier kleine kwabbetjes aan hun eind; de twee groote ſtaan vyf lynen en een half uit hunne kaſſen, en zyn twee lynen breed; de vier onderſte ſnytanden ſtaan ſchuinſch naar vooren en naar boven, zo dat de twee groote aan de bovenſte ſnytanden raaken, wanneer de bek geſlooten is; de twee kleine ſluiten in de ledige ruimte tuſſchen die twee tanden in.

Dit hoofd is in eene uitgedroogde put gevonden van het oude Sidon, en aan wylen den Graaf DE CAYLUS gezonden, die het aan het kabinet gegeeven heeft.

	duimen,	lynen.
Lengte van het eind van het opperkaakbeen tot aan het agterhoofd.	3.	3.
De grootſte breedte van het hoofd.	1.	11.
Lengte van het onderkaakbeen, van deszelfs voorſte eind tot aan den agterſten rand van het knokkelswyze uitſteekzel. . .	2.	5.
Breedte van de kromte der takken.	1.	1.
Breedte der takken onder de groote inſnyding. . .	0.	8.
Breedte van het kaakbeen ter plaatſe van de ſnytanden. .	0.	$6\frac{2}{3}$.
Afſtand tuſſchen de oogholtens en de opening der neusgaten. .	0.	10.
Lengte van deze opening.	0.	4.
Breedte.	0.	4.
Lengte van de neusbeenderen. . . .	0.	$10\frac{1}{2}$.
Breedte op de breedſte plaats.	0.	$4\frac{1}{2}$.
Breedte der oogholtens.	0.	$8\frac{1}{3}$.
Hoogte.	0.	$6\frac{1}{2}$.

Einde van het vyftiende Deel.

BERIGT AAN DEN BINDER.

In dit XV Deel zyn LVII Plaaten, die in de volgende orde moeten geplaatst worden.

Drukfeilen te verbeteren in dit Deel.

Bladz. 16, veertiende regel van beneden, *opgeegeven*, lees, *opgegeeven.*
——— 35, tweede regel van beneden, *toeschyen*, lees, *toeschynen.*